

שבוע שמע"צ ושמח"ת ופרשת בראשית

(12 – 18 Oktober 14)

י"ח – כ"ד תשרי תשע"ה

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שישכילים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמוֹךְ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיְשַׁמְּרֶךָ: יָאֵר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַיַּחֲפֹץ: וַיִּשְׂא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הנגף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ, וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֶטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִעוּ אֶל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמְלָקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלָתוּ וְשִׂבְעוּ. הַשְּׁמִירוֹ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֶטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּפֶנֶת, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקֶּבֶל עַל־י מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשלב יחד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורו או שקיבל כפרם ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תבות "לה") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מציאות מצרים:

א הִלְלוּ־יָהּ | הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְזֶרְח־שָׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאֹ מִהֶלֶל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כְּלָגוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִּיהוָה יִלְהִינּוּ הַמַּגְבִּיֹּהִי לַשָּׁבֶת: ו הַמְשַׁפִּילִי לְרֹאשׁוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקוֹמִי מֵעַפְרָה
 ח לְמֵאֲשַׁפֶּת יָרִים אֲבוֹיוֹן: ט לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבִי עַמּוֹ: י מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַכִּיֹּת
 יֵאֱמַרְהֲבָנִים שְׂמִיחָה הִלְלוּ־יָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בָּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ: ב הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הֵימָּה רָאָה וַיִּגַּם הִירְדֵּן יֹסֵב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדּוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבְּנֵי־צֹאן: ה מִה־לֶּךְ
 ו הֵימָּה פִי תִגּוֹם הִירְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדּוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבְּנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ט הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מַיִם חֲלֹמִישׁ לְמַעֲיָנו־מַיִם:

לידיעת משתמשי ה"דבר מלכות"

כדי שנוכל לעמוד במטרות ובשליחות כפי שצריך בעניין ה"דבר מלכות"
 אין לנו ברירה אלא לעדכן את המחירים עבור ה"דבר מלכות"
 החל מהמשלוחים שישלחו אחרי התאריך ח' מר-חשון תשע"ה (01.11.2014)

*

ניתן להתעדכן בתעריפים החדשים

באתר: www.DvarMalchus.org, במייל: Israel@DvarMalchus.org

או בטלפון: 03-9601001

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ג
- (ג) מאמר ד"ה ויכולו השמים שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון (התועדות א) ה'תשכ"ח ה
- (ד) מאמר ד"ה והיה ביום ההוא שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון (התועדות ב) ה'תשכ"ח יד
- (ה) שיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ח יט
- (ו) לקוטי שיחות – פרשת בראשית (בלה"ק) כרך ה כד
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ל
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית לב
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בראשית לג
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית קז
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בראשית קח
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית קטו
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קיז
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית קכ
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית קלח
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית קמה
- (יז) נביאים וכתובים מלכים ב פרק כ-כא, תהלים פרק קמא קמו
- (יח) משניות – מסכת תמיד ביאור קהתי קמח
- (יט) עין יעקב מסכת יומא קנו
- (כ) מסכת יבמות עם ביאורים מדף ח עד דף יד קנח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן קפו
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן קפו
- (כג) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן קפז
- (כד) שערי אורה אדמו"ר האמצעי קפח
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" קפט
- (כו) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש קפט
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהר"ש"ב קצ
- (כח) ספר המאמרים – ספר המאמרים ה'תרצ"ט אדמו"ר מוהר"ש"ב קצא
- (כט) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהר"ש"ב קצב
- (ל) אגרות קודש אדמו"ר מוהר"ש"ב קצג
- (לא) חומש לקריאה בציבור קצד
- (לב) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית רה
- (לג) סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת, שמחת תורה ושבת בראשית רו
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לך משהו. ביקש רחמים, יצאה כמין פיסת יד ונתנו רגל שולחן של זהב. ראה 41
 רבי חנינא בחלום שעתידים צדיקים לאכול על שולחן של זהב שיש לו שלוש 42
 רגלים, והוא – על שולחן של שני רגליים. אמר לאשתו: נוח לך שכולם יאכלו 43
 על שולחן שלם ואנחנו על שולחן חסר? אמרה לו: בקש רחמים שיקחו ממך 44
 את רגל הזהב. ביקש רחמים ולקחו. 45
 אמרו, גדול היה נס אחרון מן הראשון 46
 כי מן השמים נותנים אך לא לוקחים, 47
 והמשמעות הפנימית של הדברים היא 48
שְׁלֹמֶעֱלָה יִשְׁנוּ עֲנִין הַבְּרִיאָה 49
מֵאֵין מאלוקות שהיא 'אין' נעלם 50
לִישׁ מציאות גשמית גלויה לעין, 51
 ובריאה מאין ליש היא נתנה, **וְאֵילֹ** 52
עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא לְהַפּוֹךְ 53
מִישׁ לְאֵין להביא לידי כך 54
 שהמציאות הגשמית תתבטל לאלוקות, 55
 ובמקום להיות 'יש' תהיה אין ואפס, 56
 וזהו ענין של לקיחה, והדבר נרמז 57
 בדברי חכמינו ז"ל האמורים שמן 58
 השמים 'נותנים' (יוצרים ובוראים) ולא 59
 לוקחים (כי הלקיחה והביטול היא 60
 דווקא על-ידי עבודת האדם). 61
וּלְפִירוּשׁ הַג' שְׁוִיכְלוֹ הוּא 62
מְלִשׁוֹן תַּעֲנוּג, הֲרִי זֶה עֲנִין 63
נַעֲלָה יוֹתֵר גַּם מֵעֲנִין 64
הָעֲבוֹדָה. כלומר, ענין העבודה, 65
 המשכת והתגלות אלוקות בעולם 66
 וביטול העולם לאלוקות על-ידי עבודת 67
 האדם הוא ענין נעלה יותר מאשר 68
 הבריאה מצד עצמה, ואילו תענוג הוא 69
 נעלה עוד יותר **וְהִינוּ, שְׁלֹאֲחֵרִי** 70
עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעֲנִין הַבִּיטוּל, 71
 כפי כוחו כך שבשלב ראשון הוא מגיע 72
 למצב של **בִּיטוּל הַיֵּשׁ**, היינו שהוא 73
 מציאות "יש" אלא שמתבטל **וְעַד** 74
לְבִיטוּל בְּמַצִּיאוֹת שהוא ביטול 75
 בדרגה יותר גבוהה, עד לביטול 76
 ו'איבוד' כל המציאות שלו, **אֲזִי** 77
נוֹתֵנִים משפיעים לו **מְלִמְעֵלָה** 78
בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג בעבודת ה', 79
שְׁעֲנִין זֶה הוּא בְּבִחִינַת 80

וְיִכְלֹ הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם¹. **וּמִבֵּיא** אדמו"ר ה'צמח 1
צֶדֶק' השלישי בשושלת אדמו"רי חב"ד **בְּאֹר הַתּוֹרָה²** סדרת ספרים 2
 של כתביו בחסידות **בְּמָה פִירוּשִׁים בְּתִיבַת וְיִכְלֹ, וּבְכָלְלוֹת** 3
 באופן כללי, הפירושים השונים **הֵם ג' פִירוּשִׁים. פִירוּשׁ הָא' הוּא** 4
 "ויכולו" **כְּפִשּׁוּטוֹ** הסתיימו 5
(שְׁהָרִי אֵין מְקָרָא יוֹצֵא מִיָּדִי 6
פִּשּׁוּטוֹ³) שְׁוִיכְלוֹ' הוּא 7
מְלִשׁוֹן גָּמֵר וְסוּיָם, שְׁנַגְמָרָה 8
מְלֵאכַת בְּרִיאַת שְׁמַיִם וָאָרֶץ. 9
פִירוּשׁ הַב' הוּא מְלִשׁוֹן כְּלִיֹּן 10
 כפי שיתבאר להלן. **וּפִירוּשׁ הַג'** 11
הוּא מְלִשׁוֹן תַּעֲנוּג, כְּמוֹ 12
שְׁפָתוֹב⁴ לְכָל תִּכְלָה רְאִיתִי 13
קֵץ, שְׁפִירוּשׁ תִּיבַת תִּכְלָה 14
(לְדַעַת בְּמָה מְפָרְשִׁים⁵) הוּא 15
לְשׁוֹן תַּעֲנוּג. 16
וְהִנֵּה, הַחִילוּק הַהוּבֵל בֵּין ג' 17
פִירוּשִׁים אֵלֹו הוּא, שְׁלִפִירוּשׁ 18
הָא' קָאִי מְכוּן וְיִכְלֹ עַל עֲנִין 19
הַבְּרִיאָה (גָּמֵר וְסוּיָם הַמְלָאכָה שֶׁל 20
מַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה), וּלְפִירוּשׁ הַב' 21
ש"ויכולו" הוּא לִשׁוֹן כְּלִיֹּן קָאִי 22
מְכוּן וְיִכְלֹ (לֹא עַל עֲנִין 23
הַבְּרִיאָה שְׁמִלְמַעֲלָה, שְׁהָרִי ה' 24
בְּרָא אֶת הָעוֹלָם אֶלָּא) עַל עֲבוֹדַת 25
הָאָדָם לְפַעֲלוֹ בְּעוֹלָם שְׁנֵרָא 26
כִּיִּשׁ' וּמַצִּיאוֹת בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ עֲנִין 27
הַבִּיטוּל לֵאלֻלוֹת, שְׁזָהוּ עֲנִין 28
הַכְּלִיֹּן כְּמוֹ "כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ", שְׁפִירוּשׁוֹ 29
רִצּוֹן וְתַשׁוּקָה לְהַתְבַּטֵּל לֵאלֻלוֹת תּוֹךְ 30
כְּדִי כְּלִיֹּן וְאִיבּוֹד הַמַּצִּיאוֹת הָעֲצֻמִּית, 31
וּכְדִיעַ⁶ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּפִירוּשׁ 32
מֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁷ מִן 33
שְׁמִיא מִיָּהֵב יְהִי, מִשְׁקַל לֹא 34
שְׁקָלִי, מִן הַשְּׁמַיִם לַתּוֹתָנִים, 35
לְקַחַת חֲזוּרָה לֹא לֻקְחִים (מִסּוּפֵר 36
בְּגִמְרָא שְׂרָבִי חֲנִינָא בֵּן דּוּסָא הִיָּה עֲנִי 37
בִּיּוֹתֵר. פֻּעַם אִמְרָה לֹו אִשְׁתּוּ: עַד מַתִּי 38
נִלְךְ וְנִצְטַעַר כָּל כָּךְ. אִמְרָה לָהּ: מַה 39
נַעֲשֶׂה? אִמְרָה לֹו: בְּקֶשׁ רַחֲמִים שִׁיתָנוּ 40

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון (התוועדות א), ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

וְיִכְלֹ הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם¹. **וּמִבֵּיא** 1
ה'צמח צֶדֶק' בְּאֹר הַתּוֹרָה² בְּמָה 2
פִירוּשִׁים בְּתִיבַת וְיִכְלֹ, וּבְכָלְלוֹת 3
פִירוּשִׁים. פִירוּשׁ הָא' הוּא כְּפִשּׁוּטוֹ (שְׁהָרִי אֵין 4
מְקָרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פִּשּׁוּטוֹ³) שְׁוִיכְלוֹ' הוּא מְלִשׁוֹן 5
גָּמֵר, שְׁנַגְמָרָה מְלֵאכַת בְּרִיאַת שְׁמַיִם וָאָרֶץ. 6
פִירוּשׁ הַב' הוּא מְלִשׁוֹן כְּלִיֹּן. וּפִירוּשׁ הַג' הוּא 7
מְלִשׁוֹן תַּעֲנוּג, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב⁴ לְכָל תִּכְלָה רְאִיתִי 8
קֵץ, שְׁפִירוּשׁ תִּיבַת תִּכְלָה (לְדַעַת בְּמָה 9
מְפָרְשִׁים⁵) הוּא לְשׁוֹן תַּעֲנוּג. וְהִנֵּה, הַחִילוּק בֵּין 10
ג' פִירוּשִׁים אֵלֹו הוּא, שְׁלִפִירוּשׁ הָא' קָאִי וְיִכְלֹ 11
עַל עֲנִין הַבְּרִיאָה (גָּמֵר הַבְּרִיאָה), וּלְפִירוּשׁ הַב' 12
קָאִי וְיִכְלֹ (לֹא עַל עֲנִין הַבְּרִיאָה שְׁמִלְמַעֲלָה, 13
אֶלָּא) עַל עֲבוֹדַת הָאָדָם לְפַעֲלוֹ בְּעוֹלָם עֲנִין 14
הַבִּיטוּל, שְׁזָהוּ עֲנִין הַכְּלִיֹּן, וּכְדִיעַ⁶ בְּפִירוּשׁ 15
מֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁷ מִן שְׁמִיא מִיָּהֵב יְהִי, 16
מִשְׁקַל לֹא שְׁקָלִי, שְׁלִמְעֵלָה יִשְׁנוּ עֲנִין הַבְּרִיאָה 17
מֵאֵין לִישׁ, וְאֵילֹו עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא לְהַפּוֹךְ מִישׁ 18
לְאֵין. וּלְפִירוּשׁ הַג' שְׁוִיכְלוֹ' הוּא מְלִשׁוֹן תַּעֲנוּג, 19
הֲרִי זֶה עֲנִין נַעֲלָה יוֹתֵר גַּם מֵעֲנִין הָעֲבוֹדָה. 20
וְהִינוּ, שְׁלֹאֲחֵרִי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעֲנִין הַבִּיטוּל, 21
בִּיטוּל הַיֵּשׁ, וְעַד לְבִיטוּל בְּמַצִּיאוֹת, אֲזִי נוֹתֵנִים 22
לֹו מְלִמְעֵלָה בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, שְׁעֲנִין זֶה הוּא 23
בְּבִחִינַת עֲבוֹדַת מַתָּנָה שְׁבָאָה מְלִמְעֵלָה. 24

(1 בראשית ב, א. 2) בראשית מב, ב ואילך. ח"ג תקה, ב ואילך. תקח, א ואילך. (3) שבת סג, א. 4) תהלים קיט, צו. 5) פירוש אבן יחיאל על חמש מגילות וכתובים. הובא באוה"ת שם (תקו, א). סה"מ תרנ"ט ע' צו. 6) ראה סה"מ תרפ"ה ע' קנא. ובכ"מ. (7) תענית כה, א - כגירסת הע"י.

שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון (התוועדות א), ה'תשכ"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עבודת מתנה שפאה מלמעלה והאדם לא יכול להגיע אליה בכוחות עצמו, וכפי שיתבאר להלן.
- 2 והענין בזה, דהנהגה בענין השבת (שבו נאמר פסוק זה ויכלו גו' שהרי מלאכת הבריאה נמשכה שישה ימים ועם סיומה, עם הכניסה לשבת, ה' שבת מהמלאכה) אָמרו
- 3 חכמינו ז"ל¹ אטו שבת ישראל מקדשי ליה, והא שבת מקדשא וקנימא. וכי את השבת בני ישראל מקדשים אותה, והרי קדושה ועומדת, ויש לה זמן קבוע, ביום השביעי בכל שבוע והינינו, שענין קביעות השבת אינו תלוי בעבודת האדם (כמו יום טוב שישאל אינהו דקדשינהו לזמנים¹⁰ הם המקדשים את הזמנים, כיוון שקביעות ה'ימים הטובים', החגים, תלויה בימי החודש, וקידוש החודש נמסר לבני ישראל ונקבע על-פי בית דין), אלא השבת הוא ענין שמצד הבריאה. ולאידך גיסא, מצד שני למרות שקדושת השבת לא נקבעת על-ידי בני ישראל אלא היא קבועה ועומדת הרי בענין השבת נאמר¹¹ זכור את יום השבת לקדשו היינו, שאמנם עצם קביעות השבת כיום קדוש לא תלוי בעבודת האדם, אבל שהענין דלקדשו במובן של המשכת תוספת קדושה ביום השבת תלוי בעבודת האדם. ובמקום אחר אָמרו רבותינו ז"ל¹² אָמר לו הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. והינינו, שהשבת היא בבחינת מתנה. והרי ג' ענינים אלו תלויים הם מן הקצה אל הקצה, פי הענין דמקדשא וקנימא הוא ענין שמצד הבריאה מלמעלה ואינו תלוי בעבודת האדם כלל, ואילו הענין דזכור את יום השבת לקדשו הוא ענין שתלוי בעבודת האדם ונמשך לפי אופן העבודה, ואילו הענין דמתנה טובה שמה הוא ענין שמצד הבריאה. ולאידך גיסא, מצד שני למעלה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. והינינו, שהשבת היא בבחינת מתנה שאינה תלוי בעבודת האדם. והרי ג' ענינים אלו האמורים לעיל לגבי היחס של בני ישראל והשבת (ענין השבת שאינו
- תלוי בעבודת האדם, למעלה מזה - "לקדשו" על ידי עבודת האדם, ולמעלה גם מזה - ענין המתנה מלמעלה שאינה תלוי כלל בעבודת האדם, כפי שממשיך ומפרט להלן) תלויים הם בענינים ומהותם מן הקצה אל הקצה, פי הענין דמקדשא וקנימא היינו השבת כפי שהיא קדושה ועומדת מצד עצמה הוא ענין שמצד הבריאה מלמעלה ואינו תלוי בעבודת האדם כלל, ואילו הענין דזכור את יום השבת לקדשו הוא ענין שתלוי בעבודת האדם ונמשך לפי אופן העבודה, וככל שהעבודה נעלית יותר כך המשכת הקדושה היא במדרגה גבוהה יותר ואילו הענין דמתנה טובה שמה הוא ענין שמצד הבריאה. ולאידך גיסא, מצד שני למעלה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. והינינו, שהשבת היא בבחינת מתנה. והרי ג' ענינים אלו תלויים הם מן הקצה אל הקצה, פי הענין דמקדשא וקנימא הוא ענין שמצד הבריאה מלמעלה ואינו תלוי בעבודת האדם כלל, ואילו הענין דזכור את יום השבת לקדשו הוא ענין שתלוי בעבודת האדם ונמשך לפי אופן העבודה, ואילו הענין דמתנה טובה שמה הוא ענין שמצד הבריאה. ולאידך גיסא, מצד שני למעלה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. והינינו, שהשבת היא בבחינת מתנה שאינה תלוי בעבודת האדם. והרי ג' ענינים אלו האמורים לעיל לגבי היחס של בני ישראל והשבת (ענין השבת שאינו

(8) ראה ד"ה זכור את יום השבת לקדשו בתו"א יתרו סט, סע"ג. תו"ח שם שפה, ב ואילך (בהוצאה החדשה - רסד, א ואילך). סה"מ תרכ"ז ע' קכה ואילך. וראה גם ד"ה ראו כי ה' נתן לכם השבת תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' קה ואילך). ד"ה את שבתותי עטר"ת. ה'ש"ת (סה"מ עטר"ת ע' תז ואילך. ה'ש"ת ע' 81 ואילך). (9) ביצה יז, א. (10) ברכות מט, א. (11) יתרו כ, ח. (12) שבת יו"ד, ב. (13) ראה ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

ביאור בדרך אפשר

1 המקבל לו לנותן נחת והנאה לנפשו, לא היה נותן לו מתנה, כלומר, אמנם
2 מתנה היא לא דבר שהמקבל יכול לדרוש, כמו שכר עבודה, אבל בכל זאת
3 יש למקבל חלק מסוים בדבר כי אילו לא היה עושה לנותן נחת רוח כלשהי,
4 לא היה הנותן מעניק לו מתנה (ובמאמר של שמחת תורה נוסף שזוה מוכח
5 שמתנה היא 'ממוצע' בין ירושה שבה
6 הירוש וגם המוריש לא משקיעים
7 מאמץ ואין זה תלוי בדעתם ורצונם,
8 לעבודה שבה קבלת השכר תלויה
9 במעשי העובד).
10 והולך ומבאר בפרטיות יותר את
11 ההבדלים בין העניינים השונים ביחס
12 של בני ישראל והשבת, וכן בנוגע
13 לעניין המתנה שמצד אחד אינה תלויה
14 כלל במקבל ומצד שני למעשיו של
15 המקבל יש השפעה על הנותן.
16 (ב) וְלִהְיֶין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים
17 תַּחֲלִילָה מֵהַ שְׁתַּבָּאָר לְעִיל¹⁴
18 במאמר שנאמר בשמחת תורה שנה זו,
19 תשכ"ח (יוצא לאור, עם ביאור בדרך
20 אפשר, בדבר מלכות לחג הסוכות
21 השנה, תשע"ה) בַּעֲנֵן הַתּוֹרָה,
22 דִּבְיוֹן שְׁאֶסְתַּבֵּל בְּאוֹרֵיתָא
23 וּבִרְאָ עֲלֵמָא¹⁵, הקדוש ברוך הוא
24 הסתכל בתורה (ועל-פי התורה) ברא
25 את העולם (כבנאי הבונה בית על-פי
26 ירשומי תכנית הבניה) הָיִי
27 מֵהַבְּאוֹר בַּעֲנֵן הַתּוֹרָה יִיכֵן
28 גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעֵנֶן הַשְּׁבֵת,
29 וּבִפְרָט שְׁעֵנֶן הַשְּׁבֵת קָשׁוֹר
30 לְעֵנֶן הַתּוֹרָה, כְּמֵאֵמֶר
31 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁶ דְּלִכּוּלֵּי-עֲלֵמָא
32 בְּשִׁבְתָּ נִיתְּנָה תּוֹרָה נַחֲלִיקוּ
33 חֲכָמִים הָאֵם מִתֵּן תּוֹרָה הִיא בְּשִׁישָׁה
34 לַחֲדוּשׁ סִינַי אוּ בִשְׁבַעָה בּוֹ, אֲבָל לֹכַל
35 הַדְּעוֹת מִתֵּן תּוֹרָה הִיא בִּשְׁבַת.
36 וְנִתְּבָאָר בְּזֶה, בְּמֵאֵמֶר הַנוֹכַח שֵׁשׁ בְּתוֹרָה וַיְחַסֵּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמֵה
37 מְדַרְגּוֹת¹⁷ כְּפִי שְׁמַמְשִׁיךְ וּמִפְּרֵט.
38 יש מדרגה בתורה (כפי שניתנה לבני ישראל) שהיא עֲנֵן הַיְּרוּשָׁה, כְּמֵה
39 שְׁכָתוֹב¹⁸ תּוֹרָה צָנָה לָנוּ מִשָּׁה מוֹרְשָׁה קָהֵלֶת יַעֲקֹב,
40 שְׁיִירוּשָׁה הִיא עֲנֵן קָבוֹעַ שְׁאִינוּ תְּלֹוִי בְּמַעֲמָדוֹ

ביאור בדרך אפשר

41 וּמַעֲבֹו שֶׁל הַיְּרוּשָׁה¹⁹, שְׁהָיִי אִם הוּא רַק בְּנוֹ שֶׁל הַמּוֹרִישׁ
42 אָזִי יֵשׁ לוֹ דִּין יוֹרֵשׁ, מִבְּלִי כֹל הַבְּדֵל מֵהַ מְהוּתוֹ וְעֵינֵינוּ וּכְמוֹ-כֵן
43 אֵין הַיְּרוּשָׁה תְּלֹוִיָה בַּעֲנֵן הָעֲבוּדָה, הַיְּרוּשׁ זֹכָאֵי לַיְּרוּשָׁה מִבְּלִי
44 לַעֲשׂוֹת שׁוּם פְּעוּלָה וְעֲבוּדָה מְצִידוֹ שְׁהָיִי עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה לֹא
45 יִתְּנוּסָף בַּעֲנֵן הַיְּרוּשָׁה וְהַעֲבוּדָה
46 מְצִידוֹ לֹא תַפְעַל שׁוּם תּוֹסֶפֶת בַּעֲנֵין
47 הַיְּרוּשָׁה.
48 וְנוֹסָף לְזֶה יֵשׁ עֲנֵן אַחֵר
49 בְּתוֹרָה (כְּפִי שְׁנִיתָנָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל)
50 שְׁעֵלֵיו אָמְרוּ²⁰ חֲכָמֵינוּ ז"ל
51 הִתְקַן עֲצָמָךְ לְלִמּוּד תּוֹרָה
52 שְׁאִינָה יְרוּשָׁה לָךְ. הֵינּוּ, הֵינּוּ,
53 שְׁאִין זֶה עֲנֵן שֶׁל יְרוּשָׁה,
54 אֲלֵא עֲנֵן הַתְּלֹוִי בְּעֲבוּדָה,
55 שְׁלִפִי אוֹפֵן הָעֲבוּדָה, כֵּף
56 נִמְשָׁף לוֹ עֲנֵן הַתּוֹרָה וְכֹל
57 שְׁיוֹסִיף יוֹתֵר בְּעֲבוּדָה ("הִתְקַן עֲצָמָךְ"),
58 כֵּךְ יִתּוּסֵף לוֹ יוֹתֵר בַּעֲנֵין הַתּוֹרָה.
59 וְנוֹסָף לְזֶה, יֵשׁ בְּתוֹרָה (כְּפִי
60 שְׁנִיתָנָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל) גַּם עֲנֵן אַחֵר
61 שֶׁל מִתְּנָה, כְּמֵה שְׁכָתוֹב²¹
62 לַעֲנֵין נִתְּנִית הַלּוּחוֹת מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
63 הוּא לְמִשָּׁה רַבְּנוּ וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה
64 כְּכֹלָתוֹ, וְהַבִּיטוּ "וַיִּתֵּן" מִשְׁמַעוֹ
65 שְׁנִיתָנָה לוֹ בְּמִתְּנָה²², וְכַדְבְּרִי
66 חֲכָמֵינוּ ז"ל (הוֹבֵאוּ בְּפִירוּשׁ רִשִׁי עַל
67 הַתּוֹרָה) שְׁכִינּוֹן שְׁבַתִּית הַלּוּחוֹת
68 לְמִשָּׁה לְסוֹף אַרְבַּעִים יוֹם, נִאֲמַר
69 "כְּכֹלָתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ", הֵינּוּ שֶׁהַקְדוּשׁ
70 בְּרוּךְ הוּא סִיִּים לְלַמְּדוֹ אֶת הַתּוֹרָה,
71 בְּוֹדָי הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לוֹ בְּמִתְּנָה שֶׁאֵם
72 לֹא כֵן לֹא הִיא מִשָּׁה יִכּוֹל לְלַמְּדוֹ אֶת
73 הַתּוֹרָה בְּזִמָּן קָצֵר כֹּל כֵּךְ שֶׁל אַרְבַּעִים
74 יוֹם בְּלִבָּהּ, וְאִם לְמִשָּׁה רַבְּנוּ
75 הוֹצֵרָכָה לִינְתֵן הַתּוֹרָה
76 בְּמִתְּנָה, וְלֹא רַק בְּגִלָּל הַזִּכְרִיּוֹת וְהַמַּעֲלּוֹת שֶׁל עַל-אַחַת-פְּמָה-וְכִמָּה
77 בְּנוֹגֵעַ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לָהֶם אֶת הַזִּכְרִיּוֹת וְאֶת הַמַּעֲלּוֹת שֶׁל מִשָּׁה
78 רַבְּנוּ שְׁהוֹצֵרָכָה הַתּוֹרָה לִינְתֵן לָהֶם בְּמִתְּנָה דְּוָקָא, שְׁזֵהוּ
79 דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן מִתֵּן תּוֹרָה, "מִתֵּן" מִלְשׁוֹן מִתְּנָה וְכֵן בְּנוֹסַח בְּרַפְּת
80 הַתּוֹרָה אוֹמְרִים נוֹתֵן הַתּוֹרָה וְגַם "נוֹתֵן" הוּא מִלְשׁוֹן מִתְּנָה.

(14) ד"ה ביום השמיני עצרת דיום שמח"ת פ"ב ואילך (תורת מנחם - התועודיות חנ"א ע' 161 ואילך). (15) זח"ב קסא, סע"א ואילך. (16) שבת פו, ב. (17) ראה ד"ה תורה צוה תרל"ד. תרנ"ד (סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תקנא ואילך. תרנ"ד ע' כו ואילך). (18) ברכה לג, ד. (19) ראה משנה נדה מג, סע"ב ואילך. (20) אבות פ"ב מ"ב. (21) תשא לא, יח. (22) נדרים לח, סע"א. שמו"ר פמ"א, ו. וראה גם ד"ה ויתן אל משה ככלותו באוה"ת תשא ע' א'תתקסו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַתִּבְרָא בָּזָה, במאמר הנזכר שֶׁעֲנִין הִירוּשָׁה וְהַעֲבֹדָה שְׁבִתוֹרָה
2 מה שהאדם מקבל בתור יורש וכן התורה שזוכה לה על ידי עבודתו הֵם
3 מִבְּחִינַת אַחֲרֵי בחינה חיצונית, כשם שבאדם הפנימיות והעיקר שבו
4 נמצאת בפניו ולא מאחוריו שְׁבִתוֹרָה, שְׁזוּהִי דְרָגַת הַתּוֹרָה שְׁשִׁיכָת
5 לְעוֹלָמוֹת ובידידתה ממדרגה
6 למדרגה נחלשה בענייני העולם
7 בהכלות שקשורות בדברים גשמיים.
8 וְאִילוּ עֲנִין הַמִּתְנָה שְׁבִתוֹרָה
9 הוא מִבְּחִינַת הַפְּנִים הפנימיות
10 שְׁבִתוֹרָה, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
11 למעלה במקורה ושורשה בְּעֶצְמוֹתוֹ
12 יִתְבָּרָךְ, בְּחִינַת שְׁעִשְׁוִיעִי
13 הַמִּלֵּךְ בְּעֶצְמוֹתוֹ²³, וזהו החידוש
14 והמעלה המיוחדת בכך שהתורה ניתנה
15 לבני ישראל גם באופן של מתנה וְגַם
16 בְּחִינָה זוֹ של התורה כפי שהוא
17 מושרשת בעצמותו ומהותו של הקדוש
18 ברוך הוא בעצמו נִיתְּנָה לִישְׂרָאֵל,
19 לְפִי שֶׁהֵם בני ישראל מוֹשְׁרָשִׁים
20 בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרָךְ, כמו התורה
21 עצמה כְּמוֹ שְׁכָתוֹב²⁴ יִבְחַר לָנוּ
22 אֶת נִחְלָתָנוּ את גאון יעקב אשר
23 אהב סלה וְגו' היינו שהקדוש ברוך
24 בחר בבני ישראל להיות עמו והבחירה
25 היא בעצמותו.
26 וַתִּבְרָא בָּזָה, בהמשך המאמר
27 הנזכר שֶׁעֲנִין הַמִּתְנָה שְׁבִתוֹרָה
28 הוא לא רק שְׁנִמְשָׁךְ עֲנִין
29 נִעְלָה יוֹתֵר כּו', שונה ונפרד
30 מההמשכה שעל-ידי עניין הירושה
31 ועניין העבודה שבתורה, אֵלָּא
32 שֶׁעֲנִין זֶה פּוֹעֵל גַּם בְּעֲנִין
33 הִירוּשָׁה וְהַעֲבֹדָה שְׁבִתוֹרָה.
34 וְהִינוּ, שֶׁעֲנִין הַמִּתְנָה
35 שְׁנִתְחַדֵּשׁ בְּמִתְּנִי-תּוֹרָה ולא היה
36 קודם לכן פֶּעַל והשפיע גַּם
37 בְּבְחִינַת הִירוּשָׁה שְׁבִתוֹרָה
38 שֶׁהִיְתָה לְפָנֵי מִתְּנִי-תּוֹרָה,
39 שֶׁהִי גַם לְפָנֵי מִתְּנִי-תּוֹרָה
40 הִיָּה אֲבִרָהּ זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה, וְכֵן יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמִיָּמִינָהּ
41 שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לא פָּרָשָׁה יִשִּׁיבָה מֵהֶם כּו'²⁵, הרי שענין התורה
42 היה גם לפני מתן-תורה, וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן הִגָּה לְאַחֲרֵי כָל זֶה לאחר
- שכבר הייתה המשכה והתגלות של התורה בעולם (באופן של ירושה ובאופן של עבודה) וַתִּבְרָא בָּזָה, שֶׁעֲנִין דְּמִתְּנִי-תּוֹרָה, שֶׁאֵז נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַמִּתְנָה שְׁבִתוֹרָה, שכאמור נעלה יותר (כמעלת ה"פנים", הפנימיות, על ה"אחור", החיצוניות) וְעֲנִין זֶה פֶּעַל והייתה לו השפעה גַּם בְּמִדְרַגַּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיְתָה לְפָנֵי מִתְּנִי-תּוֹרָה. וְהִינוּ לְפִי שְׁבִתוֹרָה הַפְּנִימִיּוֹת עַד לְבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, פּוֹעֵלֶת ומשפיעה גַּם בְּבְּחִינַת הַחִיצוֹנִיּוֹת שְׁשִׁיכָת לְעוֹלָמוֹת. וכפי שמבואר במאמר הנזכר שנאמר בשמחת תורה שלמעשה כן הוא בכל ההמשכות וההשפעות של אור אלוהי מלמעלה למטה שהמשכת הפנימיות פועלת ומשפיעה גם על החיצוניות, וכפי שמבואר כאן לענין בחינת הכתר, היינו כתר עליון שלמעלה מעשר הספירות שיש בה פנימיות וחיצוניות (ובלשון הקבלה – בחינת "עתיק יומין", התענוג העליון, היא פנימיות הכתר, ובחינת "אריך אנפין", הרצון העליון, היא בחינת חיצוניות הכתר) שהארה והתגלות של בחינת פנימיות הכתר שלמעלה מעולמות פועלת ומשפיעה גם בבחינת חיצוניות הכתר ששייכת לעולמות. וְכִינוּ שְׁאֵסְתַּפֵּל בְּאוֹרֵיתָא וּבְרָא עֲלֵמָא, הקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה וברא את העולם, היינו שהעולם נברא על-פי התורה, הָרִי כָל הָעֲנִינִים שְׁבִתוֹרָה צְרִיכִים לְהִיּוֹת לקבל ביטוי גַּם בְּעוֹלָם, וְלָכֵן כָּשֵׁם שְׁבִתוֹרָה פּוֹעֵלֶת הַפְּנִימִיּוֹת עַל הַחִיצוֹנִיּוֹת, כמבואר לעיל הִגָּה כֵּן הוּא גַּם בְּעוֹלָם, כפי שהולך ומבאר. וְיִוָּבֵן מִהָעֲנִין דְּרָא-שֶׁהִשְׁנָה, פִּדְיוֹעַ²⁶ בקבלה וחסידות שֶׁאֵז בְּבֹא יוֹם ראש השנה מידי שנה בשנה החזרים כָּל הַדְּבָרִים לְקִדְמוּתָן, והרצון העליון בעולמות והשפעת החיות לעולמות חוזרים ועולים למקורם וְצָרִיף לְהַמְשִׁיךְ המשכה והארה חדשה מִבְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה עֲצֻמִּית כמבואר בתורת החסידות שלמעלה

(23) נת' בעמק המלך שער א. וראה לקו"ת שה"ש כז, סע"א. (24) תהלים מז, ה. וראה סד"ה יבחר לנו תש"ג (סה"מ תש"ג ע' 35). (25) יומא כח, ב. (26) ראה פנ"ח שער ר"ה פ"א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לא נקבע ביום זה לפי שבכ"ה באלול לא נמשך עדין בעולם אור
אלוקי מבחינת הפנימיות, כי ההמשכה מבחינת הפנימיות
שעל-ידי עבודת בני ישראל היא דווקא ביום הששי למעשה
בראשית שהוא יום ברא אדם הראשון, יום התחלת עבודת
האדם בעולם ולכן עושים דוקא
אז ראש-השנה, היום שבו באה
לעולם החיות האלוהית החדשה (לאחר
שזו של השנה שעברה נסתלקה ועלתה
למקורה) שמשפיעה גם על ענייני
העולם הגשמי כיוון שההמשכה
מבחינת הפנימיות שבאה
ומאירה לעולם ביום זה פועלת ויש
לה השפעה גם מבחינת
החיצונית השכינת לעולמות,
שעל-ידיה הודות להארה
ולגילוי של האור הפנימי אפילו למטה
בעולם וימשך להיות גלה
כבוד מלכותך²⁹, גילוי מלכותו
של הקדוש ברוך הוא בעולם ובאופן
ש'ידע כל פעול' כו'³⁰,
הזכרה במלכותו של הקדוש ברוך הוא
תהיה על ידי כל אחד ואחד מהברואים
ועד שמלכותו של הקדוש ברוך
הוא בכל משלה³⁰, כדאיתא
בסידור האריז"ל³¹ שקאי
הכוונה היא גם על ה'קליפות'
שברוך כלל מכסות ומעלימות לגמרי
על האור האלוקי, כשם שהקליפה
מכסה על הפרי שמכחישים כח
פמליא של מעלה ולא מודים
ומכירים בכוח האלוקות, וכאשר יהיה
"מלכותו בכל משלה", גם הם יתהפכו
ובמקום לכפור ולהכניש את האלוקות,
יכירו וידעו באלוהות ויהיו תחת
ממשלת מלכותו של הקדוש ברוך הוא.
(ג) ועל-פי מה שנתבאר לעיל
שגם בעולם כמו בתורה ובהמשכת
האלוהות ישנו ענין הפנימיות
והחיצונית, בחינת פנים
ובחינת אחר, ובאופן
שהפנימיות פועלת ויש לה השפעה על החיצונית, יוכן גם
בנוגע לענין השבת, שהוא ענין השלמות והעולם, כמאמר
רבותינו ז"ל³² בגמרא מזה היתה העולם חסר כו' בא

באלוהות ענין ההתנשאות והמלוכה הוא לא דבר שנוצר כתוצאה מהתעוררות
של העולמות והנבראים, כפי שהוא אצל מלך בשר-ודם שהתעוררות הרצון
למלוכה באה לו בגלל הביטול של העם כלפיו, אלא הקדוש ברוך הוא רם
ונישא מצד עצם מהותו, וכל מעשה הנבראים והביטול שלהם כדי לעורר רצון
למלוכה אינם אלא כדי שההתנשאות
והרוממות העצמית תבוא לידי גילוי,
שהוא ההשפעה מבחינת ה'התנשאות
העצמית' ענין הפנימיות של
האלוהות, ודוקא על-ידיה
כתוצאה מהמשכה של ענין הפנימיות
פועלים גם מבחינת
החיצונית וכפי שנתבאר לעיל
שהשפעה והמשכה מהפנימיות פועלת
ומשפיעה גם על החיצונית שתהיה
ההמשכה מהאור הפנימי גם
בעניני העולם ובראש-השנה
בשנה החדשה גם ענייני העולם יקבלו
השפעה וחיות חדשה.
וענין בזה, דאף-על-פי
שבכ"ה באלול נברא
העולם²⁷, וששת ימי בראשית
התחילו ביום זה מכל-מקום אין
עושים אז ראש-השנה כו'
אלא דווקא ביום הששי למעשה
בראשית, יום בריאת אדם הראשון
נאף שידוע מה שסיפר
כו"ק מו"ח אדמו"ר²⁸
שחסידים הראשונים היו
לומדים מכ"ה באלול ואילך
בכל יום ויום את פרשת היום
דמעשה בראשית, ואם כן
לכאורה גם הימים שמכ"ה אלול ועד
א' תשרי שייכים להתחדשות
ההשפעה והחיות לבריאה הרי
נוסף לכך שזוהי רק הנהגה
של יחיד סגולה, חסידים
הראשונים, ולא הנהגה ששייכת
לכולם גם הנהגה זו
בדאי אינה ענין של ראש-
השנה כו' ולמרות חשיבות
ההנהגה הזו, אין הכוונה שהחיות וההשפעה אכן מתחדשת מכ"ה אלול
ואילך].
וטעם הדבר, שאף כי בריאת העולם התחילה בכ"ה באלול, ראש השנה

(27 ויק"ר רפכ"ט. 28) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 488 הערה 54. (29) נוסח תפילת מוסף דיו"ט וימים נוראים. (30) נוסח תפילת
ימים נוראים. (31) במקומו (בסידור ר' שבתי מרשקוב (תקנ"ה) הוא "לוח הטעות"). (32) פירש"י בראשית ב, ב. פרש"י

שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון (התוועדות א), ה'תשכ"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בריאתו? מנוחה באה מנוחה כו', הינו, שהשבת פועל
2 שלמות בעולם ומשלים את החיסרון שהיה בעולם עד שבאה השבת.
3 והולך ומפרט את משמעות הדברים ביחס לשלושת העניינים שביחס בין
4 השבת ובני ישראל המבוארים לעיל – "שבת מקדשא וקיימא", "זכור את יום
5 השבת לקדשו" וענין המתנה שבשבת.
6 והענין בזה³³, דהנה הענין
7 דשבת מקדשא וקיימא מקודשת
8 ועומדת (גם ללא כל פעולה ועבודה
9 מצד האדם) הוא ענין השבת
10 כפי שהוא מצד הבריאה
11 עצמה, שלאחר ששבת ימי
12 המעשה בא בדרך ממילא
13 ללא כל פעולה ועבודה יום השבת,
14 ולכן הרי זה רק בחינת אחר
15 וחיזוניות דשבת, ענין השבת
16 שבא בדרך ממילא, אינו אלא חיזוניות
17 השבת.
18 וגם בחינת השבת שמצד
19 ענין העבודה, שהוא ענין
20 זכור את יום השבת לקדשו,
21 עם היותו ענין נעלה יותר, הפועל
22 בשבת תוספת עליו ויתרון קדושה
23 לעומת ענין השבת מצד עצמו כיון
24 שבא על ידי עבודת האדם,
25 והרי סוף סוף האדם הוא מוגבל
26 ביכולות ובכוחות שלו לפעול הרי
27 זה קשור עדין עם בחינת
28 אחר וחיזוניות דשבת
29 בלבד.
30 ולאחר זה לאחר המשכת בחינת
31 החיזוניות של השבת (מצד ענין
32 השבת כפי ש"מקדשא וקיימא" ומצד
33 עבודת האדם) נמשך בחינת
34 המתנה דשבת, שהוא
35 למעלה מענין השבת כפי
36 שהוא מצד הבריאה,
37 ולמעלה גם מענין השבת
38 כפי שהוא על ידי העבודה.
39 הינו, גילוי כל-כך נעלה שאי-
40 אפשר להגיע לזה על ידי
41 עבודה, ועל זה אומר הקב"ה
42 ביחס לשבת מתנה טובה יש לי
43 בבית גנזי כו', שזהו בחינת הפנימיות דשבת שהוא העצם
למטה-למעלה. וג' מדריגות אלו הם בג' הזמנים שבשבת, מצד
הענין דשבת, דהנה הענין דשבת מקדשא
וקיימא הוא ענין השבת כפי שהוא מצד
הבריאה, שלאחר ששבת ימי המעשה בא בדרך
ממילא יום השבת, ולכן הרי זה רק בחינת
אחר וחיזוניות דשבת. וגם בחינת השבת
שמצד ענין העבודה, שהוא ענין זכור את יום
השבת לקדשו, כיון שבא על ידי עבודת האדם,
הרי זה קשור עדין עם בחינת אחר וחיזוניות
דשבת בלבד. ולאחר זה נמשך בחינת המתנה
דשבת, שהוא למעלה מענין השבת כפי שהוא
מצד הבריאה, ולמעלה גם מענין השבת כפי
שהוא על ידי העבודה. הינו, שאי-אפשר להגיע
לזה על ידי עבודה, ועל זה אומר הקב"ה מתנה
טובה יש לי בבית גנזי כו', שזהו בחינת
הפנימיות דשבת שהוא העצם למטה-למעלה
שאין-פן שאר הדרגות דשבת שנמשכות
מבחינת אחר וחיזוניות, ובמילא אינם העצם
דשבת, ובחינה זו מבקש הקב"ה ליתנה
לישראל, שנמשכת בדרך מתנה למעלה. וג'
מדריגות אלו הם בג' הזמנים שבשבת, מצד
שבתא, יומא דשבתא ורעוא דרעיון³⁴.
והנה בחינת המתנה דשבת שהיא מבחינת
הפנימיות, נמשכת ופועלת גם בבחינת
השבת שמצד הבריאה שהיא מבחינת
החיזוניות (וכמו שנתבאר לעיל בענין התורה
ועל-דרך זה בכללות העולם, שבחינת
הפנימיות פועלת גם בבחינת החיזוניות).
והענין בזה, דענין השבת
שמקדשא וקיימא מצד
הבריאה, ללא כל עבודה מצד
האדם, שהיה כבר בתחלת
הבריאה בזמן אדם הראשון,
היה צריך להיות שיהיה לא רק
בבית גנזי כו', שזהו בחינת הפנימיות דשבת שהוא העצם
למטה-למעלה. וג' מדריגות אלו הם בג' הזמנים שבשבת, מצד
הענין דשבת, דהנה הענין דשבת מקדשא
וקיימא הוא ענין השבת כפי שהוא מצד
הבריאה, שלאחר ששבת ימי המעשה בא בדרך
ממילא יום השבת, ולכן הרי זה רק בחינת
אחר וחיזוניות דשבת. וגם בחינת השבת
שמצד ענין העבודה, שהוא ענין זכור את יום
השבת לקדשו, כיון שבא על ידי עבודת האדם,
הרי זה קשור עדין עם בחינת אחר וחיזוניות
דשבת בלבד. ולאחר זה נמשך בחינת המתנה
דשבת, שהוא למעלה מענין השבת כפי שהוא
מצד הבריאה, ולמעלה גם מענין השבת כפי
שהוא על ידי העבודה. הינו, שאי-אפשר להגיע
לזה על ידי עבודה, ועל זה אומר הקב"ה מתנה
טובה יש לי בבית גנזי כו', שזהו בחינת
הפנימיות דשבת שהוא העצם למטה-למעלה
שאין-פן שאר הדרגות דשבת שנמשכות
מבחינת אחר וחיזוניות, ובמילא אינם העצם
דשבת, ובחינה זו מבקש הקב"ה ליתנה
לישראל, שנמשכת בדרך מתנה למעלה. וג'
מדריגות אלו הם בג' הזמנים שבשבת, מצד
שבתא, יומא דשבתא ורעוא דרעיון³⁴.
והנה בחינת המתנה דשבת שהיא מבחינת
הפנימיות, נמשכת ופועלת גם בבחינת
השבת שמצד הבריאה שהיא מבחינת
החיזוניות (וכמו שנתבאר לעיל בענין התורה
ועל-דרך זה בכללות העולם, שבחינת
הפנימיות פועלת גם בבחינת החיזוניות).
והענין בזה, דענין השבת
שמקדשא וקיימא מצד
הבריאה, ללא כל עבודה מצד
האדם, שהיה כבר בתחלת
הבריאה בזמן אדם הראשון,
היה צריך להיות שיהיה לא רק

מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוס' סנהדרין לח, א (ד"ה חצבה). (33) ראה תו"ח שם (שפח, ב ואילך) (בהוצאה החדשה - רסו, א ואילך). (34) ראה תו"ח שם. סה"מ תרכ"ז שם (ע' קלב).

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁבַחֲנִית הַמִּתְנָה דְּשִׁבְתָּ שְׁמַצַּד בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת נִתְּנָה
2 לְיִשְׂרָאֵל דְּוָקָא, שְׁזָהוּ מִצַּד הָעֲנָן דִּיבְחַר לָנוּ אֶת נִחְלָתָנוּ
3 גּוֹ' אֲשֶׁר אָהֵב סֵלָה, כִּי כִיוֹן שֶׁהַבְּחִירָה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵהֵב הַקֹּדֶשׁ
4 בְּרוּךְ הוּא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא הַעֲצָם וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצָמוֹ
5 שְׁלֹכֵן נִתְּנָה לָהֶם בְּחִינַת
6 הַמִּתְנָה דְּשִׁבְתָּ, כְּלוּמַר, הַקֹּדֶשׁ
7 הַפְּנִימִי וְהָעֲצָמִי שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם
8 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא הַגּוֹרֵם שִׁיקְבּוֹ
9 אֶת פְּנִימִיּוֹת הַשְּׁבֵת בְּמִתְנָה הָרִי זֶה
10 פּוֹעֵל גַּם עַל בְּחִינַת
11 הַחִיצוֹנִיּוּת דְּשִׁבְתָּ, שְׁגַם הִיא
12 שְׂיִכְתָּ לְיִשְׂרָאֵל דְּוָקָא, וְעַד
13 שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³⁵ גּוֹי
14 שְׂשִׁבְתָּ חֵיב מִיְתָה, כִּי הַשְּׁבֵת
15 אֵינָה שְׂיִכְתָּ לוֹ כֻּלָּל שְׁנֶאֱמַר
16 (בְּפֶרֶשֶׁת נֹחַ³⁶ שְׁקוֹרִין תִּיכָף
17 לְאַחֲרֵי פֶרֶשֶׁת בְּרָאשִׁית) וְיוֹם
18 וְלִלְלָה לֹא יִשְׁבּוּתוּ וְלִמְדוּ מִכָּאן
19 שֶׁלֹּאֲמוֹת הָעוֹלָם אֲסוּר לִשְׁבּוּת.
20 וְהִינוּ, שְׁאֲפִי-עַל-פִּי שְׁפִסּוּק
21 זֶה קָאִי מְדַבֵּר בְּסִדְרֵי הַבְּרִיאָה,
22 הֵנָּה גַּם עַל עֲנָן הַשְּׁבֵת
23 שְׁמַצַּד הַבְּרִיאָה, אֲמָרוּ גּוֹי
24 שְׂשִׁבְתָּ חֵיב מִיְתָה, אִף
25 שֶׁלִּכְאוּרָה כִּיוֹן שְׁגַם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל עֲנִין
26 זֶה קִיָּם מִצַּד עֲצָמוֹ וְלֹא מִצַּד הָעֲבֻדָּה,
27 גַּם אֲמוֹת הָעוֹלָם יִכּוּלִים לִקְבֹּל, בְּכָל
28 זֹאת "גּוֹי שֶׁשְּׁבֵת חֵיב מִיְתָה", כִּי לֵאחֹר
29 שֶׁנִּמְשַׁכָּה הַפְּנִימִיּוּת, הִיא פְּעֻלָּה גַּם עַל
30 הַחִיצוֹנִיּוּת וְהַעֲלָתָה אוֹתָהּ בְּמִדְרָגָה
31 שְׁזָהוּ לְפִי שְׁהַפְּנִימִיּוּת פּוֹעֵלֶת
32 גַּם עַל הַחִיצוֹנִיּוּת.
33 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּרוּמָה לְמַבּוּאָר לְעִיל
34 לְעִנִּין הַשְּׁפָעָה וְפְעוּלַת פְּנִימִיּוֹת הַשְּׁבֵת
35 עַל חִיצוֹנִיּוֹת הַשְּׁבֵת, בְּנוֹגֵעַ לְעִנִּין
36 הַתּוֹרָה, שְׁגּוֹי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה
37 (הָרִי אִף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת
38 חַיִּים³⁷ וְאִמּוּרָה לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת,
39 מִפְּלִמָּקוֹם) חֵיב מִיְתָה³⁸, כִּי
40 עֲנִין הַתּוֹרָה הוּא הִפֵּךְ מִצִּיּוּרָה
41 וְעִנִּין זֶה הוּא גַּם מִדְרָגַת
42 הַתּוֹרָה כְּפִי שְׂשִׁיכְתָּ לְעוֹלָם

ביאור בדרך אפשר

בתורה, עדיין היא עניין נעלה מאד שלא שייך כלל לאומות העולם. וטעם
הדבר, שהרי לכאורה התורה כפי שירדה לעולם ונתלבשה בענייני העולם
כן קשורה לאומות העולם דכיון ששבחינת הפנימיות דתורה
שלמעלה מהעולם שייכת לישראל דוקא, הרי זה פועל גם על
בחינת החיצוניות דתורה,
שירדה ונתלבשה בעולם שגם היא
שייכת לישראל בלבד ולא
לאומות העולם.
(ד) וזהו ויכלו השמים והארץ
גו', שנתבאר לעיל שיש בזה
ג' פירושים, לשון סיום, לשון
כילוי ולשון עונג שהם שלושת
הפירושים הם מקבילים עם ג'
מדרגות הנ"ל בענין השבת
(המקבילים לשלושת העניינים
שבתורה) היינו השבת כפי שהיא מצד
הבריאה, השבת כפי שהיא מצד עבודת
האדם, והשבת כפי שניתנה במתנה,
כפי שממשיך ומפרט.
והינו, שפירוש הא' שויכלו
הוא מלשון גמר מלאכת
בריאת שמים וארץ, כלומר
שהשבת היא סיום והשלמת הבריאה
הוא ענין דשבת מקדשא
וקיימא מצד הבריאה, וכידוע
שפלוות ענין הזמן הוא
נברא³⁹, ולפני שנברא העולם לא
היה מושג של זמן (כפי שמבואר
ב"שער היחוד והאמונה" בספר התניא
שגדרי הזמן והמקום הם היוצרים
מציאות מוגבלת ומוגדרת) וכיון
שבענין הזמן ישנה
ההתחלקות דששת ימי החול
ויום השבת, כיון שהעולם נברא
עם גדרי זמן ברורים הרי מובן,
שהזמן דשבת הוא בריאה
בפני עצמה שהרי בגדר הזמן כל
יום הוא יחידה נפרדת לעצמה, וזהו
ענין השבת כפי שהוא מצד הבריאה,
זמן מיוחד ונבדל (ולא למעלה מזה).
ופירוש הב' שויכלו הוא
מלשון כליין, במובן של ביטול המציאות ושאיפה לכלות הנפש, הוא

בלבד. ומכל-מקום כיון ששבחינת המתנה דשבת
שמצד בחינת הפנימיות ניתנה לישראל דוקא,
שזהו מצד הענין דיבחר לנו את נחלתנו גו'
אשר אהב סלה, שלכן ניתן להם בחינת המתנה
דשבת, הרי זה פועל גם על בחינת החיצוניות
דשבת, שגם היא שייכת לישראל דוקא, ועד
שאמרו רבותינו ז"ל³⁵ גוי ששבת חייב מיתה,
שנאמר (בפרשת נח³⁶ שקורין תיכף לאחרי
פרשת בראשית) ויום ולילה לא ישבותו. והינו,
שאף-על-פי שפסוק זה קאי בסדר הבריאה, הנה
גם על ענין השבת שמצד הבריאה, אמרו גוי
ששבת חייב מיתה, שזהו לפי שהפנימיות
פועלת גם על החיצוניות. ועל-דרך-זה בנוגע
לענין התורה, שגוי שעוסק בתורה (הרי אף
שהתורה היא תורת חיים³⁷, מפל-מקום) חייב
מיתה³⁸, וענין זה הוא גם מדרגת התורה כפי
ששייכת לעולם. וטעם הדבר, דכיון ששבחינת
הפנימיות דתורה שייכת לישראל דוקא, הרי זה
פועל גם על בחינת החיצוניות דתורה, שגם
היא שייכת לישראל בלבד.

(ד) וזהו ויכלו השמים והארץ גו', שנתבאר
לעיל שיש בזה ג' פירושים, שהם ג'
מדרגות הנ"ל. והינו, שפירוש הא' שויכלו
הוא מלשון גמר מלאכת בריאת שמים וארץ,
הוא ענין דשבת מקדשא וקיימא מצד הבריאה,
וכידוע שפלוות ענין הזמן הוא נברא³⁹, וכיון
שבענין הזמן ישנה ההתחלקות דששת ימי
החול ויום השבת, הרי מובן, שהזמן דשבת
הוא בריאה בפני עצמה. ופירוש הב' שויכלו
הוא מלשון כליין, הוא ענין השבת כפי שנעשה
שם היותה מדרגה נמוכה (יחסית)

(35) סנהדרין נח, סע"ב. (36) ח, כב. (37) "שים שלום" בסוף תפלת העמידה. (38) סנהדרין נט, רע"א. (39) סידור עם דא"ח עה, סע"ד ואילך. וראה הנסמן בלקו"ש ח"ז ע' 59 הערה 25.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲנֵן הַשֶּׁבֶת כְּפִי שְׁנַעֲשָׂה עַל-יְדֵי עֲבֹדַת הָאָדָם, זָכוֹר אֶת
 2 יוֹם הַשֶּׁבֶת לְקֹדֶשׁוֹ, לְהוֹסִיף בּוֹ קְדוּשָׁה שְׁלֵמָה כִּימַת בּוֹ מִצֵּד עֲצֻמוֹ
 3 שְׁעִבּוּדָה זֶה הוּא עֲנֵן הַפְּלִיזוֹן. וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר יֵשׁ בּוֹ
 4 מְדַרְגּוֹת שׁוֹנוֹת בְּעֵנֵן הַפְּלִיזוֹן, כְּמִבּוֹאֵר ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'
 5 שִׁיר-הַשִּׁירִים בְּתַחֲלֹתוֹ בְּעֵנֵן
 6 ב' בְּחִינּוֹת פְּלָה שֶׁהֵם שְׁתֵּי
 7 מְדַרְגּוֹת שׁוֹנוֹת בְּבִטּוֹל הָאָדָם לְאִלּוּקוֹת
 8 ("בִּטּוֹל הַיֵּשׁ" ו"בִּטּוֹל בְּמִצְיָאוֹת").
 9 וּפִירוּשׁ הַג' שְׁוִיכְלוֹ הוּא
 10 מְלִשׁוֹן תַּעֲנוּג, הוּא עֲנֵן
 11 הַשֶּׁבֶת שֶׁבְּכַחֲנִית עֲבֹדַת
 12 מִתְּנָה, שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר מִתְּנָה
 13 טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבִית גִּנּוּי, וְשֶׁבֶת
 14 שְׁמָהּ וְכִפִּי שֶׁנִּבְאָר לְעִיל בְּאִרְכּוֹת
 15 מַעֲלָת בְּחִינָה זֶה עַל שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת
 16 הַקּוֹדְמוֹת שֶׁהֵיא כְּמַעֲלַת הַפְּנִימִיּוֹת עַל
 17 הַחִיצוֹנוֹת.
 18 (ה) וְכָל זֶה עֵינֵי הַתּוֹרָה וְהַשֶּׁבֶת
 19 וּפְעוּלָתָם וְהַשְׁפָּעָתָם עַל הָעוֹלָם
 20 כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּאִרְכּוֹת הוּא הַכִּנָּה
 21 לְיוֹם שְׁכּוּלוֹ שֶׁבֶת, זְמַן הַגְּאוּלָּה,
 22 שֶׁהוּא אֶלֶף הַשְּׁבִיעִי, עַלִּיו אִמְרוּ
 23 חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהָעוֹלָם מִתְקִיִּים שֶׁשֶׁת
 24 אֲלָפִים שָׁנָה וְאַחֵר כֵּךְ חֵד חֲרוּב⁴⁰,
 25 אֶלֶף אֶחָד, הָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי, שְׁבוּ הָעוֹלָם
 26 יִהְיֶה "חֲרוּב" מִהִישׁוֹת וְהַמְצִיאוֹת שֶׁלוֹ
 27 כְּפִי שֶׁהֵיא עֹכְשִׁיו אֵלָּא יִהְיֶה בְּטָל
 28 לְאִלּוּקוֹת שְׁגָם בּוֹ בְּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי
 29 (שְׁכָנְג יוֹם הַשֶּׁבֶת וְנִקְרָא "יוֹם שְׁכּוּלוֹ"
 30 שְׁבֶת) יִהְיֶה ג' הַמְדַרְגּוֹת
 31 הַנִּזְכָּרוֹת, וְהֵיכָּן, שְׁוִיכְלוֹ הָעֵנֵן
 32 דְּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי כְּפִי שֶׁהוּא
 33 מִצֵּד עֲנֵן הַבְּרִיאָה עֲצֻמָּה, לֵאמֹר
 34 עֲבֹדַת הָאָדָם, שְׁסֹדֵר הַבְּרִיאָה
 35 הוּא שְׁלֹאֲחֵרִי שִׁית אֶלֶפִי
 36 שְׁנֵי דְהָיִי עֲלָמָא, שֶׁשֶׁת אֲלָפֵי
 37 שָׁנִים שֶׁהָעוֹלָם מִתְקִיִּים אֲזִי בָּא
- אֶלֶף הַשְּׁבִיעִי.
 וְנוֹסֵף לָזֶה יִהְיֶה אֲזִי בִּימּוֹת הַמִּשְׁחָה גַּם עֲנֵן הָעֲבֹדָה, שְׁוִיכְלוֹ
 עֲנֵן הַשִּׁיר שֶׁהֵיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים כּוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת
 מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשֶּׁבֶת⁴¹, לְיוֹם שְׁכּוּלוֹ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי
 הָעוֹלָמִים⁴² וְהָרִי שִׁירַת הַלְוִיִּים הִיא
 עֲבֹדָה מִצֵּד הָאָדָם הַמְבִיאָה תוֹסֶפֶת
 מַעֲלָה וְקְדוּשָׁה בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת.
 וְנוֹסֵף לָזֶה יִהְיֶה אֲזִי בְּאֶלֶף
 הַשְּׁבִיעִי, בִּימּוֹת הַמִּשְׁחָה גַּם בְּחִינַת
 הַמִּתְּנָה, שֶׁהוּא עֲנֵן הַתְּגָלוֹת
 הַתַּעֲנוּג הָאִלּוּקִי הָעֲלִיּוֹן
 שֶׁלְמַעֲלָה מְשִׁיכּוֹת לְעוֹלָם,
 שֶׁהוּא עֲנֵן שְׁעִשׂוּעֵי הַמְּלָךְ
 בְּעֲצֻמוֹתוֹ כְּפִי שֶׁהַמְּלָךְ מִשְׁתַּעֲשֵׂעַ,
 כְּכִיכּוֹל, בְּעֲצֻמוֹ, לֹא בְּאִמְצָעוֹת דְּבָר
 שְׁגוּרִים אֶת הָעוֹנֵג. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן
 לְמִירוֹת שְׁגִילוֹ מְדַרְגָּה זֶה יִהְיֶה רַק
 לְעֵתִיד לְבֹא, בִּימּוֹת הַמִּשְׁחָה, הִנֵּה
 מַעֲיֵן מְדַרְגָּה זֶה נִתְגַּלֵּל לָנוּ
 גַּם עַתָּה בְּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
 תּוֹרַת הַסּוֹד, תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׁוִיכְלוֹ
 בְּדוּגְמַת שְׁלָמוֹת הַתַּעֲנוּג
 שְׁבָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי, וּבְאִפְסָן
 כְּזֶה צְרִיכָה לְהִיטֵת הָעֲבֹדָה
 בְּהַפְצָת הַמַּעֲשִׂנוֹת שֶׁל תּוֹרַת
 הַחֲסִידוֹת, פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה חוּצָה,
 מִתּוֹךְ מְנוּחָה וְתַעֲנוּג, שֶׁהֵיא
 הַמְדַרְגָּה הַנְּעִלִית בְּיוֹתֵר מִשְׁלוּשׁ
 הַמְדַרְגּוֹת הָאִמּוּרוֹת, בְּחִינַת מִתְּנָה,
 וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים שִׁיחָה
 'אֶתִי מֵר' יְבוֹא הָאִדּוֹן דָּא מְלָכָא
 מְשִׁיחָא⁴³, זֶה מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה, כְּמַעֲנָה
 מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה לְבַעֲלִי-שֵׁם טוֹב עַל
 שְׁאֵלָתוֹ אִמְתִּי קָא אֶתִי מֵר (מִתִּי יְבוֹא
 אִדּוֹנִי), "לְכַשִּׁיפּוּצוֹ מַעֲשִׂנוֹתֶיךָ –
 הַמַּעֲשִׂנוֹת שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם טוֹב, תּוֹרַת
 הַחֲסִידוֹת – חוּצָה", בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

1 בין יעודי הגאולה האמורים על-ידי הנביא ישעיהו נאמר (ופסוק זה הוא
2 מפסוקי שופרות הנאמרים בתפילת מוסף של ראש השנה, והוא הדיבור-
3 המתחיל (הפסוק הפותח) של המאמר של ראש השנה ושל שבת פרשת האזינו
4 בשנה זו, תשכ"ח, ויוצא לאור עם ביאור בדרך אפשר, ב'דבר מלכות' לראש
5 השנה וליום הכיפורים השנה,
6 תשע"ה):

7 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם הַגְּאוּלָּה
8 יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְכָאוּ לֵארוֹץ
9 יִשְׂרָאֵל בְּקִיבוֹץ הַגְּלוּיוֹת, הַיְּהוּדִים
10 הָאוֹבְדִים בְּאַרְצֵי אֲשׁוּר
11 וְהַנִּדְחִים בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם
12 וְהַשְׁתַּחֲוִי לַהוֹי' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ
13 בִּירוּשָׁלַיִם.¹ וּמִבָּאֵר כ"ק
14 מו"ח אֲדָמוֹר² ר' הרבי הרי"צ,

15 חותנו של הרבי, בְּמֵאֲמָרוֹ דְּבוּר-
16 הַמַּתְחִיל הַפּוֹתַח בַּפֶּסֶק ז"ה,²
17 שְׁזוּהִי נְבוֹאָת יִשְׁעִיָּהוּ עַל
18 הַזְּמַן דְּאַחֲרִית הַיָּמִים, וּבָאָה
19 בְּהַמָּשָׁף לְמָה שֶׁכְּתוּב בְּאוֹתָהּ
20 נְבוֹאָה בַּפֶּסֶק שֶׁלִּפְנֵינוּ³, וְהָיָה
21 בַּיּוֹם הַהוּא יִחְבּוֹט יְכָה הוֹי'
22 מִשְׁבּוֹלֶת הַנֶּהָר עַד נַחַל
23 מִצְרַיִם הֵינּוּ שֶׁהַגּוֹיִים יִבּוֹאוּ עַל
24 עוֹנֵשׁ וְאַתָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּלוּקָטוּ
25 תִּיאֲסָפוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
26 וְכוּלָם יִתְכַבְּצוּ יַחַד בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל.
27 דְּהֵנָּה, בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת מִפּוֹזְרִים
28 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְצוֹי תִּבְל, וְעַד
29 לְפִינָהּ נִדְחָת שְׁבָה
30 נִמְצְאִים רַק אֶחָדִים מִיִּשְׂרָאֵל,
31 שֶׁלֹּכֵן בְּגִלָּל שֶׁהַפִּזּוּר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
32 בְּגִלוּת כָּל כֵּךְ גָּדוֹל עַד שֶׁשִׁשׁ מִקּוֹמוֹת
33 רְחוֹקִים שְׁגוּרִים בָּהֶם רַק בּוֹדִידִים מִבְּנֵי
34 יִשְׂרָאֵל יִצְטָרֵף הַקֶּבֶ"ה לְלֻקָּט
35 אוֹתָם אֶחָד אֶחָד וְלִהְשִׁיבָם אֶת
36 אֵלֹהֵי שְׁנִתְרַחֲקוּ (בִּרְחֻקֵּי גִשְׁמֵי אוֹר
37 בִּרְחֻקֵּי רוּחָנִי) לְכָלֵּל יִשְׂרָאֵל.
38 אֲמָנָם, פִּיּוֹן שֶׁמֶצֶד הַחֲשָׁף
39 הַכְּפוּל וּמְכּוּפָּל בְּמוֹכֵן הַרוּחָנִי

22

ביאור בדרך אפשר

40 שְׁבִיזְמָן הַגְּלוּת יִשְׁנָם כָּאֵלֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּחֲוּ עָלָיו
41 (פֶּאֶרְזוֹנִקְעֵן גִּעּוּוֹאֲרֵן שֶׁקֵּנוּ וְטַבְעוּ) בְּגִלוּת עַד כְּדֵי כֶּךָ
42 שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ בְּמַעֲמָד וּמִצָּב שֶׁל אוֹבְדִים וְנִדְחִים רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן,
43 שֶׁהֵם בִּיטוּיִים הַמְדַּגִּישִׁים אֶת גּוֹדֵל הַרְחִיקוֹק עַד כְּדֵי כֵּךְ שֶׁאֲבָרוּ וְנִשְׁעָשׂוּ 'נִדְחִים'

44 אֵינּוּ מוֹכֵן, אֵיךְ תִּתְקַנֵּם
45 נְבוֹאָת יִשְׁעִיָּהוּ שֶׁאַתָּם
46 תְּלוּקָטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
47 יִשְׂרָאֵל וְמָה יִגְרוּם לָהֶם לְהִתְאַסֵּף
48 וְלִהְתַּקְבֵּץ בַּחוּדָה?

49 אֵף הָעֲנִין הוּא, שֶׁעַל זֶה
50 נֶאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע
51 בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל גּוֹי', וְהֵינּוּ שֶׁעָרַב
52 הַגְּאוּלָּה תִּהְיֶה אֲתַעֲרוּתָא-
53 דְּלֵעִילָא הַתַּעֲרוּרוֹת מִלְּמַעְלָה,

54 מֵאלוּקוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל תְּרָדָה
55 גְּדוּלָּה (א) גְּרוֹיִסֶּעַ
56 אוֹיִפְטֶרִיסְלוֹנֵג זַעֲזוּעַ גְּדוֹל)
57 שְׁתַּחֲרִיד (עַס וּוְעָט
58 אוֹיִפְטֶרִיסְלֵעֵן שִׁיזְעוּעַ) וְתַעֲוֹרֵר
59 אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי
60 יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוֹ הָאוֹבְדִים
61 בְּאַרְצֵי אֲשׁוּר וְהַנִּדְחִים בְּאַרְצֵי
62 מִצְרַיִם, שֶׁגַּם הֵם לְמִרוֹת גּוֹדֵל
63 הַרְחִיקוֹק שֶׁלָּהֶם וּלְמִרוֹת מִצָּבִים הַרוּחָנִי
64 הַנִּחּוּת לְכָאוּ לֵארוֹץ יִשְׂרָאֵל בְּקִיבוֹץ
65 הַגְּלוּיוֹת וְיִתְעַלּוּ לְהוֹיָת קְרוֹבִים
66 לְאֵלּוּקוֹת וּבִטְלִים אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
67 וְיִשְׁתַּחֲוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ
68 בִּירוּשָׁלַיִם.

15 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּחֲוּ עָלָיו (פֶּאֶרְזוֹנִקְעֵן גִּעּוּוֹאֲרֵן) בְּגִלוּת עַד כְּדֵי כֶּךָ שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ בְּמַעֲמָד
16 וּמִצָּב שֶׁל אוֹבְדִים וְנִדְחִים רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן, אֵינּוּ מוֹכֵן, אֵיךְ תִּתְקַנֵּם נְבוֹאָת
17 יִשְׁעִיָּהוּ שֶׁאַתָּם תְּלוּקָטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֵף הָעֲנִין הוּא, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר
18 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל גּוֹי', וְהֵינּוּ שֶׁעָרַב הַגְּאוּלָּה תִּהְיֶה
19 אֲתַעֲרוּתָא-דְּלֵעִילָא בְּאוֹפֵן שֶׁל תְּרָדָה גְּדוּלָּה (א) גְּרוֹיִסֶּעַ אוֹיִפְטֶרִיסְלוֹנֵג)
20 שְׁתַּחֲרִיד (עַס וּוְעָט אוֹיִפְטֶרִיסְלֵעֵן) וְתַעֲוֹרֵר אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
21 אֲפִילוֹ הָאוֹבְדִים בְּאַרְצֵי אֲשׁוּר וְהַנִּדְחִים בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם, שֶׁגַּם הֵם יִבּוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲוּ
22 לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם.

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ח

- התועדות ב, המשך להתועדות יום שמחת תורה - (הנחה בלתי מוגה)

1 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְכָאוּ
2 הָאוֹבְדִים בְּאַרְצֵי אֲשׁוּר וְהַנִּדְחִים בְּאַרְצֵי
3 מִצְרַיִם וְהַשְׁתַּחֲוִי לַהוֹי' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם.¹
4 וּמִבָּאֵר כ"ק מו"ח אֲדָמוֹר² ר' הרבי הרי"צ,
5 הַמַּתְחִיל ז"ה,² שְׁזוּהִי נְבוֹאָת יִשְׁעִיָּהוּ עַל הַזְּמַן
6 דְּאַחֲרִית הַיָּמִים, וּבָאָה בְּהַמָּשָׁף לְמָה שֶׁכְּתוּב
7 בַּפֶּסֶק שֶׁלִּפְנֵינוּ³, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחְבּוֹט הוֹי'
8 מִשְׁבּוֹלֶת הַנֶּהָר עַד נַחַל מִצְרַיִם, וְאַתָּם תְּלוּקָטוּ
9 לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דְּהֵנָּה, בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת
10 מִפּוֹזְרִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְצוֹי תִּבְל, וְעַד לְפִינָהּ
11 נִדְחָת שְׁבָה נִמְצְאִים רַק אֶחָדִים מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּכֵן
12 יִצְטָרֵף הַקֶּבֶ"ה לְלֻקָּט אוֹתָם אֶחָד אֶחָד וְלִהְשִׁיבָם
13 לְכָלֵּל יִשְׂרָאֵל. אֲמָנָם, פִּיּוֹן שֶׁמֶצֶד הַחֲשָׁף
14 הַכְּפוּל וּמְכּוּפָּל שְׁבִיזְמָן הַגְּלוּת יִשְׁנָם כָּאֵלֹהִי מִבְּנֵי

(1) ישע' כז, יג. (2) "המאמר נאמר (נכתב) לאחר השואה ל"ע ול"ע, ונדפס בשעתו בירחון "הקריאה והקדושה" (תשרי תש"ג). ואח"כ בספר המאמרים - אידיש (ע' 78 ואילך) * (3) ישע' שם, יב.

(* לשון ה"פתח דבר" למאמר זה שנדפס ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א בקונטרס בפ"ע - כ"ה תשרי תשכ"ח. וראה גם השיחה שלאחרי המאמר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 של דין, אָבֵל בְּאֵמֶת בַּעֲצֵם הָיָה דִּין זֶה הוּא עֲנִין שֶׁל רַחֲמִים,
 2 כִּי נֹסֵף לָכֵן שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשִׂית הַטְּהָרָה מֵעֲנִין הַחֲטָאִים
 3 כִּי' עַל-דֶּרֶךְ הַמִּבּוֹאֵר בַּחֲסִידוּת לַגִּבִּי הַמִּבּוֹל שֶׁהִיא עֲנִין שֶׁל עֹנֶשׁ עַל
 4 מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים שֶׁל אֲנָשֵׁי דוֹר הַמִּבּוֹל, וַיַּחַד עִם זֶה הֵייתָה בּו פְּעוּלָה שֶׁל
 5 טַהֲרַת הָעוֹלָם בְּמִים (וְלֹכֵן מִי הַמִּבּוֹל
 6 יִרְדּוּ אַרְבַּעִים יוֹם כְּשִׁיעוֹר כְּמוֹת הַמִּים
 7 הַדְּרוּשָׁה בַּמְקוּוֹה-טַהֲרָה שֶׁהוּא אַרְבַּעִים
 8 סָאח), הָרִי מִלְחָמָה זֶה בְּאוֹפֶן
 9 שֶׁל סַעֲרוֹת תִּימָן שְׂכָאמור קְשׁוּרָה
 10 בְּמִדַּת הַדִּין, הִיא גַם טַהֲרָה וְלֹכֵן הִיא
 11 מְהִירָה הַכְּנָה וְהַכְּשָׁרָה
 12 מְסוּיָמֶת לַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה
 13 עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ.
 14 וְלֹאֲחֲרֵי שְׂאֲדִנִּי הָרִי' בְּשׁוֹפָר
 15 יִתְקַע וְהִלָּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן,
 16 שְׁזָהוּ כְּלָלוֹת הָעֲנִין דְּחֻבִּי
 17 מְשִׁיחַ שְׂבָאִים לִידֵי בִיטוּ בְּצוּרָה
 18 וְקִשִּׁים רַחֲמָנָא-לִיעֲלֹן, כֶּשֶׁם שְׁלִידָה
 19 קְשׁוּרָה בַּחֲבִלֵי לִידָה כּוֹאֲבִים עֲרֵב
 20 הַגְּאוּלָּה, הֵנָּה לֹאֲחֲרֵי-זֶה
 21 לְאַחֵר סִיּוֹם הָעֲנִינִים שֶׁמִּצַּד הַדִּין
 22 יֵהְיֶה גַם הָעֲנִין דִּיתְקַע
 23 בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, שְׁעֲנִינָה שֶׁל
 24 תְּקִיעָה זֶה הוּא קְרִיאָה שֶׁל
 25 קִירוב מַאֲבִינוּ שְׂבָשְׂמִים
 26 (הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סְפָאטְעֲרִלִּיכְעֵר
 27 קִירוב דִּיגְעֵר רוּף קְרִיאָה אֲבָהִית
 28 שֶׁל קִירוב מִה' יִתְבָּרַךְ) לְעוֹרֵר אֶת
 29 נְקוּדַת הַיְּהוּדוּת שְׂבָכָל אֶחָד
 30 וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוּ
 31 הָאוֹבְדִים וְהַנִּדְחִים כַּמְבוֹאֵר
 32 בַּחֲסִידוּת שְׂבָכָל יְהוּדִי וַיְהוּדִי, גַּם מִי
 33 שֶׁנִּמְצָא בַּמִּצְבָּה רוֹחֲנִי יוֹדֵר בְּיוֹתֵר, יֵשׁ
 34 נְקוּדָה פְּנִימִית עֲמוּקָה שֶׁנִּשְׁאֲרָה
 35 בְּשִׁלְמוּתָהּ וּבְדִבְקוּתָהּ בַּח' תְּמִיד, בְּכָל
 36 מִצְבָּה, אֵלָּא שְׁלֵעִיתִים הִיא 'מְכוּסָה'
 37 וַיִּשְׁנֶה' וְצִירִךְ לַגְּלוּת וְלַעוֹרֵר אוֹתָהּ.
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79

ביאור בדרך אפשר

1 (ב) וּמִמְשִׁיךְ חֲרִבִּי הָרִי' צִי' שְׁשִׁנָּה מְלַבֵּד נְכוּאָת יִשְׁעִיהוּ
 2 הָאִמּוּרָה לְעִיל גַּם נְכוּאָת זְכָרִיָּה עַל הַזְּמַן דְּאֲחֲרִית הַיָּמִים, שֶׁאִף
 3 בַּה מְדוּבֵר עַל תְּקִיעָה בְּשׁוֹפָר בְּכוּא הַגְּאוּלָּה וְכֵן נֶאֱמַר⁴ וְאֲדִנִּי הָרִי'
 4 בְּשׁוֹפָר יִתְקַע וְהִלָּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן. וּמִבְּאֵר חֲרִבִּי הָרִי' צִי' בְּמִאֲמֹר,
 5 שְׁמָה שְׂכָתוֹב וְאֲדִנִּי הָרִי'
 6 בְּשׁוֹפָר יִתְקַע הוּא עֲנִין שׁוֹפָר
 7 שֶׁל מִלְחָמָה שְׁעֲנִינָה הַמִּלְחָמָה
 8 שֶׁה' יַעֲשֶׂה כִּדִּי לְהַחֲרִיב אֶת
 9 הָאֲרָצוֹת שֶׁחֲטָאוּ הָרַבָּה בְּכָלֵל
 10 וְנִגְדָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹט,
 11 וּכְהִמְשִׁךְ הַפְּסוּק וְהִלָּךְ
 12 בְּסַעֲרוֹת תִּימָן, סוּפָה חֲזָקָה
 13 שֶׁל רוּחַ דְּרוּמִית⁵, הֵינּוּ שְׂפָל
 14 הָעוֹלָם יִזְדַּעְזַע בְּרוּחוֹת סַעֲרָה
 15 מִצַּד הַמִּלְחָמוֹת שְׂבִין
 16 הָאוֹמּוֹת, וְכִמּוֹ שְׂכָתוֹב⁶
 17 וְסִכְסִכְתִּי מִצְרִים בְּמִצְרַיִם
 18 (דְּקָאֵי שְׂמִכּוּן עַל כָּל הָאוֹמּוֹת
 19 שְׂנִקְרָאִים בְּשֵׁם מִצְרַיִם, עַל שֵׁם שְׁהֵם מִצְרַיִם
 20 שֵׁם שְׁהֵם מִצְרַיִם לִישְׂרָאֵל⁷
 21 כִּךְ שֶׁהַסְּכּוּכִים בֵּין הָאוֹמּוֹת נִקְרָאוּ
 22 מִלְחָמָה בֵּין 'מִצְרַיִם' לִ'מִצְרַיִם'
 23 וְנִלְחָמוּ גו', מִמְּלָכָה
 24 בְּמִלְחָמָה, וְכִינּוֹן שְׂלָב מְלָכִים
 25 בִּידֵי ה'⁸, וְאִין לֵהם בַּחֲרִירָה חוֹפְשִׁית
 26 מִלֵּאחַ לַעֲשׂוֹת כְּפִי רְצוֹנָם וְהַבְּנָתָם הָרִי
 27 מוֹכֵן שֶׁהַסְּכּוּךְ שְׂבִין מְלָכִים
 28 בָּא מִהַקְּבָ"ה, שְׁזָהוּ שְׂאֲדִנִּי
 29 הָרִי' בְּשׁוֹפָר יִתְקַע, וּמִצַּד זֶה
 30 כְּתוּצָה מִהַתְקִיעָה בְּשׁוֹפָר, הֵינּוּ
 31 פְּעוּלָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יֵהְיֶה
 32 הָעֲנִין דְּסַעֲרוֹת תִּימָן.
 33 וְזָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שְׂבָעֲנִין
 34 זֶה שֶׁל הַמִּלְחָמוֹת בֵּין הַגּוֹיִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ
 35 בְּרוּךְ הוּא יִגְרוֹם בַּעַת הַגְּאוּלָּה נִזְכָּרוּ
 36 ב' שְׂמוֹת, שֵׁם אֲדִנִּי שֶׁהוּא
 37 שֵׁם שֶׁל דִּין⁹, וְשֵׁם הָרִי'
 38 שֶׁהוּא שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים¹⁰,
 39 לְהוֹרֹת עַל כִּךְ שֶׁאִירֻעִים אֵלָּה בַּעַת
 40 הַגְּאוּלָּה הֵם שִׁלּוּב שֶׁל מִדַּת הַדִּין
 41 וּמִדַּת הַרַחֲמִים בִּיחָד כִּי חוֹרְבָן
 42 וּמִלְחָמָה כְּחוֹר עֹנֶשׁ הֵם עֲנִינִים

(4 זכרי' ט, יד. 5) ראה תרגום יונתן, רד"ק וראב"ע עה"פ. 6) ישע"י יט, ב. 7) ראה ב"ר פט"ז, ד. 8) ע"פ משלי כא, א. 9) עץ חיים שער יח (שער רפ"ח ניצוצין) פ"ה. 10) שמו"ר פ"ג, ט. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 נקראת בשם שופר גדול, שלמעלה משופר סתם (בשונה
44 מהפסוק המדבר על תקיעת השופר של המלחמה בין האומות עליה נאמר
45 אדני הוי' בשופר יתקע, שופר סתם ללא התוספת "גדול"¹²,
46 ולמעלה גם מהשופר דמתן-תורה, שאמנם התורה מתארת את
47 קול השופר במתן תורה כדבר גדול
48 ביותר, אבל נאמר שרק קול
49 השופר היה חזק מאד¹³,
50 ובמקום אחר נאמר שקול השופר
51 במתן תורה היה קול גדול¹⁴,
52 אכל השופר עצמו היה
53 שופר סתם ולא שופר גדול,
54 ומזה מוכן, שהשופר
55 דלעתיד-לבא של הגאולה
56 שנקרא שופר גדול הוא
57 למעלה גם מהשופר דמתן-
58 תורה (וכפי שנתבאר באריכות גם
59 במאמרי ראש השנה ושבת פרשת
60 האזינו, שבת תשובה, וכפי שמוכר
61 במאמר של שבת פרשת האזינו, מדברי
62 אדמו"ר האמצעי, שהטעם לכך הוא
63 משום שבמתן תורה כל בני ישראל היו
64 בקירוב לאלוקות, אפילו לפני קול
65 השופר, ולכן היה אפשר לעורר אותם
66 גם על ידי שופר סתם, אבל כדי לעורר
67 את ה"אובדים" וה"נדחים" שגם הם
68 יתעוררו ויתקבצו לאלוקות, יש צורך
69 ב"שופר גדול", וכפי שיבאר להלן
70 בפרטיות יותר).

71 וכמוכן גם ממה שכתוב
72 בפרקי דרבי אליעזר¹⁵,
73 בענין אילו של יצחק, האיל
74 שאברהם אבינו העלה לעולה תמורת
75 יצחק בנו שנעקד על גבי המזבח
76 שקרן של שמאל של אותו איל
77 נשמע קולו על הר סיני, וקרן
78 של ימין שהוא גדול
79 מהשמאל, שהרי בכל דבר הימין
80 קודם לשמאל, עתיד לתקוע בו
81 לעתיד-לבא נמצא שגם ממדרש זה
82 עולה שהתקיעה בשופר גדול שתהיה
83 לעתיד-לבוא נעלית מהתקיעה בשופר
84 שהיה במתן תורה.

1 ויש להוסיף בזה, בדברי הרבי הרי"צ במאמר ש"יתקע בשופר גדול"
2 הוא קריאה של קירוב אבהי דהנה נתבאר לעיל שהפסוק יתקע
3 בשופר גדול גו' בא בהמשך לפסוק ואתם תלוקטו לאחד
4 אחד בני ישראל, והרי גם הענין דאתם תלוקטו גו' כלומר,
5 שהקדוש-ברוך הוא יאסוף את כל אחד
6 ואחד מבני ישראל מהגלות ויביא אותו
7 לגאולה הוא בדרך קירוב
8 וחיבה (כמו הקריאה של
9 קירוב דיתקע בשופר גדול),
10 כמוכן ממה שכתוב בפירוש
11 רש"י על הפסוק¹¹ ושב הוי'
12 אלקיד את שבותך, שהקב"ה
13 עצמו אויזו בידיו ממש איש
14 איש ממקומו, בענין שגאמר
15 ואתם תלוקטו לאחד אחד
16 בני ישראל, וכיון שרש"י בפירושו
17 על הפסוק "ושב ה' אלקיד את
18 שבותך" מביא את הפסוק "ואתם
19 תלוקטו" כהוכחה לכך "שהקב"ה
20 עצמו אויזו בידיו ממש איש איש
21 ממקומו", מוכן שזה הפסוק "ואתם
22 תלוקטו" עצמו שזה מורה על
23 חיבה גדולה ביותר. ומזה
24 מוכן שיעציאת בני ישראל
25 מהגלות תהיה (לא בדרך
26 הכרח, שייגרשו אותם
27 מהגלות בעל-כרחם ונגד רצונם,
28 אלא) ברצונם הטוב, שכל
29 אחד ואחד מישראל יתעורר
30 ברצון ותשובה מצד עצמו
31 לצאת מן הגלות, ולבא
32 למעמד ומצב של השתתפות
33 לה' בה' הקודש בירושלים,
34 שכל זה הוא מצד הקריאה
35 של קירוב דהתקיעה בשופר
36 גדול.

37 ג) והנה קריאה זו של קירוב
38 מאבינו שבשמים לעורר את
39 נקודת הנהדות שכל אחד
40 ואחד מישראל, אפילו
41 האובדים והנדחים, עליה נאמר
42 "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול"

(11) נצבים ל, ג. (12) ראה גם לקו"ת דרושי ר"ה נט, ג ואילך. (13) יתרו יט, יט. (14) ואתחנן ה, יט. וראה עט"ר שער ר"ה פכ"א (כב, ב). (15) פל"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהֶעֱנִין בְּזֶה¹⁶, שְׂכָרִי לְעוֹרֵר אֶת נְקוּדַת הַיְּהוּדִים שֶׁבָּכַל אֶחָד
2 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֶפִּילוּ הָאוֹבְדִים וְהַנִּדְחִים, אֵלֶּה שְׂאֵצֶלם נְקוּדַת
3 הַיְּהוּדִים מְכוּסָה וְנִעְלָמָה וְהִיא בְּבַחֲנֵית שִׁנָּה לֹא מִסְפִּיק שׁוֹפָר סֶתֶם,
4 אֲלֵא יֵשׁ צוּרָף בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל דּוֹקָא. וְזֶהוּ הַחִילוּק הַהִבְדֵּל
5 שְׁבִין הַשׁוֹפָר דְּמִתְנִי-תוֹרָה
6 לְהַשׁוֹפָר דְּלַעֲתִיד-לְבֹא,
7 שְׁבִמְתֵּן-תוֹרָה הִיא מִסְפִּיק
8 שׁוֹפָר סֶתֶם, וְלֹא הִיא צוּרָף בִּ"שׁוֹפָר
9 גְּדוֹל" דּוֹקָא, כִּיּוֹן שְׁבִין יִשְׂרָאֵל
10 הִיוּ אֲזַי בְּמִתְנִי-תוֹרָה בְּמִדְרַגַּת
11 צְדִיקִים¹⁷, בַּעֲקֻבוֹת עֲבוּדָתָם
12 בַּחֲנוּת לְמִתְנֵן תוֹרָה בְּשִׁבְעַת הַשְּׁבוּעוֹת
13 שְׂמַחַת הַפֶּסַח, כּוּ יֵצֵאוּ מִמִּצְרַיִם, עַד חַג
14 הַשְּׁבוּעוֹת כּוּ קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֲבָל
15 כְּאֲשֶׁר 'מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ
16 מֵאַרְצֵנוּ'¹⁸, וְעַד שֶׁיֵּשׁ כְּאֵלֹ
17 שְׁנַעֲשׂוּ הַהִתְרַחֲקוּ בִּרְחוּק גְּדוֹל
18 בְּמִיּוּחָד וּבְגָלוֹת עֲצֻמָּה נִמְצְאִים
19 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל אוֹבְדִים
20 וְנִדְחִים, הָאוֹבְדִים בְּאַרְץ
21 אֲשֶׁר וְהַנִּדְחִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם
22 [שֶׁהֵם "אֲשׁוּר" ו"מִצְרַיִם" שְׁנֵי
23 סוּגֵי גָלוֹת¹⁹. גָלוֹת אֲשׁוּר,
24 אֲשׁוּר מְלִשׁוֹן אוֹשֶׁר וְתַעֲנוּג,
25 כְּמוֹ כְּאֲשֶׁר כִּי אֲשֶׁרוֹנִי
26 בְּנוֹת²⁰, וְכֵמוּ בַּפֶּסֶק מֵאֲשֶׁר
27 שְׂמֵנָה לְחֵמוֹ²¹, שְׁהִיתָה אֶרֶץ
28 טוֹבָה, וְגַם זֶה לִשׁוֹן אוֹשֶׁר וְתַעֲנוּג
29 כְּדִבְרֵי סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר
30 לְכַנִּי יִשְׂרָאֵל: וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם
31 אֶל אֶרֶץ טוֹבָה כְּאַרְצְכֶם²²,
32 וְאֶכְלוּ אִישׁ גִּפְנוֹ וְאִישׁ
33 תִּאֲנֹתוֹ²³, וּשְׂמִיעוֹת הַדְּבָרִים
34 בַּעֲבוּרָת ה' בְּרוּחָנִיּוֹת (בְּכָל זְמַן וּבְכָל
35 מְקוֹם) הִנֵּה מִצַּד רִיבּוֹי הַשִּׁקְיָע
36 שֶׁל הָאָדָם בְּתֵאוֹת וְתַעֲנוּגִים
37 גְּשָׁמִיִּים עַל-יְדֵי עֲצַת הַיֵּצֶר,
38 שֶׁהֵימָּה אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כֵּן
39 וְכוּ'²⁴, כְּמֵאִמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל שׁוּ
40 דְּרָכּוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁתְּחִלָּה הוּא
- מִסִּית וּמִפְתָּה אֶת הָאָדָם לַעֲבוֹר עֲבִירוֹת שְׁנֵאוֹת קְלוֹת וְאַחֵר כֵּן מִפְתָּה וּמְכַשִּׁיל
אוֹתוֹ לַעֲבוֹר עֲבִירוֹת יוֹתֵר חֲמוּרוֹת עַד שֶׁבִּסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר גּוֹרֵם לוֹ לַעֲבוֹר עֲבִירוֹת
חֲמוּרוֹת מְאֹד, וְכִתּוּצָאָה מִפִּיתּוֹ הַיֵּצֶר יְכוּלִּים לְבֹא מִתּוֹךְ מִצְבֵּם בְּתוֹר אוֹבְדִים
בְּאַרְץ אֲשׁוּר בְּאַרְץ טוֹבָה (וְכִפִּי שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמֵאִמֶרִים הַקּוֹדְמִים שֶׁהַכּוּנָה לְנִיסָיוֹן
הָעוֹשֶׁר) יְכוּלִּים לְבֹא לְמַעֲמָד
וּמַצָּב שֶׁל אוֹבְדִים, שְׁזֶהוּ עַד
שְׂאִינָם רוֹצִים לְצֵאת מִן הַגָּלוֹת
וְהַ"שׁוֹפָר גְּדוֹל" נִוְעַד לְעוֹרֵר
אוֹתָם לִשְׁמֵם לֵב שְׁבַעֲצֵם מִמַּעֲמָד
וּמִצְבֵּם הוּא מִצְבֵּם שֶׁל גָלוֹת וְלְעוֹרֵר
בָּהֶם רִצּוֹן לְצֵאת מִהַגָּלוֹת.
וְגָלוֹת מִצְרַיִם, שְׁהִיתָה אֶרֶץ
מְסוּגָרָת שְׂאֶפִילוּ עֶבֶד אֶחָד
לֹא יְכוּל לְבְרוּחַ מִמֶּנָּה²⁵,
וְשֵׁם בְּנִיגוֹד לֵאשׁוּר' שֶׁבָּה
הַהִתְרַחֲקוֹת מֵאֲלֻקוֹת הִיא מְרֻב הַטּוֹבָה
הַגִּשְׁמִית, הִרִי בְּמִצְרַיִם הִיא קוֹשִׁי
הַשְּׁעָבוֹד בְּעֲבוּרָת פְּרָךְ, וְעַד
כְּדִי כֵּן הִיא גְּדוֹל וְקִשָּׁה הַשְּׁעָבוֹד
שֶׁהִיוּ מְשַׁקְעִים תִּינוּקוֹת שֶׁל
יִשְׂרָאֵל בְּכַנִּין כּוּ'²⁶, כֹּאשֶׁר לֹא
הַסְפִּיקוּ לְבִנּוֹת אֶת מִסְפַּר הַלְּבָנִים
הַנִּדְרָשׁ, וּמִצַּד גְּדוֹל הַמִּצַּר
וְהַעֲקָתָא, הַדּוּחַק וְהַמּוֹעָקָה
יְכוּלִּים לְבֹא לְמַעֲמָד וּמַצָּב
שֶׁל נִדְחִים, בְּמוֹכַח שֶׁל רִיחּוּק גְּדוֹל
מֵאֲלֻקוֹת וּכְמוֹ בְּגָלוֹת מִצְרַיִם,
שֶׁגַּם כְּאֲשֶׁר בָּא מִשָּׁה וְאָמַר
פָּקֵד פְּקָדָתִי גו'²⁷, שְׁזֶהוּ
הַסִּימָן שֶׁהִיא מְסוּר בְּיָדָם
שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים²⁸,
וּבְכֵן מִשָּׁה רַבְּנוּ הִבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת
בְּשׂוֹרֵת הַגָּאוּלָּה, מִפְּלִ-מְקוֹם לֹא
שָׁמְעוּ אֶל מִשָּׁה מְקוֹצֵר רוּחַ
וּמַעֲבָדָה קָשָׁה²⁹ וְזֶה מוֹכַח עַד
כְּמֵה גְּדוֹל וְקִשָּׁה הִיא הַשְּׁעָבוֹד, אֲזַי
לֹא מִסְפִּיקָה הַהִתְעוֹרְרוּת
שֶׁעַל-יְדֵי שׁוֹפָר סֶתֶם, כְּמוֹ

(16) ראה גם ד"ה זה דיום ב' דר"ה פ"ג (תורת מנחם - התוועדות חנ"א ע' 5), ודר"ה זה דשבת שובח פ"ג (שם ע' 14 ואילך). (17) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. תרנ"ב ס"ע ג. ועוד. (18) תפלת מוסף דיו"ט. (19) ראה גם לקו"ת שם ס, א. (20) ויצא ל, יג. (21) ויחי מט, כ. (22) מלכים ב, יח. (23) מלכים שם, לא. ישעי' שם, טז. (24) שבת קה, ב. (25) מכילתא ופירש"י יתרו יח, ט. (26) ראה שמו"ר פ"ה, כא. ועוד. (27) שמות ג, טז. (28) פירש"י שם, יח. (29) וארא ו, ט.

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול

יז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 השופר דמתן-תורה אלא ההתעוררות היא דווקא על ידי "שופר גדול".
 - 2 וראיה לדבר, שההתעוררות שמשפיעה גם על "האובדים" ו"הנרדמים"
 - 3 נגרמת דווקא על-ידי שופר גדול שהרי ענין השופר דמתן-תורה
 - 4 ישנו בעצם גם עתה, כי הדבר התחיל במתן-תורה ולא נפסק וכפי
 - 5 שמכאן אדמו"ר הזקן³⁰ מה
 - 6 שאמרו רבותינו ז"ל³¹ מה
 - 7 להלן בעת מתן תורה עמדו כל בני
 - 8 ישראל באימה ביראה ברתת
 - 9 וביזע, אף כאן בכל מקום ובכל
 - 10 זמן שבו יהודי לומד תורה, הדבר צריך
 - 11 להיות באימה ובראה כו',
 - 12 שלכאורה אינו מוכן דמיון זה, שהרי במעמד
 - 13 זה, בין מתן תורה ללימוד התורה של
 - 14 כל יהודי בכל מקום ובכל זמן שהרי
 - 15 במעמד הר סיני וכל העם
 - 16 רואים את הקולות כו',
 - 17 והאימה והיראה וכו' היו כתוצאה מכך
 - 18 מה-שאין-כן בעסק התורה
 - 19 של כל אדם בשלומד בפני-
 - 20 עצמו מה יגרום לו להיות באותה
 - 21 דרגה של אימה ויראה?"
 - 22 אלא מכאן אדמו"ר הזקן הענין
 - 23 הוא, שגם עסק התורה
 - 24 שבכל אחד ובכל זמן הוא
 - 25 דבר ה' ממש שנאמר למשה
 - 26 מסיני וכיון שכל דבר מדברי התורה
 - 27 הוא "דבר ה' ממש", כל לימוד צריך
 - 28 להיות מתוך אימה ויראה, ומזה
 - 29 מוכן, שעל-ידי עסק התורה
 - 30 ישנו גם עתה קול השופר
 - 31 דמתן-תורה, שכאמור הוא היה
 - 32 הגורם לאימה ויראה בעת מתן תורה
 - 33 וזהו מה שכתוב³² (גבי קול
 - 34 השופר דמתן-תורה קול
 - 35 גדול) ולא יסף, שפירושו
 - 36 ולא פסק³³, אלא הקול ממשיך
 - 37 תמיד (ברוחניות) כיון שגם בעסק
 - 38 התורה עתה ישנו קול
 - 39 השופר דמתן-תורה. ומכל-
 - 40 מקום הרי רואים במוחש
 - 41 שאין זה מעורר את האובדים
 - 42 והנרדמים ואם כן מוכח שקול שופר
 - 43 רגיל אין בכוחו לעורר אותם.
- אף על זה נאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, היינו, שקודם הגאולה תהיה התעוררות מלמעלה על-ידי התקיעה בשופר גדול דוקא כמבואר לעיל.
- ועוד זאת, דגבי שופר סתם כתיב ואדני הוי' בשופר יתקע, מה-שאין-כן גבי שופר גדול כתיב יתקע ולא נזכר מי התקע (לא אדני, או שם אלקים, לשון כוח (כמו בפסוק "ואת אילי הארץ לקח") שמורה על היותו של הקדוש ברוך הוא בעל הפחות פולם (פחות השבע כו' היינו שכוחות הטבע אינם כוחות עצמאיים חס-ושלום אלא הקדוש-ברוך-הוא בעל הבית/ והשליט על הטבע), כדאיתא ב'שולחן ערוך'³⁴ בפירוש פנות שם אלקים בתפילה, ואפילו לא הוי', על התקיעה בשופר גדול לא נזכר אפילו שם הוי' שמורה על מדת הרחמים¹⁰), לפי³⁵ שהוא המשכה וגילוי מבחינת סתימא דכל סתימין, הנעלם של כל הנעלמים, היינו מדרגה באלוקות שלמעלה מלבוא לידי גילוי שהוא בחינה שלא נתפס בשום אות ורמזא קלל, ואין אות או רמז (או שם) שבו מדרגה נעלית זו באה לידי ביטוי שזוהי הפנימיות דאלקות הקשורה עם ומעוררת את פנימיות הנשמה, וכמו שכתוב³⁶ בקשו פני הקדוש ברוך הוא ואומר לבני ישראל "בקשו פני", תבקשו ותתחברו עם הפנימיות שלו, והיהודי פונה אל הקדוש ברוך הוא ואומר את פניך הוי' אבקש, היינו שהוא מבקש את פנימיות האלוקות ובכלשון
- ועוד זאת, דגבי שופר סתם כתיב ואדני הוי' בשופר יתקע, מה-שאין-כן גבי שופר גדול כתיב יתקע ולא נזכר מי התקע (לא אדני, או שם אלקים, שמורה על היותו בעל הפחות פולם (פחות השבע כו'), כדאיתא ב'שולחן ערוך'³⁴ בפירוש פנות שם אלקים, ואפילו לא הוי', שמורה על מדת הרחמים¹⁰), לפי³⁵ שהוא המשכה וגילוי מבחינת סתימא דכל סתימין, שהוא בחינה שלא נתפס בשום אות ורמזא קלל, שזוהי הפנימיות דאלקות הקשורה עם ומעוררת את פנימיות הנשמה, וכמו שכתוב³⁶ בקשו פני את פניך הוי' אבקש, ובכלשון

(30 תו"א יתרו סז, ב. 31 ברכות כב, א. מו"ק ט, א. 32) ואתחנן ה, יט. 33 סוטה יו"ד, ב. ושו"נ. הובא בפירש"י עה"פ. וראה שמו"ר שם, ט. ספכ"ח. ועוד. 34 או"ח ס"ה. 35 לקו"ת שם נט, סע"ד. 36 תהלים כז, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַזֶּה־ר³⁷, פנימיות זו נקראת סְתִים בְּחִינַת דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא, הַנְּשָׁמָה הִיא לְמַעַלָּה מִזֶּה ואין שום דבר שבו היא באה לידי ביטוי, 21
 2 המדרגה של הסתום והנעלם של הקדוש ברוך הוא הַקְּשׁוּרָה עִם בְּחִינַת על-דרך האמור לעיל לגבי עצמותו של הקדוש ברוך שאינו 'נתפס' ואינו בא 22
 3 סְתִים הסתום והנעלם שְׂבִיטֵי־יִשְׂרָאֵל (דְּכָשֶׁם שְׂבִיטֵי־יִשְׂרָאֵל-הוּא לִידִי בִיטוּי וּגְלִיּוּי בְּשׁוּם אוֹת וּבְשׁוּם רִמּוֹ) ⁴⁰. 23
 4 יֵשׁ בְּחִינַת סְתִים וּגְלִיָּא, סתום (נעלם) וגלוי כִּף גַּם בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ וְעַל-יְדֵי-זֶה הארה והתגלות מהעצמות שברוך כלל היא למעלה מכל 24
 5 בְּחִינַת סְתִים וּגְלִיָּא כו' סתום ביטוי וגלוי דְּוָקָא יְתַעוּרְרוּ גַם 25
 6 וגלוי, פנימיות וחיצוניות), שְׂזוּהִי הַזֶּה־ר³⁷, בְּחִינַת סְתִים דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא, הָאוּבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר 26
 7 בְּחִינַת הַיְחִידָה שְׂבִיטֵי־יִשְׂרָאֵל, הַקְּשׁוּרָה עִם בְּחִינַת סְתִים שְׂבִיטֵי־יִשְׂרָאֵל (דְּכָשֶׁם וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּבְאֹ 27
 8 המדרגה הכי עמוקה והכי פנימית גו' וְהַשְׁתַּחֲוּוּ לֵה' גו'¹⁹, 28
 9 בנשמה שְׂנִקְרָאת בְּשֵׁם יְחִידָה, וּבְאֹפֶן דְּתִלּוּקְטוּ לְאַחַד 29
 10 עַל שֵׁם הַתְּקַשְׁרוּתָהּ עִם אַחַד, בְּגִאוּלָּה הָאֲמִיתִית 30
 11 בְּחִינַת יְחִיד³⁸, היינו הקדוש ברוך וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ 31
 12 הוא בעצמו וְעַד לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה יְחִידָה עַל שֵׁם הַתְּקַשְׁרוּתָהּ עִם בְּחִינַת יְחִיד³⁸, צְדִקְנוּ שִׂיקְבֵּץ נְדָחֵי 32
 13 שְׂלֵמַעַלָּה גַם מִבְּחִינַת יְחִידָה וְעַד לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה שְׂלֵמַעַלָּה גַם מִבְּחִינַת יְחִידָה יִשְׂרָאֵל⁴¹, בְּקִרּוֹב מִמֶּשׁ. 33
 14 והעצם הוא ענין עוד יותר עמוק ועוד 8 (שְׂהָרִי גַם יְחִידָה יְחִידָה עִם בְּחִינַת סְתִים וּגְלִיָּא כו'), 9
 15 יותר פנימי (שְׂהָרִי גַם יְחִידָה הִיא אַחַד מִהֶחֱמִשָּׁה שְׁמוֹת 16
 17 שְׂנִקְרָאוּ לֵה' ³⁹, לנשמה (נפש), שְׂנִקְרָאוּ לֵה' אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ 18
 19 רוח, נשמה, חיה, יחידה) שְׂמִיָּה שֶׁגַם 11 מִצְרַיִם, וּבְאֹ גו' וְהַשְׁתַּחֲוּוּ לֵה' גו'¹⁹, וּבְאֹפֶן דְּתִלּוּקְטוּ לְאַחַד 12
 20 הנשמה אין שם מוֹכֵן שְׂעֶצֶם אַחַד, בְּגִאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדִקְנוּ שִׂיקְבֵּץ נְדָחֵי 13
 13 יִשְׂרָאֵל⁴¹, בְּקִרּוֹב מִמֶּשׁ.

(37 ח"ג עג, א. וראה לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. 38) ראה לקו"ת פ' ראה כה, א. סה"מ תרצ"ו ע' 57. וש"נ. 39) ב"ר פ"ד, ט. 40) ראה סה"מ שם ע' 56. וש"נ. 41) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיי"א תשרי,

בו שואל באם להמשיך הלימוד בכולל, כיון שאין הסתדרות אחרת.

בענין כגון דא יש להזהר, שלא יעשה הענין רגילות דהעדר פעולה בהנוגע להסתדרות, שהרי הגוף נוטה להשיטה דשב ואל תעשה, ועליו להתבונן על הסתדרות יציבה, ויתיעץ עם אותם המכירים אותו ומכירים תנאי המקום בהנוגע לחשש זה, ובהתאם לזה יעשה.

לפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד הוספה בלימוד החסידות לעצמו וכן לזולתו, והרי הפצת המעינות חוצה דרישת והכרח השעה היא.

בברכה לבשו"ט.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו,

המזכיר

בס"ד. שיחת שבת בראשית, מברכים החודש מר-חשוון, ה'תשכ"ח.

- התוועדות א -

בלתי מוגה

- א. 'שבת בראשית' היא שבת שנמשכת על כל השנה, כידוע הפתגם¹ שלפי אופן העמידה ("ווי'
מ'שטעלט זיך") ב'שבת בראשית' כך נמשך על כל השנה כולה.
וענין זה מודגש גם בקריאת התורה:
ובהקדם מאמר רבותינו ז"ל² "אסתכל באורייתא וברא עלמא", וכדברי רבינו הזקן³ שצריכים "לחיות
עם הזמן", דקאי על פרשת השבוע.
וכיון שביום השבת-קודש הזה קורין הפרשה הראשונה שבתורה [ואף-על-פי שלפעמים קורין בפרשת
בראשית עוד לפני 'שבת בראשית', בשני וחמישי - הרי קריאה זו היא רק מקצת הפרשה, וקריאה זו
גופא היא רק בגלל התקנה שלא ילכו ג' ימים בלי תורה (כדברי הגמרא⁴), ואילו קריאת פרשת בראשית
בשלימותה היא ביום השבת-קודש], היינו, שזהו ענין של התחדשות בתורה, הרי מובן, שנעשה אז ענין
של התחדשות גם בעולם.
ונמצא, ש'שבת בראשית' היא השבת הראשונה של השנה. שכן, אף-על-פי שיש כמה שבתות בשנה
לפני 'שבת בראשית', הרי כיון שבשבתות אלו קורין בתורה פרשת האזינו (ולפעמים גם פרשת וילך)
ופרשת ברכה, מובן, ששבתות אלו שייכות עדיין לסיום השנה שעברה. ואילו 'שבת בראשית', שבה
מתחילים לקרוא מתחילת התורה, נחשבת התחלת השנה החדשה, ומזה נמשך על כל השנה כולה בנוגע
לכללות העבודה ד"ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁵.
ב. והביאור בזה:
ידוע שכוונת הבריאה היא לעשות ממציאות יש - אין.
כלומר: אף-על-פי ש"בראשית ברא אלקים"⁵, אלקים לשון רבים⁶, ובגימטריא הטבע⁷, והיינו,
שהבריאה היתה על-ידי צמצום והעלם כו', הרי הכוונה בזה היא לגלות אלקות ("ברא" - מלשון גילוי⁸)
בכל עניני העולם, "את השמים ואת הארץ"⁵, שמורה על כל סדר ההשתלשלות⁹, וכמו שכתוב¹⁰ "אשר
ברא אלקים לעשות", ופירש רש"י¹¹: "לתקן" - על-ידי-זה שמגלים אלקות בעולם.
וענין זה נפעל ב'שבת בראשית' - כמובן ממאמר רבותינו ז"ל¹² "כל המתפלל בערב-שבת ואומר ויכולו,
מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית",
- וכיון שאמיתית ענין השותפות היא לא רק באופן שלכל אחד מהשותפים יש חלק מסויים בדבר,
אלא בכל נקודה ונקודה ישנם ב' שותפים¹³, הרי מובן, שהשותפות היא לא רק ביום השבת-קודש, אלא
גם בכל נקודה ונקודה בימי החול -

שעיהו"א רפ"ו.
(8) ראה כתר שם טוב בהוספות ס"ד-ה. וש"נ. וראה גם שיחת
ש"פ בראשית הנ"ל (שם ואילך).
(9) ראה זח"א לא, ב (בתוספתא). סה"מ תרנ"א ע' פט ואילך.
ועוד.
(10) פרשתנו ב, ג.
(11) בב"ר פי"א, ו.
(12) שבת קיט, ריש ע"ב.
(13) ראה תו"מ חמ"א ע' 59. וש"נ.

(1) ראה שיחת ש"פ בראשית (התוועדות א) דאשתקד בתחלתה
(תו"מ חמ"ח ע' 165). תו"מ חנ"א ע' 168. וש"נ.
(2) זח"ב קסא, ריש ע"ב.
(3) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשוון).
(4) ב"ק פב, א.
(5) ריש פרשתנו.
(6) ראה גם פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.
(7) פרדס שיי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל
(קכא, ב). שלי"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא

- 1 כי, "גמירי דמן שמיא מיהב יהבי, מישקל לא שקלי"¹⁴, והיינו¹⁵, שמלמעלה יכול להיות רק ענין
2 ההתהוות מאין ליש, אבל לעשות מיש לאין, הרי זה רק בכחו של יהודי, וכיון שיהודי עושה דבר שאינו
3 יכול להיעשות מלמעלה, נעשה על-ידי-זה שותף בענין זה.
- 4 ג. ולהעיר:
- 5 הענין דהמשכת אלקות בעולם נפעל כבר בראש-השנה - שבו נעשה בנין המלכות¹⁶, "תמליכוני
6 עליכם"¹⁷, ועד להמשכת עצמותו יתברך כו'¹⁸ - כמו שמבקשים¹⁹ "וידע כל פעול כי אתה פעלתו כו'",
7 ועד למטה יותר, כמו שכתוב²⁰ "ומלכותו בכל משלה", גם על אלו "שמכחישינן פמליא של מעלה", שגם
8 בנוגע אליהם נאמר²¹ ש"אין עוד מלבדו"²²;
- 9 ומראש-השנה זה נמשך על כל השנה - שהרי ענינו של ראש-השנה הוא (לא רק תיקון העבר, אלא
10 גם) המשכה על השנה החדשה, שלכן נקרא בשם "ראש השנה", ולא תחילת השנה, דכשם שה"ראש"
11 כולל את כל הגוף, כמו-כן כולל ראש-השנה את כל השנה כולה²³.
- 12 וכיון שכן, הרי לכאורה היתה צריכה להיות הקריאה בתורה בפרשת בראשית בראש-השנה; ומה
13 נתחדש ב'שבת בראשית', שלכן קורין דוקא אז פרשת בראשית?
- 14 והביאור בזה - שכל מה שנפעל עד 'שבת בראשית' הוא רק בכללות; בראש-השנה ויום-הכיפורים -
15 הכל הוא בכללות, ואפילו בשמיני-עצרת ושמחת-תורה הרי זה עדיין אורות בכלים סתומים²⁴. ואלו
16 ב'שבת בראשית', שאז נעשה הענין ד'ויעקב הלך לדרכו'²⁵, וכהפתגם הידוע²⁶ שאז "פורקים את
17 החבילות" ("מ'פאקט פאנאנדער די פעקלאך") - אזי נמשכים כל הענינים בפרטיות ובגלוי.
- 18 ומה שמצינו שמספיקה גם העבודה בכללות, הרי זה רק לענין שינוי המהות בנוגע לעצמו, אבל בנוגע
19 לפעולה בעולם, בחלקו בעולם, ובכללות השמים והארץ - צריכה להיות העבודה בפרטיות דוקא²⁷.
- 20 [וכן הוא סדר העבודה בכל יום, תחילה בכללות ואחר-כך בפרטיות - כדברי המשנה²⁸ "למה קדמה
21 פרשת שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר-כך מקבל עליו עול
22 מצוות", והרי קבלת עול מלכות שמים הוא ענין כללי, ואחר-כך הרי זה נמשך בקבלת עול מצוות, בכל
23 מצוה בפרטיות].
- 24 ד. ויש להוסיף, שהעילוי שנעשה ב'שבת בראשית' פועל גם על הימים שלפני-זה:
- 25 בנוגע ליום השבת, איתא בפירוש רש"י²⁹ "מה היה העולם חסר - מנוחה, באת שבת באת מנוחה",
26 והיינו, שענין המנוחה שנעשה ביום השבת פעל להשלים את כל מלאכת הבריאה בששת ימי בראשית.
- 27 ומזה מובן ש'שבת בראשית' פועל על כל ימי השבוע שלפניו, שבהם נכללים גם שמיני-עצרת
28 ושמחת-תורה. ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו, שיום השבת בא מיד לאחר שמיני-עצרת ושמחת-
29 תורה³⁰.

* * *

(25) ויצא לב, ב. וראה שיחת ש"פ בראשית תרצ"ו ס"ג (סה"ש תרצ"ו ע' 43). וש"נ.
(26) ראה שיחת יום שמחת תרצ"ט ס"ב (סה"ש תרצ"ט ע' 313). וראה גם שיחת יום שמחת תשכ"ו ס"ב (תו"מ חמ"ה ע' 123). וש"נ.
(27) ראה קונטרס העבודה פ"ו.
(28) ברכות רפ"ב.
(29) פרשתנו ב, ב.
(30) חסר הסיום (המו"ל). - נזכר גם שקביעות המועדים תלוי בירשאל, כמארו"ל (שמו"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב, יד) שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה", לידע כיצד קבעו בני"י את המועדים.

(14) תענית כה, א (לגירסת הע"י).
(15) ראה סה"מ עטר"ת ס"ע קפג ואילך. תרפ"ה ע' קנא. ועוד.
(16) ראה פ"ח שער ר"ה. שער הכוונות שם. לקו"ת נצבים נא, ב. סה"מ תש"ג ע' 5. ובכ"מ.
(17) ראה סידור (עם דא"ח) שער התקיעות (רמה, ד ואילך).
(18) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
(19) נוסח תפלת ר"ה.
(20) תהלים קג, יט.
(21) חולין ז, ב.
(22) ואתחנן ד, לה.
(23) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.
(24) ראה שיחת שמע"צ ושמחת תרצ"ה ס"ג (לקו"ד ח"א קפ, ב).

ה. 'שבת בראשית' הוא גם 'שבת מברכים חודש מרחשון' - "מר-חשון", מלשון "כמר מדלי" ³¹,
 שפירושו טיפה, על שם טיפות הגשמים שזמנם בחודש זה ³², שהרי בשמיני-עצרת מתחילים להזכיר
 גשמים באמירת "משיב הרוח ומוריד הגשם" ³³, אבל ירדת הגשמים בפועל היא בחודש מרחשון - "בג'
 במרחשון שואלין את הגשמים" או "בשבעה בו" (בזמן שעולי הרגל חוזרין לבתיהם, גם במקומות
 הרחוקים) ³⁴.
 והנה, כללות ענין הגשמים, גשמי ברכה שנותן הקב"ה לבני ישראל, ישנו גם ברוחניות - שזהו כללות
 ענין ההשפעה מלמעלה, כולל גם ה'נתינת כח' לעבודה, שזהו ענין ש'הקב"ה עוזרו" ³⁵.
 ולכן, כשם שבנוגע לענין הגשמים בגשמיות, יש צורך תחילה בחרישה וזריעה, ואז פועלים הגשמים,
 כן הוא גם בנוגע לענין הגשמים ברוחניות - שתחילה צריך להיות ענין החרישה והזריעה בראש-השנה
 ויום-הכיפורים וסוכות, ואז נעשית פעולת הגשמים בשמיני-עצרת.
 ובענין זה ישנו העילוי ד"עד מהרה ירוץ דברו" ³⁶ - שמיד לאחר החרישה והזריעה (שמסתיימת בחג
 הסוכות) מזכירים הגשמים בשמיני-עצרת. ולא כמו בפסח, שה"עצרת" (חג השבועות) היא רק אחרי
 מ"ט יום.
 והרי זה על-דרך מה שכתוב ביעודים דלעתיד-לבוא: "הרה ויולדת יחדיו" ³⁷. ומבואר בזה ³⁸, שכיון
 שלעתיד-לבוא יהיו כל הענינים באופן של מהירות, לכן יהיו גם ההריון והלידה ("הרה ויולדת") יחדיו.
 וענין זה קשור עם מעלת התשובה שתהיה לעתיד-לבוא ³⁹ - כיון שתשובה היא בשעתא חדא וברגעא
 חדא ⁴⁰, ולכן נעשים כל הענינים במהירות.
 וזוהי גם השייכות לחודש תשרי - שכיון שענינו עבודת התשובה ⁴¹, לכן בא הענין ד"עצרת" מיד;
 מה-שאין-כן בחג הפסח שענינו עבודת הצדיקים ⁴², בא עצרת רק אחרי מ"ט יום.
 ו. ויש להוסיף בזה בנוגע למעלת חג הסוכות (ומזה יובן גם בנוגע להעילוי דשמיני-עצרת):
 ב'יום טוב' - יש איסור עשיית מלאכה, מלבד מלאכת אוכל נפש, וכפי שנתבאר לעיל ⁴² שלדעת רבינו
 הזקן, הענין ד"אוכל נפש" הוא טעם וסיבה להתיר איסור מלאכות אלו.
 והנה, מצד החיוב דשמחת 'יום טוב', אין לטרוח כל-כך במלאכת אוכל נפש ב'יום טוב', כיון שטירחא
 גדולה יכולה להפריע לשמחת 'יום טוב' ⁴³ (וביום השבת, שהשמחה גדולה יותר מאשר ב'יום טוב',
 הטירחא היא קטנה וקלה עוד יותר).
 וראה זה פלא: אף-על-פי שהטירחא שב'יום טוב' היא טירחא קלה לגבי הטירחא שבימות החול,
 מכל-מקום התועלת שנעשית על-ידה היא גדולה הרבה יותר מאשר הטירחא שבימות החול, שהרי
 אי-אפשר להשוות סעודת ימות החול לסעודת 'יום טוב'.
 ואם הדברים אמורים בכל 'יום טוב' - בחג הסוכות על-אחת-כמה-וכמה, כיון שאז ישנה הרחבה
 בגשמיות כו', להיותו "חג האסיף" ⁴⁴, "באספך מגרנך ומיקבך" ⁴⁵ (ועד שאפילו מה"פסולת" עושים סכך

(31) ישע"י מ, טו.

(32) ראה פר"ח אה"ע סקכ"ו סקכ"ב. וראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון תשכ"ה ס"ז (תור"מ חמ"א ע' 180). וש"נ.

(33) ראה גם שיחת ש"פ בראשית הנ"ל שם. וש"נ.

(34) תענית י"ד, א (במשנה). וש"נ.

(35) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

(36) תהלים קמז, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח. ובכ"מ.

(37) ירמ"י לא, ז. וראה שבת ל, סע"ב.

(38) ראה יהל אור ע' תריט. ביאורו לאדהאמ"צ ח"ב ע'

תתכן.

(39) ראה סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(40) זח"א קכט, סע"א.

(41) ראה אוה"ת בא ע' רנז ואילך. ועוד.

(42) שיחת שבת חוהמ"ס סכ"א (תור"מ חמ"א ע' 137 ואילך).

וש"נ.

(43) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ה ס"ה ז. וש"נ.

(44) משפטים כג, טז.

(45) פ' ראה טז, יג.

- 1 לסוכה⁴⁶) - שזהו הטעם הפשוט לכך שענין ה"אושפיזין" הוא בחג הסוכות דוקא, כי כשמזמינים אורח
- 2 צריך ליתן לו כל טוב, ולכן הרי זה אפשרי בחג הסוכות דוקא, "באספך מגרנך ומיקבך"⁴⁷.

* * *

- 3 ז. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' ויכולו השמים גו'.

* * *

- 4 ח. מסתמא הודיעו שהלימוד בפירוש רש"י יהיה בפסוק⁴⁹ "ויכל אלקים".
- 5 אבל לפני-זה, תתקיים מכירת "המצוות"⁴⁸, כנהוג בכל 'שבת בראשית'⁴⁹, וכפי המנהג שה"גבאי"
- 6 אומר "לחיים", בהקדמת אמירת דבר-תורה, כיד ה' הטובה עליו⁵⁰.

* * *

- 7 ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁴⁹ "ויכל אלקים ביום השביעי", "רבי שמעון אומר, בשר-ודם
- 8 שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שידע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט
- 9 השערה, ונראה כאילו כלה בו ביום. דבר אחר, מה היה העולם חסר - מנוחה, באת שבת באת מנוחה,
- 10 כלתה ונגמרה המלאכה"⁵¹,
- 11 - ש"ויכל גו' ביום השביעי" אינו בסתירה למה שכתוב⁵² "וירא גו' את כל אשר עשה.. ויכולו גו'"
- 12 (שכבר נסתיימה כל המלאכה), כי סיום המלאכה ביום השביעי היה באופן "נכנס בו (רק) כחוט השערה"
- 13 [ורק "בשר-ודם"⁵³ שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, "מה-שאינ-כן" "הקב"ה שידע
- 14 עתיו ורגעיו", אינו צריך להוסיף מחול על הקודש - לדעת רבי שמעון ש"דריש טעמא דקרא"⁵⁴, והיכן
- 15 שלא שייך הטעם, משתנה הדין], שזהו דבר קטן שאינו נראה בפני-עצמו (ועשיה כזו מותרת בשבת).
- 16 ואף שעשיה קטנה כזו, היא בזמן מועט בהתחלת השבת בלבד, שייך לומר על זה "ויכל גו' ביום
- 17 השביעי", כיון ש"נראה כאילו כלה בו ביום".

- 18 אבל פירוש זה אינו מחוור לגמרי, כי המשמעות ד"כל אשר עשה.. ויכולו" היא שנסתיימה הבריאה
- 19 כולה, ולא נשאר לסיים אפילו "כחוט השערה". ולכן מוסיף לפרש "מה היה העולם חסר - מנוחה, באת
- 20 שבת באת מנוחה", ועל-ידי-זה "כלתה ונגמרה המלאכה". אמנם, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של
- 21 מקרא, כי המנוחה בעולם באה ממילא, על-ידי-זה שהקב"ה שבת מעשיית מלאכה, וקשה לומר על זה
- 22 "ויכל אלקים". ולכן יש צורך לפרש שהקב"ה סיים את המלאכה ביום השביעי "כחוט השערה".

הקושיות (המו"ל).

(52) פרשתנו א, לא-ב, א.

(53) ומ"ש רש"י "בשר ודם", ולא "אדם" * - כי, הסיבה לכך שאינו יכול לכין זמן כניסת השבת לא רק ע"י חשבון מספר השעות והרגעים, "רגעיו", אלא גם לא ע"י הרגש הזמן (וכפי שזכר הבן-חמש שקודם גזית השערות ("אפשערעניש")) * לא הוצרך לחשב הזמן, אלא הרגיש - ע"י אוירת השמחה - שהגיע הזמן, ובנדו"ד: הרגש קדושת השבת, "עתיו" (ראה לקו"ש שבפנים ע' 30), היא, מצד ההעלם ד"בשר ודם".

(54) ב"מ קטו, א. וש"נ.

(46) ראה סוכה יב, רע"א.

(47) חסר הסיים (המו"ל).

(48) כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שיכריזו גם אודות אלו שקנו פסוקי "אתה הראת" כו'.

(49) ראה גם שיחת ש"פ בראשית שבהערה 1 ס"י (תו"מ שם ע' 171). תו"מ חנ"א ע' 168. וש"נ.

(50) בעת מכירת המצוות, כשמכרו "זכות" ה"מפטיר" (וכיו"ב) של כ"ק אדמו"ר שליט"א, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בבת-שחוק): עוד מעט "ימכרו" גם אותי בעצמי!...

(51) יש לציין, שהיו ריבוי קושיות, ובאמצע, שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א (בבת-שחוק) אם מישו מונה את מספר

(*) אבל "ילוד אשה" לא ה"י רש"י יכול לכתוב, שהרי מדובר אודות אדם הראשון שלא ה"י ילוד אשה.

(**) ועד"ז בנוגע לבר-מצוה - שאינו צריך לחשב ולמנות י"ג שנה, ואז יודע שהגיע זמן הבר-מצוה, אלא מרגיש זאת, בראותו את ההכנות לבר-מצוה, שרוכשים עבורו תפילין וכיו"ב.

וההוראה מזה, עד כמה צריך כל אחד לייקר כל רגע נוסף⁵⁵ ללימוד התורה⁵⁶, וגם אם נשאר רק
 "כחוט השערה", תלויה בזה שלימות כל עבודתו⁵⁷. וכן בכללות הדורות, ששלימותם תלויה בחוט
 השערה שבדורנו זה -

הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁵⁸ ב'לקוטי שיחות' חלק ה, עמוד 24 ואילך.

לימוד התורה.

(57) וזוהי הבחינה והנסיון - שכאשר מנצל רגע נוסף זה, הרי
 זו הוכחה שכל הזמן שלפניו ה' אצלו כדבעי (משא"כ כו').
 (58) בשילוב המשך הביאור בשיחת ש"פ נח.

(55) גם אם הוא בטוח שניצל את הרגעים שלפניו בשלימות,
 ועאכ"כ אם יש ספק בדבר.
 (56) כולל גם ילד קטן, שטוען שלומד במשך כל זמן הלימודים
 - שגם בזמן הפנוי למשחקים ומנוחה כו', צריך למצוא רגע נוסף

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' א

שרה שהיא אמו של שמעון היבם פטורה מחליצה ויבום, ופוטרת
 גם את רבקה צרתה, ואם כן מדוע לא נשנה במשנה אופן זה. אלא
 שאין מקום לקושיא זו כלל, שכן אמו שהיא אנוסת אביו בפלוגתא
 דרבי יהודה ורבנן (להלן דף 42) היא תלויה. שכן נחלקו רבי יהודה
 וחכמים אם מותר אדם באנוסת אביו, לחכמים אדם נושא אנוסת
 אביו, ורבי יהודה אוסרה באיסור לא. אם כן לרבי יהודה לא
 תיתכן מציאות של פטור צרה באמו אנוסת אביו, שהרי גם ראובן
 האח הראשון שמת היה אסור לישא את שרה אמו של אחיו,
 משום שהיא אנוסת אביו. ובפלוגתא לא קא מרי - והמשנה אינה
 נוקטת אלא עריות הפוטרת צרותיהן לדברי הכל, ולא אלו
 השנויות במחלוקת, ועל כן לא הוסיפה המשנה דין זה.
 מקשה הגמרא: וכי לא נשנו במשניות אלו נשים האסורות ביבום
 השנויות במחלוקת, והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי בהם
 רבי עקיבא ורבנן, ואף על פי כן קתני במשנה שהן חולצות ואינן
 מתייבמות. שכן שנינו להלן (דף 42), שנשים שהן שניות לעריות, כגון
 אם אמו, האסורות על היבם מדרבנן, הרי הן חולצות ולא
 מתייבמות, והן הקריות 'איסור מצוה'. וכן נשים האסורות על
 היבם באיסור לאו או עשה, כגון שנפלה לפניו ממזרת או נתינה,
 הרי הן חולצות ולא מתייבמות, והן הקריות 'איסור קדושה'. והוא
 משום שמן התורה הן מותרות אף ביבום, שכן עשה של יבום דוחה
 לא תעשה, אך מאחר שאין להתירן אלא בביאה הראשונה, אבל
 הביאה שניה שאין בה מצוה אסורה, אסרו חכמים אף את הביאה
 הראשונה משום גזירה, אטו ביאה שניה, ומכל מקום היא חייבת
 בחליצה. וכן הוא רק לשיטת חכמים הסוברים שקידושין תופסים
 בחייבי לאוין, אבל רבי עקיבא סובר שחייבי לאוין בחייבי כריתות,
 ואם כן לשיטתו כל הנשים האסורות באיסור לאו דינן כדין
 העריות השנויות במשנתנו, והרי הן פטורות מן החליצה והיבום
 מן התורה. הרי לנו כי המשנה נוקטת אף אופנים השנויים
 במחלוקת תנאים, ואם כן היה לה לשנות שש עשרה עריות, שהרי
 לשיטת חכמים אף אמו שהיא אנוסת אביו פוטרת את צרתה.
 מתרצת הגמרא: רק על המשניות בפירקין ו- (שבפרק זה קא אמרינן
 - אמר רבי שלא עסקו בדינים השנויים במחלוקת, אבל המשנה
 העוסקת באיסור קדושה ששנוי במחלוקת שנויה בפרק הבא ולא
 בפרקנו.
 שוב מקשה הגמרא: וכי בפרקנו אין המשנה מביאה דינים השנויים
 במחלוקת, והא שנינו להלן (דף 42), בית שמאי מתיירין את הצרות
 לאחין, ובית הלל אוסרין. הרי שבית שמאי חולקים על פטור צרה,
 וכל דין זה אינו אלא לדברי בית הלל, ואף על פי כן שונה משנתנו
 פטור צרה. מתרצת הגמרא: בית שמאי במקום בית הלל אינה
 משנה, והלכה כבית הלל בכל מקום, ואם כן אין זו במחלוקת
 תנאים בעלמא, ועל כן לא נמנעה המשנה מלסתום כדברי בית
 הלל.
 שוב מקשה הגמרא: והרי אשת אחיו שלא היה בעולמו,

חייב כל יחיד ממנה שעירה לחטאת. שכן לא נאמר דין פר ושעיר
 של ציבור אלא אם כן שגגו כל ישראל או רובם, אבל בני עיר
 אחת דינם כיחידים ששגגו.
 הגמרא מקשה על דרשה זו: פתקיף לה רב חלקיה מהרנניא, וכי
 מצינא שהושוו בני עיר שלימה ששגגו בעבודה זרה ליחידים
 ששגגו בה הוא רק משום דכתב רחמנא 'תורה אחת יהיה לכם', הא
 לאו הכי - אך לולי כתוב זה הוה אמינא שחלק בקרבנם ולא יהיו
 כיחידים. והרי בהכרח דינם כדיון יחידים. שכן אם מסברא היה לנו
 לחלק את חטאתם משאר המתכפרים לפי שהם חלוקים משאר
 חייבי מיתת בית דין בכך שממונם אבד, אם כן מאי ליתנו - מה
 יביאו. אם תאמר ליתנו - שיביאו פר לחטאת, הלא צבור ששגגו
 בשאר מצות לא תעשה שבתורה הוא דמייתי - מביאים אותו. ואם
 תאמר שיביאו המרובים השוגגים בעבודה זרה בשבת, הלא יחיד
 השוגג בשאר מצות התורה הוא דמייתי אותה. ואם תאמר
 שהמרובים מביאים שעיר על שגגתם, הלא נשיא ששגג בשאר
 מצות הוא דמייתי אותו. ואם תאמר שיביאו פר לעולה ושעיר
 לחטאת, הלא צבור ששגגו בעבודת פוככים הוא דמייתי אותו.
 ואלא מאי יביאו, הלא בהכרח יביאו חטאת שעירה, והרי כל יחיד
 נמי שעירה תיינו קרבנו, אם כן בהכרח שהושווה חטאת המרובים
 לחטאת היחיד, ומדוע צריך לדרוש זאת מתורה אחת.
 מתרצת הגמרא: איצטריך 'תורה אחת יהיה לכם', כי לולי כתוב זה
 סלקא דעתך אמינא, הואיל וצבור השוגג בעבודה זרה על פי הוי"ו
 של בית דין מיינו (ומביאים) פר לעולה ושעיר לחטאת, אינהו נמי
 ניתו איפכא - בני עיר שלימה ששגגו בעבודה זרה יביאו אף הם
 פר ושעיר אך באופן הפוך מציבור ששגג, כלומר פר לחטאת
 פר ושעיר לעולה. אי נמי - או שהיה עולה בדעתך לומר שאכן צריך
 שבני העיר יביאו כפרה על שגגתם, ומכל מקום אין לו תקנה ולא
 יביאו קרבן, שכן מסברא יש לחלקם מכל חייבי חטאת, ומאחר
 ואין להם מה להביא אין להם כפרה. קא משמע לן 'תורה אחת
 יהיה לכם', שדין המרובים שוה לדין היחידים בשגגת עבודה זרה,
 ומביאים שעירה לחטאת ככל יחיד.
 הגמרא מביאה קושיא על מניין חמש עשרה הנשים הפוטרות את
 צרותיהן שנשנה במשנה: אמר ליה לוי לרבי, מאי איריא דתני -
 מדוע שנתה המשנה חמש עשרה נשים בלבד, ליתני שש עשרה
 נשים, שהרי יש עוד עררה נוספת (שתבואר בסמוך) שהיא פוטרת
 את צרתה.
 אמר ליה רבי ללוי, במדומה לי שאין לו מוח בקדקדו לשואל
 שאלה זו, שהרי מאי דעתך להקשות, שתשנה המשנה גם את אמו
 שהיא אנוסת אביו, שאף היא פוטרת את צרתה. וכגון שנשא יעקב
 את לאה וילדה לו את ראובן, ואנס יעקב את שרה וילדה לו את
 שמעון. ונשא ראובן את שרה אנוסת אביו ושהיא מותרת לו כיון
 שאינה אשת אביו, ונשא ראובן עוד אשה ושמה רבקה. ומת
 ראובן בלא זרע, ונפלו נשיו לפני שמעון ליבום וראה ציורו, שהרי

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

המלה תנינים עצמה היא שדגים אלו הם גדולים.

ואז לא היה הקושי על "התנינים הגדולים" עצום כל כך, כי אנו מוצאים בדומה לכך במקומות אחרים⁵, שבהם מוסיפה התורה תואר כלשהו למלה מסוימת רק כדי להדגיש את הענין שמבטא תואר זה, כי הדבר הנקרא בשם זה הוא תמיד בעל התכונה המתוארת בתורה.

אך כיון שעל ידי ציטוט "דברי אגדה" על ידי רש"י מובן שלפי דרך הפשט אין ידוע איזה סוג דגים נקרא תנינים, מוכח, לכאורה, שבפירושו "דגים גדולים" אין רש"י מתכוון לתת סימן לדגים-התנינים, אלא לבאר את פירוש המלה תנינים⁶, שהמשמעות של המלה תנינים עצמה היא – דגים גדולים⁷,

ולפי זה קשה⁸: אם במלה תנינים עצמה נכללת המשמעות של דגים גדולים, אין מקום להוסיף את התואר "הגדולים" לאחר המלה "התנינים"?

ג.

התנינים - "הוא לויתן"

לאחר שמביא רש"י את פירוש האגדה שתנינים "הוא לויתן", הוא מוסיף "ובן זוגו"⁹ – שבמלה תנינים אין הכוונה רק ללויתן הזכר, אלא אף לבן זוגו. לאחר מכן הוא מצטט את המשך דברי האגדה: "שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא"¹⁰, שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם¹¹. ומסיים רש"י: "התנינים כתיב" – שבכך מובן מדוע נאמר "התנינים" ללא יו"ד, בלשון יחיד¹², כי לאחר שהקדוש-ברוך-הוא הרג את הלויתן-הנקבה, נשאר רק תנין אחד.

ואינו מובן: כדי לפרש לאיזה סוג דגים הכוונה

א.

"התנינים"

מן הפסוק "ויברא אלקים את התנינים הגדולים"¹, מצטט רש"י את המלה "התנינים" – בלי לצטט גם את המלה "הגדולים" – ומפרש: "דגים גדולים שבים". כלומר, מהמלה "התנינים" בלבד כבר ידוע שתנינים הם דגים גדולים.

צריך להבין: מזה שהתורה מוסיפה לתנינים את התואר "הגדולים" מובן, לכאורה, שתנינים כוללים סוגים שונים של דגים, גדולים וקטנים. מדוע, אפוא, אומר רש"י, שתנינים הם דגים גדולים?

ב.

"דברי אגדה" מחזקים את הקושי

לאחר הפירוש "דגים גדולים שבים", שאומר רש"י לפי פשוטו של מקרא, הוא מוסיף: "ובדברי אגדה² הוא לויתן".

מדוע מצטט כאן רש"י דברי אגדה, והרי פירוש רש"י על התורה הוא בדרך הפשט³? ההסבר הפשוט לכך הוא: לפי הפשט עצמו עדיין אין ברורה כל כך משמעות המלה תנינים – ידוע רק שאלה הם דגים גדולים, אך אין ידוע איזה סוג של דגים. ולכן נזקק רש"י לפירוש של האגדה⁴, שזהו הלויתן.

ברם, לפי "דברי אגדה" שמוסיף רש"י, מתחזק הקושי מלשון הפסוק "התנינים הגדולים" על פירושו "דגים גדולים":

אילו לא היה רש"י מביא את "דברי אגדה" ניתן היה להסביר, לפחות בדוחק, שבפירושו "דגים גדולים" מתכוון רש"י רק לתת סימן לסוג הדגים המכונה תנינים, שהם דגים גדולים, אך לא שמשמעות

(1) בראשית א, כא.

(2) ב"ר פ"ז, ד. זח"א לד, ריש ע"ב. ח"ב לד, ריש ע"ב. תיב"ע עה"פ.

(3) ואין לומר שכונת רש"י בזה הוא סיום הענין "תנינים כתיב" –

כדלהלן סעיף ד'.

(4) ואף שבכמה מקומות, כאשר עפ"י דרך הפשט חסר ביאור, כותב רש"י "לא ידעתי" – אף שגם שם ישנם פירושי רז"ל באגדה וכו' – הוא לפי ששם, הפירושים בדברי אגדה כו' אינם מיושבים לפי פשטות הכתובים (ולפעמים גם סותרים). משא"כ בנדו"ד, הרי מצד הפשט אין שום הכרח איזה מין דג נקרא בשם תנינים, וא"כ אפשר שהוא לויתן.

(5) וכמו "רקיע השמים" (א, יד. ועוד); "דגת הים" ו"עוף השמים"

(א, כ).

(6) וכן מוכח לכאורה גם ממ"ש רש"י "דגים גדולים שבים" שכונתו היא לפירוש חיבת התנינים – שהרי כל הדגים הם בים ואי"ז סימן על דג מיוחד (אבל ראה להלן הערה 23).

(7) ובדוגמת שמות הנהרות "פישון", "גיחון", "חידקל" ו"פרת", שמורות גם על תכונות הנהרות (פירש"י ב, יא"ד).

(8) נוסף על מה שחסר ביאור: איך מרומז "גדולים" ב"תנינים".

(9) זהר שם. תיב"ע כאן.

(10) ב"ב ער, ב (אבל לא עה"פ תנינים). זח"ב שם.

(11) ב"ב שם.

(12) זהר שם.

אך כיון שבמלה "התנינים" מתעורר גם הקושי לגבי הכתיב החסר, לכן רק לאחר שרש"י מביא את דברי האגדה ומתרחק את הקושי הבולט, הוא מוסיף "התנינים כתיב" – שדברי האגדה מיישבים גם את הקושי לגבי כתיבת המלה "התנינים" ללא יו"ד.

ה.

תנינים - גדולים במיוחד

ההסבר לכך הוא:

לאחר המלים "ויברא אלקים את התנינים הגדולים" נאמר "ואת כל נפש החיה... אשר שרצו המים". וקשה: ב"כל נפש החיה" נכללים גם התנינים, כפי שמובן מכך שבפסוק אחד לפני כן¹⁷ נאמר רק "שרצו המים שרץ נפש חיה", מלים הכוללות את כל סוגי בעלי החיים, כולל התנינים, והתנינים אינם מוזכרים שם בנפרד. ואם כך מספיק לכתוב "ויברא אלקים את כל נפש החיה...". ומדוע מציינים בנפרד "את התנינים"?

על כך מפרש רש"י "התנינים – דגים גדולים" – שהתנינים מוזכרים בנפרד משום שהתנינים שבפסוקנו¹⁸ הם "דגים גדולים".

אך ה"בן חמש למקרא" טוען: גם בסוגי הדגים האחרים יש דגים שונים: קטנים וגדולים, ובכל זאת כולם נכללים במלים "כל נפש החיה". האם משום שדגי התנינים גדולים יותר יש לצייןם בנפרד?

על כך מציין רש"י שבמלה "תנינים" הכוונה היא לדג הלוייתן¹⁹, המפורסם (גם בין ילדים²⁰) בגודלו העצום, וכיון שמדותיו של הלוייתן שונות לחלוטין, ללא כל השוואה אפילו לדג הגדול ביותר מכל סוגי הדגים האחרים, לפיכך הוא נמנה בפני עצמו²¹.

לפי שמכיון שנאמר שם "הללו ג' תנינים" (דלכאורה למה תנינים דוקא) מוכח שכוונת הכתוב הוא לדגים גדולים. ועד"ז באיוב ז, יב – ממה שמדמה הכתוב "תנין" ל"ים" מוכח שהכוונה שם הוא לדג גדול). אבל ישנם גם תנינים קטנים, כמשמעות פשוט לשון הכתוב "התנינים הגדולים"*. (וגם להפירוש "הוא לוייתן" מוכרח לומר ש"תנינים" הוא שם כללי לכמה מיני דגים – לא רק ללוייתן – כי לוייתן ישנו עכשיו רק אחד, וממ"ש (תהלים שם) הללו ג' תנינים (לשון רבים) מוכרח שגם עכשיו ישנם כמה תנינים).

(19) ראה גם גר"א כאן.

(20) וגם ברש"י כאן מבואר זה שאם יפרו וירבו כו'.

(21) ועפ"ז מובן בפשטות מה שרש"י מביא בפירושו "דברי אגדה" (ראה לעיל הערה 4) – כי אגדה זו מוכרחת מפשוטו של מקרא, כי הוא הדרג היחיד שגדולותו הוא בא"ע לשאר הדגים. (ומ"מ כותב רש"י על זה "דברי אגדה" – כי באם לא ה' נמצא פירוש זה ברו"ל – בכדי לתרץ הטעם מה שתנינים נמנה בפ"ע, א"א לחדש "הוא לוייתן" בלי מקור לזה).

במלה "תנינים", מספיק לומר "הוא לוייתן". מדוע מצטט רש"י גם את המשך דברי האגדה?

ד.

דברי האגדה באים ליישב קושי בולט

במבט ראשון נראה מדברי רש"י, שהקושי שלו במלה "התנינים" הוא:

מקריאת המלה "התנינים" בלשון רבים (בתוספת יו"ד), וכן מן הניסוח "התנינים הגדולים" ברור שמדובר כאן על יותר מאשר תנין אחד. אם כך, מדוע כתובה המלה "התנינים" בלשון יחיד, ללא יו"ד?

כדי ליישב קושי זה מביא רש"י את דברי האגדה, שבמלה "התנינים" אכן מתכוונים ללשון רבים – שנים: "...הוא ובן זוגו". אך בכל זאת נאמר "התנינים" בלשון יחיד, כי "הרג את הנקבה", ונשאר רק תנין אחד¹³.

אך לאמיתו של דבר אי אפשר לפרש כך. כי כאשר רש"י מסביר את הסיבה לכך שמלה מסויימת כתובה בכתיב "חסר", הוא נוהג בכל מקום¹⁴ לציין בתחילה שהמלה כתובה בכתיב חסר, ורק לאחר מכן לבאר את הסיבה לכך.

כי השאלות לגבי "חסר" ו"מלא" קשורות רק ל"כתיב", ולכן אינן קשות כל כך בדרך הפשט¹⁵, וייתכן ש"בן חמש למקרא" לא יבחין בכך. לכן אין רש"י יכול להתחיל בהן את פירושו, אלא הוא צריך לציין תחילה את הקושי שברצונו ליישב.

וכיון שבפסוק כאן כותב רש"י "התנינים כתיב" לאחר הפירוש "והרג את הנקבה", ברור¹⁶, שבדברי האגדה הוא מתכוון ליישב קושי שהילד מעורר בעצמו, ואשר רש"י אינו צריך לציין.

(13) ומה שרש"י מוסיף "ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא" – ראה להלן סעיף ח'.

(14) ראה פרשתנו א, יד. וירא יח, א. יט, א. ח"ש כג, י. טז. ועוד.

(15) בכלל לא בגדר קושיא – כדמוכח מזה שרק במקומות ספורים בתורה – מבאר רש"י בפירושו.

(16) ובפרט שברש"י הוצאת בערלינער לא ישנו הסיוס "התנינים כתיב".

(17) א, כ.

(18) ו"ל שזהו רק תנינים שבפסוק זה ודלא כפירוש המצו"צ (תהלים עד, ג) ש"תנים הוא שם דג גדול". וראה גם פירושו ביחזקאל (לב, ב). תהלים (קמח, ז), כי מכיון שעפ"י דרך הפשט אין ידוע (לפי רש"י) איזה מין דג נקרא תנין, מנ"ל שהוא דג גדול? ולכן י"ל שכוונת רש"י ב"דגים גדולים" הוא רק לתנינים שבפסוק זה.

(וכן בתהלים קמח, ז שמפרש רש"י "תנינים – דגים גדולים", הוא

(* לפירוש המצודות, צריך לומר שפירוש "התנינים הגדולים" הוא דוגמת הענינים שנשמתו בהערה 5. ובפרט, שכאן נוגע להדגיש את חשיבותם – "הגדולים" – שבשבילה נמנו בפ"ע.

לכן מסביר רש"י "שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה"²⁶ – שבפסוק "ויברא אלקים את התנינים" אכן מדובר על שני תנינים: "זכר ונקבה", אך לאחר מכן "הרג את הנקבה", ולכן נותר רק לזיתן אחד.

ח.

לשם מה "ויברא"?

כאשר רש"י אומר "והרג את הנקבה" הוא צריך להוסיף [לא רק את הסיבה ל"והרג"²⁷: "שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם", אלא עליו להוסיף ולציין] ש"ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא", כי אין מובן לחלוטין מדוע היה צורך ב"ויברא" את בן זוגו, כאשר מיד לאחר מכן "הרגו"²⁸.

ט.

בריא את בן-זוג "שלא יאמרו שתי רשויות הן" לכאורה, אפשר לשאול:

על הפסוק "לא טוב היות האדם לבדו"²⁹ מפרש רש"י: "שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג".

[לכאורה, צריך היה להבין שלא טוב לאדם להיות לבד, כי אילו היה לבד היה קשה לו "להסתדר"³⁰. ולכן "אעשה לו עזר", שהאשה דואגת לצרכי בעלה.

אך רש"י אינו מסביר כך, כי לפי זה היה צריך להיות כתוב "לא טוב לאדם היות לבדו". מן הניסוח "לא טוב היות האדם לבדו" מובן ש"היות האדם לבדו" הוא "לא טוב" בכללותו³¹. ולכן מפרש רש"י "שלא יאמרו..."³²].

בכך מובן גם מדוע "התנינים הגדולים" מופיעים לפני "כל נפש החיה" – למרות שהתנינים הוא סוג אחד בלבד – כי סוג זה חשוב יותר מכל נפש החיה, עקב מדרתו העצומה במיוחד.

ו.

"לזיתן ובן זוגו"

כאשר רש"י כותב "ובדברי אגדה הוא לזיתן", הוא צריך מיד להוסיף "ובן זוגו". כי במדרש, באגדה, כאן במקום זה²² נאמר שלזיתן אין בן זוג, ולכן נאמר "התנינים" בלשון יחיד.

ואם כך, מתעורר מיד הקושי: מהמלים "התנינים (קרי – ביו"ד) הגדולים" ברור שמדובר כאן על יותר מתנין אחד, וכיצד ייתכן לפרש בדרך הפשט שב"התנינים" הכוונה היא לזיתן אחד²³?

לפיכך מוסיף רש"י ואומר "ובן זוגו", שכוונתו היא לאגדה במקום אחר²⁴, האומרת ש"התנינים" הם שנים – "לזיתן ובן זוגו".

ז.

ברא זוג, אך "הרג את הנקבה"

כל המינים של בעלי החיים שברא הקדוש-ברוך-הוא צריכים להיות קיימים גם עתה²⁵, אלא אם יש סיבה מיוחדת שלא יתקיימו, כנאמר בסוף פירוש רש"י ולכן, כאשר ה'בן חמש למקרא' לומד שהקדוש-ברוך-הוא ברא את הלזיתן ובן זוגו, הרי הוא עלול לטעות בהבנת הפסוקים, בחושבו שגם הלזיתן הנקבה קיימת עתה, ושגם על הלזיתן מדובר בפסוק הבא: "ויברך אותם...", כפי שמובן מן הפסוק בפשטות,

(22) רבה פ"ד, ז.

(23) בב"ר שם: "זה בהמות ולזיתן". אבל בדרך הפשט א"א לפרש ש"התנינים הגדולים" (לשון רבים) קאי גם על "בהמות", כי הכתוב "ויברא גו' את התנינים" בא בהמשך לדלעיל מיני – "ישרצו המים". ויש לומר שזהו גם כוונת רש"י במ"ש "דיגים גדולים שבים" – דלכאורה, "שבים" מיותר – לשלול את פירוש המדרש (בהדגשו שהכתוב מדבר על דיגים שבים).

(24) זח"א שם. ח"ב שם. (וגם במס' ב"ב שם: זכר ונקבה בראם).

(25) שהרי נברא ע"י ה', נאמר עליהם שהם "טוב", ובפרט נבראים שבים – שנאמר עליהם תיכף: ומלאו את המים גו'. ועד כדי כך שאם "מחסרים אותם" נתברכו במיוחד בכדי שיתקיימו, וכפרש"י בפסוק שלאח"כ.

(26) אין לומר שכוונת רש"י במ"ש "והרג כו'" הוא לפי ש"י הטעם ד"והרג"]שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם[. מתבטא גדלות הלזיתן – כי מלשון רש"י מוכח אשר "שאם יפרו כו'" הוא רק טעם (הבא בדרך אגב) ל"והרג את הנקבה".

(27) ופשוט שאין לומר ש"ומלחה כו'" הוא הטעם ל"והרג" – כי ה' אפשר להרוג אותה לע"ל ולמלחה.

(28) ולכן מקדים רש"י "ומלחה כו'" ל"שאם יפרו כו'", כי – באם רש"י לא ה' כותב "ומלחה כו'" – ה' אז "והרג את הנקבה" היפך השכל, ולא רק שה' חסר טעם לזה.

(29) פרשתנו ב, יח.

(30) כמו שאמרו (יבמות סג, א) אדם מביא חטין כו', וגם ה'בן חמש למקרא" רואה אשר המצאת צרכי אביו הוא ע"י אמו דוקא.

(31) ובהו יובן מה שרש"י שטעל זיך על התיבות "לא טוב היות וגו'" – דלכאורה ממ"נ: או שהוצרך להעתיק (לא רק לרמוז ב"וגו") גם התיבות "האדם לבדו" (מכיון שזה נוגע למ"ש בפירושו "ואין לו זוג"); ומכיון שתיבות אלו רק מרמזים ב"וגו" (לפי שמפרש רק הטעם למה "היות האדם לבדו" הוא לא טוב), הרי מכ"ש שלא הוצרך להעתיק תיבת "היות" – כי ההכרח לפירושו (אשר "לא טוב" אינו להאדם כ"א "שלא יאמרו") הוא מלשון הכתוב "לא טוב היות וגו'": "היות וגו'" – המציאות שנאמר לאחר זה ("האדם לבדו") הוא לא טוב בכלל, ככפנים. (32) ומה שהכתוב מסיים "אעשה לו עזר" – יש לומר:

אלולי הטעם "שלא יאמרו כו'" לא ה' האדם צריך לעזר כלל, במכ"ש מהבע"ח, שהרי האדם הוא בר דעת (ובקדושין פב, ב: מה אלו כו' אינו דין שאתפרנס שלא בצער). אלא שבכדי לשלול לגמרי את הטעות "שתי

ההוראה הראשונה היא, שעליו להיות "הוא ובן זוגו": אפילו כאשר יהודי הגיע לדרגה נעלית ביותר בעבודת ה', לדרגה של "לויתן", שהוא בהתאחדות והתחברות תמידית עם הקדוש-ברוך-הוא, כמפורש ב'לקוטי תורה'³⁶ שלויתן הוא "לשון התחברות כמו: הפעם³⁷ ילוה אישי אלי" – בכל זאת הוא צריך בן זוג, חבר שסייע לו בעבודתו הרוחנית.

ומתעוררת השאלה: יהודי רגיל, שעליו להילחם נגד נפשו הבהמית, מובן, שהוא זקוק לעזרת בן זוג³⁸. אך אם הוא כבר "לויתן", ואין לו מה לחשוש מהנפש הבהמית, הרי הוא כבר יכול לעבוד את ה' "לבדו", ומדוע הוא צריך בן זוג?

על כך אומר רש"י, שה"לא טוב" כאשר האדם הוא "לבדו" איננו בשבילו – למענו בלבד, הרי כיון שהוא כבר בדרגה של "לויתן", אין נזק בהיותו "לבדו" – אין הדבר טוב עבור העולם בכלל – "שלא יאמרו"³⁹: יהודים אחרים, שאינם בדרגתו, עלולים ללמוד ממנו ולחשוב שאף הם אינם זקוקים לבן זוג⁴⁰. וכדי למנוע עיוות זה בעולם, צריך גם ה"לויתן" בן זוג, ועליו לדאוג לכך לא רק למראית עין, שהאחרים יחשבו שיש לו בן זוג, אלא באמת ובפנימיות.

יא.

התכלית - דירה בתחתונים

יכול יהודי כזה לטעון: מדוע עלי להתאים את עצמי לעולם? אדרבה, טוב יותר שעלידי עבודתי אשפיע על העולם שיגיע לדרגה של לויתן, ומי שאינו מסוגל לכך – במה נחשב הוא?

על כך אומר רש"י "שאם יפרו וירכו לא יתקיים העולם בפניהם": תכלית בריאת העולם היא דירה בתחתונים⁴¹, שגם בדרגות הנמוכות, ב"תחתונים", גם בהן יהיה לקדוש-ברוך-הוא, כביכול, דירה. וביתר

ולפי זה יוצא, שגם אילו רש"י לא היה כותב "ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא" היתה מובנת המטרה של בריאת הלויתן-הנקבה: כדי לא לאפשר את הטעות ש"שתי רשויות הן". ומדוע, אפוא, צריך רש"י להוסיף "ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא"?

אמנם, כאשר ה'בן חמש למקרא' לומד את פירוש רש"י זה על התנינים, הוא עדיין אינו יודע את הטעם "שלא יאמרו...", אך רש"י יכול היה לפרש כאן "שלא יאמרו..." כטעם לבריאת בן זוגו של הלויתן, שהוא הטעם שמציין רש"י בדרך הפשט לבריאת בת זוגו של האדם – במקום לבאר "ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא", שזהו פירוש "נקי" בדרך האגדה והמדרש לחלוטין?

ההסבר לכך הוא:

לאחר "ויברא אלקים" מסיים הפסוק ואומר: "וירא אלקים כי טוב". יותר מכך, בהמשך הפרשה³³ נאמר "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", ודבר זה מובן בהגיון הפשוט אף לפני לימוד פסוק זה – שכל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא, כולל גם בן הזוג של הלויתן, הוא טוב מאד. לא ייתכן אפוא לומר שבן הזוג של הלויתן אינו בריאה טובה כשלעצמה, והוא נברא רק³⁴ למען מטרה צדדית – "שלא יאמרו שתי רשויות הן". לכן אומר רש"י "ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא", שבבריאה זו עצמה יש טעם, ולכן היא נקבעה כמאכל לצדיקים לעתיד לבוא.

י.

גם יהודי בדרגת "לויתן" צריך בן-זוג

בפירוש רש"י יש גם "יינה של תורה"³⁵, ומכך מובן שגם הפרטים שמציין רש"י לגבי הלויתן, יש בהם הוראות בעבודתו הרוחנית של האדם.

בפנימיות הענינים, ראה להלן הערה 46, 52.

(35) היום יום ע' כד.

(36) שמיני יח, ב. וראה גם תו"א כג, ב.

(37) לשון הכתוב ויצא כט, לר. וראה יפ"ת לבר"ר (פ"א, ד), ש"איש" קאי על הקב"ה. וראה גם ד"ה יתן לך תש"ב ספ"ב.

(38) ראה היום יום ע' יג.

(39) ראה לעיל הערה 34, שטעם זה הוא גם בנוגע להלויתן.

(40) וכשלא יהי' להם חבר ורעי בעבודת ה' ואדם קרוב אצל עצמו וכו', אפשר להיות התגברות נה"ב, עד כדי כך, שיהיו עלולים לטעות – כלשון רש"י (בראשית ב, יח) – ששתי רשויות הן ח"ו. ולהעיר מאבות (פ"ד מ"ח): "אל תהי דן יחידי" (שיל"פ גם בנוגע לחשבון צדק דעצמו) ומפרש הטעם "שאין דן יחידי אלא אחד" – כפרש"י כאן הקב"ה יחיד בעליונים. ועפ"י י"ל שגם מצד עצמו מוכרח לבן זוג ודלא ככפנים.

(41) תנחומא נשא טז. במדבר פ"ג, ו. תניא פל"ו.

רשויות הן" [כי מכיון שבתחילה נברא האדם יחידי ורק אח"כ נבראה האשה (ובפרט שהאדם נברא בצלמנו כדמותנו) עלול לטעות יותר בן], נבראה האשה (א) באופן שתהי' לו "עזר" (וזה פועל על האיש שנעשה מוכרח לעזרתה). (ב) באופן שתהי' "כנגדו להלחם" (כשלא זכה) – שעי"ז מתחזקת יותר השליטה שאינו יחיד כו'.

(33) א, לא. ובזח"ג קז, רע"א (ע"פ): אפילו נחשים כו' כולוהו שמשי עלמא כו'. וראה גם במס' שבת (עו, ב), שגם הנחש נברא (לא בכדי לייסר את האדם, כשחוטא, כ"א) "לחפפית". וראה ג"כ סנהדרין נט, ב. (34) אבל מובן שגם בכדי "שלא יאמרו" הוצרך לברוא בן זוג להלויתן, כי אף שהאדם הוא בחיר הנבראים – הרי בענין "יחיד בתחתונים", אין סברא לחלץ ביניהם.

ועפ"י יובנ* הטעם (עפ"י דרך הפשט) מה שברא הקב"ה גם את הנקבה (ח') ואח"כ הרג אותה ומלחה – ולא ברא מלכתחילה לויתן מלוח – כי אז לא הי' נשלל הטעות שתי רשויות הן. – הטעם ע"ז

יג.

גם עתה יש צורך ב"יחודא עילאה"

משמעות הדברים בעבודת האדם היא:

ההבדל בין זכר לנקבה הוא: "זכר" מצביע על "נקודה" ותמצית, ואילו נקבה – על "התפשטות". כפי שבהולדה, הרי מהאב באה רק טיפה – נקודה, ועל ידי שהייתה תשעה חדשים בבטן האם היא מתפשטת לכל פרטיה. כך מובן גם לגבי הליות, שהזכר הוא הנקודה של 'יחודא עילאה', ואילו הנקבה היא ההתפשטות של 'יחודא עילאה'.⁴⁹

ואלה הן שתי ההוראות – עבור רוב בני האדם – משני דיוקים אלו:

(א) גם בהם צריכה להיות נקודה של 'יחודא עילאה'. יש בכך צורך למען עבודתם עתה, למרות שעיקרה הוא 'יחודא תתאה'. כי כדי שעבודת 'יחודא תתאה' תהיה "עבודה אמיתית" יש צורך ב"מעט מזעיר", בבחינת נקודה, גם בביטול של דרגת 'יחודא עילאה'.⁵⁰

(ב) כיון שכל הגילויים שלעתיד תלויים במעשינו ובעבודתנו עכשיו⁵¹, הרי כדי שלעתיד לבוא יהיה גילוי של בחינת התפשטות של 'יחודא עילאה', הכרחי שגם עתה תהיה – לפעמים – עבודה של 'יחודא עילאה' גם בבחינת התפשטות. אלא, שאצלם עבודה

דיוק: צריך להיות הן אופן עבודה של ליות – 'יחודא עילאה'⁴², והן עבודתם של אלו העובדים בעולם, מלשון העולם⁴³, ובאמצעותם העולם קיים⁴⁴, ועל ידי כך תתממש הכוונה של דירה בתחתונים⁴⁵.

מובן שהכרחי שיהיו יהודים שהם תמיד בדרגת 'יחודא עילאה', אך אצל רוב האנשים – "יפרו וירבו" – ישנה עבודה של 'יחודא תתאה'.

יב.

"הרגו" רק את הנקבה

אך אנו עלולים לחשוב שרוב האנשים אינם צריכים להיות קשורים כלל לדרגת 'יחודא עילאה', ולכן אומר רש"י, שגם בדרגה של "יפרו וירבו", שדואגים לקיום העולם (מלשון העולם), הרי רק "הרג את הנקבה", ובכך יש שני דיוקים:

(א) הרגו רק את הנקבה, ואילו את הזכר השאירו חי, כי זקוקים לו גם עתה שיהיה חי.

(ב) גם את הנקבה רק "הרגו", נטלו ממנה את הנפש ואת החיות, אך גופה נשאר, ויותר מכך: מלכתחילה בראוה חייה, כדי⁴⁶ שגם מאוחר יותר היא תוכל בסוג החי⁴⁷, מפני שיש בה צורך לצדיקים לעתיד לבוא, ובכך הכוונה היא לכל ישראל, כנאמר⁴⁸ "ועמך כולם צדיקים".

הטעם בבריאתה באופן כזה הוא בכדי שלא יאמרו כו', כי (א) ממ"ש "יירא אליכם את כל אשר עשה והנה טוב מאד" מוכח אשר ה"טוב מאד" שבהנבראים עצמם (ראה לעיל הערה 33) הוא גם בנוגע לאופן התהוותם – כל אשר עשה. (ב) מכיון שבהנקבה יש מעלה על הזכר אשר דוקא אותה מלחה לצדיקים לע"ל (ראה ב"ב שם: נקבה מליחא מעלי), אין מסתבר לומר אשר התהוותה (בפרט עיקרי כזה, שנבראה חי ולא מתה) הוא רק בכדי שלא יטעו בהזכר.

(47) ראה ד"ה החודש הזה ש"ת סעיף ב', שלהדיעה שהמטה הי' עץ,

הוא מסוג הצומח – אף שכבר נכרת משרשו.

(48) ישע"י ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

(49) ועפ"י יש לבאר שני הטעמים שבמס' ב"ב שם על שהרג את הנקבה דוקא: בשביל הגילוי דלעתיד – "נקבה מליחא מעלי", לפי שהיא ההתפשטות דיתו"ע, ובשביל העבודה עכשיו – "בהרי נקבה לאו אורח ארעא", כי מצד ההתפשטות דיתו"ע א"א להיות קיום העולם לשון העולם.

(50) קונט' עה"ת סעיף ד' ואילך.

(51) תניא רפ"ז.

(42) ראה לקו"ת שם, שהחיבור דבחי' ליות "זהו ע"י העבודה הרוחניות של הצדיקים הנקראים נוני ימא".

(43) לקו"ת שלח לו, ד. ד"ה על ג"ד ש"ת בתחלתו. ובכ"מ.

(44) ראה לקו"ת שמיני (יח, ג) שלהיות שהעוה"ז הוא גשמי, צריך לצדיקים שעבודתם בגשמיות, והם דוקא העמוד שעליהם העולם עומד. ולהעיר שכנ"ל בב"ר כאן (פ"ז, ד) מפרש התנינים בהמות (שבהרי אלף) וליותן – המרמזים על שני סוגי עבודה הנ"ל וכמפורש בלקו"ת שם.

(45) ראה תו"א ה, ב: "פי' וענין היות האדם לבדו... שאז הי' הכל בבחי' ביטול כמו שהוא למעלה בבחי' יחו"ע כו", עיי"ש. ועפ"י יש לומר שב"לא טוב היות האדם לבדו" מרומז הקלקול העלול להיות בעולם, כשהאדם שבבחי' ליותן יהי' לבדו בלא בן זוג (לא רק באם לא יפעול עלי' בהעולם, שאז אפשר לטעות ח"ו "שתי רשויות הן" (כנ"ל סעיף יו"ד ובהערה 40), אלא) גם כשיגבי' את כללות העולם לבחי' ליותן, כי "לא טוב" שכל העולם יהי' בבחי' זו "לבדו". ויש לרמז זה בלשון רש"י "הקב"ה יחיד בעליונים כו' וזה בתחתונים" – המשכת בחי' "יחיד" בתחתונים.

(46) ראה לעיל הערה 34. אבל בפנימיות הענינים, קשה לומר שכל

(* אף שגם בלא"ה אי"ז קושיא – כי כו"כ ענינים בהבריאה, שאין אנו יודעים הטעם למה נבראו באופן זה דוקא ולא באו"א – שלכן כותב רש"י רק "ומלחה כו". אף שהתלמיד לא למד עדיין הטעם "שלא יאמרו כו".

כבשרו", ויקלטו בהבנה ובהשגה.

אמנם, עתה אין דרגה זו מאירה אצלם בפנימיות, בכל זאת היא גורמת לענין של "ומלחה" – הקדוש-ברוך-הוא משמרה ומקיימה⁵⁴, שהיא נשארת בשלמותה "כמונה בקופסא", ולעתיד לבוא היא תתגלה בפנימיות, שיקויים היעוד "ומלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"⁵⁵, שגם את בחינת "ים" – "יחודא עילאה", יקלטו וישיגו בפנימיות, ואף באופן של דעה.

(משיחת ש"פ בראשית תשכ"ז)

זו היא באופן של "הרג", שנשאר רק גופה. כלומר, רק הדברים שקשורים למעשה ממש, ללא חיות והתלהבות, שהרי החיות וההתלהבות שלהם היא ב'יחודא תתאה' ורק "מעט מזעיר" בדרגת 'יחודא עילאה'. אך גם המעשה בפועל ממש צריך לבוא כתוצאה מדבר חי.

ודוקא מהעבודה של התפשטות בדרגת יחודא עילאה, למרות שהיא באופן של "הרג", התוצאה היא "ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא"⁵², שתהיה "אכילה וסעודה" – היא ההשגה ששיגו⁵³, שגם את ההתפשטות של 'יחודא עילאה' יפנימו כ"דם ובשר

נעשית מהליון שהיתה מקודם.

(53) לקו"ת ויקרא ד, סע"א ואילך. וראה גם זח"א מהנ"ע קלה, ב.

(54) ראה לקו"ת שם ו, ג שמלח הוא הכח המעמיד ומקיים.

(55) ישע' יא, ט. וברמב"ם (בסיום וחותם): (שבימות המשיח) יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו' שנאמר כו' כמים לים מכסים.

(52) ועפ"ז יובן בתוספות ביאור מה שבתחילה ברא את הנקבה והרג אותה ורק אח"כ מלחה לצדיקים לע"ל, כי מכיון ש"הגורם שחר המצוה היא המצוה בעצמה" (תניא שם), הוצרך להיות תחילה בריאת הנקבה והריגתה, המורה על העבודה בבחי' ההתפשטות דיו"ע באופן ד"והרג", ועבודה זו עצמה גורמת את השכר – ומלחה לצדיקים לע"ל. ועפ"ז יומתק גם מה שהסעודה דלע"ל לא היתה בריאה בפ"ע כ"א

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק, בשאלתו אשר בימים הקצרים בימי החורף מפני טרדתו במשרתו, ספק בידו אם יספיק ללמוד השיעור חומש וחק לישראל במשך היום, ושואל אם ילמד זה בלילה.

והנה הוראה מפורשה לא שמעתי בזה, והנראה לי אשר בהנוגע לשיעור תהלים, הרי אם יודע המזמורים בע"פ, יש לאומרם לאחרי חצות לילה או קודם צאת הכוכבים, אבל לא מצאת הכוכבים ועד לחצות לילה.

ובהנוגע להשיעור חומש וחק לישראל, יכול ללמדם לא בבת אחת, כי אם לחלקם פסקא פסקא במשך היום וכמובן שאפשר גם בחנות, ובאם גם ע"ז לא יהי' הפנאי, אזי ילמדם עם פירוש על כל פסוק ופסוק אשר בשעת הדחק יש להסביר שזהו נכלל בכלל תורה שבע"פ ובפרט שבזמננו זה כמה מקילים בהענין דלימוד מקרא בלילה, אף שמובא זה בכמה ספרים...

ילקוט לוי יצחק על התורה

קבו

רמז בפי "צחק עשה לי אלקים" דמורה על המתקת בחי' "אלקים" - גבורות, מתחלה מיתוק הגבורות, ואח"כ

המשכת החסדים

שם אלקים בכלל, מורה על דין וגבורה¹⁴.
וישנו בג' מקומות¹⁵ בבינה, בגבורה דז"א, ובמלכות,

(14) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ד. ובפרק ו ז"ל: והנה שם אלקים הוא מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע ע"ש. לעיל סימן ז.

(15) ראה לקמן בפנים דהוא כנגד מצות לא תעשה – מלכות, מצות עשה – ז"א, ולימוד עסק התורה – בינה (ראה לקמן הערה 13).
ביאור הג' דרגות בעבודה, ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ג חלק ג עמוד 1609-1610. ז"ל: מבואר בכ"מ בפי' הכתוב (תהלים צט, ד) "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", "משפט" לפני "צדקה" – שלכל לראש צריך האדם לשפוט את עצמו (לפי מעשיו ועבודתו כו') כמה מגיע לו מכל רכושו, ועי' "משפט" זה מגיע למסקנא שחלק גדול מרכושו אינו מגיע לו, ולכן נותן זאת לצדקה.

דוגמא פשוטה ל"משפט" המביא לצדקה – המבואר באגה"ק (סט"ז) שכאשר "העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל מטעמים. . . שאינן חיי נפש ממש", וכפי שמסיים שם ש"זהו עפ"י שורת הדין גמור", וכתוצאה מ"משפט" זה – נותן הוא לצדקה את על עניני המותרות ביחס לחיי נפש ממש.

ועפ"ז מובן ענינם של ג' הבחי' דגבורה (גבורה דמלכות, גבורה דז"א, וגבורה דבינה) – בעבודת האדם:

ענין ה"משפט" (דין וגבורה) בשייכות אל המעשה בפועל ממש – הרי זה בחי' "דינא דמלכות", כי ספירת המלכות ענינה – מעשה בפועל. ענין ה"משפט" בשייכות למדות שבלב – הוא בחי' גבורה דז"א. דהנה, מכיון שנתנית הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות ומתוך שמחה (ולא מספיק רק המעשה בפועל) – מובן, שענין ה"משפט" צריך לחדור גם ברגש הלב, היינו, במקום שיהי' בו הרגש "ארץ לא שבעה מים", "מי ישל לו מנה רצצה מאתיים כו'" – יפעול בעצמו את הרגש שכל המותר ביחס לחיי נפשו מגיע לזולת. וזהו בחי' גבורה דז"א בעבודת האדם – ענין ה"משפט" (גבורה) ביחס לרגש שבלב. וזהו הקשר לבחי' יצחק (כמ"ש אאמו"ר: "ויצחק תקן כו' הוא מדת הגבורה דז"א שזהו בחי' יצחק") – כי עבודתו של יצחק היא בחפירת בארות, היינו, שצריך לחפור (באופן של יגיעה רבה כו') כדי שענין ה"משפט" יחדור גם ברגש שבלב.

וענין ה"משפט" בשייכות לשכל והבנה והשגה – הוא בחי' גבורה דבינה, שזוהי ההתבוננות בשכלו ומחשבתו בכל הקשור לענין ה"משפט". דהנה, מבואר בתניא (פ"ל) החשבון השכלי שמביא את האדם להיות במעמד ומצב ד"הוי שפל רוח בפני כל האדם" – עי"ז שמוצא לימוד זכות על הזולת, ש"מקומו גרם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות. . . ויצרו בוער כתנור בוער מאופה כו'", וכך הולך ומלמד עליו זכות (היינו, אפילו כאשר בגלוי לא רואים בו ענין של זכות, הרי הוא מתייגע ללמוד עליו זכות). והנה, מובן וגם פשוט שכל עניני לימוד זכות הנ"ל צריכים להיות ביחס לכל אדם, מלבד בנוגע לעצמו! כי – כאשר האדם יתחיל ללמד זכות על עצמו [שמה שיצרו מתאוה כו'] – הרי זה מפני שכך בראו הקב"ה, ומה שאינו יכול לכבוש את יצרו – הרי זה מפני ש"יצרו

בראשית כא, ו - ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי

קבו

רמז למארוז"ל (מגילה כא:): "רכות מעומד" - בחי' חסדים, "קשות מיושב" - בחי' גבורות

במסכת מגילה¹ רכות מעומד קשות מיושב.

רכות הוא² חסדים, הם מעומד, וכמ"ש באברהם³ -

חסדים, אל⁴ המקום אשר עמד.

קשות⁵ גבורות, הם מיושב, וזהו⁶ ה' למבול ישב⁷, כי המבול ה' מצד הגבורות, וכתב⁸ וישב משה לשפוט את העם, כי משפט ודין הוא מצד הגבורות.

והנתוסף בישב על עמד⁹ הוא מספר צח"ק בחי' גבורות¹⁰ דיצחק.

והנתוסף בקשו"ת¹¹ על רכות, היינו בקשה על רכה, הוא ק"פ¹² מספר שני חיי יצחק¹³ דגבורות.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד מ

(1) דף כא: כתוב אחד אומר (דברים ט, ט) ואשב בהר, וכתוב אחד אומר (שם י, י) ואנכי עמדתי בהר וכו', רבא אמר רכות מעומד וקשות מיושב: ופרש"י. רכות, דברים רכים ונוחים, שאדם מהיר לשמען.
(2) ראה גם לעיל סימן יט, ובהערה 7 שם. ל. לקמן סימן קלט.
(3) אברהם בחי' חסדים, וכמ"ש (מכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהוה בראשית דף מז, ב. תניא – אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. ושי"נ.

(4) בראשית יט, כז. (ראה לעיל סימן כג).

(5) ב'תורת לוי יצחק', חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלח מציין ל'מאורי אור' מע' קשה, וז"ל: קש"ה בגי' אלקי"ם פשוט ומילוי* ביודי"ן, והאותיות פשוט ומלוי, ולכן קשה מצד הדין, גם קושיא מצד הגבורות עכ"ל.

(* פירוש: אלקי"ם פשוט הוא 86

+ אלקים במילוי יודי"ן, הוא: אל"ף (111), למ"ד (74), ה"י (15), יו"ד (20), מ"ם (80) = 300.

+ 5 אותיות של אלקי"ם (פשוט) + 13 אותיות של המילוי.

סך הכל, היינו 86 + 300 + 5 + 13 = 404, ועם הכולל הוא 405, כמנין קש"ה, (ושם אלקי"ם מורה בכלל על דין וגבורה, עיין לעיל סימן ז).

(6) תהלים כט, י.

(7) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ג סוף עמוד עג.

(8) שמות יח, יג.

(9) פירוש: עמ"ד (בגי' 114) + צח"ק (198) = 312, כמספר "ישב". (וראה סימן קבו בענין "צחק").

(10) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

(11) פירוש: רכה (225) + ק"פ (180) = 405, כמספר "קשה". (וראה סימן הבא – קכ"ז – בענין "צחק").

(12) בראשית לה, כח.

(13) ראה גם לעיל סימן פז. קכה*. לקמן סימן רכב.

שמן המשחה. ובמאורי אור מע' אלקים¹⁹ בג' מקומות ע"ש.

במלכות.

ואמנם סוד ת"ק הוא, ב' אלקים, א' עולה ש' * והוא הפנים, וגם נגד אחורים שלו שהוא ברבוע עולה ר' הרי כי הכל ת"ק, ולפי שכללות זה הוא בבינה לכן ה' משקלו ת"ק ובפעם א'.

אמנם קנמן בשם שבז"א נשקל בב' פעמים אע"פ שאינו אלא אחד נשקל בב' פעמים, ולכן ה' ת"ק ונשקל לחצאים, חציו ר"ן נגד גבורה, וחציו ר"ן נגד הוד, ולכן ה' נשקל בב' פעמים וזו מחציתו ר"ן.

אכן המלכות שאין בה ב' אלקים אין בה רק ר"ן לבד ובפעם א' (עיין שער המצות פ' זו בהג"ה א').

(* עולה ש': היינו אלקים במילוי הנק' "הפנים" הוא: אל"ף (111) +

למ"ד (74) + ה"י (15) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 300.

ואלקים בריבוע, הנק' "אחוריים", הוא: א' (1) + א"ל (31) + אל"ה (36) + אלק"י (46) + אלקי"ם (86) = 200.

ביחד 200 + 300 = 500, כמנין ת"ק.

(19) וז"ל: אלקים בג' מקומות, בבינה, וגבורה, ומלכות. ובינה נק' אלקים * חיים מלוכב בר' קצוות ז"א הנק' אלה עכ"ל.

ראה המשך תרס"ו (קה"ת ה'תשע"א) עמוד תקנו, ביאור ענין אלקים חיים.

(* פירוש: האותיות י"ם משם אלקים בגי' נ' כנגד נ' שערי בינה, ובינה מולידה שש מדות, שכל המדות כלולות אחת מהשניה, וזהו האותיות "אלה" בגי' ל"ו, הוא ששה מדות פעמים ששה. וד"ל.

כמ"ש [בזהר] לעיל¹⁶ דל"א ע"ב אלקים עלאה, אלקים דפחד יצחק, אלקים בתראה, ועיין ג"כ לקמן בח"ג דס"ה ע"א, ובפ' פנחס¹⁷ דרי"ד ע"ב ומה שנרשם בס"ד בגליון שם, ובטעמי מצות¹⁸ להרח"ו ז"ל זיע"א פ' תשא במצות

בוער כתנור כו", וכיו"ב], מי יודע לאיזה מצב עלול הוא להגיע...! אלא בנוגע לעצמו – צריך להיות ענין של "משפט" (גבורה ודין), וזוהי בח' גבורה דבינה – ההתבוננות בשכלו ומחשבתו לעשות "משפט" בנוגע לעצמו. ע"ש.

וראה גם בתורת לוי יצחק עמוד רסא, דהג' גבורות הם הג' מילואים יה"א דשם אלקים, במילוי יודי"ן, במילוי ה', במילוי א' ע"ש.

(16) בזהר חלק א.

(17) ראה 'לקוטי לוי יצחק' הערות לזוהר פרשת פנחס עמוד תכו.

(18) וז"ל: מצות שמן המשחה כבר ידעת כי מר דרור משקלו ת"ק (שמות ל, כג) והי' נשקל בפעם אחת, וקנמן בשם ה' ג"כ ת"ק רק שהי' נשקל בב' פעמים וזהו וקנמן בשם מחציתו ר"נ, אך הקנה בשם כל עצמו אינו רק ר"נ.

וטעם הדבר הוא, כי הנה כל אלו הסמים הם סוד שם אלקים, וכבר ידעת כי ג' אלקים הם, א' בבינה, וא' בגבורה, וא' במלכות, ואמנם מר דרור נגד אלקים דבינה ולפיכך נק' דרור בסוד וקראתם דרור שהוא הבינה, וקנמן בשם נחלק לב' כי אע"פ שהוא בגבורה, גם בהוד יש אלקים רק שהוא מכלל ז"א ואין אנו מונים רק אלקים א' דבינה ואלקים א' דז"א וא' דמלכות, ואמנם הוא אמת כי בז"א עצמו יש ב' אלקים ג"כ אך שניהם נחשבים לא', ואלקים הג' שהוא קנה בשם הוא

המשך ביאור למסכת יבמות ליום ראשון עמ' א

25 אין הצרה אסורה אלא במקום מצוה, משום שלא נאמר 'ויבם'
26 אלא 'ויבמה', ויתור זה מלמדנו שדווקא במקום 'יבום' הוא דאסור
27 צרה, ורק ביבום נאמר מיעוט 'ולקחה', אבל שלא במקום 'יבום'
28 שריא – מותרת צרה.
29 רב אשי מוכיח מלשון משנתנו בדברי רבא: אמר רב אשי, מיתניתין
30 נמי דיקא – מלשון משנתנו גם מדויק בדברי רבא שערור עצמה
31 לא צריכה קרא. דקתני, חמש עשרה נשים 'פומרות' צרותיהן, ואילו
32 'פטורות' ופומרות לא קתני. הרי שאין המשנה דנה בפטור הערור
33 עצמה אלא רק בפטור צרתה, והוא משום שהערור עצמה פטורה
34 מסברא, מפני שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ואין
35 המשנה צריכה להשמיענו שאינה מתייבמת. מסיקה הגמרא: שפע
36 מית משנתנו בדברי רבא, שערור עצמה פטורה מסברא.
37 הגמרא מקשה על דברי רבא: ומאי שנא ערוה דלא צריכא קרא כדי
38 לאוסרה אף במקום יבום, הלא הוא משום דאין עשה דוחה לא
39 תעשה שיש בו כרת, ואם כן צרה נמי לא תיבעי קרא, שהרי
40 מלצור' אנו מרבים אף את הצרה לכרת, וכמו כן יש לאוסרה
41 ביבום משום דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ומדוע נצרך
42 העליה לאסור צרה ביבום.
43 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב אחא בר יבבי מר לבינא, הכי
44 קאמרינן משמיה דרבא, אכן צרה נמי לא איצטריך קרא, ולאחר
45 שנאסרה משום 'לצור' שוב יש לאוסרה מסברא גם במקום יבום,
46 שכן אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. וכי איצטריך קרא
47 דעליה;

1 יבום (דברים כה ה) 'ויבמה' יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה, ומכך
2 שלא נאמר 'ולקח' לו לאשה' אלא 'ולקחה' לו לאשה, משמע
3 מיעוט, שדווקא את זו הוא לוקח, אבל יש יבמה אחרת שאינו
4 לוקח לו לאשה. וכן ממה שלא נאמר 'ויבם' אלא 'ויבמה', משמע
5 מיעוט, שדווקא זו ולא אחרת. מכאן למדנו לאסור את צרות העריות
6 וכן את העריות עצמן ביבום. הרי לנו כי אף העריות עצמן אינן
7 נאסרות מסברא אלא צריך למעט מדרשה, ולא כדברי רבא
8 האומר שערור עצמה לא צריכה מיעוט, אלא אינה מתייבמת
9 משום שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.
10 מתרצת הגמרא: אימא – יש לפרש בדברי רבי 'לאסור צרות
11 ועריות, לאסור צרות של עריות, ולעולם אין צריך דרשה כדי
12 לאסור את העריות עצמן.
13 שוב מקשה הגמרא: והא תרי קראי קנסיב ליה – והלא שני כתובים
14 הביא רבי, 'ולקחה' ו'יבמה', ומשמע שבא לאסור ממקראות אלו
15 שני דברים, מאי לאו חד קרא לאסור ערוה, וחד קרא לאסור צרה.
16 ואם כן אין אמר רבא שערור עצמה לא צריכה קרא.
17 מתרצת הגמרא: לא באה אף אחת מהדרשות האמורות לאסור
18 ערוה, אלא אידי ואידי – גם ה'ולקחה' וגם ה'יבמה', שניהם באים
19 לאסור צרה, חד – 'ולקחה' בא למישר צרה על היבם במקום מצוה
20 של יבום, וחד – 'יבמה' בא למישרי – להחיות צרה של ערוה שלא
21 במקום מצוה. שבמקום שלא היו הערור וצרתה נשואות לאחיו
22 אלא לאדם זר, אין הערור אוסרת את צרתה עליו, ולאחר מיתת
23 הבעל אינו אסור אלא בערור בלבד.
24 מפרשת הגמרא אין נדרש דין זה מהדרשה האמורה: מאי מקא

בראשית א, ז – ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן

(תוכן: למה לא נאמר כי טוב ביום השני; ששת ימי בראשית כנגד שיתא אלפי שנים, ומבאר כל יום כנגד אלף - וענינו)

על מה שלא נאמר בשני כי טוב רבו בדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה ד, ח) הדעות, ואשר יראה שעשו עיקר הוא - על כי לא נגמרה בו מלאכת המים, ועזר לנגדם הוא מה שבשלישי נאמר כי טוב שני פעמים, אחד בהגמר מלאכת המים ואחד בהגמר יתר מלאכת היום. אך הלא יקשה למה לא השלים מלאכת המים הוא יתברך בשני ואמר עלי כי טוב, ולא יאחר הדבר עד יום השלישי לאומרו בזה פעמים. ויתכן, כי הנה אין ספק כי ששת ימי בראשית הם רמז לשיתא אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכולו שבת. נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, שהיתה הארץ תהו ובהו וחשך, רמז כי באלף ההוא היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראויים [ש]יעלו המים על הארץ ויצפו הכל, ויהיו תהו ובהו, על דרך מאמרם ז"ל שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת (עי' רש"י בראשית ד, טו), שהוא אצלי על כי לא רקע הקב"ה הארץ על המים שלא כטבען, רק לשיעבדו את ה'. וכן אמרו (בראשית רבה ה, ה) כי מה שמי הים גבוהים מארץ הוא כי האלקים עשה שייראו מלפניו, בראות בני האדם כי על דרך נס מתקיימים, ואין צריך ליפרע מהם רק להניח הדבר אל הטבע וירדו המים על הארץ. וזהו וחשך הרוגז על פני תהום להעלותו, ורוח אלקים הוא מדת הדין כבר היתה מרחפת על פני המים להציף על הארץ, כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישו של עולם והי' גומר. אלא שבאלף ההוא וירא אלקים את האור כי טוב, הוא צדיק אחד שהוא חנוך, ויבדל אלקים כו', כי הבדילו והעלהו מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו וירא אלקים כי טוב.

והיום השני הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי המים, אחד באלף השני והוא מבול המים שהי' בשנת אלף ותרנ"ו שנה, שנית באלף השלישי הוא ענין קריעת ים סוף. והוא ענין המבול - שנחברו מים תחתונים של מעינות תהום עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים - נרמז ביום שני באומרו ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים כו', שהוא רמז אל מה שהי' באלף השני. וענין קריעת ים סוף - שהי' באלף השלישי שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה - נרמז ביום השלישי יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ועל כן למה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאיר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו כי טוב. אך

מעשה המים שבשלישי שהוא רמז אל קריעת ים סוף שהי' טוב מאד, נאמר בו כי טוב. והיות ענין יקוו המים כו' בשני, הי' בלתי אפשר, כי איך ירמוז בשני מה שהי' עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת הים, ולא נאמר בו כי טוב עד היום השלישי.

והנה ביום השלישי הוציאה הארץ עץ עושה פרי, שהוא היותר מתקבל מאמר ר' פנחס במדרש (פרשה ה, ט) כשהוסיפה על הציווי, כי הקב"ה אמר עץ עושה פרי, כי העץ פרי בלבד יהי' עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה ותוצא עץ עושה פרי, שבלי היות עץ פרי הי' עושה פרי. כן בשלהי אלף שלישי נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו הי' עושה פירות, כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ב) מזהב פרוים (דברי הימים ב, ג) ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר חוץ מטבען. והוא מעין מה שביום השלישי אפילו אילני סרק עשו פירות. וגם לאומר שעברה על הציווי, כי הקב"ה אמר עץ פרי עושה פרי. שהעץ עצמה יהי' נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהי' הרמז אל גפני הזהב, שהגפן הי' מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום.

וביום הרביעי נתלו המאורות ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים, הוא רמז כי באלף הרביעי נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו. ואמר שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר הי' בראשון. וזהו את המאור הגדול הוא בית המקדש שלמעלה, ואת המאור הקטן שלמטה. וכאשר במאורות הי' קטרוג, כן בנין בית שני הי' על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר על חסרונו ועל קטרוגו כמדובר.

או יאמר כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי וכתב מארת על מה שנחסר בשני.

וביום החמישי נבראו התנינים הגדולים, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוג מלכות באלף החמישי. וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז בהמה ורמש שבתחלת יום הששי. ואחרי כן בששי עצמו נעשה אדם, רמז לבן דוד הבא באלף הששי הוא אדם עצמו כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו הבא באלף הששי. וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו וירדו בדגת הים וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, וירדו לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמז אל הברכה העתידה במלך משיחנו הנרמז באדם, כי אם אחר סיפור מעלות שבעת הימים.

ואחר יום הששי בא שבת רמז אל המנוחה שבאלף השביעי.

אלשיך

♦ יום ראשון י"ח תשרי ♦

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

כ"ז - וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ שָׁאם לֹא עָכְשׁוּ, אִמְתִּי?.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ
מֵהָר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְכַּבֶּת קֹדֶשׁ מִיְמִינוֹ אֵשׁ דָּת
לָמוֹ:
בַּיּוֹמָא יִי מִסִּינִי אֲתַגְלִי וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר
אֲתַחְזִי לָנָא אֲתַגְלִי בְּגִבְרַתָּהּ מִטּוֹרָא דְּפִאֲרֹן
וְעַמָּה רַבַּת קִדִּישִׁין כְּתִב וְיִמִּינָהּ מִגּוֹ אֲשַׁתָּא
אוֹרִיתָא יִהֲב לָנָא:

כ"ח - וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בָּא • (ספרי) פֶּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחֵר כֶּף פֶּתַח בְּצִרְכֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁבַח שֶׁפֶתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ רָצוֹי הוּא, כְּלוּמַר כְּדֹאִי הֵם אֱלֹהֵי שֶׁתַּחֲוֹל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינִי בָּא • יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָּאוּ לְהַתְיַצֵּב בְּתַחֲתִית הָהָר, כְּחֹתֵן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פָּנָיו כְּלָה, שְׁנֵאמַר: (שמות יט) "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְנֵנוּ שֶׁיֵּצֵא כְּנֻגָּם. וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ • (ספרי) שֶׁפֶתַח לְבָנָיו עָשׂוּ שִׁיקְבִּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ. הוֹפִיעַ • לָהֶם. מֵהָר פָּאֲרֹן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפֶתַח לְבָנָיו יִשְׁמָעֵאל שִׁיקְבִּלוּהָ, וְלֹא רָצוּ. וְאַתָּה • לְיִשְׂרָאֵל (ספרי). מִרְכַּבֶּת קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מְקַצֵּת רַבְבוֹת מִלְּאָכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בָּשָׂר וְדָם שֶׁמֶרְאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וּתְפָאֲרָתוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ. אֵשׁ דָּת • שֶׁהִתְהַדְּבָה כְּתוּבָה מֵאֵז לְפָנָיו בְּאֵשׁ שְׁחִירָה עַל גִּבִּי אֵשׁ לְבָנָהּ, נִתֵּן לָהֶם בְּלוּחוֹת כְּתִב יְד יְמִינוֹ. דְּכָר אַחֵר: "אֵשׁ דָּת", כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקושר שיחות כרך יד פרשת זאת הברכה שמחת תורה)

בתחלת פרשת ברכה מדובר בלוחות הראשונות: "הַזֶּה הַזֶּה מִסִּינִי בָּא גו'", ועל זה נאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", מורשה לשון ירושה, היינו שניתנה ובאה בירושה, בדרך ממילא ולא על ידי עבודה ויגיעה. והסיים דפרשת זאת הברכה (שהכל הולך אחר החתום) הוא "לעיני כל ישראל", שקאי על שבירת הלוחות, "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר אשר שברת ישר כחך ששברת", שבזה מקומו עילויים של הלוחות האחרונות לגבי לוחות הראשונות (שלא כן אמר לו ישר כחך ששברת), כי דוקא על ידי שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיני כל ישראל, פעל בכל ישראל (גם באלו שלא חטאו בעגל) עבודת התשובה - עבודה בכח עצמו. וכאשר נתקבלה תשובתם במלואה, אז נתן להם הקב"ה את הלוחות השניות, שבזה הראה לעין כל שהוא יתברך קבל תשובתם ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ונתן להם לוחות שניות, היינו שגם בתורה תהיה העבודה ויגיעה - למוד התורה בכח עצמו.

וכאשר באים לשמיני עצרת לאחר ז' ימי הספוד, הזמן שכל ההמשכות נקלטות בפנימיות, וגם בחינת התורה שנתנה בלוחות השניות, הרי אז באה השמחה האמתית והשלימה בלמוד האדם בתורה בכח עצמו. ולכן לאחר סיום התורה "לעיני כל ישראל", מתחילין לקרות תכף "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כי על ידי עבודת האדם בלמוד התורה בכח עצמו (ועל דרך זה - בעבודת הפעלית-תשובה שהיא בכח עצמו ובבחינת התחדשות ממש) נעשה שיתף להקב"ה במעשה בראשית שהוא מוסיף ומשפיע כביכול במעשה בראשית - כי שתפות בשלימותה היא כששניהם שתפים שוים לגמרי. ולכן הצדיק שעבודתו היא רק לגלות מהפך אל הפעל (הן הפחות שלו, והן בהדירה שעושה בעולם) אין ה"שתפות" בשלימותה - שהרי הקב"ה בורא ומהנה מאין; אבל כשעבודתו היא בכח עצמו, הפעלית-תשובה שעבודתו היא התחדשות ממש בהבריאה, כנ"ל, ועד שעושה מדבר הפכי דבר הרצוי - מעולם דלא "הנין ליה" (להקב"ה) עושה עולם ד"הנין ליה", על ידי זה נעשה דומה לבורא - שתף בשלימות להקב"ה, ובורא שמים וארץ "חדשים" שנגש בהם ש"ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", ומסייעין להאדם למלאות שליחותו ועבודתו בעולם.

(ג) **אַף חֶבֶב עַמִּים כָּל־קִדְשׁוֹ בִּידְךָ וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלְךָ** **יִשְׂא מַדְבְּרָתִיךָ:**
ג אף חֶבֶב־נֶפֶשׁ לִשְׂכֵטִיָּא כָּל קִדְשׁוֹהִי בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָא אִפְקִנִין מִמַּצְרִים וְאַנּוּן
מִדְּבָרִין תַּחּוֹת עֲנָנָךְ נָטְלִין עַל מִימְרֶךְ:

י"א • אף חֶבֶב עַמִּים • גם חֶבֶב יְתֵרָה חֶבֶב אֶת הַשְּׂכֵטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קְרוֹי 'עַם', שֶׁהָיָה בְּנִימִין לְבָדוּ
הָיָה עֲתִיד לְהוֹלֵד כְּשֶׁאִמְר הַקִּדְשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִיעֲקֹב: (בראשית לה) "גוי וְקָהֵל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ". כָּל־קִדְשׁוֹ
בִּידְךָ • נִפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אֵתוֹ, כַּעֲנָן שֶׁנֶּאֱמָר: (ש"א כה) "וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצִוּר הַחַיִּים אֶת
ה' אֱלֹהֶיךָ". וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלְךָ • וְהֵם רְאוּיִים לָכֶךָ, שֶׁהָיָה תָּכֹן עֲצָמָן לְתוֹךְ תַּחֲתִית הָהָר לְרַגְלְךָ, בְּסִינִי.
תָּכֹן לְשׁוֹן פְּעָלוֹ, הַתּוֹכּוֹ לְתוֹךְ מְרָגְלוֹתֶיךָ. יִשְׂא מַדְבְּרָתִיךָ • נִשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עַל תּוֹרָתְךָ. מַדְבְּרָתִיךָ • הַמִּ"ם
בּוֹ קָרוֹב לִיסוֹד, כְּמוֹ: (במדבר ו) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים", "וַאֲשַׁמַּע אֶת מִדְּבַר אֱלֹהִים", כְּמוֹ
'מִתְדַּבֵּר אֱלֹהִים', אֵף זֶה "מַדְבְּרָתִיךָ", מֵה שֶׁהָיִית מִדְּבַר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טִישׁ פּוֹרְפּוֹרִיר"ש בְּלַעֲז
(צִינַע אֲנִיטְרֵרֶדֶנֶדֶנוֹגֶן). וְאוֹנִקְלוֹס תִּרְגָּם שֶׁהָיָה נוֹסְעִים עַל פִּי דְבָרֶיךָ, וְהַמִּ"ם בּוֹ שְׁמוּשׁ, מְשַׁמֵּשׁת לְשׁוֹן מִן. דְּבַר
אַחֵר: "אֵף חֶבֶב עַמִּים", אֵף בִּשְׁעַת חֶבֶתָן שֶׁל הָאֲמֹת שֶׁהָרְאִיתָ לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסְרָת אֶת יִשְׂרָאֵל
בְּיָדָם. כָּל־קִדְשׁוֹ בִּידְךָ • כָּל צַדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תָּכֹן
לְרַגְלְךָ • וְהֵם מִתְמַצְעִים וּמִתְכַּנְּסִים לְתַחַת צִלְךָ. יִשְׂא מַדְבְּרָתִיךָ • מְקַבְּלִים גְּזוּרֹתֶיךָ וְדַתּוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה,
וְאַלֶּה דְבָרֵיהֶם.

(ד) **תּוֹרָה צִוְּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב:**
ד אוריתא יהב לנא משה משרה ירתא
לכנשת יעקב:

י"ב • תּוֹרָה • אֲשֶׁר צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא לְקֹהֶלֶת יַעֲקֹב, אַחֲזָנוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָהּ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (מְשִׁיחוֹת לִיל שְׁמֹחַת תּוֹרָה תש"ז. תשל"א)

הַתּוֹרָה הִיא "מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ". וְנֶאֱמָר בְּסִפְרֵי: "מֵה אֵשׁ - כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה בְּגוֹפּוֹ רֶשֶׁם, אֵף בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲמִלִּים
בּוֹ נִיפְרִים הֵם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כֹּף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִכְרִים בְּהִילּוּכָם וּבְדַבָּרוֹם וּבַעֲטִיפָתָם בְּשׁוֹק" (וּכְפִי שֶׁמִּפְרֵשׁ הַרְמָב"ם אֶת
הַפְּרָטִים שֶׁבָּכֶר).

אֵף, לְכַאוּרָה, מִתְעוֹרָרֶת הַשְּׂאֵלָה מֵצַד שְׁנֵי: אֵצֶל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁהַתְּחִלָּת לַמוֹד הַתּוֹרָה שׁוֹב הִיא אֵצֶלם בְּאִפְסוֹ חֲדָשׁ
לְגַמְרִי, מוֹכֵן, שֶׁנִּגְרָמֶת הַתְּחִלָּה וְתוֹסֶפֶת הַנִּפְקֶת "בְּהִילּוּכָם וּבְדַבָּרוֹם...", אֲבָל אֵצֶל יְהוּדִים שֶׁאֵינֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, מֵהוּ
הַחֲדוּשׁ שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרָתָם בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה עַד־כִּי־כֹף שֶׁהוּא מִשְׁפִּיעַ עַל כָּל עֲנִינֵיהֶם, כְּדִלְעִיל, עַד אֲשֶׁר הֵם שְׂמֵחִים כָּל כֹּף
וּמְבָרְכִים בְּרַכַּת שֶׁהֻחַיְנוּ?

עַל כֹּף מְסִבֵּר בְּפִרְשֵׁתָנוּ: "תּוֹרָה צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה..." - הַתּוֹרָה הִיא יְרֵשָׁה לְכָל יְהוּדִי, וְהַלֵּכָה לְגַבִּי יְרֵשָׁה הִיא שְׂאִין
חֲשִׁיבוֹת לְגִיל, לְמַעֲמָד וּלְמַצָּב שֶׁל הַיּוֹרֵשׁ - הַתּוֹרָה מוֹעֲבֶרֶת לְכָל יְהוּדִי בִּירְשָׁה.
וּלְפִיכֹף, כְּאֲשֶׁר יֵשׁ הַתְּחִלָּה וְתוֹסֶפֶת אִיר בַּתּוֹרָה - בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, חֲלָה אֵצֶל כָּל יְהוּדִי הַתְּחִלָּה וְתוֹסֶפֶת בְּהַתְּנַהֲגוּתוֹ
וּבְחִיּוּתוֹ עַל־פִּי הַתּוֹרָה.

וְלָכֵן עָקֵר הַשְּׂמִיחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה מִתְבַּטָּאת דּוֹקָא בְּהַקְפּוֹת - לֹא עַל־יְדֵי קְרִיאָה וְלִמּוּד בַּתּוֹרָה, אֲלָא דּוֹקָא עַל־יְדֵי תְנוּעוֹת
וּפְעֻלוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל רִיקוּד עִם הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה - כִּי עָקֵר הַשְּׂמִיחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה אֵינָנָה כָּל־כֹּף עַל הַבְּנִיָּה, אֲלָא בְּעָקֵר
עַל כֹּף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא " שֶׁהֻחַיְנוּ " - מְחִיָּה אוֹתָנוּ בְּכָל עֲנִינֵנוּ, עַד לַעֲשִׂיָּה בְּפִעַל.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִיר־יְחִידוֹת חֶלֶק כ"ט עֲנוּד 229 וְאֵילֶךְ - מִתּוֹךְ 'לְקֹרֶאת שַׁבָּת')

וְזֶהוּ תּוֹרָה צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מֹאֲרֶסָה לְיִשְׂרָאֵל, הֵינּוּ שִׁישְׂרָאֵל הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְעַל
זֶה נֶאֱמָר מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שֶׁעֲנָן זֶה שֶׁהִנְשָׁמּוֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה הוּא לֹא רַק בְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל, אֲלָא גַם
בְּבַחֲנִית יַעֲקֹב, יו"ד עֲקֵב. דְּהֵנָּה, יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת לִי רֹאשׁ, אוֹתִיּוֹת אֲשֶׁר, דְּאֲשֶׁר פְּרוּשׁוֹ תַעֲנוּג, וְהוּא בְּחִינַת טְהוּרָה הִיא,
שֶׁזֶהוּ כְּפִי שֶׁהִנְשָׁמּוֹת מִשְׁרָשׁוֹת בְּבַחֲנִית הַתַּעֲנוּג. וּבְבַחֲנִיָּה זֹו פְּשִׁטָּא שֶׁהִנְשָׁמּוֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְזֶהוּ גַם מֵה
שְׂאוּמִרִים אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, דְּמַצַּד בְּחִינַת אֲשֶׁר שֶׁהוּא הַתַּעֲנוּג, נַעֲשֶׂה קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הֵינּוּ שִׁנְשָׁמּוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם
הֵם הַעוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹת, וְזֶהוּ מֵה שֶׁכְּתוּב וּזְכָרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת הַיְי', וְאַחֵר כֹּף כְּתִיב וְעִשְׂתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, הֵינּוּ
שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂים מִבְּחִינַת מִצְוֹת הַיְי' שֶׁהֵינּוּ מִצְוֹתַי, וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנִּלְשָׁנוֹת שִׁנְשָׁמּוֹת יִשְׂרָאֵל מְחַבְּרִים אֶת הַתּוֹרָה שְׁלִמְעָלָה
בְּהַקְבָּ"ה מִמֶּשׁ. וְכָל זֶה הוּא בְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל. אֲמָנָם, הַתּוֹרָה הִיא מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שֶׁגַם הִנְשָׁמּוֹת דְּבַחֲנִית יַעֲקֹב,
יו"ד עֲקֵב, שֶׁזֶהוּ כְּפִי שֶׁהִנְשָׁמּוֹת יִרְדָּה לְמִטָּה, הֵנָּה גַם נִשְׁמּוֹת דְּבַחֲנִית יַעֲקֹב הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה.

שיעור יומי ליום ראשון י"ח תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה לה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 229 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

משמעות לשון 'אחזניה' – בתורה

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

אחזניה ולא נעזבנה (לג, ד. ובפירושו רש"י)

צריך להבין, מהו הלשון אחיזה שפרש רש"י לגבי התורה, דלכאורה מתאים יותר לכתב לשון שמיעה, למוז, וכיוצא בזה, וכפי שפיתבה התורה עצמה בפסוקים שלפנינו? גם צריך להבין השיבות בין "מורשה" – שהתורה היא ירושה, לזה שאחזניה ולא נעזבנה, הרי גם אם התורה נתנה במתנה וכיוצא בזה, שיהי (לכאורה) לומר אחזניה ולא נעזבנה? ונש לומר שלשון אחזניה כאן אין משמעו אחיזה אלא אחזנה, שהתורה היא אחזנתם וירשתם של ישראל. דכמו שבשדה אחזנה אפילו כשהבעלים מוכרים אותה, חוזרת להם ביוכל "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" דמפיון ששדה זו היא אחזנתם, לכן קשורה אליהם בכל מצב.

כמו כן התורה היא אחזנתם של ישראל, וקשורה איתם בקשר תמידי, דגם כשנמצאים בין האמות, התורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחזנה של ישראל. דזה שבני ישראל קשורים לתורה בכל מצב בו יהיו (ואפילו בזמן שבני ישראל נמסרו בידי אמות העולם), נובע מכך שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחזנה של ישראל.

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד והיה בישראל מלפא באתפנשות רישי עמא פחדא שבטיא דישראל: **שבטי ישראל:**

כ"א ויהי. הקדוש-ברוך-הוא. בישרון מלך. תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי. כמו (שמות ל) "כי תשא את ראש", ראויין אלו שאברכם. דבר אחר: "בהתאסף", בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלוש ביניהם – הוא מלכם, ולא פשיש מחלקת ביניהם.

(ו) ויהי ראובן ואלימלך ויהי מתיו מספר: ם ויהי ראובן לחי עמא ומותא תננא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במנניהון:

כ"א ויהי ראובן בעולם הזה. ואלימלך לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה. ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פענין שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין.

(ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: פ וידא ליהודה ואמר קבל יי צלותה דיהודה במפקה (באגחא) לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם ידוהי יעבדן לה פרענותא מסנאיהי וסעיד מפעלי דכבוהי הוי לה:

כ"א וזאת ליהודה • סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד פרשו רבותינו שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מו) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'". שמע ה' קול יהודה • תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכופים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב. ואל-עמו תביאנו • לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה) • ידיו רב לו • זריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה • על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (דח"ב יח) "וינצק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר: "שמע ה' קול יהודה", (ספרי) כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע יט) "מתחל בני יהודה נחלת בני שמעון". [ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהנה כלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב באגדת תהלים (מזמור צ.א)] •

♦ יום שני י"ט תשרי ♦

(ח) וּלְלוֹי אָמַר תַּמִּיד וְאוֹרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידְךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בַּמָּסָה תְּרִיבֵהוּ עַל־מִי מְרִיבָה:

ח וּלְלוֹי אָמַר תַּמִּיד וְאוֹרִיךְ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בַּמָּסָה לְגַבֵּר דְּאִשְׁתַּכַּח חֲסִידָא קְדָמָךְ דִּי נָסִיתוּהִי בְּנִסְתָּא וְהוּא שְׁלִים בְּחִנְתוּהִי עַל מִי מִצוּתָא וְאִשְׁתַּכַּח מְהִימָן:

ה"י • וּלְלוֹי אָמַר • וְעַל לְוִי אָמַר • תַּמִּיד וְאוֹרִיךְ • כָּל־פִּי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר • אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בַּמָּסָה • שְׁלֹא נִתְלוֹנְנוּ עִם שְׂאֵר הַמַּלְיָנִים • תְּרִיבֵהוּ וְגו' • בְּתַרְגוּמוֹ • דְּבַר אַחֵר: "תְּרִיבֵהוּ עַל מִי מְרִיבָה", נִסְתַּקְּפֶתָּ לֹא לְבֹא בְּעִלְיָה, אִם מִשָּׁה אָמַר: (במדבר כ) "שְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים", אַהֲרֹן וּמִרְיָם מָה עָשׂוּ? •

(ט) הָאֲמֹר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רֵאִיתִיו וְאֶת־אֲחִיו לֹא הִפִּיר וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ:

ט דְּעַל אַבּוּהִי וְעַל אִמָּה לֹא רַחֵם כִּד חֲבוּ מִן דִּינָא וְאַפִּי אַחוּהִי וּבְנוּהִי לֹא נָסִיב אֲרִי נָטְרוּ מִשְׁרֵת מִימְרָךְ וּקְרָמָךְ לֹא אֲשַׁנּוּ:

ה"י • הָאֲמֹר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רֵאִיתִיו • כְּשִׁחְטָאוּ בְּעֶגְלָה וְאִמְרֵתִי: (שמות לב) "מִי לֹה' אֲלֵי", נֶאֱסָפוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לְוִי, וְצִוִּיתִים לְהַרְגֹת אֶת אָבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אֲחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֶּן בִּתּוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אָבִיו מִמֶּשׁ, וְאֲחִיו מֵאָבִיו, וְכֵן בְּנָיו מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי לְוִיִּים הֵם וּמִשְׁכָּט לְוִי לֹא חָטָא אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כָּל בְּנֵי לְוִי". כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ • לֹא יָהִי לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ • בְּרִית מִלֵּה, שְׁאוּתָם שְׁנוּלְדוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין וּמִלִּין אֶת בְּנֵיהֶם (ספרים אחרים: אוֹתָם שְׁנוּלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שִׁיִּשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (27 קוטי שיחות 1 ענף 39)

נֶאֱסָפוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לְוִי וְצִוִּיתִים לְהַרְגֹת • • וְכֵן עָשׂוּ (רש"י לג, ט) רַש"י כָּתַב בְּפֶרֶשׁת תִּשְׁאָ (לב, כט) שֶׁהַכֹּהֲנִים זָכוּ לְכַהֲנָה מִפְּנֵי שֶׁהִעֲנִישׁוּ אֶת עוֹבְדֵי הָעֶגְלָה, וְלְכַאֲוָרָה, עַל פִּי זֶה הָרִי זֶה צָרִיד לְהִיּוֹת בְּכָל שָׁבֵט לְוִי, לֹא דוֹקָא כְּהֻנִּים. וְרָאָה רַש"י בַּמִּדְבָּר ג', יב (וְהַלּוֹיִם), שְׁלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, נִבְחָרוּ תַּחֲתֵיהֶם (וּדְבָרִים י', ח (וּטְעִיתֶם בְּעֶגְלָה, וּבְנֵי לְוִי לֹא טָעוּ), שֶׁפָּרֵשׁ עַל הַלּוֹיִם. אֲבָל בְּשִׁנְיָהֶם פָּרַשׁ הַטֵּעַם דְּלֹא טָעוּ בְּעֶגְלָה, וְלֹא שֶׁהָרִגוּ. וְאִין כָּאֵן מִקּוֹמוֹ.

(י) יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמֹו קְטוֹרֶה בְּאַפְךָ וּכְלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ: ה"י • יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רֵאשִׁינ אֵלֶי לְכָךְ. וּכְלִיל • עוֹלָה.

י כְּשֶׁרִין אֵלֶיךָ דִּילְפֹון דִּינִיךָ לְיַעֲקֹב וְאוֹרִיךְ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמֹו קְטוֹרֶה בְּאַפְךָ וּכְלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ: לְרַעְוָא עַל מִדְבְּחֶךָ:

(יא) בָּרַךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְּנִים קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן: יא בָּרַךְ יְיָ נִכְסוּהִי וְקִרְבֵּן יְדוּהִי תִקְבַּל בְּרַעְוָא תִּבְרַח חֲרָצָא דְּסִנְאוּהִי וּדְבַעְלִי דְּכַבּוּהִי דְּלֹא יְקוּמוֹן:

ה"י • מִחֵץ מִתְּנִים קָמְיוֹ • מִחֵץ קָמְיוֹ מִפֶּת מִתְּנִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים טו) "וּמִתְּנֵיהֶם תִּמְיֵד הַמַּעַד", וְעַל הַמַּעֲוָרִין עַל הַכֹּהֲנָה אָמַר כֵּן. דְּבַר אַחֵר: רָאָה שְׁעִתִּידִין חֲשָׁמוֹנָאִי וּבְנָיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹעֲטִים: י"ב בְּנֵי חֲשָׁמוֹנָאִי וְאַלְעָזָר כִּנְגַד כָּמָה רַבְבוּת. לְכָךְ נֶאֱמַר: "בָּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן • מִחֵץ קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מִהִיּוֹת לָהֶם תִּקּוּמָה.

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חַפָּף עָלָיו כְּלֵהוֹם וּבֵין בְּתָפָיו שָׁכֵן: יב לְבַנְיָמִן אָמַר רַחֵמָא דִּינִי יִשְׁרִי לְרַחֲמֵן עוֹלָהִי יְהִי מִגֵּן עוֹלָהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעָה תִּשְׁרִי שְׂכִנְתָּא:

ה"י • לְבַנְיָמִן אָמַר • לְפִי שֶׁבִּרְכַּת לְוִי בְּעֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת וְשֶׁל בְּנֵימִין בְּכִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ, סִמְכָן זֶה

שיעור יומי ליום שלישי כ' תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה לז

לזה, וסמך יוסף אחרי שפא הוא משפן שילה ה'ה פנוי בחלקו, שפאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכן הקדים בגימין ליוסף. חפף עליו • מכסה אותו ומגן עליו. כל-היום • לעולם. משנבחרה וירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין פתפיו שכן • בגבה ארצו ה'ה בית המקדש פנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיטם, ושם ה'ה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: "ובין פתפיו שכן", אין לך נאה בשור יותר מפתפיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 146)

אמרי, נחתי ביה פורתא (רש"י לג, יב) בית המקדש אמור להאיר אור אלקי לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך. לכן לא היה גבוה לגמרי מן העולם, כי אז היה נעלה מפני שיוכל להאיר לכל העולם; אלא נחתי ביה פורתא, ואז הוא שייך וקרוב לעולם. והוא הדין ל'מקדש' הפרטי שבתוך כל יהודי: כשנפש האלקית שבו אינה בבחינת התנשאות והבדלה מנפשו הבהמית, גופו, וחלקו בעולם, אלא היא מתעסקת אתם ומתלבשת בהם, בכדי לבררם ולזכרם – נעשים כלם משפן ומקדש להשראת השכינה.

♦ יום שלישי כ' תשרי ♦

(יג) **וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים**
מפל ומתהום רבצת תחת:
יג וליוסף אמר מברכא מן קדם יי ארעה
עבדא מגדנין מטלא דשמאי מלעלא
וממבועי עינן ומהומין דנגדן ממעמקי
ארעא מלרע:

יג"א מברכת ה' ארצו • שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף. ממגד • לשון עדנים ומתק. ומתהום • שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו של יעקב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם התוועדיות כט עמ' 131)

שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף (רש"י לג, יג) באחת הפעמים הנדירות שפבד קדושת מורי וחמי אדמו"ר דבר על עצמו, הוא אמר: ארצו של 'יוסף' מברכת בכל טוב. תנו ידכם ותסייעו לעבד אותה! כארץ יש הכל, וכאשר יעבדו אותה – היא תתן כל טוב. ויש להוסיף, ש'ארץ' זו מברכת הן ברוח, מגד שמים מטל, והן בגשם, תהום רבצת תחת.

(יד) **וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים:**
יד ועבדא מגדנין ועללן מיכול שמשא
ועבדא מגדנין מריש ירח פירח:

יג"א וממגד תבואת שמש • שהיתה ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות. גרש ירחים • יש פרות שהלבנה מבשלתן, ואלו הן: קשואין ודלועין. דבר אחר: "גרש ירחים", שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש.

(טו) **ומראש הררי-קדם וממגד גבעות עולם:**
טו ומריש טוריא פפיריא ומטוב רמן דלא
פסקן:

יג"א ומראש הררי-קדם • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבכר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים. גבעות עולם • גבעות העושות פרות לעולם ואינן פוסקות מעצר הגשמים.

(טז) **וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה**
לראש יוסף ולקדקד גזיר אחיו:
טז ומטוב ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה
בשמאי ועל משה אתגלי באסנא יתין כל
אלין לרישא דיוסף ולגניא פרישא דאחיה:

יג"א ורצון שכני סנה • כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מברכת מרצונו ונחת רוחו של הקדוש-ברוך-הוא

שיעור יומי ליום רביעי כ"א תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה
הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא. תבואתה • ברכה זו לראש יוסף.
נזיר אחיו • שהפרש מאחיו במכירתו.

יורפא דבנהוי זיוא לה וגבורן דאתעבידא
לה מקדם תקפא ורומא דילה בנברתה
עממיא יקטל פחדא עד ספי ארעא ואנון
רבנותא דבית אפרים ואנון אלפיא דבית
מנשה:

(י) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו בָּהֶם עֲמִים
יִנְגַּח יַחֲדוֹ אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהֵם רַבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם
אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה: ם

כ"א • בְּכוֹר שׁוֹרוֹ • יש בכור שהוא לשון גדלה ומלכות, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אֶתְנֶהוּ", וכן: (שמות
ד) "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל". בכור • מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, והוא יהושע. שורו • שָׂכַחוּ קֶשֶׁה פֶּשׁוּר כְּשֹׁר לִכְבֹּשׁ כְּמָה
מְלָכִים. הָדָר לוֹ • נתון לו, שנאמר: (במדבר כז) "וְנִתְּנָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו • שור כחו קשה,
ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור, ויופי קרני ראם.
אֶפְסֵי־אֶרֶץ • שלשים ואחד מלכים. אֶפְשָׁר שְׁפָלָם מֶאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלָּא אֵין לָךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֹא
קָנָה לוֹ פְּלִטְרִין וְאַחֲזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׂוּבָה לְכֻלָּם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ג) "נִחַלְתָּ צָבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם
רַבְבוֹת אֶפְרַיִם • אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים. וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה • הם האלפים
שהרג גִּדְעוֹן בַּמִּדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ח) "וְזָבַח וְצִלְמַנֶּע בַּקָּרְקָר וְגו'".

♦ יום רביעי כ"א תשרי ♦

(יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁשֶׁכֶר
בְּאַהֲלִיךָ:

יח וְלִזְבוּלָן אָמַר חֲדֵי זְבוּלָן בְּמַפְקֶךָ לֶאֱגָחָא
קֶרְבָּא עַל בְּעָלֵי דְבָכָךָ וַיִּשְׁשֶׁכֶר בְּמַהֲכֶךָ
לְמַעַבְדִּי זְמַנִּי מוֹעֲדִיא בִּירוּשָׁלַם:

כ"א • וְלִזְבוּלָן אָמַר • אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם
לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית
מז) "וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שְׁמַח
זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁשֶׁכֶר בְּאַהֲלִיךָ • זבולון ויששכר עשו שתפוח: "זבולון לחוף ימים ישכון", ויוצא
לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוף פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים
זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ • הצלח בצאתך
לסחורה. וַיִּשְׁשֶׁכֶר • הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבץ חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ד"ח א
יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה לַעֲתִים... רֹאשֵׁיהֶם מֵאֲתִים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך, ועל פי
קביעת עתיקה ועבוריהם.

(יט) עֲמִים הֲרִי־קִרְאוּ שֵׁם יִזְבָּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק כִּי שִׁפַּע
יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל: ם

יט שְׁבִטֵיא דִישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא
יִתְבַּנְּשׁוּן תַּמָּן יִכְסִּין נִכְסֵי קוֹדֶשִׁין לְרִעֵיא
אֲרִי נִכְסֵי עַמִּימָא זִיכְלוֹן וְסִימָא דְמִשְׁמֵרָא
בְּחֵלָא מִתְגַּלִּיא לְהוֹן:

כ"א • עֲמִים • שֵׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִי־קִרְאוּ • להר המוריה
אֶסְפּוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל יְדֵי קִרְיָאָה הִיא, וְשֵׁם יִזְבָּחוּ בְּרַגְלִים וּבְחִי־צֶדֶק. כִּי שִׁפַּע יָמִים יִינָקוּ • יששכר
וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק בתורה. וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל • (מגילה ד) כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחִלְזוֹן
וְזִכּוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצֵאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוּל, וּבְחִלְקוֹ שֵׁל יִשְׁשָׁכָר וּזְבוּלָן הִיָּה, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּמִסְכַּת מְגִלָּה:
(שופטים ה) "זְבוּלָן עִם חֵרֶף נִפְשׁוּ לְמוֹת", מִשּׁוּם ד' נִפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה", שֶׁהִיָּה מִתְרַעַם זְבוּלָן עַל חִלְקוֹ:
לְאַחֵי נִתְּתָ שְׂדוֹת וּכְרָמִים וכו'. וּשְׁפָנִי • לשון כְּסוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א ו) "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת", (שם ז) "וַיִּסְפֹּן
בְּאֶרְזוֹ", וְתַרְגּוּמוֹ: "וּמִטְלַל בְּכִינִי" (ספרים אחרים: בְּכִסִּי) אֶרְזָא'. דָּבָר אַחֵר: "עֲמִים הֲרִי־קִרְאוּ", עַל יְדֵי פְּרַקְמִטִּיא
שֵׁל זְבוּלָן, תַּגְרִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אֶרְצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר, וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְנִצְטַעְרָנוּ
עַד כָּאן, גִּלָּף עַד יְרוּשָׁלַם, וְנִרְאָה מַה יִּרְאֶתָה שֵׁל אִמָּה זֹו וּמַה מַּעֲשִׂיָּהּ, וְהֵם רוֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים

שיעור יומי ליום חמישי כ"ב תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה
 לאלה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעובדי כוכבים, אלהות של זה לא פאלהות של זה, ומאכלו של זה לא פמאכלו של זה, והם אומרים 'אין אומה כשרה כזו' ומתגירין שם, שנאמר: "שם יזבחו זבחי צדק". פי שפע ימים יינקו • זבולון ויששכר הם נותן להם ממון בשפע.

(ב) ולגד אמר ברוך מרחיב גר בלביא שכן וטרף
 כולגד אמר ברוך אפתי לגד בליטא שרי
 ויקטול שלטונין עם מלכין:
 זרוע אף קדקד:

כ"א • ברוך מרחיב גר • מלמד שהיה תחומו של גר מרחיב והולך כלפי מזרח. בלביא שכן • לפי שהיה סמוך לספר. לפיכך נמשל באריות, שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים. וטרף זרוע אף קדקד • הרוגייהן היו נכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם הקדמת בני גר לבני יהודה – בכבוש הארץ

וטרף זרוע אף קדקד:

הרוגייהם היו נכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת (לג, כ. ובפירוש רש"י)
 בפסוק שלאחריו, "ויתא ראשי עם", פרש רש"י ששבט גד היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים. וצריך להבין, הרי בברכת יעקב לשבטים בפרשת ויחי נאמר בנוגע ליהודה "ידך בערף אויבך גו' גור אריה יהודה גו'" ומזה שנמשל לאריה - מלך שבחיות, משמע, שיהודה היה החזק מבין השבטים, ומדוע אמר לבני גד ללכת לפני החלוצין בכבוש הארץ ולא לבני יהודה?
 ויובן בהקדים החלוק בין יהודה לגד, דעל יהודה נאמר "ידך בערף אויבך" שפרושו ש'לרב גבורתו היו האויבים בורחים מפניו, וכפרוש ה'מצודות' על הפסוק "ואיבי תתה לי ערך" "פי ינוסו ויהפכו לי ערך". מה שאין כן בני גד היו הורגים אותם מיד, "חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת".
 והנה במלחמת שבועה עממין נצטוו "לא תחיה כל נשמה", ולכן היתה מעלה מיחדת בכבוש הארץ דוקא בבני גד שהיו הורגין אותם מיד. מה שאין כן אצל יהודה שהיו בורחים, שגם אם אחר כך יתפסו, יהיה להם זמן להערים, כהגבעונים בימי יהושע, וכהכנענים בימי משה (פירוש רש"י נצבים כט, י). ומטעם זה פרש רש"י בפרשת דברים על הפסוק "חלוצים תעברו לפני אחיכם": הם היו הולכים לפני ישראל. לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפנייהם.

(כא) וירא ראשית לו פי שם חלקת מחקק ספון
 ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו
 עם ישראל:ם
 כא ואתקבל בקדמתא דילה ארי תמן
 באחסנתה משה ספרא רבא דישראל קביר
 והוא נפק ועל בריש עמא זכון קדם יי
 עבד ודינוהי עם ישראל:

כ"א • וירא ראשית לו • ראה ליתן לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. פי שם חלקת מחקק • פי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון • אותה חלקה ספונה וטמונה מפל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא ידע איש את קבורתו". ויתא • גד. ראשי עם • הם היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב) "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה • שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן, עד שכבשו וחלקו. דבר אחר: "ויתא", משה. "ראשי עם". צדקת ה' עשה • על משה אמור.

♦ יום חמישי כ"ב תשרי ♦

(כב) ולגד אמר דין גור אריה יזנק מן הבשן:
 כב ולגד אמר דין תקיף כגור אריה ארעה
 שתניא מן נחליא דנגדן מן מתנן:

כ"א • דין גור אריה • אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות. יזנק מן הבשן • פתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמאס והיא לשם שהיא בחלקו של דין, שנאמר: (יהושע יט) "ויקראו ללשם דין",

וְזָנוּקוֹ וְקִלְוָחוֹ מִן הַבֶּשֶׂן. דָּבָר אַחֵר: מֵה זָנוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנִחַלֵּק לְשָׁנֵי מְקוֹמוֹת, כִּף שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נָטְלוּ חֵלֶק בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת, תִּחְלָה נָטְלוּ בַּצִּפּוֹנִית מִעֲרֵבִית, עֶקְרוֹן וְסִיבִיחוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחְמוּ עִם לָשָׁם, שֶׁהִיא פְּמִיָּאס, וְהִיא בַּצִּפּוֹנִית מִזְרְחִית, שֶׁהָיָה הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מִמַּעַרְת פְּמִיָּאס, וְהוּא בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹא מִהֲצָפוֹן לְדָרוֹם וְכֹלָה בְּקֶצֶה יָם הַמֶּלֶח, שֶׁהוּא בְּמִזְרַח יְהוּדָה, שֶׁנָּטַל בְּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בַּסֵּפֶר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שְׁנָאָמֶר: (סו) "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן וַיַּעֲלוּ בְנֵי דָן וַיִּלְחָמוּ עִם לָשָׁם וְגו'", יֵצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחַל בּוֹ.

(כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעֵי רָצוֹן וּמָלֵא בְרִפְתָּ כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעֵי רָצוֹן וּמָלֵא בְרִפְתָּ
בְּרָכָן מִן הַדָּם יִי מַעֲרֵב יָם גִּבּוֹסֵר וְדְרוֹמָא
יִרְתָּ:

י"ט שִׁבְעֵי רָצוֹן • שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ שִׁבְעָה כָּל רָצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה • יָם כְּנַגַּת נִפְלָה בְּחִלְקוֹ, וְנָטַל מָלֵא חֶבֶל חָרֶם בְּדְרוֹמָה, לְפָרֶשׁ חָרָמִים וּמִכְמוֹרוֹת. יִרְשָׁה • לְשׁוֹן צוּרִי, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "עֲלֵה רֶשֶׁת", וְהִטְעַם שֶׁלְמַעֲלָה בְּרִי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יֶרֶשׁ, יָדַע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשֶׁמוֹסִיף בּוֹ ה"א, יְהִיָּה הִטְעַם לְמַעֲלָה: שִׁמְעָה, יָדַעַה, סִלְחָה, לָקַחָה, אָף כָּאֵן: "יִרְשָׁה", לְשׁוֹן צוּרִי. וּבְמִסְרָת הַגְּדוּלָּה מְצִינוּ בְּאֵלְפָא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי דְּטַעְמִיהוֹן מִלְּעִיל.

(כד) וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֵׁר יְהִי רָצוֹן אֲחִיו כד וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֵׁר
יְהִי רָצוֹן אֲחִיו וְיִתְרַבִּי בְּמַפְנוּקֵי מַלְכִּין:
וְטַבֵּל בְּשִׁמְן רִגְלוֹ:

י"ט בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֵׁר • רֵאִיתִי בַּסֵּפֶר: אֵין לָךְ כָּכָל הַשִּׁבְטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֲשֵׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ בִּיצֵד. יְהִי רָצוֹן אֲחִיו • שֶׁהִיָּתָה מִתְרַבֶּה לְאֲחִיו בְּשִׁמְן אֲנִפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בְּתִבּוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רָצוֹן אֲחִיו", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאוֹת, וְהוּא שְׁנָאָמֶר בְּדְבָרֵי הַיָּמִים: (י א) "הוּא אָבִי בְּרִזִּית", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׁוּאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִים, הִנְמַשְׁחִים בְּשִׁמְן זֵית. וְטַבֵּל בְּשִׁמְן רִגְלוֹ • (ספרי) שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שִׁמְן כְּמַצִּין, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אֲנָשֵׁי לודִקִיָּא לְשִׁמְן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלִמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכוּ' כְּדֵאִיתָא בְּמִנְחוֹת (פ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 109)

שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאוֹת . . נְשׁוּאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִים (רש"י לג, כד) יֵשׁ לְשָׁאֵל, מֵה הַקָּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וְנֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה הַנּוֹי הָאֲמִתִּי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנִיעוּתָהּ, כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וְצְנִיעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכַהֲנָה גְּדוּלָּה, כְּפִי שְׁנָאָמֶר בְּמִדְרָשׁ שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּנָּשֵׂא לְכַהֵן וְתַעֲמִיד כְּהֵנִים גְּדוּלִים, וּבִזְכוּת צְנִיעוּתָהּ זִכְתָּה קִמְחִית לְבָנִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ בְּכַהֲנָה גְּדוּלָּה. אִשָּׁה צְנוּעָה זֹכָה לְבָנִים 'כְּהֵנִים גְּדוּלִים', כְּלוֹמֵר: הִכָּהֵן הַגְּדוֹל נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים, שֶׁם הָיָה הָאָרוֹן, שָׁבוּ הַלְלוּחֹת, שֶׁעָלִיהֶם חֻקוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (לֹא כְּתוּבוֹת בְּדוֹי, שֶׁהוּא דָּבָר נוֹסֵף עַל הַקֶּלֶף); וְכִמּוֹ כּוֹ, הָאָדָם וְהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד.

(כה) בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ מִנְעֵלָךְ וּכְיִמְיָךְ דְּבִאָךְ: כה תְּקִיף כְּפִרְזָלָא וְנִחַשְׁתָּ וּכְיִמְיָ עוֹלָמְתָךְ
תְּקִיף:

י"ט בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ מִנְעֵלָךְ • עֲכָשׁוּ הוּא מִדְּבָר כְּנָגֵד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ גְבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֵּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיפְגֹּס בָּהּ, כְּאֵלּוֹ הִיא סְגוּרָה בְּמִנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ. דָּבָר אַחֵר: "בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ מִנְעֵלָךְ", אֲרָצְכֶם נְעוּלָה בְּהָרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ, וְאֲרָצוֹ שֶׁל אֲשֵׁר הִיָּתָה מְנַעֲלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיִמְיָ דְּבִאָךְ • וּכְיִמְיָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהֵן יָמֵי תִּחְלָתְךָ, יָמֵי נְעוּרֶיךָ, כִּף יְהִיו יָמֵי זְקֻנָתְךָ, שֶׁהֵן דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוֹטְטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיִמְיָ דְּבִאָךְ", וּכְיִמְיָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, כְּמִנְיָן יָמֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּם עוֹשִׂים רָצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יְהִיו דְּבִאָךְ, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יְהִיו דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתָּהָא מְבִרְכַת בְּפִרוֹת, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפַּנְּסוֹת הֵימָנָה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, אֲשִׁקְלוֹנוֹ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב פְּלָה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאֲרָצְכֶם.

שיעור יומי ליום חמישי כ"ב תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה מא

(כו) **אֵין פֶּאֶל יִשְׁרוֹן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרָךְ וּבִגְאוּתוֹ** כו לית אלה פאלהא דישדאל דשכנתה בשמיא בסעדך ותקפה בשמי שמיא: **שְׁחָקִים:**

כ"ג אֵין פֶּאֶל יִשְׁרוֹן • דע לך ישרון, שאין פאל בכל אלהי העובדי פוכבים, ולא פצורך צורם. רכב שמים • הוא אותו אלה שבעזרך, ובגאותו הוא רכב שחקים.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא הפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את הפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשמיני עצרת מלכים א פרק ח

ח נדַּוְיָהּ בְּכָלֹת שְׁלֹמֹה לְהַתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְחַנֵּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה מִכְרַע עַל־בְּרָכָיו וּכְפָיו פָּרָשׁוֹת הַשָּׁמַיִם: נה וַיַּעֲמֵד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כָּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֵאמֹר לֵאמֹר דִּבְרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז וַיְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ אֲלִיעֻזָּנוּ וְאֲלִישִׁשְׁנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבָבְנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דַּרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ: נט וַיְהִי דְבָרִי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרִבִּים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וּלְיָלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עִבְדּוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמִּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא וַיְהִי לְבַבְכֶּם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו בְּיוֹם הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וְזָכִים זָכַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זָבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָכַח לַיהוָה בְּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֵלֶּף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֵלֶּף וַיַּחֲנוּכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בְּיוֹם הַהוּא קִדֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹד הַחֲצֹצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵּית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שֵׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבֵּחַ הַנִּחֲשֵׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטַן מִהַכִּיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בַּעֲתִּיהָיָא אֶת־הַחֹג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ קָהֹל גָּדוֹל מִלְּבָא חֲמַת עַד־נַחַל מִצְרִים לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עֶשֶׂר יוֹם: סו בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיִּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:

♦ בא"י המשיך יום חמישי, בכל העולם יום שישי כ"ג תשרי ♦

(כו) **מַעֲנֵה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זֶרַעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשֹּׁמֵד:**
כז מדור אלהא די מלךמין במימרה
מתעבד עלמא ותריף מלךמין סנאה ואמר
שצי:

כ"א • **מַעֲנֵה אֱלֹהֵי קָדָם** • למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים לשבתו ומעונותו, ומתחת מעונותו כל בעלי זרוע שוכנים. **זֶרַעַת עוֹלָם** • סיחון ועוג ומלכי כנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך, על כרחם יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו. לעולם אימת הגבה על הנמוך, והוא שהכח והגבורה שלו בעזרה. **וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵי אוֹיֵב** • ויאמר לה' השמד אותם. **מַעֲנֵה** • כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל לה ה"א בסופה.

(כח) **וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עַיִן יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דִּגֵּן וּתְרוּשׁ אֶף-שָׁמִי יַעֲרֹפּוּ-טָל:**
כח ושרא ישראל לרחצן בלחודוהי בעין
ברפתא דברכנון יעקב אבוהון לארעא
עבדא עבור וחקר אף שמא דעלויהון
ישמשנון בטל:

כ"א • **בְּטַח בְּדָד** • כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. **עַיִן יַעֲקֹב** • כמו: (במדבר יא) "ועינו בעין הבדלח", בעין הברכה שברכס יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדד ישכתי", אלא בעין הבטחה שהבטיחם יעקב: (בראשית מח) "והיה אלהים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". **יַעֲרֹפּוּ** • יטיפו. **אֶף שָׁמִי יַעֲרֹפּוּ-טָל** • אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כז) "ויתן לה' האלהים מטל השמים וגו'".

(כט) **אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד עַם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֲזָרָה וְאֲשֶׁר-חָרַב גְּאוֹתָהּ וַיַּפְחֲשׁוּ אֲבִיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: ׀**
כט טובך ישראל לית דכונה עמא דפרקנה
(מן) קדם יי תקיף בסעדה ודמן קדמוהי
נצחון גבורתה ויבדכון סנאף לה ואת על
פריקת צוארי מלכיהון תדרך:

כ"א • **אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל** • לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הפל שלכם'. **אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד** • תשועתך בה אשר הוא מגן עזרה, (ואשר הוא) חרב גאותך. **וַיַּפְחֲשׁוּ אֲבִיךָ לָךְ** • כגון הגבעונים שאמרו: (יהושע ט) "מאריך רחוקה באו עבדיך וגו'". **וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ** • פענן שנאמר: (שם י) "שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה".

לד (א) **וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הָר נֹבֹ וְרָאֵשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲתֵּה-הַגֹּלְעָד עַד-דֵּן:**
אוסלק משה ממישרא דמואב לטורא
דנבו ריש רמתא די על אפי ירחו ואחזיה
יי זת כל ארעא זת גלעד עד דן:

כ"א • **מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הָר נֹבֹ** • כמה מעלות היו, ופסען משה בפסיעה אחת. **אֶת-כָּל-הָאָרֶץ** • הראהו את כל ארץ ישראל בשלמותה, והמציקין העתידין להיות מציקין לה. **עַד-דֵּן** • הראהו בני דן עובדים עבודת כוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקמו להם בני דן את הפסל", והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו)

ישנם החושבים שענן היריזות צריך להיות רק בענן של מצוה, כלשון חז"ל: "יריזין מקדימין למצות", אבל בענן של רשות - "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" - לא נוגע ענן היריזות. ועל זה באה ההוראה מהנהגת משה רבינו בעליה להר נבו לראות את הארץ - שאף על פי שראתה את הארץ לא היתה

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה מג

ענין של מצוה, כי אם דבר הרשות, מפל מקום, "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו", "כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת", שעשה זאת בזריזות כו', שמה למדים שגם בעניני הרשות צריך להיות ההנהגה באופן של זריזות. ויש להוסיף בזה – על פי האמור לעיל שבשכר הזריזות (בעניני הרשות) זכה להשליחות לילך ולומר לאברהם יצחק ויעקב שהקב"ה קים את שבועתו:

ובהקדם – שלכאורה אינו מובן:

פיון שבני ישראל הם "מאמינים בני מאמינים", ועל אחת כמה וכמה אברהם אבינו שהוא "ראש למאמינים" – איך שיך לומר שיהיה ספק אצל אברהם בנוגע לקיום שבועתו של הקב"ה, שיצטרכו לשלח לומר לו שהקב"ה קים השבועה?! ובענין זה רואים נקדה נפלאה – שעל ידי ענין הזריזות (בעניני הרשות) הגיע משה רבינו למדרגה נעלית יותר אפלו מאמונתו של אברהם אבינו.

(ב) וְאֵת כָּל־נִפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:

ב וית כל נפתלי וית ארץ אפרים ומנשה וית כל ארץ יהודה עד ים המזרחי:

ח"י וְאֵת כָּל־נִפְתָּלִי • הָרָאָהוּ אֶרְצוֹ בְּשָׁלוֹתָהּ וְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ דְּבוּרָהּ וּבְרָק מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו. וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה • הָרָאָהוּ אֶרְצָם בְּשָׁלוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְנָעַן, שָׁבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שָׁבָא מִמְּנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְיָן וְעַמְלָק. וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה • בְּשָׁלוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחָנוֹם. עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן • אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשָׁלוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ. דָּבָר אַחֵר: אֵל תִּקְרִי "הַיָּם הָאֲחֵרוֹן", אֲלָא 'הַיָּם הָאֲחֵרוֹן', הָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כָּל הַמַּאֲרָעוֹת שֶׁעֲתִידִין לֵיִאָרֵעַ לְיִשְׂרָאֵל עַד שִׁיחִיו הַמֵּתִים.

(ג) וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַפֶּזֶר בְּקַעַת יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר:

ג וית דרומא וית מישרא בקעת ירחו קרנא דדקליא עד צער:

ח"י וְאֶת־הַנֶּגֶב • אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דָּבָר אַחֵר: מַעֲרַת הַמִּכְכְּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בְּנֵגֶב, וַיָּבֹאוּ עַד חֶבְרוֹן". וְאֶת־הַפֶּזֶר • הָרָאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כָּלִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ז) "בְּכֹכֶר הִירְדֵן יֵצְקֶם הַמֶּלֶךְ בַּמַּעֲבָה הָאֲדָמָה".

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ אֶתְנַנָּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׂמָה לֹא תַעֲבֹר:

ד ויאמר יי לה דא ארעא די קנמית לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבניך אתננה אחיזתך בעיניך ולתמן לא תעבר:

ח"י לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ אֶתְנַנָּה הָרְאִיתִיךָ • כְּדִי שֶׁתֵּלֶךְ וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וְלַיעֲקֹב: 'שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, קִנְיָה', וְזֶהוּ לֵאמֹר, לְכָךְ הָרְאִיתִיךָ לָךְ, אֲבָל גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֶי שֶׁשָּׂמָה לֹא תַעֲבֹר, שְׂאֵלֻלִי כָךְ, הֵייתִי מְקִימָךְ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וְקִבּוּעִים בָּהּ, וְתֵלֶךְ וְתִגִּיד לָהֶם.

(ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:

ה ומית שם משה עבד יהוה בארץ מואב על פי יהוה:

ח"י וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה • (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וְכִתִּיב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֲלָא עַד כָּאן כָּתֹב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאִילָף כָּתֹב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֶפְשָׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חֹסֵר כְּלוּם, וְהוּא אֹמֵר (לעיל לא): "לְקוֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֲלָא הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמֵּעַ. עַל־פִּי ה' • בְּנִשְׁקָהּ.

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ו ויקבר יתה בחילתא בארעא דמואב לקבל בית פעור ולא ידע אנש ית קברתה עד יומא הדין:

מד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה

כ"א וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא בְּכָבוֹדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, וְזֶה אֶחָד מִשְׁלָשָׁה אֲתֵינן שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בָּן. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בְּיוֹם מְלֹאת יָמֵי נָזְרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ", הוּא מְבִיא אֶת עַצְמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהָשִׂיאוּ אוֹתָם עוֹן אֲשָׁמָה", וְכִי אַחֲרֵים מִשִּׂיאִים אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מִשִּׂיאִים אֶת עַצְמָם. מוֹל בֵּית פְּעוֹר • קָבְרוּ הָיָה מוֹכֵן שֵׁם מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּעֶרֶב שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (אבות פ"ה) •

(ו) וּמִשָּׁה בֶן-מֶאֱהָ וְעִשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא-כִהְתָּה עֵינֹו וְלֹא-נָס לַחַה:
וּמִשָּׁה בֶן מֶאֱהָ וְעִשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא-כִהְתָּה
כֶּהֱתָ עֵינֹוהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו יִקְרָא דְאַפּוּהִי:
עֵינֹו וְלֹא-נָס לַחַה:

כ"ב לֹא-כִהְתָּה עֵינֹו • אִף מִשְׁמַת. וְלֹא-נָס לַחַה • לַחֲלוּתִית שָׁבוּ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רַקְבּוֹן וְלֹא נִהְפָּךְ תֹּאֵר פָּנָיו.

(ח) וַיִּכְבֹּּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִשָּׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלִשִׁים יוֹם וַיָּתֵמּוּ יָמֵי בְכִי אֲבֵל מִשָּׁה:
וַיִּכְבֹּּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִשָּׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב
דְּמוֹאֵב תִּלְתִּין יוֹמִין וּשְׁלִימוֹ יוֹמֵי בְכִיתָא
אֲבֵלָא דְּמִשָּׁה:

כ"ג בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְכָּרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, נֶאֱמָר: (במדבר כ) "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וְנָקִיבוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענף 255)

הַזְכָּרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן . . זְכָרִים וְנָקִיבוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאֲרָה, מְדוּעַ מִזְכִּירִים בְּעֵת מִיתַת מִשָּׁה אֶת הַחֲסָרוֹן שֶׁלוֹ לְגַבִּי אַהֲרֹן. וַיֵּשׁ לוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל יְדֵי שִׁשְׁנָה קִצֵּת מִן הָאֲמֻת, אִף מִשָּׁה, שִׁמְדָתוֹ אֲמֻת, אֵינִי מְסַגֵּל לַפֶּעַל בְּדֶרֶךְ זו. וַיֵּשׁ בָּזָה מֶה שֶׁאֵין בָּזָה: מִשָּׁה – אֵינִי נוֹטֶה מִן הָאֲמֻת. אַהֲרֹן – מְבִיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אֲדָם בָּזָה שֶׁבִשְׁבִּילֹו מְכַרְחִים לְשִׁנּוֹת מִן הָאֲמֻת. בְּמִשְׁפַּח חַי מִשָּׁה, כִּשְׁהִיָּה עֶסוֹק בְּמַלְוֵי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עֶסוֹק כְּלוֹ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאֲמֻת; אֲבֵל כִּפְּשֵׁר הַשְּׁלִים שְׁלִיחוֹתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנְּהֻגָת אַהֲרֹן.

(ט) וַיְהִי־שָׁעָ בֶן-נֹון מָלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי-סָמַךְ מִשָּׁה אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מִשָּׁה:
ט וַיְהִי־שָׁעָ בֶן נֹון מְלֵי רוּחַ חֲכָמָתָא אֲרִי
סָמַךְ מִשָּׁה יֵת יְדוּהִי עַל־וְהִי וְקִבְּלוּ מִנָּה
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כִּמְאֵ דִי פִקִּיד יְיָ יֵת
מִשָּׁה:

(י) וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:
י וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה דִּי
אֲתַגְּלִי לָהּ יְיָ אֲפִין בְּאַפִּין:

כ"ד אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל-פָּנִים • שֶׁהָיָה לָבוֹ גַּם בּוֹ וּמִדְּבַר אֵלָיו בְּכָל עַת שְׁרוּצָה, כַּעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמָר: (שמות לב) "וְעַתָּה אַעֲלֶה אֵל ה'", "עֲמָדוֹ וְאֲשַׁמְעָה מֶה יֵצֵא ה' לָכֶם".

(יא) לְכָל-הָאֲתֹת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-אֶרֶצוֹ:
יא לְכָל אֲתִנָּא וּמוֹפְתִינָא דִּי שָׁלַח יְיָ
לְמַעַבְדַּ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל
עַבְדוּהִי וּלְכָל אֶרְעָה:

(יב) וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מִשָּׁה לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל:
יב וּלְכָל יָדָא תַּקְפָּתָא וּלְכָל חֲזוֹנָא רַבָּא דִּי
עַבְד מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חוֹק

כ"ה וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה • שֶׁקָּבַל אֶת הַתּוֹרָה בְּלוֹחֹת בִּידָיו. וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נָסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁבְּמִדְּבַר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל • שֶׁנֶּאֱמָר לָבוֹ לְשַׁבֵּר חֲלוּחֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל ט)

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה מה
”וְאַשְׁכֵּרם לְעֵינֵיכֶם”, וְהִסְפִּיקָה דַּעַת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) ”אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ”, יִישַׁר כְּחָד
שִׁשְׁבֶּרֶת (שבת פז):

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כב עמ' כה)

לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל יש לפרש את סמיכות התורה סופה לתחלתה, על פי מה שהקשו רז"ל (נדרים לט, ב) וְהִכְתִּיב אֵין כָּל
חֵדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם. וְזֶהוּ הַמִּשְׁךְ הַכְּתוּבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים . . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . . (ואין זה חֵדֶשׁ, כי אם) בְּרֹאשִׁית
בְּרֹא אֱלֹקִים, כִּי תִנְאִי הַתְּנָה הַקֶּבֶד"ה עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֹאשִׁית בַּעַת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגַע לְנִסִּים (בראשית רבה ה, ה, זח"ב קצח, ב.
פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה, ו).

מ"א פסוקים גאוא"ל סימן חסלת פרשת וזאת הברכה

חֶזֶק חֶזֶק וְנִתְחַזַּק

הפטרת וזאת הברכה-שמחת תורה (בכל העולם ליום שישי) ביהושע פרק א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה
עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל-הָעָם הַזֶּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ג כָּל-מְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִרְגְּלָכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּנוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-מֹשֶׁה: ד מִהַמְדָּבָר
וְהַלְבֵּנוֹן הַזֶּה וְעַד-הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר-פָּרַת כָּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד-הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יְהִי
גְבוּלָכֶם: ה לֹא-יִתְיַצֵּב אִישׁ לִפְנֵיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם-מֹשֶׁה אֲהִיָּה עִמָּךְ לֹא אֶרְפֹּךְ וְלֹא
אֶעֱזֹבְךָ: ו חֶזֶק וְאַמֵּץ כִּי אַתָּה תִּנְחִיל אֶת-הָעָם הַזֶּה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם לָתֵת לָהֶם:
ז רַק חֶזֶק וְאַמֵּץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכָל-הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל-תִּסּוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל
לְמַעַן תִּשְׁכָּל בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ: ח לֹא-יִמּוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן
תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכָל-הַפְּתוּב בּוֹ כִּי-אֲנִי תִצְלִיחַ אֶת-דְּרָכְךָ וְאֲנִי תִשְׁכָּל: ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֶזֶק וְאַמֵּץ
אֶל-תַּעֲרֹץ וְאֶל-תַּחַת כִּי עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ: י וַיֵּצֵא יְהוֹשֻׁעַ אֶת-שְׁמֵרֵי הָעָם לֵאמֹר:
יֵא עֲבָרִי | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵא אֶת-הָעָם לֵאמֹר הִכֵּינוּ לָכֶם צִדָּה כִּי בָעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבּוֹא לָרֶשֶׁת אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי
וְלַחֲצִי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אַתְּכֶם מֹשֶׁה עַבְדִּי-יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד גִּשְׁיֵכֶם טַפְכֶּם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֲזַרְתֶּם אוֹתָם:
טו עַד אֲשֶׁר-יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם-הֵמָּה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם
וּשְׁכַתָּם לָאָרֶץ יִרְשַׁתְכֶם וִירְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עַבְדִּי יְהוָה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח
הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲזֹבוּ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר-צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל-כָּל-אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ גִלְדִּי: יז כָּל
אֲשֶׁר-שָׁמַעְנוּ אֶל-מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֲלֶיךָ רַק יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם-מֹשֶׁה:
יח כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר-יִמְרָה אֶת-פִּיךָ וְלֹא-יִשְׁמַע אֶת-דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר-תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֶזֶק וְאַמֵּץ:

א (א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

ש"י – בְּרֵאשִׁית • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מִ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁהָיָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָווּ יִשְׂרָאֵל. וּמָה טַעַם פָּתַח בְּבְרֵאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים ק"א): "כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַתּ לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם", שָׁאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכִּבְשָׁתֶם אֲרָצוֹת שֶׁכָּבַעַה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וּנְתָנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִצּוֹנוֹ נְתָנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נָטְלָה מֵהֶם וּנְתָנָה לָנוּ. בְּרֵאשִׁית בָּרָא • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא דְרִשּׁוֹנִי, כְּמוֹ שֶׁדְּרִשּׁוּהוּ

אשל אברהם

האומות היא שבכיבוש הארץ על-ידי ישראל נעשה שינוי מהותי בארץ: שעד עתה היא יכולה להשתפך ואילך אומה על-ידי כיבוש, ומעתה ואילך היא נהיתה שייכת לעם ישראל באופן בלעדי ונצחי, עד ששוב אינה יכולה להשתפך בשום אופן לשום אומה אחרת (הרבי).

הם אומרים להם: כל הארץ – כל העולם, ובכלל זה ארץ ישראל.

של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה – ולכן נכתב סיפור הבריאה בתורה.

ונתנה לאשר ישר בעיניו – למי שנכון בעיני ה' לתת לו. ע"פ ירמיה כו, ה: "אֲנִי עֲשִׂיתִי אֶת הָאָרֶץ .. וּנְתַתִּיהָ לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵינִי". אָבֵל גַּם לְאַחֵר הַנְּתִינָה "לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵינִי", הָאָרֶץ בְּבִעֻלָּתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה הִיא.

ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו – ולכן נכתבו בתורה כל סיפורי האבות, שבהם מסופר אודות הבטחת הקב"ה לתת להם את ארץ כנען, וכן סיפור ירידת בני ישראל למצרים ויציאתם ממנה, שלאחריה וכו' בני ישראל לקבל את הארץ בפועל. וראה לשון רש"י תהלים שם: "בִּידוֹ לְהוֹשִׁיב בָּהּ כָּל מִי שִׁירָצָה, וְלַעֲקוֹר אֵלּוּ וְלְהוֹשִׁיב אַחֲרֵיהֶם".

בראשית ברא – אין המקרא הזה אומר אלא דרשני – כלומר, הפסוק כפי שהוא כתוב מכריח אותנו לדרוש אותו, כי לפי פשוטו יש קושי לפרש את התיבות "בראשית ברא" כמות שהן, שהיה צריך לכתוב: "בראשונה ברא", או "בראשית ברוא". וגם אי אפשר לפרש: בראשית הפל ברא אלו,

מהתשובה משמע שהשאלה היא למה נכתב כלל בתורה. וכן משמע מלשון רש"י בתהלים (קא, ו): "**כתב** לְיִשְׂרָאֵל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית לְהוֹדִיעֵם שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלֹּא" (הרבי). ומדויק לשון רש"י, שבענין מצות החדש נקט בלשון "**להתחיל** את התורה", ואילו לענין פרשת "בראשית" דיק לכתוב בלשון "**פתח** בבראשית", יש לומר, שרש"י בא להבהיר בזה, שגם אחרי שהתורה כתבה את פרשת בראשית ואת הפרשיות שלאחריה עד "החדש הזה לכם", מן הטעם שייבאר מיד, הרי זהו רק ענין של "פתח", שכל זה הוא מעין **פתיחה והקדמה** למצות "החדש" ולשאר כל המצוות שנצטוו בהן ישראל, כיון שהמצוות הן עיקר ענין התורה שבכתב.

משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" – תהלים קיא, ו. היינו שיש בסיפור הבריאה הוראה לישראל, ולכן פתח בו. ויש להעיר, שמלשון הפסוק "הגיד לעמו", משמע שההוראה היא לא רק כדי שישאל ידעו מה להשיב לאומות העולם, אלא גם בשבילם עצמם, שלא יחשבו שיש בכיבוש הארץ משום גול (הרבי).

שאם יאמרו אמות העולם לישראל: לסטים – גזלנים.

אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים – שהם: כנעני, חתי, אמורי, פריזי, חוי, יבوسی וגרגשי. וראה רש"י לקמן (יב, ו) שארץ ישראל היתה בחלקו של שם כשחילק נח את הארצות לבניו, ורק אח"כ נכבשה על-ידי הכנעני. נמצא שכיבוש ארצות על-ידי מלחמה היה אז דבר מקובל, ואם כן מהי טענתם על ישראל? ויש לומר, שטענת

(א) **בראשית – אמר – יש לציין,** שרש"י מתחיל את פירושו (על התורה) באות א"ף ("אמר"), ומסיימו (בסוף ספר דברים) באות תי"ו ("ששבת"). לומר לך ש"הפך בה והפך בה דכלא בה" (וכו' רפאל).

רבי יצחק – תנחומא (ישן) סימן יא. ב"ר א, ג. וזה ח"ב לט, ב. הובא גם ברש"י תהלים קיא, ו (בשם מדרש תנחומא). יש אומרים (דברי דוד, ועוד), שבהנפחת שמו של בעל המאמר "רבי יצחק", כונת רש"י לרמוז לשם אביו יצחק, כדי לתת כבוד לאביו בתחילת פירושו על התורה.

לא היה צריך להתחיל את התורה – שענינה מצוות התובות בה, שהרי תורה מלשון הוראה, להורות לנו המעשה אשר נעשה (גריא).

אלא מ"החדש הזה לכם" – שמות יב, ב.

שהיא – מצות קידוש החדש. **מצוה ראשונה –** ראה גם רש"י שמות יב, א.

שנצטוו בה ישראל – משא"כ מצוות פריה ורביה ומילה וגיד הנשה, אף שנוכרו במקרא לפני מצות החדש, אינן מצוות שנצטוו בהן בתור עם ישראל, אלא בתור יחידים או כבני נח, כי הציווי עליהן לישראל חזר ונשנה בסניי (ע"פ רא"ם והרבי).

ומה טעם פתח ב"בראשית" – שהוא סיפור מעשה בראשית וכל סדר הדורות והמאורעות מאדם הראשון עד יציאת מצרים, ואין בו שום מצוה והוראה לישראל (פירוש המיוחס לרש"י ב"ר א, ב. הרבי). לכאורה משמע, שהשאלה היא רק: "מה טעם פתח בבראשית", ולא למה נכתב כלל בתורה, אבל

חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנוֹם-לְבָרְכָהּ: בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאוּ (משלי ח): "רִאשִׁית דְּרֹכּוֹ", וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ (ירמיה ב): "רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ". וְאִם בָּאתָ לִפְרֹשׁוֹ כְּפִשׁוּטוֹ, כִּן פֶּרֶשׁוּהוּ: בְּרִאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ וְגו', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר", וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לומר שֶׁאֵלּוֹ קִדְמוֹ, שֶׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת כֶּן, הִנֵּה לוֹ לְכַתֵּב: בְּרִאשׁוֹנָה בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', שְׂאִין לָךְ 'רִאשִׁית' בַּמִּקְרָא שְׂאִינוֹ דְּבוֹק לַתְּבָה שֶׁלֹּא חָרְיוֹ, כִּמוֹ: "בְּרִאשִׁית מִמְּלַכְתָּ יְהוֹיָקִים", "רִאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ", "רִאשִׁית דְּגָנְךָ". אִף כָּאֵן אִתָּה אוֹמֵר: "בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", כִּמוֹ בְּרִאשִׁית בְּרָא, וְדוּמָה לוֹ: "תַּחֲלַת דְּבַר ה' בְּהוֹשֶׁעַ", כְּלוֹמֵר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, בְּהוֹשֶׁעַ: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשֶׁעַ וְגו'". וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא, שְׂאֵלּוֹ תַּחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ בְּרִאשִׁית הַכֹּל בְּרָא אֵלּוֹ, וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְצָרִים לְשׁוֹנָם וּמִמַּעֲטִים תְּבָה אַחַת, כִּמוֹ: "כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בְטָנִי", וְלֹא פָּרַשׁ מִי הַסּוּגָר. וְכִמוֹ: "יֵשָׁא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקִי", וְלֹא פָּרַשׁ מִי יֵשָׁאָנוּ. וְכִמוֹ: "אִם יִחַרְשׁ בְּבִקְרִים", וְלֹא פָּרַשׁ אִם יִחַרְשׁ אֲדָם בְּבִקְרִים. וְכִמוֹ: "מִגִּיד מִרְאשִׁית

אשל אברהם

משום שלא תתכן דביקות וסמיכות של מלה למלת פועל (בְּרָא, לְשׁוֹן עֲבָר), אֵלּא לְשֵׁם מְקוֹר (בְּרָא, שְׂאִינוֹ קָשׁוּר בְּזִמְנִין). וְאִם-כֵּן בְּהִכְרַח אִף שֶׁנִּקְרָא "בְּרָא" בְּלִשׁוֹן פּוֹעֵל עֲבָר, הִרִי מִפְּנֵי הַסְּמִיכוֹת מִשְׁתַּנָּה מִשְׁמַעוֹ לְ"בְרָא" לְשׁוֹן מְקוֹר (ע"פ ר"א"ם).

וְדוּמָה לוֹ – כְּלוֹמֵר, מִצִּינוֹ כֵּן בַּמִּקְרָא, שְׁתִּיכָה הַמּוֹרָה עַל פּוֹעֵל עֲבָר מִשְׁתַּנִּית בְּגִלְל סְמִיכוֹת הַמִּילָה שֶׁלְפָּנֶיהָ לְשֵׁם מְקוֹר.

"תַּחֲלַת דְּבַר ה' בְּהוֹשֶׁעַ" – הוֹשֶׁעַ א, ב. **כְּלוֹמֵר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּהוֹשֶׁעַ** – **"וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשֶׁעַ וְגו'"** – וְכֵן פִּירֵשׁ רִשִׁי שֶׁם ע"פ פִּשׁוּטוֹ: "תַּחֲלִילַת דִּיבּוּר שֶׁנִּדְבַּר הַקֵּב"ה עִם הוֹשֶׁעַ – אָמַר לוֹ כֵּן".

וְאִם תֹּאמַר: לְהוֹרוֹת בָּא שְׂאֵלּוֹ תַּחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ: בְּרִאשִׁית הַכֹּל בְּרָא אֵלּוֹ – וְתִיבַת "בְּרִאשִׁית" דְּבוֹקָה לְ"הַכֹּל" (שְׂאִינָה כְּתוּבָה), וְלֹא לְ"בְרָא".

וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְצָרִים לְשׁוֹנָם וּמִמַּעֲטִים תְּבָה אַחַת – מִפְּנֵי פִּשְׁטוּתָם, וְגַם כָּאֵן הַחֲסִיר תִּיבַת "הַכֹּל" מִפְּנֵי פִּשְׁטוּתוֹ (ר"א"ם).

כִּמוֹ "כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בְטָנִי" – אִיּוֹב ג, י.

וְלֹא פָּרַשׁ מִי הַסּוּגָר – וְהַכּוֹנֶה לְ"מִי שֶׁיְּכַלֵּת בִּידּוֹ לְסַגּוֹר" (רִשִׁי שֵׁם).

וְכִמוֹ "יֵשָׁא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקִי" – יִשְׁעִיָּה ח, ד.

וְלֹא פָּרַשׁ מִי יֵשָׁאָנוּ – יֵשָׁא הַנוֹשֵׂא אֶת נִכְסֵי דְּמִשְׁקִי וְאֶת שְׁלָל שׁוּמְרוֹן לְפָנֶי מֶלֶךְ אֲשׁוּר, "יֵשָׁא" חֲסֵר הַפּוֹעֵל

תְּהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ. וְרִשִׁי לֹא הִעֲתִיק אֶת הַמִּשְׁפָּח הַכְּתוּב, כִּי אִינוֹ נוֹגֵעַ לְצִוּוֵי "יְהי אוֹר" (ר"א"ם). – **"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר"** – פִּסּוּק ג. כְּלוֹמֵר, הַפִּסּוּק "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר", הִיא הִיְדִיעָה שְׁמוּדִיעָה לָנוּ הַכְּתוּב, וּשְׁנֵי הַפִּסּוּקִים הִרְאִישׁוּנִים הֵם הַקְדָּמָה לַפִּסּוּק זֶה, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁ"הָאָרֶץ הָיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוֹם", אָמַר אֱלֹהִים שִׁיְהִיָּה אוֹר. אֲבָל אֵין לומר שֶׁהַפִּסּוּק "וְהָאָרֶץ הָיְתָה וְגו'" הִיא הִיְדִיעָה, מִשׁוּם שֶׁכְּתוּב: "וְהָאָרֶץ הָיְתָה" בְּאִ"ו הַחִיבּוּר הַמַּחֲבֵר אוֹתוֹ לַפִּסּוּק שֶׁלְפָּנָיו (ר"א"ם). וְגַם מִשׁוּם שֶׁאֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁ"הָאָרֶץ הָיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְגו'" לְפָנֶי הַבְּרִיאָה, וְלֹא יִתְכַּן לְתַאֵר אֶת מִצַּב הָאָרֶץ לְפָנֶי בְּרִיאָתָהּ (רַבִּי חַד). **וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה לומר שְׂאֵלּוֹ קִדְמוֹ** – שֶׁשְׁמֵיִם וָאָרֶץ קִדְמוֹ.

שֶׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת – כֶּן הִנֵּה לוֹ לְכַתֵּב: "בְּרִאשׁוֹנָה בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", שְׂאִין לָךְ "רִאשִׁית" בַּמִּקְרָא שְׂאִינוֹ דְּבוֹק לַתְּבָה שֶׁלֹּא חָרְיוֹ – מִפְּנֵי תִי"ו הַסְּמִיכוֹת (בֹּאֵר רַחוּמִת). אוֹ מִפְּנֵי שֶׁ"רִאשִׁית" פִּירוּשָׁה: רִאשִׁיתוֹ שֶׁל דְּבַר, וּמִמִּילָא בְּהִכְרַח צְרִיכָה לְהִיּוֹת סְמוּכָה לַתִּיבָה שֶׁלֹּא חָרְיוָהּ (גִּרָא). אֲבָל רָאָה וַיִּקְרָא ב, יב. דְּבָרִים לָג, כֹּא, וּבְרִשִׁי שֵׁם. וַאֲכִי"מ.

כִּמוֹ: "בְּרִאשִׁית מִמְּלַכְתָּ יְהוֹיָקִים" – שֵׁם כּו, א.

"רִאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ" – לְקַמֵּן י, י.

"רִאשִׁית דְּגָנְךָ" – דְּבָרִים יח, ד.

אִף כָּאֵן אִתָּה אוֹמֵר: "בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים וְגו'", כִּמוֹ בְּרִאשִׁית בְּרָא

כְּדִלְקָמֵן בְּרִשִׁי.

כִּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל – ב"ר א, ד (תוֹרָה). וַיִּקְרָא לוֹ, ד (יִשְׂרָאֵל).

בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאוּ "רִאשִׁית דְּרֹכּוֹ" – מִשְׁלֵי ח, כב. קוֹדֵם בְּרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם (רִשִׁי שֵׁם). וְרָאָה יְרִמְיָה לָג, כה: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי", וּבְרִשִׁי שֵׁם: "רַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּהוּ לְעִנּוֹן בְּרִית הַתּוֹרָה, לְלַמּוֹד מִכָּאֵן שֶׁבְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה נִבְרָאוּ שְׁמֵיִם וָאָרֶץ".

וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ "רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ" – יְרִמְיָה ב, ג. בְּרִאשִׁית קָצִיר לְפָנֶי הָעוֹמֵר שֶׁאֲסוּר בְּאִכְלָהָ (רִשִׁי שֵׁם). וְלִפִּי זֶה הַפִּסּוּק מוֹתָפָּרֵשׁ כֶּן: "בְּרִאשִׁית" – בְּשִׁבְלֵי [הַבִּי"ת שֶׁל "בְּרִאשִׁית" הִיא בְּמָקוֹם בְּשִׁבְלֵי (ר"א"ם)] מִי שֶׁנִּקְרָא "רִאשִׁית", וְהֵם תּוֹרָה וַיִּשְׂרָאֵל [שֶׁנִּקְרְאוּ בַּמִּקְרָא "רִאשִׁית"]. "בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". וְרָאָה גַם רִשִׁי סִנְהֶדְרִין צא, ב: "בְּרִאשִׁית – בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא רִאשִׁית, וַיִּשְׂרָאֵל נִקְרָא רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ, שְׁעֵתִידִין לְהִנְחִילָהּ [אֶת הַתּוֹרָה] – בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'". וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן פִּסּוּק לֹא.

וְאִם בָּאתָ לִפְרֹשׁוֹ כְּפִשׁוּטוֹ, כִּן פֶּרֶשׁוּהוּ: "בְּרִאשִׁית בְּרִיאַת – כְּלוֹמֵר, "בְּרָא" כָּאֵן הוּא בְּמָקוֹם שֵׁם מְקוֹר, וְלֹא לְשׁוֹן פּוֹעֵל עֲבָר, וְכִדְלְקָמֵן (ר"א"ם).

שְׁמֵיִם וָאָרֶץ – וּבְלִשׁוֹן הַכְּתוּב: בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, אֵלּא שֶׁרִשִׁי קִיצַר בְּלִשׁוֹנוֹ. **"וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ"** – פִּסּוּק ב. וּפִירוּשׁוֹ: כִּפְּאֶשֶׁר הָאָרֶץ הָיְתָה

אחרית", ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן, תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב: (לקמן א, ב) "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ועדין לא גלה המקרא, בסדור הקדמים והמאחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש וממים נבראו, על-כרחך לא למד המקרא בסדר המקדמים והמאחרים כלום. **ברא אלהים** • ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיני דכתיב "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשנ"ו)

ועל-פי-זה יוכן בתוספת באור מאמר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר שאפן ההנהגה דשבת בראשית נוגע לכל עניני השנה. והענין בזה, דהנה, נוסף על הפרוש הפשוט בכל עניני השנה, ישנו גם הפרוש הפנימי דקאי על כל עניני ההשתלשלות, שהרי שנה הוא מלשון שני, [ועל-דרך המבאר בחסידות גבי אתרוג שנקרא הדר על שם שדר באילנו משנה לשנה, שהוא סובל את כל השנויים, והינו לפי שענין האתרוג הוא עולם האחדות], דהינו, כל השנויים שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ובכל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה דשבת בראשית, והינו לפי שאז קורין בתורה בראשית ברא אלקים, וכנ"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה מדרגות, החל מהפרוש הפשוט דקאי

אשל אברהם

ששם אלקים מורה על מדת הדין. ולפי זה, "בראשית ברא אלקים" לכאורה פירושו: בתחילה עלה במחשבתו לברוא במדת הדין. וכתב ה"נחלת יעקב", שאין הכוונה לחילה שלא נתקיימה מחשבתו, אלא רק ששיתף עמו את מדת הרחמים, כדלקמן ברש"י. וראה גם לקמן בשם ה"מחזור ויטרי".

וראה שאין העולם מתקיים – הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין – כלומר, כדי שלעולם יהיה קיום, היה צריך להקדים מדת הרחמים לפני מדת הדין, ולא היה די בשיתוף מדת הרחמים לאחרי מדת הדין. והינו דכתיב – לקמן ב, ד.

"ביום עשות – דהינו שהעשיה בפועל היתה בשיתוף מדת הרחמים.

ה' – שם הוי' המורה על מדת הרחמים. אלהים ארץ ושמים – עיקר שיתוף מדת הרחמים הוא בשביל יושבי הארץ, כי השמים יוכלו לעמוד גם במדת הדין, ולכן הקדים בפסוק זה ארץ לשמים (שפ"ה). וראה מחזור ויטרי סי' קסא: "ברא אלהים", במדת הדין התחיל לבראותו, לאחזו בדרך המשפט, כיון שסרח אדם וראה שאי אפשר לעולם בדין, עמד ועירב ועשאו במדת רחמים, הלא הוא דכתיב: "וישעמו את קול ה' אלהים מתהלך בגן", כשיירד לדין שיתף הרחמים בדין ליכנס לפנים מן השורה. תורה ב

סדר הבריאה רק מבריאת שמים וארץ, ולא כמה שנברא לפני כן. **שהרי כתיב** – פסוק ב.

"ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ועדין לא גלה המקרא בריאת המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ – ואין לומר שקעת התורה מספרת את בריאת המים, שהרי כתוב: "על פני המים", כלומר, המים הידועים, שנבראו קודם לכן (לבוש). וכשנברא הארץ, היא נבראה מתחת למים, וכדלקמן ברש"י פסוק ט שהמים היו שטוחין על פני כל הארץ.

ועוד שהשמים מאש ומים נבראו – כדלקמן ברש"י פסוק ח. ואם כן, לא היתה יכולה להיות בריאת שמים לפני בריאת המים.

על כרחך – מזה שלא הזכירה התורה את סיפור בריאת המים לפני שמים וארץ. **לא למד המקרא בסדר המקדמים והמאחרים כלום** – ולכן צריכים לפרש ש"בראשית ברא" פירושו: בראשית ברוא, וכדלעיל בפנים.

ברא אלהים – ולא אמר: "ברא ה" – שהוא שמו המיוחד, משא"כ שם אלקים שהוא שם התואר, כדלקמן ברש"י ב, ב: "ה' הוא שמו, אלקים שהוא שופט ושלט על כל". ואם כן, מן הראוי היה להזכיר בתחילה שם העצם (דברי חז"ל). **שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין** –

(רד"ק). וראה רש"י שם שמשמע מלשונו שהכוונה ל"מלך אשור" הנזכר בהמשך הפסוק.

וכמו "אם יחרש בבקרים" – עמוס ו, יב.

ולא פרש: "אם יחרש אדם בבקרים" – וכן פירש רש"י שם. וראה גם רש"י איוב ג, ג: "היה לו לומר אם יחרש אדם בבקרים".

וכמו "מגיד מראשית אחרית" – ישעיה מו, י.

ולא פרש: "מגיד מראשית דבר אחרית דבר" – וכן היא משמעות פירוש רש"י שם: "גלות מצרים וגאולתה הודעתי בבין הבתרים לפני היותה".

אם כן – שהפסוק בא להורות שאלו נבראו תחילה.

תמה על עצמך, שהרי המים קדמו – לארץ. ואם כן, לא יתכן לומר שבא לספר שהשמים והארץ נבראו תחילה. וכתב הרא"ם, שתמיהה זו קצת גם אם היינו אומרים ש"בראשית ברא" פירושו: "בראשונה ברא" כפירוש רש"י לעיל, אלא ששם לא טרח רש"י לדחותו מטעם זה, אלא מלשון הכתוב. אף ה"דברי דוד" כתב שתמיהה זו קצת רק לפי פירוש זה, משום שבאן הפירוש: בראשית **הכל** ברא אלו, וזה לא יתכן, שכן המים קדמו, אבל אם היה כתוב: "בראשונה ברא", היה ניתן לפרש שכותב את

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית מט

על הכח האלקי שמהנה את השמים והארץ הגשמיים, ועד לפרוש (שקשור גם עם הפרוש הפשוט, וישנו בפנימיותו) שבראשית ברא קאי על עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית' האמתי, שבו תלויים כל עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד לבחינת האור הפלול בעצמותו. ולכן, כאשר ההנהגה בשבת בראשית היא באופן של הרחבה, אזי נמשכת הרחבה בכל הענינים, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר שיחות חלק ט עמוד 2 – מתוך 'לקראת שבת')

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

בראשית – אזור רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם.. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. . ובכרצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (א, א. ובפירוש רש"י)

וצריך להבין: הרי בני ישראל כבשו את הארץ בכבוש מלחמה, וכבוש מלחמה אינו בכלל האסור דגל. וכמו שלא מצינו שום אמה שתעגש על ענן זה דכבוש מלחמה, הגם שאסור גל הוא מז' מצוות בני נח. ואם פן מהו היסוד לטענתם: "לסטים אתם"?

ויש לומר: בהעברת דבר מאדם אחד לזולתו באחד מדרכי הקנין (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה וכו'), אין משתנה דבר במהות החפץ, והשנוי הוא רק בבעלות. וכן בארץ: כשאומה כובשת ארץ מאמה אחרת, מהות הארץ לא משתנית, והאמה השניה יכולה לכבוש את הארץ ולהחזירה אליה.

אך בשונה מכך היא ארץ ישראל, שעל-ידי כבושה, נשתנתה מהותה: לפני זה היתה ארץ ככל הארצות, ועכשו נשתנתה להיות ארץ ישראל. ושנוי זה הוא בפנימיותה ולעולם, ומעתה אינה יכולה להשתפר לשום אמה אחרת, וגם בזמן הגלות כאשר גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" היא נקראת "ארצנו" ו"אדמתנו"; ויתרה מזו: אסור לנכרי להתישב בארצנו. וזהו טענת אמות העולם "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים": ביוזעם, שעל ידי כבוש בני ישראל נשתנתה הארץ במהותה שנוי תמידי להיות ארץ ישראל, ומעתה אינה יכולה להשתפר עוד לאמה אחרת, אם פן נטלה מהם שיכונם לארץ לחלוטין, ולא ככבוש שאר הארצות שאפשר לחזור ולכבשם, ואם פן "לסטים אתם".

והמענה לכך הוא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה וגו' ובכרצונו נטלה מהם ונתנה לנו": היות שהקב"ה ברא את הארץ, לכן "כל הארץ של הקב"ה היא" היינו לא רק מציאות השליטה בארץ אלא גם עצם מהותה, ולכן הוא יכול לשנות את מהותה של הארץ להיות ארץ ישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר שיחות חלק ט עמוד 1 – מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות בי"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א, א)

"בבי"ת נברא העולם. . ולמה בבי"ת שהוא בלשון ברכה ולא באל"ף שהוא בלשון אריה..". (ירושלמי פ"ב ה"א) באבן-עזרא הקשה: דיש הרבה מלים שענינם הפך הברכה המתחילות באות ב', ולאידך ריבוי מלים המתחילות באות א' שענינם טוב וברכה.

ויש לומר הבאור בזה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד התורה בהבנה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה, שזוהי קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה.

ועל פי הנזכר לעיל, יבנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד התורה אקרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דבי"ת לשון ברכה, וכאשר למוד התורה הוא באופן ד"זכה" מלשון זכות, שנגרשת בו קדשת התורה, ונגרש אצלו שזהו האל"ף (ההתחלה והעקר) דתורה, אזי ישנה הבי"ת - "ברכה", "נעשית לו סם חיים". מה-שאין-פן כאשר "לא זכה", שההבנה וההשגה בתורה נחשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" - הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו האל"ף לשון אריה, "נעשית לו סם מיתה".

(ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על-פני תהום ורוח אלהים מרחפת על-פני המים:
בארעא תהו צדיא וריקניא וחשוכא על
אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשבא על
אפי מיא:

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית

כ"א תהו ובהו • תהו, לשון תמה ושממון, שאדם תוהו ומשתומם על בהו שבה. תהו • אשטורדישו"ן בלע"ז. בהו • לשון ריקנות וצדו (בספרים אחרים אינו). על פני תהום • על פני המים שעל הארץ. ורוח אלהים מרחפת • כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, כינה המרחפת על הקן, אקובטי"ר בלע"ז.

(ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: ג ואמר יי יהי נהורא ונהו נהורא:

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: ד ויחזא יי ית נהורא ארי טב ואפרש יי בין נהורא ובין חשוכא:

כ"א וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל • אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: 'ראהו שאינו כדאי

אשל אברהם

שמים, לכן אמר "מרחפת על פני המים".

ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו – מבאר בזה הטעם ש"כסא הכבוד" נקרא כאן "רוח אלקים", משום שהיא היתה "מרחפת" ב"רוח פיו של הקב"ה" (רא"ם). כלומר, "רוח אלקים" הפונה ל"רוח" היוצא מ"פיו", והוסיף "ובמאמרו", כדי לבאר ש"רוח פיו" הפונה ל"מאמרו", וכמו שנאמר (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם". וראה גם לשון רש"י בבבב"ב, ג: "שהדבור אינו אלא רוח היוצא מן הפה".

כינה המרחפת על הקן – חופפת, נוגעת ואינה נוגעת (ע"פ רש"י דברים לב, יא). **אקוביטי"ר** – acoveter, לכסות (אוצר לעזי רש"י), לרחף (לעזי רש"י), והוצרך לתרגמו ללעז, לומר שקאן אינו במשמעות של רעידה, כפי שתרגם רש"י בירמיה כג, ט: "הולכים ונעים ככנפי צפור המרחפת על קנו, טרמבלינ"ט בלע"ז, אלא במשמעות של חפיפה (מעייני אגם). **בלעז**, תורה ג

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל • אף בזה – כמו בפירוש תיבת "בראשית". אנו צריכים לדברי אגדה – חגיגה יב, א. כי בפשטות לא מובן: (א) מה הקשר בין "פי טוב" לבין "ויבדל"? (ב) איזו הבדלה צריכים לעשות בין האור ובין החושך, שהרי הם מובדלים ועומדים?

ראהו – לאור שבבא. **שאינו כדאי להשתמש בו רשעים** –

כן את "תהו", אך רש"י מפרש בן את "ובהו", משום שאת "תהו" פירש על המתבונן. וראה רש"י וישעיה לד, א, שמפרש "בהו" מלשון חורבן, אך כאן לא שך לפרש בן.

על פני תהום – "על פני המים שעל הארץ" – אף שבדרך כלל, "תהום" פירושו: מים שמתחת לארץ, כאן פירושו: "שעל הארץ", משום שעד יום שלישי כל הארץ היתה מכוסה במים, ועדין לא היתה תהום מתחת לארץ (באר בשדה). וגם מבאר בזה מה שהוצרך לצוות "יהי אור", מפני שהיה החשך על פני הארץ, כי אילו לא היה החשך על פניה לא היה גזור "יהי אור" (רא"ם). גם יש לומר, שכונה בא לבאר ההבדל בין "על פני תהום" האמור כאן לבין "על פני המים" שבבבב"ב, שקאן הארץ הפונה "על פני המים שעל הארץ" וסמוך לה, ואילו בהמשך הפונה ל"על פני המים" באויר השמים. ויש שציינו ש"וחושך על פני תהום" עולה בגימטריא "על פני המים שעל הארץ" (1031).

ורוח אלהים מרחפת – כסא הכבוד – זהו פירוש "ורוח אלקים", ולא פירש רוח כפשוטו, מפני שאם בן: (א) לא היה לו לומר "אלקים", (ב) היה לו לומר "ורוח מנשבת" (גרא).

עומד באויר ומרחף "על פני המים" – אפשר שמשום שפיוס הראשון עדין לא הוסדר מעמדו של "כסא הכבוד", שהרי נאמר (ישעיה סו, א): "השמים כסאי", ועדין לא הושלמה מלאכת

(ב) תהו ובהו – "תהו", לשון תמה ושממון, שאדם – אילו היה קים.

תוהו ומשתומם – שעומד ושותק בתמהונו (רש"י ישעיה נט, טז). וראה גם רש"י לקמן כד, כא. ובדפוס שני של רש"י גורס: "כאדם שתוהו ומשתומם".

על "בהו" שבה – ולפי זה, הנא"ו של "ובהו" היא במקום ביי"ת, וכאילו כתוב "בבהו" (רא"ם). הוצרך לפרש ש"תהו" מוסב על האדם המתבונן ולא על הארץ, משום ש"תהו ובהו" שניהם מלשון שממון וריקנות, ויש כאן כפל לשון, לכן מפרש ש"תהו" מוסב על המתבונן, "ובהו" על הארץ. ואפשר גם לפרש, ש"תהו" מוסב על הארץ, שהיא היתה עד כדי כך שוממה וריקה (בהו), עד שהיתה מתהה ומשממה (תהו) את המתבונן בה. וכן מפורש בזהר ח"א רסג, א: "וימאי תהו, דבר המתהה את בני אדם". וראה רא"ם.

תהו – אישטורדישו"ן – estordison, ה"ם, מביכה, עלפון. וראה גם רש"י שמות יד, כד. דברים כד, כח, לו. עובדיה א, טז. עירובין סח, א. יומא פג, א. חולין פד, ב. נדה לו, ב. **בלעז**.

בהו – לשון ריקנות – שהארץ היתה ריקה מכל, מלבד המים שעליה, שהרי המים קדמו לבריאת הארץ בדלעיל ברש"י פסוק א.

וצדו – ושממון (תיבת "צדו" במשמעות של ריקנות ושממון, הובאה גם ברש"י ישעיה ה, ו: "תשאף שממה – צדו מאין דורש". ובדגנאל ג, יד: "צדו ושממה"). ובלשון אונקלוס: "צדיא". והוא תרגם

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית נא להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו, כף פרשהו: ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשף שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה.

(ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

ה"א יום אחד • לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד? לפי שהיה הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כף מפרש ב'בראשית רבה'.

(ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים:

ה"א יהי רקיע • יתחזק הרקיע, שאף-על-פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדין לחים היו, וקרשו בשני

אשל אברהם

נוטה שמים לבדי, רוקע הארץ מאתי" (ישעיה מד, כד), "מי אתי" כתיב, מי היה שותף עמי בבנייתו של עולם (ביר ג, ח). וראה גם רש"י איוב ט, ח: "נוטה שמים לבדו – ומלאכים נבראו ביום שני, שלא תאמר: מיכאל מתח בצפון וגבריאל בדרום".

כף מפרש בבראשית רבה – ג, ח. פונתו למה שמפורש במדרש שם, שהפירוש של "יום אחד" – "שבו היה הקב"ה יחיד בעולמו" – הוא כדעת רבי יוחנן הסובר שהמלאכים נבראו ביום שני, ולא כדעת רבי חנינא הסובר שמלאכים נבראו ביום חמישי (הרב). תורהו

(ו) יהי רקיע – יתחזק הרקיע – מפרש "יהי" מלשון יתחזק (כלומר, תהיה מציאות חזקה). פיון שפבר נברא הרקיע ביום ראשון כפי שממשיך מיד, ומשום כף כתב רש"י: "הרקיע ביה"א הדיעה, שפירשו: הרקיע שפבר נברא.

שאף-על-פי שנבראו שמים ביום ראשון – כי פירוש "בראשית ברא אלהים את השמים" הוא בתחלת בריאתם, לא קודם בריאתם, ומאחר שבריאת האור היתה ביום ראשון, הרי שגם בריאת השמים היתה ביום ראשון (רא"ס).

עדין לחים היו – שהרי השמים נבראו מאש ומים, בדלעיל ברש"י פסוק א ולקמן פסוק ח. וקרשו בשני מגערת

בלילה – וזהו פירוש "ויבדל בין האור ובין החשך, ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה". וראה גם רש"י במדבר טז, ה: "גבולות חלק הקב"ה בעולמו .. שנאמר .. ויבדל". תורהו (ה) יום אחד – לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב: "יום ראשון", כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי, למה כתב "אחד" – או שהיה לו לכתוב בהמשך ימי הבריאה: שנים, שלושה וכו', כמנן החשבון (ביר ג, ט).

לפי שהיה הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו – בפשטות משמע, ש"אחד" פירושו "יחיד", והפונה שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, אבל לפי זה צ"ע מה הפירוש "יום", וגם אם כן, למה לא נאמר "יחיד"? ולכן נראה, שפנתו לומר שיום הראשון של הבריאה הוא יום בפני עצמו: "יום אחד" – שאינו נמנה עם שאר הימים שלאחריו, פיון שבאותו יום היה הקב"ה יחיד בעולמו – משא"כ בשאר הימים, שפבר נבראו המלאכים (הרב).

שלא נבראו המלאכים עד יום שני – כמו שכתוב (תהלים קד, א): "המקרה במים עליותיו השם עבים רכובו" (שזה היה במלאכת יום שני), וכתוב אחריו (פסוק ד): "עושה מלאכיו רוחות". שלא תאמר: מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע, וגבריאל בצפונו, והקב"ה ממדד באמצעותו, אלא "אנכי ה' עושה כל,

זהו פירוש "כי טוב", וכמוכא בגמרא שם: "אור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, פיון שנסתפל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה, וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהן".

והבדילו לצדיקים לעתיד לבא – וזהו "בין האור ובין החשך", שעל-ידי שגנזו לצדיקים ומנעו מהרשעים, נהיה הבדל בין בעלי האור שהם הצדיקים, ובין בעלי החשך שהם הרשעים (רא"ס). וראה רש"י לקמן פסוק יד, שגניות האור היתה רק לאחר שבעת ימי בראשית.

ולפי פשוטו כף פרשהו – צריך לומר, שגם לפירוש הפשוט נגנז האור שנברא ביום הראשון, וכמו שכתב רש"י בפשטות לקמן פסוק יד, אלא שעל פי הפשט אין זה הפירוש בפסוק שלפנינו.

ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשף שיהיו משתמשין – בכמה כת"י: משמין.

בערבוביא – שלא היה להם זמן קבוע, אלא היו משמשים שניהם הן ביום והן בלילה, חלק מהזמן חושך, וחלק מהזמן אור (רא"ס). כלומר, כף היה המצב בכל מקום בעולם, ולא שבמקום אחד בעולם היה חושך ובמקום אחר אור, שהרי זה ישנו גם ביום (באר בשדה).

וראה רש"י לקמן פסוק יד. וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו

מגֵּעֶרֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא, בְּאִמְרוֹ: "יְהִי רָקִיעַ", וְזֶהוּ שִׁכְתוֹב: "עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפּוּ" כָּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבִשְׁנֵי: "וַיִּתְמָהוּ מִגְעֶרְתּוֹ", כְּאֵדָם שִׁמְשׁוֹתוֹמָם וְעוֹמֵד מִגְעֶרֶת הַמַּאֲיִם עָלָיו. בְּתוֹךְ הַיָּמִים • בְּאִמְצַע הַיָּמִים, שֵׁשׁ הַפָּרָשׁ בֵּין מֵיִם הָעֲלִיוֹנִים לָרָקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. הֵא לְמִדָּתָהּ, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמִאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ.

(ו) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

כִּי וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ • תִּקְּנוֹ עַל עֲמֻדוֹ, וְהִיא עֲשִׂיתוֹ, כְּמוֹ: "וַעֲשֵׂתָה אֶת צִפְרָנֶיהָ". מַעַל לָרָקִיעַ • עַל הָרָקִיעַ לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "מַעַל לָרָקִיעַ", לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים בְּאִוִיר. וּמִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר: "כִּי טוֹב" בְּיוֹם שְׁנִי? לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמָר מְלֹאכֶת הַיָּמִים עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הִתְחִיל בָּהּ בִּשְׁנֵי, וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמָר אִינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וְטוֹבוֹ. וּבְשְׁלִישִׁי שִׁנְגַּמְרָה מְלֹאכֶת הַיָּמִים וְהִתְחִיל וְנִגְמָר מְלֹאכֶה אַחֲרָתָהּ, כִּפֹּל בּוֹ "כִּי טוֹב", שְׁתֵּי פַעַמִּים, אֶחָד לְגַמֵּר מְלֹאכֶת הַשְּׁנִי וְאֶחָד לְגַמֵּר מְלֹאכֶת הַיּוֹם.

אשל אברהם

לְפָרֶשׁ מַלְשׁוֹן תִּיקוֹן, שֶׁכֵּן לְצִפְרָנִים הוּא תִיקוֹן, אִף שֶׁאֲשֶׁה הוּא נִיוּל. מַעַל לָרָקִיעַ – "עַל הָרָקִיעַ" לֹא נֶאֱמַר – שִׁמְשָׁמְעוּ שֶׁהַיָּמִים עוֹמְדִים עַל הָרָקִיעַ מִמֶּשׁ.

אֲלָא "מַעַל לָרָקִיעַ" – שֶׁהַיָּמִים הֵם לְמַעַלָּה מִהָרָקִיעַ. לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים בְּאִוִיר – וְלֹא עוֹמְדִים עַל הָרָקִיעַ.

וּמִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר "כִּי טוֹב" בְּיוֹם שְׁנִי – שֶׁאֵלֶּה זֶה בָּאָה בְּהִמְשָׁךְ לְדִבְרֵי, שֶׁבְּיוֹם שְׁנִי הַיָּמִים הָעֲלִיוֹנִים נִתְּלוּ בְּאִוִיר מַעַל לָרָקִיעַ, אִם כֵּן הָרִי יֵשׁ כְּאֵן מַעֲשֵׂה חֲדָשׁ (דְּבַר יְהוָה) וּבְרִיאָה חֲשׁוּבָה וְגִדּוּלָה, שֶׁהַיָּמִים הָעֲלִיוֹנִים תְּלוּיִים בְּמִאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ (גִּרָא), וְאִם כֵּן לְמָה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ: "כִּי טוֹב"?

לְפִי שֶׁלֹּא נִגְמַרְהָ מְלֹאכֶת הַיָּמִים עַד יוֹם שְׁלִישִׁי – שֶׁאֵן נִקְוֹ הַיָּמִים.

וְהָרִי הִתְחִיל בָּהּ בִּשְׁנֵי, וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמָר אִינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וּבְטוֹבוֹ – וְאִף שֶׁהָיָה רָאוּי לֵאמֹר בּוֹ "כִּי טוֹב" עַל גִּמְר מְלֹאכֶת הָרָקִיעַ, יֵשׁ לֵאמֹר: בֵּינָן שֶׁהִתְחִיל מְלֹאכֶת הַיָּמִים וְלֹא סִיּוּמָה, לֹא אָמַר בְּאוֹתוֹ יוֹם "כִּי טוֹב" (מִירָא דְכֵיא). אוֹ בֵּינָן שֶׁלֹּא נִקְרַשׁ הָרָקִיעַ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְהוֹצֵרָה לְגַעֲרַת הַקִּבָּה בְּיוֹם שְׁנִי, לֹא רָצָה לֵאמֹר עָלָיו "כִּי טוֹב" (בִּאֵר בְּשִׁדָּה).

וּבְשְׁלִישִׁי שִׁנְגַּמְרָה מְלֹאכֶת הַיָּמִים וְהִתְחִיל וְנִגְמָר מְלֹאכֶה אַחֲרָתָהּ – "תִּדְשָׁא הָאָרֶץ וְגו' וְתוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'" (פִּסְקוּס יֵאֵיב).

טו, יז. וְחִזְקָא לָהּ ה. ה. שֶׁם מִת, טו. שֵׁשׁ הַפָּרָשׁ בֵּין מֵיִם הָעֲלִיוֹנִים לָרָקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. הֵא לְמִדָּתָהּ, שֶׁהֵם תְּלוּיִים – הַיָּמִים הָעֲלִיוֹנִים.

בְּמִאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ – בְּרִשִׁי תַעֲנִית י, א: "אֵינָן נְחוּת עַל שׁוֹם דְּבָר, אֲלָא מְכַוְּנִים וְעוֹמְדוֹת כְּמִין בְּרִיכָה, וְתְלוּיֹת בְּמִאֲמָרוֹ שֶׁל הַקִּבָּה" (תוֹרָה).

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ – תִּקְּנוֹ עַל עֲמֻדוֹ – צָרִיף לֹמֵר, שֶׁאֵין זֶה רֶק חִיּוּק הָרָקִיעַ הָאֲמֹר לְעֵיל פִּסְקוֹ, כִּי אִם כֵּן, מַה מוֹסִיף בְּ"וַיַּעַשׂ"? אֲלָא, גַּם תִּיקוֹן וְנִגְמָר הַעֲשִׂיָּה בְּצוּרָתוֹ וּבְמַעֲמָדוֹ. וְרָאָה גַּם רִשִׁי לְקַמֵּן פִּסְקוֹ כֹּה: "וַיַּעַשׂ – תִּקְּנֵם בְּצִבְיוֹנָם וּבְקוֹמָתָן". וְהִיא עֲשִׂיתוֹ – וְלֹא שֶׁעֲשָׂא עֲתָה, שֶׁהָרִי נִבְרָא כְּבָר בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן (רֵאָם).

וּבְזֶה מְבֹאֵר גַּם לְמָה נֶאֱמַר בּוֹ לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה, וְהָרִי נִבְרָא בְּמִאֲמָר (מִשְׁכִּיל לַחֲדָה).

כְּמוֹ "וַעֲשֵׂתָה אֶת צִפְרָנֶיהָ" – דְּבָרִים כֹּא, יב. כְּלֹמוֹר, מַלְשׁוֹן תִּיקוֹן. וְהוּא בְּדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בִּיכְמוֹת מִת, א).

שְׁפִירוּשׁוֹ: "תִּתְּלָחֵם", וְהוּא תִיקוֹן הַצִּפְרָנִים. אֲבָל רִשִׁי (דְּבָרִים שֶׁם) פִּירֵשׁ: "תִּתְּגַלֵּם כְּדִי שֶׁתִּתְּנִיל", בְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁם (בִּיכְמוֹת שֶׁם), וְלְפִי זֶה אִינוֹ מַלְשׁוֹן תִּיקוֹן. וְכֵתֵב הַרְע"ב, שֶׁכֵּן הוּא דְּרָבּוֹ שֶׁל רִשִׁי בְּמִקוֹמוֹת הַרְבֵּה בְּמִקְרָא, שֶׁמִּפְרֵשׁ בְּמִקוֹם אֶחָד כֶּף וּבְמִקוֹם שְׁנֵי אַחֲרָת כְּפִי מִשְׁמַעוֹת הַמִּקְרָא בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. אֲבָל הָרֵאָם כְּתִב, שֶׁגַּם לְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִיתָן

הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא בְּאִמְרוֹ: "יְהִי רָקִיעַ" – וְהִטְעַם שֶׁלֹּא קָרְשׁוּ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן, יֵשׁ לֹמֵר, מִשׁוֹם שֶׁלְעֵנָן מְלֹאכֶת יוֹם רִאשׁוֹן (בְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם) לֹא הָיָה צָרִיף לְקִרְיַת הָרָקִיעַ, אֲבָל בְּיוֹם הַשְּׁנִי, בֵּינָן שֶׁהָיָה צָרִיף לְהַבְדִּיל בֵּין הַיָּמִים הָעֲלִיוֹנִים לְתַתְּהוֹנִים, הוֹצֵרָה לְהַקְרִישׁ הָרָקִיעַ. וְזֶהוּ שִׁכְתוֹב – אִיּוֹב כו, יא.

"עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפּוּ" – כָּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבִשְׁנֵי: "וַיִּתְמָהוּ מִגְעֶרְתּוֹ", כְּאֵדָם שִׁמְשׁוֹתוֹמָם וְעוֹמֵד מִגְעֶרֶת הַמַּאֲיִם עָלָיו – רָאָה גַּם רִשִׁי שֶׁם: "כִּשְׁבָּרָאֻם וְהַקְרִישָׁם הָיוּ רוֹפְפִים, וְנִגְעַר בָּהֶם, וְעֲמֻדוֹ בְּיוֹדֵשׁ וּבְחֻזֶּק, כְּאֵדָם שֶׁתוֹהָה וְעוֹמֵד בְּמִקוֹם אֶחָד". וַיֵּשׁ לֹמֵר, שֶׁבְּזֶה מְבֹאֵר רִשִׁי שֶׁאֵין הַכִּנָּה שֶׁהָרָקִיעַ לֹא רָצָה לְקַרֹּשׁ, וְלָכֵן נֶאֱלָץ הַקִּבָּה לְגַעֵר בּוֹ, אֲלָא שֶׁבִּיחַס לְקִרְיַת הָרָקִיעַ מִתְאִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן גָּעֵרָה וְלֹא בְּלִשׁוֹן אֲמִירָה, כְּמוֹ שֶׁבְּנִמְשָׁל הַגְעֵרָה מְקַפֵּיָּה עַל מְקוֹמוֹ אֶת הַנִּגְעָר.

בְּתוֹךְ הַיָּמִים – בְּאִמְצַע הַיָּמִים – נִרְאָה שֶׁמִּפְרֵשׁ "בְּתוֹךְ" מַלְשׁוֹן "בְּתוֹךְ", שְׁפִירוּשׁוֹ: בְּאִמְצַע (רֵאָה רִשִׁי בִּיר ד, א). וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס. וְטַעַם הַדְּבָר הוּא, מִשׁוֹם שֶׁהָרָקִיעַ לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הַיָּמִים מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי הַיָּמִים לֹא הִקִּיפוּהוּ, כְּפִי שֶׁמוֹכִיחַ בְּפִסְקוֹ ז מִהִתְיָבוֹת "מַעַל לָרָקִיעַ", אֲלָא רֶק הַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם, וְלָכֵן פִּירֵשׁ: "בְּאִמְצַע" (גִּרָא). וְרָאָה גַּם רִשִׁי לְקַמֵּן ב, ט. בְּמִדְּבָר יז, כֹּא. וְשִׁעָיָה

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית נג

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
ח וַיִּקְרָא יי לְרִקְיעַא שְׁמַיָא וַהוּה רִמְש וַהוּה
צָפֹר יוֹם תַּנְיָן :
יוֹם שְׁנִי

כ"י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם • שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם שְׁעָרָבָן זֶה בִּזְה וְעֵשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם.
(בְּסֻפְרֵים אֲחֵרִים: שָׁמַיִם, שָׁם מַיִם, דְּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם) •

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
ט וַיֹּאמֶר יי יתְכַנְשׁוּן מֵיָא מִתַּחַת שְׁמַיָא
לְאַתֵּר חֵד וְתַתְּחֹזִי יבִשְׁתָּא וַהוּה כֵּן :
אֶל־מָקוֹם אַחֵר וְתִרְאָה תִּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן:

כ"י וַיִּקְוּ הַמַּיִם • שְׁטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְהָקֵנוֹס בְּאוֹקְנִינוֹס, הוּא הָיָם הַגָּדוֹל שֶׁכָּבַל הַיָּמִים.

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לִיבִשְׁתָּא אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא
י וַיִּקְרָא יי לִיבִשְׁתָּא אֶרֶץ וּלְבִית כְּנִישׁוֹת
מֵיָא קָרָא יִמְמִי וְחֵזָא יי אֶרֶץ טָב :
יָמִים וַיִּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

כ"י וַיִּקְרָא יָמִים • וְהָלָא יָם אֶחָד הוּא? אֲלָא אֵינֹה דוּמָה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הָיָם בְּעֵכוֹ לָדָג הָעוֹלָה מִן הָיָם
בְּאַסְפִּמְיָא.

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֶשֶׂב מִזֵּרִיעַ
יֵרַע עֵץ פָּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינֹהוּ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ
יֵרַע עֵץ פָּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינֹהוּ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

אשל אברהם

הַגָּדוֹל" יָם אוֹקְנִינוֹס (רָאָה גַם רִשִׁי יִחְזַקְאֵל מוֹ, יד. גִּישׁוּן ח. א. וְעַד). וְאַפְשָׁר, שֶׁבִּתְחִילָה הָיוּ מְחוּבְּרִים יַחַד. וְגַם כִּיּוֹם, הַיָּם הֵתִיכּוֹן מְחוּבָּר בַּמַּעַרְב (בְּמִצְרַיִם גִּיבְרָלְטָר) לְאוֹקְנִינוֹס הָאֵטְלָנְטִי, וְלָכֵן הֵם נִחְשָׁבִים כֵּיּוֹם אֶחָד.
שְׁכָבַל הַיָּמִים – רָאָה גַם רִשִׁי שֶׁבֶת קֵט, א: "לֹא קָרָא הַכְּתוּב מִקְוֵה אֲלָא לַיָּם הַגָּדוֹל, דְּבִיָּה מִשְׁתַּעֵי קָרָא בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁשָּׁם נִקְוּ כָּל מִימֵי בְּרָאשִׁית". תוֹרָה י
(י) **קָרָא יָמִים** – וְהָלָא יָם אֶחָד הוּא – כְּמוֹ שֶׁאָמַר "אֵל מִקְוֵה אֶחָד" (מִשְׁכִּיל לְדוֹד).

אֲלָא אֵינֹה דוּמָה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הָיָם בְּעֵכוֹ – שֶׁהוּא בְּמִזְרָח הַיָּם הֵתִיכּוֹן.
לְטַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הָיָם בְּאַסְפִּמְיָא – בְּסֻפְרָא, שֶׁהוּא בְּמַעַרְב הַיָּם הֵתִיכּוֹן. שֶׁאֵף שֶׁשְׁנֵיהֶם עוֹלִים מֵיָם אֶחָד, הָרִי חֲלוּקִים הֵם בְּטַעַמָם. נִמְצָא, שֶׁהַיָּם עֲצָמָם שׁוֹנִים מִמָּקוֹם אֶחָד לַמִּשְׁנָהוּ, וְלָכֵן נִקְרָאוּ "יָמִים". וְכֵתֵב בִּ"נִחְלָת יַעֲקֹב", שֶׁהַדָּגִים שֶׁבְּאַסְפִּמְיָא טוֹבִים יוֹתֵר. תוֹרָה יא

אֵשׁ וּמַיִם – לְפִירוּשׁ זֶה תִּיבַת "שָׁמַיִם" מוֹרְכֶּכֶת מִהִתִּיבוֹת אֵשׁ וּמַיִם, שֶׁהִשְׁרִין שֶׁל "שָׁמַיִם" רוּמּוֹת עַל הָאֵשׁ (בְּתוֹסַפֵּת אֶל"ף). וְהַטַּעַם שֶׁהִבִּיא רִשִׁי שֶׁלֹּשָׁה פִּירוּשִׁים לְשֵׁם "שָׁמַיִם", יֵשׁ לוֹמַר, מִשׁוּם שֶׁכּוֹלֵם נְכוּנִים, וְכוֹלֵם מִתְפָּרְשִׁים בְּתִיבַת "שָׁמַיִם" (גִּרָא).

שְׁעָרָבָן זֶה בִּזְה וְעֵשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם – רָאָה גַם רִשִׁי לְעִיל סוּף פְּסוּק א: "שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמַיִם נִבְרָאוּ". וְרָאָה גַם רִשִׁי אִיּוֹב ב, כה: "עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו – אֵשׁ וּמַיִם בְּלוּלִין וְאִין מַיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ". תוֹרָה ט
(ט) **יִקְוּ הַמַּיִם** – שְׁטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי **כָּל הָאָרֶץ וְהָקֵנוֹס בְּאוֹקְנִינוֹס** – רָאָה רִשִׁי אִיּוֹב כו, יב: "בְּשִׁאמֵר יִקְוּ הַמַּיִם, נֶאֱסַפּוּ מִפְּשִׁיטָתָן וְנִקְוּ קִמְטִים קִמְטִים, עַד שֶׁנִּקְוּ לְמָקוֹם אֶחָד הַמוּכָן לָהֶם". וּבְרִשִׁי בְּמִדְבַּר יח, כז: "יִקְבִי הַמֶּלֶךְ, הוּא יָם אוֹקְנִינוֹס, חֲפִירָה שֶׁחָפַר מִלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם".

הוּא הָיָם הַגָּדוֹל – הַכְּנָה לַיָּם הֵתִיכּוֹן, שֶׁכֵּן הוּא נִקְרָא בְּמִקְרָא "הָיָם הַגָּדוֹל" (רָאָה בְּמִדְבַּר לז, ו), וְרִשִׁי קוֹרָא לָיָם

– **כָּפַל בּוֹ "כִּי טוֹב" שְׁתֵּי פַעַמִּים, אֶחָד לְגִמְרָא מְלֹאכֶת הַשָּׁנִי** – גִּמְרָא מְלֹאכֶה שֶׁהִתְחִיל בָּהּ כִּיּוֹם שְׁנִי. וּמִדִּיק לְשׁוֹן רִשִׁי: "לְגִמְרָא מְלֹאכֶת הַשָּׁנִי", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת מְלֹאכֶת הָרִקְיעַ. וְאַחֵר לְגִמְרָא מְלֹאכֶת הַיּוֹם. תוֹרָה ח
(ח) **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם** – **שָׁא מַיִם** – תִּשָּׂא מַיִם, וְכִדְלָעִיל פְּסוּק ו שֶׁהַמַּיִם הִעֲלִינוּם הֵם מֵעַל לְרִקְיעַ. וְלְפִירוּשׁ זֶה, בְּתִיבַת "שָׁמַיִם" חֲסֻדָּה אוֹת אֶל"ף שֶׁנִּבְלַעַת בְּקִרְיָאָה, וְשִׁי"ן יִמְנִית וּשְׁמַאֲלִית הָרִי מִתְחַלְפּוֹת. וְהוֹצֵרָה לְפָרֵשׁ תִּיבַת "שָׁמַיִם", מִפְּנֵי הַקּוּשִׁי לְמָה נִקְרָא הָרִקְיעַ "שָׁמַיִם" בְּלָשׁוֹן רַבִּים (מִשְׁכִּיל לְדוֹד). אוֹ מִפְּנֵי הַצּוּרָה לְבָאֵר לְמָה שִׁנָּה שְׁמוֹ מִ"רִקְיעַ" לִ"שָׁמַיִם" (גִּרָא).

שָׁם מַיִם – שָׁם יֵשׁ מַיִם. לְפִירוּשׁ זֶה, הַמַּיִם הֵרָאשׁוּנָה שֶׁל "שָׁמַיִם" מִשְׁמַשֵּׁת כְּשֵׁתִי מִמֵּיִם. וְהַהֲבִדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים: לְפִירוּשׁ "שָׁא מַיִם", הָרִקְיעַ נִקְרָא שָׁמַיִם עַל שֵׁם הַמַּיִם שֶׁמַּעֲלִי, וְאִילוּ לְפִירוּשׁ הַשָּׁנִי ("שָׁם מַיִם"), הָרִקְיעַ נִקְרָא שָׁמַיִם עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשֶׂה מִמֵּיִם, שֶׁקִּרְשׁוּ הַמַּיִם וְנַעֲשׂוּ שָׁמַיִם.

כִּי־אֶת־הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב • לא דשא הארץ דשא עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני דשאים מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ בעשבים כשהיא מתמלאת בדשאים. תדשא הארץ • תתמלא ותתפסה לבוש עשבים, בלשון לע"ז נקרא דשא ארבאזי, כלן בערבוביא וכל שרש לעצמו נקרא עשב. מזריע זרע • שיגדל בו זרע לזרע ממנו במקום אחר. עץ פרי • שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא "ותוצא הארץ וגו' ועץ עשה פרי" ולא ועץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עונו ונתקללה. (ספרים אחרים אינו, ור"ק) • אשר זרעו בו • הן גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעים אותו.

יב ונאפקת ארעא דיתאה עסבא דבר זרעה
מזרע לזנוהי ואילן עבד פירין דבר זרעה
בה לזנוהי וחזא יי ארי טב:

(יב) ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו
ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים
כי טוב:

כִּי־אֶת־הָאָרֶץ וגו' • אף-על-פי שלא נאמר למינהו בדשאים בצווייהן, שמעו שנוצטוו האילנות על כך, ונשאו קל-וחמר בעצמן, כמפרש באגדה ב'שחישת חלין'.

אשל אברהם

כדלקמן ג, יז. וראה גם רש"י לקמן ד, יא. וקודם החטא לא נתקללה, כדי שהאדם לא יזק בגללה (פסח חזאר). וראה רש"י לקמן ג, יז שהביא טעם אחר למה נתקללה האדמה, בהתאם לפשטות לשון הכתוב שם, וכבר דרוע שרש"י מתאים את פירושו לפי פשטות לשונות המקרא שבעל מקום ומקום. אשר זרעו בו – הן גרעיני כל פרי – וזהו "אשר זרעו בו", שהגרעין הוא בתוך הפרי, משא"כ בעשב הארץ שהזרע גדל בחוץ (גרא).

שמהן האילן צומח – ולכן נקרא זרע, אע"פ שהוא בתוך הפרי (גרא). כשנוטעין אותן – הינו את הגרעינים. אך בכמה חומשים: "אותו", והפונה לנטיעת האילן עצמו בארץ, וכדלקמן ברש"י ט, כ. תורה יב

(יב) ותוצא הארץ – ראה רש"י לקמן ב, ה שלא יצאו ממש, אלא "על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי", עיין שם הטעם. וגו' – "דשא מזריע זרע למינהו".

– אף-על-פי שלא נאמר "למינהו" בדשאים בצווייהן – בפסוק יא. ואם כן למה נאמר כאן ביציאתם "למינהו". שמעו שנוצטוו האילנות על כך – "עושה פרי למינו" (שם).

ונשאו קל-וחמר בעצמן – וגם הם הוציאו "למינהו", כל מין עשב בנפרד, וכדלקמן.

שם: "עשב – קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב".

מזריע זרע – שיגדל בו זרע לזרע ממנו במקום אחר – לפי שאי אפשר לפרש כאן "מזריע" כפשוטו מלשון וריעה, לכן מפרשו מלשון גדילה, שהזרע יגדל בארץ. והטעם שהגרעין שגדל בארץ נקרא בשם זרע, הוא משום שהוא נועד לזרוע ממנו במקום אחר (רא"ס). או ש"מזריע זרע" מוסב על האדם, שהזרע שגדל בארץ, האדם מזריעו במקום אחר (גרא).

עץ פרי – שיהא טעם העץ כטעם הפרי – ויהיה העץ ראוי למאכל כמו הפרי. ואין הפונה שהעץ יעשה פרי, שהרי נאמר בהמשך: "עשה פרי" (רא"ס).

והיא – הארץ. צריך לומר שהפונה למלאך הממונה על פח הצמיחה של הארץ.

לא עשתה כן, אלא "ותוצא הארץ .. ועץ עשה פרי" – פסוק יב.

ולא העץ פרי – הארץ הוציאה עץ שעושה פרי, אבל לא הוציאה עץ שהוא עצמו פרי. וברש"י ר"ה יא, א: "ולא עץ פרי גמור". ובטעם הדבר שהארץ לא עשתה כן, כתב החזקוני, כדי שלא יחסרו העצים באכילתם אם יהיו כטעם הפרי.

לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו ונתקללה –

(יא) תדשא הארץ דשא עשב – לא "דשא" לשון "עשב", ולא "עשב" לשון "דשא" – לכן אמר "דשא עשב".

ולא היה לשון המקרא לומר: "תעשיב הארץ" – אלא ככתוב "תדשא הארץ".

שמיני דשאים – עשבים. מחלקין כל אחד לעצמו נקרא "עשב פלוני", ואין לשון למדבר לומר: "דשא פלוני", שלשון "דשא" הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים – במיני עשבים. ולכן לא אמר "תעשיב הארץ" (שמעו מין עשב אחד), אלא "תדשא הארץ" (מכלול עשבים).

"תדשא הארץ", תתמלא ותתפסה לבוש עשבים – זהו פירוש "דשא עשב": "לבוש עשבים", לבוש של מיני עשב. וראה גם רש"י דברים לב, ב: "דשא – עטיפת הארץ מכוסה בירק". וראה גם רש"י ר"ה יא, א: "תדשא הארץ – תתפסה ותתלבש בדשאים".

בלשון לעז נקרא "דשא": אירבדיץ – erbediz, מכלול העשבים. כל מלה בלעז עם סיומת "דיץ", מורה על השם הקיבוצי, והוא שם דבר בלשון יחיד ואפילו הם עשבים הרבה (מעיני אדם).

כלן בערבוביא, וכל שרש לעצמו נקרא: "עשב" – ראה גם רש"י דברים

(יג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

יג וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר וַיְהִי יוֹם תְּלִיתָא:

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאַתֹּת וּלְמוֹעֲדִים
וּלְיָמִים וּשְׁנִים:

יד וַיֹּאמֶר יי יְהוָה נְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשָׁמַיָא
לְאַפְרָשָׁא בֵּין יָמָא וּבֵין לַיְלָא וַיְהוֹן
לְאַתִּין וּלְזַמְנִין וּלְמַמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין:

טו יְהי מֵאֲרֶת וגו'. מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע. וכן כל תולדות שמים
וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב: "את השמים, לרבות
תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה. יהי מארת. חסר וי"ו פתיב, על שם שהוא יום מארה,
לפל אספרה בתינוקות, הוא ששנינו: 'ברביעי, היו מתענים על אספרה, שלא תפל בתינוקות'. להבדיל
בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אכל בשבעת ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים

אשל אברהם

במפרש באגדה ב"שחיטת חליו" –
חולין ס, א (מסכת חולין נקראת בפי
רש"י בשם "שחיטת חולין"). וכן מובא
שם (בשילוב לשון רש"י): ומה אילנות
שאין דרךן לצאת בערבוביא – שהרי
גדולים הן וענפיהן מרובין, ואין ראויין
לגדול רצופים ותכופים כיראם
מפונרים – אמר הקב"ה "למינהו",
שיצא כל אילן בעצמו בריחוק מחבירו
כדי שיהא לו היפר, אנו, שרבים אנו,
ודרכנו לצאת תכופין ומעורבבין –
ואם אין אנו נזהרים לצאת כל עשב
לבד, הרי אין אנו ניבירין זה מזה –
על־אחת־כמה־וכמה. תורה יג

(יד) יהי מארת וגו' – מיום ראשון
נבראו, וברביעי צוה עליהם
להתלות ברקיע – לומר פן ממה
שנאמר: "יהי מארות ברקיע השמים",
שמשמעו שהמאורות שבר נבראו
(ביום הראשון), יהיו עכשיו "ברקיע
השמים". הינו, שמדבר רק על קביעת
המאורות ברקיע, ולא על עצם
התהוות המאורות, שאם פן היה צריך
לומר תחילה: "יהי מאורות", ורק
אח"כ: "ויהיו ברקיע השמים" (למש).
ולפי זה, מה שנאמר (בפסוק טז):
"ויעש אלקים את שני המאורות", היה
זה כבר ביום ראשון. ולא נכתב ביום
רביעי אלא בהקדמה ל"ויתן אותם
אלקים ברקיע השמים", שהיה באותו
יום.

וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו
ביום ראשון – כדלקמן ב, ד: "אלה
תולדות השמים והארץ בהבראם וגו",
וברש"י שם: "למדה שכולם נבראו

ביום ראשון".
וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר
עליו – ראה גם לקמן פסוק כד וברש"י
שם.

הוא שכתוב – לעיל פסוק א.
"את השמים" – לרבות – כי תיבת
"את" בכל מקום, היא לשון ריבוי.
תולדותיהם – כל מה שנמצא בשמים.
הינו, שמש ירח וכוכבים.

"ואת הארץ" – לרבות תולדותיה –
כל מה שנמצא בארץ. הטעם שאין
רש"י מפרש כך את הפסוק במקומו
(לעיל פסוק א), יש לומר, משום שעל פי
פשטות הכתובים משמע שתולדות
השמים והארץ נבראו כל אחד ביומו,
ולא ביום הראשון. אבל לאחר
שמוכיח מפסוק "ויהי מאורות" –
שנבראו מקבר, אזי כעת ניתן לפרש
"את השמים ואת הארץ", שבא לרבות
תולדותיהן (הרב).

יהי מארת – חסר וי"ו פתיב – אחר
האות אל"ף של "מארת", שהיא
משורש המילה (נח"י). וכתב ב"תורת
מנחם", שברוב המקומות אין רש"י
מתעכב לבאר את המלא והחסר
במקרא, כי בפשוטו של מקרא אין
הדבר מצריך ביאור. אבל כאן יש
סיבה מיוחדת שרש"י מתעכב לבארו,
כיון שמצד תוכן הכתוב צריך שיהיה
כתוב מלא, כיון שעניני הבריאה
כולם היו בשלימות, כמו שכתוב בהן:
"כי טוב", "והנה טוב מאד", ואם פן
היה ראוי להכתב: "מאורות" מלא (או
לפחות בוא"ו אחת). כדי להדגיש את
שלימותם וחשיבותם.

על שהוא יום מארה – כלומר,
"מארת" מלשון: "מארה" וקללה. ולכן
נאמר "יהי" בלשון יחיד, לומר שזה
מוסב על יום רביעי, שהוא יום של
"מארה" (משכיל לחד).

לפל אספרה – חולי המתחיל במעיים
וגומר בגרון (רש"י שבת לג, א).

בתינוקות – הקשר בין אספרה
לתינוקות ובין יום רביעי, מבואר
בספר האשכול הלכות בה"ב: משום
שהלכנה ("המאור הקטן") לקתה בו
מפני לשון הרע (כדלקמן ברש"י פסוק
טז), ואספרה באה על לשון הרע,
במבואר בשבת לג, א.

הוא ששנינו – תענית כו, ב.
ברביעי היו מתענים על אספרה
שלא תפל בתינוקות – "אנשי מעמד"
ישראלים שנקבעו בכל עיר ועיר
(כנגד משמרות של כהנים שהיו
בירושלים), היו מתכנסים בכל יום
ויום בבתי כנסיות, ומתפללין על
קרבות אחיהם שיתקבלו ברחון.
ובנוסף לכך, היו מתעניין בימי שני
שלישי רביעי וחמישי – כל יום בשביל
לבטל ענין השיף לאותו יום – וביום
רביעי התענו על האספרה שלא תפול
בקטנים.

להבדיל בין היום ובין הלילה –
משנגזר האור הראשון – כדלעיל
ברש"י פסוק ד. וכן מבואר מה
שאומר כאן: "להבדיל וגו", אף שכבר
אמר לעיל שם: "ויבדל אלקים בין
האור ובין החושך וגו'" (משכיל לחד).

אכל בשבעת ימי בראשית – וכלשון
הכתוב (ישעיה ל, כו): "כאור שבעת

יחד, בין ביום, ובין בלילה. והיו לאתת. כשהמאורות לוקין, סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה ט'): "ומאות השמים אל תחתיו", בעשותכם רצון הקדוש-ברוך-הוא, אין אתם צריכין לדאג מן הפרענות ולמועדים. על שם העתיד, שעתידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה. ולמים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו, הרי יום שלם. ושנים. לסוף שס"ה ימים (ספרים אחרים: ורביע יום), יגמרו מהלכן ב"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה. (ספרים אחרים: והוא שס"ה יום ורביע יום), וחזורים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון.

(טו) והיו למאורת ברקיע השמים להאיר עליהארץ ויהי כן: **ויהי כן:**

היינו למאורת. עוד זאת ישמשו, שיאירו לעולם.

אשל אברהם

וממילא שנת החמה והלבנה היו שוות. ומה שבד"ה "ולמועדים" הוכר "מולד הלבנה", הרי כתב שם שזה נכתב "על שם העתיד".

והיא שנה – מלשון חורג, כי אז ושוב השמש שנית אל הנקודה אשר החל ממנה (ראם). וראה הערה הבאה.

וחזורים ומתחילים פעם שניה – לכאורה זהו ההסבר למה נקראת שנה, אבל מדברי הרא"ם שהוזכרו בהערה הקודמת משמע שאינו גורס קטע זה ברש"י. ואכן בכמה פתקי יד ודפוסים ראשונים לא גורסים קטע זה.

לסבב בגלגל כמהלכן הראשון. תורה טו

(טו) **והיו למאורת** – עוד זאת ישמשו – כלומר, בנוסף לתפקידם האמור בפסוק הקודם "והיו לאותות ולמועדים ולמים ושנים", יש בהם שימוש נוסף, והוא: "להאיר על הארץ". ולכן נאמר שוב פעם "והיו" (הרב), ופירושו: וגם יהיו. אבל הרא"ם כתב, שכונת רש"י שזהו בנוסף לשימוש של "להבדיל בין היום ובין הלילה", אבל מה שכתוב "והיו לאותות ולמועדים ושנים" – אין זה נקרא שימוש נוסף, אלא ענינים המתחברים בתוצאה מן השם מבדילים בין יום ללילה.

שיאירו לעולם – זהו פירוש "על הארץ" שבפסוק, כלומר, "לארץ ולדרים עליה". תורה טו

משפיעה עליהם (הרב). והוצרך לפרש שזהו דוקא כשעושין רצונו של מקום – ולא שאין להם לחשוש כלל – כיון שאם לא כן, הפסוק "מאותות השמים אל תחתיו" סותר את הפסוק "והיו לאותות" (נחלת יעקב).

ולמועדים – על שם העתיד, שעתידים ישראל להצטוות על המועדות – ראה ויקרא כג, ב, ואילך. מפרש "מועדים" מלשון מועדים וחגים, ולא מלשון זמנים, משום שזמנים נכללים ב"ולמים ושנים".

והם נמנים למולד הלבנה – ראה שמות יב, ב, וברש"י שם. ומולד הלבנה נעשה מחיבור השמש והלבנה, ולכן תלה בשניהם (ראם).

ולמים – שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו, הרי יום שלם – ממנה.

ושנים – לסוף שס"ה ימים – ויש שעות (רש"י עירובין נ, א).

יגמרו מהלכן ב"ב מזלות – וזה סדרן: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים (רש"י ר"ה יא, ב).

המשרתים אותם – לאמיתו של דבר, השמש היא המסובבת את גלגל המזלות בשס"ה ימים ורביע, וזוהי שנת החמה, אבל שנת הלבנה היא שנ"ד יום. ויש לומר, שרש"י נקט כאן לפי מה שנבארו שניהם שוים (בגדלם ובהילוכם), שהרי בשעת אמירת דברים אלו עדין לא התמעטה הלבנה,

המים" (גרא). אבל בנוסח הרמב"ן: "בששת ימי בראשית".

שמשו האור והחשף הראשונים וזה ביום וזה בלילה – כן הוא בכמה פתקי יד ודפוסים, כן הוא בנוסח הרמב"ן, וכן כתב רש"י לעיל פסוק ד. אבל בדפוסים שלפנינו: יחד בין ביום ובין בלילה.

והיו לאתת – כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם – וזהו פירוש "לאותות": לסימנים. שהמאורות יש בהם לפעמים סימן רע לעולם, וזה בשעה שהם לוקים. וכתב ב"תורת מנחם", שלא הליקוי גורם לסימן רע, שהרי יש לליקוי זמנים קבועים, אלא שבזמן הליקוי שולט מזל רע בעולם, ועלולות להתרחש אז פורענויות. **שנאמר** – ירמיה י, ב.

"ומאות השמים אל תחתיו" – מכא הוכחה מהפסוק שישנם "אותות השמים", שהם סימן רע לעולם, שלכן הוצרך לומר לבני ישראל: "אל תחתיו" מהם.

בעשותכם רצון הקדוש-ברוך-הוא אין אתם צריכין לדאג מן הפרענות – שבתחילת הפסוק שם נאמר: "אל תרף הגוים אל תלמדו" – לעשות כמעשיהם, ומשתעשו רצונו: "מאותות השמים אל תחתיו" (רש"י סוכה כט, א) – הינו מחמה לוקה וממאורות לוקין (רש"י ירמיה שם, משום שאז ישראל מתעלים למעלה מן הטבע ומהשפעת המזלות, והנטיה השלילית של המזלות לא

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־
הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן
לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

טז ועבד יי את תרין נהוריא רברביא זת
נהורא רבא לממשלט ביממא ונת נהורא
זערא לממשלט בליליא ונת פוכביא:

טז"א הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וגו'. שְׁנֵים נִבְרְאוּ וְנִתְמַעְטָה הַלְּבָנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְאַמְרָה: "אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מַלְכִּים
שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בִּכְתָר אֶחָד". וְאֵת הַכּוֹכָבִים • עַל יְדֵי שְׁמַעַט אֶת הַלְּבָנָה, הִרְבָּה צְבָאִיהָ לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ.

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
עַל־הָאָרֶץ:

יז ויהב יתהון יי ברקיעא דשמאי לאנהרא
על ארעא:

(יח) וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין
הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

יח ולמשלט ביממא ובליליא ולאפרשא בין
נהורא ובין חשוכא ונתא יי ארי טב:

(יט) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:

יט ויהיה רמש ויהיה צפר יום רביעאי:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם:

כ ויאמר יי ירחשון מיא רחש נפש חיה
ועופא יפרח על ארעא על אפי רקיעא
דשמאי:

טז"א נֶפֶשׁ חַיָּה • שִׁיָּהָא בַּה חַיּוֹת. שָׂרָץ • כָּל דְּבַר חַי שְׂאִינוּ גְבַהּ מִן הָאָרֶץ קְרוּי שָׂרָץ: בַּעוֹף, כְּגוֹן זְבוּבִים.
בַּשָּׂקָצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלָעִים, וּבִבְרִיּוֹת כְּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחֻמָּט וְכִיּוֹצָא בָּהֶם, וְכָל הַדְּגִים.

אשל אברהם

(טז) הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וגו' – שְׁנֵים
נִבְרְאוּ – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "אֵת שְׁנֵי
הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים", שֶׁהֵיוּ שְׁנֵיהֶם
שְׁנֵים בְּגִדְלָם. וּמִסְתַּיֵּמֶת הַלְּשׁוֹן מִשְׁמַע,
שֶׁהֵיוּ שְׁנֵיהֶם שְׁנֵים הֵן בְּגִדְלָם גּוֹפִים וְהֵן
בְּגִדְלָם אֹרָם. וְעַל פִּי הָאִמּוּר בִּרְשִׁי
לְעִיל פְּסוּק יד, שֶׁהֵם נִבְרְאוּ כְּבָר בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן, הִרְי אֶפְשָׁר שֶׁגַּם הִתְמַעְטוּ
הַלְּבָנָה הַיְּתֵדָה בְּאֹתוֹ יוֹם, כִּךְ שֶׁבִּשְׁעַת
תְּלִיט הַמְּאֹרֹת בַּיּוֹם הָרִבְעִי, כְּבָר
הָיוּ הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וְהַמְּאֹר הַקָּטָן.
וְנִתְמַעְטָה הַלְּבָנָה – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:
"וְאֵת הַמָּאֹר הַקָּטָן".

עַל שְׁקִטְרָגָה וְאַמְרָה: אִי אֶפְשָׁר
לִשְׁנֵי מַלְכִּים שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בִּכְתָר אֶחָד
– בְּתַר עֲנִינוּ שֶׁלְטוֹן, וְכִשְׁשֵׁי מְאֹרֹת
מְאִירִים בְּעוֹלָם בְּאֹתָהּ מִדָּה, נִמְצָא
שֵׁשׁ שְׁנֵי מוֹשְׁלִים בְּמַלְכוּת אַחַת שֶׁהִיא
הָעוֹלָם, וְזֶה נִקְרָא: "שְׁנֵי מַלְכִּים בִּכְתָר
אֶחָד". וְזֶה שְׁמַעַט אֶת הַלְּבָנָה, אֵינוֹ
רַק עוֹנֵשׁ, אֲלָא גַם תְּשׁוּבָה לְטַעֲנָתָהּ,
שֶׁאֵבֶן יְהִיָּה רַק מוֹשֵׁל אֶחָד בְּעוֹלָם.

וְהוּא הַשָּׁמַשׁ (גרא).
וְאֵת הַכּוֹכָבִים – עַל־יְדֵי שְׁמַעַט אֶת
הַלְּבָנָה הִרְבָּה צְבָאִיהָ – שֶׁהֵם מְאִירִים
לְעוֹלָם רַק בַּלַּיְלָה, בְּזִמְנֵי שֶׁהַלְּבָנָה
מְאִירָה עַל הָאָרֶץ. וְלָכֵן נֶאֱמַר "וְאֵת
הַכּוֹכָבִים": (א) רַק בְּשַׁעַת הָעֶשְׂיָה, וְלֹא
בְּשַׁעַת שְׂאִמֵּר "זֶהִי מְאֹרֹת". (ב) רַק
לְאַחַר שְׁנֵיכֶם: "וְאֵת הַמָּאֹר הַקָּטָן
לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה".

לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ – וְרָאָה רְשִׁי בַּמִּדְבָּר
כח, טו (בְּשֵׁם מִדְּרַשׁ אַגְדָּה) בְּטַעַם
שֶׁמִּקְרִיבִים שְׁעִיר חַטָּאת בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ:
"אָמַר הַקֹּדֶשׁ, הִבִּיאוּ כִפָּרָה עָלַי עַל
שְׁמִיעַטִי אֶת הַיָּרֵחַ". וּבִרְשִׁי שְׁבוּעוֹת
ט, א כְּתִב שְׁזֹהוּ "בְּשִׁבְלִי לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ
שֶׁל בְּנֵה". תוֹרַה יז

(כ) נֶפֶשׁ חַיָּה – שִׁיָּהָא בַּה חַיּוֹת –
כְּלוֹמַר, נֶפֶשׁ שֶׁתְּהִיָּה חַיָּה.
שָׂרָץ – כָּל דְּבַר חַי שְׂאִינוּ גְבַהּ מִן
הָאָרֶץ קְרוּי "שָׂרָץ" – וְנִקְרָא גַם
"רְמֶשׂ", וְכִדְלָקְמֵן פְּסוּק כד וּבִרְשִׁי שֵׁם.
וְרָאָה גַם רְשִׁי וְיִקְרָא יא, י: "שָׂרָץ בְּכָל

מְקוֹם מִשְׁמַעו שְׁרוּחַשׁ וְנָד עַל הָאָרֶץ".
בַּעוֹף כְּגוֹן זְבוּבִים – רָאָה גַם רְשִׁי
וְיִקְרָא יא, כ: "שָׂרָץ הָעוֹף – הֵם הַדְּקִים
הַנְּמוּכִים הַרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן
זְבוּבִים וְצִרְעִין וְתוֹשִׁין וְחֻגְבִּים". וְרָאָה
גַם רְשִׁי דְּבָרִים יד, יט.

בַּשָּׂקָצִים כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁין
וְתוֹלָעִים – אֵין בְּנִתּוֹ שֶׁכָּל אֵלוֹ נִבְרְאוּ
בַּיּוֹם חֲמִישִׁי, אֲלָא מְבִיא דוֹגְמָאוֹת מִחוּ
שָׂרָץ, וּבַיּוֹם חֲמִישִׁי נִבְרְאוּ דְגִים וְכָל
שָׂרָץ הַמַּיִם, וְכֵן הָעוֹפוֹת וְכָל שָׂרָץ
הָעוֹף, וּבַיּוֹם שִׁישִׁי נִבְרְאוּ כָּל מִינֵי שָׂרָץ
הָאָרֶץ, וְכִדְלָקְמֵן פְּסוּק כד וּבִרְשִׁי שֵׁם.
וּבִבְרִיּוֹת – בְּעַלִּי חַיִּים.

כְּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחֻמָּט – חֲלוּן, רָאָה
רְשִׁי וְיִקְרָא יא, ל. אֲף הִרְמִבִּין לֹא
גֹרֵם תִּיבַת "חֻמָּט" בִּרְשִׁי.

וְכִיּוֹצָא בָּהֶם – רָאָה וְיִקְרָא יא, כט-ל.

וְכָל – בְּכִמְהָ חוֹמָשִׁים: וְכֵן.

הַדְּגִים – בִּיּוֹן שְׂאִין לָהֶם רִגְלִים

(רא"ס). תוֹרַה כא

כא וברא יי ית תנינא רבכא וית כל נפשא חיתה דרחשא די ארחישו מיא לזניהו וית כל עופא דפרח לזניהו וחזא יי ארי טב:

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּיִם וְאֶת־כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת־כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּרֵאשִׁית:

ש"י • התנינים • דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה הוא לויתן וכן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרי וירבו לא יתקיים העולם בפניהם. התנינים כתיב. נפש החיה • נפש שיש בה חיות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ה עמוד 16 ואילך – מתוך "לקראת שבת")

קנה לה חבר

ויברא אלהים את התנינים הגדלים

הוא לויתן וכן זוגו (א, כא. ובפירוש רש"י)

יש לפרש זה על פי דרך הסידות:

בספר "לקוטי תורה" (שמיני יח, ב) מבאר אדמו"ר הזקן שלויתן הוא "לשון התחברות כמו הפעם ילנה אישי אלי", ומרמז על צדיק שמחבר כל קלו לעבודת ה'.

והנה, היה אפשר לחשב שאף שכלל גדול בעבודת ה' הוא "קנה לה חבר", שבשביל להצליח בעבודת ה' צריך כל אחד שיהיה לו חבר, שיעזרו אחד לרעהו להתגבר על כל המכשולים, הרי אפשר שיעלה על הדעת שזהו רק בנוגע לאנשים רגילים, אבל כשמדבר באנשים שהם בדרגת "לויתן", אולי אין הם צריכים "חבר", ויכולים להסתדר לבד בעבודת ה'. ועל זה באה ההוראה מהלויתן שגם לו ברא ה' "בן זוג", להראות שגם אצל מי שעבודתו לקונו היא באופן גבוה ביותר, גם הוא צריך "חבר" ו"בן זוג" בעבודת ה'.

(ומפאן ראיה עד היכן חשוב חבר וכן זוג בעבודת ה' אצל כל אחד, ובקל-יחומר מאלו שבבחינת "לויתן").

כב ובריה יתהוון יי למימר פושו וסגו ומלו ית מיא ביממא ועופא סגי בארעא:

(כב) וַיִּבְרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:

ש"י • ויברך אותם • לפי שמחסרים אותם, וצדין מהם ואוכלין אותם, הצרכו לברכה, ואף החיות הצרכו

אשל אברהם

("התנינים" כתיב – חסר יו"ד המורה על רבים, וכאילו כתוב בלשון יחיד. אף בכמה כתבי יד ודפוסים אינו.

נפש והחיה – נפש שיש בה חיות – אף שבר פירש לעיל פסוק כ, חזר ופירש כאן שוב, משום דלעיל בשעת הציווי פירש: "שיהא בה חיות", כלומר, נפש שתהיה חיה (בלשון עתיד). וכתב, בשעת הפריאה מפרש: "נפש שיש בה חיות", כלומר, נפש שהיא חיה (לשון הווה). ולכן דיקה התורה לכתוב "נפש החיה" (ב"ה"א), שמשמעו: כשהיא כבר חיה. תורה כב

(כב) ויברך אותם – לפי שמחסרים אותן וצדין מהם ואוכלין אותם, הצרכו לברכה. ואף החיות – שנבראו ביום שישי.

שהרי נאמר שכל מה שעשה ה' הוא טוב, והיכן הטוב החיובי שבבריאית בת זוגו של הלויתן? לכן הוסיף, שמלחה לצדיקים לעתיד לבא (הרבי).

והרג את הנקבה ומלחה – ולא את הזכר, משום שנקבה מלוכה טובה יותר, או משום שכתוב: "לויתן זה יצרת לשחק בו", ועם נקבה לא אורח ארעא (גמרא שם). ויש לומר שהגמרא לומדת בן מקר שמתוך שני היודין ש"בתנינים", השניה היא שחסרה ולא הראשונה, שזה מורה על חסרון הנקבה (באר בשדה).

לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרי וירבו לא יתקיים העולם בפניהם – שיהיו להם ולדות הרבה, גדולים, שמחריבין את העולם (רש"י שם).

(כא) התנינים – דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה – ב"ב עד, ב. מבאי את דברי אגדה אלו בשביל לבאר למה נאמר "הגדולים", וגם למה נכתב "התנינים" חסר יו"ד (הרבי).

הוא לויתן וכן זוגו – בכמה דפוסים: ובת זוגו.

שבראם זכר ונקבה – שבן הוא סדר הפריאה, שנבראו כולם זכר ונקבה. וכמו שכתוב (ישעיה כו, א): "נחש בריח ונחש עקלתון" (רש"י ב"ב שם). והטעם לקף הוא, כי אם היה נברא מי מהנבראים יחיד, היה מקום לטעות ולומר: שתי רשויות הן – הקב"ה יחיד בעליונים והוא בתחתונים, ולכן הוצרך לברוא גם את הלויתן עם בת זוגו. אבל טעם זה לבד אינו מספיק,

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית נט
 לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה, לכך לא ברכו, שלא יהא הוא בפלל. פרו • לשון פרי, כלומר
 עשו פרות. ורבו • אם לא אמר אלא "פרו", היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא "ורבו", שאחד מוליד
 הרבה.

כג ויהיה רמש ויהיה צפר יום חמישי:

(כג) ויהי ערב ויהי בקר יום חמישי:

כד ואמר יי תפק ארעא נפשא חיתא לזנה
 בעיר ורחש וחתות ארעא לזנה ויהיה כן:

(כד) ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה
 בהמה ורמש וחיית ארץ למינה ויהי כן:

ה"י • תוצא הארץ • הוא שפרשתי, שהכל נברא מיום ראשון, ולא הצרכו אלא להוציאם. נפש חיה •
 שיש בה חיות. ורמש • הם שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגזרים, שאין הלוחן
 נבר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמוברי"ש.

כה ובעבד יי ית חנות ארעא לזנה וית בעירא
 לזנה וית כל רחשא דארעא לזנה ויהי ויהי יי
 ארי טב:

(כה) ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת
 הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו
 וירא אלהים כי טוב:

ה"י • ויעש • תקנם בצבינם, בתקונן ובקומתן.

כו ואמר יי נעביד אינשא בצלמא
 פדמונתא וישלטון בנוני ימא ובעופא
 דשמיא ובעירא ובכל ארעא ובכל רחשא
 דרחש על ארעא:

(כו) ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו
 וירדו בגנת חם ובעוף השמים ובהמה ובכל
 הארץ ובכל הרמש הרמש עליה הארץ:

אשל אברהם

ורמש – הם שרצים, שהם נמוכים
 ורומשים על הארץ, ונראים כאלו
 נגזרים, שאין הלוחן נבר – וראה
 רש"י מכות טז, ב, ש"אשר תרמש
 האדמה" האמור בבהמה ועוף (ויקרא כ
 ה) – "לשון בריות גדולות הוא, ושרץ
 לשון קטנה ונמוכה, שניפכת בהילוכה
 בקושי ונראית כרוחשת".
 כל לשון רמש ושרץ בלשוננו:
 קונמוברי"ש – conmovres

רוחשים. תורה כה
 (כה) ויעש – תקנם – מפרש "ויעש"
 מלשון תיקון, וכדלעיל פסוק ז, כי
 הבריאה עצמה היתה כבר ביום
 הראשון (גרי"א). וראה רש"י לקמן ב.
 יט.
 בצבינם – בטעם כל אחד ואחד,
 ובדפוס כל אחד (רש"י ר"ה י"א, א). בדמות
 שבהרו לקון (רש"י חולין ס, א).
 ובקומתן – כפי שהם גדולים. כגון
 שור עם קרניו מגודלים (ע"פ רש"י ע"ז ח, א.
 חולין ס, א). תורה כו

ורבו". תורה כג
 (כד) תוצא הארץ – הוא שפרשתי –
 לעיל פסוק יד.
 שהכל נברא מיום ראשון, ולא
 הצרכו אלא להוציאם – ולכן נאמר
 לשון הוצאה ולא לשון בריאה. ומה
 שכתוב: "ויברא אלקים את התנינים",
 יש לומר, שמתאר את מעשה
 הבריאה של יום ראשון, אף שרק
 בעת הוציאם (רא"ם).
 נפש חיה – שיש בה חיות – אף
 שקאן מדובר בשעת הציווי ולא
 בשעת הבריאה, בכל זאת מדיק כאן
 רש"י לכתוב: "נפש שיש בה חיות"
 (בלשון הווה), ולא "נפש שיהא בה
 חיות" (בלשון עתיד) כדלעיל פסוק
 כ, כיון שקאן הרי הקדים ואמר
 שהם נבראו ביום הראשון, וכעת
 מדובר רק על "תוצא הארץ", הרי
 בהכרח שהפנה ב"נפש חיה": "נפש
 שיש בה חיות", כלומר, שהארץ
 תוציא נפש שיש בה כבר חיות
 משעת בריאתה ביום הראשון.

הצרכו לברכה – שהרי גם אותם
 צדים ואוכלים (רא"ם).
 אלא מפני הנחש שעתיד לקללה,
 לכך לא ברכו – ביום שנבראו.
 שלא יהא הוא בפלל – אבל בירכן
 בזמן נח לאחר שיצאו מן התיבה,
 כדלקמן ח, ז: "ופרו ורבו על הארץ",
 ולא חש לברכת הנחש, כיון ששכר
 נתקלל (באר בשדה).
 פרו – לשון פרי – ראה גם רש"י
 שמות כג, ל.
 כלומר עשו פרות – ולא: תהיו פירות
 (רא"ם).
 ורבו – אם לא אמר אלא "פרו", היה
 אחד מוליד אחד ולא יותר – כל ימי
 חיינו (הר"ב).
 ובא "ורבו", שאחד מוליד הרבה –
 כלומר, "רבו" מלשון "הרבה". והפנה
 למשך ימי חיינו (הר"ב). ולאחר שכתב
 כאן "פרו ורבו", הרי מעתה בכל מקום
 שנאמר "פרו" הפנה לריבוי פירות –
 ראה רש"י שמות שם: "עד אשר
 תפריה" – "תרבה" .. כמו פרו

אשל אברהם

וכן "בגזרת עיריץ פתגמא ובמאמר –

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, הנה פסוק זה קאי על נשמות ישראל, שהם בצלם ודמות שלמעלה, כמבאר בכמה מקומות הענין בצלם ודמות, והוא נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, דנשמות ישראל גם בהיותם למטה הם דגומא וכוללים בתוכם כל הבחינות שלמעלה עד השורש הראשון.

הוא נמלך בפמליא שלו (רש"י א, כו)

בגמרא (זבחים מא, א) פרש רש"י תבת 'פמליא': כניסת חבורת עצות ומהמספיקים לדעתו, אשר דברי סתרו אליהם. אבל כאן כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, דבזמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא הצטרף לפרשה; אף בגמרא פרשה משום שהצטרף להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו'). - בירושלמי (סוטה ספ"ה) איתא: פמליא. ולפי זה יש לבטאה פמיליא (פ"א רפויה, מ"ם חרוקה), ולא פמליא (פ"א דגושה, מ"ם פתוחה).

(כו) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: כו וברא יי ית אדם בצלמה בצלם אלהים ברא יתה דבר וניקבא ברא יתהון:

רש"י: ויברא אלהים את האדם בצלמו • בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר (תהלים קלט): "ותשת עלי כפכה", נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רשם, שקורין קוני"ו בלע"ז, וכן הוא אומר: "תתהפך כחומר חותם". בצלם אלהים ברא אתו • פרש לך שאותו צלם המתקן לו, צלם דיוקן יוצרו הוא. זכר ונקבה ברא אתם • ולהלן הוא אומר: "ויקח אחת מצלעתיו וגו'". מדרש אגדה, שנבראו שני פרצופים בבריאה ראשונה, ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא: כאן הודיע שנקברו שניהם בשש"י, ולא פרש לך כיצד בריקתו, ופרש לך במקום אחר.

אשל אברהם

צלם דיוקן יוצרו הוא – צורת יוצרו. וראה גם רש"י שמות כ, כב: "חברך שהוא בדמות יוצר". ובדברים כא, כג: "שאדם עשוי בדמות דיוקנו". ובתהלים יז, טו: "שד" בדמות תמונתך, שכן נאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם". ופשוט הדבר שאין הכונה לצורה כפשוטה (שכן אין למעלה שום דמות צורה גשמית ח"ו), ומרוב פשיטותו לא הוצרך רש"י לשלול זאת. זכר ונקבה ברא אתם – כלומר, שנבראו זכר ונקבה בתחילת בריאתם. – ולהלן הוא אומר – ב, כא. וראה רש"י שם.

"ויקח אחת מצלעתיו וגו'", מדרש אגדה – ברכות סא, א.

שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו – שבתחילת בריאתו נברא שתי צורות, זכר מלפניו ונקבה מאחור (רש"י בכותוב ח, א, וצ"ל ששנים, ועשה מהאחד חוה (רש"י ברכות סא, א). וראה גם לקמן ב, כה. ופשוטו של מקרא – אין רש"י שולל בפשוטו של מקרא את פירוש המדרש

אלא ההדגשה שנברא "בידיים" ביחס לשאר הבריאה שנבראה "במאמר". וראה רש"י שמות טו, יז (הרבי). שנאמר – תהלים קלט, ה. "ותשת עלי כפכה", נעשה בחותם – כלומר, בריאתו היתה בידו של הקב"ה, על ידי דפוס וחותם מיוחד כביכול, שבדפוס וחותם זה הטביע באדם את חותמו וצורתו. וראה "תורת העולה" להרמ"א: "ומי יתן ואדע מה היתה חותמו של אדם הראשון שנטבע בו, ומזה הדפוס שכתב רש"י".

כמטבע העשויה על ידי רשם – הטבעה.

שקורין קוי"ן – coin, מטבע, הצורה הטבועה באסימון (אוצר לעזי רש"י).

וכן הוא אומר – איוב לח, יד.

"תתהפך כחומר חותם" – לאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר, ומדקרי ליה חותם, שמע מינה בחותם הן טבועין (רש"י סנהדרין לח, א).

בצלם אלהים ברא אתו – פרש לך שאותו צלם המתקן לו – לאדם.

נעשה ירוד לפניהם, והחיה מושלת בו – ומיוקתו, שהקב"ה נפרע בו על ידי החיות (רש"י ב"ר שם). תחילה כתב "ירוד לפניהם" – כלומר, בפני החיות והבהמות – ובסוף כתב רק ש"החיה מושלת בו", משום שלענין שליטה אכן רק החיה שולטת באדם (והבהמה נמצאת תמיד בשליטת האדם). אף לענין "ירוד", הוא נעשה נחות גם בפני הבהמה (הרבי). וראה רש"י לקמן ט, ה: "מיד כל חיה – לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלש בבה, שנאמר (תהלים מט, יג) נמשל בבהמות נדמו, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות". וראה שם בביאור. תורה כו

(כו) ויברא אלהים את האדם בצלמו – בדפוס העשוי לו – בדפוס המתקן ומוכן לאדם. דהינו ש"בצלמו" מוסב על האדם.

שהכל נברא במאמר והוא – האדם. נברא בידים – אין הכונה לשתי ידיים, שהרי כתוב: "כפכה" (כפף) – יד אחת (ואכן בדפוס שני גורס: "והוא ביד").

כח וברוך יהוה יי ואמר להון יי פשוטו וסגו ומלו ית ארעא ותקופו עליה ושלטו בנוגי ימא ובעופא דשמיתא ובכל חיתא דרחשא על ארעא:

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁתָּהּ וּרְדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הַרְמִישֵׁת עַל־הָאָרֶץ:

ש"י – וכבשה • חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית. ועוד, ללמדך שהאיש שדרכו לכבש, מצוה על פריה ורביה ולא האשה.

כט ואמר יי הא יהבית לכון ית כל עסבא דבר זרעה מזדדע די על אפי כל ארעא וית כל אילנא די בה פירי אילנא דבר זרעה מזדדע לכון יתא למיכל:

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־פְּלִיעֵשׁ זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־פְּלִיעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִיעֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָהּ:

ש"י – לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ • השוה להם בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכל בשר, אף כל ירק עשב יאכלו יחד כלם. וכשבאו בני נח, התיר להם בשר, שנאמר: "כל רמש אשר הוא חי וגו'", "בניק עשב", שהתיר לאדם הראשון, "נתתי לכם את כל".

אשל אברהם

לשון רש"י לקמן ט, ג: "ולא הרשיתי לאדם הראשון לאכול בשר". וכן משמע מלשון רש"י סנהדרין שם: "אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה". וה"גור אריה" כתב, שמאחר שאסר להם להמית בריה ולאכלה, אסר להם לאכול גם כשמתה מעצמה, כדי שיפגסו את הבהמות ולא יתנו להם למות.

אף – רק.

"כל ירק עשב" יאכלו יחד כלם – כלומר, התיבות "את כל ירק עשב לאכלה" האמור בפסוק ל המדבר על חית הארץ, מוסבות הן על חית הארץ והן על האדם, שכן פסוק ל מחובר לפסוק כט באמור לעיל, והרי בפסוק כט כבר כתב: "הנה נתתי לכם את כל עשב", וזה מוסב גם על "חית הארץ" האמור בפסוק ל (ראה לשון רש"י סנהדרין נט, ב: "לכם ולחיות נתתי העשבים והאילנות, ואת כל ירק עשב לאכלה". וכן הוא ברש"י סנהדרין נו, א: "העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ"). ומזה שחור שוב וכתב: "את כל ירק עשב", לומד רש"י שבא למעט בשר, ופירושו: רק כל ירק עשב ("את" במשמעות "אף"). אכל לא בשר. וכן משמע מלשון רש"י לקמן ט, ג: "ולא הרשיתי לאדם הראשון לאכול בשר אלא ירק עשב". ומפסוק כ"ט לבד לא ניתן היה ללמוד שבא לאסור

רש"י קדושין לה, א. ובבר"ר ח, יב, לומד כן מזה שקתוב "וכבשה". ובפירוש המיוחס לרש"י שם: "האיש כובש את אשתו לתשמיש". וראה לשון רש"י לקמן ד, כד: "משקיימו פריה ורביה", ובביאור שם. תורה ט

(כט-ל) לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָהּ וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ – השוה להם בהמות וחיות למאכל – מזה שקתוב "ולכל חית הארץ" בנא"ו החיבור, מוכח שבא להשוות את האדם לבהמות וחיות באכילתם, שמוותר להם לאכול רק "ירק עשב" ולא בשר, וכדלקמן. וב"תורת מנחם" כתב, שרצוה לומר בזה שאף שנתן להם יכולת לשלוט על בעלי החיים, הרי שלענין אכילה הם שווים.

ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר – מדיק לכתוב: "ולא הרשה להם להמית בריה", שבה מבאר שאף שנתן להם יכולת לשלוט בבעלי חיים, אין להם היתר להמית אותם (הריב), אלא רק לעשות בהם מלאכה (רא"ס). ואכל להעיר מדברי רש"י לקמן ד, כג, שלמד עסק בציד. והנה מלשון רש"י כאן משמע לכאורה, שאם הבהמה מתה מאליה, היה מותר להם לאכול את בשרה. וכן כתבו התוספות בסנהדרין נו, ב. אבל רש"י שם נו, א כתב: "דאפילו אינו ממיתה, אלא שנפל ממנה אבר מאליו – לא תאכלנו". וכן משמע מסתימת

שהאדם נברא בתחילה שני פרצופים ואח"כ חילקו). אלא רק שמכאן אין הוכחה לכך, שהרי ניתן לפגשו אחרת. כאן הודיעה שנבראו שניהם בשוה, ולא פרש לה כיצד בריה, ופרש לה במקום אחר – לקמן ב, ז, כא-כב. וראה גם רש"י שם ב, ח. אלא ששם כותב רש"י שכל אלו הם פרטים של בריאת האדם. תורה כח

(כח) וכבשה – חסר וי"ו – וכאילו כתוב: "וכבשה" בקמ"ץ תחת השי"ן. ללמדך, שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית – שולט בה שלא תצא לרחובות ולשוקים, שכל אשה שיוצאת לשוק סופה להכשל (בר"ר ח, יב). וראה רש"י לקמן לד, א. כלומר, לפי שאמר לעיל "ומלאו את הארץ" – שהארץ תהיה מלאה מהאדם – אמר לה כאן שמקום האשה בארץ אינו בחוץ, אלא במקום צנוע (דברי יח). ולפי זה, "וכבשה" אינו הולך על הארץ, אלא על האשה (רא"ס).

ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש – את הארץ במלחמה (רש"י קדושין לה, א), ולפי זה, תיבת "וכבשה" מתחזקת ל"הארץ" (רא"ס). מצוה על פריה ורביה – משמע שהאמור כאן "פרו ורבו", וזה ציווי ולא ברכה. וראה רש"י לקמן ט, ז. ולא האשה – פיון דלא קרינו בה "וכבשוה", לא קרינו בה "פרו ורבו"

לְיָכָל חַיַּת הָאָרֶץ וְלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלְכָל רֹמֵשׁ
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב
לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

וְלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלְכָל רֹמֵשׁ
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב
לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

לֹא וַיְחַזֵּא יְיָ כִּי עָבַד וַיְהִי תַקֵּין לַחֲדָא
וַיְהִי רִמְשׁ וַיְהִי צֶפֶר יוֹם שְׁתִּיתָאִי:

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וַיְהִי־טוֹב
מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

רש"י יום הששי • הוסיף ה' בששי, בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על-מנת שיקבלו עליהם
ישראל חמשה חמשי תורה. דבר אחר: "יום הששי", כלם תלויים ועומדים עד "יום הששי", הוא ששי
בסיון. (ספרים אחרים, שביום ו' בסיון, שקבלו ישראל התורה, נתחזקו כל יצירות בראשית, ונחשב כאלו נברא העולם עתה, וזהו "יום הששי" בה"א, אותו
יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה.

א וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ שָׁמַיָא וְאָרְעָא וְכָל חַיִּילֵיהוֹן:

ב (א) וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאָם:

ב וְשִׁינִי יְיָ בְיוֹמָא שְׁבִיעָא עֲבַדְתָּהּ דִּי עֶבֶד
וְנַח בְיוֹמָא שְׁבִיעָא מִכָּל עֲבַדְתָּהּ דִּי עֶבֶד:

ב (ב) וַיְכַלּוּ אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

רש"י וַיְכַלּוּ אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי • רבי שמעון אומר: בשר-ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף

אשל אברהם

נברא העולם עתה, וזהו יום הששי
בה"א, שאותו יום ו' בסיון המוכן
למתן תורה. אף בהרבה כתיב
ודפוסים לא גורסים קטע זה, וכנראה
הוא הוספת איזה מעתיק. תורה א
(ב) וַיְכַלּוּ אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי - וכי
אפשר לומר שהקב"ה עשה מלאכה
בשביעי? (רש"י ב"ר י, ט).

- רבי שמעון אומר - ב"ר י, ט.
בשר-ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו -
בביאור פסל הלשון "עתיו ורגעיו" יש
לומר: "עת" פירושו זמן מיוחד לענין
מסוים, ולענינו הוא עת כניסת
השבת, ואילו "רגע" מתייחס לקביעת
זמן מסוים על פי חשבון. וכנתנו לומר,
שבשר-ודם אינו יודע את "עת" כניסת
השבת, משום שאינו מרגיש את
קדושתה, וגם אינו מסוגל לדיק
ולקבוע את "רגע" כניסת השבת, ולכן
הוא צריך להוסיף מחול על הקודש
(הרבי).

- צריך להוסיף מחל על הקדש -
ולשבות ממלאכה זמן מה לפני כניסת
השבת.
אבל הקדוש-ברוך-הוא שיוודע עתיו
ורגעיו - נכנס בו פחוט השערה -

הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה
- "הששי" משמע, "הששי" המיוחד
במקום אחר: "ויהי ערב ויהי בקר"
של גמר בראשית תלוי ב"יום
הששי", והוא ששי בסיון שניתנה בו
תורה (רש"י שבת פה, א). וראה גם רש"י
ע"ז ג, א: "והכי משמע, ויהי ערב ויהי
בקר יום הששי של ששה בסיון,
שעתידין ישראל לקבל התורה". ודיק
רש"י לכתוב: "המוכן למתן תורה",
דהינו שהוא מוכן כבר בלשון עבר,
כי רק כך ניתן לומר עליו "הששי"
בה"א הידיעה, כי ה"א הידיעה לא
תורה על העתיד אלא על העבר (מרא
דכ"א). גם יש לדיק בלשון: "המוכן
למתן תורה", משום שלענין זמן מתן
תורה בפועל, נחלקו חכמים האם
ניתנה בו' בסיון - כיון שמשה הוסיף
יום אחד מדעתו - או שניתנה בו'
בסיון (ראה רש"י שמות יט, טו), אך לכל
הדעות יום ו' בסיון הוא יום "המוכן
למתן תורה" מצד הקב"ה. בכמה
דפוסים וחומשים נוסף בפנים:
"ספרים אחרים: שביום ו' בסיון
שקבלו ישראל את התורה, נתחזקו
כל יצירות בראשית ונחשב כאילו

להם בשר באכילה, כי יכולנו לפרש
שבא לומר ש"את כל העץ" רק "לכם
ויהי לאכלה", ולא לחיית הארץ, ורק
מהחומר של הפסוקים יחד ניתן
ללמוד איסור אכילת בשר.

וכשבאו בני נח התיר להם בשר,
שנאמר - לקמן ט, ג. וברש"י שם.
"כל רמש אשר הוא חי וגו', בירק
עשב", שהתיר - ברש"י לקמן שם
ובסנהדרין נט, ב: שהפקרתי.

לאדם הראשון - מכאן מוכיח ש"ירק
עשב" האמור בפסוק ל' מוסב גם על
האדם.

"נתתי לכם - מעבשיו (רש"י סנהדרין שם).
את כל" - אפילו בהמות וחיות (רש"י
שם). תורה לא

(לא) יום הששי - הוסיף ה"א
ב"ששי" בגמר מעשה בראשית,
לומר שהתנה עמהם - עם השמים
ועם הארץ, שהוא בוראם בתנאי זה.
על מנת שיקבלו עליהם ישראל
חמשה חמשי תורה - וזה רמזו באות
ה"א.

דבר אחר: "יום הששי", כלם - כל
הבריאה כולה.
תלויים ועומדים עד "יום הששי",

מחל על הקדש, אבל הקדוש-ברוך-הוא שידע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר: מה היה העולם חסר? מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, בלתה ונגמרה המלאכה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ז)

ויכל אלהים ביום השביעי

ויכל אלקים, פרוש שכלתה בחינת ומדרגת מדת הצמצום וההסתר דשם אלקים ונמשך התגלות שם הוי', וכן נזכר לעיל שזהו מה שנאמר ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים. וכן של ארץ צריך לברר את ההעלם וההסתר דשם אלקים, לכן אין צורך בענין המלאכה, ואדרבה, יש אסור בעשיית המלאכה, משום דמאן דמחוי במחוג קמי מלפא כו', ועשיית מלאכה בשבת נקראת בשם חלול, שמכניס את הלעומת זה לתוך החלל והמקום של הקדשה כו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 31)

אבל הקב"ה . . נכנס בו כחוט השערה

יש לשאל, הרי החיוב להוסיף מחל על הקדש אינו רק בבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, אלא גם בשעה שהוא ודאי יום. ואם כי זה גופא הוא מפני שאדם אינו יודע עתיו ורגעיו, והוא עלול לחלל שבת – הרי סוף סוף יש חיוב כזה, וגם הקב"ה חייב לקיימו (פכ"כ). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המימרא בשם אומריו – רבי שמעון, הדורש טעמא דקרא (ב"מ קטו, א), ומכיון שטעם החיוב לא שייך אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה.

(ג) ויברך אלהים את-יום השביעי ויקדש אותו כי
בו שבת מפל-מלאכתו אשר-ברא אלהים לעשות:

ש"י ויברך ויקדש. ברכו במן, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה, וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתב על העתיד. אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש ב'בראשית רבה'.

אשל אברהם

וקדשו – הבדילו משאר הימים (הרבי).
במן, שלא ירד כלל בשבת – אף לא עומר אחד. וראה גם רש"י שמות שם. אף שם השמיט תיבת "כלל", כי לפי ביאורו שם, גם ביום שישי לא ירד לחם משנה, אלא רק לקטו לחם משנה, וממילא אין צריך להוסיף גבי שבת שלא היה יורד בו "כלל".
והמקרא כתוב על שם העתיד – משום שנאמר "ויברך .. ויקדש" – ולא נאמר במה ברכו ובמה קדשו – יש לומר, שהכתוב נאמר על שם העתיד. והפעם היחידה שמצינו בתורה יחס של ברכה וקדושה בשבת מצד הקב"ה עצמו, היה זה במן, ולכן פירש שהפונה לברכה ולקדושה האמורה שם. ומצינו כמה פעמים שהמקרא מדבר על שם העתיד – ראה רש"י לקמן פסוק יד. י. כה. יד. ו. שמות ג. א.
אשר ברא אלהים לעשות – המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש בבראשית רבה – פי"א, ט:

דיק רש"י להוסיף כאן: "כלתה ונגמרה" (הרבי). וראה גם רש"י מגילה ט, א: "וזהו גמרו". תורה ג.
(ג) ויברך .. ויקדש – ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עמר לגלגלת" – שמות טז, טו. עשירית האיפה לכל אדם.
ובששי לחם משנה – שם טז, כב. משמע שהיה יורד ביום שישי לחם משנה מן השמים, וזו גופא הברכה של יום השבת. אבל ראה רש"י שמות שם (פסוקים ט, כב, כט), שאין הכוונה שהיה יורד בו המן כפול, אלא שבשלקטו ביום שישי ובאו למדוד באהליהם, נעשה להם ברכה ומצאו שלקטו לחם משנה. וכן משמעות לשון רש"י שם כ, יא: "ברכו במן לכפלו בשישי לחם משנה". אף גם ברש"י כאן ניתן לדחוק ולומר שמשום כך דיק רש"י ולא כתב: "ובששי ירד להם לחם משנה", אלא "ובששי לחם משנה", לומר שבששי נתברך בלחם משנה.

כלומר, טים מלאכתו בדיוק עם כניסת יום השבת. ולכן מדיגיש כאן הכתוב "ויכל אלקים", משום שדבר זה הוא רק בחיק הבורא. ומה שדיק רש"י לכתוב "כחוט השערה", ולא בלשון הרגיל "כדרך עין"? יש לומר: משום שמדובר כאן בפעולה האחרונה של המלאכה, שהיא היתה כ"חוט השערה", וממילא גם זמנה היה כזה (הרבי).

ונראה כאלו כלה בו ביום – ואמר "ויכל .. ביום השביעי" לפי הנראה, ולא לפי האמת (רא"ש). והתורה כתבה כן כדי להשמיענו שהקב"ה כילה מלאכתו עם כניסת היום השביעי מממש.

דבר אחר – למה נאמר "ויכל .. ביום השביעי".

מה היה העולם חסר? מנוחה, באת שבת – באת מנוחה, בלתה ונגמרה המלאכה – כלומר, נשלמה מלאכת הבריאה ביום השביעי. וזהו פירוש "ויכל", מלשון גמר ושליומות, ולא מלשון כליון כפירוש הראשון, שלכן

השלמות והחסרון שבבריאה

אשר-ברא אלהים לעשות: (א, ב)

כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריך עשיה, הדין הוא דכתיב אשר ברא אלקים לעשות, אשר ברא ועשה אין כתיב כאן אלא לעשות, לומר שהכל צריך תקון (בראשית רבה פרשה יא, ו)
לכאורה מאמר זה סותר למאמר ז"ל "עולם על מליאתו נברא" (ואין לתרץ שעל מלואו נברא, ואחר כך בחטא עץ הדעת נתקלקל, דעדין יקשה מפשט הלשון ד"אשר ברא" דהחסרון הוא מצד הבריאה עצמה).
וגם לומר הבאור בזה: הן אמת שהעולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, על מלואו נברא, אף כאשר מגיע יום השביעי, הנה מצד העלוי דיום השבת אפשר להתעלות לדרגא נעלית יותר מבששת ימי החל. ולגבי דרגא זו, העולם – כמו שנברא בששת ימי החל – חסר וצריך תקון.
וכמו בעבודת ה': כאשר מתעלה האדם לדרגא נעלית יותר, נדרש ממנו לעבד את ה' באופן נעלה יותר, כי לגבי מצבו עתה, עבודתו הקודמת אינה בשלמות (הגם שלגבי מצבו הקודם היתה עבודתו שלמה).
ובדגמת מצות הצדקה: חייב נתינת הצדקה הוא לפי גדל רכישו. ולפי זה מובן שפאשר גדל רכישו, עליו להרבות יותר בצדקה ולתת כפי מצבו עתה, ואינו יכול להסתפק בנתינתו כמקדם (אף-על-גב שבמצבו הקודם קיים מצות הצדקה בשלמות).
ועל-דרך-זה בנדון דידן: העולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, היה בתכלית השלמות מצד מעמדו ומצבו – "ימי המעשה", אף כאשר מגיע יום השבת ונמשכת בעולם קדשה נעלית, הנה לגבי השלמות דששת ימי החל נחשבת כ"חסר" ו"צריך תקון".

(ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום
עשות יהוה אלהים ארץ ושמים:

ישי"א אלה. האמורים למעלה. תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נבראו בראשון. דבר אחר: בהבראם, בה"א בראם, שנאמר: "ביום ה' צור עולמים", בב' אותיות אלו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן, שהעולם הזה נברא בה"א. (ספרים אחרים: כמו שזה"א פתחה למשה,

אשל אברהם

אלו) אלא בפירוש תיבה זו, ולא לענין שנבראו ביום הראשון (רא"ס).
בה"א בראם – הינו שהם כמו שתי תיבות. ולפירוש זה, תיבת "בהבראם" מוסב על "תולדות השמים והארץ", וכפי טעם האתנחתא (רא"ס).
שנאמר – ישעיה כו, ד.
"ביום ה' צור עולמים", בשתי אותיות הללו של השם – וזהו "בין"ה"ה": בשם יו"ד ה"א של שם הוי".
יצר – "צור" מלשון יצר.
שני עולמים – עולם הזה ועולם הבא.
ולמדך כאן שהעולם הזה – שהם "תולדות השמים והארץ".
נברא בה"א – שהיא האות השניה של י"ה, וענינה שהיא האות הקלילה מכל האותיות, שאין צריך לקפוץ הפה בשעת הגייתה. לומר לנו, שבריאת העולם היתה בלי שום טורח כלל (רא"ס).
רמו שנירר הרשעים – שבעולם הזה.

(ד) אלה – האמורים למעלה – בפרק א. כי אין לשמים ולארץ שום תולדות מלבד אלו האמורים למעלה (רא"ס), ולכן גם לא כתב "ואלה", שענינו להוסיף על הראשונים, ראה רש"י ריש פרשת משפטים.
תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' – ללמדך שכלם "תולדות השמים והארץ".
נבראו וביום – כן הוא בכמה פתבירי ובדפוסים הנפוצים: בראשון.
ראשון – ובדלעיל ברש"י א, יד, כד. והינו, ש"בהבראם" מוסב על "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים", בניגוד לטעם האתנחתא (רא"ס). וראה רש"י לקמן יז, כד, ש"בהבראם" הוא לשון נפעל, ופירושו: בעת שנברא.
דבר אחר: "בהבראם" – למה נאמר בלשון זו. ולא נחלקו (שני פירושים

"ש"לש בריאות היה הקב"ה בורא בכל יום ויום. בא' ברא שמים וארץ ואורה, בב' רקיע וגיהנם ומלאכים, בג' אילנות ודשאין וגן עדן, בד' חמה ולבנה ומנלות, בה' עופות ודגים ולויתן, בו' אדם וחוה ורמשים. אמר רבי פנחס, בו' ברא ששה: אדם וחוה ורמש, ובהמה וחייה ומריאים [=שדים]. אמר רבי בנאי: אשר ברא אלהים ועשה אין כתיב כאן, אלא "אשר ברא אלהים לעשות, כל מה שהיה הקב"ה עתיד לבראות בשביעי, הקדים וברא אותו בשישי". ובי"ה תואר' שם: "ופירוש הכתוב, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר היה צריך לבראם ולעשות ביום השביעי, ואשר ברא אלקים אותם מקודם ביום השישי". ובמתנות כהונה' שם: "לעשות משמע, מה שהיה ראוי לעשות". תורה

כך העולם פתוח לשבים בתשובה, ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה ופתוחה למטה, לרדת דרך שם.

(ה) וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאֲרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה:

ה"א טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ • כל טָרֵם שבמקרא לשון 'עד לא' הוא, ואינו לשון קדם, ואינו נפעל, לומר הטָרֵם, כְּאִשֶּׁר יֵאמֶר הַקָּדוֹם, וְזֶה מוֹכִיחַ. ועוד אחר: "כי טָרֵם תִּירָאוּ", עדין לא תִירָאוּ. ואף זה תפֹּרֵשׁ: עדין לא הָיָה בְּאֶרֶץ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשֵׁשִׁי קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • עדין לא צָמַח, וּבְשִׁלִּישִׁי שְׁכָתוֹב "וְתוֹצֵא הָאֲרֶץ", לֹא יֵצֵאוּ, אֲלָא עַל פֶּתַח הַקֶּרֶקַע עָמְדוּ עַד יוֹם ו', וְלָמָּה? כִּי לֹא הִמְטִיר • וְזֶה טַעַם לֹא הִמְטִיר? לִפִּי שֵׁ"אָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה" ואין מכיר בטובתן של גִּשְׁמִים,

אשל אברהם

פירושה היא בלשון עבר. אבל ראה רש"י לקמן כד, מה, וצ"ע.

כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשֵׁשִׁי – שכן פסוק זה הוא המושך לפסוק א המדבר על גמר "תולדות השמים והארץ" (רא"ס). אבל אילו היה פירושו מלשון "קודם", אָז הָיְתָה הַכּוֹנֵה עַל הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל הַבְּרִיאָה.

קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם – וכמו שכתוב: "ואדם אין".

"וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה" עדין לא צָמַח – ראה גם רש"י שמות שם שמביא לשון התרגום כאן: "עד לא צָמַח".

וּבְשִׁלִּישִׁי שְׁכָתוֹב – לעיל א, יב. **"וְתוֹצֵא הָאֲרֶץ"**, (לא יֵצֵאוּ – כלומר, יֵצֵאוּ, שְׁהָרִי כְּתוּב "וְתוֹצֵא", אבל לא צָמַחוּ, וכמו שפסוקים: "וְתוֹצֵא הָאֲרֶץ" וְהַשָּׂדֶה.

אֲלָא – בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים לא גורסים תיבות אלו.

עַל פֶּתַח הַקֶּרֶקַע עָמְדוּ עַד יוֹם שֵׁשִׁי – מתארים למי גשמים, עד שנברא אדם בשישי (רש"י חולין ס, ב).

וְלָמָּה – לָמָּה שִׁיחַ הַשָּׂדֶה עדין לא הָיָה בְּאֶרֶץ, וְלָמָּה עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה עדין לא צָמַח. אף בכמה כתבי-יד, וכן בדפוס שני, לא גורסים "ולמה".

"כי לא המטיר". וְזֶה טַעַם **"לא המטיר"**? לִפִּי שֵׁ"אָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה", ואין מכיר – לא הָיָה מִי שִׁיכִיר.

בטובתם של גשמים – כדי שיתפלל עליהם.

הארץ", ולא יתכן לפרש כן, שהרי קודם המטיר ורק אח"כ צָמַח (דברי דוד).

ואינו נפעל – אינו מקבל פועל (רא"ס). **לומר "הטָרֵם" באשר יאמר "הקדים"** – ומזה מוכח ש"טָרֵם" אינו לשון "קודם".

וְזֶה מוֹכִיחַ – פסוק זה מוכיח ש"טָרֵם" פירושו: "עדין לא", ולא "קודם", שהרי בהמשך הפסוק כתוב הטעם: "כי לא המטיר", שזו הסיבה שעדין לא צָמַח, ולא שקודם צָמַח (ג"א).

ועוד אחר – מוכיח כן.

"כי טָרֵם תִּירָאוּ" – שמות ט, ל. וראה רש"י שם שמוכיח כן גם מהפסוק "טָרֵם יִשְׁכְּבוּ".

עדין לא תִירָאוּ – ידעתי כי עדין אינכם יראים, ומשתתתה הַרְוָחָה תַעֲמִדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם (רש"י שם). וְשֵׁם וְדָא לֹא שִׁיחַ לְפָרֵשׁ: קודם תִירָאוּ, שְׁהָרִי לֹא יֵרָאוּ. וְזֶה גַם רִש"י שְׁמוֹאֵל שֶׁם: "ואינו לשון לפני, וזה יוכיח, ועוד כי טָרֵם תִירָאוּ מפורש ממנו, וכן כל שיח השדה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ". וברש"י שמות שם מביא הוכחה גם מהפסוק (בראשית יט, ד): "טָרֵם יִשְׁכְּבוּ", שתרגומו: "עד לא שכיבו".

ואף זה תפֹּרֵשׁ – לפני זה רק הוכיח את הפירוש המלולי, וְכַעַת מִפְרֵשׁ אֶת הַפֶּסוּק. ראה עד"ז ברש"י שמות שם.

עדין לא הָיָה בְּאֶרֶץ – מפרש "יהיה" בלשון עבר. וכן הוא ברש"י חולין ס, ב. וראה בלחם ושמלה (שמות א, ב) שכל "טָרֵם" שבמקרא תהיה התיבה שלאחריה בלשון עתיד, אף אם

למטה "לראות שחת" – לראות גיהנם. הביטוי ע"פ תהלים טז, י.

כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה – מלבד פתח קטן בצד שמאל למעלה, שנקרא סתום ביחס לפתח שלמטה. **ופתוחה למטה לרדת דרך שם** – בגמרא מנחות כט, א, וברש"י שם: "שכל הרוצה לצאת ממנו לתרבות רעה – יוצא".

(ספרים אחרים – בכמה כתבי-יד ודפוסים לא גורסים קטע זה.

רמז, כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשבים בתשובה – בגמרא שם וברש"י: "מעלין ליה – בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגג". וראה שם הטעם שלא מעלים אותו מהפתח התחתון.

ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים, כמו יו"ד שהיא קטנה באותיות). תורה

(ה) **טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ** – **כל "טָרֵם" שבמקרא לשון "עד לא" הוא** – וכן תרגם אונקלוס. ופירושו: עדין לא, וכדלקמן. וראה גם רש"י שמות ט, ל: **"כל טָרֵם שבמקרא עדין לא הוא"**. ועד"ז ברש"י שְׁמוֹאֵל א, ג, ז: **"כל טָרֵם שבמקרא לשון עדין לא, כתרגומו: עד לא"**.

ואינו לשון קדם – כמו שפירשו הרמב"ע והרמב"ן בשמות ט, יח. ואם כן פירוש הפסוק הוא ששיח השדה הָיָה קודם בְּאֶרֶץ, דְּהִינּוּ שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר כָּאן אֶת סֵדֶר הַבְּרִיאָה: שְׁקוּדֵם כֹּל הָיָה "שיח השדה", ואח"כ "אד יעלה מן

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית 10

וכשפא אדם וידע שהם צרף לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים • ה' הוא שמו. אלהים, שהוא שליט ושופט על כל, וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו: ה' שהוא אלהים.

(1) ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה: וועגנא הוה סליק מן ארעא ואשקי ית כל אפי אדמתא:

ה' ואד יעלה • לענין ברייתו של אדם. העלה התהום והשקה עננים לשרות העפר, ונברא אדם, כגבל זה, שנותן מים ואחר כך לש את העסה, אף כאן "והשקה", ואחר כך "וייצר".

(2) וייצר יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה וינפח באפו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה: ויברא יי אלהים ית אדם עפרא מן אדמתא ונפח באפיה נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא:

ה' וייצר • שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחתית המתים. אבל בבמהמה, שאינה עומדת לדיון, לא נכתב ביצירתה שני יודיין. עפר מן האדמה • צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שבכל מקום

אשל אברהם

שאמר: "והשקה את כל פני האדמה", וזהו משום ש"צבר עפרו מכל האדמה", כדלקמן ברש"י פסוק 1 (רא"ם). תורה 2

(1) וייצר – שתי יצירות – לכן נכתב בשני יודיין.

יצירה לעולם הזה ויצירה לתחתית המתים – כלומר, יצירת גוף האדם בתחתית המתים, היא מזהב היצירה של גופו במעשה בראשית (משכיל לדוד). וזהו למאן דאמר שהאשה נבראה מהצלע, אבל לדעה שהאדם נברא שני פרוצפים ואח"כ חילקו הקב"ה לשנים ועשה מאחד מהם חוה (כמובא ברש"י לעיל א, כו) – ראה ברכות סא, א ועירובין יח, א, שלכך נכתב "וייצר" בשני יודיין, להורות על שתי צורות. אמנם שם מובא שלדעה שנבראה מהצלע, הפירוש "וייצר" הינו יצר טוב ויצר הרע, ורש"י לא הביאו כאן, אלא העדיף את פירוש המדרש (ב"ר יח, א), משום שלדעתו יצר הרע נכנס באדם עם אכילת עץ הדעת, כדלקמן ברש"י פסוק כה, ולא משעת היצירה.

אבל בבמהמה שאינה עומדת לדיון – ולא תקום לתחיה.

לא נכתב ביצירתה שני יודיין – לקמן פסוק יט.

עפר מן האדמה – צבר עפרו מכל "האדמה" – לומד כן מיתור תיבת "האדמה", שהרי היה די ב"עפר" בלבד (רא"ם). או משום שנאמר לעיל:

(1) ואד יעלה – לענין בריאתו של אדם – כלומר, מוסב על הפסוק שלאחריו המדבר ביצירתו של אדם, ולא לענין העשבים והאילנות הנזכרים לפני כן. שאילו היה כן, היו העשבים צומחים קודם יצירת האדם עם האד המושקה את פני האדמה (רא"ם).

העלה – כלומר, "ואד יעלה" האומר כאן, אינו לשון הוזה תמידי, דהיינו שפך היה תמידי, כיון שהפתוב מדבר רק על בריאת האדם, אלא פירושו: "העלה", באופן חד פעמי.

התהום – מי הים שבאגן. וראה גם ברש"י תענית ט, ב: "כלומר, ממים של מטה, ולא ממים של מעלה, שנאמר ואד יעלה מן הארץ, ששתה בארץ ועלה".

"והשקה" העננים לשרות העפר – וזהו "והשקה את כל פני האדמה", שהאד שעלה מן התהום השקה את העננים, והם הורידו מים והשרו את העפר שעל "פני האדמה". וה"באר בשדה" כתב, שפונת רש"י ש"פני האדמה" הם "העננים". ואפשר ששני הפירושים נכללים ב"פני האדמה", ולכן נאמר: "את כל פני האדמה", הן העננים והן העפר.

ונברא אדם; כגבל זה, שנותן מים ואחר כך לש את העסה, אף כאן: "והשקה" ואחר כך "וייצר" – ומה

וכשפא אדם – משמע שמפרש "ואדם אין" על אדם הראשון, ודלא באונקלוס.

וידע שהם צרף לעולם – לעבודת האדמה.

התפלל עליהם וירדו – ובטעם שהקב"ה המתין לתפילת אדם הראשון, ולא הוריד הגשמים מאליו, מובא בגמרא שם: "ללמדך שהקב"ה מתאנה לתפלתן של צדיקים".

וצמחו האילנות והדשאים – מאליהם, ללא עבודת האדם. משום שהצמחים כבר עמדו על פתח הקרקע, ולא היו זקוקים לעבודת האדם בשביל לצמוח. ומה שכתוב: "לעבוד את האדמה", הכונה לפעמים אחרות ולשנים הבאות (למש).

ה' אלהים – ה"ה" הוא שמו – שם העצם (גרא).

"אלהים" שהוא שליט ושופט על כל העולם – והוא שם התואר (גרא).

וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו: "ה" שהוא "אלהים" – ומה שלא פירש כן בפעם הראשונה שנוצר "ה" אלקים" (לעיל פסוק ד)? יש לומר: משום ששם כבר באר (א, א) שזהו משום ששיתף והקדים מדת הרחמים למדת הדין. ולפי פירוש זה, שני השמות הם שמות תואר: רחמים ודין, ולא מתאים לפרש כמו כאן: ה' שהוא אלקים. תורה

שימות, שם תהא קולטתו לקבוצה. דבר אחר: נטל עפרו ממקום שנאמר בו: "מזבח אדמה תעשה לי", אמר: הלוואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמד. ויפח באפיו • עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני, ברא רקיע לעליונים. בשלישי, "תראה היבשה" לתחתונים. ברביעי, ברא מאורות לעליונים. בחמישי, "ישורצו המים" לתחתונים. הזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו, יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד. נפש חיה • אף בהמה וחייה נקראו: "נפש חיה", אף זו של אדם – חיה שבכלל, שנתוסף לו דעה ודבור.

(ח) ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם וישם שם חונציב יי אלהים גינתא בעדן מלקדמין ואשוי תמן ית אדם די ברא: את האדם אשר יצר:

ש"י • מקדם • במזרחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר, והרי כתיב: "ויברא וגו' את האדם וגו'". ראייתי

אשל אברהם

באדם, אלא הכל הן מאותה נפש החיה שבאדם, שהנפש שבאדם דומה לנפש בעלי חיים במה שהיא בעלת הונה והרגשה, אלא שנוספו בה בוחות נוספים שאין בבעלי חיים (רא"ם). תורה ח (ח) **מקדם – במזרחו של עדן נטע את הגן** – ולא מלשון "מקדם" כבאוינקלוס, שהוא קודם יצירת האדם, כי אז היה לו לומר: "ויטע .. מקדם גן בעדן" (משכיל לדח). וגם אין פירושו שנטע את הגן בתוך העדן במזרחו של עולם, שכן הגן לא היה בתוך עדן אלא לפני עדן, כאמור בפסוק י: "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן" (ע"פ באר בשדה). אף צריך לומר גם, שהגן לא היה מחוץ לעדן לגמרי, שאם כן היה לרש"י להוסיף "מחוץ לעדן", כמו שהוסיף לקמן ג, כד גבי הפרובים, והוא משום שכאן נאמר "גן בעדן", דהינו שהגן היה "בעדן" עצמו, אלא שלא היה בתוך העדן, אלא בצד המזרחי שלו. ומפרש "מקדם" – "במזרח", ולא ממזרח (וכן פירש רש"י לקמן שם), משום ש"ממזרח" משמעו גם רחוק ממזרח לעדן, לכן הוצרך לפרש שהכונה במזרח של עדן עצמו. ואם תאמר: הרי כבר נאמר – לעיל א, כו. – **"ויברא אלהים את האדם וגו' – וא"כ למה חזר שוב וכתב את סיפור יצירתו של האדם. ורש"י שואל שא"ל זה כן ולא בפסוק שלפני זה,**

לתחתונים, ברביעי ברא מאורות לעליונים – שהרי הם נכללים ב"תולדות השמים", כדלעיל ברש"י א, יד. ובויקרא רבה ט, ט הגירסא: "מן העליונים". **בחמישי "ישורצו המים" לתחתונים, הזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו – שאם יברא את האדם רק מן התחתונים (או רק מן העליונים).** **יש קנאה במעשה בראשית** – ראה גם רש"י לעיל א, כו. **שיהיו אלו** – התחתונים (או העליונים). **רבים** – מרובים. **על אלו** – על העליונים (או על התחתונים). **בבריאת יום אחד** – מדיק לכתוב "יום אחד" ולא "בריאה אחת" כבויקרא רבה שם, משום שביום שישי נבראו גם חיות ובהמות שנבראו רק מן התחתונים. ולענין יום השבת, כתב ב"משפיל לדוד", שהמנוחה של יום השבת, היא גם לעליונים וגם לתחתונים. **לנפש חיה** – אף בהמה וחייה נקראו "נפש חיה" – לעיל א, כד. **אף זו של אדם חיה שבכלל** – ולכן נאמר בו "לנפש חיה", לנפש שהיא חיה בשלימות. ולא סתם "נפש חיה". **שנתוסף בו דעה ודבור** – שאין השכל והדיבור נפשות בפני עצמן שנתוספו

"והשקה את כל פני האדמה", ופירש רש"י שם שזה נאמר: "לענין בריאתו של אדם" (נח"א). או משום שנאמר: "עפר מן האדמה" (ולא "מעפר האדמה"), הינו שהעפר היה מכל האדמה. **מארבע רוחות** – כלומר, לאו דוקא מכל האדמה ממש, אלא מארבעת הצדדים של האדמה, שהם כוללים את כל האדמה. **שכל מקום שימות שם – תהא קולטתו לקבוצה** – כאמור לקמן ג, יט: "עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת". **דבר אחר** – למה נאמר "האדמה" בה"א הידיעה. **נטל עפרו ממקום שנאמר בו – שמות כ, כא.** **"מזבח אדמה תעשה לי"** – ופירושו שהמזבח יהא מחובר באדמה (רש"י שם בפירוש הראשון). כלומר, "מן האדמה" הנזכרת כאן, הכונה לאדמה הידועה הנזכרת בתורה גבי מזבח, והינו מאדמת מקום המזבח שבהר המוריה. **ואמר** – כן הוא בכמה פתייני. **הלוואי תהיה לו כפרה** – מהמזבח. **ויוכל לעמוד** – להתקיים בעולם. **ויפח באפיו** – עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים – ולא כמו בעלי החיים שנפשם נבראה יחד עם גופם מן התחתונים. **לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני ברא רקיע לעליונים, בשלישי "תראה היבשה"**

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית סט

בְּבִרְיָתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, מַל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן, כָּלֵל שֶׁלֹא חָרְיוּ מַעֲשֶׂה, הוּא פֶרֶטוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם" וְהוּא כָּלֵל, סֵתֵם בְּרִיאָתוֹ מֵהִיכָן, וְסֵתֵם מַעֲשִׂיו. חֲזֹר וּפְרֹשׁ "וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים וְגו'" וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן עֵדֶן וַיְנַיְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן, וַיַּפֵּל עָלָיו תְּרֻמָּה. הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר, וְאִינוּ אֵלָּא פֶרֶטוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן. וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה, חֲזֹר וְכֹתֵב: "וַיִּצְרָה ה' וְגו'" מִן הָאָדָמָה כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה" כְּדִי לִפְרֹשׁ "וַיִּבְא אֶל הָאָדָם" לְקִרְוֹת שֵׁם, וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק.

ט וַאֲצֻמַּח יי אֱלֹהִים מִן אֲרָעָא כָּל אֵילָן
דְּמִרְגָּא לְמַחְזִי וְטֵב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא
בְּמַצִּיעוֹת גִּינְתָא וְאֵילָן דְּאֶקְלִין פִּירוּהִי
חַכִּימִין בֵּין טֵב לְכִישׁ:

(ט) וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־עֵץ נֶחֱמֵד
לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן וְעֵץ
הַדַּעַת טוֹב וְרָע:

יג"א וַיִּצְמַח • לַעֲנִין הַגֵּן הַכְּתוּב מְדַבֵּר. בְּתוֹךְ הַגֵּן • בְּאֲמַצַּע הַגֵּן.

י וְנִהְרָא הוּא נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יֵת
גִּינְתָא וּמִתַּמֵּן יִתְפָּרֵשׁ וְהוּי לְאַרְבַּעָה רִישֵׁי
נְהָרִין:

(י) וְנִהְרָא יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד
וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רִאשִׁים:

יא שׁוּם חֵד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֲרָע
דְּחוּלָה דִּי תַמָּן דְּהָבָא:

(יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֵּבֵב אֶת כָּל־אֲרָץ
הַחוּלָה אֲשֶׁר־שָׁם הוּא־הֵב:

יג"ב פִּישׁוֹן • הוּא נִילוֹס נְהַר מְצָרִים, וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְּבַרְכִּין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת הָאֲרָץ, נִקְרָא פִישׁוֹן,
כְּמוֹ "וּפִשׁוּ פְרָשָׁיו". דְּבָר אַחֵר: "פִּישׁוֹן", שֶׁהוּא מְגִדֵּל פִּשְׁתָּן, שֶׁנֶּאֱמַר אֵצֶל מְצָרִים: "וּבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים".

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"ט)

וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְּבַרְכִּין . . נִקְרָא פִישׁוֹן (רש"י ב, יא)

יג לשאל, מה מְכַרֵּחַ אֶת רִשׁ"י לִפְרֹשׁ אֶת שֵׁם הַנְּהָר (וְהָרִי לֹא פִרְשׁ אֶת הַשֵּׁם "אֲרָץ הַחוּלָה"). וְנִשׁ לֹמֵר, דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה
מְאַרְכִּיָּה בְּשִׁבְחָהּ וּמַעֲלָתָהּ שֶׁל ה'ג': "כָּל עֵץ נֶחֱמֵד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל", "וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רִאשִׁים" (הֵינּוּ שְׁנֵהָרוֹת אֵלּוּ הֵם

אשל אברהם

שְׁאוּמֵר בְּהַמְשָׁךְ: "בְּתוֹךְ הַגֵּן". וְלֹא
לַעֲנִין שֶׁהִצְמִיחַ עֲצִים בְּכָל הָאֲרָץ, שֶׁכֵּן
צְמִיחַת הָאֵילָנוֹת בְּעוֹלָם הָיְתָה רַק
לְאַחֵר שֶׁיָּרְדוּ גְשָׁמִים, כְּדִלְעִיל בְּרִשׁ"י
פְּסוּק דה.

בְּתוֹךְ הַגֵּן – בְּאֲמַצַּע הַגֵּן – כִּי אִם לֹא
כֵּן, מֵה מוֹסִיף "בְּתוֹךְ", שֶׁהָרִי כָּל
הָעֲצִים הָיוּ בְּתוֹךְ הַגֵּן (י"א). תוֹרָה י

(יא) פִּישׁוֹן – הוּא נִילוֹס נְהַר מְצָרִים,
וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְּבַרְכִּין – מִתְּבַרְכִּים
מֵאֲלֵיהֶם.

וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת הָאֲרָץ נִקְרָא
"פִּישׁוֹן", כְּמוֹ "וּפִשׁוּ פְרָשָׁיו" – חֲבִיקוּק
א, ח. רַבּוֹ פְּרָשָׁיו (רש"י שם).

דְּבָר אַחֵר: "פִּישׁוֹן", שֶׁהוּא מְגִדֵּל
פִּשְׁתָּן, שֶׁנֶּאֱמַר אֵצֶל מְצָרִים – וְשִׁעִיָּה
יט, ט.

"וּבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים" – זוֹרְעֵי פִשְׁתִּים
עַל הַנְּהָר (רש"י שם). וְרָאָה גַּם רִשׁ"י

לוֹ גֵּן עֵדֶן" מִשְׁמַע, שֶׁלַּעֲדָן לֹא הָיָה
שׁוּם מִשְׁמַעוֹת לֹאֵל הַגֵּן שָׁבוּ. אִךְ
בְּפֹסֶט שְׁנֵי הַגִּירָסָא: "וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן
עֵדֶן", כְּבִפְסוּק.

"וַיְנַיְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן" – לְקַמֵּן פְּסוּק טו.
"וַיַּפֵּל עָלָיו תְּרֻמָּה" – לְקַמֵּן פְּסוּק
כא. וְרָאָה גַּם רִשׁ"י לַעֲלִיל א, כו
(פְּסוּפוֹ) לַעֲנִין בְּרִיאַת אָדָם וְחוּהָ.

הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר,
וְאִינוּ אֵלָּא פֶרֶטוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן. וְכֵן אֵצֶל
הַבְּהֵמָה חֲזֹר וְכֹתֵב – לְקַמֵּן פְּסוּק יט.

"וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כֹּל חַיַּת
הַשָּׂדֶה", כְּדִי לִפְרֹשׁ: "וַיִּבְא אֶל
הָאָדָם" לְקִרְוֹת שֵׁם, וּלְלַמֵּד עַל
הָעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק – שֶׁיֵּשׁ בּוֹ

מִים וַיִּבְשֶׁה (רש"י חולין כו, ב). וְרָאָה גַּם
רִשׁ"י לְקַמֵּן פְּסוּק יט. תוֹרָה ט

(ט) וַיִּצְמַח – לַעֲנִין הַגֵּן הַכְּתוּב מְדַבֵּר
– כְּלֹמֵר, שֶׁהִצְמִיחַ הָעֲצִים בְּגֵן, וְכְמוֹ

מִשׁוּם שֶׁרַק כָּאֵן לְאַחֵר שֶׁפִּירֶשׁ
ש"מִקְדָּם" הֵינּוּ מִמּוֹרָח, וְלֹא מִקּוֹדֵם
שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם, מוֹבֵן שֶׁכַּעַת הוּא
מִתְאַר אֶת פְּרִטֵי יִצִּירַת הָאָדָם,
וּמִמּוֹלֵא כַּעַת יִהְיֶה מוֹכֵן הַתִּירוּץ עַל
שְׂאֵלָה זוֹ, וּכְדִלְקַמֵּן בְּפָנִים (רִאשׁוֹ).

רִאִיתִי בְּבִרְיָתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ
שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, מַל"ב מִדּוֹת
שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת – מִדָּה יג.

וְזוֹ אַחַת מֵהֶן: כָּלֵל שֶׁלֹא חָרְיוּ מַעֲשֶׂה,
הוּא פֶרֶטוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן. "וַיִּבְרָא
אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" וְהוּא כָּלֵל, סֵתֵם
בְּרִיאָתוֹ מֵהִיכָן, וְסֵתֵם מַעֲשִׂיו, חֲזֹר
וּפְרֹשׁ: "וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים וְגו'" – לַעֲלִיל
פְּסוּק ו.

וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן עֵדֶן – כְּמִתּוֹאֵר בְּפְסוּקִים
ח"ט. כְּלֹמֵר, נְטִיעַת הַגֵּן בְּעֵדֶן וַצְמִיחַת
הָאֵילָנוֹת בּוֹ, נַעֲשׂוּ לְאַחֵר יִצִּירַת
הָאָדָם. וְלִהְיֶיר, שֶׁמִּלְשׁוֹן רִשׁ"י "וַיִּצְמַח

המקור לכל הנזירות שבְּעוֹלָם, "אֲשֶׁר שָׁם הָזֶהב . . וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם". לכן מִפְּרֶשׁ רַש"י שֶׁגַם שָׁם הִנָּהר מוֹרָה עַל מַעֲלָה וְשִׁבַּח - מִיָּמֵינוּ מוֹתְבָרְכִין. וְכֵן בְּשָׁאֵר הַנִּזְרוֹת: **גִּיחוֹן** – הוֹלֵךְ וְהוֹמָה. **חֲדָקָל** – מִיָּמֵינוּ חֲדִין וְקָלִין. **פָּרָת** – מִיָּמֵינוּ פְּרִים וְרִבִּים וּמִבְרִין אֶת הָאָדָם.

(יב) וְזֶה־ב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב שֶׁם הַבְּרָלָח וְאֶבֶן
הַשֹּׁהַם:
יב וְזֶה־בָּא דְאֶרְעָא הֵיאָה טַב תַּמָּן בְּדִלְחָא
וְאֶבֶן בּוֹרְלָא:

(יג) וְשֵׁם־הַנֶּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַפּוֹלֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ
כּוּשׁ:
יג וְשֵׁם נִהְרָא תַנִּינָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יָת
כָּל אֶרְעָא דְכוּשׁ:

כ"ט גִּיחוֹן • שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה וְהִמְיָתוֹ גְּדוֹלָה מְאֹד, כְּמוֹ: "וְכִי יֵצֵא", שְ�מַנְגִּיחַ וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה.

(יד) וְשֵׁם־הַנֶּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקָל הוּא הַהֹלֵךְ קֶדְמָת
אֲשׁוּר וְהַנֶּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת:
יד וְשֵׁם נִהְרָא תַלִּיתָאָה דִּיגִלַת הוּא מִהֲלֹף
לְמִדְנָחָא דְאֶתוּר וְנִהְרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:

כ"י חֲדָקָל • שְׁמִיָּנוּ חֲדִין וְקָלִין. פָּרָת • שְׁמִיָּנוּ פְּרִין וְרִבִּין, וּמִבְרִין אֶת הָאָדָם. כּוּשׁ וְאֲשׁוּר • עֲדִין
לֹא הָיוּ, וְכֵתֵב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. קֶדְמָת אֲשׁוּר • לְמַזְרָחָהּ שֶׁל אֲשׁוּר. הוּא פָּרָת • הַחֲשׁוֹב עַל כָּל־ם,
הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

אשל אברהם

לְאֶחָד שְׁנַתְרַפָּאָה, רָאָה רַש"י סוּטָה
יֵא, ב, וּבְמִתְרַש"א שָׁם.

כוּשׁ וְאֲשׁוּר, עֲדִין לֹא הָיוּ – בְּזִמְנָן
בְּרִיאַת הָעוֹלָם (רַש"י בְּחֻבּוֹת י, ב). שְׁכֵן כּוּשׁ
הָיָה בְּנוֹ הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חָם (כְּדִלְקָמָן י, ו),
וְאֲשׁוּר הָיָה בְּנוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל שָׁם (כְּדִלְקָמָן י,
כב), וְאַרְצוּתֵיהֶם נִקְרָאוּ עַל שְׁמָם. וְמֵה
שֶׁלֹּא פִירַשׁ בֵּן עַל "אֶרֶץ הַחֲוִילָה"
הַנִּזְכָּרַת בְּפִסּוּק יא, שֶׁגַם הִיא נִקְרָאת
עַל שֵׁם הָעֵתִיד, שֶׁהִי הַחֲוִילָה הוּא בְּנוֹ
שֶׁל כּוּשׁ (כְּדִלְקָמָן י, ז) [אִו שֶׁל יִקְטָן,
כְּדִלְקָמָן י, כט], אֶף מִסְתַּבֵּר שֶׁהַפְּנִיָּה
לְבָנוֹ שֶׁל כּוּשׁ, רָאָה רַש"י תַּהֲלִים סח,
יד, כְּתֵב הַנִּחְלָת יַעֲקֹב, מִשּׁוּם שְׁנִיתָן
לְפָרֶשׁ הַחֲוִילָה עַל שֵׁם הַמְּחֻזֵּז, וְלֹא
עַל שֵׁם אָדָם, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָא הַחֲוִילָה
בְּה"א הַיִּדְיָעָה. וּבִסְפֵר הַגּוֹר כְּתֵב,
שֶׁעַל אֶרֶץ הַחֲוִילָה הַתּוֹרָה עֲצָמָה
נוֹתֶנֶת סִימָנִים: "אֲשֶׁר שָׁם הָזֶהב . .
הַבְּדוּלָח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם", וְאִם נִיתָן
לְהַפִּיר אוֹתָהּ עַל פִּי סִימָנִים אֵלּוּ,
וְאִילוֹ כּוּשׁ וְאֲשׁוּר נִכְתְּבוּ בְּלֹא שׁוּם
סִימָן, לָכֵן הוֹצֵרָה לְפָרֶשׁ שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל
שֵׁם הָעֵתִיד.

וְכֵתֵב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד – רָאָה
עַד"ו לְקָמָן יד, ז. שְׁמוֹת ג, א. וְרָאָה גַם
רַש"י לְעִיל א, יד, ב, ג.

מֵה שֶׁהוּא נוֹגַח בְּפּוֹעֵל בְּקָרֵן נִקְרָא
"נִגְיָחָה" עַל שֵׁם הַיִּצִּיָּאָה שֶׁלֹּא וְרָאָה גַם
רַש"י ב"ק, ב ד"ה כְּתִיב וְכַרְש"ש שָׁם, וְכֵן גַּם נִהְרָ
הַגִּיחוֹן בִּינֵן שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ וְיִוָּצָא
מִמְּקוֹמוֹ (לֹא סָתֵם יִצִּיָּאָה וּמִשִּׁיכָה,
שֶׁבָּנָה כָּל הַנִּזְרוֹת דּוּמִים, וְכִלְשׁוֹן
הַפִּסּוּק (אִיּוֹב מ, כג) "יִגִּיחַ יִרְדֵּן אֶל פִּיהוּ",
אֲלֹא הוּא "הוֹלֵךְ וְהוֹמָה" כְּמוֹ הַשּׁוּר –
נִקְרָא עַל שֵׁם זֶה "גִּיחוֹן". תּוֹרַה יד
(יד) **חֲדָקָל** – שְׁמִיָּנוּ חֲדִין וְקָלִין –
חֲרִיפִים בְּטַעֲמִים וְקָלִים בְּמִשְׁקָלָם,
וְטוֹבִים לְשִׁתּוֹת שְׁאִין מִכְּבִידִין הַגּוֹף
(ע"פ רַש"י בְּרֻכּוֹת נט, ג). וּבְכַפּוּס שְׁנֵי
הַיִּזְרָסָא: "חֲדָקָל וְקָל בְּמִרְצָתוֹ". וְרָאָה גַם
רַש"י גִּיטִין ס, ב, שֶׁנֶּקֶט גְּבִי נִהְרָ לְשׁוֹן
"קָלִין לְרוּץ".

פָּרָת – שְׁמִיָּנוּ פְּרִין וְרִבִּין – שֶׁהִנָּהָר
גָּדַל מֵאֵלָיו בְּלֹא שׁוּם מִטָּר (רַש"י בְּרֻכּוֹת
נח, ג). וְרָאָה גַם רַש"י אִיּוֹב מ, כג.
וּמִבְרִין אֶת הָאָדָם – וּמִבְרִין – לְשׁוֹן
בְּרִיאֻת (רַש"י בְּרֻכּוֹת נח, ג). כְּלוֹמֵר, שְׁמִיָּנוּ
בְּרִיאִים לַגּוֹף. וְרָאָה כְּתוּבָת עז, ב:
"מִפְּנֵי מֵה אֵין מִצּוֹרְעִין בְּכִבְלָא מִפְּנֵי
שְׁאוּכְלִין תְּרִדִין וְשׁוֹתִין שְׂכָר וְרוֹחֲצִין
בְּמֵי פָּרָת". וְיֵשׁ לֹמֵר שְׂדוּרֶשׁ אֶת
"פָּרָת" מִלְּשׁוֹן רַפְּאָה, וְעַל־דֶּרֶךְ
שְׁמִצִּינוּ גְּבִי מְרִים שֶׁנִּקְרָאָה "אֶפְרָת"

מִשְׁלִי ז, טז: בְּגִדֵי פִשְׁתָּן הַבָּאִים
מִמִּצְרַיִם שֶׁשָׁם הַפִּשְׁתָּן מִצְרִי. תּוֹרַה יב
(יג) **גִּיחוֹן** – רָאָה רַש"י בְּרֻכּוֹת י, ב
וְכִרְיָתוֹת ה, ב, שְׁאִין זֶה גִיחוֹן הַנִּזְכָּר
בְּמִלְכִּים א, א, לג, שֶׁהוּא "מַעֲיֵן קָטָן
סְמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם", וְאִילוֹ זֶה הוּא נִהְרָ
גְּדוֹל וְאִינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה – רֹעֵשׁ וְגוֹעֵשׁ.
וְהִמְיָתוֹ גְּדוֹלָה מְאֹד – יוֹתֵר מִשְׁאֵר
הַנִּזְרוֹת הַזּוֹרְמִים.

כְּמוֹ "כִּי יֵצֵא" – שְׁמוֹת כא, כח.
שְׁמַנְגִּיחַ וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה – תּוֹף כְּדִי
שֶׁהוּא נוֹגַח בְּקִרְיוֹ. לְכֹאדְרָה, הַדְּמִיוֹן
שֶׁל נִהְרָ הַגִּיחוֹן לְשׁוֹר הַנּוֹגַח הוּא רַק
בְּזֶה שֶׁהוּא "הוֹלֵךְ וְהוֹמָה" כְּמוֹ שׁוּר
הַהוֹלֵךְ לְנִגּוּחַ, אֲבָל הַנֶּהָר עֲצָמוֹ אִינוּ
נוֹגַח. אֶף לְפִי זֶה צ"ע, שֶׁהִעִיקָר חֲסֵר
בְּטַעֲם הַשֵּׁם. וְאוּלַי יֵשׁ לֹמֵר, שֶׁשּׁוּרֶשׁ
הַמִּלָּה "נִגַּח" הוּא מִלְּשׁוֹן "מִגִּיחַ
מִמְּקוֹמוֹ" (שׁוּפְטִים כ, ג), שֶׁפִּירוּשׁוֹ מִשִּׁיכָה
וְיִצִּיָּאָה מִמְּקוֹם מְסוּדִים (רַאָה רַש"י שׁוּפְטִים
שם. יחזקאל לב, ג), שְׁכֵן הַשּׁוּר כִּשֶּׁהוּא כָּא
לְנִגּוּחַ הוּא יוֹצֵא וְנִמְשָׁךְ מִמְּקוֹמוֹ לְכוּן
הַמְּנוּגָה, וְכִיוֹן שֶׁאֲצֵל הַשּׁוּר הַיִּצִּיָּאָה
מְלוּנָה בְּהִשְׁמַעַת קוֹל רֹעֵשׁ גְּדוֹל,
וּבְלִשׁוֹן רַש"י: "שְׁמַנְגִּיחַ (כְּלוֹמֵר, נִמְשָׁךְ
וְיִוָּצָא מִמְּקוֹמוֹ) וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה", וְלָכֵן

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית עא

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה:

כ"ט וַיִּקַּח • לָקַחוּ בְּדָבָרִים נָאִים וּפְתָהוּ לִיפְנֵס. 'בְּרָאשִׁית רַבָּה'.

(טז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הָגֶן אָכַל תֹּאכַל:

(יז) וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אָכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֵיئֶתֶד הָאָדָם לְבַדּוֹ אַעֲשֶׂה־לּוֹ עֹזֵר בְּגִנְדּוֹ:

טו וַיִּקַּח יְיָ אֱלֹהִים אֶת־אָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן לְמַעְלָתָהּ וּלְמַטְרָתָהּ:

טז וַיִּפְקֵד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימַר מִכָּל אֵילָן גִּינְתָא מִיכָל תִּיכּוּל:

יז וַיֹּמַאֲלֵן דְּאָכְלִין פִּירוּהִי חֲפִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ לֹא תִיכּוּל מִנָּה אַרְי בְּיוֹמָא דְּתִיכּוּל מִנָּה מִימַת תָּמוּת:

יח וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לֹא תִקֵּין לְמַהוּי אָדָם בְּלִחּוּדֵהּ אַעֲבִיד לָהּ סִמָּךְ לְקַבְלָהּ:

כ"ט וַיִּקַּח • לָקַחוּ בְּדָבָרִים נָאִים וּפְתָהוּ לִיפְנֵס. 'בְּרָאשִׁית רַבָּה'.

אשל אברהם

קְדָמַת אַשּׁוּר – לְמִזְרְחָה שֶׁל אַשּׁוּר – וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנֵקְלוֹס. וְכֹנֶנֶת רַשִׁי, שֶׁהִנָּהר הָיָה מִשְׁקָה מִמַּעַרְב לְמִזְרָח, וְלֹא בְּמִזְרְחָה שֶׁל אַשּׁוּר מִצְפּוֹן לְדָרוֹם (ע"פ באר בשדה).

הוּא פֶּרֶת – תְּחִילָה פִּירֵשׁ, לְמָה נִקְרָא שְׁמֵם חֲדָקַל וּפֶרֶת, וְאַחֲ"כ פִּירֵשׁ מִהוּ אַשּׁוּר, וְאַחֲ"כ פִּירֵשׁ מִהוּ "קְדָמַת", וּבִסּוּף מִפְּרֵשׁ לְמָה נֶאֱמַר "הוּא פֶּרֶת". הַחֲשׁוֹב עַל פֶּלֶם – לָכֵן נֶאֱמַר עָלָיו "הוּא פֶּרֶת", בְּלִשׁוֹן חֲשִׁיבוּת (רא"ם). מִשְׁאֲ"כ בְּשֶׁאֶר נִהְרֹת, לֹא נִכְתַּב "הוּא" עַל שֵׁם הַנְּהָר. וְגַם, "פֶּרֶת" הוּא מִלִּשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, כְּמוֹ "אַפְרָתִי", "אַפְרָתָה", רָאָה רַשִׁי תִּהְיֶה קֶלֶב, ו. רות א, ב.

הַנּוֹכַח עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – לְקַמֵּן טו, יח. וְזוֹ חֲשִׁיבוּתוֹ. וְאוֹלִי כֹנֶנֶת רַשִׁי לֹא מִשְׁמֹשׁ כִּי לֹא נִכְתַּב עָלָיו "יִשְׁשֵׁם הַנְּהָר" כְּבִשְׁאֶר נִהְרֹת, אֲלֵא "וְהַנְּהָר" סֵתֵם, כִּי הוּא "נּוֹכַח עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". וְרָאָה גַם רַשִׁי לְקַמֵּן שֵׁם דְּבָרִים א, I. תורה טו

(טו) וַיִּקַּח – לָקַחוּ בְּדָבָרִים – בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵדָם לִשׁוֹן לְקִיחָה אֵינוֹ אֲלֵא בְּדָבָרִים, מִשּׁוֹם שֶׁהָאָדָם הוּא בֶן דַּעַת, וְלֹא שִׁיךְ לֹמַר עָלָיו לְקִיחָה בְּיָדִים כְּלִקְחִית חֲפֵץ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם

(גרא. וְחִילּוֹק זֶה כִּתְּב רַשִׁי עֲצֻמוֹ לְקַמֵּן מִג, טו, בְּפִירוּשׁ הַתִּרְגוּם). וְרָאָה גַם רַשִׁי לְקַמֵּן טו, ג. מִג, טו. שְׁמוֹת יד, ו. וַיִּקְרָא ח, ב. בְּמִדְּבָר ח, ו. יא, טו. שֵׁם טו, א. שֵׁם כ, כה. שֵׁם כז, יח, כב. בְּדָבָרִים א, טו.

נָאִים – בְּשִׁבְלִי שִׁסְבִּים לְהַפְּנֵס לָגֶן עֵדֶן. וּפְתָהוּ לְפָנֵס – וְזֶהוּ וַיַּנְחֵהוּ בְּגֶן עֵדֶן, שֶׁהִכְנִיסוֹ לָגֶן עֵדֶן. וְיֵשׁ לֹמַר, שֶׁמִּפְּרֵשׁ "וַיַּנְחֵהוּ" גַם מִלִּשׁוֹן נִחַת רוּחַ; שֶׁפִּיִּסּוּ, וְכִי הִכְנִיסוֹ לָגֶן עֵדֶן (הר"ב). וְהַטַּעַם שֶׁהִיָּה צָרִיף לְפִתּוּי בְּשִׁבְלִי לְהַכְנִס לָגֶן עֵדֶן, הוּא מִשּׁוֹם שֶׁהִיָּה צָרִיף לְעִסּוֹק שֵׁם בְּ"לְעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה" (לשם). וְלִפִּי זֶה צָרִיף לֹמַר, שֶׁהָאָמֹר כָּאן: "וַיִּקַּח ה' אֱלֹקִים וּגו'", זֶהוּ פִּירוּשׁ שֶׁל הָאָמֹר לְעִיל (פסוק ח): "וַיִּשֶׁם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר", שֶׁשֵּׁם נִזְכָּר רַק כְּלָלוֹת הָעֵנִין, וְכָאן מִפְּרֵט שֶׁהִיָּה זֶה ע"י לְקִיחָה בְּדָבָרִים נָאִים וּפִתּוּי. תורה טו

(יח) לֹא טוֹב הֵיֶתֶד וּגו' – שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ – נִרְאָה שֶׁהַכְּנָה לְמַלְאָכִים.

שְׁתֵּי רִשְׁוִיּוֹת הֵן, הַקְדוּשׁ בְּרוּיָהּ־הוּא בְּעֵלְיוֹנִים יָחִיד וְאֵין לוֹ זוּג, וְזֶה בַּתְּחִלָּתוֹ (וְיַחֲדָי) – בֶּן הוּא בְּדָפּוּס רִאשׁוֹן. וְכֵן הוּא בְּרַשִׁי לְקַמֵּן ג, כב: "הָרִי הוּא יָחִיד בַּתְּחִלָּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יָחִיד בְּעֵלְיוֹנִים", אֲלֵא שֶׁשֵּׁם כּוֹתֵב:

"וְכֵן הוּא יָחִיד וְיָחִידוֹ? לְדַעַת טוֹב וְרָע", וְאֵילוֹ כָּאן הַיְּחוּדִיוֹת שֶׁלוֹ הוּא בְּמָה שֶׁנִּבְרָא "בְּצֵלֶם אֱלֹקִים", מִשְׁאֲ"כ שֶׁאֶר הַבְּרוּאִים.

וְאֵין לוֹ זוּג – לֹמַד בֶּן מִדְּיוֹק הַלִּשׁוֹן "לֹא טוֹב הֵיֶתֶד הָאָדָם לְבַדּוֹ", כְּלֹמַר, שֶׁעֲצֵם "הֵיֶתֶד הָאָדָם לְבַדּוֹ" – "לֹא טוֹב" לְבְּרִיאָה. כִּי אִם כֹּנֶנֶת הַפְּסוּק לֹמַר שֶׁ"לֹא טוֹב" לְאָדָם עֲצֻמוֹ, הִיָּה לוֹ לֹמַר: "לֹא טוֹב לְאָדָם הֵיֶתֶד לְבַדּוֹ" (הר"ב).

עֹזֵר בְּגִנְדּוֹ – זָכָה – אִם יֵשׁ לוֹ מִזֵּל טוֹב (רש"י שם).

"עֹזֵר" – כְּלֹמַר, הָאָדָם מִצַּד עֲצֻמוֹ לֹא הִיָּה וְקוֹק לְעֹזֵר כְּלָל, וְרַק בְּדִי לְשִׁלּוֹל אֶת הַטַּעַם שֶׁל "שְׁתֵּי רִשְׁוִיּוֹת" בְּרָא ה' אֶת הָאִשָּׁה: (א) בְּאֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה לוֹ עֹזֵר (שְׁמוּכָרָח לְעֹזְרָתָהּ). (ב) בְּאֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה כְּנִגְדּוֹ לְהִלָּחֵם, וּבְזֶה שׁוֹלֵל עוֹד יוֹתֵר אֶת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהוּא יָחִיד (הר"ב). וְלִפִּי זֶה מָה שְׁכּוֹתֵב רַשִׁי לְקַמֵּן פְּסוּק כ שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן בִּיקֵּשׁ "בֶּן זוּג", זֶה לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה חֶסֶר לוֹ מִצַּד עֲצֻמוֹ, אֲלֵא רַק מִצַּד זֶה שֶׁ"לְכַנְלֵם יֵשׁ בֶּן זוּג". וְכֵן שְׁכּוֹתֵב רַשִׁי בְּדָבָרִים טו, ח: "אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ – זֶה אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר אֶעֱשֶׂה לוֹ עֹזֵר כְּנִגְדּוֹ", וְכֵן לְקַמֵּן ג, יב שֶׁהָאִשָּׁה הִיא דְּבָר טוֹב שֶׁה' נָתַן לְאָדָם, וּבְלִשׁוֹן רַשִׁי ע"ז ה, רע"ב: "מִתְּחִלָּתוֹ שֶׁל

שלא יאמרו שתי רשיות הן (רש"י ב, יח)

וקשה, מדוע אינו מפרש כפשוטו, שקשה לאדם להיות לבד, בודד. ויש לומר, דהנה "לא טוב לאדם להיות לבדו" לא נאמר, אלא "לא טוב היות האדם לבדו". מוכן אפוא, שעצם היותו לבדו אינו טוב, ולא רק שזה לא טוב לאדם. לכן מפרש רש"י מדוע זה לא טוב בעצם – שלא יאמרו ב' רשיות הן. ומטעם זה מעתיק ב'דבור המפתחיל' את התבות לא טוב היות וגו' (ותו לא), כי בתבות אלה קיים היסוד וההכרח לפרושו.

יט וברא יי אלהים מן ארעא כל חות כרא וית כל עופא דשמיא ואיתיה לות אדם למחזי מה יקרי לה וכל די הנה קרי לה אדם נפשא חיתא הוא שמה:

(יט) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כְּלִי־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כְּלֵי־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיֵּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מִה־יִּקְרָא־לוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

כ"א וַיֵּצֵר וגו' מן האדמה. היא עשייה האמורה למעלה: "ויעש אלהים את חית הארץ וגו'", אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק. לפי שאמר למעלה, מן המים נבראו, וכאן אמר, מן האדמה נבראו. ועוד, למדך פאן, שבשעת יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם. ולדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו: "כי תצור אל עיר", שפכשן תחת ידו של אדם. וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. סרסוהו ופרשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם".

כ"ב ויקרא אדם שמיהן לכל בעיירא ולעופא דשמיא ולכל חות כרא וילאדם לא אשפח סמך למקלה:

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מִצָּא עוֹר בְּגָדוֹ:

אשל אברהם

וגו' - סרסוהו - הפוך סדר המלים בפסוק.

ופרשהו - כי לולא זה, משמע שהאדם קרא לו "נפש חיה", וזה לא יתכן, שהרי הם היו "נפש חיה" קודם לכן (נראה).

כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם - הוסיף תיבת "שם" הוסרה בפתוב, כי מהתיבות "הוא שמו" מוכן שהפונה לשם שקרא להם.

"הוא שמו" לעולם - הוסיף תיבת "לעולם", כי אם לא כן, מה מוסיף הפתוב באמר: "הוא שמו". ובעומק יותר יש לומר, שרש"י רוצה לומר בזה שאדם הראשון לא קרא להם שמות רק לתועלת שלו - שאז היו אלה שמות ומגנים שיכולים להתחלף - אלא קריאת השמות נעשתה לצורך פעלי החיים עצמם, לצורך גילוי תכונותיהם וטבעם, ובה נעשה כל מין מבעלי החיים ניכר ונפרד בפני עצמו בתכונותיו המיוחדות לו, ולכן שמות

שבשעת יצירתן - ולטעם זה מבואר למה נאמר פאן "ויער" ולא "ויעש", וגם מבואר למה הוזכרו "חית השדה". מיד בו ביום - ביום ששי שנבראו הבהמות והחיות. אבל העופות נבראו ביום חמישי, ולפי זה "ויער" מוסב רק על "חית השדה", ולא על "כל עוף השמים", שלא בפירוש הראשון (למש). הביאם אל האדם לקרות להם שם - וראה גם רש"י חולין כז, ב: "והכי קאמר, ויצר מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים לראות מה יקרא לו, ולא איצירה קא". ובדברי אגדה - ב"ר יו, ד.

יצירה זו לשון רדוי וכבוש, כמו "כי תצור אל עיר" - דברים כ, יט. שפכשן תחת ידו של אדם - ובאילו אמר: וישעבד ה' אלקים את ברואי האדמה, שהם כל חית השדה ואת כל עוף השמים, ויביאם אל האדם, תחת ידו ובכרשותו (רא"ם).

וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה

מקום, ש"עשאה לו לעור" - צריך לומר שזהו לאחר שכבר נבראה האשה בשביל להיות לו לעור.

לא זכה - "בגדרו" להלחם - שאם לא כן, "בגדרו" למה לי (נראה). וראה יבמות סג, א וברש"י שם שני פירושים ב"בגדרו": א) חלוקה עליו וסותרת דבריו. ב) מנגדתו - לשון מלקות. ומסתימת לשון רש"י פאן שכתב "להלחם", משמע שפולל בזה את שני הפירושים. תורה יט

(יט) ויצר וגו' מן האדמה - היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה - א, כה.

"ויעש אלהים את חית הארץ וגו'" - ולא שיש פאן יצירה חדשה.

אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק - ראה גם רש"י לעיל פסוק ח.

לפי שאמר למעלה - א, כ.

מן המים נבראו, וכאן אמר מן הארץ נבראו. ועוד למדך פאן - ראה גם רש"י לעיל פסוק ח.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת בראשית עג

(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים | תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן
וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה:
כא וְקָמָא יְיָ אֱלֹהִים שְׁנָמָא עַל אָדָם וַדְמָן
וְנָסִיב חָדָא מִעֲלֵעוּהִי וַיִּמְלִי בְשָׂרָא תַחְתָּנָה:

וְיִפֹּל לֹא מִצָּא עֶזֶר • וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה. בְּשֶׁהִבְיָאן, הִבְיָאן לִפְנֵי כָל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה, אָמַר: לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן זֹוג, וְלִי אֵין בֶּן זֹוג, מִיד: "וַיִּפֹּל". מִצְלָעָתָיו • מִסְטָרִיו, כְּמוֹ: "וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן", זֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ: "שְׁנֵי פְרָצוּפִין נִבְרָאוּ". וַיִּסְגֹּר • מְקוֹם הַחֲתָךְ. וַיִּישָׁן וַיִּקַּח • שְׁלֹא יֵרָאֶה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שְׁמֻמָּו נִבְרָאת, וְתַתְּבִיזָה עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת יום שמחת תורה ה'תש"ו)

אין ברצוני לומר שהזמן הוא קצר, שכן, פעם כשהיה כבוד קדשת מורי ורבי אדמו"ר בוינא, באו אנ"ש ללוותו, וכרגיל אצל אנ"ש, באו מושך זמן קדם זמן נסיעתה של הרפכת. בשעת מעשה עמד שם אחד מיהודי אשכנז ("א דיטש"), ואמר שעדין יש "איינע מינוטע". נענה הרבי ואמר: אכן, רגע אחד הוא זמן רב, שהרי "בשעתא חדא וברגעא חדא" אפשר לעשות תשובה, ועד שזדונות נעשים לו כזכיות". -
אלא אמר אני שהזמן הוא יקר. ולכן, יש למלא זמן זה בתכן מלא - בנגון שמחה.
הרב הקדוש מצאנו נהג לישן זמן מועט ביותר, שעות אחדות במוסף המעט-לעת. ושאלוהו: הרי זה ענין הנוגע לבריאות הגוף? וענה: אומרים עלי שהנני בעל "תפיסה מהירה". מה פרוש "תפיסה מהירה"? - שדבר שנמשך אצל אחר זמן רב, נמשך אצל בעל התפיסה המהירה זמן מועט. ובמילא, גם בענין השינה - הנני ישן מהר...
ידוע, שבראש השנה ישנו ענין הדורמיטא. בערב ראש השנה ובליל ראש השנה היא עלית העולמות, ולאחר-כך על-ידי תפילות ראש השנה ותקיעת שופר, ישנה ההכתרה וההמשכה, עד שגמר ההמשכה והקליטה הוא בשמיני עצרת.
כשם שהענין הוא בכללות, במשך ימי השנה, כן הוא גם בפרטיות במשך ימי השבוע: בכל ערב שבת וליל שבת, "מעלי שבתא", ישנה עלית העולמות, שהוא ענין דורמיטא, ובשבת היא ההמשכה.

אשל אברהם

הבשר שממנו נבראת ותתבזה עליו
- ברש"י סנהדרין לט, ב: "שלא יראה בחתיכה קודם גמר תיקונה", וזהו לפי הפירוש שעשה אה מהצלע ממנו. אבל לפירוש שנבראו שני פרצופים, צריך לומר, שהוא כפי שלא ירגיש בצער חיתונו, שהוא צער גדול יותר מאשר חיתונו צלע אחת, ובפרט זנב. ואף שהקב"ה יכול היה לחלקו לשנים מבלי שירגיש צער הגוף, אין הקב"ה עושה נס לחינם אם אפשר בלא נס (משכיל לדח). ונראה שהדיוק של רש"י (הוא: א) מתור תיבת "ויישן", שהרי כבר נאמר "ויפל" .. תרדמה על האדם, (ב) היה לו לומר "וירדם" שהוא חזק יותר משינה (ראה ראב"ט, ג) מסמיכות "ויישן" ל"ויקח", שמדויקים אלו למד רש"י שהקב"ה בא לומר שלא רק בשביל שלא ירגיש בפאב הפיל עליו תרדמה, אלא גם כדי שאדם יהיה במצב של שינה ו"לא יראה" את לקיחת חתיכת הבשר. תורה כב

ולדעה זו צריך לפרש "ויקח אחת מצלעותיו": "מסטריו", שחתך צד אחד מגופו. אבל למאן דאמר (ברכות ועירובין ס) שהאשה נבראה מנזב שהיה לאדם הראשון, אין צריך לפרש "מצלעותיו" מלשון צד, אלא צלע בפשוטו, וכתרגום אונקלוס: "חדא מעלעוהי", כלומר: חתיכה אחת מבשרו (משכיל לדח). אבל ראה רש"י עירובין שם, שגם לדעה שנבראה מהנזב, הוא "לשון צדדי", שכן הנזב הוא בצד האחורי. ואפשר שלדעת רש"י בפירוש על התורה, אין פירוש ונזב ממש, אלא צלע מסוים בגוף האדם. וכן משמע מסתימת לשון רש"י, שלא הזכיר כאן "נזב" בפירוש. וכן משמעות לשון רש"י בכתובות ח, א: "והתקין לו ממנו - מגופו, מצלעותיו".
ויסגר - מקום החתך - פירוש זה מתאים לשני הפירושים, ולכן הקדימו לד"ה שלפניו שהוא רק לפירוש השני. **ויישן ויקח - שלא יראה חתיכת**

אלו קבועים בהם "לעולם" (הרבי). תורה כ
(כ-כא) **ולאדם לא מצא עזר .. ויפל**
ה' אלהים תרדמה - בשהביאן - מבאר בזה הקשר בין שני הפסוקים.
הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר: לכלם יש בן זוג, ולי אין בן זוג - ולפי זה, "ולאדם לא מצא עזר בנגדו", היא תמיהה של האדם: למה לא מצא לו בן זוג (משמעות ב"ר י"ח).
מיד "ויפל" - כיון שהאדם ביקש ותבע בן זוג, מיד נענה (כ"ד סם). כלומר, עצם הרעיון שלאדם תהיה בת זוג כבר נאמר למעלה, שכן היה רצונו של הקב"ה, אלא שתביעתו של האדם וקוה את הענין.
מצלעותיו - מסטריו - מצדדיו.
כמו "ולצלע המשכן" - שמות כו, כ. ששם מתרגם אונקלוס: "ולסטר משכנא".
זהו שאמרו - ברכות טא, א. עירובין יח, א. הובא ברש"י לעיל א, כו.
שני פרצופים נבראו - ואח"כ חלקם.

עד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית

וכן בבריאת אדם הראשון ביום הששי, ה'ה' "ויפל . . תרדמה על האדם", ולאחריה היתה הנסירה, ולאחריה היתה היחוד, וההמשכה בשבת קדש.

כבוד קדשת אדם"ר (מוהרש"ב) נשמתו עדין ספר, שאדם"ר הזקן היה נרדם ביום הששי לפנות ערב, כי למעלה אז הוא זמן שינה. ויש לומר שזהו ענין עלית העולמות בערב שבת.

כשם שישנו ענין הדורמטיט בימי השבוע וימי השנה, כך ישנו בכללות גם ב"שית אלפי שנין דקיימא עלמא", שבסוף "שית אלפי שנין", יום הששי לפנות ערב דכללות, שנה העליה וסלוק, שמזה נמשכים חבלי משיח, עם כל הגזירות רחמנא-לצלן, ולאחריה היא ההמשכה בבריאת המשיח.

בנוגע לענינו:

פיון שהיום נצטרפו כל ג' הענינים ביחד: יום הששי לפנות ערב, ההתחלה דשבת; שמיני-עצרת; ונמצאים כבר בסיום "שית אלפי שנין", קדם משיח - צריך להתחיל כבר הסדר דהמשכות, שמיד משמיני עצרת ושמחת תורה נלך לקראת הגאולה האמתית והשלימה, שתהיה בקרוב ממש, לא "בעגלא ידיה", אלא "בעגלא דידן", למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו אמן.

(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֶּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵלָהָאָדָם:
כב ובנא יי אלהים זת עלצא דנסיב מן אדם
לאתתא ואיתה לות אדם:

י"א ויבן. בפנינו, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד, פאוצר של חטים, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביר משאו על קירותיו. ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה. להיות אשה, כמו: "ויעש אותו גידעון לאפוד", להיות אפוד.

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עָצַם מַעְצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי לֹא־תִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ־זֹאת:
כג ואמר האדם הדי זמנא גרמא מגרמי
ובסרא מבסרי לדי יתקרי אתתא ארי
מבעלא נסיבא דא:

י"א זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וחייה, ולא נתקרה דעתו עד שבא על חיה. לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מפאן שנבא העולם בלשון הקדש.

אשל אברהם

ולא עלו בדעתו. ונראה שבה פירוש הפסוק: בפעם הזאת מצאתי את בת זוגי, פיון שהיא "עצם מעצמי", אבל קודם לכן לא מצאתי, כי היו משאך בעלי חיים.

לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו' - לשון נופל על לשון - ראה גם רש"י לקמן ג, טו, כ. במדבר כא, ט.

מפאן שנבא העולם בלשון הקדש - כי אין שם האשה נקשר משם האיש בשונה אלא בלשון הקודש (ראי). ומזה שאדם הראשון דיבר בלשון הקודש, הרי זו הוכחה שהקב"ה ברא את העולם בלשון הקודש, דהינו שעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, נאמרו בלשון הקודש (מהר"ז ב"ר יח, ד). תורה כד

תהא התבואה דוחפת את הכתלים מלמעלה לכאן ולכאן, שהמשא מכביר עליהם (רש"י ברכות שם. ועד"ז ברש"י עירובין יח, רע"ב).

ויבן .. את הצלע .. לאשה - להיות אשה - שהרי האשה עדין לא היתה, ועל-ידי בנית הצלע נהיתה אשה.

כמו "ויעש אותו גידעון לאפוד" - שופטים ח, כו.

להיות אפוד - וכן ברש"י שם: "להיות לזכרון". תורה כג

(כג) זאת הפעם - מלמד שבא אדם על כל בהמה וחייה - ולא על העופות, אף שקרא להם שמות, כמפורש לעיל פסוק יט.

ולא נתקרה דעתו עד שבא על חיה - ראה גם רש"י יבמות סג, א: "זאת הפעם - מפלל דפעימים אחרות שימש

(כב) ויבן - בפנינו - לכן נאמר לשון "ויבן". וראה ברכות ועירובין שם. שלמאן דאמר שנבא מהזנב, מוכן מה שנאמר "ויבן", פיון שבנה אותה ממש. משא"כ לדעה האומרת שנבאו שני פרצופים, צריך לפרשו שעשאה בפניו. אף מסתימת לשון רש"י, משמע שהפירוש שבפנים מתאים לשתי הדעות, שכן גם לפי הפירוש הפשוט יכול היה לומר "ויעש", ולא "ויבן".

רחבה מלמטה - חלל בית הרחם שלה (רש"י עירובין יח, ב).

וקצרה - צרה. מלמעלה, לקבל הולד, פאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביר משאו על קירותיו - שאם היה קצר מלמטה -

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית עה

(כד) **עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:**
כד על כן יעזוב אדם את אביו ואת אמו וידבק באשתו ויהיו לבשר אחד:
ואמה וידבק באמתה ויהיו לבשר אחד:

השי"א על כן יעזוב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסר על בני נח את העריות. לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד.

(כה) **וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:**
כה והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו:
וכה והיו תרויהוין ערטילאין אדם ואמתה ולא מתפלמין:

השי"א ולא יתבששו. שלא היו יודעים דרך צניעות, להבחין בין טוב לרע, ואף-על-פי שנתנה בו דעה לקרות שמות, לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ, ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע.

ג (א) **וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרּוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:**
א ויחוש הוה חכים מכל חיות השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר אל-האשה אף כי-אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן:
א ויחוש הוה חכים מכל חיות השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר אל-האשה אף כי-אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן:

השי"א והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמך: "ויעש לאדם ולאשתו פתנות עור וילבשם"? אלא ללמד, מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתאנה לה. ערום מכל. לפי ערמתו וגדלתו, היתה מפלתו: "ערום מכל", "ארום מכל" (בראשית רבה). אף כי-אמר וגו'.

אשל אברהם

תאנה אם היו להם פתנות. אלא ללמד מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם – ראה גם רש"י לקמן פסוק כ: "ועל-ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיע שמתוך שראה אותם ערומים, וראה אותם עוסקים בתשמיש, נתאנה לה, וכא עליהם במחשבה ובמקרה".
ראה אותם ערומים – כמו שכתוב (לעיל ג, כה) "ויהיו שניהם ערומים".
ועוסקים בתשמיש – כמו שכתוב (לעיל שם) "האדם ואשתו" (שפ"ח).
לעין כל – כמו שכתוב (לעיל שם) "ולא יתבששו".
ונתאנה לה – והתכוון שימות אדם כשיאכל מהפרי הוא תחילה, וישא את חוה, ולא בא לדבר אל חוה אלא לפי שהנשים דעתן קלה להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן (רש"י לקמן פסוק טו). וראה רש"י סוטה ט, ב: "נחש הקדמוני נתן עינו בחוה ובא עליה, והינו דכתיב הנחש השיאני, לשון תשמיש ונשואין הוא".
ערום מכל – לפי ערמתו וגדלתו – שהיה מלך על כל בהמה וחיה (סוטה ט, ב), ולכך עשאו ערום מכל (רש"י שם).

לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ, ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע – וראה רש"י לקמן ג, ח, יא. תורה א
(א) **והנחש היה ערום** – מה ענין זה לכאן? היה לו לסמך: "ויעש לאדם ולאשתו פתנות עור וילבשם" – לקמן פסוק כא. כלומר, מיד לאחר הפסוק: "ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו", היה צריך לבוא הפסוק: "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו פתנות עור וילבשם", כיון שהיו סיוע הענין הקודם – שפיון שאדם וחיה לא הליבשו עצמם, הוצרך הקב"ה להליבשם – ורק אח"כ לספר את סיפור הנחש, אף שמבחינת סדר המאורעות קדם סיפור הנחש לעשיית פתנות העור והלבשתם (ג"א). אף הרא"ם כתב, שמדברי רש"י משמע שעשיית פתנות העור והלבשתם קדמה לסיפור הנחש, וכתנות העור נעשו מפני הצנה והחוס, ולא בגלל הבושה, שלכן גם לאחר שהיו להם פתנות עור המשיכו אדם וחיה להיות ערומים בשעת תשמיש. אלא שנשאר בצ"ע, למה היו צריכים לתפור להם עלה

(כד) **עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ – רוח הקדש אומרת כן** – כי אדם הראשון לא שיק שיאמר כן, שהרי לא היו לו אב ואם. **לאסור על בני נח** – ולא לאדם הראשון, שלא היו לו אב ואם.
את העריות – ובגמרא סנהדרין נח, א, דורשים את הפסוק כך: אביו – אשת אביו. אמו – אמו ממש. ודבק – ולא בנכר. באשתו – ולא באשת חברו. והיו לבשר אחד – מי שנעשים בשר אחד, יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד.
לבשר אחד – הולד נוצר על-ידי שניהם, ושם – בולד.
נעשה בשרם אחד – וראה גם רש"י סנהדרין שם: "שהנרע יוצא מהם, ונעשה בשר האם והאב אחד בו". תורה כה
(כה) **ולא יתבששו** – שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע. ואף-על-פי שנתנה בו דעה – כדלעיל ברש"י פסוק ו.
לקרות שמות – כדלעיל פסוק יט. אין הכוונה שרק לענין קריאת שמות ניתנה לו דעה, אלא שבקריאת השמות מוכח שהיתה לו דעה.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית
שָׁמָא אָמַר לָכֶם: "לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל וְגו'", וְאֶף-עַל-פִּי שְׂרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאֵר פְּרוֹת, הִרְבָּה עָלֶיהָ דְּבָרִים
כְּדִי שִׁתְּשִׁיבֵנוּ וְיָבֵא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 16)

לפי עֲרַמְתּוֹ וּגְדֻלָּתוֹ הֵיחָה מַפְלָתוֹ (רש"י ג, א)

על פי פשוטו של מקרא היה הנחש מדבר כמו אדם, כפֿתוב ויאמר אל האשה. לכן כתב רש"י שלנחש היתה גם עֲרָמָה וגם תכונה נוספת שאפשרה לו לבטא את העֲרָמָה - כח הדבור. אף לא כתב במפֿרש "עֲרַמְתּוֹ וְדַבּוּרוֹ", כי כֵּן אֵין הַפְנָה לְדַבּוֹר כְּשֶׁלְעֲצָמוֹ, אֲלָא כְּפִי שֶׁהוּא מַעֲלָה (לפי עֲרַמְתּוֹ . . הֵיחָה מַפְלָתוֹ), וְאִם כֵּן מִתְאַיִם יוֹתֵר לומר שלפי גְדֻלָּתוֹ הֵיחָה מַפְלָתוֹ, שֶׁזֶה מְדַגֵּשׁ שֶׁהַדְּבַר הוּא מַעֲלָה.

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ-הַגֵּן נֹאכָל:
(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹד-הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא
תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן-תָּמוּתוּן:
רש"י: "וְלֹא תִגְעוּ בוֹ" הוֹסִיפָה עַל הַצְּוִי, לְפִיכָף בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שְׁנֵאָמַר: (משלי ל) "אֶל-תּוֹסֶף עַל
דְּבָרֶיךָ".

(ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:
רש"י: "לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן" דִּחְפָּה עַד שְׁנֵגְעָה בוֹ, אָמַר לָהּ: 'כִּשֶּׁם שֶׁאֵין מִיתָה בְּנִגְיָעָה, כֵּן אֵין מִיתָה בְּאֲכִילָה'
♦ (בראשית רבה)

אשל אברהם

שֶׁעַל-יְדֵי תוֹסֶפֶתָּךְ אֵתָּה בָּא לִידֵי
עֲבָרָה. תורה ד
(ד) לֹא מוֹת תָּמוּתוּן – דִּחְפָּה – הַנָּחַשׁ
דִּחְף אֶת הָאִשָּׁה עַל הָאֵילָן (רש"י סנהדרין כט,
א).

עַד שְׁנֵגְעָה בוֹ, אָמַר לָהּ: כִּשֶּׁם שֶׁאֵין
מִיתָה בְּנִגְיָעָה – וְאִם שֶׁהַנִּגְיָעָה בְּעֵץ
הֵיחָה בְּאוֹנָס – וְאִם כֵּן, יְכוּלָה הֵיחָה
לְטַעוֹן שֶׁבְּגִלָּל זֶה לֹא מִתָּה – יֵשׁ לוֹמֵר,
שֶׁחֲנֻחַ חֲשָׁבָה שֶׁהַצְּוִי לֹא לְאָכּוֹל מִעֵץ
הַדְּעַת, לֹא הִיָּה סֵתֵם לְשֵׁם צְוִי, אֲלָא
מִפְּנֵי שֶׁהָעֵץ בְּטָבְעוֹ מְזִיק לְאָדָם
וּמִמִּיתוֹ, וְהִזְהִירָם לְטוֹבָתָם לֹא
לְאָכּוֹל מִהָעֵץ, וּבְגִלָּל זֶה הוֹסִיפָה שְׁלֹא
לְנִגְוֶעַ בְּעֵץ, כִּי חֲשָׁבָה שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהָעֵץ
מְזִיק, כֵּל הַתְּקַרְבוֹת לְעֵץ: יְכוּלָה לְהַמִּית
(וְלֹא דוֹקָא אֲכִילַת פְּרִי הָעֵץ). וְאִם כֵּן,
מוֹכֵן שֶׁאֵין זֶה מִשְׁנָה אִיךָ הֵיחָה הַנִּגְיָעָה
בְּעֵץ – אִם בְּאוֹנָס אוֹ בְּמוֹזֵד – שֶׁכֵּן דִּבֶּר
הַמְּזִיק אֵינוֹ מְבַחֵין בֵּין מוֹזֵד לְאוֹנָס
(גרי"א). וְעַל פִּי זֶה, מוֹכֵן מִה שֶׁאָמְרָה חֲנֻחַ:
"פֶּן תָּמוּתוּן", אִם שֶׁלִּשׁוֹן הַקִּבְ"ה הִיָּה
(לעיל ב, יז): "מוֹת תָּמוּתוּן" – בְּדֹאֵי, כִּי
לִשׁוֹן "פֶּן תָּמוּתוּן" מוֹרָה, שֶׁהַמִּיתָה

"אָמַר" לָכֶם "לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל וְגו'".
וְאֶף-עַל-פִּי שְׂרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים
מִשְׁאֵר פְּרוֹת, הִרְבָּה עָלֶיהָ דְּבָרִים,
כְּדִי שִׁתְּשִׁיבֵנוּ, וְיָבֵא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ
הָעֵץ. – שֶׁהָרִי הַתִּיר לָהֶם לְאָכּוֹל "מִכֹּל
עֵץ הַגֵּן", כְּדִלְעִיל ב, טו, וְאִם כֵּן בְּדֹאֵי
אָכְלוּ. אִם כֵּן, מִדּוּעַ שֶׁאֵלֶם שָׁמָא אָסַר
לָהֶם לְאָכּוֹל. תורה ב
(ג) וְלֹא תִגְעוּ בוֹ – הוֹסִיפָה עַל הַצְּוִי
– כִּי הַקִּבְ"ה לֹא הִזְהִירָם עַל הַנִּגְיָעָה
(רש"י סנהדרין כט, א). וְצָרִיךְ לוֹמֵר, שֶׁזֶה
שֶׁהוֹסִיפָה עַל הַצְּוִי, הוּא בְּגִלָּל
שֶׁסָּבְרָה בְּאֶמֶת שֶׁאִיסוּר אֲכִילָה בּוֹלָל
גַּם נִגְיָעָה. כִּי אִם לֹא כֵּן, מִה הוֹכִיחַ
הַנָּחַשׁ לְחֻחָה בְּמָה שֶׁדִּחְף אוֹתָהּ וְלֹא
מִתָּה (שפ"ח).

לְפִיכָף בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן – מִזֶּה
שֶׁהַתּוֹרָה כְּתִיבָה אֵת הוֹסֶפֶת חֲנֻחַ: "וְלֹא
תִגְעוּ בוֹ", לְמַדְנֵה שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה לוֹמֵר
לָנוּ שֶׁהוֹסֶפֶת זֶה, הִיא שֶׁגִּרְמָה לָהּ
לְעַבּוֹר עַל הַצְּוִי, וְכִדְלִקְמֵן פִּסּוּק ד.
הוּא שְׁנֵאָמַר – מִשְׁלִי ל, ו.
"אֶל תּוֹסֶף עַל דְּבָרֶיךָ" – "פֶּן יוֹכִיחַ בְּךָ
וְנִכְזְבְּתָּ". וְכִרְשִׁי שֵׁם: "יוֹכִיחַ עַל פְּנִיךָ,

הֵיחָה מַפְלָתוֹ – שֶׁאִם לֹא כֵּן, לֹא יִהְיֶה
עֲנִין מִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהִיָּה "עֲרוֹם מִכֹּל" (רא"ם).
"עֲרוֹם מִכֹּל" – "אֲרוּר .. מִכֹּל" –
לְקַמֵּן פִּסּוּק יד. וּמִכָּאָר ב"תוֹרַת
מִנְחָם", שֶׁעֲרַמְתּוֹ וּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל הַנָּחַשׁ
עַל כֹּל שֶׁאֵר הַחַיּוֹת בָּאָה לִידֵי בִיטוּי
בְּעִיקָר בְּדִבּוּרוֹ, שֶׁרַק לוֹ הִיָּה כֹחַ
הַדִּיבּוּר מִכֹּל הַחַיּוֹת, וְלָכֵן כְּשֶׁנִּתְקַלַּל,
נִתְקַלַּל לְהִיָּתֵר יוֹתֵר גְּרוּעַ מִכֹּל הַחַיּוֹת,
שֶׁלֹא רַק שְׁנִיטֵל מִמֶּנּוּ כֹחַ הַדִּיבּוּר,
אֲלָא נִסְתָּם פִּיּוֹ לְגַמְרִי, שֶׁאֵינוֹ מִשְ�מִיעַ
אֲפִילוֹ קוֹלוֹת שְׁמִשְׁמִיעוֹת שֶׁאֵר
הַחַיּוֹת.

אִם כִּי אָמַר וְגו' – שָׁמָא – אֲמַנָּם לְשׁוֹן
"אִם כִּי" כָּכָל הַמִּקְרָא הִיא בְּמִשְׁמַעוֹת
קִלְ-וְחוֹמֵר וְכִל-שֶׁכֵּן (ראה רש"י יחזקאל יז,
כא. ועוד), אֲבָל כֵּן הִיָּת וְהוּא בְּתַחֲלִילַת
עֲנִין, לֹא שֶׁנֶּר לְפָרֵשׁ בֵּן (רא"ם). וּמִפְּרָשׁוֹ
בְּלִשׁוֹן "שָׁמָא" (אוֹלִי), כִּי בְּאֶמֶת יָדַע
הַנָּחַשׁ שֶׁהַדְּבַר לֹא נִאָסֵר לָהֶם, וְכֹא
עָלִיהֶם בְּדֶרֶךְ עֲרָמָה (הרי"ב). וְכִ"דְּבָרִי
דוֹד" כְּתִיב, שֶׁ"שָׁמָא" הוּא פִּירוּשׁ שֶׁל
"כִּי", שֶׁזֶהוּ אֶחָד מִד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁ"כִּי"
מִשְׁמַשׁ.

(ה) **כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֶכְלֶכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:**
ה' אֲרִי גִלִּי קָדֵם יְיָ אֲרִי בְיוֹמָא דְתִקְלֹן מַגֵּה וְיִתְפַּתְחֵן עֵינֵינוּ וְיִתְהוֹן כְּרַבְרֵבִין חֲפִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

כ"ט **כִּי יֵדַע** • כָּל אֲמֵן שׁוֹנֵא בְּנֵי אֲמִנוֹתוֹ, מִן הָעֵץ אָכַל וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם (בראשית רבה). **וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים** • יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת.

(ו) **וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֹאֲוָהּ הִוא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָּו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:**
וְיִחְזֹת אִתָּהּ אֲרִי טַב אֵילָן לְמִיכָל וְאֲרִי אִשִּׁי הִוא לְעֵינַיִם וּמִרְגֵּג אֵילָנָא לְאַסְתְּכָלָא בַּהּ וְנִסְיַבַּת מֵאֲבָהּ וְאֶכְלַת וְיִהְיֶה אִף לְבַעֲלָהּ עִמָּהּ וְאֶכַל:

כ"ט **וַתֵּרָא הָאִשָּׁה** • רָאִתָּה דְבָרֵינוּ שֶׁל נָחֵשׁ וְהִנָּאוּ לָהּ וְהִאֲמִינָתוֹ (בראשית רבה). **כִּי טוֹב הָעֵץ** • לִהְיוֹת כְּאֱלֹהִים. **וְכִי תֹאֲוָהּ הִוא לְעֵינַיִם** • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: "וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם". **וְנִחְמַד לְהַשְׁכִּיל** • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ "וְיֹדְעֵי טוֹב וָרָע". **וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ** • שֶׁלֹּא תָמוּת הִיא, וְיִחְיֶה הִוא וְיִשָּׂא אֶתֶרֶת. **גַּם** • לְרַבּוֹת בְּהִמָּה וְנִחָה.

אשל אברהם

לָהּ מוֹשָׁג בָּהֶם. **וְהִאֲמִינָתוֹ** - הִאֲמִינָה לְכָל דְּבָרֵי הַנָּחֵשׁ, וְכִפִּי שֶׁמִּפְרֵט בְּהַמְשָׁךְ. **כִּי טוֹב הָעֵץ - לִהְיוֹת "כְּאֱלֹהִים"** - כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: "וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים". וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן: "לְמֵאֲכָל", שְׁעִי הָאֶכְלָה יְהִי כְּאֱלֹהִים יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת, בְּשֵׁם שֶׁאֱלֹהִים אָכַל מִהָעֵץ וְעַל־יְדֵי כֹף בָּרָא אֶת הָעוֹלָם, כְּלוּן רִשִּׁי לְעִיל. וְהַקְדִּים כָּאן "לִהְיוֹת כְּאֱלֹהִים", מִשּׁוּם שֶׁהוּא הַדָּבָר הָעִקְרִי שֶׁרָצָתָה בּוֹ. **וְכִי תֹאֲוָהּ הִוא לְעֵינַיִם - כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ** - פֶּסוּק ה'. **"וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם"** - הַכּוֹנֶה בַּפְּקִיחַת הָעֵינַיִם לְעֵנִין חוּשׁ הַתִּאֲוָה (נפש הגר). וְכֵן פִּירֵשׁ הַרְמָבֵּי: "שֶׁבּוּ יִתְאֲוֶה וְיִתּוֹר אַחֵר עֵינָיו".

וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל - כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: "וְיֹדְעֵי טוֹב וָרָע". **וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ** - כֵּן הוּא בְּדָפוּס רִאשׁוֹן. **שֶׁלֹּא תָמוּת הִיא וְיִחְיֶה הִוא וְיִשָּׂא אֶתֶרֶת** - לוֹמֵד כֵּן מִיִּתּוֹר תִּיבַת "עִמָּהּ", שֶׁנֶּתְנָה לוֹ לְאַכּוֹל תִּיכָף (רא"ם). אוֹ שְׁמִיִּתּוֹר תִּיבַת "עִמָּהּ" לְמִדֵּים שֶׁנֶּתְנָה שְׁהוּא יִהְיֶה עִמָּהּ דּוֹקָא וְלֹא עִם אַחֶרֶת, בֵּין בְּחַיִּים בֵּין בְּמוֹת (דברי חיד). בְּהַרְבֵּה כְּתִיבִיד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים הִגִּירָסָא: "וְיִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת". וְלִהְיֶה שֶׁלֹּא הִיָּתָה עֲדִין אִשָּׁה אַחֶרֶת בְּעוֹלָם, מִלְּבַד הַתִּאֲוָה שֶׁל קֵין וְשֵׁתִי הַתִּאֲוָמוֹת שֶׁל הֶבֶל, רָאָה רִשִּׁי לְקַמֵּן ד, א.

גַּם - לְרַבּוֹת בְּהִמָּה וְנִחָה - שֶׁלֹּא רָצָתָה שֶׁהִיא תָמוּת וְהֵם יִשְׁאָרוּ (גרי"א).

יֹדְעֵי אֱלֹהִים", מוֹבֵן שֶׁהִנָּחַשׁ נוֹתֵן כָּאן טַעַם לְמַה צִּוְּהָ אוֹתָם אֱלֹהִים לֹא לְאַכּוֹל מִעֵץ הָדָעַת (באר בשדה). **וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים - יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת** - שֶׁכָּל אֶחָד מֵכֶם יוֹכֵל לִיצוֹר עוֹלָם אֶחָד, וּמִמִּילָא תִּיצְרוּ "עוֹלָמוֹת", אוֹ שֶׁהַכּוֹנֶה עַל עֵצֶם הַיְּכוּלָת לִיצוֹר עוֹלָמוֹת. וְלָכֵן דִּיק לְכַתּוֹב "וְיֹצְרֵי" וְלֹא "בּוֹרְאֵי", כִּי הַכּוֹנֶה עַל עֵצֶם הַיְּכוּלָת לִיצוֹר, וְלֹא עַל הַבְּרִיאָה בְּפֹעֵל. וְכַתֵּב הַ"לְבוּשׁ", שְׁמָה שֶׁאָמַר אַחֲרָיָה: "וְיֹדְעֵי טוֹב וָרָע", וְהוּא דְבָר נוֹסֵף, וְכֵאלֹלוּ כְּתוּב: "וְיֹדְעֵי טוֹב וָרָע". וְיִמָּה שֶׁאָמַר תִּחִילָה: "וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם" - רָאָה רִשִּׁי לְקַמֵּן שֶׁהַכּוֹנֶה לְעֵנִין הַתִּאֲוָה. וְלִפִּי זֶה, מִה שֶׁהַקְדִּים הַנָּחֵשׁ וְאָמַר: "וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם", וְרַק אַחֵר כָּף: "וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים", אוֹלִי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִנָּחַשׁ אָמַר לָהּ בְּזֶה, שֶׁהִרְצוֹן לְבִרְוֹא עוֹלָמוֹת הוּא מִצַּד הַתִּאֲוָה. וְלִהְיֶה מִתְנַחֲמָא בְּחֻקֵּי סִי ג: "נִתְאֲוָה הַקֶּבֶד, בְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּירָה לְמַעְלָה שִׁיָּהּ לוֹ כִּף דִּירָה לְמַסָּה". תוֹרָה ו

(ו) **וַתֵּרָא הָאִשָּׁה - רָאִתָּה דְבָרֵינוּ שֶׁל נָחֵשׁ** - כְּלוּמַר, הַתְּבוּנָה בְּדְבָרֵינוּ, וְכְמוֹ (קהלת א, טו): "וְלִבִּי רָאָה" (ע"פ רא"ם). כִּי אִם נִפְרֵשׁ כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁרָאִתָּה "כִּי טוֹב הָעֵץ וְגו'", לֹא מוֹבֵן: מִה רָאִתָּה עֲכָשִׁי מִה שֶׁלֹּא רָאִתָּה קוֹדֵם לָכֵן (שפ"ח). **וְהִנָּאוּ לָהּ** - גִּרְמָו לָהּ הִנָּאוּ, כְּלוּמַר, מִצָּאוּ חֵן בְּעֵינֶיהָ. וְהַכּוֹנֶה עַל הַיְּכוּלָת לִהְיוֹת כְּאֱלֹהִים יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת, כִּי עַל שֶׁאֵר הַדְּבָרִים - עֵנִין הַתִּאֲוָה וְיִדְעַת טוֹב וָרָע - לֹא יִכְלָה לְהִקְבִּי, כִּי לֹא יִהְיֶה

אִינָה בָּאָה בְּתוֹר עוֹנֵשׁ, אֶלָּא הוּא לְשׁוֹן אֲזִהְרָה לְהִתְרַחֵק מִדְּבַר הַמְּמִית, שֶׁלֹּא יִתְקַרְבוּ לָעֵץ פֶּן מוֹתוּ מִמֶּנּוּ. וְעַל כֵּן זֶה מִתּוֹרָצַת שְׁאֵלַת הַמִּפְרָשִׁים, שֶׁבְּצִוּוֵי ה' נֶאֱמַר (לעיל ב, יז): "כִּי בְיוֹם אֶכְלֶךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", וְהִרֵּ עֲדִין לֹא עָבַר הַיּוֹם, וְאִם כֵּן מִנֵּין לָהּ שֶׁלֹּא תָמוּת? אִף עַל־פִּי מִה שֶׁנֶּתְבָּאָר כָּאן, שֶׁחֹזֶה חֲשָׁבָה שֶׁהָעֵץ עֲצָמוּ יֵשׁ בּוֹ כִּדִּי הַקְּמִית, אִם כֵּן מִיָּד עִם הַנְּגִיעָה אוֹ הָאֶכְלָה תְּבוּא הַמִּיתָה (אוֹ עכ"פ הַתְּחִלָּת הַמִּיתָה). וְזוֹ גַּם מִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן "פֶּן תָּמוּתוֹן", כְּלוּמַר: מִיָּד.

כִּי אֵין מִיתָה בְּאֶכְלָה - אֶפְשָׁר שְׁלוּמֵד כֵּן מִכְּפַל הַלְשׁוֹן "לֹא מוֹת תָּמוּתוֹן", שֶׁהִנָּחַשׁ אָמַר לָהּ: בְּשֵׁם שֶׁאֵין מִיתָה בְּנִיגְעָה, כִּי אֵין מִיתָה בְּאֶכְלָה. וְרָאָה גַּם רִשִּׁי סְתֵהֲדִירִין שֵׁם: "אָמַר לָהּ, רָאִי שֶׁאֵין מִיתָה עַל הַנְּגִיעָה, אִף עַל הָאֶכְלָה לֹא תָמוּתוֹ". תוֹרָה ה

(ה) **כִּי יֵדַע וְאֱלֹהִים** - כֵּן הוּא בְּדָפוּס רִאשׁוֹן.

כָּל אֲמֵן שׁוֹנֵא אֶת בְּנֵי אֲמִנוֹתוֹ, מִן הָעֵץ אָכַל וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם - כְּלוּמַר, הֵגֵן קָדֵם לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, וְאֱלֹהִים אָכַל מִהָעֵץ שֶׁבּוּ וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם שֶׁמְחוּץ לָנֶן (נח"י). וְאֵינוּ רוֹצֶה שֶׁתִּהְיֶה כְּמוֹהוּ בְּעִלִּי יְכוּלָת לִיצוֹר עוֹלָמוֹת. וְהוֹצִרָךְ רִשִּׁי לְפָרֵשׁ כֵּן מִשּׁוּם יִתּוֹר הַתִּיבּוֹת "כִּי יֹדְעֵי אֱלֹהִים", כִּי לִפִּי מִהֲלָךְ הַכְּתוּבִים הִיָּה לוֹ לומר: "כִּי בְיוֹם אֶכְלֶכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ וְגו'", וְאִזּוּ הִיָּה פִירוּשׁ "כִּי" בְּמִשְׁמַעוֹת: אֶלָּא. כְּלוּמַר, "לֹא מוֹת תָּמוּתוֹן", אֶלָּא "וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם". אִף מִזֶּה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב "כִּי

(ו) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

וְיִתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת: וְיִתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת: וְיִתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

ח"י – וַתִּפְקַחְנָה וגו' • לַעֲנִין הַחֲכָמָה דָּבָר הַכְּתוּב וְלֹא לַעֲנִין רֹאשׁ מִמֶּשׁ, וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ. וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם • אִף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כִּשְׁהוּא עֵרֶם, אֲלֵא מָהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם"? מִצָּנָה אַחַת הֵיטָה בִּידָם וְנִתְּעַרְטְלוּ הֵימָנָה (בראשית רבה) • עַלֶּה תֹאנָה • הוּא הָעֵץ שֶׁאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ, בַּדְּבָר שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, בּו נִתְקַנּוּ (סנהדרין ע), אֲבָל שָׂאָר הָעֲצִים מִנְעוּם מִלְטֹל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְסָם הָעֵץ? שָׂאִין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שְׁלֹא יִכְלִימוּהוּ וַיֹּאמְרוּ: 'זֶהוּ שְׁלֵקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא) •

אשל אברהם

לְבוּשׁ אֶל הַנֶּפֶשׁ, וּבִחְטָאוֹ נִשְׁאָרָה הַנֶּפֶשׁ עֲרֻמָּה מִהַמְצוּנָה (פ'ת ב'ר י"ט, ו).
עַלֶּה תֹאנָה – הוּא הָעֵץ שֶׁאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ – שֶׁאֵם לֹא כֵן, לֵאמֹדָה עֵנִין סִפֵּר הַכְּתוּב מֵאֲלוֹ עֲלִים עָשׂוֹ אֶת הַחֲגוּרָה (באר בשדה).
בַּדְּבָר שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ – בּו נִתְקַנּוּ – רֹאֵה גַם רִש"י וְזָכִיר נח, א: "שְׁבוּ הֵיטָה תִּקְנָה לְאִדָּם הָרָאוּשׁוֹ". וְנִרְאֶה לֹמֵר, שְׁדַּבְּרִי רִש"י בְּפָנִים הֵם בְּהַמְשָׁךְ לְפִירוּשׁוֹ לְעִיל שֶׁ"מִצָּנָה אַחַת הֵיטָה בִּידָם וְנִתְּעַרְטְלוּ הֵימָנָה". כְּלוּמָר, הִבִּינוּ שְׁצָרִיכִים לְתַקֵּן אֶת הַמַּעֲשֵׂה, וְלִכְּנֹחַ לְקַחוּ עַלֶּה תֹאנָה וַתְּפָרוּ לָהֶם חֲגוּרוֹת, אִף שֶׁהַדְּבָר לֹא הִסְפִּיק לְכַסּוֹת אֶת מַעֲרֻמֵּיהֶם, שֶׁהָרִי בְּהַמְשָׁךְ הִתְחַבְּאוּ מִפְּנֵי זֶה, אֲלֵא עָשׂוֹ כֵּן רַק בְּשִׁבִּיל עֲנִין הַתִּיקוּן, עֲכ"פ תִּיקוּן מְסִינָה.
אֲבָל שָׂאָר הָעֲצִים מִנְעוּם – הָעֲצִים עֲצָמָם.

מִלְטֹל עֲלֵיהֶם – עֲלִים שְׁלֵהֶם. דְּהִינּוּ, שְׁלֵכַתְחִילָה לֹא רָצוּ לִישׁוֹל הָעֲלִים שֶׁל הַתֹּאנָה, כְּדִי שְׁלֹא יִבִּינוּ בְּאִיזָה עֵץ חֲטָאוֹ, אֲלֵא שֶׁפִּינּוּ שֶׁשָּׂאָר הָעֲצִים מִנְעוּם לִיקַח, הוֹצִרְכּוּ לִישׁוֹל מִעֵץ הַתֹּאנָה (שפ"ח). וּמָה שֶׁעַץ הַתֹּאנָה לֹא מִנֵּעַ מֵהֶם מִלְטֹל הָעֲלִים, זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁעַל יָדוֹ נִתְקַלְקְלוּ, וְלִכְּנֹחַ הוֹצִרְכּוּ לִיתֵּן הָעֲלִים, כְּדִי שִׁוְכְלוּ לְחֹזֵר וּלְתַקֵּן עֲצָמָם בּו (גרי"א).

וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְסָם הָעֵץ – מִדּוּעַ לֹא פָּרְסָם הַכְּתוּב בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה מֵאִיזָה עֵץ אֲכָלוּ, וְרַק רָמְזוּ בְּשַׁעַת הַתִּיקוּן (דברי חז"ל).

שָׂאִין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת – לְצַעֵר.

בְּרִיָּה, שְׁלֹא יִכְלִימוּהוּ וַיֹּאמְרוּ: זֶהוּ שְׁלֵקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ. מִדְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא – וַיִּרְאָה סִי' יד. תוֹרָה

לַעֲנִין הַתֹּאנָה), אֲבָל כָּאֵן מוֹכֵחַ מִהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק שְׁלֹזָה הַכּוֹנָה.
וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ: "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם", אִף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כִּשְׁהוּא עֵרֶם – וְלִכְּנֹחַ אִף אִם הָיוּ סוּמִים לֹא הָיוּ צָרִיכִים בְּשִׁבִּיל כִּי פְקִיחַת עֵינֵיהֶם, וְכִלְשָׁכֵן שְׁלֹא הָיוּ סוּמִים. וְאִם כֵּן, בְּהִכְרַח שֶׁהַנֶּאֱמָר "וַתִּפְקַחְנָה", אֵין פִּירוּשׁוֹ רֹאשׁ מִמֶּשׁ, אֲלֵא לַעֲנִין הַחֲכָמָה. אֲבָל מִזָּה שְׁכַתוּב: "וַיֵּדְעוּ", אֵין הִכְרַח שֶׁ"וַתִּפְקַחְנָה" פִּירוּשׁוֹ לַעֲנִין הַחֲכָמָה, שֶׁכֵּן נִיתֵן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלָּה יְדִיעָה גַם עַל רֹאשׁוֹ: שֶׁכֵּין שְׂרָאוֹ, יָדְעוּ.

אֲלֵא מָהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם" – כִּי מִכֵּין שֶׁ"וַתִּפְקַחְנָה" הַכּוֹנָה לַעֲנִין הַחֲכָמָה, אִם כֵּן מָה נּוֹדֵעַ לָהֶם כְּעַתְּ שֶׁלֹּא יָדְעוּ לִפְנֵי כֵּן? וְאֵין לֹמֵר שֶׁהַכּוֹנָה שְׁנוּדֵעַ לָהֶם שִׁישׁ בּוּשָׁה לְעַמּוּד עֵרֶם (כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֵשׁ רִש"י לְקַמֵּן פְּסוּק יא), מִשּׁוּם שֶׁשְׁלֹשׁ הַכְּתוּב הוּא: "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם", שְׁנוּדֵעַ לָהֶם עַל הִיּוֹתָם עֵרְמוּם, וְלֹא עַל הַבּוּשָׁה שֶׁבַּדְּבָר. וְיִשׁ לֹמֵר, שֶׁמִּשּׁוּם כִּי מֵאִרִּיךְ רִש"י וְכוּתָב: "אֲלֵא מָהוּ וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם", לֹמֵר לָנוּ שֶׁאֵין כּוֹנֵת הַכְּתוּב לִידִיעַת הַבּוּשָׁה. וּבִפְרָט לְפִירוּשׁ הַ"נִּחְלַת יַעֲקֹב", שֶׁ"וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם" מִשְׁמַעוֹ שֶׁנִּפְקְחוּ עֵינֵיהֶם לַעֲנִין יְדִיעַת טוֹב וָרָע, הָרִי שֶׁנִּכְלַל בָּהֶּן גַּם עֲנִין יְדִיעַת הַבּוּשָׁה, וּמִמִּילָא: "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם" זֶהוּ עֲנִין נּוֹסֵף. מִצָּנָה אַחַת הֵיטָה בִּידָם – מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל אִיסוּר אֲכִילַת עֵץ הַדֵּעַת. וְרֹאֵה גַם רִש"י וְיַקְרָא ה, יו: "שְׁלֹא נִצְטָוָה אֲלֵא עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה".

וְנִתְּעַרְטְלוּ הֵימָנָה – וְנַעֲשׂוּ עֵרְמוּם מֵאוֹתָהּ מִצּוֹה. כִּי הַמִּצְוָה הִיא כְּמוֹ

בְּהִרְבֵּה כְּתוּבֵי יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים הִגִּירְסָא: "לְרִבּוֹת כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה". וְצָרִיךְ-עֵין שְׁלֹא הַזְכִּיר עוֹפוֹת, אִף שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה יט, ה. וְאִפְשָׁר מִשּׁוּם שֶׁעַל פִּי פֶשֶׁט הַכְּתוּב – שְׁחֹה הִיא שֶׁהָאֲכִילָה אוֹתָם, וְלֹא שֶׁבָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם כְּלָשׁוֹן הַמְדַּרְשׁ – לֹא הָיוּ הָעוֹפוֹת בְּהִישָׁג יָדָה כְּדִי לְהָאֲכִילָם. וּמִשְׁמַע, שֶׁגַּם לְקִינָה וְהַכֵּל וְלִתְאֻמוֹתֵיהֶם לֹא נִתְּנָה לְאֲכֹל, אִף שֶׁכָּבֵד נּוֹלְדוֹ כְּדִלְקָמֵן בְּרִש"י ד, א. וְאִפְשָׁר מִשּׁוּם שֶׁחֲסָה עַל יִלְדֵיהֶם, תוֹרָה ז

(ו) וַתִּפְקַחְנָה וגו' – לַעֲנִין הַחֲכָמָה דָּבָר הַכְּתוּב – שְׁנוּסָפָה לָהֶם חֲכָמָה לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לָרָע. וְכְמוֹ שְׁכַתָּב רִש"י לְעִיל, שֶׁלִּפְנֵי שֶׁאֲכָלוּ מִעֵץ הַדֵּעַת "לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ צְנִיעוּת לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לָרָע, וְאִע"פ שֶׁנִּתְּנָה בּו דֵּעָה לְקִרּוֹת שְׁמוֹת, לֹא נִתֵּן בּו יֵצֵר הָרָע עַד אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ, וְנִכְנַס בּו יֵצֵר הָרָע וַיֵּדַע מָה בֵּין טוֹב לָרָע" (נחלת יעקב). אִף הָרֹאשׁ כְּתָב, שֶׁכּוֹנֵת רִש"י כָּאֵן הִיא רַק לַעֲנִין זֶה שְׁנוּסָפָה לָהֶם חֲכָמָה לְהַבְחִין אֶת גּוֹדֵל הָאֲבִדָּה שֶׁאִיבְדּוּ, וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר מִיָּד. כֵּן כְּתָב בִּ"דְבָרֵי דוֹד", וְכֵן הִבִּין הָרַמְבַּ"ם מִדְּבָרֵי רִש"י. וְלֹא לַעֲנִין רֹאשׁ מִמֶּשׁ – כְּבִיר יט, ו. נֶאֱמָר: "וְכִי סוּמִים הָיוּ". אִף רִש"י לֹא כְּתָב כֵּן, מִשּׁוּם שֶׁגַּם אִם לֹא הָיוּ סוּמִים, הִיָּה נִיתֵן לְפָרֵשׁ שֶׁנִּפְקְחוּ עֵינֵיהֶם יוֹתֵר, וְעַל-דֶּרֶךְ הָאֱמּוּר לְקַמֵּן כֹּא, יט, גְּבִי הָגֵר: "וַיִּפְקַח אֲלֵקִים אֶת עֵינֶיהָ". וְלִכְּנֹחַ בַּדְּבָרֵי הַנֶּחֱשׁ לְחֹהֵה גְּבִי "וְנִפְקְחוּ עֵינֵיהֶם", לֹא פִירוּשׁ רִש"י שֶׁהַכּוֹנָה לַעֲנִין הַחֲכָמָה, מִשּׁוּם שֶׁשֶּׁם אֵין הִכְרַח לְפָרֵשׁ כֵּן מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק (וְאִדְרָבָה מִלְשׁוֹן רִש"י בְּפְסוּק ו' מוֹכֵחַ שֶׁהַכּוֹנָה

הוא העץ שאכלו ממנו (רש"י ג, ז)

לפי זה נמצא, שאדם וחוה נאסרו באכילת תאנים, ועל פי פשוטו של מקרא (מה-שאין-כן על פי מדרשי חז"ל) הרי זה אסור עולם!

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בַּגֶּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא אָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:

כשישמעו • יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרים רבותינו על מכונם ב'בראשית רבה' ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישיבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. וישמעו • מה שמעו? שמעו את קול הקדוש-ברוך-הוא, שהיה מתהלך בגן. לרוח היום • לאותו יום שהשמש באה משם (ספרים אחרים: לשם, ודו"ק כי בן עקר), וזו היא מערכת, שלפנות ערב חמה במערב, והם (שם לח) סרוח בעשירית.

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה: ט וקרא יי אלהים לאדם ואמר לה אן את: כשיאיכה • יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאם (בראשית רבה). וכן בקין אמר לו: "אי הכל אחיד?" וכן בבלעם: (במדבר כב) "מי האנשים האלה עמך?" לכנס עמם בדברים, וכן בחזקיהו, בשלוחי מרדך בלאדן (ישעיה לט).

אשל אברהם

הקב"ה מתהלך בגן.
לרוח היום – לאותו יום – צד.
שהשמש – כלומר, "היום" הוא השמש (רש"י ש"ה ד, ו).
באה משם – כלומר, זריחת השמש באה משם (ע"פ רש"י יומא סב, ב).
וזו היא מערכת, שלפנות ערב חמה במערב, והם סרוח בעשירית – בשעה עשירית של יום הששי שבו נברא.
ראה סנהדרין לח, ב: שעה ראשונה – הוצבר עפר, שניה – נעשה גולם, שלישית – נמתחו אבריו, רביעית – נזרק בו נשמה, חמישית – עמד על רגליו, ששית – קרא שמות, שביעית – נדונה לו חנה, שמינית – עלו למטה שנים (אדם וחוה) וירדו ארבעה (אדם וחוה וקין וחתול) ותאומתו – תוספות שם. אבל ראה רש"י לקמן (ה, א, ב, א, א), ששמע שגם הכל ושתי תאומותיו נולדו באותו יום, ולפי זה רש"י גורס בבראשית רבה (כב, א): "וירדו שבעה". תשיעית – נצטווה שלא לאכול מן האילן, עשירית – סרוח, אחת עשרה – נידון, שתים עשרה – נטרד והלך לו. תורה ט
(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה – יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאם –

נסתלקה שכינה לרקיע הראשון וכו'.
ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא – ראה גם רש"י לקמן פסוק כד, לג, כ.
ולאגדה המישיבת דברי המקרא "דבר דבר על אפניו" – משלי כה, יא.
על בנו (רש"י שם). וראה גם רש"י לקמן כ, יג, לו, ב. שמות ו, ט, יא, ד, כג, ב. ויקרא יג, נה, כה, טו.
וישמעו – מה שמעו – את קול הקב"ה או את קול הילוכו?
שמעו – ראה גם רש"י לקמן לו, כז, שמדובר בשמיעת האוזן.
"את קול" הקדוש-ברוך-הוא שהיה "מתהלך בגן" – ה"גור ארצה" כתב שבהוספת תיבת "שהיה" מבהיר רש"י שהקב"ה הוא המתהלך, ולא הקול, משום שעל קול לא שיר לומר לשון "מתהלך" אלא "הולך", כי "מתהלך" הוא לשון "מתפעל" שהוא לרצונו, וזה אינו שיר בקול (רא"א). כלומר, שמעו את קול הילוכו של הקב"ה. וב"דברי דוד" כתב להיפך, שמתיבת "שהיה" בא רש"י להבהיר שהקול הוא שהתהלך ולא הקב"ה. ועל-דבר-זה כתב ה"לבוש". וכן הוא על-פי גירסת הדפוס ראשון: "שמעו שהיה קול

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ – יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרים רבותינו על מכונם בבראשית רבה – פ"ט, ח: "וישמעו", שמעו קולן של אילנות שהיו אומרים: הא גנבא דגנב דעמיה דברניה [=הנה הגנב שגנב דעתו של בוראו, בגן אותיות "גנב" – מהר"ו]. דבר אחר: שמעו קולן של מלאכים אומרים: ה' אלהים הולך לאותן שבגן – רבי לוי אמר: מת אותו שבגן [וזהו פירוש "מתהלך", ה' הולך להמיתו – מהר"ו], רבי יצחק אמר: מת הלך לו [=נתבטל כל בריאתו מהעולם, וזהו פירוש "מתהלך", מת הלך]. אמר להם (למלאכים) הקב"ה: "לרוח היום", לריח היום, הריני מחיה לו את היום. כך אמרתי לו: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", אין אתם יודעים אם יום משלי, אם יום אחד משלכם, אלא הרי אני נותן לו יום אחד משלי שהוא אלה שנים, והוא חי תשע מאות ושלשים שנה, ומניח לבניו שבעים, הדא הוא דכתיב: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". אמר רבי אבא בר כהנא: "מהלך" אין כתיב כאן, אלא "מתהלך", מקפץ ועולה, עיסק שכינה בפתחותנים היתה, כיון שחטא אדם הראשון

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קִלְךָ שְׁמַעְתִּי בִּגְן וַאֲירָא פִּי־עֵירִם
 וַיִּדְחִילִית אֲרִי עֲרִטִילַי אָנָּה וַאֲיִטְמָרִית:
 אֲנֹכִי וְאַחֲבָא:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירִם אֶתָּה הַמֶּן־הָעֵץ
 אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֲכַל־מִמֶּנּוּ וְאָכַלְתָּ:

כ"י מי הגיד לך • מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערם? • המן-העץ • בתמיהה.

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִיא
 נָתַתָּה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאָכַל:

כ"י אשר נתתה עמדי • (ע"ז ה) כאן פפר בטובה.

אשל אברהם

אין מוכרחים לכלל של "ה"א הנקודה
 בחטף פתח, וכמו שמצינו הרבה
 קריאות בתמיהה ללא כלל זה, ראה
 לקמן ד, יג, יא, ו, ל, טו, ועוד. וכן הוא
 גם כאן, וכן נ"י רש"י לומר ש"המן
 העץ" הוא סיום שאלתו של הקב"ה
 "מי הגיד לך וגו'", שכל זה נאמר
 בתמיהה. וראה גם רש"י לקמן יח, יז, ג.
 יט, ואילו "לשון תמיהה" פירושו
 שהוא כתוב בלשון של תמיהה,
 שה"ה"א של התיבה פיון שהיא נקודה
 בחטף פתח הופכת את הלשון ללשון
 של תמיהה, וללא זה היה ניתן לקרוא
 בסימן קריאה. תורה יב

(יב) אשר נתתה עמדי - כאן פפר
 בטובה - שאם לא כן, היה לו לומר:
 "האשה נתנה לי" (רא"ט). ולשון גנאי
 הוא, שתולה הקלקלה במתנתו של
 מקום, והוא עשאה לו ל"עור" (רש"י ע"ז
 ה, רע"ב). וראה גם רש"י לקמן יא, ה:
 "אדם הראשון שכפר את הטובה,
 ואמר האשה אשר נתת עמדי". בדפוס
 שני גורס כאן: "כפד", וברש"י ע"ז ה,
 סע"א: "כפוי טובה - אינו מכירין
 להחזיק טובה לבעלים". וכן הלשון
 "כפוי טובה" ברש"י דברים כו, ג.
 ונראה ש"כפר בטובה" היא לשון
 חריפה יותר: שלא רק שאינו מכיר
 בטובה, אלא גם בופר בה וטוען שהיא
 רעה, וזו היא טענת אדם הראשון
 כאן. תורה יג

האנשים האלה עמך, והשיב ואמר:
 כלק בן צפור מלך מואב שלח אלי, וכן
 קין שאמר לו: אי הכל אחיך, היה לו
 לומר: רבוננו של עולם, הלא כל
 הנסתרות גלויות לך". תורה י
 (יא) מי הגיד לך - מאין לך לדעת -
 לא פירש "מי הגיד לך" בפשוטו, משום
 שענין הבושה הוא דבר שבא בידיעה
 ובהרגשה, ולא באמירה בלבד.
 מה בשת יש בעומד ערם - שנה מה
 שאמר לו אדם: "את קולך שמעתי
 ואירא כי עירום אנכי ואחבא", הרי
 שהיתה לו נראה ובושה לעמוד לפניו
 ית' ערום, ולכן הסתתר. ואף שפיסה
 עצמו בעלה תאנה, רוב גופו עדין היה
 ערום. והנה, כאן לא פירש רש"י "כי
 עירום אנכי מן המצודה" (כמו שפירש
 לעיל פסוק ו), כי א"כ, מה הועיל לו
 בזה שהתחבא, שהרי בודאי לא חשב
 אדם שניתן להתחבא מפני הקב"ה.
 וראה גם בפירוש ה"לבוש".

המן העץ - בתמיהה - הקב"ה תמה
 עליו: האם מהעץ שאסרתי עליו
 אכלת? כלומר, איך העזת לעבור על
 הציווי וראה רש"י לקמן ד, ט, ש"כ
 ה"א הנקודה בחטף פתח" היא "לשון
 תמיהה", אך מנה שרש"י לא כתב כלל
 זה כאן, נראה שיש הבדל בין
 "בתמיהה" לבין "לשון תמיהה":
 "בתמיהה" פירושו, שמופץ הקריאה
 הוא בתמיהה, מצד תוכן הכתוב, וכן

כדי שלא ימהר לענות לה, שמתוך כך
 יאמר דברים שאינם הוגנים, וכמו
 שנאמר (קהלת ה, א): "אל תבהל על פיק
 .. להוציא דבר לפני האלקים".

וכן בקין אמר לו: "אי הכל אחיך"
 - לקמן ד, ט. וברש"י שם: "להכנס עמו
 בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני
 הרגתי וקטאתי לך".

וכן בבלעם: "מי האנשים האלה
 עמך" - במדבר כב, ט. אבל רש"י שם
 כתב: "להטעותו בא. אמר, פעמים
 שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שנה
 עליו, אף אני אראה עת שאוכל לקלל
 ולא נבין".

לפנס עמהם בדברים - ראה גם
 לקמן טו, ח גבי הגר: "אי מנה באת",
 וברש"י שם: "ליתן לה פתח להכנס
 עמה בדברים".

וכן בחזקיהו בשלוחי מרודך בלאדן
 - מלך בבל, במלכים ב, יד, ובישעיה
 לט, א: "מה אמרו האנשים האלה
 ומאין יבאו אליך". אלא ששם מדובר
 שהנביא ישעיהו אמר בן לחזקיהו,
 ונראה שלכן כתבו רש"י בנפרד. וראה
 רש"י ישעיה שם (ועד"ו במלכים שם):
 "זה אחד משלשה בני אדם שבדקו
 המקום, קין וחזקיהו ובלעם. חזקיהו
 היה לו להשיב: אתה נביאו של מקום,
 ולי אתה שואל? התחיל מתגאה
 ואומר: מארץ רחוקה באו אלי, לפיכך
 נענש .. וכן בלעם שאמר לו: מי

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית פא

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאַשָׁה מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וְאָכַל׃
רש"י: «הִשְׁיֵאֲנִי • הִטְעֵנִי, כְּמוֹ: "אַל יִשְׂאֵל לָכֶם חִזְקִיהוּ".

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֶשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְנוֹךְ תֵּלֵךְ וְעֹפֶר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃

רש"י: «כִּי עָשִׂיתָ זֹאת • מִכָּאן שָׁאִין מִהֶפְכִּים בְּזוּכָתוֹ שֶׁל מִסִּית, שְׂאֵלוֹ שְׂאֵלוֹ: לָמָּה עָשִׂיתָ זֹאת? הֲיֵה לּוֹ לְהָשִׁיב: דְּבָרֵי הָרַב וְדְבָרֵי הַתַּלְמִיד, דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין? (סנהדרין כט). מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה • אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלַּל, מִחַיָּה לֹא כָל־שָׂפָן? הַעֲמִידוֹ רְבוּתִינוּ מִדְּרָשׁ זֶה בְּמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת (דף ח), לְלַמֵּד שְׂיָמִי עֲבוּרוֹ שֶׁל נָחֵשׁ שָׁבַע שָׁנִים. עַל־גִּחְנוֹךְ תֵּלֵךְ • רִגְלִים הָיוּ לוֹ וְנִקְצְצוּ.

אשל אברהם

שם: «וְהָא לִיכָא לְמִימַר דְּהָא מְכַל חִיָּה דִּינֵגוּ אָרִי [שְׁלֹשׁ שָׁנִים] אוֹ אֶפְסָה [שְׁבַע שָׁנִים], דָּא־כ לִיכְתוּב 'מְכַל חִיָּה' וְלֹא לִיכְעִי בְּהֵמָה".
הַעֲמִידוֹ רְבוּתִינוּ מִדְּרָשׁ זֶה בְּמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת - ח, א.
לְלַמֵּד שְׂיָמִי עֲבוּרוֹ שֶׁל נָחֵשׁ שָׁבַע שָׁנִים - וְהָכִי מִשְׁמַע: אֲרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא אֲרוּרָה יוֹתֵר מִן חִיָּה. פִּירוּשׁ: כָּשֶׁם שֶׁהַבְּהֵמָה נִתְקַלְלָה מִן חִיָּה עַל אַחַת ז' - וּמֵאִי נִיחָו? חֲמוּר מִחֲתוּל, שֶׁבִּשְׁנָה יֵשׁ ז' פְּעָמִים נ"ב - כִּי נִתְקַלַּל הוּא (הַנָּחֶשׁ) מִן הַבְּהֵמָה, כְּגוֹן: מִבְּהֵמָה גָּסָה טְמֵאָה, אַחַת לְשָׁבַע. שְׂיָמִי עִיבּוּרָה שֶׁל בְּהֵמָה טְמֵאָה גָּסָה הֵם י"ב חֲדָשׁ, וְחָשׁוּב ז' פְּעָמִים י"ב חֲדָשׁ, הֵינּוּ אַחַת לְשָׁבַע, הֵן שָׁבַע שָׁנִים (רש"י שם). וְהִתְקַלְלָה הִיא, שֶׁכָּכֵל שְׁזֵמֵן הָעִיבוּר נִמְשָׁק יוֹתֵר, כִּי וְרָעוּ מִתְמַעֵט (ע"פ בַּר בַּרְכִּי). אוֹ גַּם, שֶׁצָּעַר הָעִיבוּר נִמְשָׁק יוֹתֵר.

עַל גִּחְנוֹךְ תֵּלֵךְ - רִגְלִים הָיוּ לוֹ וְנִקְצְצוּ - וְלִשׁוֹן "גִּחְנוֹךְ": שְׁחִיָּה, שֶׁהוּלָךְ שָׁח וְנִשְׁפַּל עַל מַעֲיו (רש"י וּדְמָא יא, מב). וְרָאָה רש"י יְרֵמְיָה מו, כב: "שֶׁשְׁשָׁאֲמַר הַקֹּב"ה לְנָחֵשׁ עַל גִּחְנוֹךְ תֵּלֵךְ, וְקִישַׁע אֶת רִגְלָיו - הִלָּךְ קוּלוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם". תוֹרָה טו

בֵּית דִּין בְּשִׁבְלִי טַעֲנַת זְכוּת, אֵלֶּא אִם כֵּן טוֹעֵנָה הוּא (רש"י סנהדרין כט, א). וְרָאָה רש"י דְּבָרִים יג, ט שְׁלֹמֹד כֵּן מִהֶאֱמֹר שֶׁם עַל הַמִּסִּית: "וְלֹא תִחְמוֹל" - "לֹא תִהְפֹּךְ בְּזוּכָתוֹ".
שְׂאֵלוֹ שְׂאֵלוֹ - הַקֹּב"ה לְנָחֵשׁ, שֶׁהִסִּית אֶת חִיָּה לְעִבוּר עַל דְּבָרָיו.
לָמָּה עָשִׂיתָ זֹאת? הֲיֵה לּוֹ לְהָשִׁיב - כְּלוּמַר, יָכוֹל הֲיֵה לְהָשִׁיב.
דְּבָרֵי הָרַב וְדְבָרֵי הַתַּלְמִיד דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין - שְׁבֻדָּאֵי יֵשׁ לְשִׁמּוּעַ לְדְבָרֵי הָרַב וְלֹא לְדְבָרֵי הַתַּלְמִיד. וְאִם כֵּן, חִיָּה הִתְיַדָּה צְרִיכָה לְשִׁמּוּעַ לְצִיּוּי ה' וְלֹא לְפִתּוּי הַנָּחֶשׁ. וְרָאָה תוֹסֵפּוֹת סְנֵהֲרִין שֶׁם: "וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן כָּל מִסִּית יִפְטָר עֲצָמוֹ בְּאוֹתָהּ טַעֲנָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּדוֹקָא נָחֵשׁ שְׁלֹא נִצְטָוָה שְׁלֹא לְהִסִּית, וְלֹא נִעְנַשׁ אֵלֶּא לְפִי שֶׁבָּאָתָּה תִּקְלָה עַל יָדוֹ. אֲבָל מִסִּית שֶׁנִּצְטָוָה שְׁלֹא לְהִסִּית, נִמְצָא כְּשִׁמְסִית עוֹבֵר".

מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה - אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלַּל, מִחַיָּה לֹא כָל־שָׂפָן - אִם הַנָּחֶשׁ נִתְקַלַּל בְּאִרְכּוּת יָמָיו עִיבּוּרוֹ יוֹתֵר מִן הַבְּהֵמָה, כָּל־שָׂפָן שֶׁנִּתְקַלַּל מִן חִיָּה, שְׂיָמִי עִיבּוּרָה פְּחוּתָה מִשְׁלַ בְּהֵמָה, שֶׁהִרֵי עוֹ יָמָיו עִיבּוּרָה חֲמִשָּׁה חֲדָשִׁים וְחֲתוּל נ"ב יוֹם (ע"פ בְּכוֹרוֹת ת א ורש"י שם). וְרָאָה עוֹד רש"י

(יג) **הִשְׁיֵאֲנִי - הִטְעֵנִי** - וְלֹא מִלְשׁוֹן הַסִּתָּה וּפִתּוּי, שָׁאִין זוֹ תְּשׁוּבָה לְחוּטָא (גרי"א). וְזֶה שֶׁלְקָמֵן פְּסוּק יד קוֹרְאָה: "מִסִּית" - וְזֶה עַל פִּי הָאֱמֶת שֶׁהַנָּחֶשׁ הֲיֵה מִסִּית, אֲבָל לֹא שְׁחִיָּה טַעֲנָה שֶׁהַנָּחֶשׁ הִסִּיתָה. וְרָאָה גַם רש"י יִשְׁעִיָּה לו, יד: "יִשְׂאֵל - יִתְעַד". אֲבָל רָאָה רש"י יְרֵמְיָה כח, ט, וְתוֹהֲלִים נה, טו, שֶׁמִּפְרָשׁ "הִשְׁיֵאֲנִי" מִלְשׁוֹן הַסִּתָּה. וְרָאָה גַם רש"י בְּמִדְבָּר כו, ט: "הָצוּ - הִשְׁיֵאֲנִי". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלִּשׁוֹן "הִשְׁאָדָה" נִתֵּן לְפָרְשׁוֹ גַם מִלְשׁוֹן הַטְעִיָּה וְגַם מִלְשׁוֹן הַסִּתָּה, וְכֵאֵן הוּא מִלְשׁוֹן הַטְעִיָּה.
כְּמוֹ "אַל יִשְׂאֵל אֶתְכֶם חִזְקִיהוּ" - דְּבָרֵי הַיָּמִים ב לב, טו. מִבֵּיא הוֹכְחָה מִפְּסוּק זֶה, שֶׁ"יִשְׂאֵל" אֵינוֹ מִלְשׁוֹן הַסִּתָּה אֲלֵא מִלְשׁוֹן הַטְעִיָּה, שֶׁכֵּן בְּהַמְשָׁךְ הַכְּתוּב שֶׁם, נֶאֱמַר: "וְאַל יִסִּית אֶתְכֶם", וְאִם כֵּן בְּהַכְרַח שֶׁ"יִשְׂאֵל" הָאֱמֹר לְפָנֵי כֵן אֵינוֹ "יִסִּית". וּמִטַּעַם זֶה הִבִּיא הַפְּסוּק מִדְּבָרֵי הַיָּמִים וְלֹא מִמְלָכִים ב יח, כט: "אַל יִשְׂאֵל לָכֶם חִזְקִיהוּ", מִשּׁוּם שֶׁשֶׁם לֹא נֶאֱמַר לִשׁוֹן הַסִּתָּה בְּהַמְשָׁךְ הַכְּתוּב. תוֹרָה יד
(יד) כִּי עָשִׂיתָ זֹאת - מִכָּאן - מִמָּה שֶׁהַקֹּב"ה אָמַר לְנָחֵשׁ: "כִּי עָשִׂיתָ זֹאת", וְלֹא "לָמָּה עָשִׂיתָ זֹאת".
שָׁאִין מִהֶפְכִּים בְּזוּכָתוֹ שֶׁל מִסִּית - הַמִּסִּית חֲבֵרוֹ לְעִבוּרָה וְרָה, אֵין טוֹעֲנִין

דבורו של הנחש

ויאמר יהוה אלהים | אל-הנחש כי עשית זאת ארור אתה מפל-הבהמה ומפל חית השדה (ג, יד)

הנה מצינו דקדם החטא היה לנחש פח הדבור, וכמו שנאמר "ויאמר הנחש" וגו'. ומאחר שהנחשים עקשו אין להם פח הדבור, על-כן צריך לומר שננטל מהם פח זה. ומסתבר לומר שזה ארע בנחש הקדמוני, ונתקלל בזה עבור חטאו. וצריך להבין מפני מה לא נתפרש בפתוב שנתקלל הנחש גם בדבורו?

והענין יובן בהקדים מה שהוסיף ה' ואמר לו "כי עשית זאת (ארור אתה מפל וגו')". דלכאורה מיתר, דהרי מהמשך הספור כבר משמע שהענש הוא עבור זה.

ונראה לומר דבזה מסבירו להנחש שהענש שמקבל הוא בבחינת מדה כנגד מדה "כי עשית זאת". ומפיון שעקר החטא בא על ידי פח הדבור והשכנוע של הנחש, הרי שהענש מדה כנגד מדה "כי עשית זאת ארור אתה" מכון בעקר כנגד פח הדבור, שהקב"ה לוקח מאתו לא רק את פח הדבור כאדם, אלא גם את הקול בכלל, ועד שלא יוכל להשמיע קולות פבהמות וחיית אחרות (שאגה, נהימה וכיוצא בזה) "ארור אתה מפל". שהוא פחות מהם באותן תכונות שהיה מבחר מהם.

ועל זה מוסיף ומפרט גם את שאר הקללות, "על גחנך וגו'" מפיון שלא נכללו במעשה ההסתה דהנחש "כי עשית זאת" לכן הצריך הכתוב לפרטם.

(טו) וַאִיבָה אִשִּׁית בִּינִיךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זָרְעֶךָ וּבִין זָרְעָהּ הוּא יִשׁוּפֶךָ רָאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב:

טו ודכבו אשוי בינך ובין אתמה ובין כנך
ובין כנהה הוא יהי דכיר לך מה דעבדת
לה מלקדמין ואת תהי נטיר לה לסופא:

טו וַאִיבָה אִשִּׁית • אתה לא נתכוננת אלא שימות אדם, כשיאכל הוא תחלה, ותשא את חנה, ולא באת לדבר אל חנה תחלה, אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך: "וַאִיבָה אִשִּׁית". יִשׁוּפֶךָ • (סוטה ט) יכתתך, כמו: (דברים ט) "ונאכל אותו" ותרגומו: 'ושפית יתה'. וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב • לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון 'תשופנו', כמו: (ישעיה מ) "נשף בהם", כשהנחש בא לנשף הוא נושף פמין שריקה. ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם.

אשל אברהם

(טו) וַאִיבָה אִשִּׁית – אתה לא נתכוננת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה – משום שחנה תכבד באכילה את בעלה תחילה [ואו משום שתחשוש לאכול תחילה שמא תמות – באר בשדה, ואז כשתראה מיתת בעלה, לא תאכל (גרא). אלא שפועל אכלה חנה תחילה, בדלעיל פסוק ו. וְתִשָּׂא אֶת חוּהַ – ראה גם רש"י לעיל פסוק א' ולקמן פסוק ב. וְלֹא בָאתָ לְדַבֵּר אֶל חוּהַ תַּחֲלָה אֶלָּא לְפִי שֶׁהַנָּשִׁים דַּעְתָּן קִלּוֹת לְהַתְפַּתּוֹת, וְיֹדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בְּעֻלְיָהֶן, לְפִיכָךָ "וַאִיבָה אִשִּׁית" – פִּינוּן שֶׁהִיְתָה לָךְ אֶהְיָה כְּלָפִיָּה, תִּהְיֶה לָךְ אִיבָה כְּלָפִיָּה. וְלָכֵן אָמַר לוֹ: (א) "וַאִיבָה אִשִּׁית". (ב) "בינך ובין האשה" ד'קא (ע"פ רא"ם וגר"א).

וְתִשָּׂא אֶת חוּהַ – ראה גם רש"י לעיל פסוק א' ולקמן פסוק ב.

וְלֹא בָאתָ לְדַבֵּר אֶל חוּהַ תַּחֲלָה אֶלָּא לְפִי שֶׁהַנָּשִׁים דַּעְתָּן קִלּוֹת לְהַתְפַּתּוֹת, וְיֹדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בְּעֻלְיָהֶן, לְפִיכָךָ "וַאִיבָה אִשִּׁית" – פִּינוּן שֶׁהִיְתָה לָךְ אֶהְיָה כְּלָפִיָּה, תִּהְיֶה לָךְ אִיבָה כְּלָפִיָּה. וְלָכֵן אָמַר לוֹ: (א) "וַאִיבָה אִשִּׁית". (ב) "בינך ובין האשה"

ד'קא (ע"פ רא"ם וגר"א).

יִשׁוּפֶךָ – יכתתך – יתוש אותך. ראה

רש"י ויקרא כב, כד.

כמו "ונאכל אתו" – דברים ט, כא. וראה רש"י שם יד, מה: "מכה אחר מכה".

ותרגומו: "ושפית יתה" – ראה גם רש"י איוב ט, יז: "ישופני – יכתתני, 'נאכלת אותו' סחון' מתרגמין: ושפית יתה".

וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב – לא יהא לך קומה – שאם לא כן, מה קללה היא זו לנחש ש"ישופנו עקב"? ואף שכתב כתב לעיל: "על גחנך תלך", יש לומר ששם מדבר בענין הליכה, שלא יהיו לו רגלים להלך, וכאן מוסיף שגם לא יוכל לקום (רא"ם). או שבננתו לומר, שהעובדה ש"תשופנו עקב" היא לא מפני שאין לך רשות לישף אלא בעקב, אלא רק מפני שלא יהיה לך גובה (באר בשדה).

וְתִשָּׂא אֶת חוּהַ – יתוש אותך. ראה

כפשוטו, ולא מלשון סוף. ולפי זה, גם "ראש" האמור תחילה פירושו "בראש" כפשוטו, ולא מלשון תחילה (רא"ם).

ואף משם תמיתנו – גם זה חלק מקללת הנחש, שבין שהנחש יש בכחו להמית את האדם, לכן האדם רודף אחריו להרגו (גרא). או משום שרק כך תהיה האיבה שנה ביניהם (רא"ם).

וְלִשׁוֹן "תִּשׁוּפֶנּוּ", כמו "נשף בהם" – ישעיה מ, כד. וראה רש"י שמות טו, י: לשון הפקה. רש"י סנהדרין צה, ב: נפח. כשהנחש בא לנשף הוא נושף – ראה גם רש"י לקמן מט, יז.

כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון – ראה גם רש"י לעיל ב, כג. במדבר כא, ט. ישעיה ה, ז. מיכה א, טו.

כתב לשון נשיפה בשניהם – אף שהמשמעות שונה זה מזה. תורה טז

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת בראשית פג

(טז) אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הָרְבָּה אֲרֻבָּה עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְבֵּי
בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁקָתָךְ וְהוּא
יִמְשָׁל־בָּךְ:

ט"ז עֲצָבוֹנָךְ • זֶה צֶעַר גְּדוֹל בָּנִים. וְהִרְבֵּי • זֶה צֶעַר הָעֵבוֹר. בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים • זֶה צֶעַר הַלָּדָה.
וְאֶל־אִישְׁךָ תִּשְׁקָתָךְ • לְתַשְׁמִישׁ, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵין לָךְ מִצַּח לְתַבְּעוֹ בִּפְּהָ, אֲלֵא "הוּא יִמְשָׁל־בָּךְ", הַכֹּל
מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמּוֹךְ. תִּשְׁקָתָךְ • תַּאֲוָתָךְ, כְּמוֹ: "וְנִפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה".

(יז) וּלְאָדָם אָמַר כִּי שִׁמְעַתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל
מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ:

ט"ח אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ • תַּעֲלֶה לָךְ דְּבָרִים אֲרוּרִים, כְּגוֹן: זְבוּבִים, וּפְרָעוּשִׁים וְנִמְלִים. מְשָׁל לִיּוֹצֵא
לְתַרְבוּת רָעָה, וְהַבְרִיּוֹת מְקַלְלוֹת שְׂדֵים שִׁינֵק מֵהֶם.

(יח) וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאֹכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה:

ט"ט וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ • הָאֶרֶץ, כְּשֶׁתִּזְרָעָנָה מִיְּמֵי זְרַעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדִרְדָּר, קוֹנֵדִס וְעִפְכִּיּוֹת, וְהֵן
נֹאכְלִים עַל־יְדֵי תַקּוּן (כִּיצָה לד). וְאֹכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • וְהָלֵא בְּכֻרְכָּה נֶאֱמַר לוֹ: "הִנֵּה

אשל אברהם

עוֹנָה הַקּוֹדֶם, וְלָכֵן נִתְקַלְלָה. וְכֵן הוּא
לְקַמֵּן בְּרִשִׁי ד, יא. וְהָאֵל שְׂרָשִׁי לֹא
הִבִּיאוּ כָאֵן, נִרְאֶה מִשּׁוּם שֶׁכָּאֵן נֶאֱמַר
"בְּעִבּוּרָךְ", שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁהָאֲדָמָה
נִתְקַלְלָה בְּגִלַּל הָאָדָם, וְכֵמוֹ הַמְשָׁל
שֶׁהִבִּיֵא (ר"א"ם לעיל שם). תורה יח
(יח) וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ - הָאֶרֶץ
- פִּירוּשׁ: "תַּצְמִיחַ" הוּא לְשׁוֹן נִסְתָּר
לְנִקְבָה, וּמוֹסֵב עַל הָאֶרֶץ, וְלֹא לְשׁוֹן
נוֹכַח לְאָדָם (ר"א"ם).
כֵּן, מִדֵּה קֶלְלָה הִיא זוֹ (גרא).

**תַּצְמִיחַ "קוֹץ וְדִרְדָּר", קוֹנֵדִס
וְעִפְכִּיּוֹת** - כְּלוּמָר, קוֹנֵדִס וְעִפְכִּיּוֹת הֵם
קוֹץ וְדִרְדָּר, וְכֵן הוּא בִּילְקוּ"ש רָמַז לָב:
"קוֹץ זֶה קוֹנֵדִס, וְדִרְדָּר זֶה עִפְכִּיּוֹת".
וּבְרִשִׁי בִיצָה לר, א: "הֵן מִיְּמֵי יִרְקוֹת
שִׁישׁ טוֹרַח בְּתִיקוּנוֹ".

וְהֵן נֹאכְלִים עַל־יְדֵי תַקּוּן - שֶׁהִרִי
נֶאֱמַר עַל זֶה: "וְאֹכַלְתָּ", וְכִדְלֻקְמֵן
בְּרִשִׁי.

**וְאֹכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה - וְהָאֵל
קֶלְלָה הִיא זוֹ וְהָלֵא בְּכֻרְכָּה נֶאֱמַר
לֹא - לְעֵיל א, כט.**

לָךְ דְּבָרִים אֲרוּרִים - כְּלוּמָר, לֹא
שֶׁהָאֲדָמָה אֲרוּרָה, אֲלֵא שֶׁהִיא תּוֹצִיא
לְאָדָם דְּבָרִים אֲרוּרִים. ו"בְּעִבּוּרָךְ"
פִּירוּשׁ: "לָךְ", כְּלוּמָר שֶׁיִּגְרַע לָךְ מִמֶּנּוּ
נִזָּק (ר"א"ם).

כְּגוֹן זְבוּבִים וּפְרָעוּשִׁים וְנִמְלִים -
בְּדַפּוּס רִאשׁוֹן: יִתּוּשִׁין זְבוּבִים
וּפְרָעוּשִׁין.

מְשָׁל - לְדַעַת הָרִא"ם יֵשׁ לְגֵרוּס כָּאֵן:
"דְּבָר אַחֵר מְשָׁל" כו, שֶׁכֵּן זֶהוּ פִּירוּשׁ
נוֹסֵף, כִּי לְפִי הַפִּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הָאֲדָמָה
עֲצָמָה לֹא נִתְקַלְלָה, אֲלֵא הָאָדָם.
וְאֵילּוּ לְפִירוּשׁ זֶה, הָאֲדָמָה עֲצָמָה
נִתְקַלְלָה. וְכֵן הוּא בְּבִרְאשִׁית רַבָּה כ,
ח. אָבֵל ה"גֹּר אֶרֶץ" כְּתִב, שֶׁהַכֹּל
פִּירוּשׁ אַחֵד, שֶׁזֶּה עֲצָמוֹ שֶׁהָאֲדָמָה
מוֹצִיאָה דְּבָרִים אֲרוּרִים, הִיא גַם קֶלְלָה
לְאָדָמָה.

**לִיּוֹצֵא לְתַרְבוּת רָעָה, וְהַבְרִיּוֹת
מְקַלְלוֹת שְׂדֵים שִׁינֵק מֵהֶם** - וְזֶהוּ
"אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ", שֶׁהָאֲדָמָה
תְּהִיָּה אֲרוּרָה בְּגִלְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
מְקוֹר יִנְיָקָתָךְ וּמוֹזוֹנָה. רִאשׁוֹ עַד"ו בְּרִשִׁי
לְקַמֵּן לֵא, ח. אָבֵל רִאשׁוֹ רִשִׁי לְעֵיל א,
יא, שֶׁהָאֲדָמָה בְּעֶצֶם נִפְקָדָה כָּאֵן עַל

(טז) עֲצָבוֹנָךְ - זֶה צֶעַר גְּדוֹל בָּנִים -
מִשּׁוּם שֶׁכָּבֵר הָיוּ לָהּ בָנִים (כְּדִלְקֻמֵּן בְּרִשִׁי
ד, א), לָכֵן הִזְכִּיר צֶעַר הַגִּידוֹל תְּחִילָה
(שפ"ח).

וְהִרְבֵּי - זֶה צֶעַר הָעֵבוֹר - "עוֹבְרוֹת" -
חוֹלוֹת הֵן (רש"י עִדּוּבִין ק, ב).
בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים - זֶה צֶעַר הַלָּדָה -
רִאשׁוֹ גַם בְּרִשִׁי שָׁם.

וְאֶל אִישְׁךָ תִּשְׁקָתָךְ - לְתַשְׁמִישׁ -
מִתְאַוָּה לְתַשְׁמִישׁ (רש"י שם).
וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵין לָךְ מִצַּח - עֲזוּת
מִצַּח.

לְתַבְּעוֹ בִּפְּהָ, אֲלֵא "הוּא יִמְשָׁל בָּךְ"
- בְּרִשִׁי שָׁם: "שֶׁהוּא מוֹשֵׁל לוֹמַר בִּפְּהָ
תַּאֲוֹת לָבוֹ, וְהָאִשָּׁה בָּלָב, וּבּוֹשָׁה
לְהוֹצִיא בִּפְּהָ".

הַכֹּל מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמּוֹךְ - כְּלוּמָר, הוּא
יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת תִּשְׁוֻקָתוֹ אֶל הַפּוֹעֵל
גַּם אִם אֵינֶךָ רּוֹצֵה, וְאֵת לֹא יָכוֹלָה
לְהוֹצִיא אֶת תִּשְׁוֻקָתָךְ אֶל הַפּוֹעֵל כִּלִּי
רְצוֹנוֹ (שפ"ח).

**תִּשְׁוֻקָתָךְ - תַּאֲוָתָךְ, כְּמוֹ "וְנִפְשׁוֹ
שׁוֹקֵקָה"** - יִשְׁעִיָּה כט, ח. תַּאֲבָה (רש"י
שם). תורה יז

(יז) אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ - תַּעֲלֶה

פד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית

נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו' – אלא מה אמור כאן בראש הענין: "ארוה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה", ואחר העצבון: "וקוץ ודרדר תצמיח לה", כשתזרענה קטניות, או ירקות גנה, היא תצמיח לה קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה, ועל-כרחך תאכלם.

יט בועתא דאפף תיכול לחמא עד דתיתוב לארעא דמנה אתברייתא ארי עפרא את ולעפרא תתוב:

(יט) בועתא אפף תאכל לחם עד שובך אל-הארמה כי ממנה לקחת פי-עפר אתה ואל-עפר תשוב: כ"ט בועתא אפף • לאחר שתטריח בו הרבה.

כ ויקרא אדם שם אתמה חנה ארי היא הות אמא דכל בני אנשא:

(כ) ויקרא האדם שם אשתו חנה כי הוא היתה אם בל-חי:

כ"ט ויקרא האדם • חזר הכתוב לענינו הראשון: "ויקרא האדם שמות", ולא הפסיק אלא ללמדך ששל-ידי קריאת שמות נזדווגה לו חנה, כמו שכתוב "ולאדם לא מצא עז כנגדו". לפיכך: "ויפל ... תרדמה", ועל-ידי שכתב: "ויהיו שניהם ערומים", סמך לו פרשת הנחש, להודיעך שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש, נתאוה לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה. חנה • נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר (קהלת ב כב): "מה הנה לאדם" בלשון הנה.

אשל אברהם

ועל-ידי שכתב: "ויהיו שניהם ערומים" – שם פסוק כה. סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש – נתאוה לה – ראה גם רש"י לעיל ג, א. ובא עליהם במחשבה ובמרמה – בדלעיל ברש"י פסוק טו. חנה – נופל על לשון חיה – כי שניהם מאותו שורש, שהיו"ד והיו"ו מתחלפות.

שמחיה את ולדותיה – זהו פירוש הכתוב: "כי היא היתה אם כל חי", שפיון שהיא היתה האמא של כל החיים, היא נקראת "חנה", מלשון "חיה", על שם שמחיה אחרים, "את ולדותיה", שמטעם זה נקראת היולדת "חיה", ראה יומא עג, ב. ובעומק יותר יש לומר: פונת רש"י לבאר גם מדוע נקראת "חנה" ולא "חיה", כי "חיה" משמעה בלשון עבר (כמו היה). ואילו "חנה" היא בלשון "הווה", וכלשון רש"י: "שמחיה את ולדותיה", דהינו שחנה היא לא רק "היתה אם כל חי", אלא היא גם בהווה "אם כל חי" (ע"פ הר"ב).

כאשר תאמר: "מה הנה לאדם" – קהלת ב, כ. וברש"י שם: "מה מותר הנה לאדם".

יהיה לה מה לאכול (רא"ם), וזה מה שמוסיף: "ואכלת את עשב השדה", ש"אכלם בעל-כרחו (רא"ם). תורה ויט (יט) בועתא אפף – לאחר שתטריח בו הרבה – ולא שתאכל לחם מעורב בזיעה (רא"ם). וכונת הכתוב לומר, שבשכיל אכילת הלחם יצטרך להתנגע ולטרוח הרבה יותר מאשר באכילת זרעוני גינה והירקות (באר בשדה). תורה כ

(כ) ויקרא האדם – חזר הכתוב לענינו הראשון – לעיל ב, כ. כלומר, פסוק זה הוא סיום ענין "קריאת השמות" שהתחיל בו לעיל שם. ואף שפבר קרא לה שם: "אשה", כי מאיש לקחה" (לעיל ב, כג), זהו שם לכללות מין האשה, וכאן זהו שם פרטי לאשתו (משכיל לדוד).

"ויקרא האדם שמות", ולא הפסיק – בסיפור בריאת האשה, שהיה צריך להיות כתוב שם מיד אחרי "אעשה לו עז כנגדו" (פסוק יח), ולא להפסיק בסיפור זה באמצע קריאת השמות. אלא ללמדך ששל-ידי קריאת שמות נזדווגה לו חנה, כמו שכתוב – לעיל שם.

"ולאדם לא מצא עז כנגדו", לפיכך: "ויפל .. תרדמה" – שם פסוק כא, וכמפורש ברש"י שם פסוק כ.

"הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו'". אלא מה אמור כאן בראש הענין: "ארוה האדמה בעבורך בעצבון" – ביגיעה (רש"י תהלים קכו, ב. קהלת י, ט).

תאכלנה", ואחר העצבון – כלומר, אחרי היגיעה בחרישה ובזריעת האדמה בידים. ראה רש"י לקמן ה, כט: "יניח מפנו את עצבון ידיו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם". ולפי זה, פירוש "בעצבון תאכלנה" הוא, שאכילת הירקות והקטניות תהיה על ידי כך שתתנגע בחרישתם ובזריעתם בידים.

"וקוץ ודרדר תצמיח לה", כשתזרענה קטניות – ברש"י לקמן שם: "חטים". ואולי משום שבפסוק הבא כותב: "בועתא אפף תאכל לחם" – וממילא מוכר חטים בפסוק הבא – נקט כאן "קטניות".

או ירקות גנה, היא תצמיח לה קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה – כלומר, "עשב השדה" האמור כאן הוא קללה, מפני שהוא צומח במקום קטניות וירקות גינה שהאדם זורע, והרי הוא כמין קוץ ודרדר האמור למעלה.

ועל-כרחך תאכלם – כי לא תצמיח לה אלא אלו, ובכרחך תאכלם כי לא

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת בראשית פה

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת
כא וַיַּעַבְדוּ יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְבוֹשִׁין
דִּיקָר עַל מִשְׁפַּח בְּשָׂרֵיהֶן וְאֶלְבִּישֶׁנּוּ:
עוֹר וְיִלְבָּשֶׂם:

נשי"א כְּתָנוֹת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים: דְּבַר הַבָּא
מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנִים שֶׁהוּא רַף וְחַם, וְעָשָׂה לָהֶם כְּתָנוֹת מִמֶּנּוּ.

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד
מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח
גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחָי לְעֹלָם:
כב וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵא אָדָם הוּא יְחִידִי
בְּעֹלָמָא מְנָה לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא
יִוְשִׁיט יָדָה וְיִסָּב אָף מֵאֵילָן חַיָּיָא וְיִכּוּל
וְיַחֲיִי לְעֹלָם:

נשי"א הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ • הָרִי הוּא יְחִיד בַּתְּחַתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁאֵינִי יְחִיד בְּעֲלִיוֹנִים, וּמָה הִיא יְחִידָתוֹ? "לְדַעַת
טוֹב וָרָע", מַה־שֶּׁאֵין כֵּן בְּהִמָּה וְחִתָּה. וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו' • וּמִשְׁחִיחָה לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב
לְהִטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלֹמַר אָף הוּא אֱלֹהִים. וַיֵּשׂ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה, אָבֵל אֵין מִיִּשְׁכִּין עַל פְּשׁוּטוֹ.

אשל אברהם

צִצְאָאִיו) לֹא יָחִיד לְעוֹלָם (מִפְּנֵי שֶׁהֵם
לֹא אָכְלוּ מִעֵץ הַחַיִּים), וְלָכֵן יִטְעוּ
אַחֲרָיו. אָף ה' גֹּרֵר אֶרֶץ" כְּתֹב, שֶׁגַּם
אִם כָּל שָׂרָר בְּנֵי אָדָם הָיוּ חַיִּים לְעוֹלָם,
בְּכָל זֹאת הָיוּ טוֹעִים אַחֲרָיו, שֶׁהָרִי הוּא
קָדָם לְכוֹלָם, וְהֵם נוֹלְדוּ מִמֶּנּוּ.
וְלֹמַר - בְּדַפּוּס רִאשׁוֹן: וַיֹּאמְרוּ.

אָף הוּא אֱלֹהִים - בַּתְּחַתּוֹנִים. וְאָף
שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּרִש"י לְעֵיל שֶׁם שְׂבִמָּה שֶׁה'
בָּרָא אֶת הָאִשָּׁה לְהִיּוֹת בַּת זֶוֶג לְאָדָם,
הָרִי כְּבָר אֵינוֹ יְחִיד בַּתְּחַתּוֹנִים, יֵשׁ
לֹמַר שֶׁזֶּהוּ רַק לְעֵנֶן בִּיטוּל הַחֲשָׁשׁ
שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ מִצַּד עֲצָמָם שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי
רְשׁוּיּוֹת, אָף עֲדֵין יֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁהָאָדָם
עֲצָמוֹ יִטְעֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁהוּא אֱלֹהִים
(מִצַּד זֶה שֶׁהוּא חַי לְעוֹלָם), וְלִזֶּה לֹא
מוֹעִיל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ בַּת זֶוֶג (נשי"א). וּמָה
שֶׁלֹּא פִּירֵשׁ כְּפִשְׁטוֹ: "וְאָבֵל וְחָי
לְעוֹלָם", וּמִמִּילָא מִתְבַּטֵּל קִנְס הַמִּיתָה
שֶׁנִּגְזַר עָלָיו - יֵשׁ לֹמַר, שֶׁבִּינָן
שֶׁ"וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ" נֶאֱמַר בְּהִמָּשָׁךְ
לְ"הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ", מִוְכָּח
שֶׁהַחֲשָׁשׁ הוּא מִצַּד יְחִידוּתוֹ שֶׁל
הָאָדָם (בְּאֵר בַּשּׁוּת). וּמָה שֶׁהוֹצֵרָה הַכְּתוּב
לְכָר, יֵשׁ לֹמַר שֶׁזֶה גּוֹפֵא בֵּא הַכְּתוּב
לְכָרָא, שֶׁהִטְעַם שֶׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל
הָאָדָם בְּאִכְלֵת עֵץ הַדַּעַת, וְלֹא נִיתְּנָה
לוֹ הַרְשׁוּת לְאָכּוֹל גַּם מִעֵץ הַדַּעַת וְגַם
מִעֵץ הַחַיִּים, וְכָךְ יָדַע מִטּוֹב וָרָע וְגַם
יָחִיד לְעוֹלָם, זֶהוּ כְּדִי שֶׁלֹּא יָבֹא
לְהִטְעוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו (אֲדָר הַחֲמִיד).

וַיֵּשׂ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה אָבֵל אֵין מִיִּשְׁכִּין
עַל פְּשׁוּטוֹ. - ב"ר כֹּא, ה': הֵן הָאָדָם

מִיּוֹחָד, וְכֵמוֹ "אֶחָד הָעָם" (לִמְנוּ כו, י).
וּ"מִמֶּנּוּ" פִּירוּשׁוֹ: מֵאֶחָד, כְּלוּמַר,
בְּעֲלִיוֹנִים, וְזֶהוּ הַקִּב"ה שֶׁהוּא מִיּוֹחָד
בְּאִלְקוּתוֹ בְּעֲלִיוֹנִים (נשי"א).
וּמָה הִיא יְחִידוּתוֹ - שֶׁהָרִי הָאָדָם הוּא
נִבְרָא כְּמוֹ שָׂרָר הַנִּבְרָאִים.
"לְדַעַת טוֹב וָרָע" - מַה שֶׁלֹּא אָמַר
הַכְּתוּב שֶׁהָאָדָם "יְחִיד בַּתְּחַתּוֹנִים"
בְּמָה שֶׁהוּא נִבְרָא "בְּצִלְעֵם אֱלֹקִים" (וַיֵּשׁ
לוֹ שֶׁכָּל וְדָבָר). כְּמוֹכָא לְעֵיל בְּבִיאֹר
לְרִש"י ב, יח, יֵשׁ לֹמַר מִשּׁוּם שֶׁכָּאֵן
הַחֲשָׁשׁ הוּא שֶׁ"הוּא קְרוֹב לְהִטְעוֹת אֶת
הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו" (כְּלִשׁוֹן רִש"י לְקַמֵּן),
וְחֲשָׁשׁ זֶה יִשְׁנֶה רַק מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ
"טוֹב וָרָע", מִשָּׂא"כ לְעֵיל שֶׁם הַחֲשָׁשׁ
הוּא "שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ" מִצַּד עֲצָמָם, וְלִזֶּה
דִּי בְּמָה שֶׁהוּא יְחִיד בְּעֵצָם בְּרִיאָתוֹ
"בְּצִלְעֵם אֱלֹקִים".

מַה־שֶּׁאֵין כֵּן בְּהִמָּה וּבְחִיָּה - שֶׁאָף
שֶׁגַּם הֵם אָכְלוּ מִעֵץ הַדַּעַת (כְּלִשׁוֹן רִש"י
ג, ו), לֹא נִעֲשֶׂה יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע. וְכֵתֵב
ה' בְּאֵר בְּשִׁדְרָה, שֶׁלְּפִי זֶה "הֵן הָאָדָם"
הַכְּתוּב עַל מִין הָאָדָם, וְלֹא דוֹקָא אָדָם
הָרִאשׁוֹן. אָף גַּם אִם נִפְרַשׁ כֵּן, צָרִיךְ
לֹמַר, שֶׁהַמִּשְׁפָּח: "וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ",
הַכְּתוּב עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן.

וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ
הַחַיִּים וְאָכַל וְחָי לְעוֹלָם - כֵּן הוּא
בְּדַפּוּס רִאשׁוֹן.

וּמִשְׁחִיחָה "לְעוֹלָם", הָרִי הוּא קְרוֹב
לְהִטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו - בִּינָן שֶׁאָבֵל
מִעֵץ הַדַּעַת וְנִקְנְסָה בּוֹ יִצְרֵל הָרַע (סִפֵּר
הַגִּיד). וּמִשְׁמַע שֶׁשָּׂאֵר הַבְּרִיּוֹת (כְּלוּמַר

בְּלִשׁוֹן "הָיָה" - מָה הָיָה לְאָדָם. דְּהֵינּוּ
שֶׁהָרִי וְהָרִי"ד מִתְחַלְּפוֹת. אֱלֹא
שֶׁ"הָיָה" הוּא לְשׁוֹן הוֹנָה, וְ"הָיָה" הוּא
לְשׁוֹן עֶבֶר, רִאָּה רִש"י שְׁמוֹת ט, ג
(הַרְבֵּי). תוֹרָה כֹּא

(כא) כְּתָנוֹת עוֹר - יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה
אוֹמְרִים - ב"ר כ, יב.

חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן
- וְלִפִּי זֶה, "כְּתָנוֹת עוֹר" פִּירוּשׁוֹ: כְּתָנוֹת
לְעוֹר (רִא"ס). וְרִאָּה רִש"י לְבִרְאשִׁית
רָבָה כ, יב: "וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתָן כְּתָנוֹת
עוֹר? שֶׁהֵן דְּבוּקִין לְעוֹר, וּמִפְּרִשׁ
בְּמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא שֶׁהֵן דְּבוּקִין עַל בְּשָׂרוֹ
שֶׁל אָדָם וְאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ, שֶׁכָּל כֶּף הֵם
דָּקִים". וְלִפִּירוּשׁ זֶה מוֹכֵן מַה שֶׁהַקִּב"ה
עֲצָמוֹ עָשָׂה לָהֶם כֵּן, כִּי לֹא הָיָה שִׁיף
שֶׁאָדָם וְאִשְׁתּוֹ יַעֲשׂוּ מִלְּבוּשׁ כֵּוֶן.

וַיֵּשׂ אוֹמְרִים - סוּטָה יד, א.
דְּבַר הַבָּא מִן הָעוֹר - וְלִפִּי זֶה "כְּתָנוֹת
עוֹר" פִּירוּשׁוֹ: כְּתָנוֹת מִשִּׁיעַר הָעוֹר
(רִא"ס).

כְּגוֹן צֶמֶר אֲרָנִים - בְּבִרְאשִׁית רָבָה
שֶׁם נִזְכְּרוּ גַם גְּמָלִים, וְרִש"י הִשְׁמִיטָם.
וּבְרִש"י סוּטָה שֶׁם: "דְּבַר הַבָּא מִן הָעוֹר
- שֶׁל צֶמֶר הוּא".

שֶׁהוּא רַף וְחַם. וְעָשָׂה לָהֶם כְּתָנוֹת
מִמֶּנּוּ - וְלִפִּירוּשׁ זֶה, עֲשִׂית הַכְּתָנוֹת
הִיטָה לֹא רַק כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֲרוּמִים,
אֱלֹא גַם כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם קָר
בְּחוּף. תוֹרָה כֹּב

(כב) הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ - הָרִי הוּא
יְחִיד בַּתְּחַתּוֹנִים כְּמוֹ שֶׁאֵינִי יְחִיד
בְּעֲלִיוֹנִים - זֶהוּ פִּירוּשׁ "כְּאֶחָד":

(כג) וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֹּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:

כג ושלחהו יי אלהים מגינתא דעדן למפלח
בארעא דאיתקרי מתמן:

(כד) וַיַּגִּישׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגֹן־עֵדֶן אֶת־
הַכְּרִבִּים וְאֵת לֶהֱט הַחֹרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשִׁמּוֹר
אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:

כד ותייגש את האדם ואשרי מלקדמין לגינתא
דעדן ית קרוביא וית שכן חרבא דמתהפכת
למיטר ית אורח אילן חייא:

כ"ד • מקדם לגן עדן • במזרחו של גן עדן, חוץ לגן. את־הכרבים • מלאכי חבלה. החרב המתהפכת •
ולא להט לאים עליו מלפנס עוד לגן. תרגום להט, שכן, כמו שלף שנגא, ובלשון לע"ז לאמ"ה (קלינגט),
ומדרשי אגדה יש, ואני איני בא אלא לפשוטו.

ד (א) וַהֲאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד
אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:

א ואדם ידע ית חוה אשתה ועדיאת וילידת
ית קין ואמרת קניתי גברא (מן) קדם יי:

אשל אברהם

זה להט (וסף הלל). אבל ראה רש"י
שמות ז, יא, שמפרש "להט" מלשון
לחש: "דומה שמתהפכת על-ידי
לחש". וראה גם רש"י סנהדרין סז, ב:
"ומתהפכת מאליה ודומה לכשפים ..
וקרי ליה להט".

לאים עליו מלפנס עוד לגן - ונהו
"לשמור את דרך עץ החיים".

תרגום ושלף "להט" - "שכן", והוא
כמו "שלף שנגא" - סנהדרין פב,
סע"א. וברש"י שם: "שלף הפך
שבראש העץ של רומח".

ובלשון לעז: למ"א - lame, להב.
וראה גם רש"י שופטים ג, כב: "הלהב
הוא השנון .. ובלעז למ"א".

ומדרש אגדה יש - בראשית רבה
כא, ט: "מקדם", קודם לגן עדן נבראו
המלאכים, "ואת להט", על שם
"משרתיו אש לוהט", "המתהפכת",
שהם מתהפכים: פעמים אנשים,
פעמים נשים, פעמים רוחות, פעמים
מלאכים. דבר אחר: "מקדם", מקודם
לגן עדן נבראת גיהנם, גיהנם בשני
וגן-עדן בשלישי, "ואת להט", על שם
"ולהט אותם היום הבא",
"המתהפכת", שהיא מתהפכת על
האדם, ומלהטתו מראשו ועד רגליו,
ומרגליו ועד ראשו.

ואני איני בא אלא לפשוטו - ראה
גם רש"י לעיל פסוקים ח, כב. תורה א

"מלקדמין", שהכונה שלפני גן עדן
נבראו המלאכים (הינו הכרבים),
וכמוכא בב"ר כא, ט, משום שאין טעם
לומר שהשכין הכרבים קודם בריאת
גן עדן כדי לשמור הדרך, שאפילו אם
לא היה משכין אותם עד אחר בריאת
גן עדן היו יכולים לשמרה (רא"ס).

חוץ לגן - שלא בדלעיל ב, ח, ששם
פירושו בתוך העדן, משום ששם
נאמר: "בעדן מקדם", כלומר: בתוך
העדן, ואילו כאן נאמר: "מקדם לגן",
והינו: מחוץ לגן (משכיל לדה). ורש"י
מדיק לכתוב: "חוץ לגן", כי כל
החשש היה שיקח מפירות הגן, כמו
שאמר: "לשמור את דרך עץ החיים",
וכפי שמפרש רש"י לקמן ד, טז:
"לשמור את שמירת דרך מבוא הגן".

את הכרבים - מלאכי חבלה -
שאמר "הכרבים" בה"א הידיעה, והם
המלאכים, וכיון שיש בידם חרב, הרי
שהם מלאכי חבלה (ע"פ רמב"ן).

החרב המתהפכת - ולה "להט" -
דהינו, שכשהחרב מתהפכת יש לה
להב חד. ומבאר בזה, ש"וישכן" מוסב
על "החרב" ולא על ה"להט". וכאילו
כתוב: "וישכן .. את הכרבים ואת
החרב המתהפכת שיש להט
בהפיקתה" (רא"ס). ובדפוס ראשון
הגירסא: "זה להט", ולפי זה הפסוק
מפרש את עצמו, שהחרב המתהפכת

היה באחד ממנו, שנתן לו המקום
לפניו שתי דרכים: דרך החיים, ודרך
המות, ובירר לו דרך אחרת [=דרך
המות]. שם כא, ו: "ועתה פן ישלח
ידו", א"ר אבא בר כהנא, מלמד
שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה, אין
"ועתה" אלא תשובה, והוא [האדם]
אומר "פן", ואין "פן" אלא לאו
[כלומר, לא אעשה תשובה], אמר
הקב"ה: "ישלח ידו ואכל גם מעץ
החיים?" ואם אוכל הוא "חי לעולם",
לפיכך ויִשְׁלַחְהוּ ה' אֱלֹהִים מִגֹּן עֵדֶן.
כיון ששלחו, התחיל מקונן עליו: "הן
האדם היה באחד ממנו". ובפסיקתא
זוטרתא פ"ג: "פן ישלח ידו" [פירוש]
לא ישלח ידו, שדבר ברור הוא: לא
ישלח ידו לאכול מעץ החיים להיות חי
לעולם [כיון שאגרש אותו
משם]. תורה כג

(כד) **מקדם לגן עדן - במזרחו של
גן עדן** - "מקדם לגן עדן" פירוש:
ממזרח לגן עדן. אלא כדי שלא נטעה
לומר שזה היה רחוק הרבה מזרחה
לגן עדן, לכן פירש שהכונה "במזרחו
של גן עדן". דהינו, ששם שכן את
הכרבים ואת להט החרב המתהפכת
כדי לשמור את הדרך לגן, ומזה מוכן
שגם האדם גורש לשם, וכדלקמן
ברש"י ד, טז. ובזה בא רש"י לשלול
את פירושו של אינקלוס שתרגם

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית פז

כ"י וְהָאָדָם יָדַע • כָּבֶד קִדְּם הָעֵנִין שֶׁל מַעֲלָה קִדְּם שֶׁחֲטָא וְנִטְרַד מִגֵּן עֵדֶן, וְכֵן הִתְרִיץ וְהִלְדָּה, שָׂאֵם כְּתוּב "וַיֵּדַע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיוּ לוֹ בָּנִים. קִין • עַל שֵׁם "קִנִּיתִי". אֵת ה' • כְּמוֹ עִם ה', כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, לְבָדוּ בְרָאָנוּ. אָבֵל בָּזָה, שֶׁתַּפִּים אָנוּ עִמּוֹ (נדה לא). אֶת־קִין אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל • ג' אֲתִים רְבוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נולְדָה עִם קִין, וְעַם הָבֶל נולְדוּ שְׁתֵּים, לְכַן נֶאֱמַר "וַתִּסֶּף" (בראשית רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 262)

שְׁלֹשָׁה אֲתִים רְבוּיִים הֵם (רש"י ד, א)

יֵשׁ לִשְׁאֵל, מִדּוּעַ הִקְדִּים רש"י אֵת הַמֵּאָחֵר וּפָרַשׁ "אֵת ה'" לִפְנֵי "אֵת קִין". וַיֵּשׁ לומר, דִּהְיָה אֵין הִכְרַח לְדַרְשׁ וּתְלֵד אֵת קִין, שֶׁהָיָה זֶה סִגְנוֹן לְשׁוֹן הַכְּתוּב (כְּמוֹ וּתְלֵד אֵת חֲנוּךְ – פסוק יז). אָבֵל מֵאַחַר שֶׁבִּפְסוּק הָבָא נֶאֱמַר פְּעָמִים "אֵת", שֶׁאֲחַד מִיָּתֵר וְבָא לְרִבּוּת – הָרִי זֶה מְכַרִּיחַ שֶׁכָּל הַשְּׁלֹשָׁה אֲתִים שֶׁבִּפְסוּק רְבוּיִים הֵם. וּמֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר קִנִּיתִי אִישׁ אֵת ה', וּפְרוּשׁוֹ עִם ה', מוֹכֵן שֶׁגַּם שָׂאֵר הַשְּׁלֹשָׁה אֲתִים פְּרוּשִׁים עִם: תְּאוֹמָה נולְדָה עִם קִין, וְעַם הָבֶל נולְדוּ שְׁתֵּים.

(ב) וַתִּסֶּף לְלֵדָת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הָבֶל רֹעֶה צֹאן וְקִין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

כ"י וְרַעֲיָה צֹאן • לִפִּי שְׁנֵתִקְלָלָה הָאֲדָמָה, פָּרַשׁ לוֹ מַעֲבֹדָתָהּ.

אשל אברהם

נולְדָה עִם קִין – וְרַאָה רש"י וַיִּקְרָא כ, יז: "קִין נָשָׂא אֶחָתוֹ, חֲסֵד עֲשָׂה הַמָּקוֹם לְבָנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ותהלים פט, א: עולם חסד יבנה". וְרַאָה גַם רש"י סְנֵה־דָרִין נח, ב. וְעַם הָבֶל נולְדוּ שְׁתֵּים – שְׁתֵּי תְאוֹמוֹת נולְדוּ עִמּוֹ, וְהִינּוּ דְכָתִיב "אֵת אָחִיו אֵת הָבֶל", שְׁנֵי אֲתִים שְׁנֵי רִיבּוּיִים (רש"י סוטה ט, ב).

לְכַן נֶאֱמַר: "וַתִּסֶּף" – דִּהְיָנוּ, שֶׁהִיָּתָה הוֹסֵפָה בְּלִידְתוֹ שֶׁל הָבֶל עַל לִידְתוֹ שֶׁל קִין, בְּכַן שְׁעַם הָבֶל נולְדוּ שְׁתֵּי תְאוֹמוֹת (רא"ם). וְאֵין הַפְּנֵה בִּ"וַתִּסֶּף" שֶׁחֲזָה הוֹסִיפָה לְהַרּוֹת וּלְלֵדָת, שֶׁהָיָה לֹא נֶאֱמַר: "וַתִּסֶּף וַתֵּהָרֶה", אֲלֵא "וַתִּסֶּף לְלֵדָת", וּבְדִבְרֵי הַבְּרָאשִׁית רַבָּה (כב, א: "וַתִּסֶּף לְלֵדָת וְלֹא תִסָּפֵת לְעִיבּוּר", דִּהְיָנוּ שֶׁכּוֹלֵם נולְדוּ בְּעִיבּוּר אֶחָד. וְרַאָה גַם רש"י לְקַמֵּן ה, א. תורה ב

(ב) רַעֲיָה צֹאן – לִפִּי שְׁנֵתִקְלָלָה הָאֲדָמָה – לְעֵיל ג, יז. פָּרַשׁ לוֹ מַעֲבֹדָתָהּ – שׁוֹ הִיָּתָה עֲבֹדַת אֲבִיו בְּגֵן עֵדֶן, כְּאֵמֹר (לעיל ב, טו): "לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ" (באר בשדה). וְלָכֵן אָמַר כָּאן: "וַיְהִי הָבֶל רֹעֶה צֹאן", דִּהְיָנוּ שֶׁרַק עֲתָה נִהְיָה רֹעֶה צֹאן, וְאֵילּוּ עַד עֲתָה הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה כְּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר עֲלִיו: "וְקִין הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה", דִּהְיָנוּ מֵאֲזוּ וּמִקֶּדֶם (גמרא, תורה ג

נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיוּ לוֹ בָּנִים – בְּדִפּוּס רֵאשׁוֹן נוֹסֵף כָּאן: "כִּי־צֵא בּוֹ: וְהוּא פֶקֶד [לְקַמֵּן כֹּא, א], שֶׁפֶקֶד כְּבָר". וְרַאָה גַם רש"י שֵׁם. קִין – עַל שֵׁם "קִנִּיתִי וְאִישׁוֹ" – כִּי אֵין הַפָּרַשׁ בֵּין קִנִּיתִי לְקִין, שֶׁאֵין הַכְּתוּב מְקַפֵּיד בְּשִׁמוֹת (רא"ם). וְהוֹצֵרֵךְ רש"י לְבָאָרוֹ, מִשּׁוּם שֶׁמִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב "וַתְּלֵד אֵת קִין" וְרַק אַח"כ "וַתִּסֶּף קִנִּיתִי אִישׁ", מִשְׁמַע שֶׁהוּא נִקְרָא קִין לִפְנֵי שֶׁאֲמָרָה "קִנִּיתִי אִישׁ", וְלָכֵן מְבָאֵר רש"י שֶׁכְּנֻגַּת הַכְּתוּב הִיא שֶׁנִּקְרָא קִין מִפְּנֵי שֶׁאֲמָרָה "קִנִּיתִי אִישׁ".

אֵת ה' – כְּמוֹ עִם ה', כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, וְהוּא – כֵּן הוּא בְּכִמְהַ כְּתִיב־יָד וּדְפּוּס רוֹמִי.

לְבָדוּ בְרָאָנוּ, אָבֵל בָּזָה שְׁתַּפִּים אָנוּ עִמּוֹ – רַאָה נִדָּה לֹא, א: "שְׁלֹשָׁה שׁוֹתֵפִין יֵשׁ בְּאָדָם, הַקִּבָּה וְאֲבִיו וְאִמּוֹ. אֲבִיו מְזַרְעֵה הַלּוֹבֵן, שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצְאוֹת וְגִידִים וְצִפְרָנִים, וּמוֹחַ שֶׁבְּרָאשׁוֹ, וְלֹבֵן שֶׁבְּעֵין. אִמּוֹ מְזַרְעַת אוֹדָם, שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹר וּבָשָׂר וּשְׁעֵרוֹת, וְשִׁחּוֹר שֶׁבְּעֵין. וְהַקִּבָּה נִתֵּן בּוֹ רוּחַ וְנִשְׁמָה, וְקִלְסָתָהּ פָּנִים, וְרִאֲיִת הָעֵין, וְשִׁמְיַעַת הָאוֹזָן, וְדִבּוּר פִּה, וְהַלּוֹךְ רַגְלִים, וּבִינָה וְהִשְׁכָּל".

אֵת קִין .. אֵת אָחִיו אֵת הָבֶל – ג' אֲתִים רְבוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה

(א) וְהָאָדָם יָדַע – כָּבֶד – "יָדַע" לְשׁוֹן עֶבֶר.

קִדְּם הָעֵנִין שֶׁל מַעֲלָה, קִדְּם שֶׁחֲטָא וְנִטְרַד מִגֵּן עֵדֶן, וְכֵן הִתְרִיץ וְהִלְדָּה – שֶׁהָיָה מִיָּד בְּהִמְשָׁךְ לְ"וְהָאָדָם יָדַע" נֶאֱמַר: "וַתֵּהָרֶה וַתְּלֵד". וְרַאָה גַם רש"י לְקַמֵּן ה, א: "מְגִיד שְׁבִיחַם שֶׁנִּבְרָא הוֹלִיד". וְכַתֵּב הָרֹא"ם, שֶׁזֶּהוּ עֵיקַר הַחִידוּשׁ שֶׁבָּא הַכְּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ כָּאן, שֶׁהָיָה זֶה שֶׁהָאָדָם יָדַע אֵת הָיָה קוֹדֵם שֶׁחֲטָא, כָּבֶד מוֹכֵן מִהֶאֱמֹר לְעֵיל ב, כג, כְּמִבּוֹאֵר שֵׁם בְּרִשׁ"י, וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּרִשׁ"י שֵׁם ג, א. וְזֶה מִה שֶׁסִּים רש"י כָּאן: "הָיוּ לוֹ בָּנִים", וְלֹא עַל עֲצֵם הַיָּדִיעָה.

שָׂאֵם כְּתוּב: "וַיֵּדַע אָדָם" – כְּלִשׁוֹן הֶאֱמֹר לְקַמֵּן פְּסוּק כה. וּמֵה שֶׁכָּאן נֶאֱמַר "וְהָאָדָם" בְּה"א הַיָּדִיעָה, וְלְקַמֵּן "אָדָם" בְּלֹא ה"א הַיָּדִיעָה, הִנֵּה מִלְשׁוֹן רש"י כָּאן בְּהִמְשָׁךְ ("נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד וכו'"), מִשְׁמַע קֶצֶת שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ בְּגֵן־עֵדֶן נִקְרָא "וְהָאָדָם", וְלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד וְגוֹרֵשׁ מִגֵּן־עֵדֶן נִקְרָא "אָדָם". וְלִעֲנֵין הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ שִׁיךְ ה"א הַיָּדִיעָה בְּשֵׁם פְּרָטִי, כְּתֵב הָרֹא"ם (לעיל א, כ): "כִּי אָדָם שֵׁם עֲצֵם, וְנִקְרָא כֵּן בְּעִבּוּר שֶׁנִּקְלַח מִן הָאֲדָמָה, וְהִנֵּה הוּא תוֹאֵר, עַל כֵּן הָאָדָם. וְכְמוֹדוֹ (קהלת יב, ח): אֲמֹר הַקּוֹהֶלֶת".

פח שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֹא קֵץ מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: ^גוַהֲרִי מִסּוֹף יוֹמִין וַאֲנִי קֵץ מִאֲבָא דְאַרְעָא תַּקְרָבְתָּא קָדָם יְיָ:

רש"י: «מפרי האדמה • מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת: 'זרע פשתן היה'». (דבר אחר: מפרי, מאיזה שבא לידו, לא טוב ולא מְבַחֵר).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי משיחות חלק טו עמוד 20 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קָרְבָנוּ שֶׁל קֵץ מִשׁוּבָח או גְרוּעַ

וַיָּבֹא קֵץ מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

מִן הַגְרוּעַ, וְיֵשׁ אֲגָדָה שְׁאוּמְרֶת זֶרַע פֶּשֶׁתָן הִיָּה (ד, ג. ובפירוש רש"י)

יש לעין מדוע הביא רש"י את האגדה שקרבנו של קין "זרע פשתן היה", דמה זה נוגע להבנת הכתובים? ויש לומר בפשטות, דבזה באר דבר תמוה ביותר:

הרי קין הביא קרבן פְּמִנְחָה וְתוֹדָה לִפְנֵי יְתֵבֶר, ואם כן תמוה מדוע הביא קרבן "מִן הַגְרוּעַ"? ויתירה מזו: לאחר שהביא את הקרבן וראה שלא נתקבל בשמים, כתוב "וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו", וכי לא חשש שאם יקריב "מִן הַגְרוּעַ" לא יתקבל קרבנו?

ועל זה הביא רש"י את האגדה שהביא "זרע פשתן", שפשתן הוא מין מְשֻׁבָּח. דטעויות של קין היתה שחשב שאף שהביא רק מסוג הצומח שהוא מין "גרוע", הרי מכיון שהביא מהמבחר שבמין הצומח יתקבל קרבנו. ומוכן הטעם שחיה לו פשלא נתקבל קרבנו. וזו היתה טעויותו, ויש להביא לא רק מהמין המְשֻׁבָּח אלא מסוג נעלה יותר, סוג החי וק"ל.

(ד) וַהֲבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הֲבֵל וְאֶל־מִנְחָתוֹ: ^דוַהֲבֵל אֲנִי אף הוּא מִבְּכִירֵי עֵנָה וּמִשְׁמִנֵּהוּן וְהוּת רַעְוָא מִן קָדָם יְיָ לְהֲבֵל וּלְקֹרְבָנָהּ:

רש"י: «וַיִּשַׁע • וַיִּפֶן, וכן: "וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", לֹא פָנָה. וכן "וְאֶל יִשְׁעוֹ", לֹא יִפְנֶה. וכן: (איוב יד) "שָׁעָה מַעֲלִיו", פָּנָה מַעֲלִיו. וַיִּשַׁע • יָרְדָה אֵשׁ וְלַחֲכָה מִנְחָתוֹ.

(ה) וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו: ^ההוּלָקֵין וּלְקֹרְבָנָהּ לֹא הוּת רַעְוָא וְתַקְףָּ לְקַיִן לַחֲדָא וְאֶתְכַשֵּׁי אִפּוּהִי:

אשל אברהם

שקר" משתנה פירושו לאל יְהוָה. וכן "שָׁעָה מַעֲלִיו" – איוב יד, ו. פָּנָה מַעֲלִיו. וַיִּשַׁע – יָרְדָה אֵשׁ וְלַחֲכָה מִנְחָתוֹ – וְזֶה הִיָּה סִימָן לְכָף שְׁפָנָה אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ, או שְׁנָה עֲצָמוּ הִיָּה בִּיטוּי שֶׁל קִבְּלַת הַמִּנְחָה שֶׁל הֶבֶל. וְעַפ"ז מוּכָן מֵה שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", רק לִאֲחֵר "וַיִּשַׁע אֶל הֶבֶל" – אף שֶׁקַּיִן הִבִּיא מִנְחָה לִפְנֵי הֶבֶל – כִּי עַל־יְדֵי שְׁוִירָה אֵשׁ אֲצֵל הֶבֶל וְלֹא אֲצֵל קַיִן, נִודַע שֶׁ"אֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה". וְיֵשׁ לַעֲזֹן לָמָּה נִקְטַ בְּלִשׁוֹן "לַחֲכָה" וְלֹא בְּלִשׁוֹן אֲכִילָה בְּאִמּוֹר בְּקֹרְבָנוֹת, רָאָה וּיִקְרָא ט, כד. מְלָכִים יו, לח. וְרָאָה שְׁבַת פו, ב שר"ח נִסָּן (יוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן) הוּא "רִאשׁוֹן לַיְרִידַת הָאֵשׁ". תורה

מב, שהביא פירושו של מְנַחֵם שְׁהוּא לְשׁוֹן עֲתִירָה. וכן "לֹא שָׁעָה אֶל מִנְחָתוֹ" – פְּסוּק ד. לֹא פָנָה. וכן "וְאֶל יִשְׁעוֹ" – שְׁמוֹת שֵׁם. אֶל יִפְנֶה – וכן פִּירֵשׁ רִש"י בְּאִיּוֹב ז, ט. אֲבָל ב'שְׁמוֹת' שֵׁם מִפְּרֵשׁ רִש"י: "אֶל יְהוָה", וּמוֹסִיף שְׁאִי־אֶפְשָׁר לִפְרֹשׁ "אֶל יִפְנֶה", כִּי אִזּוּ הִיָּה צָרִיף לִמּוֹר: "וְאֶל יִשְׁעוֹ אֶל דְּבָרֵי שְׁקָר", וְלֹא "בְּדָבָרֵי שְׁקָר". אף כֵּן הוּא דְּרָכּוֹ שֶׁל רִש"י לִפְרֹשׁ הַמּוֹלִים בְּאִפּוּנִים שׁוֹנִים בְּכָל מְקוֹם בְּהִתְאֵם לְמִשְׁמַעוֹתָן בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. וְרָאָה עַד"ז בְּרִש"י לְקַמּוֹן יד, יד. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׁגָם לְפִי פִּירוּשׁ רִש"י ב'שְׁמוֹת' שֵׁם נִתֵּן לִפְרֹשׁ "אֶל יִשְׁעוֹ" מִשְׁמַעוֹת אֶל יִפְנֶה, אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁהִמְשִׁיךְ לְשׁוֹן הַכְּתוּב הוּא "בְּדָבָרֵי

(ג) מִפְּרִי הָאֲדָמָה – מִן הַגְרוּעַ – מִזֶּה שֶׁכְּתוּב "מִפְּרִי" וְלֹא "פְּרִי", מִשְׁמַע שֶׁהִבִּיא מִהַנְּבִדֵּל מִשְׁאָר פִּירוֹתָיו, וְהוּא הַגְרוּעַ. וְאִילוּ הֶבֶל הִבִּיא "מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ", מִהַנְּבִדֵּל וּמִהַמְשׁוּבָּח שֶׁבְּכֹרוֹת צֹאנוּ (גרא). וַיֵּשׁ אֲגָדָה שְׁאוּמְרֶת – תַּנְחוּמָא סִימָן ט. זֶרַע פֶּשֶׁתָן הִיָּה – שֶׁהוּא מִין חֲשׁוֹב בִּיחֻר, אֲלֵא שֶׁמִּמִּין זֶה עֲצָמוּ הִבִּיא מִן הַגְרוּעַ (הרב). (דְּבָר אַחֵר: "מִפְּרִי", מֵאִיזָה שְׁבַא לִידוֹ, לֹא טוֹב וְלֹא מְבַחֵר) – בְּכִמָּה כְּתִבִּי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גִוְרָסִים קָטַע זֶה. תורה ד (ד) וַיִּשַׁע – וַיִּפֶן – רָאָה גַם רִש"י שְׁמוֹת ד, ט. וַיִּשַׁעֲהָ יו, ו. וְרָאָה רִש"י ש"ב כב,

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת בראשית פט

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ
וַיֹּאמֶר יְיָ לְקַיִן לָמָּה תִּקְרֶה לָךְ וְלָמָּה
אֶתְּכַבֵּשׁ אֶפְרַיִם:
פָּנֶיךָ:

(ז) הֲלוֹא אִם־תִּיטִיב שְׂאת וְאִם לֹא תִיטִיב לַפֶּתַח
חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:
וְהָלֹא אִם תִּיטִיב • פְּתַרְגוּמוֹ פְּרוּשׁוֹ • לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ • לַפֶּתַח קִבְרָךְ חֲטָאָךְ שְׁמוּר • וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ •
שֶׁל חַטָּאת, הוּא יֵצֵר הָרַע, תְּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה לְהִכְשִׁילָךְ • וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ • אִם תִּרְצֶה, תִּתְּגַבֵּר עָלָיו.

(ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה
וַיִּקֶּם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:
וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה
וַיִּקֶּם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

וַיֹּאמֶר קַיִן • נִכְנַס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה, לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו לְהַרְגּוֹ, וַיֵּשׁ בָּזָה מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה, אִךְ זֶה
יָשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא
יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:
וַיֹּאמֶר יְיָ לְקַיִן אֵן הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא
יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:

אשל אברהם

בִּינִיחָם דִּין ודְּבָרִים. רָאָה בְּבִ"ר כִּב, ז:
"וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ",
עַל מָה הָיוּ מִדְּיִינִים? אָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנִחְלֹק
אֶת הָעוֹלָם, אַחַד נִטֵּל הַקֶּרְקָעוֹת
וְאֶחָד נִטֵּל אֶת הַמִּשְׁלָטִין, דִּין אָמַר:
אֲרַעַצ דָּאֵת קָאִים עָלֶיהָ דִּידִי, וְדִין
אָמַר: מָה דָּאֵת לְבִישׁ דִּידִי, דִּין אָמַר:
חֲלוּץ, וְדִין אָמַר: פָּרַח, מִתּוֹךְ כֶּף
"וַיִּקֶּם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ".
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַבְרִין בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי
אָמַר: שְׂנִיחָם נִטְלוּ אֶת הַקֶּרְקָעוֹת,
וּשְׂנִיחָן נִטְלוּ אֶת הַמִּשְׁלָטִין, וְעַל מָה
הָיוּ מִדְּיִינִין? אָלָּא זֶה אוֹמֵר: בְּתוֹכִי
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִבְנָה, וְזֶה אוֹמֵר: בְּתוֹכִי
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִבְנָה, שְׁנֵאֲמַר "וַיְהִי
בְּהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה", וְאִין שָׂדֶה אֵלָּא בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ, וּמִתּוֹךְ כֶּף "וַיִּקֶּם קַיִן". אָמַר
רַבִּי אֲבִיבֵי: עַל מָה הָיוּ מִדְּיִינִין?
תְּאוֹמָה יִתִּירָה נוֹלָדָה עִם הֶבֶל, זֶה
אוֹמֵר אָנִי נוֹטֵלָה שְׁאֲנִי בְּכוֹר, וְזֶה
אוֹמֵר אָנִי נוֹטֵלָה שְׁנוֹלָדָה עִמִּי, וּמִתּוֹךְ
כֶּף "וַיִּקֶּם קַיִן".

אִךְ זֶה יָשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא - שְׁלֹא הָיָה
בִּינִיחָם אִיזָה דִּין ודְּבָרִים אֵלָּא סֵתֵם
דְּבָרֵי מְרִיבָה, וְלָכֵן לֹא אָמַר הַכָּתוּב
אֶת תּוֹכֵן הַדְּבָרִים. תוֹרֵה ט

הַחֲטָא, הִנֵּנוּ יֵצֵר הָרַע.
תְּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה - זֶהוּ פִּירוּשׁ
"תִּשְׁוֹקְתּוּ".
לְהִכְשִׁילָךְ - זֶהוּ פִּירוּשׁ "וְאֵלֶיךָ",
לְהִכְשִׁיל אוֹתָךְ.
וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ - אִם תִּרְצֶה תִּתְּגַבֵּר
עָלָיו - בְּלוֹמַר, יֵשׁ לָךְ יְכוּלָּת לְהִתְגַּבֵּר
עָלָיו, אִךְ לֹא בְּהִכְרַח שֶׁתִּתְגַּבֵּר
עָלָיו. תוֹרֵה ט

(ח) וַיֹּאמֶר קַיִן וְאֵל הֶבֶל אָחִיו - כֵּן
הוּא בְּכֻמָּה בְּתִבְיִיד וּדְפוּר.
נִכְנַס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה. - =
קִטְטָה. הַבִּיטוּי "רִיב וּמִצָּה" הוּא ע"פ
יְשַׁעְיָה נח, ד. כִּינן שְׁנֵאֲמַר "וַיֹּאמֶר קַיִן
אֶל הֶבֶל", וְלֹא נֵאֲמַר מָה אָמַר לוֹ,
וּבְהִמְשָׁךְ לָזֶה: "וַיִּקֶּם קַיִן אֶל הֶבֶל
וַיַּהַרְגֵהוּ", מוֹכֵן שְׁעַל־יְדֵי הַדְּבָרִים
שְׁאֵמַר לוֹ - קֵם וְהָרַג, וּמִסְתַּמָּא הָיוּ
אֵלֶּה "דְּבָרֵי רִיב וּמִצָּה" (רא"ס).
לְהִתְעוֹלֵל - בְּכֻמָּה בְּתִבְיִיד וּדְפוּסִים
רִאשׁוֹנִים: "לְהִתְגוֹלֵל".

עָלָיו לְהָרַגוֹ - בְּלוֹמַר, לְחַפֵּשׁ עֲלִילָה
וְסִיבָה לְהָרַגוֹ. וְרָאָה רַשִׁי לְקַמֵּן ט, כה:
"אֲדָם הָרָאשׁוֹן שְׁנֵי בָנִים הָיוּ לוֹ, וְהָרַג
זֶה אֶת זֶה בְּשִׁבִּיל יִירוּשָׁת הָעוֹלָם".
וַיֵּשׁ בָּזָה מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה - שֶׁהָיָה

(ז) הֲלוֹא אִם תִּיטִיב - פְּתַרְגוּמוֹ פְּרוּשׁוֹ
- אִם תִּיטִיב מַעֲשִׂיךָ - יִסְלַח לָךְ, וְאִם
לֹא תִיטִיב - תִּהְיֶה חֲטָאָתְךָ שְׁמוּרָה
לְיוֹם הַדִּין. וְזֶהוּ הַכְּרִיעַ רַשִׁי, שֶׁלְּפִי
פְּשׁוּטוֹ תִּיכַת "שְׂאת" מוּסַבֵּת עַל "אִם
תִּיטִיב", וְהוּא מְלִשׁוֹן סְלִיחָה, אִךְ
שְׁבָגְמָרָא יוֹמָא נב, ב, מוֹכֵב שֶׁפְּסוּק זֶה
הוּא מִחֲמַשָּׁה פְּסוּקִים שְׁאִין לָהֶם
הַכְּרִיעַ, וְכַמְבֹּאֵר בְּרַשִׁי שֶׁם.
לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ - לַפֶּתַח קִבְרָךְ -
בְּלוֹמַר, לְיוֹם הַמִּיתָה. וְזֶה גַם כּוֹנֵן
אוֹנִקְלוֹס שֶׁכָּתַב: "לְיוֹם דִּינָא", אֵלָּא
שֶׁכִּינן שְׁנֵאֲמַר לְשׁוֹן "פֶּתַח", פִּירְשׁוֹ
רַשִׁי עַל פֶּתַח הַקֶּבֶר (דְּבִיר דוד).

חֲטָאָתְךָ שְׁמוּר - זֶהוּ פִּירוּשׁ שֶׁל
"רֹבֵץ". וְרָאָה רַשִׁי קִהְלָת ד, יג:
"מַשְׁעָה שְׁנוֹלָד הַנֶּלֶד, הוּא [הַיֵּצֵר
הָרַע] נִתּוֹן בּוֹ, שְׁנֵאֲמַר לַפֶּתַח חַטָּאת
רֹבֵץ". וְזֶה שְׁלֹא פִירֵשׁ כֵּן כֵּאֵן, יֵשׁ
לוֹמַר: מִשּׁוֹם שְׁאֵצֵל קַיִן לֹא הָיָה הַיֵּצֵר
הָרַע נִתּוֹן בּוֹ מִשְׁעָה שְׁנוֹלָד, שֶׁהָיָה
נוֹלָד לְפָנֵי חֲטָא עַץ הָדַעַת.

וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ - שֶׁל "חַטָּאת", הוּא
יֵצֵר הָרַע - לְפָנֵי כֵּן בִּיאַר שֶׁ"חַטָּאת"
הִנֵּנוּ הַחֲטָא עֲצָמוֹ ("חַטָּאתךָ"), וְעַתָּה
מִכָּאֵר שֶׁ"חַטָּאת" הוּא (גַּם) מִקּוֹר

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית

כ"א אי הבל אחיד • להפנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב, ויאמר: 'אני הרגתי וחסטתי לך'. לא ידעתי • נעשה בגונב דעת העליונה. השמר אחי • לשון תמה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח.

(י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיד צעקים אלי מן האדמה: ויאמר מה עבדתא קל דם ורעין דעמידין למפק מן אחיד קבילין קדמי מן ארעא:

כ"א דמי אחיד • דמו ודם ורעיותיו. דבר אחר, שעשה בו פצעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לו).

(יא) ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיד מידך: יא וקצן ליט את מן ארעא דפתחת ית פומה וקבילת ית דמה דאחיד מן ידך:

כ"א מן האדמה • יותר ממה שנתקלה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטא. אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיד וגו' • והנני מוסיף לה קללה אצלך: "לא תסוף תתכחה" (ספרים אחרים: הפל דבור אחר, מ"מן האדמה" עד כאן).

אשל אברהם

(ט) אי הבל אחיד – להפנס – בדפוס ראשון: נכנס.

עמו בדברי נחת – וראה גם רש"י לעיל ג, ט: "יודע היה היכן הוא, אלא ליפנס עמו בדברים".

אולי ישוב ויאמר: אני הרגתי, וחסטתי לך – וד' חפץ בתשובתם של רשעים ולא במיתתם. ודיק רש"י לכתוב: "אני הרגתי וחסטתי לך", כי ענין התשובה אינו רק להודות במה שעשה, אלא בעיקר להכיר שהמעשה שעשה הוא חטא, ולא ישוב לעשותו. ולהעיר, שלעיל גבי אדם לא כתב בן, אלא: "שלא יהיה נבהל להשיב אם יענישנו פתאום". ואפשר, משום שבחטא זה של אכילה מעץ הדעת, תשובה לא היתה מועילה לענין העונש.

לא ידעתי – נעשה בגונב דעת העליונה – עשה עצמו כלא יודע, וניסה לגנוב בזה את דעת ה', אף שבאמת הכל גלוי לפניו. וראה גם רש"י לקמן פסוק טו (וכן במקום ב ב, יד): "היה לו לומר רבונו של עולם הלא כל הנסתרות גליות לך".

השמר אחי – לשון תמה הוא – ולא "השומר" בה"א הידיעה (כבתיאור קמו, ו), שאם כן ה"א היתה צריכה להנדר בפת"ח [והאות שלאחריה היתה צ"ל

דגושה], כבכל ה"א הידיעה, ואילו כאן ה"א נקודה בחטף פת"ח ככל ה"א התמיהה [והאות שלאחריה רפויה – ראה רש"י ש"א בא, טז. ש"ב ז, ו. ירמיה ב, לא].

וכן כל ה"א – בראש תיבה (רש"י לקמן מא, לח).

הנקודה בחטף פת"ח – ראה גם רש"י לקמן יח, כה. מא, לח. דברים ד, לד. וראה רש"י לקמן כז, לח. תורה

(י) דמי אחיד – דמו ודם ורעיותיו – לכן נאמר "דמי" לשון רבים. ואף ש"זרעיותיו" טרם נולדו, אף היות ובגלל שהרגו נמנע ממנו להוליד את זרעו, נחשב לו כאילו הרגם.

דבר אחר: שעשה בו פצעים הרבה – ויצא דמו מהרבה מקומות. לכן נאמר "דמי".

שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה – עד שהגיע לצוארו (סנהדרין לו, ב). תורה יא (יא) מן האדמה – יותר ממה שנתקלה היא כבר – לעיל ג, יז. כלומר, "ארור אתה מן האדמה" פירושו: מקולל תהיה יותר מקולל האדמה, ולא שיהיה מקולל מהאדמה (רא"ם). אבל ה"גור אריה" כתב, שפאן אינו מקלל את קין אלא את האדמה, ופירושו: האדמה תהיה מקוללת לך. אף כיון

שהאדמה כבר נתקלה, לכן הוסיף רש"י: "יותר ממה שנתקלה היא כבר".

בעונה – שלא הוציאה עץ שטעמו וטעם פריו שנים כפי שצטוטה, כדלעיל ברש"י א, יא.

וגם בזו הוסיפה לחטא: "אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיד וגו'" – ואף שכן הוא טבע האדמה שהדם נבלע באדמה, ומה חטא יש בדבר? יש לומר, שלכן האריך הכתוב ואמר: "אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיד", ולא כתב בקצרה: "אשר לקחה את דמי אחיד", לומר לנו שהאדמה פתחה את פיה ממשי, בניגוד לטבעה, כדי לקבל את דמי הבל באופן שלא ישאר שום רושם כלל (בדברי ה'תוספות' סנהדרין לו, ב), ולכסות בקף על חטאו של קין (ש"ת באר שבע סי' עא).

והנני מוסיף לה קללה אצלך: "לא תסוף תתכחה" – שעד עתה האדמה היתה מקוללת ב"קוץ ודרדר תצמיח לך" (לעיל ג, יח), שהם דברים שאפשר לאכלם, רק שצריכים תיוון וטירחה (כדלעיל ברש"י שם), ועכשיו תהיה מקוללת לך עוד יותר, שלא תוציא לך כלום. תורה יב

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת בראשית צא

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֱלֹהִים לֹא־תִסְכֵּךְ תַּת־כַּחַהּ לָךְ יב אֲרִי תִפְלַח בְּאַרְעָא לֹא תוֹסִיף לְמַפְנֵי חִילָה לָךְ מִטִּלְטַל וְגַלִּי תְהִי בְּאַרְעָא:

נַע וְנָד תִּהְיֶה בְּאַרְץ:

נע ונד - אין לך רשות לדור במקום אחד.

(ג) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא:

נע גדול עוני מנשוא - בתמיהה, אמה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לך לטען? (כ"ד).

(יד) הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אֶסְתֵּר וְהָיִיתִי נֶעַ וְנָד בְּאַרְץ וְהָיָה כָּל־מִצְאֵי יְהִירְגֵנִי:

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הָרֶג קִין שְׁבַע־תִּים יִקָּם וַיֵּשֶׁם יְהוָה לְקִין אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאֵוֹ:

נע - לכן כל-הרג קין - זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם, ורמזו ולא פירשו: "לכן כל-הרג קין", לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא פרש ענשו. שבעתים יקם - איני רוצה להנמק מקיץ עכשו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמד למך מבני בניו ויהרגוהו, וסוף המקרא שאמר: "שבעתים יקם", והוא נקמת הכל מקיץ, למדנו שתחלת המקרא לשון גערה היא שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב ה): "ויאמר דוד כל מכה יבואי ויגע בצנור", ולא פרש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז,

אשל אברהם

הורג קין.
לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו - ולפי זה, "שבעתים יקם" הוא כמו טעם למה "כל הורג קין" יענש, משום שרק "שבעתים יקם", ועדין לא הגיע זמנו למות (רא"ם).
וכיוצא בו - ש"ב ה, ח.
"ויאמר דוד, כל מכה יבואי - מצודת ציון נקראת יבוא, ומזרעו של אבימלך היו [היבואים], והיו להם שני סוגי עבודה זרה, אחד עור ואחד פסח, שנעשו על שם יצחק ויעקב, ובפיהם השבועה שנשבע אברהם לאבימלך. ולכן, כשלקדו את ירושלים לא לקדו את המצודה (רש"י שם פסוק ו), ובימי דוד עברו הדורות שהונוקרו בשבועה (רש"י שם פסוק ח).

ויגע בצנור - לשון גובה המגדל, ששם נתונים עבודה זרה שלהם (רש"י שם).

ולא פרש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז: "כל מכה יבואי ויגע בצנור", ויקרב אל השער ויכבשו - זהו פירוש של "ויגע בצנור".

כב. יהושע ו, טו. ש"ב ה, ח. דניאל ב, ט. תורה יד.
(טו) "לכן כל הרג קין", לשון גערה: כה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא פרש ענשו - ראה גם רש"י שמואל שם: "ולא פירש מה יעשה לו, אבל מעצמו הוא נשמע לשון גערה ונזיפה". ולפי זה, "שבעתים יקם" הוא ענין בפני עצמו, ומתיחס לקיץ עצמו, כדלקמן.
שבעתים יקם - איני רוצה להנמק מקיץ עכשו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מבני בניו ויהרגוהו - כדלקמן ברש"י פסוק יט, וכן ברש"י פסוק כג"כ, אלא ששם הביא בזה שני פירושים, ממדרש תנחומא ומבראשית רבה, וזה כפירוש התנחומא, משא"כ לפירוש הבראשית רבה.
וסוף - כלומר, ומסוף.
המקרא שאמר: "שבעתים יקם", והוא נקמת הכל מקיץ - ולא נקמת קין מהורגו, כפי שלקאורה היה משמע מלשון הפסוק (רא"ם).

למדנו, שתחלת מקרא - "לכן כל

(יב) נע ונד - אין לך רשות לדור במקום אחד - אין זו קללה שיהיה נע ונד מאליהו ובעל כרחו, אלא זהו ענשו שעליו להיות גולה בגלל חטאו (רא"ם).
וב"משכיל לדוד" כתב שכונת רש"י לומר, שאין הפירוש שעליו להיות "נע ונד" בכל שעה ושעה, אלא רק שלא תהיה לו קביעות דירה במקום אחד. תורה יג.

(ג) גדול עוני מנשוא - בתמיהה - ולא שקיץ התודה על חטאו, שא"כ מהו שמוסיף "מנשוא", שהרי אין דרך התוודים לקטרג על עצמם (רא"ם).

אמה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון - מפרש "מנשוא" לא מלשון סליחה אלא מלשון משא וטעינה, כלומר, שמבקש שייטעון ויסבול את עונו כמות שהוא, כמו שהוא טוען וסובל את כל הנבכרים. כי אם הוא מלשון סליחה, מה תמיהה היא זו? בודאי שגדול עונו מלסלוח.

לכן כל הרג קין - זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם, ורמזו ולא פרשו - ראה גם רש"י שמות כב,

"כל מכה יבואי יגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו'", וגם אותם יפה, על אשר אמרו: 'העור והפסח לא יבא אל תוף הבית', המכה את אלו, אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובידבריו הימים' א' (יא ה) פרש יהיה לראש ולשר. וישם ה' לקין אות. חקק לו אות משמו במצחו. (ספרים אחרים): דבר אחר: "כל מוצאי יהרגני", הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדין לא היו שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר: עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שכתוב: "ומוראכם וגו'", ועכשיו, בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד: "וישם ה' לקין אות", החזיר מוראו על הכל.

(טו) ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ נוד קדמת עדן. וינפק קין מן קדם יי ויטיב בארץ גלי ומטלטל דהנה עבידא עלוהי מלקדמין דגינתא דעדן:

ה"ו ויצא קין - יצא בהכנעה, בגונב דעת העליונה. בארץ נוד - בארץ שכל הגולים נדים שם. קדמת עדן - שם גלה אביו כשגרש מגן עדן, שנאמר: "וישכן מקדם לגן עדן וגו'", לשמר את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמד שהיה אדם שם, ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר: (דברים ד) "אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש". דבר אחר: "בארץ נוד", כל מקום שהלך היתה הארץ מודעזעת תחתיו, והבריות אומרים: "סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו".

אשל אברהם

בארץ נוד - בארץ שכל הגולים נדים שם - ויהיה פירוש "בארץ נוד": בארץ הראויה והמוכנה לנווד שמה (ראים), ולא שהמקום עצמו נקרא "נוד". **קדמת עדן - שם גלה אביו כשגרש מגן עדן, שנאמר - לעיל ג, כד.** **"וישכן מקדם לגן עדן"** - את הפרושים ואת להט התרב המתהפכת. **לשמור את שמירת דרך** מבוא הגן - ששם "עץ החיים".

שיש ללמוד שהיה אדם שם - אמנם בפסוק לא מפורש היכן גירש את האדם, אך מזה ששכן מקדם לגן עדן את מלאכי החבלה כדי לשמור את דרך מבוא הגן, יש ללמוד ששם היה אדם, וכדי שלא יכנס לגן הוצרך הגן לשמירה.

ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר - דברים ד, מא.

"אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש" - כלומר, במזרח הידרן. ו"מזרחה שמש" פירושו: מזרחו של שמש, מקום וריחת השמש (עפ"ר ש"ש).

דבר אחר: "בארץ נוד", כל מקום ושהיה הולך היתה הארץ מודעזעת תחתיו - ו"בארץ נוד" פירושו: בארץ המתנדנדת. ופירוש "קדמת עדן": שכל נסיעותיו היו לאותו צד, ממזרח

"ויעש". וראה תיקוני זהר (תיקון סט, קיח, ט) שחקק לו את האות וא", ולכן מ"נד" נהפך "נוד". ו"הבאר בשדה" כתב שהכונה באות וא"י היא, לרמוז לו ששש דורות לא ינקום ממנו, אך בדור השביעי יקם. **במצחו. (ספרים אחרים)** - בכמה כת"י ודפוסים ראשונים לא גורסים קטע זה. **"כל מוצאי יהרגני"** - פסוק יד.

הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדין לא היו - אבל ראה רש"י לקמן פסוק טז: "והבריות אומרות סורו מעליו".

שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר: עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שכתוב "ומוראכם וגו'", ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד: "וישם ה' לקין אות", החזיר מוראו על הכל).

- לקמן ט, ב. תורה טז

(טו) ויצא קין - יצא בהכנעה, בגונב דעת העליונה - שאם לא כן, מה שיה לומר כאן "ויצא" אלא, שהיה רוצה לצאת כביכול מרשותו של הקב"ה (מלפני ה'), ככה שעשה עצמו כאילו נכנע לפני ה', אף שלא היה כן באמת, כאילו שה' אינו יודע דעתו האמתית (גרא). וראה רש"י לעיל פסוק ט.

"ואת העורים" - בפסוק: "ואת הפסחים ואת העורים", וברש"י שם: "הם עבודה זרה שלהם".

וגו', וגם אותם יפה, על אשר אמרו: העור והפסח, לא יבא וידור - כ"ה

בכמה כת"י ודפוסים ראשונים. **אל תוף הבית** - זהו פירוש המשך הפסוק שם: "על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית", כלומר, שהיו אומרים: בעוד שהעור והפסח יהיו כאן, לא יבוא דוד אל תוף הבית. וראה גם רש"י שם.

המכה את אלו - אני אעשנו ראש ושר. כאן קצר דבריו - שלא כתב בספר שמואל: אני אעשנו ראש ושר. **ובדברי הימים - א יא, ו.**

פרש: "יהיה לראש ולשר" - ראה גם רש"י שמואל שם.

וישם ה' לקין אות - חקק לו - לומר כן מתיבת "וישם", שמורה ששם לו האות באופן קבוע שתהיה עמו תמיד (רמב"ן).

"אות" - מפרש "אות" מלשון אותיות, ולא מלשון סימן. בדפוס ראשון הגירסא: "אות אחת".

משמו - של ה', ולומר כן מיתור תיבת ה"ה", שיכול היה לומר: "וישם לקין". וקרא"ם כתב, שזה מרמז בתיבת "וישם" [מלשון שם], שיכול היה לומר

(יז) וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חַנּוֹךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שָׁם הָעִיר בְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:
 כש"י ויהי • קין "בנה עיר ויקרא שם העיר" לזכר בנו חנוך.

(יח) וַיִּזְלַד לְחֲנוֹךְ אֶת־עֵיֶרֶד וְעֵיֶרֶד יָלַד אֶת־מֶחֱוִיָּאל וּמֶחֱוִיָּאל יָלַד אֶת־מֶתוֹשָׁאֵל וּמֶתוֹשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ:
 יח ואתחיליד לחנוך את עירד ועירד ילד את מחויאל ומחויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך:

כש"י וְעֵיֶרֶד יָלַד • יש מקום שהוא אומר בזכר 'הוליד', ויש מקום שהוא אומר 'ילד', שהלדה משמשת שתי לשונות: לדת האשה, נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש, אינוניד"ר בלע"ז. כשהוא אומר 'הוליד', בלשון הפעיל, מדבר בלדת האשה: פלוני הוליד את אשתו, בן או בת. וכשהוא אומר 'ילד', מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידר"ר.

(יט) וַיִּקְחֻהוּ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלְהָ:
 יט ויקחלו למך שתי נשים שם האחת עדת ושם השנית צלה:

כש"י וַיִּקְחֻהוּ לָמֶךְ • לא היה לו לפרש כל זה, אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקדוש-ברוך-הוא הבטחתו שאמר: "שבעתים יקם קין", ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין, זהו שאמר "כי איש הרגתי לפעמי וגו'". שתי נשים • (כ"ד) כף היה דרכן של דור המבול: אחת לפריה ורביה ואחת

אשל אברהם

לעדן (רא"ם).
 והבריות אומרים – אבל ראה רש"י לעיל סוף פסוק טו, לגירסת ספרים אחרים: "בני אדם עדן לא היו".
 סורי מעליו, זהו שהרג את אחיו. – מפרש "נוד" גם מלשון ריחוק. וראה רש"י ירמיה נ, ח. איכה א, יז. תורה יז (יז) ויהי – קין – ולא חנוך הסמוך לו (רא"ם).
 "בנה עיר". ויקרא שם העיר – לזכר – מפרש הטעם שקרא לעיר "בשם בנו".
 "בנו חנוך" – ראה גם רש"י תהלים מט, יב: "קראו בשמותם – את בתיהם שהם בונים, למען יהיה להם לזכרון, ויקרא שם העיר בשם בנו חנוך". תורה יח
 (יח) ועירד ילד – יש מקום שהוא אומר בזכר: "הוליד" – לקמן יא, כו, כה, יט. במדבר כו, כט, נח.
 ויש מקום שהוא אומר: "ילד" – בן הוא ברוב המקומות.
 שהלדה משמשת שתי לשונות: לדת האשה, נישטר"א – neistre, ללדת. בלעז, וזריעת תולדות האיש,

אינונידרי"ר – enjendrer, להוליד.
 בלעז. כשהוא אומר: "הוליד" בלשון הפעיל, מדבר בלדת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת – פירוש, כמו שאומרים: ראובן האכיל את שמעון לחם, מפני שהוא הנותן הלחם, אף ששמעון הוא האוכל, כף נאמר: פלוני הוליד את אשתו בן או בת, מפני שהוא הנותן את הזרע, אף-על-פי שהולידת היא אשתו (רא"ם).
 וכשהוא אומר: "ילד" – מבנין פעל.
 מדבר בזריעת האיש – וקורא לזריעה "לידה". סיכום דברי רש"י: כאשר ירצה לומר על האיש לשון לידה, ממין לידת האשה, אשר הוא הפועל הרחוק בה, אומרה בלשון הפעיל, כמו שנקרא הפועל הרחוק של האכילה מאכיל. וכאשר ירצה לומר על האיש לשון לידה, המורה על הזריעה, אומרה מבנין הקל, מפני שהוא הפועל הקרוב בזריעה, כמו האשה בלידה (רא"ם). תורה יט
 (יט) ויקח לו למך – לא היה לו לפרש כל זה – אלא לכתוב: "ולמך ילד את

יבֵל ואת יובל ואת תובל קין", בשם שנכתב באלו שלפניו (רא"ם).
 אלא ללמדנו מסוף הענין – פסוק כד.
 שקיים הקדוש-ברוך-הוא הבטחתו, שאמר – פסוק טו. וברש"י שם: "לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו".
 "שבעתים יקם קין". עמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי – שכן למך היה דור ששי מקין (קין, חנוך, עירד, מחויאל, מתושאל, למך). ובני למך היו דור שביעי.
 והרג את קין, זהו שאמר – לקמן פסוק כג. וכפירוש התנחומא שהובא שם ברש"י.
 "כי איש הרגתי לפעמי וגו'". שתי נשים – כף היה דרכן של דור המבול – שהרי המובחר שבהם היה למך, ולקח שתי נשים (כד כג, ב). ואם בן מובן שנהגו בן כל שאר דור המבול.
 אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש – בפירוש הזה מתרץ רש"י כמה שאלות העולות מהפסוקים שלפנינו: (א) למה לקח למך שתי נשים? (ב) למה הזכיר שמותן? (ג) למה אמר "האחת",

צד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית

לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ספרים אחרים אינו), כדי שתעקר, ומקשטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחקרתה נזופה ואכלה כאלמנה. וזהו שפרש איוב (כד כא): "רועה עקרה לא תלד, ואלמנה לא ייטיב", כמו שמפרש ב'אגדת חלק'. עדה • היא של פריה ורביה, על שם שמגנה עליו ומוסרת מאצלו (ספרים אחרים: ממאכלו). עדה תרגום של סורה. צלה • היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם ב'בראשית רבה'.

(ב) ותלד עדה את־יבל הוא הִיה אִבִּי יֵשֶׁב אֵהָל
ומקנה:

כ"א אבי ישב אהל ומקנה • הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים, חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו, וכשפלה המרעה במקום זה, הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה: בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דאף אמר (יחזקאל ח א): "סמל הקנאה המקנה", וכן אחיו: "תפש כנור ועוגב" לזמר לעבודת אלילים.

(כא) וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הִיה אִבִּי כָל־תִּפְשׁ כְּנֹר
ועוגב:

אשל אברהם

במדברות – משא"כ בישוב, הבל כבד
היה לפניו רועה צאן, כדלעיל פסוק ב (רא"ם).

ויושב ואלהלים – בן הוא בדפוס
ראשון. פירש "יושב אהל" כמו "יושב [ב]אהלים" (רא"ם).

חדש כאן וחדש כאן – מפני שפחות
מחודש אינה נקראת ושיבה, וראה גם רש"י לקמן יב, ט (גרא).

בשביל מרעה צאנו – ולפי זה, פירוש
הפסוק הוא: אבי מקנה ויושב אהלים (רא"ם). ומה שבפסוק הקדים "יושב

אהל" לפני "ומקנה", הוא כדי שגדע שישב באהלים בשביל המקנה.

ובשפלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש
אגדה – כג, ג.

בונה בתים לעבודה זרה – ולפי
המדרש, פירוש הפסוק הוא: "אבי יושב אהל" – הראשון שגנה אוהלים ובתים לעבודה זרה. "ומקנה" – דבר זה היה מכעיס ומקניט את הקב"ה (ספר הכוכב).

כמה דאף אמר – יחזקאל ח, ג.
"סמל הקנאה המקנה" – צורת הקנאה
מקנא ומקניט להקב"ה (רש"י שם).

וכן אחיו "תפש כנור ועוגב" לזמר
לעבודה זרה. – פסוק כא. תורה כא

עדה – היא של פריה ורביה, על שם
שמגנה עליו ומוסרת מאצלו. "עדה"
תרגום של "סורה" – ראה ושעיה מט,

כא: "גולה וסורה", אף בתרגום שם: "משלטל" ובדפוס ראשון הגירסא: סרה, והוא בשמואל א טו, יד: "ורוח

ה' סרה מעם שאול", ושם מתרגם: "עדת מניה" (יוסף הלל). וראה לקמן מט, י. במדבר יד, ט. וראה רש"י

בבראשית רבה שם, שמביא פירוש נוסף: שנקראה "עדה" על שם הריון, שכן תרגום "ותהר": "ועדיא".

צלה – היא של תשמיש – ולכן כתוב
לקמן פסוק כב: "וצלה גם היא ילדה", שלמרות שהשקה אותה כוס של

עקרון, לא עזר הדבר, וילדה גם היא (משכיל לדוד).

על שם שיושבת תמיד בצלו. דברי
אגדה הם בבראשית רבה – כג,
ב. תורה כ

(כ) **אבי ישב אהל ומקנה – הוא היה**
הראשון – פירש "אבי" מלשון
ראשון, כשם שאב הוא ראשון לבניו

(רא"ם). ולא פירש "אבי" מלשון אביהם, משום שגם אלו שלא מבניו היו רועי בהמות (גרא).

לרועי בהמות – פירש "ומקנה": רועי
בהמות (רא"ם).

"השנית"? (ד) למה אמר: "וצלה גם היא ילדה"? ועל פי ביאורו מובן הבל (משכיל לדוד).

זו שהיא לתשמיש משקה כוס של
עקרון – משקה שכותשין לתוכו
עיקרי ירקות ובשמים (רשי שבת קט, ב).

ומהמשך לשון רש"י כאן: "כדי שתעקר", משמע שנקרא "עקרון" (גם) על שם פעולתו שהוא מעקר.

כדי שתעקר – ולא תוליד.

ומקשטת ככלה ומאכילה מעדנים,
וחקרתה נזופה ואכלה כאלמנה,
וזהו שפרש איוב – כד, כא.

"רעה עקרה לא תלד, ואלמנה לא
יטיב" – וברש"י שם: "כך היה
מנהגם, נושא שתי נשים, אחת

לתשמיש ואחת לבנים, זו שעומדת לתשמיש משקה כוס עיקרון כדי שלא תלד עולמית, ומאכילה תפנוקים

ומרחיצה ומקשטה כדי שתהא נאה, וזו העומדת לבנים מלבישה בגדי אלמנות ומרעיבה, וזהו שאומר:

העקרה שלא תלד היה רועה ומטיב, ואת האלמנה שעומדת לבנים "לא ייטיב".

כמו שמפרש באגדת "חלק" – לפנינו
בסנהדרין (קט, א) אינו, אבל כ"ה בב"ר
כג, ב. וכמו שמציין רש"י בסוף הפסוק.

(כב) וַיִּצְלָה גַם־הוּא יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל כִּין לְמִשׁ
כַּב וַיִּצְלָה אָף הִיא יִלְדֵת יֵת תּוֹבֵל כִּין רַבְהוֹן
דְּכָל יָדָעִי עֵיבִידֵת נַחֲשָׁא וּפְרִזְלָא וְאַחֲתָהּ
דְּתּוֹבֵל כִּין נַעֲמָה:

כ"ג תּוֹבֵל כִּין • תּוֹבֵל אֲמָנוּתוֹ שֶׁל כִּין. תּוֹבֵל, לְשׁוֹן תְּבִלִּין, תּוֹבֵל וְהִתְקִין אֲמָנוּתוֹ שֶׁל כִּין, לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זֶן לְרוֹצְחִים. לְמִשׁ כַּב־חֵרֶשׁ נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל • מִתְּחַד אֲמָנוּת נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל, כְּמוֹ (אִיּוֹב טו ט): "יִלְטֹשׁ עֵינָיו לִי". חֵרֶשׁ, אֵינוֹ לְשׁוֹן פֶּעַל (בְּסֻגְיָא) אֲלָא לְשׁוֹן פּוֹעֵל (בְּצִידָא), שֶׁחֲרִי נִקְוֵד קָמֶץ קָטָן וְטַעְמוֹ לְמַטָּה, כְּלוּמָר מִתְּחַד וּמִצְחָצַח כָּל כְּלֵי אֲמָנוּת נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל. נַעֲמָה • הִיא אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נַח, בְּכִרְאשִׁית רַבְהוֹן.

♦ בא"י יום שישי כ"ג תשרי, בכל העולם המשך יום שישי ♦

(כג) וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיו עֲדָה וַיִּצְלָה שְׂמַעֲזֵן קוֹלִי נָשִׁי
לְמֹד הָאֲזֹנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַעְעִי וַיִּלְד
לְחִבְרָתִי:

כג וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיו עֲדָה וַיִּצְלָה שְׂמַעֲזֵן
קוֹלִי נָשִׁי לְמֹד אֲצִיתָא לְמַמְרִי לֹא גִבְרָא
קְטָלִית דְּבִדְלִיָּה אָנָּא סְבִיל חוּבִי וְאָף לֹא
עוֹלִימָא חֲבִלִית דְּבִדְלִיָּה יִשְׁתַּיִּי זָרְעִי:

כ"ג שְׂמַעֲזֵן קוֹלִי • שֶׁהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתְּשַׁמִּישׁ, לְפִי שֶׁהִרְגָה אֶת כִּין וְאֵת תּוֹבֵל כִּין בְּנוֹ, שֶׁהָיָה לְמֹד סוּמָא וְתּוֹבֵל כִּין מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת כִּין וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה, וַאֲמַר לְאֲבִיו לְמַשֵּׁף בְּקָשָׁת, וְהִרְגוֹ, וּכְיִין שִׂידַע שֶׁהוּא כִין זָקֵנוֹ, הִכָּה כֶּף אֶל כֶּף וְסַפֵּק אֶת בְּנוֹ בִּינְיָהֻם וְהִרְגוֹ, וְהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ וְהוּא מְפִיֶסֶן. שְׂמַעֲזֵן קוֹלִי • לְהַשְׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ: "וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הִרְגָתִי, לְפַעְעִי הוּא נִהְרַג, וְכִי אֲנִי פֹצְעִתִי מִזִּיד, שֶׁיִּהְיָ הַפֶּעַע קְרוֹי עַל שְׁמִי? וַיִּלְד אֲשֶׁר הִרְגָתִי, לְחִבְרָתִי נִהְרַג? כְּלוּמָר עַל־יְדֵי חֲבֵרָתִי, בְּחִמְיָהָ. וְהִלָּא שׁוֹגֵג אֲנִי וְלֹא מִזִּיד, לֹא זָהוּ פֹצְעִי וְלֹא זָהוּ חֲבֵרָתִי. פֶּעַע • מַכַּת חֶרֶב, אוֹ חֵץ, מִקְאֲדוּרָה בְּלַעֲזוֹ.

אשל אברהם

וַאֲמַר לְאֲבִיו לְמַשֵּׁף בְּקָשָׁת - וְרָאָה רִשִׁי לְעִיל א, ל, שְׁאֲסֵר לָהֶם לְהִמִּית בְּרִיָּה וְלֶאֱכֹל בֶּשָׂר, וְאֲפָשָׁר שְׂכָאן הָיוּ עוֹשִׂים זֹאת רַק לְמַטְרַת צִיד, וְלֹא בְּשִׁבִיל הָאֲכִילָה. וְזֶה הָיָה מוֹתֵר לָהֶם. וְעוֹד צְרִיךְ-עֵינִין.
וְהִרְגוֹ. וּכְיִין שִׂידַע שֶׁהוּא כִין זָקֵנוֹ, הִכָּה כֶּף אֶל כֶּף וְסַפֵּק אֶת בְּנוֹ בִּינְיָהֻם וְהִרְגוֹ. וְהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ - מִשְׁמַע מִשּׁוֹם כְּעֶסֶן עָלָיו.
וְהוּא מְפִיֶסֶן: "שְׂמַעֲזֵן קוֹלִי", לְהַשְׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ - כִּי אִם לֹא כֵן, לֹאִיזָה עֲנִין אָמַר לָהֶן לְהַשְׁמַע בְּקוֹלוֹ? וּבְפִירוּשׁ מִדְּהַר"ו כְּתַב, שְׁלוּמִידִים זֹאת מִמֶּה שֶׁאֲמַר לָהֶן: "נָשִׁי לְמֹד", דְּהִינּוּ שְׂדִיבֵר עֲמֵהֶם בְּעֲנִין הַשִּׁיף לָזֶה שֶׁהֵן נָשִׁיו. וְרָאָה רִשִׁי לְקָמֶן יט, כד, שְׁמָה שֶׁאֲמַר "נָשִׁי לְמֹד" וְלֹא "נָשִׁי", הוּא מִשּׁוֹם שֶׁדִּבֶּר הַמַּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן.
וְ"כִי אִישׁ" אֲשֶׁר "הִרְגָתִי" - כִּין. לְפַעְעִי" הוּא נִהְרַג? וְכִי אֲנִי פֹצְעִתִי מִזִּיד, שֶׁיִּהְיָ הַפֶּעַע קְרוֹי עַל שְׁמִי - וְהוּא לְפַעְעִי, פֶּעַע שְׂלִי.
וַיִּלְד - תּוֹבֵל כִּין.

וְטַעְמוֹ לְמַטָּה - כְּלוּמָר, בָּאוֹת רִי"ש. מִה שְׁמוּכִיחַ שֶׁהוּא שֵׁם הַפְּעוּלָה, שֶׁאִילּוּ הָיָה שֵׁם דְּבָר, הָיָה נִקְוֵד בְּסֻגְיָא, וְטַעְמוֹ הָיָה לְמַעֲלָה. וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקָמֶן מא, לה. יִשְׁעִיָה מ, כד.
כְּלוּמָר מִתְּחַד וּמִצְחָצַח "כַּב" כְּלֵי אֲמָנוּת "נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל" - שֶׁל נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל.
נַעֲמָה - הִיא אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נַח - וְלָכֵן הִזְכִּירָה הַכָּתוּב בְּמִיּוּחַד, וְנִקְרָא שְׁמָהּ "נַעֲמָה" עַל שֵׁם שְׁמַעֲשִׂיָה נְעִימִים, וְלָכֵן נִיצְלָה מִהַמְּבוּל בִּיחַד עִם נַח (נִרָא).

בְּכִרְאשִׁית רַבְהוֹן - כג, ג. תורה כג
(כג) שְׂמַעֲזֵן קוֹלִי - שֶׁהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתְּשַׁמִּישׁ, לְפִי שֶׁהִרְגָה אֶת כִּין וְאֵת תּוֹבֵל כִּין בְּנוֹ, שֶׁהָיָה לְמֹד סוּמָא וְתּוֹבֵל כִּין מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת כִּין וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה - נִרָאָה שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁעֲבָרוּ שְׁבַע דּוֹרוֹת וְהִגִּיעַ הָעֵת לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, הַסִּיר ה' מִקֶּדֶן אֶת הָאוֹת שֶׁחָקַק עַל מִצְחוֹ, וְלָכֵן הָיָה נִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה. וְרָאָה רִשִׁי לְעִיל פְּסוּק טו.

(כב) תּוֹבֵל כִּין - תּוֹבֵל אֲמָנוּתוֹ שֶׁל כִּין, "תּוֹבֵל" לְשׁוֹן תְּבִלִּין, תּוֹבֵל וְהִתְקִין אֲמָנוּתוֹ שֶׁל כִּין - שֶׁהִיא רַצִּיחָה.
לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זֶן לְרוֹצְחִים - שֶׁכִּין הִרְגָה כָּל כְּלֵי זֶן, וְזֶה כֵּן וְתִיָקֵן לְרוֹצְחִים כְּלֵי זֶן.
לְטַש כָּל חֵרֶשׁ נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל - מִתְּחַד - זֶהוּ פִירוּשׁ "לוֹטֹשׁ".
וּכְיִין - כֵּן הוּא בְּדָפּוּס רִאשׁוֹן, וְכֵן הוּא בְּרִשִׁי לְקָמֶן.
אֲמָנוּת - זֶהוּ פִירוּשׁ "חוֹרֶשׁ", וּכְדִלְקָמֶן בְּרִשִׁי.
נַחֲשָׁת וּבְרִזָּל, כְּמוֹ "יִלְטֹשׁ עֵינָיו לִי" - אִיּוֹב טו, ט. יִחַדֵּר (רִשִׁי שם).
חֵרֶשׁ" אֵינוֹ לְשׁוֹן פֶּעַל - כְּלוּמָר, אֵינוֹ שֵׁם דְּבָר שֶׁל אֲמָנוּת.
אֲלָא לְשׁוֹן פּוֹעֵל - בְּצִידָא. וְהוּא שֵׁם תּוֹאֵר שֶׁל כְּלֵי אֲמָנוּת, כְּשֵׁם שֶׁבִשְׁעַת הַפְּעוּלָה הָאֵדָם נִקְרָא "לוֹטֹשׁ", כֶּף כְּלֵי הָאֲמָנוּת נִקְרָאִים "חוֹרֶשׁ", עַל שֵׁם הַפְּעוּלָה (ע"פ חֲבֵנֵת הַנִּקְרָא).
שֶׁחֲרִי נִקְוֵד קָמֶץ קָטָן - כֶּף נִקְרָא צִידָא בְּלִשׁוֹן רִשִׁי.

(כד) **פִּי שְׁבַעַתִּים יָקָם־קִין וְלִמָּךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:** כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא ללמך ברה שבעין ושבעא:

י"א פִּי שְׁבַעַתִּים יָקָם־קִין • קין, שהרג מזיד, נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג, לא כל-שכן שיתלה לי שביעיות הרבה? • **שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה** • לשון רבוי שביעיות אחז לו, כן דרש רבי תנחומא. ומדרש 'בראשית רבה': לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: 'מה אנו יולדות לבהלה. למחר המבול בא ושוטף את הכל'. והוא אומר להן: "וכי איש הרגתי לפצעי", וכי אני הרגתי את הכל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל-שכן שיתלו לי שביעיות הרבה? וזהו קל-יחס של שטות. אם כן, אין הקדוש-ברוך-הוא גובה את חובו ומקיים את דברו.

אשל אברהם

כלומר, לדור שלאחר מכן, "המבול בא ושוטף את הכל", אם כן גם ללא הגזרה על זרעו של קין אין טעם להוליד.

והוא אומר להן: "וכי איש הרגתי לפצעי"? וכי אני הרגתי את הכל שהיה "איש" בקומה – שהיה מגודל בגופו, שהרי לידתו היתה מיד עם ההריון, וכך גם גידולו היה באופן כזה (מהר"ז).

"וילד" בשנים – וזהו "וילד לחבורתי". ומדגיש שהיה ילד, משום שעיקר ענשו של קין היה על מה שהרג את הכל בעודו ילד, ולא הניחו לעשות פירות ולהוליד ילדים, כמו שאמר לעיל (פסוק י' וברש"י שם): "קול דמי אחיק וגו'" (דברי דוד).

שיהא זרעי כלה באותו עון? ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל-שכן שיתלו לי שביעיות הרבה – ולפיכך אין לי לחשוש לא מבלין זרעו של קין וגם לא מהמבול.

וזהו קל-יחס של שטות, אם כן אין הקדוש-ברוך-הוא גובה את חובו ומקיים את דברו – בפשטות הכונה: "גובה חובו" של קין, וימקיים את דברו לכלות זרעו של קין. אף לפי הפירוש דלעיל, יש לומר שמרמז בזה לשני הענינים: (א) "גובה את חובו" מדור המבול (וכן פירש בפירוש רש"י שבב"ר שם). (ב) "ומקיים את דברו", לכלות זרעו של קין. תורה כה

שמאי, וצלה בן ובת, כדעת בית הלל. וצריך לומר, שזהו כדעת רבי יוחנן בן ברוקא (יבמות סה, ב), שגם האשה מצווה בפריה ורביה, או שמה שכתב כאן "שקימו" הוא לאו דוקא, והכונה בעיקר על למך (משכיל לדוד).

לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות – ויש להעיר, אף שכל זרעו של קין נכחד, נשארה נעמה (בתו של למך) אשת נח, ששרדה את המבול, ומילדיה נבנה שוב העולם מחדש.

אמרו: מה אנו יולדות לבהלה – שתהיה לנו בהלה במיתתם (ע"פ רש"י ישעיה סה, כג). אבל לפני שקימו מצות פריה ורביה לא פרשו ממנו, כי מצד מצות פריה ורביה אין להתחשב בגזירת הבליה, אלא יש לקיים את המצוה, וד' יעשה את שלו, כדלקמן ברש"י פסוק כה (רא"ס).

למחר – כלומר, לאחר זמן.

המבול בא ושוטף את הכל – ה"גור ארצה" וד' משפיל לדוד" כתבו, שאין הכונה למבול ממש, אלא לים אוקיינוס שהציף את היבשה ושטף שליש העולם, כדלקמן ברש"י ו, ד. אף מפשטות לשון רש"י שנקט "מבול", וכתב: "את הכל", משמע שהכונה למבול ממש. ואולי יש לומר, שנשי למך טענו שתי טענות: (א) "מה אנו יולדות לבהלה", שהרי נגזר על זרעו של קין להכלות בדור השביעי של קין. (ב) בנוסף לכך: "למחר",

אשר "הרגתי" – תיבת "הרגתי" שלפני זה מוסכת גם על "וילד".

"לחברתי" נהרג? כלומר, על-ידי חברתי – שאני עשיתי לו חבורה. חבורה לשון חבלה (רש"י ישעיה א, ו).

בתמיהה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו "פצעי" ולא זו"ל "חברתי".

פצע – מפת חרב – ראה גם רש"י ישעיה א, ו. וראה רש"י שמות כא, כה: "פצע" – היא מכה המוציאה דם, שפצע את בשרו.

או חץ – וכאן היה על-ידי חץ. וראה רש"י שה"ש ה, ו: "כל פצע לשון מכת כלי זין הוא".

נברידורא – navredure, פצע. **בלעז**, תורה כד

(כד) **פִּי שְׁבַעַתִּים יָקָם־קִין** – קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות – כדלעיל פסוק טו, וברש"י שם.

אני שהרגתי שוגג לא כל-שכן שיתלה לי שביעיות הרבה. שבעים ושבעה – לשון רבוי שביעיות אחז לו – כלומר, הלשון "שבעים ושבעה" מורה על רבוי שביעיות, ולא על שבעים ושבעה דורות.

כך דרש רבי תנחומא – אות יא. כל הפירוש מתחילת הפסוק הוא ממדרש תנחומא.

ומדרש בראשית רבה – פכ"ג, ד.

לא הרג למך כלום – לא את קין, ולא את תובל קין.

ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה – עדה שני בנים, כדעת בית

כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יֵת אֶתְמָה וּלְיִלְדֵת בֵּר
וּקְרַת יֵת שְׁמָה שֵׁת אָרִי אָמַר יֵהָב לִי יֵי בֵר
אֶתְרֵן חֶלֶף הָכֵל דְּקִטְלָה קִנִּין:

(כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יֵת אֶתְמָה וּלְיִלְדֵת בֵּר וּתְקַרָּא
אֶתְשֵׁמוּ שֵׁת בִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֲרֵי תַחַת
הָכֵל בִּי הִרְגוּ קִנִּין:

כ"ג וַיֵּדַע אָדָם וְגו' • בָּא לוֹ לְמֶךָ אֶצֶל אָדָם הָרָאשׁוֹן וְקָבַל עַל נָשׁוֹ, אָמַר לָהֶם: 'וְכִי עֲלִיכֶם לְדַקֵּק עַל
גִּזְרֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם? אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוַתְכֶם, וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ'. אָמְרוּ לוֹ: 'קִשְׁט עֲצָמְךָ תַּחֲלָה, וְהִלָּא פִּרְשֵׁת
מֵאֲשֶׁתְּךָ זֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, מִשְׁנֻקְנָסָה מִיְתָה עַל יָדְךָ, מִיָּד: "וַיֵּדַע אָדָם וְגו'", וּמָהוּ "עוֹד"? לְלֵמַד,
שְׁנִיתוֹסָפָה לוֹ תַּאֲוָה עַל תַּאֲוָתוֹ (בְּרַשִׁית רַבָּה).

כו וּלְשֵׁת אֶף הוּא אֶת־לִיד בֵּר וּקְרָא יֵת שְׁמָה
אָנוּשׁ בְּכֵן בְּיוֹמֵהִי חָלוּ בְנֵי אָנוּשׁ מִלְּעֲלָאָה
בְּשִׁמָּא רִי:

(כו) וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יִלְד־בֵּן וּיקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָנוּשׁ
אִז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה:

כ"ג אִז הוּחַל • לְשׁוֹן חֲלִין, לְקָרָא אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֵת שְׁמוֹת הָעֲצָבִים בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא,
לַעֲשׂוֹתֵן אֱלִילִים וּלְקָרוֹתֵן אֱלֹהוֹת.

א דין ספר תולדות אדם ביומא דברא יי
אדם בדמות אלהים עבד יתה:

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם
בְּדִמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

כ"ג זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם • זֶה הִיא סְפִירַת תּוֹלְדוֹת אָדָם, וּמִדְרָשִׁי אַגְדָּה יֵשׁ רַבִּים. בְּיוֹם בְּרָא וְגו' •
מַגִּיד שֶׁבְּיוֹם שְׁנֻכְרָא, הוֹלִיד.

אשל אברהם

הפירושים נכונים: אָמַנְם הַפִּירוּשׁ
הַפְּשׁוּט שֶׁל "הוּחַל" הוּא מְלִשׁוֹן
הַתְּחִלָּה, אֵף הוּא גַם מְלִשׁוֹן חוֹלִין, וְאִם
בֵּן פִּירוּשׁוֹ: אִז הַתְּחִלָּה הַחִילּוּל שֶׁל שֵׁם
ה'.

"לְקָרָא" אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֵת
שְׁמוֹת הָעֲצָבִים - הַצְלָמִים.

בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא - וְהוּוּ
"בְּשֵׁם ה'".

לַעֲשׂוֹתֵן אֱלִילִים - בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן:
"לַעֲשׂוֹתֵן עֲבוּדָה זָרָה".

וּלְקָרוֹתֵן אֱלֹהוֹת - לְפִירוּשׁ ה"גוֹר
אֲרִיָּה", שֶׁמִּפְרָשׁ גַּם מְלִשׁוֹן הַתְּחִלָּה
וְגַם מְלִשׁוֹן חוֹלִין, מוּכָן כִּפֶּל הַלְשׁוֹן: אִז
הַתְּחִילּוֹ "לַעֲשׂוֹתֵן אֱלִילִים", וְגַם עָשׂוּ
חוֹלִין אֶת שֵׁם ה', עַל־יְדֵי כֶף שֶׁקָּרָאוּ
אֶת הָאֱלִילִים "אֱלֹהוֹת". תוֹרָה א

(א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם - זֶה הִיא
סְפִירַת - מְלִשׁוֹן סִיפּוֹר אוֹ סְפִירָה.

"תּוֹלְדוֹת אָדָם". וּמִדְרָשִׁי אַגְדָּה יֵשׁ

רַבִּים - רָאָה ב"ר פְּכִיד. וְאִלּוּ מִקְצַת
מֵהֶם: כְּתִיב (תְּהִלִּים קל"ט, טז) "גְּלָמִי רָאוּ
עֵינַי וְעַל סִפְרָךְ כָּלָם יִכְתְּבוּ", עַד
שֶׁאֲדַהֲרֵי מוֹשֵׁל גּוֹלָם הִרְאָה לוֹ
[הַקְבָּה] דוֹר דוֹר וְדוֹרָשׁוֹ, דוֹר דוֹר

הַפְּסָקָה שֶׁל מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְלֹא
שִׁיף לוֹמַר "עוֹד" אֶלָּא עַל דְּבַר שֶׁבָּא
בְּסִמְכּוֹת (שפ"ח). וְרָאָה ב"יפָה תוֹאֲרֵי
שֶׁבִּהְעֵרָה הַבָּאָה בְּאוֹפֵן אַחֵר.

לְלֵמַדְךָ שְׁנִיתוֹסָפָה לוֹ תַּאֲוָה עַל
תַּאֲוָתוֹ - דְּהֵינָה, שֶׁגַּם בְּשֵׁלָא הִיָּה
רוֹאָה אֶת חֲזָה הִיָּה מִתַּאֲוָה לָהּ (ב"ר כג,
ה). וּב"יפָה תוֹאֲרֵי כְּתָב, שֶׁהִלְמִיד הוּא
מִנְּהָ שֶׁכְּתוּב: "וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת
חֲזָה", וְלֹא "וַיֵּדַע אָדָם אֶת חֲזָה עוֹד",
שֶׁמִּנְּהָ מִשְׁמַע שֶׁ"עוֹד" מְחוּבָּר עַל
"וַיֵּדַע" - עַל הַתַּאֲוָה, וְלֹא עַל הַחִיבּוּר
עִם חֲזָה. וְהוּצָרָה לְתוֹסֶפֶת תַּאֲוָה זֶה
בְּשִׁבְלֵי מִצְוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה (דברי
דוד). תוֹרָה כו

(כו) אִז הוּחַל - (לְשׁוֹן חוֹלִין) - בְּכִמְהָ
כְּתִב־יָד וּבְדַפּוּסִים רֵאשׁוֹנִים לֹא
גּוֹרְסִים תִּיבּוֹת אֵלּוּ, וְלִפִּי זֶה "אִז הוּחַל"
פִּירוּשׁוֹ לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה, וְכֵן הוּא בְּרִשִׁי
שֶׁבֶת קִיח, ב: "דוֹר אָנוּשׁ הַתְּחִילּוֹ
לַעֲבוֹד עֲבוּדָה זָרָה, דְּכִתִּיב אִז הוּחַל
לְקָרוֹא וְגו'". וְרָאָה גַם רִשִׁי סוּפָה נב,
ב: "שֵׁלָא חֲטָאוּ עַד דּוֹר אָנוּשׁ, שְׁנֵאֲמַר
אִז הוּחַל וְגו'". אֶבֶל בְּדַפּוּסִים הַנִּפְּוֹצִים
גּוֹרְסִים בֵּן, וְכִתְבַּת ה"גוֹר אֲרִיָּה" שֶׁשְׁנֵי

(כה) וַיֵּדַע אָדָם וְגו' - בָּא לוֹ לְמֶךָ
אֶצֶל אָדָם הָרָאשׁוֹן וְקָבַל עַל נָשׁוֹ,
אָמַר לָהֶן - אָדָם לְנָשִׁי לְמֶךָ.

וְכִי עֲלִיכֶם לְדַקֵּק עַל גִּזְרֹתוֹ שֶׁל
מָקוֹם - וְהוּוּ לְפִי פִירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ רַבָּה
הַמּוּבָא לַעֲדִיל.

אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוַתְכֶם - אֵף שֶׁקִּיָּמוּ כְּבֵר
מִצְוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, כְּכֹל זֹאת יֵשׁ מִצְוָה
לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסוֹק בְּפִרְיָה וְרִבְיָה, גַּם
לְאַחֵר קִיּוֹם הַחַיִּיב שֶׁבְּדָבָר (רִאֵה יִבְמוֹת סב,
ג). אוֹ שֶׁהַכּוֹנֵן כָּאֵן לְמִצְוֹת יֵשׁוּב

הָעוֹלָם, שֶׁהָרִי "לְשִׁבְתָּ יִצְרָה" (רִאֵה רִאִים).
וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ. אָמְרוּ לוֹ: קִשְׁט
עֲצָמְךָ תַּחֲלָה - רָאָה רִשִׁי צְפִנְיָה ב,
א.

וְהִלָּא פִּרְשֵׁת מֵאֲשֶׁתְּךָ זֶה מֵאָה
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה - בְּדַלְקָמֵן בְּרִשִׁי ה, ג.
מִשְׁנֻקְנָסָה מִיְתָה עַל יָדְךָ - וּמִנְּהָ מוּכָן
שֶׁקִּין וְהָכֵל וְתַאֲוֹמוֹתֵיהֶם נוֹלְדוּ בּוֹלָם
בְּאוֹתוֹ יוֹם, לְפָנֵי הַחֲטָא. וְרָאָה גַם
רִשִׁי לַעֲדִיל פְּסוּק אֲב. לְקָמֵן ה, א.

מִיָּד וַיֵּדַע אָדָם וְגו' - כְּלוֹמַר, עַל פִּי
זֶה מוּכָן הַקֶּשֶׁר בֵּין הַסִּיפּוֹר שֶׁל לְמֶךָ
לְבִין "וַיֵּדַע אָדָם".

וּמָהוּ "עוֹד" - שֶׁהָרִי וְהוּוּ לְאַחֵר

(ב) זָכַר וְנִקְבְּהָ בְּרֹאם וַיִּכְרְף אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמָם
אָדָם בְּיוֹם הַבְּרֹאם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לג עמ' 80)

וַיִּכְרְף אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שֵׁמָם אָדָם (ה, ב)
הָאָדָם נִקְרָא בְּאַרְבָּעָה תַּאֲרִים. אָדָם – מַעֲלַת הַשְּׂכָל. אִישׁ – מַעֲלַת הַמּוֹדוּת. נָקֵר – הַהֲתַגַּבְרוּת לְהַשִּׁיג מַעֲלַת הַשְּׂכָל אוֹ מַעֲלַת הַמּוֹדוּת, הֵינּוּ שְׂגוּר עוֹסֵק עִם הָאֵנוֹשׁ, לְהַגְבִּיהוּ לְמַעֲלַת אָדָם אוֹ לְמַעֲלַת אִישׁ. זֶהוּ וַיִּכְרְף אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שֵׁמָם אָדָם – הַשֵּׁם הַנִּעֲלָה בְּיִתְרָה, הַמּוֹרָה עַל תַּכְלִית שְׁלֵמוֹת הָאָדָם. וְיֵשׁ לְהַעִיר מִ'שְׂדֵי חֲמָד' (א כָּלִים מַע' א אוֹת עו): אָדָם הוּא כְּנוֹי לְאִינִישׁ דְּעֵלְמָא שְׂאִינוּ תַלְמִיד חֲכָם כו', עֵין שָׁם בְּאַרְכָּה.

(ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדָמוֹתָו
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמוֹ שֵׁת:
הַשֵּׁם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה • עַד כָּאֵן פִּרְשׁ מִן הָאִשָּׁה (ד"ה).

(ד) וַיְהִי יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה
מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(ה) וַיְהִי כָל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חָי תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

(ו) וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־
אֲנֹשׁ:

(ז) וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֲנֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(ח) וַיְהִי כָל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשְׁעַ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

אשל אברהם

"עָלוּ לְמִטָּה שְׁנַיִם וַיִּרְדּוּ שְׁבָעָה". בֵּן מוֹכַח מִדְּבַר רַשִׁי לְעֵיל ד, כה, שְׁאָדָם הָרֹאשׁוֹן פִּרְשׁ מֵאִשְׁתּוֹ מִשְׁנִקְנָסָה מִיִּתָּהּ עַל־יְדוֹ, אִם כֵּן בְּהִכָּרַח שְׁכּוֹלֶם נוֹלֶדוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּבְרָא, לִפְנֵי שְׁנִקְנָסָה עָלָיו מִיִּתָּהּ. וְרָאָה גַּם רַשִׁי לְעֵיל ד, א. תוֹרָה ב

(ג) שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה – עַד כָּאֵן פִּרְשׁ מִן הָאִשָּׁה – מִשְׁנִקְנָסָה מִיִּתָּהּ עַל־יְדוֹ (רַשִׁי לְעֵיל ד, כה). וְלֹא שֶׁשִּׁימַשׁ וְלֹא הוֹלִיד, שְׁאֵם בֵּן לְמָה לֹא הוֹלִיד עוֹד, שְׁהָרִי אִם הוֹלִיד בְּיוֹם הָרֹאשׁוֹן אֵין סִיבָה שְׁלֹא יוֹלִיד עוֹד בְּהִמְשָׁךְ (גו"א ולְבַשׁ). תוֹרָה ד

לְבָנָיו, שְׁנִאָמַר "זֶה סִפֵּר תּוֹלְדוֹת אָדָם". וְעוֹד: רָאוּי הָיָה אֲדַהֵר שִׁיעֲמָדוֹ מִמֶּנּוּ י"ב שְׁבָטִים, אָמַר הַקִּב"ה ב' בָּנִים נִתְּתִי לוֹ וְעָמַד אַחַד וְהָרַג אֶת חֲבִירוֹ, וְהִיאָף אָנִי נוֹתֵן לוֹ י"ב שְׁבָטִים? לֹא לְאָדָם אָנִי נוֹתֵן אֲלָא לְבָנָיו, שְׁנִאָמַר "זֶה סִפֵּר תּוֹלְדוֹת אָדָם", מִנֵּין "זֶה" – י"ב. בְּיוֹם בְּרָא וְגו' – מַגִּיד – מִיִּתְּרוֹ הַתִּיבּוֹת "בְּיוֹם בְּרָא". וְהוּא מוֹסֵב עַל "תּוֹלְדוֹת אָדָם" שֶׁלִּפְנֵינוּ, וְלֹא עַל "בְּדָמוֹת אֲלָקִים" שֶׁלִּאֲחֵרָיו (רַא"ם). שְׁבִיּוֹם שְׁנִבְרָא הוֹלִיד – וְהֵינּוּ: קִין וְחָוָה, וְהָבֵל וְשֵׁתִי, תְּאוֹמוֹתָיו, כְּדַעֲהָ הַמּוֹכֵבָא בְּבְרָאשִׁית רַבָּה כב, ב:

וְחֲכָמָיו, דוֹר דוֹר וְסוֹפְרָיו, דוֹר דוֹר וּמִנְהִיגָיו, שְׁנִאָמַר "גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיִךְ", גּוֹלָם שְׁרָאוּ עֵינַיִךְ כְּבָר, הֵם כְּתוּבִים עַל סִפְרוֹ שֶׁל אָדָם הָרֹאשׁוֹן, הָיָה "זֶה סִפֵּר תּוֹלְדוֹת אָדָם". וְעוֹד: לְעוֹלָם אֵין מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ בָּא עַד שֶׁיִּבְרָאוּ כָּל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁעָלוּ בְּמִחְשָׁבָה לְהִבְרָאוֹת, וְאֵלוּ הֵן הַנִּשְׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסִפְרוֹ שֶׁל אָדָם. וְעוֹד: רָאוּי הָיָה אֲדַהֵר שֶׁתִּתֵּן תּוֹרָה עַל יְדוֹ, אָמַר הַקִּב"ה יָצִיר כְּפִי וְאִינִי נוֹתֵנָה לוֹ? חוֹר הַקִּב"ה וְאָמַר: וְמָה עֲכָשְׁיוֹ שֶׁשׁ מִצְוֹת נִתְּתִי לוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן, הִיאָף אָנִי נוֹתֵן לוֹ תַּרְ"ג מִצְוֹת? לֹא לְאָדָם אָנִי נוֹתֵן כִּי אִם

ט וַיְהִי אָנוּשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קִינָן:

י וַיְהִי אָנוּשׁ בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת קִינָן תִּמְנִי מֵאָה וַחֲמִשׁ עֶשְׂרִי שָׁנִין וַאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יא וַיְהִי כָּל יוֹמֵי אָנוּשׁ תִּשְׁעֵי מֵאָה וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:

יב וַיְהִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מְהֻלָּאֵל:

יג וַיְהִי קִינָן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מְהֻלָּאֵל תִּמְנִי מֵאָה וָאַרְבָּעִין שָׁנִין וַאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יד וַיְהִי כָּל יוֹמֵי קִינָן תִּשְׁעֵי מֵאָה וָעֶשְׂרִי שָׁנִין וַיָּמָת:

טו וַיְהִי מְהֻלָּאֵל שְׁתֵּין וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַאוֹלִיד יֵת יָרֵד:

טז וַיְהִי מְהֻלָּאֵל בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת יָרֵד תִּמְנִי מֵאָה וַתְּלָתִין שָׁנִין וַאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יז וַיְהִי כָּל יוֹמֵי מְהֻלָּאֵל תִּמְנִי מֵאָה וַתִּשְׁעִין וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:

יח וַיְהִי יָרֵד מֵאָה וְשְׁתֵּין וַתְּרַתִּין שָׁנִין וַאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ:

יט וַיְהִי יָרֵד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תִּמְנִי מֵאָה שָׁנִין וַאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

כ וַיְהִי כָּל יוֹמֵי יָרֵד תִּשְׁעֵי מֵאָה וְשְׁתֵּין וַתְּרַתִּין שָׁנִין וַיָּמָת:

כא וַיְהִי חֲנוּךְ שְׁתֵּין וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַאוֹלִיד יֵת מִתּוֹשֵׁלַח:

כב וַיְהִי חֲנוּךְ בְּדַחֲלָא דִּי בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מִתּוֹשֵׁלַח תְּלַת מֵאָה שָׁנִין וַאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

כג וַיְהִי כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תְּלַת מֵאָה וְשְׁתֵּין וַחֲמִשׁ שָׁנִין:

(ט) וַיְהִי אָנוּשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קִינָן:

(י) וַיְהִי אָנוּשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִינָן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יא) וַיְהִי כָּל־יְמֵי אָנוּשׁ חֲמִשׁ שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

(יב) וַיְהִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מְהֻלָּאֵל:

(יג) וַיְהִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְהֻלָּאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יד) וַיְהִי כָּל־יְמֵי קִינָן עֶשְׂרִי שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

(טו) וַיְהִי מְהֻלָּאֵל חֲמִשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יָרֵד:

(טז) וַיְהִי מְהֻלָּאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מְהֻלָּאֵל חֲמִשׁ וַתִּשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

(יח) וַיְהִי־יָרֵד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוּךְ:

(יט) וַיְהִי־יָרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(כ) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־יָרֵד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

(כא) וַיְהִי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מִתּוֹשֵׁלַח:

(כב) וַיְהִי חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מִתּוֹשֵׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(כג) וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשֹׁלֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:

(כד) וַיִּתְּחֵלֶף חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹו כִּי־לָקַח אֹתוֹ
אֱלֹהִים:
כד וְהֵלִיף חֲנוּךְ בְּדַחֲלָא דִּי וְלִיתוּהִי אֲרִי
(לא) אָמִית יְתֵה יִי:

כ"ד וַיִּתְּחֵלֶף חֲנוּךְ • (כ"ד) צַדִּיק הָיָה וְקָל (ספרים אחרים: וְקָבֵל) בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב וּלְהִרְשִׁיעַ. לְפִיכָךְ, מִהֵרָה
הִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְסָלְקוּ וְהִמִּיתוּ קֳדָם זְמָנוּ, וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנָה הַכְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וַאֲיָנֹו" בְּעוֹלָם לְמִלְאוֹת
שְׁנוֹתָיו. כִּי לָקַח אֹתוֹ • לְפָנֵי זְמָנוּ, כְּמוֹ: "הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ".

♦ שבת קודש כ"ד תשרי ♦

(כה) וַיְחִי מִתּוֹשְׁלַח שִׁבְעַ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה
וַיּוֹלֵד אֶת־לֵמָךְ:
כה וַיְחִיָּא מִתּוֹשְׁלַח מֵאָה וּתְמָנָן וּשְׁבַע שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת לֵמָךְ:

(כו) וַיְחִי מִתּוֹשְׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֵמָךְ שְׁתֵּים
וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
כו וַיְחִיָּא מִתּוֹשְׁלַח בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת לֵמָךְ
שְׁבַע מֵאָה וּתְמָנָן וּתְרִיתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין
וּבָנָן:

(כז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מִתּוֹשְׁלַח תִּשְׁעִי שָׁנָה וּתְשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
כז וַיְהִי כָּל יְמֵי מִתּוֹשְׁלַח תִּשְׁעִי מֵאָה וּשְׁתֵּין
וּתְשַׁע שָׁנִין וַיָּמָת:

(כח) וַיְחִי־לֵמָךְ שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה
וַיּוֹלֵד בֶּן:
כח וַיְחִיָּא לֵמָךְ מֵאָה וּתְמָנָן וּתְרִיתִין שָׁנִין
וְאוֹלִיד בֶּן:

כ"ח וַיּוֹלֵד בֶּן • שְׁמֹנֶה נְבָנָה הָעוֹלָם.

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשֵׁינוּ
וּמִעֲצָבוֹן יְדִינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲרָרָה יְהוָה:
כט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָה נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמְנָא
מִעֲצָבוֹנָא וּמִלְאוֹת יְדִנָּא מִן אֲרַעָא דִּי לְטַטָּה
יִי:

כ"ט זֶה יִנְחַמְנוּ • יְנִיחַ מִמֶּנּוּ אֶת עֲצָבוֹן יְדִינוּ. עַד שְׁלֹא בָּא נֹחַ, לֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מִחֲרָשָׁה, וְהוּא הֵכִין

אשל אברהם

שְׁעִיקָר עֲנִינֹו הוּא שְׁהוּא "בֶּן", שְׁמֹנֶה
נְבָנָה הָעוֹלָם] (רא"ט). וּבִכְלָל, כָּל לְשׁוֹן
"בֶּן" הוּא מְלִשׁוֹן בְּנִין, שְׁהַבֵּן הוּא בְּנִינֹו
שֶׁל אָבִיו (גרא). וְרָאָה גַם רַשִׁי לְקַמֵּן
טז, ב. אָמְנָם, רָאָה רַשִׁי וַיִּקְרָא כ, יז,
שְׁמֹקִין נְבָנָה הָעוֹלָם, וַיֵּשׁ לוֹמַר,
שְׁהַכּוֹנָה לְנַעֲמָה אֶשֶׁת נֹחַ, שְׁהִיא
הַיְחִידָה שֶׁנִּשְׁאַרָה מְזֻרְעוֹ שֶׁל
קַיִן. תוֹרַה כֹּט

(כט) זֶה יִנְחַמְנוּ - יְנִיחַ מִמֶּנּוּ - מִחֲלָק
אֶת "יִנְחַמְנוּ" לְשִׁתִּי תִיבּוֹת: "יִנְחַ מְנוּ",
וּמִפְרָשׁוֹ: "יִנְחַ מִמֶּנּוּ", וּכְדִלְקַמֵּן.

אֶת "עֲצָבוֹן" - זֶהוּ פִירוּשׁ שֶׁל:
"מַעֲצָבוֹן", וְהוּא מְלִשׁוֹן טוֹרַח וּיְגִיעָה.

יְדִינוּ" - כְּלוּמַר, יִסִּיר מֵאֲתָנוּ
וּמִמַּעַשֵׁינוּ אֶת "עֲצָבוֹן יְדִינוּ", וַיִּתֵּן

אוֹתוֹ - לְפָנֵי זְמָנוּ - שְׁלֹחַ מוֹרָה לְשׁוֹן
לְקִיחָה, וְלֹא שְׁלֹחַ אוֹתוֹ בְּעוֹדוֹ חַי.

כְּמוֹ "הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד
עֵינֶיךָ" - יְחֻזְקָאֵל כד, כה. אֲשֶׁתֶּךָ (רש"י
שם). מִבֵּיא הוֹכְחָה: (א) שְׁמַצִּינוּ לְשׁוֹן
לְקִיחָה בְּמִיתָה, (ב) כְּשֶׁהִיא לְפָנֵי
הַזְמָן. תוֹרַה כה

(כח) וַיּוֹלֵד בֶּן - שְׁמֹנֶה נְבָנָה הָעוֹלָם
- לְאַחֵר הַמְּבוּבֵל (מִשְׁכֵּל לֹדָה). וְלוֹמַד כֵּן
מִיִּתּוֹר תִּיבַת "בֶּן", שְׁהִיָּה צְרִיף לוֹמַר:
"וַיּוֹלֵד אֶת נֹחַ", וּמִהוּ "בֶּן"? אֲלֹא
שְׁמֹנֶה נְבָנָה הָעוֹלָם] וְצַ"ע, שְׁהִרִי גַם
גְּבִי שֶׁת וְאֶנּוּשׁ נִכְתָּב לְעִיל ה, הִיִּחַ
"בֶּן". וְאוֹלִי מִשׁוּם שֶׁכָּאֵן לְאַחֵר תִּיבַת
"וַיּוֹלֵד בֶּן" מִסְתֵּים הַפְּסוּק, וְרַק בַּפְּסוּק
הַבָּא נִכְתָּב שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ נֹחַ, לוֹמַר

(כד) וַיִּתְּחֵלֶף חֲנוּךְ - צַדִּיק הָיָה, וְקָל
- בִּדְפּוּס שְׁנִי: "וְקָבֵל".

בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב לְהִרְשִׁיעַ - כְּלוּמַר,
לְחֻזּוֹר בּוֹ מִצְדָּקוֹתָיו וְלִהְיוֹת רָשָׁע. וְרָאָה
רַשִׁי לְקַמֵּן ו, ט, שְׁמִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "אֶת
הָאֱלֹקִים", פִּירוּשׁוֹ: שֶׁ"צְרִיף סַעַד
לְתַמְכוֹ".

לְפִיכָךְ מִהֵרָה הִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
וְסָלְקוּ וְהִמִּיתוּ - מְדֻגֵּשׁ רַשִׁי
וְהִמִּיתוּ", לְהוֹצִיא מִהַדְּעָה הָאוֹמֶרֶת
(הוֹבָאָה בְּבִר כה, א) שְׁלֹא מוֹת, אֲלֹא נִכְנַס חַי
לְגֶן־עֶדֶן כְּמוֹ אֱלִיהוֹ.

קֳדָם זְמָנוּ, וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנָה הַכְּתוּב
בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וַאֲיָנֹו" - בְּמִקּוֹם
וַיָּמָת".

בְּעוֹלָם לְמִלְאוֹת שְׁנוֹתָיו. כִּי לָקַח

לָהֶם, וְהִיתָה הָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדֹרְדָרִים כְּשׁוֹרְעִים חֲטִים, מְקַלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן, וּבִימֵי נֹחַ נָחָה, וְזֶהוּ "יִנְחֻמְנוּ". וְאֵם לֹא תִפְרָשֶׁהוּ כֵּן, אֵין טַעַם הִלְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאַתָּה צָרִיךְ לִקְרוֹת שְׁמוֹ מִנְחָם.

(ב) וַיְחִי־לִמָּד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(לא) וַיְהִי כִּלְי־מִי־לִמָּד שִׁבְעַ וְשִׁבְעִים שָׁנָה וַשִּׁבְעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

(לב) וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת:

רש"י בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן: מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה, וזה לחמש מאות? אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'אם רשעים הם, יאבדו במים ורע לצדיק זה (ספרים אחרים: לגוע של צדיק זה), ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תבות הרבה? כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת, הגדול שבבניו, ראוי לענשין לפני המבול (ב"ר), דכתיב: (ישעיה סב) "כי הנער בן מאה שנה ימות", ראוי לענש לעתיד, וכן לפני מתן תורה. את-שם את-חם ואת-יפת. והלא יפת הגדול הוא?! אלא בתחלה, אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו וכו' (בבראשית רבה).

אשל אברהם

של נח, שזכותו עמדה להם שיצילו כל עוד לא הגיעו לכלל ענשין (הרב). וראה גם רש"י אבות פ"ה מ"ג: "ואף נח לא היה בו כח להציל אלא אשתו ובניו עמו בלבד". אבל ראה לשון רש"י לקמן יח, לב: "דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם", הרי שמחשיכם לצדיקים.

דכתיב - ישעיה סה, ב.
"כי הנער בן מאה שנה ימות", וראוי לענש לעתיד - וראה גם רש"י שם: "בן מאה שנה - יהא בן ענשין להתחיב מיתה בעבירה שיש בה מיתה". וראה רש"י סנהדרין צא, ב.
וכן לפני מתן תורה - וראה רש"י לקמן כג, א.

את שם את חם ואת יפת - והלא יפת הוא הגדול - בדלקמן ברש"י ג, כא, ולמה מוזכרו כאן בסוף?
אלא בתחלה אתה דורש - ומזכיר ראשונה.

את ושם - אף שהוא היה הכי קטן. ובין שהזכיר תחילה את שם הקטן, אזי מנה כבר את הסדר מלמטה למעלה, ולכן הזכיר אחריו את חם שהוא האמצעי [בדלקמן בפיאור

שמו "מנחם" - כי שורש אותיות נחמה הוא "נחם" ולא "נח". תורה ל (לב) בן חמש מאות שנה - אמר רבי יודן - ב"ר פכ"ו, ב.

מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה - בדפוס ראשון נוסף: "ולמאתים שנה". וכן הוא במדרש שם.

וזה לחמש מאות? אמר הקדוש ברוך הוא: אם רשעים הם יאבדו במים ורע לצדיק זה, ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תבות הרבה - משמע שהיו מצילים רק את עצמם. אבל מלשון רש"י לקמן יח, לב משמע קצת, שאם היו תשעה היו מצילים את כל העולם ממבול. וראה שם בפיאור. כבש - הקב"ה.

את מעינו - של נח.
ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לענשין לפני המבול - שהמבול היה בשנת שש מאות שנה לחיי נח (בדלקמן ז, יא), ואז היה יפת בשנת המאה שלו, כלומר, עוד לא שלמו לו מאה שנה. יש לציין, שעובדה זו לכד לא מספיקה מצד עצמה, שהרי במבול נשתחו גם קטנים, אלא דבר זה הוא בנוסף להיותם בני

לנו מנוחה. ומפרש "יניח", גם מלשון עזיבה וגם מלשון מנוחה. ובכמה מפרשי רש"י כתבו שפונת רש"י לומר, שכאילו כתוב: יניח ממנו את עצבון ידינו ממעשינו.

עד שלא נח לא היה להם כלי מחרשה - זה הפירוש "מעצבון ידינו" (באר בשדה ע"פ זהר ח"א נח, ב).

והוא הכין להם. והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשורעים חטים - כדלעיל ג, יח, וברש"י שם (שם נקט: "קטניות או ירקות גנה").

וזה הפירוש: "מן האדמה אשר אברה

ה" (באר בשדה ע"פ זהר שם).
מקללתו של אדם הראשון - מהקללה שנתקלל אדם הראשון. ובימי נח נחה - הארץ.

וזהו "ינחמנו" וינח ממנו. - כ"ה בכמה כת"י ובדפוסים ראשונים. וזה פירושו: לארץ תהיה מנוחה ממנו (מנח). וזהו פירוש נוסף ב"ינחמנו".

ואם לא תפרשהו כך - אלא מלשון נחמה.

אין טעם הלשון - בדפוס ראשון: השם. וגירסא זו מובנת יותר.

נופל על השם, ואתה צריך לקרות

ו (א) וַיְהִי כִּי־תַחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
וּבָנוֹת יִלְדוּ לָהֶם:

(ב) וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת
הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

ש"י בְנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים. דָּבָר אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֲפִי הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים' שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוֹת, וְזֶה יוֹכִיחַ: (שְׁמוֹת ד') "וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים", (שם ט') "רְאֵה נִתְתִּיד אֱלֹהִים". כִּי טֹבֹת הָנָה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מִיִּטְבִּין אוֹתָהּ מְקַשְׁטִת לִכְנֶס לַחֲפָה, הָיָה גָדוֹל נִכְנָס וּבּוֹעֵלָה תַּחֲלָה (ב"ר). מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ • אֲפִי בַּעֲוֹלַת בַּעַל, אֲפִי הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה (ב"ר).

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדְּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁנָם
הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמֵיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

ש"י לֹא־יִדְּוֹן רוּחִי בָאָדָם • לֹא יִתְרַעַם וְיִרִיב רוּחִי עָלֶי בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם. לְעֹלָם • לְאָרְצָה זְמַנִּים, הִנֵּה רוּחִי

אשל אברהם

מְקַשְׁטִת לִכְנֶס לַחֲפָה, הָיָה גָדוֹל נִכְנָס וּבּוֹעֵלָה תַּחֲלָה. מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ - אֲפִי בַּעֲוֹלַת בַּעַל, אֲפִי הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה - מִשְׁמַע שְׁלוֹמִיד כָּל זֶה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ". אֲפִי בְּבְרָאשִׁית רַבָּה כו, ה: לֹמַד מ"וִיקְחוּ לָהֶם נָשִׁים" - בַּעֲוֹלַת בַּעַל, ו"מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ" - הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה. וְכֵן מִשְׁמַע מִרְשִׁי חוֹלִין כג, א: "וְדוֹר הַמִּבּוּל בַּעֲרוּהָ קִלְקִלָה, כְּדַכְתִּיב וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים וְגו', שֶׁהָיוּ נִקְקִין לְנִשֵּׁי רִיעֵיהֶן וְלִכָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה". תוֹרָה ג

(ג) לֹא יִדְּוֹן רוּחִי בָאָדָם - "לֹא יִתְרַעַם וְיִרִיב" - "יִדְּוֹן", מִלְשׁוֹן מִדּוֹן וְרִיב, וְלֹא מִלְשׁוֹן דִּין. וְכֵן כֶּתֵב רַשִׁי בִּירְמִיָּה טו, י.

"רוּחִי" עָלֶי בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם - מִפְּרֹשׁ אֶת הָאוֹת בִּי"ת שֶׁבָּאָדָם: בְּשִׁבְלֵי, כְּמוֹ "וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֲלָה" (לִקְמָן כט, כ) - בְּשִׁבְלֵי רַחֵל (רֵאשִׁי). וְכֶתֵב "הָאָדָם" בְּה"א הִדְיָעָה, שֶׁכֵּן בִּי"ת בְּפֶתַח אוֹ בְּקַמֶּץ בְּרֵאשִׁית מִלָּה, מִשְׁמַשֵּׁת בְּמָקוֹם הִ"א הִדְיָעָה, וּכְנֻנָּתוֹ לְמִין הָאָדָם.

לְעֹלָם - לְאָרְצָה זְמַנִּים - וְלֹא "לְעוֹלָם" כְּפִשְׁטוֹ, וְכִדְלָקָמָן.

הִנֵּה - תַּחֲלִילָה פִּירֵשׁ אֶת הַמְּלִים, וְכָעַת מִפְּרֹשׁ אֶת הָעֵנָן.

"רוּחִי" נִדְּוֹן - מִלְשׁוֹן "מִדּוֹן". וְכְמוֹהוּ

"בְּנֵי הָאֱלֹהִים", הֵם הַשָּׁרִים - כְּלוֹמַר, הַמְּלָאכִים. וְרֵאשִׁי אִיּוֹב א, יב: "צָבָא הַשָּׁמַיִם הַקְּרוּבִים לְשִׁכְנָה לְהַיּוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ, וְעַל שֵׁם כֶּךָ נִקְרָאוּ בְּנֵי־הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם - וְלִפִּי זֶה, "הָאֱלֹהִים" הוּא שֵׁם קוֹדֶשׁ. אֲפִי הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בָּהֶם). - רֵאשִׁי רַשִׁי יוֹמָא סו, ב: "עוֹזָא וְעוֹזָל - מְלָאכִי חֲבֵלָה שֶׁיִּרְדּוּ לְאָרְצָה בִּימֵי נַעֲמָה אַחוֹת תוֹבֵל קוֹן, וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: וַיֵּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם".

כָּל "אֱלֹהִים" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוֹת - מוֹסֵב עַל הַפִּירוּשׁ שֶׁל "בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים".

וְזֶה יוֹכִיחַ: "וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים" - שְׁמוֹת ד, טו. לָרֵב וְלִשְׂר

(רש"י שם).

"רֵאשִׁי נִתְתִּיד אֱלֹהִים" - שֵׁם ז, א. שׁוֹפֵט וְרוּדָה (רש"י שם).

כִּי טֹבֹת הָנָה - אָמַר רַבִּי יוֹדֵן - ב"ר פכ"ו, ה.

"טֹבֹת" כְּתִיב - בְּדָפוּס רֵאשׁוֹן: טֹבֹת חֶסֶד וְאִוָּ, שֶׁלֹּא הָיוּ [טוֹבוֹת].

כְּשֶׁהָיוּ מִיִּטְבִּין - כְּלוֹמַר, "טֹבֹת" מִלְשׁוֹן הַטְּבָה, שֶׁהָיוּ מְכִינִים וּמְסִדְרִים אוֹתָהּ.

אוֹתָהּ - וְזֶהוּ פִירוּשׁ "כִּי טֹבֹת הָנָה": כֶּאֱשֶׁר הָיוּ מִיִּטְבִּין אוֹתָהּ.

לְרַשִׁי שֵׁם], וְאַחֲרָיו אֶת יֶפֶת שֶׁהוּא הַגָּדוֹל (מִשְׁכִּיל לוח).

שֶׁהוּא צָדִיק - שֶׁמִּצְוֵנוֹ שֶׁהִקְבִּה יָחִיד שְׁמוֹ עָלָיו: "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם" (לִקְמָן ט, טו). וְאַיִן הַקְּבִי"ה מִיָּחִיד שְׁמוֹ אֶלֶּא בְּצִדִּיקִים (מִפְּרֹשֵׁי הַמִּדְרָשׁ).

וְנוֹלַד בְּשֶׁהוּא מְהוּל - בְּפִירוּשׁ הַמִּיּוּחָס לְרַשִׁי ב"ר רַבָּה שֵׁם: שְׁמִשׁוֹם כֶּךָ נִקְרָא (לִקְמָן יד, יח) "מִלֶּךְ שְׁלָם".

וְשֶׁאֲבָרָהּ יֵצֵא מִמֶּנּוּ - תַּחֲלִילָה הַזְכִּיר צִדְקוֹתוֹ, כִּינּוֹ שֶׁזֶהוּ דָּבָר שֶׁבֹא עַל־יְדֵי מַעֲשָׂיו. אַח"כְּ הַזְכִּיר שֶׁנוֹלַד מְהוּל, כִּינּוֹ שֶׁזֶהוּ דָּבָר שֶׁנֶּעֱשֶׂה מֵאִלּוּ, וְרַק אַח"כְּ הַזְכִּיר שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ אֲבָרָהּ, שֶׁכֵּן זֶהוּ דָּבָר שֶׁלֹּא נוֹגַע אֵלָיו יִשְׁרֹת, וְגַם זֶה רַק בְּדוֹר עֲשִׂירִי בְּלָבָד.

וְכו' - "וְשִׁשְׁיִשׁ בְּכַהֲנָה גְדוֹלָה [כְּאֶמּוֹר (לִקְמָן יד, יח): וְהוּא כְּהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן], וְשֶׁנִּכְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּתַחֲמוֹמוֹ". תוֹרָה א.

בְּבְרָאשִׁית רַבָּה - פכ"ו, ג.

(ב) בְּנֵי הָאֱלֹהִים - בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים - מִפְּרֹשׁ "אֱלֹהִים", גַּם מִלְשׁוֹן שָׁרִים וְגִדּוּלִים וְגַם מִלְשׁוֹן דִּינִים.

(דָּבָר אַחֵר - כְּכַמָּה כְּתִבִּינִי לֹא גוֹרְסִים קָטַע זֶה, וּבְכַמָּה דְּפוּסִים הוּא בָּא בְּסוֹף הַדְּבוּר.

נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם, כלומר, לארץ ימים. בשגם הוא בשר • כמו בשגם בסגול, כלומר, בשביל שגם זאת בו, שהוא בשר ואף-על-פי-כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש, או דבר קשה? פיוצא בו: (שופטים ה) "עד שקמתי דבורה", כמו שקמתי, וכן "שאתה מדבר עמי", כמו שאתה, אף "בשגם" כמו בשגם. והיו ימיו וגו' • עד ק"כ שנה אארץ להם אפי, ואם לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר: משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה (פסחים ט). כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קדם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר עולם. ויש מדרשי אגדה רבים ב"לא ידון", אבל זה הוא צחצוח פשוטו.

וגבריא הו' בארעא בימיא האנוני ואף
במר בן די עלין בני רבבניא לות בנת
אנשא וילידן להון אנני גבריא דמעלמא
אנשין דשמא:

(ד) הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן
אשר יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו
להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם:

נח • הנפלים • על שם שנפלו והפילו את העולם. ובלשון עברית, לשון ענקים הוא. בימים ההם • (ב"ר)

אשל אברהם

אמר: בשעה שאני מחזיר הרוח
לנבונה, איני מחזיר רוחן לנבונה. אמר
רבי חייא בר אבא: איני ממלא רוחי
בהן בשעה שאני ממלא רוחי באדם.
אמר רבי יודן בן בתירה: איני דן את
הדין הזה לעולם [כלומר, לעולם לא
אדון עוד בן]. רבי אומר: ויאמר דור
המבול לה' "לא ידון", לית דין ולית
דין [ומה שטוב בעינינו נעשה], אבל
[הקב"ה משיכן] אית דין ואית דין.
אבל זה הוא צחצוח פשוטו - ביאור
פשוטו של מקרא באופן חלק. ראה
רש"י ביצה טו, א: "לצחצחו -
להחליקו" (שי למדא). תורה ד

(ד) הנפלים - על שם שנפלו - אבדו
מן העולם בשהציוף עליהם אוקנוס,
כדלקמן ברש"י (רא"ם).
והפילו את העולם - במעשיהם
הרעים, וגרמו שיבוא מבול לעולם
(רא"ם). מפרש "נפלים", מלשון נפל:
שנפלו. וכיון שנקרא באילו כתוב
ב"ד"ר "נפלים", משמעו גם שהפילו
אחרים (ע"פ גר"א). וראה רש"י במדבר יג,
לג, שמפרש "נפלים": משום "שנפלו
מן השמים", והם "שמחזאי ועזאל".
וברש"י נדה (סא, א) הוסיף שהם היו
"שני מלאכים".
ובלשון עברית לשון ענקים הוא -
ראה גם רש"י במדבר שם: "הנפלים,
ענקים". וראה גם רש"י לקמן יד, יג.
בימים ההם - בימי דור אנש - ראה
גם רש"י במדבר שם. רש"י נדה שם.

ש"פיוצא בו" הנינו רק לענין הניקוד
של "בשגם", ולא לענין פירושו.
והיו ימיו וגו' - עד "מאה ועשרים
שנה" אאריה להם אפי - בדפדפד:
אולי ישובו. וראה רש"י דברים יא, ו,
שהטעם שנתן ארבה כזאת לדור
המבול, והו' משום ש"לא היה להם
ממי ללמוד". וראה רש"י לקמן פסוק
ד.
ואם לא ישובו - אביא עליהם מבול.
ואם תאמר: משנולד יפת עד המבול
אינו אלא מאה שנה - בדלעיל
ברש"י פסוק לב, ומנה שנקבת פסוק זה
לאחר "ויולד נח", משמע שמזמן
הלידה היה עד המבול מאה ועשרים
שנה.

אין מקדם ומאחר בתורה - ראה גם
רש"י לקמן לה, כט. שמות ד, כ. שם
יט, יא. לא, יח. ויקרא ח, ב. במדבר ט,
א.

כבר היתה הגזרה גזורה עשרים
שנה קדם שהוליד נח תולדות - ראה
גם רש"י לקמן יח, ג. במדבר ז, יט.

וכן מצינו בסדר עולם - פכ"ח.
יש מדרשי אגדה רבים ב"לא ידון"
- ראה ב"ר כו, ו, באריכות. ואילו חלק
מהם: "לא ידון רוחי באדם", אמר רבי
ישמעאל ברבי יוסי: איני נותן רוחי
בהם בשעה שאני נותן מתן שכרן של
צדיקים לעתיד לבוא. אמר רבי יהודה
בר אלעי: אין הרוחות הללו נידונות
לפני לעולם. רבי הונא בשם רב אחא

בשמואל ב יט, י: "כל העם נדון"
[וברש"י שם: "מתנבחים זה עם זה"]
(רא"ם). שכל דבר שיש בו ספק וצריך
להכריע לכאן או לכאן, והו' ענין מדון,
מפני שאינו שקט (גרא).

בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא
יהיה מדון זה ברוחי "לעולם",
כלומר לארץ ימים - אלא כבר
עכשיו אחליט. וההחלטה היא, שאמתן
להם ארבה של מאה ועשרים שנה
(רא"ם). ולכן לא פירש "לעולם"
בפשוטו, כי פנתו לומר שכבר עכשיו
יחליט, ולא ידחה זאת לזמן רב.

בשגם הוא בשר - כמו "בשגם",
כלומר - רק לאחר שפירש שזהו כמו
"בשגם" (בסגול"ל תחת הש"ן), ניתן
לפרשו כדלקמן.

בשביל - גם כאן, הבי"ת של "בשגם"
היא במקום: בשביל.

שגם זאת בו ש"הוא בשר" - ולא
"שגם הוא בשר", שאין לזה משמעות
(רא"ם).

ואף-על-פי-כן אינו נכנע לפני, ומה
אם יהיה אש או דבר קשה - בדפדפד
נוסף: "מה היה עושה?"

פיוצא בו: "עד שקמתי דבורה" -
שופטים ה, ו.

כמו "שקמתי" - ראה גם רש"י שם.
וכן "שאתה מדבר עמי" - שם ו, יז.
כמו "שאתה", אף "בשגם", כמו
"בשגם" - אף שכבר כתב בן לעיל,
יש לומר שחזר כאן וכפלו כדי לומר

בימי דור אָנוּשׁ וּבְנֵי קִיָּן. וְגַם אַחֲרֵי-כֵן • אֶף-עַל-פִּי שָׂרָאוּ בְּאֶבְדֵּן שֶׁל דּוֹר אָנוּשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקִינּוֹס וְהִצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, לֹא נִכְנַע דּוֹר הַמַּבּוּל לְלִמּוּד מֵהֶם. אֲשֶׁר יָבֹאוּ • הֵיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתֶם. הַגִּבּוֹרִים • לְמִרְד בַּמָּקוֹם. אֲנָשֵׁי הַשָּׁם • אוֹתָם שָׁנְקָבוּ בְּשִׁמוֹת: עֵירָד, מַחוּיָאֵל, מְתוּשָׁאֵל שָׁנְקָבוּ עַל שֵׁם אָבִדֵּן, שֶׁנִּמְוָחוּ וְהוֹתָשׁוּ. דָּבָר אַחֵר: אֲנָשֵׁי שְׁמֹמוֹן, שֶׁשָּׁמְמוּ אֶת הָעוֹלָם.

(ה) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל-יֹצֵר מַחֲשַׁבֶּת לִבּוֹ רָק רַע כָּל-הַיּוֹם:

(ו) וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל-לִבּוֹ:

כִּי-יִנָּחֶם ה' כִּי-עָשָׂה • נִחָמָה הִיָּתָה לִפְנֵי שִׁבְרָאוֹ בַּתְּחִלָּתוֹנִים, שֶׁאֵלּוּ הִיָּה מִן הָעֲלִיּוֹנִים, הִיָּה מִמְרִידָן. בְּכִרְאשִׁית רַבָּה'. וַיִּתְּעַצֵּב • הָאָדָם. אֶל-לִבּוֹ • שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תַּרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֶם", נִהְפָּכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמִּדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, עָלָה בְּמַחֲשַׁבָּה לִפְנֵי מֶה לַעֲשׂוֹת בָּאָדָם שֶׁעָשָׂה בָּאָרֶץ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נָחוּם שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן נִמְלָךְ מֶה לַעֲשׂוֹת: (בַּמְדַּבֵּר כ"ג) "וּבֶן-אָדָם

אשל אברהם

שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶהוּ תַּרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס - שְׁפִירָשׁ: וְאָמַר בְּמִאֲמָרוֹ לְשִׁבּוֹר אֶת חֻקֶּם כְּרִצּוֹנוֹ. אִם כִּי אֶת "וַיִּנָּחֶם ה'" לֹא פִירֵשׁ כְּרִשִׁי, אֲלֵא: וְשֵׁב ה' בְּמִאֲמָרוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ, כְּלוֹמֵר, מִלְּשׁוֹן תַּרְטָה. **דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֶם", נִהְפָּכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמִּדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין** - וְזֶהוּ "וַיִּנָּחֶם ה'", נִהְפָּכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל שֵׁם ה' - שֶׁהוּא מִדַּת הַרַחֲמִים - לְמִדַּת הַדִּין. וְרָאָה רִשִׁי לְקַמֵּן ח, א: "רִשְׁעֵתֶּן שֶׁל רִשְׁעִים הוֹפֵכֶת מִדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם וְגו' וַיֹּאמֶר ה' אֲמָחָה, וְהוּא שֵׁם מִדַּת רַחֲמִים". אֲבָל בְּדַבְרֵי רִשִׁי כָאֵן אֵין הַפִּירוּשׁ כֵּן, אֲלֵא יֵשׁ כָּאֵן מַעֲבָר מִמִּדַּת הַרַחֲמִים לְמַחֲשַׁבָּה עַל מִדַּת הַדִּין, וְלֹא שְׁמִדַּת הַרַחֲמִים עֲצָמָה נִהְפָּכָה לְמִדַּת הַדִּין (הַרְבִּי).

עָלָה בְּמַחֲשַׁבָּה לִפְנֵי מֶה לַעֲשׂוֹת בָּאָדָם שֶׁעָשָׂה "בָּאָרֶץ" - שֶׁהִרִי לִפְנֵי כֵן חָשַׁב לֹא לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּלוֹם (מַצַּד מִדַּת הַרַחֲמִים). וְכַעַת עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְחַקּוֹר מֶה לַעֲשׂוֹת בּוֹ (וְזֶה דָּבָר שֶׁבֹא מִצַּד מִדַּת הַדִּין). וּבִפְסוּק שֶׁלֹּאֲחֲרֵי זֶה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֹּאמֶר ה' אֲמָחָה אֶת הָאָדָם", זֶהוּ כְּבָר לְאַחֵר שֶׁהִחְלִיט לְפִסּוּק עֲלֵיהֶם אֶת הַמַּבּוּל, וְלָכֵן נֶאֱמָר בְּדִיבּוּר בִּפְנֵי עֲצָמוֹ (רִאשִׁי). וּמִפְרָשׁ "כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ" - בָּאָדָם אֲשֶׁר עָשָׂה בָּאָרֶץ.

רִאשׁוֹנִים. וּבְדִפּוּסִים הַנִּפְּצִים: שָׁנְקָבוּ. **עַל שֵׁם אָבִדֵּן** - נִרְאָה שְׁרֹמּוֹ בְּזֶה לְשֵׁם "עֵירָד", וְכַמּוּבָא בְּב"ר כג, ב: "עֵירָד - עוֹרְדָן אֲנִי מִן הָעוֹלָם", וּבְרִשִׁי שֵׁם: כְּעֵרֹד שֶׁהוּא בְּמִדְבָּר וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ בּוֹ, כִּי מֵאֶבְדֵּן מִן הָעוֹלָם שֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ בּוֹ. **שֶׁנִּמְוָחוּ** - עַל שֵׁם מַחוּיָאֵל. **וְהוֹתָשׁוּ** - עַל שֵׁם מְתוּשָׁאֵל. וְעֲנִינּוֹ סִילּוּק מִן הָעוֹלָם, כְּמוֹ "הַגִּנִּי נוֹתֵשׁ מֵעַל אֲדָמָתֶם" (יִרְמְיָה יב, יד). **דָּבָר אַחֵר: אֲנָשֵׁי שְׁמֹמוֹן** - זֶהוּ הַפִּירוּשׁ שֶׁל "אֲנָשֵׁי הַשָּׁם". אֲנָשֵׁי שְׁמֹמוֹן. **שֶׁשָּׁמְמוּ אֶת הָעוֹלָם** - שֶׁגִּרְמוּ שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה שׁוּמֵם וְרִיק עַל-יְדֵי הַמַּבּוּל. תּוֹרָה **(ו) וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה - נִחָמָה** - מִפְּרָשׁ "וַיִּנָּחֶם" מִלְּשׁוֹן נִחָמָה, כְּמוֹ "וַיִּנָּחֶם יִצְחָק" לְקַמֵּן ג, כֹּא (סִנְהֶדְרִין ק"ח, א).

הִיָּתָה לִפְנֵי שִׁבְרָאוֹ בַּתְּחִלָּתוֹנִים - וְזֶהוּ שְׁמִדְגִישׁ הַכְּתוּב: "כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ" (רִאשִׁי וְגו'). **שֶׁאֵלּוּ הִיָּה מִן הָעֲלִיּוֹנִים הִיָּה מִמְרִידָן** - אֶת הָעֲלִיּוֹנִים, וְאֵן הַקִּלְקוּל הִיָּה גָדוֹל יוֹתֵר (מַהֲרִי"ח). **בְּכִרְאשִׁית רַבָּה** - פ"ז, ד. **וַיִּתְּעַצֵּב - הָאָדָם** - וְלֹא ה', שֶׁהִרִי פִירֵשׁ לִפְנֵי כֵן שֶׁנִּחָמָה הִיָּתָה לִפְנֵי (רִאשִׁי).

"אֶל לִבּוֹ" שֶׁל מָקוֹם, עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ

וּבְנֵי קִיָּן. וְגַם אַחֲרֵי כֵן - אֶף-עַל-פִּי שָׂרָאוּ בְּאֶבְדֵּן שֶׁל דּוֹר אָנוּשׁ - זֶהוּ פִירוּשׁ "וְגַם אַחֲרֵי כֵן", אַחֲרֵי אָבִדֵּן דּוֹר אָנוּשׁ, אֲלֵא שֶׁאֵין הַכְּתוּב מִפְּרָשׁוֹ. **שֶׁעָלָה אוֹקִינּוֹס וְהִצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם** - רָאָה גַם רִשִׁי קִהְלֵת ג, יד: "אוֹקִינּוֹס פָּרַץ גְּבוּלוֹ בְּדוֹר אָנוּשׁ וְהִצִּיף שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם". וְעַד "וְרִשִׁי דְּבָרִים לֵב, ו. עֲמוּס ה, ח. אִיּוֹב יב, טו. **לֹא נִכְנַע דּוֹר הַמַּבּוּל לְלִמּוּד מֵהֶם** - אֲלֵא "גַם אַחֲרֵי כֵן" הִמְשִׁיכוּ לְמִרְד בַּה', וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "הִמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲנָשֵׁי הַשָּׁם". וְצִ"ע בְּלְשׁוֹן רִשִׁי דְּבָרִים יא, יז: "דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא הִיָּה לָהֶם מִמִּי לְלִמּוּד". אֶף בִּדְפּוּס שֶׁנִּי גוֹרֵס כָּאֵן: "לֹא נִמְנָעוּ דּוֹר הַמַּבּוּל לְלִמּוּד מֵהֶם", זֹאת אוֹמַרְתָּ: שֶׁלֹּא נִמְנָעוּ לְלִמּוּד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, אֲבָל לַעֲשׂוֹת הַטוֹב וְהַיָּשָׁר - לֹא הִיָּה לָהֶם מִמִּי לְלִמּוּד (וִיסָף הַלֵּל).

אֲשֶׁר יָבֹאוּ - הֵיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתֶם - זֶהוּ הַפִּירוּשׁ שֶׁל: "וַיִּלְדוּ לָהֶם", שֶׁיִּלְדוּ עֲנָקִים כְּמוֹתֶם. **הַגִּבּוֹרִים - לְמִרְד בַּמָּקוֹם** - כִּי אִם לֹא כֵן, מֶה עֲנִין לְהַזְכִּיר גְּבוּרָתָם בְּסִיפּוֹר רִשְׁעֵתֶם (רִאשִׁי). וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן ג, ח"ט.

אֲנָשֵׁי הַשָּׁם - אוֹתָן שָׁנְקָבוּ בְּשִׁמוֹת - וְזֶהוּ "אֲנָשֵׁי הַשָּׁם" בַּה"א הִזְדִּיעָה. **עֵירָד, מַחוּיָאֵל, מְתוּשָׁאֵל, וְשֶׁנֶּאֱמָרוּ** - כֵּן הוּא בְּכַתְּבֵי-יָד וּבְדִפּוּסִים

וַיִּתְּנָחֵם, (דברים לב) **"וְעַל עֲבָדָיו יִתְּנָחֵם"**, (שמות לב) **"וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה"**, (שמואל א טו) **"נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי"**. כֵּלָם לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת הֵם. **וַיִּתְּנָחֵם אֶל-לִבּוֹ** • נִתְּנָחֵם עַל אֲבָדָן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: (שמואל ב יט) **"נִעְצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ"**, וְזֶה כְּתִיבִי לְתִשׁוּבַת אֶפְיָקוֹרוֹס אַחַד שְׁשָׁאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, אָמַר לוֹ: 'אֵין אַתָּם מוֹדִים שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לוֹ: 'וְהָא פְתִיב "וַיִּתְּנָחֵם אֶל-לִבּוֹ"? אָמַר לוֹ: 'נּוֹלָד לָךְ בֶּן זָכָר מִיָּמִיד? אָמַר לוֹ: 'הֵן', אָמַר לוֹ: 'וּמָה עֲשִׂיתָ? אָמַר לוֹ: 'שִׁמַּחְתִּי וְשִׁמַּחְתִּי אֶת הַכֵּל'. אָמַר לוֹ: 'וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת? אָמַר לוֹ: 'בְּשַׁעַת חֲדוּתָא - חֲדוּתָא, בְּשַׁעַת אֲבָלָא - אֲבָלָא'. אָמַר לוֹ: 'כֶּף מַעֲשֵׂה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֶף-עַל-פִּי שְׁגָלוֹי לִפְנֵי שְׁסוּפֵן לַחֲטָא וּלְאַבְדָן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאָן (ועיי' בראשית) בְּשִׁבִּיל הַצְדִּיקִים הַעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵהֶם.

אשל אברהם

כִּי אִם לֹא בֶן, אֵין הַנִּמְשָׁל דּוֹמֶה לְמִשְׁל. אֶף בִּ"יפֶה תוֹאֵר" (בִּיר שם) מְבָאֵר שְׂרָשִׁי הוֹצֵרָךְ לְהוֹסִיף זֹאת, מִשׁוּם שֶׁלֹּא הוֹסֵפָה זֶה אֵין הוֹדִיאוֹ בֵּין הַמִּשְׁל לְנִמְשָׁל עוֹלָה יָפֶה. כִּי מִה שֶׁהָאָדָם שָׁמַח בִּיּוֹצְאֵי חֲלָצִיו אֶף כִּי יָמוּתוּ בְּאַחֲרוֹנָה, וְזֶה חוֹק בְּטָבַע, שֶׁהָאָדָם יִשְׁמַח בְּיָמָיו הַקְּצוּבִים לוֹ לְחַיִּים. אֲבָל כָּאן, אֲבָדָם ה' בְּמַבּוּל שְׁלֹא עַל פִּי טָבַע, וְלֹא לְשֵׁם כֶּף הֵם נוֹצְרֵי, וְה' - שְׂוֹדֵעַ עֲתִידוֹת - אֵיךְ שָׁמַח בְּשַׁעַת בְּרִיאָתָם אַחֲרֵי שֶׁיָּדַע שֶׁיֵּאבְדוּ בְּמַבּוּל בְּגִלַּל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים? לָכֵן הוֹסִיף רִשִׁי: "לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאָן בְּשִׁבִּיל הַצְדִּיקִים", כְּלוּמָר, שֶׁגַּם בְּרִיאָתָם הָיְתָה לְתַכְלִית טוֹבָה, וְלָכֵן שָׁמַח. וְכִּי-מִשְׁכִּיל לְדוֹר" כְּתִיב, שֶׁהוֹסֵפָה זֶה מְבָאֵר רִשִׁי אֶת הַמִּשְׁל וְהַנִּמְשָׁל כֶּף: כֵּשֶׁם שֶׁבְּמִשְׁל, כִּשְׁנוֹלָד הַבֶּן, הָאָדָם חוֹשֵׁב רַק עַל הַדְּבָרִים הַשְּׂמִיחִים שֶׁיֵּהִי עִם בְּנוֹ, כְּגוֹן יוֹם חַתּוּנָתוֹ וְיוֹם שְׂמִיחַת לִבּוֹ, וְלֹא עַל מִיתָתוֹ, וְלָכֵן הוּא שָׁמַח - כֶּף בְּנִמְשָׁל, כִּשְׁהַקְבָּה בְּרָא אֶת הָאָדָם, לֹא חוֹשֵׁב בְּאוֹתוֹ רָגַע עַל הָרָשָׁעִים שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ, אֲלָא עַל הַצְדִּיקִים שֶׁיַּעֲמִדוּ מִמֶּנּוּ, וְעַל כֶּף שָׁמַח. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ מִה שְׂרָשִׁי כּוֹתֵב בְּתַחֲלִיל: "וְזֶה כְּתִיבִי לְתִשׁוּבַת הַמִּינִים", אֶף שֶׁרַק הַעֲתִיק אֶת דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ, כִּי עַל פִּי תוֹסֵפֶת זֶה שֶׁהוֹסִיף רִשִׁי עַל דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ, בִּיָּאֵר אֶת הַנִּמְשָׁל בִּיתֵּר בְּהִירִית, וְכֶף יָכוֹל הָיָה לְכַתּוּב תְּשׁוּבָה זֶה לְאוֹתָם הַמִּינִים. תוֹרָה ז

בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה, מִשְׁמַע שְׂבַעֲיָקוֹרוֹ וְזֶה יָשׁוּב בְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, אֲלָא שְׂאֵב כֶּף הוּא נוֹתֵן מַעֲנָה גַם לְמִינִים. **אֶפְיָקוֹרוֹס** - בְּכִמָּה כְּתִיבִי-יָד וּבְדַפּוּסִים רַאשׁוֹנִים: גוֹי. **אֶחָד שָׁאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה** - ב"ר כו, ד. **אָמַר לוֹ: אֵין אַתָּם מוֹדִים שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד** - מִה שֶׁאֶפְיָקוֹרוֹס זֶה הוֹצֵרָךְ לְהַקְדִּים בְּשִׁאֲלָה זֶה, וְזֶה מִשׁוּם שֶׁבְּנִרְאָה הָיָה חָכֵם, וְיָדַע שֶׁהַיְהוּדִים מֵאֲמִינִים שֶׁלֹּאֲדָם נִתְּנָה בְּחִירָה חֲפָשִׁית בְּמַעֲשֵׂיו לְטוֹב וְלָרָע, וְאֶמּוֹנָה זֶה סוֹתֶרֶת לְכַאוּרָה אֶת הָאֶמּוֹנָה שֶׁהַקְבָּה יוֹדֵעַ הַכֵּל מֵרֵאשׁ. וְלָכֵן לִפְנֵי שֶׁשָּׁאֵל אֶת שִׁאֲלָתוֹ הָיָה עֲלִיו לְוֹדָא: הֵאֵם אֲנִי מֵאֲמִינִים שֶׁהַקְבָּה רֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד לְמִרוֹת שֵׁשׁ לָנוּ בְּחִירָה חֲפָשִׁית (דְּרַבִּי). **אָמַר לוֹ: הֵן, אָמַר לוֹ: וְהָא פְתִיב: "וַיִּתְּנָחֵם אֶל לִבּוֹ"? אָמַר לוֹ: נּוֹלָד לָךְ בֶּן זָכָר מִיָּמִיד? אָמַר לוֹ: הֵן, אָמַר לוֹ: וּמָה עֲשִׂיתָ? אָמַר לוֹ: שִׁמַּחְתִּי וְשִׁמַּחְתִּי אֶת הַכֵּל, אָמַר לוֹ: וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת? אָמַר לוֹ: בְּשַׁעַת חֲדוּתָא, חֲדוּתָא - בְּשַׁעַת שְׂמִיחָה יֵשׁ לְשִׁמּוֹחַ. **בְּשַׁעַת אֲבָלָא, אֲבָלָא** - בְּשַׁעַת אֲבָל יֵשׁ לְהִתְאַבֵּל. **אָמַר לוֹ: כֶּף מַעֲשֵׂה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֶף עַל פִּי שְׁגָלוֹי לִפְנֵי שְׁסוּפֵן לַחֲטָא וּלְאַבְדָן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאָן, בְּשִׁבִּיל הַצְדִּיקִים הַעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵהֶם** - בְּרָא"ם כְּתִיב שֶׁזֶּהוּ טַעַם נוֹסָף,**

וְכֵן כֵּל לְשׁוֹן נַחֵם שְׂבַמְקָרָא - לֹא דוֹקָא עַל הַקְבָּה, שֶׁהִיא מְבִיא הוֹכָחָה גַם מִהַפְסוּק: "וְכֵן אָדָם וַיִּתְּנָחֵם". **לְשׁוֹן נִמְלָךְ מִה לַעֲשׂוֹת** - וְלֹא מִלְשׁוֹן חֲרָטָה עַל הָעֵבֶר. **"וְכֵן אָדָם וַיִּתְּנָחֵם"** - בְּמִדְבָּר כג, יט. וּבְרִשִׁי שָׁם: "וְתִרְגְּמוּ וְתִזְכְּרוּ וּמִתְמַלְכִּין, חוֹזְרִים וְנִמְלְכִין לְחִזּוֹר בָּהֶם". **"וְעַל עֲבָדָיו יִתְּנָחֵם"** - דְּבָרִים לב, לו. לְשׁוֹן הִיפּוֹךְ הַמַּחֲשָׁבָה (רִשִׁי שם). **"וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה"** - שְׁמוֹת לב, יד. **"נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי"** - ש"א טו, יא. מַחֲשָׁבָה עֲלִיתָה לְבִי (רִשִׁי שם). **כֵּלָם לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת הֵם** - רֹאֶה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן כו, מב. שְׁמוֹת יג, יז. שָׁם לב, יב. שׁוֹפְטִים כא, ו. יִרְמְיָה יח, ח. שָׁם כ, טו. וְחֻקָּאֵל כא, יד. יוֹאֵל ב, יג. **"וַיִּתְּנָחֵם אֶל לִבּוֹ"**, **נִתְּנָחֵם עַל אֲבָדָן מַעֲשֵׂה יָדָיו** - וְאֶף שֶׁעֲדִין לֹא הִחְלִיתָ לְאֲבָדָם אֲלָא רַק נִמְלָךְ מִה לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתִיב לְעִיל, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁ"וַיִּתְּנָחֵם אֶל לִבּוֹ" הָיָה לְאַחַר שֶׁכָּבַר הִחְלִיתָ לְאֲבָדָם, וְזֶה הַקְדָּמָה לְפָסוּק שֶׁלֹּאֲחֲרָיו: "וַיִּאֲמַר ה' אֶמְחָה אֶת הָאָדָם וְגו'". כְּלוּמָר, תַּחֲלִילָה הִחְלִיתָ לְבָלּוּ לְאֲבָדָם וְעַל כֶּף נִתְּנָחֵם בְּלָבוֹ, וְאִחֲכ כָּבַר הוֹצִיא הַחֲלָטָה זֶה בְּדִיבּוּר. **כְּמוֹ "נִעְצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ"** - ש"ב יט, ג. וְשֵׁם מִדּוּבָר שֶׁנִּתְּנָחֵם עַל מוֹת בְּנוֹ אֲבָשָׁלוֹם. **וְזֶה כְּתִיבִי לְתִשׁוּבַת הַמִּינִים** - לְשִׁאֲלַת הַמִּינִים אוֹ תְּשׁוּבָה לְמִינִים. וְיֵשׁ לְצִיָּן, שֶׁמִּזֶּה שֶׁהִבִּיא רִשִׁי עֲנָן זֶה

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתִם:

כ"ד וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם • הוא עֶפֶר, וְאָבִיא עָלָיו מַיִם וְאֲמַחֶה אוֹתוֹ, לְכֹךְ נֹאמַר לְשׁוֹן מַחֲוִי. מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה • אֵף הֵם הַשְׁחִיתוּ דְרָכָם (כ"ד). דָּבָר אַחֵר: הַכֹּל נִבְרָא בְּשִׁבִּיל אָדָם, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא כָּלָה, מַה צָרָךְ בְּאַלּוּ? • כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתִם • חֲשַׁבְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עֲשִׂיתִם.

(ח) וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: ח וְנָח אֶשְׁכַּח רַחֲמֵינִי קֹדֶם יי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 113)

וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ו, ח)

גלוי שלמות מציאת החן תהיה לעתיד לבוא, כמאמר הזהר נייחא לעלמא דאיתי. והגלוי יהיה בעולם הזה דוקא, וכמבאר בתנ"א, שפתכלית הפונה אינה העולמות העליונים אלא עולם הזה התחתון דוקא. וזהו מה שכתוב (דמיה לא, א) מֵצָא חֵן בַּמִּדְבָּר – ה'חן' מתגלה דוקא ב'מדבר', מקום נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים.

פפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

הפמרת בראשית לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' ר

אשל אברהם

(ז) וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם – הוא עֶפֶר, וְאָבִיא עָלָיו מַיִם וְאֲמַחֶה אוֹתוֹ, לְכֹךְ נֹאמַר לְשׁוֹן מַחֲוִי – וְלֹא פִירַשׁ "אֲמַחֶה" מִלְשׁוֹן אֲבֹדוֹן וְכִלְיוֹן, שֶׁהִרִי לֹא כִילָה אֶת כָּל מִין הָאָדָם וְהַחַי, וְלִכְּן מִפְּרֵשׁ שֶׁהַגִּזְרָה הִיטָה לְמַחֲוֹת אוֹתָם בְּמַיִם, וְכִי שָׁלָה הָיָה בְּמַיִם – אֶלָּא בַּתִּיבָה – נִיֶּצֶל (הרב).

מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה – אֵף הֵם – הַבְּהֵמוֹת. הַשְׁחִיתוּ דְרָכָם – וְרָאָה גַם רַשִׁי לְקַמֵּן ו, יב. דָּבָר אַחֵר: הַכֹּל נִבְרָא בְּשִׁבִּיל אָדָם, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא כָּלָה – מַה צָרָךְ בְּאַלּוּ? כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתִם – חֲשַׁבְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר – "אֲשֶׁר" וְהוּא פִירוּשׁ

"כִּי", וְהוֹסִיף תִּיבַת "עַל" הַחֲסָרָה בַּמִּקְרָא. "עֲשִׂיתִם" – וְהַחֲלָטִי לְמַחֲוֹת. וְכִאֵן לֹא שִׁיךְ לְפָרֵשׁ כְּפִירוּשׁ הָרִאשׁוֹן דְּלַעֲלוֹ: "נַחֲמָה הִיטָה לְפָנֵינוּ", כִּי מַה טַעַם הוּא לִ"אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם"? חסלת פרשת בראשית

אגרות קודש

ב"ה, א' מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ח תשרי, בו כותב ע"ד המצב בבית הספר ובפרט בבעיית של הפרדה, אשר

דעתו דעת יחיד היא ואין לו בכחו וכו'

ובודאי למותר להאריך לדכוותי, שדעת האמורה היא גם דעת יחידו של עולם, וע"פ פתגם הידוע של כ"ק רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, שצריכים לחיות מתאים עם הזמן (מ'דארף לעבען מיט דער צייט) הכוונה בחיות פרשת השבוע (נדפס בקונטרס בקור שיקאגא, קו' מ"ו) ומעשה אבות סימן לבנים בפרשת שבוע זו, ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים וכמבואר בפירוש רש"י עד שחששו גם למעלה ועתה לא יבצר מהם, וסוף דבר הי' שאחד הי' אברהם, ויירש את הארץ גו', וידוע פתגם רבותינו נשיאנו חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקס, ויהי רצון שיהי' זה בהקדם ובמינימום של העלמות והסתרים, ואשרי זכותו של כל אחד המקדים הענין לחדש אחד, שבוע ויום אחד.

בכבוד ובברכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח תשרי פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	יום רביעי - כ"א תשרי פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט תשרי פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	יום חמישי - כ"ב תשרי פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' תשרי פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	יום שישי - כ"ג תשרי פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד תשרי פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, וההפ'ר שבין השראה... עד עמ' קלו, עמלה בה.

- 1 וְהִתְפַּרֵּשׁ שְׂבִין הַשָּׂרָא לְקַבֵּיעוֹת שְׂכָר – בין השראה של
2 קדושה שנעשית על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר
3 שנעשה על ידי תורה של יחיד, מוכן למביני מדע. כי קביעת
4 שְׂכָר הוּא, שְׂמַאיר ה' לְנַפֵּשׁ תַּדְרִשְׁנוּ, בְּאוֹר תּוֹרָתוֹ, שֶׁהוּא
5 מְעַטָּה לְבוֹשׁוֹ מִמֶּשׁ, –
6 שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
7 מתעטף ומתלבש בתורה
8 – ועל ידי לבוש זה מאיר
9 הקדוש-ברוך-הוא לנפשו
10 של יהודי המחפש את ה',
11 החיפוש יכול להיות
12 בעבודת התפלה שלפני
13 תורה, או בתורה עצמה,
14 כפי שהוא אומר בחלק
15 הראשון של ספר ה"תניא"
16 סוף פרק ל"ז, ש"קורא
17 בתורה" זה כמו בן הקורא
18 לאביו שיבוא אליו ויהיה
19 אתו יחד, וְלִבְנֵי נִקְרָא
20 הַתּוֹרָה "אוֹר", שְׂנַאֲמִיר¹⁷: "עֵטָה אוֹר בְּשִׁלְמָה"¹⁸, – שזה
21 מוסב על אור התורה שהוא "לבוש" (שלמה), מפני שהוא
22 בהגבלה, וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בְּעֵלָת גְּבוּל וְתַכְלִית כָּכָל כַּחוֹתֶיהָ,
23 – כלומר, גם בכמות וגם באיכות, כל כוחות הנפש הם מוגבלים,
24 וכיוון שהאור המאיר לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש,
25 מן ההכרח הרי שגם האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו הזקן: לְבָן
- נָם אוֹר ה' הַמַּאִיר בָּהּ – בנפש, הוּא גְּבוּלִי, מְצַמֵּצִם,
וּמְתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ, – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה'
בפנימיות, וְעַל כֵּן – ולכן, יִתְפַּעַל לֵב מִבְּקָשֵׁי ה' בְּשַׁעַת
הַתְּפִלָּה וְכִיּוּצָא בָּהּ, כִּי כוֹ יִשְׁמַח לָבָם, וְיִגַּל – בגילה גלויה,
המתבטאת בִּיְאֵף גִּילָת
וְרִנָּה, וְתִתְעַנֵּג נַפְשָׁם
בְּנֶעֱם ה' [נִסְחָ אַחֵר: עַל ה'
– על הקדוש ברוך הוא
עצמו] וְאוֹרוֹ, בְּהַגְלוֹתוֹ
– כשאור ה' מתגלה
מִמְעַטָּה לְבוֹשׁוֹ שֶׁהִיא
הַתּוֹרָה, וְיִצָּא כִּבְרָק
חָצוֹ, – אור כזה
שהתחלתו יוצא מלבוש
התורה כחץ של ברק
לנפשו¹⁹. וְזוֹ הִיא קַבֵּיעֵת
שְׂכָר הַתּוֹרָה, הַקְּבוּעָה
תָּמִיד בְּנֶפֶשׁ עֲמֵלָה בָּהּ.
– הרי שהשכר של תורה
קבוע תמיד בנפש, לא רק בעולם הבא כשיהיה שכר המצוה
ש"בהאי עלמא ליכא"²⁰ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד,
גם בהיות הנשמה בגוף, קבוע בה שכר זה של תורה, זה שכר
ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלוכשת
בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו
הקדוש-ברוך-הוא שכר.

יום שני י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, אבל ההשראה היא... עד עמ' 272, ממציאותו לגמרי.

- 51 אֲכַל הַהֶשְׂרָאָה – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה
52 שרויה ביניהם", הִיא הָאֶרֶה עֲצוּמָה מְאֹד ה' הַמַּאִיר בָּהּ –
53 בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש
54 עצמה, כִּי גְּבוּל וְתַכְלִית, וְאִינוּ יֹכֵל לְהִתְלַבֵּשׁ – בפנימיות,
55 בְּנֶפֶשׁ גְּבוּלִית – בנפש
56 מוגבלת, כִּי-אֵם –
57 בבחינה של אור מִקֵּיף
58 עֲלֶיהָ מְלֻמְעָה מְרֻאָה¹⁴ המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש
59 וְעַד רִגְלָהּ, – מהמדריגה
60 העליונה שבנפש עד
61 למדריגה התחתונה, שכל
62 כוחות הנפש מוקפים
63 ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, כְּמוֹ שְׂאֻמְרוֹ חוֹ"ל⁵: "אֲכַל בִּי
64 עֲשֶׂרָה שְׂבִינָתָא שְׂרִיא", – על כל עשרה יהודים שורה שכינה,
- כְּלוּמֵר עֲלֵיהֶם מְלֻמְעָה, – הרי על-דרך שרבותינו ז"ל
אומרים בענין השראת השכינה השורה על כל בני ישראל, גם
כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי
שהכוונה היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "על"
כל", שעליהם בבחינת
מקיף מאירה השראת
השכינה, על-דרכיה גם
בהשראת השכינה שעל
ידי תורה של רבים – הרי
עיקר האור הוא גם כן
באופן מקיף. שכן, זה אור
שבבחינת בלי-גבול שיכול
להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כְּמוֹ שְׂבִינָתוֹב²¹: "וְיִהְיֶה נֶעֱם
ה' עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ", כְּלוּמֵר, כִּי "נֶעֱם ה'"
הוא

אגרת הקדש

אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה'

המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש
בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד
רגלה כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא
שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה'

17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור - אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורת" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלוכבש בה. [ולכן נק' אור - שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין ה"צ צ"ע ע"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב. 21. תהלים צ, יז.

ממזריטש, כי אלו נמצא מלאך²⁷ אחד²⁸ עומד במעמד
עשרה מישראל ביחד, - הרי זה רק מה שעשרה יהודים
נמצאים יחד - ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא" - שורה הרי
שם השכינה, אף שאינם מדברים בדברי תורה - תפל עליו
אימתה ופחד בלי גבול
ותכלית, משכינתא
דשריא עליה, -
מהשכינה השורה עליהם,
עד שהיה מתבטל
מציאותו לגמרי. -
מצד הביטול והפחד
הגדולים שהיתה משרה
עליו השראת השכינה
השורה על עשרה
מישראל יחד למרות שאין
הם עוסקים בשעת מעשה
בתורה.²⁹ בספר השיחות
תש"ד³⁰ מביא כ"ק אדמו"ר
מהור"י צ"נ, כשאביו
למד אתו אגרת קדושה זו
בפעם השניה, הרי בשעה
שהגיע למה שרבנו הזקן
מדבר אודות מעלת
הנשמות לגבי מלאכים,
ומסיים "כמו ששמעתי

מרבתי" וכו' - דיבר הרבי (מהרש"ב) נ"ע אודות הלשון
"ששמעתי מרבתי" - שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) כתוב
הלשון "ששמעתי ממורי", ואילו כאן הוא אומר הלשון
"ששמעתי מרבתי", והוא אמר על כך: "ששמעתי ממורי" הוא
מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממזריטש, ו"ששמעתי
מרבתי" הכוונה למורנו הבעל-שם-טוב והרב המגיד ממזריטש.
לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ, אמר הוד כבוד
קדושת אאמ"ר (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו הן מההלכות
שלומדים בגן-עדן אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי
שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי"ו" ששכינתא שריא
(שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, למרות שאין הם
מדברים בדברי תורה, והוא - ממשיך כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ
לספר - סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים בגן
עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות
בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות
התורה מוסתרים בו וזה מכפר על עוונות האדם. להלן³¹ הוא
מביא שם, שהרבי (מהרש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידי

אשר הופיע ב"מעשה ידינו"²², בעסק התורה והמצות,
דאורייתא וקדשא-ברוך-הוא בלא חד - שהתורה והקדוש-
ברוך-הוא הם דבר אחד לגמרי, יתבונן וישרה עלינו
מלמעלה, - "עלינו", מעלינו, בבחינת מקיף, להיותו בלי גבול
ותכלית ואינו מתלבש
בנפשנו ושכלנו, ועל בן
- ולכן, אין אנו משיגים
בשכלנו הנעימות
והעריבות מ"נעם ה"
וזיו השכינה - שהוא,
בלי גבול ותכלית, אשר
מתבונן ושורה עלינו
ב"מעשה ידינו", בתורה
- הנלמדת, ומצות -
הנעשות, פריים דוקא. -
שדוקא בתורה ובמצוות
שברבים, ישנה השראה
מאור שהוא בלי גבול,
ועל זה אמרו רבותינו
ז"ל²⁰: "שכר מצוה
בהאי עולמא ליכא", -
שכר מצוה בעולם הזה -
אין. שזה מוסב על האור
וההתגלות הבלתי
מוגבלות, הבאות על ידי

מצוה - התגלות זו איננה בעולם הזה. שכן, העולם הזה הרי
מתנהג בצורה מוגבלת - ולכן אין בעולם הזה התגלות אור
בלתי מוגבל, כי אי אפשר לעולם להשיג, - את האור שהוא
בלי-גבול, ב"אם בהתפשטות הנפש מהגוף. - אז, כשאין
על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות
שבלי גבול, ואף גם זאת - שבכוח הנפש להשיג זאת אז - הרי
זה על דרך תהפוך, - הרי זה חסד מהקדוש-ברוך-הוא שנותן
הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, כמו שכתוב²³: "ולך ה'
חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו"²⁴, - שתשלום השכר
לפי מעשי האדם הוא חסד מהקדוש ברוך הוא, וכמו שאמרו
רז"ל²⁵, שהקדוש-ברוך-הוא נותן כח בצדיקים כו'. - לקבל
את שכרם לעתיד לבוא. שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי
שהנשמה שהיא מוגבלת - גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין
עליה הגבלות הגוף - תוכל לקבל שכר שהוא בלתי מוגבל,
צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח על כך. מה שאין-כן
במלאכים²⁶, - שאין בכוחם לקבל התגלות בלתי מוגבלת, כמו
ששמעתי מרבתי, - הכוונה על הבעל-שם-טוב והמגיד

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי" ב"מעשה ידינו" שזהו "עסק התומ"צ". 23. תהלים סב, יג. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו - מהו החסד - אלא שזהו שיכול לקבלו". 25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע - הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד כו' כעצ"ל משום דלא חזי אפילו מזלייהו (דאז צ"ל בחרדה וכמזל"ל בחברי דניאל [מגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו - בטלה הבחירה כמוכח ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא - סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע' 97-98. 31. ע' 101.

- 1 מלפנים היתה קביעות בחק לימודם (בלימודים שהיו לומדים כל
2 יום בחוק בל יעבור), שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא
3 ותניא, היו גם לומדים פסקא ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה
- 4 אחת בקיצור שולחן ערוך שני סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול
5 היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה
6 אחת חלוקה בשני סעיפים,

יום שלישי כ' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, כמ"ש בזוה"ק.

- 7 וְעַל כֵּן, - ולכן, רע בעיני המעשה³³ אשר נעשה תחת
8 השמש בכלל, - כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה,
9 שהם עניים שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן
10 שמשא", למעלה מן השמש), הרי גם כשהם עושים מה שהוא
11 אומר להלן, שלפני
12 התפלה או אחרי התפלה,
13 אין הם לומדים תורה,
14 אלא זה נעשה מושב לצים
15 - הרי זה "רע בעיני",
16 ובפרט בין אחי ורעי
17 הנגשים אל ה'³⁴, "הנשים
18 - זו תפלה"³⁵, - כלומר
19 אלה העוסקים בעבודת
20 התפלה, ואחר התפלה
21 או לפני נעשה "מושב
22 לצים" רחמנא-לצלן,
23 כמו שאמרו רז"ל³⁶:
24 "שנים שיושבין ואין
25 ביניהם דברי תורה בו",
26 - הרי זה מושב לצים,
27 ואם נעשה "מושב
28 לצים" פעשרה, -
29 מישראל, דשכינתא

אגרת הקדש

- 34 פרבים - דוחק כל שיעור קומה של יוצר בראשית
35 בביבול³⁸, כמו שאמרו רז"ל³⁹: "אין אני והוא וכו'", -
36 יכולין לדור בעולם", הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי,
37 שאין היא יכולה לשרות שם. אלא ש"מלך אסור ברהמים"
38 כו'⁴⁰. - השכינה היא
39 באופן של "אסור" -
40 כקשורה נגד רצונה שלא
41 לשרות במקום כזה - הרי
42 יש בכך משום עלבון
43 וקלון לשכינה הנמצאת
44 שם באופן של "מלך
45 אסור וכו'". אבל וי'
46 למאן דדחקין
47 לשכינתא בד יוקים לה
48 קדשא-ברייהו, - וי'
49 לאלה שמצירים את
50 השכינה, כאשר הקדוש
51 ברוך-הוא יקים אותה,
52 וימא לה: - ויאמר לה:
53 "התנערי מעפר קומי
54 וגו'"⁴¹, ועל תלת מלין
55 מתעכבי ישראל
56 בגלותא: - על שלשה

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט
בין אחי ורעי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר
התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל
שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב
לצים בעשרה דשכינתא שריא עליהו אין לך עלבונא
וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן ואם אמרו
רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה
ח"ו העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של
יוצר בראשית כביכול כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו'
אלא שמלך אסור ברהמים כו'. אבל ווי למאן דדחקין
לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה וימא לה התנערי
מעפר קומי וגו' ועל תלת מילין מתעכבי ישראל
בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא
בשכינתא וכו' כמ"ש בזוה"ק.

- דברים מתעכבים בני ישראל בגלות: על דדחקין לשכינתא,
- על שהם מצירים לשכינה, ועל דעבדין קלנא בשכינתא
- ועל שגורמים קלון לשכינה, וכו', כמו שכתוב בזהר
הקדוש⁴².

- 30 שריא עליהו - שהשכינה שורה עליהם, אין לך עלבונא
31 וקלנא דשכינתא - עלבון וקלון השכינה, גדול מזה
32 רחמנא-לצלן, ואם אמרו רז"ל³⁷ על העובר עברה בסתר
33 ש"דוחק רגלי השכינה" חס-ושלום, - הרי העובר עברה

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: 1) לא הי' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. 2) ע"פ רוב כל סעיף - הל' בפ"ע. 3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. 4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדה"אמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד הל' פסוקות. ומה יגרם לשנות ולהחליף?! 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יו". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'. 37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקענ ואלך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישע' נב, ב. 42. ח"ג עה, ב.

יום רביעי כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, ע"כ אהובי אחיי... עד עמ' קלז, בפרש"י ז"ל שם.

- 1 על בן, - לכן, אהובי אחי ורעי, אל נא תרעו הרעה
2 הגדולה הזאת, - לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה,
3 מושב לציים רחמנא-ליצלן, ותנו כבוד לה' אלהיכם כמרים
4 וחסד⁴³, דהינו בין מנחה למעריב כל ימות החל⁴⁴, ללמוד
5 בעשרה פנימיות
6 התורה, שהיא אגדה
7 ששם "עין יעקב", 1
8 שרוב סודות התורה
9 גנוזין בה, ומכפרת
10 עונותיו של אדם,
11 כמבאר
12 האר"ז⁴⁵, והנגלות
13 שבה - סודות התורה,
14 הרי אמר, גנוזין באגדה
15 שב"עין יעקב", והדברים
16 הגלויים אודותם לומדים
17 בחלק הנגלה של האגדה,
18 הן דרכי ה' שילך בהם
19 האדם, וישיט עצות
20 בנפשו כמלי דשמיא - בעניני תורה ומצוות, ובמלי דעלמא,
21 - בעניני עולם, וכידוע לכל חכמי לב. וגם ללמוד מעט - בין
22 מנחה למעריב, ב"שולחן ערוך" ארח"מים הלכות הצריכות
- לכל אדם, - שהרי החלק "אורח חיים" שבשולחן ערוך נחוץ
לכל אחד לדעת הלכותיו, ועל זה אמרו רז"ל⁴⁶: "כל השונה
הלכות בכל יום בו", - מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שהן
הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה, - לדעת איך
לעשות בפועל, כמבאר
בפרוש רש"י ז"ל שם⁴⁷.
- שב"הלכות" מתבוננת
הגמרא להלכות ברורות,
בלי השקלא וטריא
והמחלוקת שבדבר, כפי
שרש"י מפרש במגילה
לפני המאמר "כל השונה
הלכות", אלא בנוגע
להספד על "שונה הלכות"
שלמד את ההלכות עצמן
בלי השקלא וטריא וכו',
ובמס' נדה על מאמר זה
עצמו מפרש רש"י, שאלו
הן משניות, ברייתות
והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא וטריא של הגמרא,
ועל-דרך-זה בנוגע ל"שולחן ערוך" הכוונה להלכות פסוקות
ברורות הנוגעות למעשה.

יום חמישי כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלז, ובשבת קדש בעלות... עד עמ' קלז, בן יהי רצון:

- 45 ובשבת קדש בעלות המנחה - יעסקו בהלכות שבת, כי
46 "הלכתא רבתא לשבתא", - שבת היא הלכה גדולה, ישנן
47 הרבה הלכות שיש לדעתן בנוגע לשבת, ובקל יכול האדם
48 לכשיל בה חסידו שלום,
49 אפילו באיסור ברת
50 וסקילה, מחרסון ידיעה,
51 - של הדינים, ו"שגגת
52 תלמוד עולה ודון" חס'
53 ושלום, - כשעושים
54 איסור מבלי לדעת שזה
55 איסור, ואי הידיעה הוא
56 מפני שלא למד - נחשב
57 הדבר כאילו עשה זאת
58 במזיד חסידו שלום, כפי
59 שהמשנה אומרת
- ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקו
בהל' שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול
האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור ברת וסקילה
מחרסון ידיעה ושגגת תלמוד עולה ודון ח"ו ואצ"ל
באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט
באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר
מדרבנן, יותר מדברי
תורה⁴⁹, כמו שאמרו
רז"ל⁵⁰, שכל העובר על
דברי חכמים אפילו
באיסור קל של דבריהם, כמו האוכל קודם תפלת
ערבית וכו'.⁵¹ חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה
- באבות⁴⁸. הרי שאפילו באיסורים של כרת וסקילה יכולים
להיכשל חסידו שלום בשלא יודעים הלכות שבת, ואין צריך
לומר באיסורי דברי סופרים, שרבו כמו רבו למעלה,
ובפרט באיסורי מוקצה
דשכיחי טובא, - הקורים
לעתים קרובות מאד,
וחמורים דברי סופרים
- דמדרבנן, יותר מדברי
תורה⁴⁹, כמו שאמרו
רז"ל⁵⁰, שכל העובר על
דברי חכמים אפילו
באיסור קל של דבריהם,
- שהחכמים אסרוהו, כמו
האוכל קדש תפלת
ערבית וכהאי גוונא -

43. ע"פ ל' הכתוב - ירמ' יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחרי צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנס' לביהמ"ד (סקנה"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. 46. מגילה כח, ב. נדה עג, א. 47. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב.

- 1 וכדומה, חֵיב מִיתָה בְּעוֹבֵר עַל חֲמוּרוֹת שְׁבִיתוֹרָה⁵¹. –
 2 על־כַּל־פְּנִים נוגע הדבר מאד ללמוד ולדעת הלכות ודיני שבת,
 3 אשר לכן ילמדו הלכות שבת בעלות המנחה של שבת, וְכָל
 4 יָחִיד אֵל יִפְרֹשׁ עֲצָמוֹ מִן הַצָּבוֹר – בשעה שהציבור לומד
 5 הלימודים האמורים ב"עין
 6 יעקב", "שולחן ערוך"
 7 וכדומה, אִפְּלוּ לְלַמֵּד
 8 עֵינֵי אַחֵר, – גם כן אל
 9 יפרוש היחיד מן הציבור,
 10 כִּי אִם – יצטרף בְּדָבָר
 11 שֶׁהַצָּבוֹר עֲסוּקִין בּוֹ,
 12 וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר שְׁלֵא
 13 יֵצֵא חֲחוּצָה – בשעה
 14 שהציבור לומד אִם לֹא
 15 יִהְיֶה עֹשֶׂה מַפְלָעוֹ,
 16 וְעָלִיו – על מי שיוצא החוצה, אֲנִי – רבנו הזקן, קִרְא
 17 תְּפִסוּקָא⁵²: "וְעֵזְבִי ה' – אלה שעוזבים תורתו של ה', וְכָלוּ כו'',
 18 בְּמֹו שְׁאִמְרוּ רַ"ז⁵³ עַל כָּל דָּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה, כִּי אִין קְדָּשָׁה
 19 בִּקְדָּשֶׁת תַּתּוֹרָה, ד'אורייתא וְקְדָּשָׁא בְּרִידָהוּא בְּלֹא חַד".
 20 – התורה והקדוש־ברוך־הוא הם דבר אחד, שלכן, למרות
- 21 שרבותינו ז"ל אמרו זאת רק לגבי דבר שבקדושה, שבהם הענין
 22 של עשרה מישראל (מנין) הוא תנאי שבלעדו אי אפשר לומר
 23 אותו דבר שבקדושה, מה־שאינן בלימוד תורה הרי אין זה
 24 תנאי שמן ההכרח שיהיו עשרה, זה רק עליו כשעשרה מישראל
 25 הם ביחד – בכל זאת, כיוון
 26 שאין קדושה כקדושת
 27 התורה, וכשעשרה
 28 מישראל לומדים תורה
 29 ביחד הם הרי ממשיכים
 30 כאמור לעיל, הבחינה
 31 הגבוהה של קדושה
 32 והשראת השכינה – לכן
 33 מי שיוצא החוצה ובגלל
 34 כך לא נשאר "ציבור"
 35 בשעת הלימוד, הוא על־
 36 דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל־ידו מופרע הדבר
 37 שבקדושה. וְ"כָל הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצָּבוֹר כו'', – אינו זוכה לראות
 38 בנחמת הציבור⁵⁴, וְשׁוֹמֵעַ לִי – אומר רבנו הזקן, וְשִׁבְּוֹן בְּמַח,
 39 וְכִימִיו וְכִימִינוּ תִּשְׁעֵי יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַם תִּשְׁבֹּן לְבִמְחָא⁵⁵, אָמֵן
 40 בֶּן יְהִי רִצּוֹן:

אגרת הקדש

יום שישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 274, כד. אהובי... עד עמ' קלח, לעין כל.

- 41 כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה
 42 הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או
 43 עושים מצוה ברבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם
 44 אלה אשר "נגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה,
 45 ובכל זאת לפני או אחרי התפלה נעשה מושב לצים מפני שלא לומדים
 46 תורה, ולכן תבע לעשות קביעות ברבים ללמוד "עין יעקב" ו"שולחן ערוך"
 47 הלכה למעשה בין מנחה למעריב.
 48 לאחר האגרת האמורה, באה האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו
 49 הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה שמדברים בשעת התפלה. ואין
 50 הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו כשמדברים בתוכן של "סיפור
 51 בצרכיו", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים לו, ואם היה מדבר בהם
 52 בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה בזה משום חטא. שכן, הוא
 53 צריך לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר אותם בשעת התפלה,
 54 אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות את
 55 ההתגלות האלקית שהקדוש־ברוך־הוא מתגלה בשעת התפלה.
 56 רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבדרך כלל כבודו
 57 וגדולתו מוחבאים בחדי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם
 58 לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו
- 59 שיתאספו בזמן מסויים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת
 60 גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך –
 61 עד כמה מטופש הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך,
 62 שאין המלך חשוב בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו
 63 ובתפארת גדולתו, וחשוב לו יותר לספר ולדבר או בענינים הנחוצים לו.
 64 יתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבון ובזיון כלפי
 65 המלך בעיני כל.
 66 כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני
 67 התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו
 68 של הקדוש־ברוך־הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז
 69 בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם
 70 למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר
 71 "התניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחין דגדלות" למעלה,
 72 ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי
 73 מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא. ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל
 74 "לקבל" התגלות זו – על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש־ברוך־הוא
 75 בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן פירש בתורה קצרה את המאמר¹
 76 "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון "וכיון פתיחין"

51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל – טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז ס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו – בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". 52. ישעי' א, כח. 53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדרכי ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן – אולי – ע"פ תענית (יא, א) הדמזער עצמו עם הציבור וראה בנחמת הציבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א". 1. ברכות יג, א.

46 ומבקשיו ומיחליו. — ובעת רצון זו שהיא שעת התפלה, הרי
47 והמספר בצרכיו — מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן
48 ולראות בגלוי כבוד מלכותו, ונעשה מרכבה ממאה —
49 נעשה בטל כמו מרכבה לבסיל העליון, — לקליפה, הנקראת
50 "בסיל העליון", שנאמר
51 עליו: "לא יחפץ בסיל
52 בתבונה כו", כמו
53 שכתבו הוזהר והאר"י
54 ו"ל⁸, דהינו שאינו חפץ
55 להתבונן ולראות ביקר
56 תפארת גדלותו של מלך
57 מלכי המלכים הקדוש
58 ברוך הוא, הנגלות
59 למעלה בשעה זו, —
60 ששעת התפלה היא הרי
61 עת רצון למעלה, וגם — זה
62 נתגלה למטה אל
63 החפצים — ברצון פנימי,
64 להביט אל כבודו וגדלו,
65 המתעטף ומתלבש
66 בתוך תבות התפלה
67 הקדושה בפי כל,
68 ומתגלה לכל אחד לפי
69 שכלו — והבנתו, וישרש
70 נשמתו, בדיכתיב: — כמו
71 שכתוב: "לפי שכלו
72 יהלל איש" — "יהלל"
73 בתיב; — בלי וא"ו —
74 שמשמעותו, שבהתאם
75 לשכלו ולהבנתו בגדולת
76 הקדוש ברוך הוא, מהלל
77 האדם את הקדוש ברוך
78 הוא בשעת התפלה,
79 ומלכותא דרבינו בעין
80 מלכותא דארעא¹⁰, —
81 מלכות השמים דומה למלכות על הארץ, להנהיג המלכות
82 למטה, שדרך המלך להיות "חביון עז"¹¹ בחדרי חדרים,
83 וכמה שומרים על הפתחים, (עד) אשר כמה וכמה מצפים
84 ימים ושנים לראות עזו וכבודו, וכשעלה רצונו להתגלות
85 לכל, והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמד לפניו,
86 להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדלותו, מי שעומד
87 לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו — כמה גרוע
88 וסכל ופתי הוא, ונמשל בבהמות נדמה בעיני כל הבריות.
89 וגם הוא בזיון המלך — בהראותו לפניו שאינו — שהמלך אינו
90 ספון — חשוב בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט אל

1 ליה" הכתוב בתפלתו של דניאל² שהכוונה היא שחלונות היו
2 פתוחים אצלו — כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לבו" היא, שפתח חלון
3 בלבו שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה במוח על ידי
4 ההתבוננות בגדולת ה'.
5 וכאשר מישוהו מדבר אז
6 בעניניו הוא, ויהיו אלה גם
7 דברים הנחוצים לו, הוא
8 מראה — כאמור לעיל — שאין
9 הוא רוצה לראות התגלות
10 המלך שישנה בשעת התפלה,
11 ויתירה מזו, זהו בזיון של
12 המלך ולפני עיני כל.
13 לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת
14 גזירה שלא לדבר שום "שיחה"
15 בטילה" מהשעה שהחזן
16 מתחיל בתפלה עד לסוף
17 הקדיש האחרון שאחרי
18 התפלה. ומי שיעבור על כך
19 במזיד ישב על הקרקע ויבקש
20 משלשה אנשים להתיר לו
21 הנידוי שלמעלה, אך, זה רק
22 בשעה שהוא עושה זאת
23 במזיד, לא כאשר שכח או
24 שהתפרצו מפיו כמה מלים,
25 שאז לא חל עליו מלכתחילה
26 ענין הנידוי, ורבנו הזקן מסיים
27 ב"הטיבה ה' לטובים ולישירים
28 בלבותם".
29 אהובי אחי, אל נא
30 תרעו, רעים
31 האהובים ליוצרים
32 ושנואים ליוצרים, —
33 צריכים הרי לעשות מה
34 שהאזהב (הבורא) רוצה,
35 ולא מה שהשונא (היצר
36 הרע) רוצה, ואל יעשה אדם עצמו רשע שעה אחת — השעה
37 היחידה והמיוחדת של תפלה, לפני המקום, — לפני הקדוש
38 ברוך הוא, אשר — הקדוש ברוך הוא, פחד בזה מכל היום,
39 להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו, — של תפלה, שהיא עת
40 רצון לפניו, להתגלות לבוא אל ה"מקדש מעט", — בית
41 המקדש" הקטן, כפי שנקרא בית הכנסת בו יהודים מתפללים,
42 לפקד לשכינת כבודו, השוכן אתם בתוך ממארתם⁵, — שגם
43 במצב של גלות ושל טומאה — שוכנת בכל זאת השכינה עם בני
44 ישראל, הרי בשעת הרצון של תפלה, בא כביכול הקדוש ברוך
45 הוא לבקר את השכינה השוכנת איתם, ולהמציא לדורשיו

2. דניאל ו', יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו', ב).". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם. 9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוה"כ פ - סד"ה שבת שבתון) בי' דרגת חביון עזו למע' שמזה מוכן למטה, כביכול".

- 1 כבודו ויפיו, יותר מעסק צרכיו. וגם הוא מתחייב בנפשו
2 למלך, על הראות קלונו
3 ובזיונו את המלך לעין
4 כל רואה, ועל זה
5 נאמר: "וכסילים מרים
6 קלון", כלומר: אף
4 לעין כל.
- 7 כבודו ויפיו, יותר מעסק צרכיו. וגם הוא מתחייב בנפשו
8 למלך, על הראות קלונו
9 ובזיונו את המלך לעין
10 כל רואה, ועל זה
11 נאמר: "וכסילים מרים
12 קלון", כלומר: אף
4 לעין כל.

אגרת הקדש

בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין
כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף
שהוא כסיל לא יהי מרים קלון שיהי נראה הקלון
לעין כל.

יום שבת קודש כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלח, וע"כ קבעו חז"ל... עד עמ' קלח, בלבותם:

- 13 ועל בן - ולכן, קבעו חז"ל בתפלה: - שעליה להיות כאלו
14 עומד לפני המלך¹³. - שבאמת הוא הרי עומד לפני מלך מלכי
15 המלכים, מדוע, אפוא, אומרים "באילו" עומד לפני המלך?
16 אלא, הכוונה היא: על-בדל-פנים יהיה מראה בעצמו כאלו
17 עומד בו' - לפני המלך,
18 כך יראה עצמו לעין כל
19 רואה בעיני בשר אל
20 מעשיו ודבוריו, - שכל
21 אחד יראה שמעשיו
22 ודיבוריו הם כפי שהם
23 צריכים להיות כשהוא
24 עומד לפני המלך, אף
25 שאין לו מחשבה לכסיל.
26 - להרגיש במחשבתו
27 שבעמדו בתפלה הוא
28 עומד לפני המלך, ועל זה
29 הענין - שעומדים לפני
30 המלך שקבע זמן זה
31 להתגלות לכל הדורשים
32 אותו, נתקן¹⁴ כל
33 התפלות, למתבונן בהם
34 היטב, ומי שאינו מראה
35 בן - מתחייב בנפשו.
36 ועליו אמרו בזה
37 הקדוש¹⁵: "דאנהי
38 קלנא בתקונא עקא -
39 הוא מכניס קלון בתיקון
40 העליון, ואחיו פרודא, - ומראה היפרדות (מקדושה) ולית ליה
41 חלקא באלהא דישראל", - ואין לו, חלק באלקי ישראל,
42 רחמנא-לעליו. - על בן - לכן, אומר רבנו הזקן, שליחותיהו
43 דר"ל קא עבידנא, - מקיים אני שליחותם של רבותינו ד"ל,
44 לגור גזירה¹⁶ שנה לכל נפש, שלא לשוח שיחה בטלה
- 45 משיתחיל השליח צבור - החזן, להתפלל התפלה עד גמר
46 קדוש פתרא, - עד סוף הקדוש האחרון, שחרית ערבית
47 ומנחה¹⁷ וכו'. והעובר על זה בודון - ישב על הארץ ויבקש
48 מג' אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה, - שמגיע למי שעובר
49 על גזירה שגזרו, "ושב -
50 יעשה תשובה, שלא לדבר
51 יותר בשעת התפלה,
52 ורפא לו", ולא חל עליו
53 שום נדוי למפרע כל
54 עקר, - לא זו בלבד
55 שיירפא מהנדוי על
56 להבא, אלא תשובה זו
57 גורמת שמלכתחילה לא
58 היה עליו שום נדוי, כי
59 מתחלתו לא חל -
60 הנידוי, ביראם על
61 המורדים והפושעים,
62 שאינם חוששים כלל
63 לבקש פסחה מן השמים
64 ומן הכריות על העון
65 פלילי הזה. וגם דוקא
66 כשמודברים בודון בשאט
67 נפש, ולא על השוכח או
68 שגורקו מפיו כמה
69 תבות בלא מתבונן,
70 שאינו צריך התרה כלל,
71 - שיתירו לו את הנידוי,
72 ומי שידבר במזיד ויאמר שהיה זה שלא במתכוין וכו' - עליו הוא
73 אומר: "ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק"¹⁸, "המיכה ה'
74 לפזבים - לאלה שעושים טוב ושומרים עצמם מדבר כלל,
75 ולישרים בלבותם"¹⁹: - שלא חשבו בלבם לדבר, אלא נזרקו
76 מפייהם כמה תיבות שלא במתכוין - גם להם יעשה ה' טוב.

12. משלי ג, לה. 13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(אפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)". 18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

יום ראשון יום ראשון יח תשרי, ב דחומ"ס [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.

תניא: וההפרש . . . קלו עמלה בה.

אומרים "אום אני חומה" וגם "אדון המושיע", אבל אין מקיפים אלא פעם אחת. אומרים תבת "הושענא" הן בראש והן בסוף – באותם האותיות שאומרים השליח צבור בקול רם. בהשאר – אומרים רק פעם אחת. מנהגנו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע". מדיקים לעשות הקף שלם, ומשלימים באות "ת".

יום שני יום שני יט תשרי, ג דחומ"ס [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.

תניא: אבל ההשראה . . . 272 לגמרי.

איתא [מובא בספרים], שכל השנה באמרו בשמונה עשרה "ואת כל מיני תבואתה לטובה", צריך לכוון לחטים למצה ואתרוג – במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש – ואז במילא תהיה כל התבואה לטובה.

יום שלישי יום שלישי כ תשרי, ד דחומ"ס [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.

תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בעת הנענועים צריך להגיע עד תחנה, מקום שמכים באמירת "אשמנו".

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתעודויות, שיש לומר שזהו כמו הענין שעל-ידי הכבוד ראש שקדם התפלה, שמתמרמר בנפשו, על-ידי-זה דוקא יכול להיות אחר-כך התפעלות המדות בתפלה.

יום רביעי יום רביעי כא תשרי, הושענא רבה ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.

תניא: ע"כ אהובי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בתקון ליל הושענא רבה גם פרשה "ברכה" אומרים רק פעם אחת מקרא – היו יחידים שאדוני אבי מורי ורבי [הרש"ב] צום לאמרה בהושענא רבה עם פרוש רש"י, ואינה הוראה לרבים. ובערב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום.

קדם הלל מסירים שתי הכריכות שעל הלולב, ונשארים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. ערוב תבשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמיני עצרת ושמחת תורה.

יום
חמישי

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמוח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קו"קז.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בסכה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: ויהי בכלות – ולישראל צמו.

אין אומרים ה"ה רצון" ביציאה מן הסכה.

שמיני עצרת וראש השנה משתנים בכמה ענייני כונות ויחודים עליונים, אלא שבראש-השנה הם בענין העליה ובשמיני-עצרת הם בענין ההמשכה. בראש-השנה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרינות עצומה, ובשמיני-עצרת היא בקו השמחה.

יום
שישי

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחול"ל] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים כפים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.

תהלים: קח"קב.

תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" – אלו בעלי השגה הלומדים תורה. "ותומכיה מאשר" – אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" – כדאיתא בזהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל-ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין-סוף ברוך-הוא, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

שבת
קודש

שבת כד תשרי, אסרו חג [בחול"ל] ה'תש"ד

מברכים ראש חדש מרחשון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התעודות. הפטורה: כה אמר – ויאדיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג"קח.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתעודות – פארבריינגען – ברכים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרך החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאהבת ישראל.

רפא דרבא [ברוב המקרים], הנה בכל התועדות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם, שיקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על-מנת ללמד ולקיים. – והנה כללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור המתחיל "ואם רוח המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנ"ש ללמוד היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] – אמנם הוכחה זו בעת ההתעודות היא רק על דברים ועניינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ה

מכירת ספר תורה

ב'שולחן ערוך' (שם) "ויש מי שאוסר, אלא אם כן ללמוד תורה או לישא אשה".

והקשה ה'מגן אברהם' (שם סקכ"ב, וראה במחה"ש שם): מדוע ב'חושן משפט' הביא ה'שולחן ערוך' רק את דעת הרמב"ם, שאסור למכור אפילו ספר תורה של יחיד ולכן האומר 'נכסי לפלוני' ספק אם הספר תורה נכלל בנכסים, ואילו ב'אורח חיים' הביא גם את הדעה שליחיד מותר למכור ספר תורה שלו, ויתירה מזו: דעה זו הובאה כדעה ראשונה שהיא העיקרית?

ותירץ ה'חתם סופר' (הגהות לאור"ח שם)

בגמרא (מגילה שם) מבואר שהמוכר ספר תורה אינו רואה סימן ברכה לעולם, והביא ה'בית יוסף' (שם. בשם המרדכי) שהדברים אמורים גם לדעת המתירים למכור ספר תורה של יחיד. ולפי זה יש לומר, שכיון שגם לדעת המתיר למכור ספר תורה של יחיד, לא יראה המוכר סימן ברכה בכספי מכירה זו, למעשה לא ימכור, ואם כן גם לדעה זו יש להסתפק האם ספר תורה יכול להיחשב כ'נכס'. ולפי זה, ההלכה ב'חושן משפט' שהאומר 'נכסי לפלוני' ספק אם ספר תורה נכלל בהם - היא גם לדעה המתירה למכור ספר תורה.

הלכות זכיה ומתנה פרק יא, הלכה טו: שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני - נוטל כל המטלטלין... והתפלץ עם שאר ספרים - הכל בכלל הנכסים. אבל ספר תורה - יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים או אינו; לפיכך, אם תפסו - אין מוציאין מידו.

את הספק האם ספר תורה נכלל ב'נכסים', פירשו התוספות (בבא בתרא קנא, א ד"ה איבעיא. לפי גירסת הגמרא שלפנינו): היות ובדרך כלל אסור למכור ספר תורה (מגילה כו, א) אינו יכול להחשב כ'נכס', או שמא כיון שלפעמים מותר למכור, כגון 'ללמוד תורה ולישא אשה' (שם), הריהו בכלל 'נכסים'. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' (חור"מ סי' רמח סי"א) "אמר נכסי לפלוני - נוטל כל המטלטלין... אבל ספר תורה יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים".

אך ב'שולחן ערוך' 'אורח חיים' (סי' קנ"ט סי"ג) פסק: "יש אומרים דיחיד בשלו - אפילו ספר תורה מותר למכור ולעשות בדמיו כל מה שירצה". והיא דעת הרא"ש והמרדכי (חובא בבית יוסף סי' קנ"ה) שהאסור למכור ספר תורה הוא רק בספר תורה של רבים, שקדושת רבים חלה עליו, אבל ספר תורה של יחיד מותר למכור. אך הרמב"ם (הל' ס"ת פ"י ה"ב) אוסר גם מכירת ספר תורה של יחיד, וזוהי הדעה השניה

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ה

חלוקה על פי גורל

ועל פי זה כוונת הראב"ד לומר שדברי הרמב"ם, שהגורל עושה את הקנין ואין צריך להוסיף קנין, אינם מתווררים, אלא גם לאחר שהחלקים התבררו על ידי הגורל, צריך שכל אחד יחזיק בחלקו (כשיטת הרא"ש). וה'אבן האזל' פירש:

לשיטת הרמב"ם כאשר עלה הגורל לראשון - קנו כולם, ומדובר שהאחים הסכימו לחלק לפי סדר מסוים; לאחר שהראשון יעלה בגורל יהיה חלקו של השני על ידו, ושל השלישי על יד השני, וכשעלה הגורל לראשון כל אחד קנה את חלקו המסומן (כשיטה הראשונה שהביא המגיד משנה). והראב"ד סובר (כשיטה השניה במגיד משנה) ששאר האחים לא קנו לפני שעשו גורל (אף שהסכימו על סדר החלוקה). ומה שנאמר בגמרא "כיון שעלה הגורל לאחד מהן, קנו כולם", פירושו שזה שעלה לו הגורל זכה בחלקו אך שאר האחים קנו רק לענין שחייבים להתחלק על פי גורל שיטילו בחלקים שקבעו קודם, ואין אחד מהם יכול לחזור בו ולבקש חלוקה לא ע"י גורל אלא באופן אחר.

הלכות שכנים פרק ב, הלכה יא: האחין שחלקו, ועשו ביניהם גורל - בין שעלה גורל לאחד מהן קנו כולם. כלומר, "ביררו שנים ושלשה חלקין שוין ואחר כך יפילו גורלות" (רשב"ם בבא בתרא קו, ב) - "כיון שעלה הגורל לאחד מהן - קנו כולם".

הראב"ד השיג וכתב: "לא נתחווירו דבריו", ה'מגיד משנה' תמה מה כוונתו, וה'לחם משנה' ביאר: לדעת הרשב"ם (שם, ד"ה אמר רב אשי) הגורל עושה גם את הקנין ואין צורך שיחזיק או יעשה קנין אחר, כי בהנאה ש'נשמעין זה לזה לחלוק בגורל כדי שיטול כל אחד חלקו... אין רוצין שיהא עוד עיכוב בדבר וגמרו ומקנו אהדדי". וזו גם שיטת הרמב"ם שכתב "כיון שעלה הגורל לאחד מהן - קנו כולם". אך לדעת הרא"ש אין הגורל עושה קנין אלא צריך שיחזיק כל אחד בחלקו. ואף שבדרך כלל חזקה קונה גם בלי גורל, הרי זה רק כשחלקו קודם שהחזיקו, ואילו בגורל אם "שעלה הגורל והלך והחזיק בלא מחאת חבריו... מהני כאילו חלקו ואח"כ החזיקו".

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ה

זכויות יתר לתלמידי חכמים

וכן כתב רבינו בהלכות תלמוד תורה (פ"ה ה"י): 'תלמידי חכמים... אין גובין מהם לבנין החומה ותיקון השערים ושכר השומרים וכיוצא בהן...'. ויש להבין: מדוע הביא הרמב"ם דין זה פעמיים?

הלכות שכנים פרק ו, הלכה ו: כל הדברים שצריכין לשמירת העיר - לזקחין מכל אנשי העיר... חוץ מתלמידי חכמים; שאין תלמידי חכמים צריכין שמירה, שהתורה שומרתן.

ועוד: כאן מפרש הרמב"ם שתלמידי החכמים אינם זקוקים לשמירה כי זכות התורה מגינה עליהם, אך בהלכות תלמוד תורה מדובר על הלכות כבוד תלמיד חכם, שמהן נובעות זכויות שונות כגון פטור ממס וכיו"ב ובכלל זה פטור משכר השמירה, וכן כתב בפירושו המשניות (אבות פ"ד מ"ה): 'הדברים אשר התיירה התורה לת"ח... אלה הם חזקים שקבע להם ה' יתברך כמו שקבע המתנות לכהן'. ולכאורה דברים אלו סותרים להלכה זו שטעם הפטור הוא משום שתלמידי החכמים אינם זקוקים לשירותי השמירה כי התורה מגינה עליהם, ואם כן הפטור הוא משום שאין סיבה לחייבם כי אינם נהנים מכך?

והביאור:

בחיוב בני העיר בצרכי העיר יש שני חלקים: (א) כאשר

(רשימות שיעורים (קלמנטון) ב"ב סי' כח)

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ה

הרחקת הכותל מחלון בית הכנסת

ונחלקו הפוסקים בשיעור ההרחקה מחלון בית הכנסת: לדעת ה'אגודה' (הובא בב"י אר"ח ס' ק"ג) בית הכנסת צריך אור גדול יותר וצריך להרחיק יותר מארבע אמות. וכן פסק ב'שולחן ערוך' (אר"ח שם ס' ד').

וכתב ה'נודע ביהודה' (מהדו"ת אר"ח ס' ט"ז) שדין זה הוא חידוש של ה'אגודה' ואינו במשמעות שאר הראשונים, ואדרבה מתשובת הרשב"א (ח"ג סי' קנ"ח) משמע ששיעור הרחקת ארבע אמות מחלון חברו הוא שיעור קבוע, ושיעור חכמים שאם הרחיק ארבע אמות, אף שעדיין מאפיל קצת על החלון הן של חברו והן של בית הכנסת – אין צריך להרחיק יותר.

אך להלכה מסיק ה'נודע ביהודה': "כיון שבעל האגודה היה קדמון... וה'בית יוסף' הביאו בשולחנו באו"ח סי' ק"ג לפסק הלכה בלי שום חולק... בוודאי שאין לזוז מפסק רבינו בעל ה'שולחן ערוך'. וצריך להרחיק יותר מד' אמות לפי ראות עיני החכמים. ועל כל פנים אינו צריך להרחיק יותר משמונה אמות, וההבדל שבין ארבע לשמונה יכריעו החכמים לפי ראות עיניהם שיספיק לבית הכנסת".

הלכות שכנים פרק ז', הלכה א': ואם בא חברי לננות פתלו בנגד החלון כדי שיסור הנק ראיתו - צריך להרחיק את פתלו מנגד החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו. החובה להרחקת הכותל ארבע אמות היא כאשר בעל החלון החזיק בו בהיתר, כגון "שמחל לו בעל החצר או... שבא וסייע עמו או שידע הנזק ולא ערער" (להלן ה"ז). אבל אם החלון לא הוחזק בהיתר אין צריך להרחיק את הכותל ארבע אמות (סמ"ע חו"מ סי' קנד ס"ק ג').

וזאת אם החלון פתוח לחצר חברו, אך אם החלון פתוח לרשות הרבים, וחברו מהצד השני של רשות הרבים רוצה לבנות כותל כנגדו, רשאי לעשות כן גם אם אין ביניהם ארבע אמות. ואין זה נחשב שבעל החלון החזיק בהיתר, כי כשפתח את חלונו לרשות הרבים, לא היה חבירו יכול למחות נגדו כיון שזו דרך הרבים שכל אחד יכול לפתוח לשם חלון, וכיון שלא היה יכול למחות אין זו חזקה, ואינו יכול 'להחזיק' באויר של חברו, ואילו עתה כשרוצה לבנות את הכותל אינו מזיקו אלא רק מונע ממנו את האור שברשותו, ורשאי לעשות זאת (שו"ע חו"מ סי' קנד סטו וסלא, סמ"ע שם סק"ח).

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ה

שדה אחת, קופצים רבים

בגמרא מבואר שאם בעל השדה מכרה לגוי שאינו בעל המצר, המכירה חלה ואין בעל המצר יכול לבטלה. ומכאן, שדין 'בר מצרא' אינו מוטל על המוכר אלא על הלוקח. כלומר: זכותו של בעל השדה למכור למי שירצה אלא שמוטל איסור על הלוקח שאינו בן המצר לקנות את השדה כאשר בן המצר רוצה בכך. ומכאן שכאשר הלוקח הוא גוי שאין מוטל עליו דין זה, המחילה חלה.

ולכן, כאשר באים כמה בני המצר לקנות את השדה, המוכר מצידו רשאי למכור למי מהם שירצה, ומאידך לא מוטל איסור על אחד מהם לקנות את השדה לעצמו על חשבון האחרים, שהרי גם לו נתונה זכות הקנייה מכוח

הלכות שכנים פרק יב, הלכה ה': היו בני המצר רבים - כלם זוכים בזה השדה הנמכרת והיא ביניהם לפי מנהגם, ונותנין מן הדמים ללוקח. והוא שקראו כלם בפעם אחת. מדברי הרמב"ם עולה שמדובר באופן שאדם אחד שאינו מבני המצר קנה את השדה, והדין הוא שיכולים בני המצר לממש את זכותם ולקנות ממנו את הקרקע, ואם באו כולם יחד – השדה מתחלקת ביניהם.

ומשמע, שאם מלכתחילה באים בני המצר לקנות את השדה מבעל הקרקע, יכול הוא למכור את הקרקע לאחד מהם ואין האחרים מוציאים ממנו (מגיד משנה. להם משנה). וטעם הדבר:

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיט

היותו בן המצר כמותם, ולכן הוא זוכה בשדה ואינו צריך לחלוק אותה עם האחרים.
ורק כאשר אדם אחר שאינו מבני המצר קנה את השדה,

מאחר ואין לו את זכות הקנייה, הרי זה נחשב כאילו קנייתו נעשתה בשליחות בני המצר, ולכן השדה מתחלקת בין כולם.

(חדושי הגר"ח על הש"ס ב"מ קח, ב. וחדושי הגר"ח על ב"מ ט"ו קד)

השליח טעה - האם המעשה קיים? יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ה

הלכות שלוחין ושותפין פרק א, הלכה ג: נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא באחריות - הרי זה עוות, והשלח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעשה, וחוזר ומוכרה למשלח באחריות.

כאשר השליח טעה במקח, אך הודיע שהוא שליח וקונה את הקרקע בשביל משלחו, בטל המקח. ואם לא הודיע שהוא שליח, המקח קיים (להלן פ"ב ה"ד). ומבאר ה'כסף משנה', שכאן מדובר שלא הודיע שהוא שליח ולכן פעולת השליחות קיימת. ועדיין צריך להבין: מדוע חייב המשלח לקנותה מהשליח?

ומביא שאכן לדעת הר"ן (קדושין מב, ב) אין להכריח את המשלח לקנות את הקרקע אלא יכול הוא לומר לשליח "לתקן שלחתיך ולא לעוות", ובאחריותו של המוכר אני מעוניין ולא באחריותך, ורק אם ירצה יוכל לקנות את הקרקע ועל השליח לקבל עליו את האחריות כלפי המשלח. וככתב ה'בית יוסף' (ח"מ סי' קפ"ב סק"י) כי נראה שכך היא גם משמעות לשון הרמב"ם, שמכריחים את השליח לקנותה לעצמו ללא אחריות, ואילו את המשלח אין מכריחים, אלא אם ירצה יקנה אותה באחריותו של השליח.

אך ב'כסף משנה' כאן כתב ה'בית יוסף' שלדעת הרמב"ם המשלח חייב לקנות את הקרקע, אם השליח ימכור לו אותה באחריות שהרי השליח קנה אותה במעותיו של המשלח. וזהו שכתב כאן הרמב"ם שהשליח "חוזר ומוכר אותה למשלח באחריות הואיל וקנה אותן במעותיו" (וראה לה"מ כאן).

ובספר 'אבקת רוכל' (סי' קסו) נשאל: מעשה באחד ששלח שליח להשכיר את ביתו לשנה אחת והשליח שינה מדעת המשלח והשכיר לשלוש שנים, ולא הודיע לשוכר שהוא שליח והבית אינו שלו - האם יש לדמות זאת להלכה שלפנינו, וכיון שלא הודיע שהוא שליח ומשלחו הוא בעל הבית שמשכיר, תחול השכירות לשלוש שנים? והשיב:

המקח קיים, אם השליח לא הודיע שהוא שליח, רק כאשר טעה במקח וקנה בלא אחריות, כי כיון שהשליח מקבל עליו אחריות אין כאן אונאה כלפי המשלח, אבל אם השליח הוסיף שתי שנים, ואין לזה תוקף כי להוספה זו לא נעשה שליח, יכול בעל הבית להוציא את השוכר מביתו בסוף השנה הראשונה.

שותפות ב'דבר שלא בא לעולם' שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ה

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה ב: האמנין שנשתתפו באמנות, אף על פי שקנו מידם - אינן שתפין... שאין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם.

וכתב הראב"ד שרבותיו חולקים וסוברים שאפשר לעשות שותפות ב'דבר שלא בא לעולם', כי אדם יכול להקנות את עצמו לחברו, וכמו שהעבד משעבד את גופו לעשות מלאכות שלא באו לעולם כי גופו בעולם, כך גם השותפים, אף שמלאכתם עדיין אינה בעולם, כל אחד מהם מקנה את גופו לחברו ומשתעבדים זה לזה (ראה כסף משנה). וכמו האומרת 'יקדשו ידי לעושיהן' (נדרים פה, ב) שאוסרת את מעשי ידיה לבעלה בנדר אף שלא באו לעולם כי הידיים ישנן בעולם.

וה'כסף משנה' (בה"א) מבאר את שיטת הרמב"ם: אין השותפים דומים לעבד, כי העבד גופו משועבד, אבל שותפים אינם משעבדים את גופם זה לזה והתחייבותם לשותפות ברווחים היא כמכירת דבר שלא בא לעולם. ומוסיף ה'חתם סופר' (ח"מ סי' צח): אף אם נאמר שנעשו

כמשכירים עצמם זה לזה למעשה ידיהם, הרי גם פועל משכיר את עצמו צריך לעשות קנין (משיכת כלי העבודה או קבלת חלק מהשכר), ובלעדי זה אין התחייבות, והרי השותפים לא עשו קנין להשכרת גופם זה לזה. אמנם, פועל שהתחיל במלאכתו לבעל הבית - התחלת המלאכה היא הקנין, ולפי זה בשותפים שהתחילו במלאכתם, יסכים הרמב"ם שנעשו כשכירים זה לזה. וכן כתב הטור (ח"מ רס"ק עח): "אם התחילו השותפים לעשות - אז נתקיים הקנין". ואת קושיית הראב"ד מהאומרת 'יקדשו ידי לעושיהן' מיישב ה'כסף משנה', שאין זה דומה, כי יכולה לאסור את מעשי ידיה אף שלא באו לעולם כי האיסור חל מתורת הנדר. וה'חתם סופר' (שם) מוסיף הסבר:

אמירת 'יקדשו ידי לעושיהן' היא כנדר להקדש ו'אמירה לגבוה כמסירה להקדש', היינו שעצם האמירה נחשבת כקנין ולכן נאסרו מיד מעשי ידיה, אבל התחייבות השותפים נחשבת קנין רק לאחר שהתחילו במלאכתם או בעשיית קנין באמירה מפורשת שמשכירים גופם זה לזה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ח תשרי ה'תשע"ה

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ה

הלכות זכיה ומתנה

פרק י

- 1
- 2
- 3
- 4 א. שכיב מרע שאמר: 'תנו מנה לפלוני', ומת - יתנו
- 5 לאחר מיתה; שדברי שכיב מרע, פכתובין וכמסורין הן;
- 6 ואין חוששין שמא על מנה שיש לו קבור נטמון במקום
- 7 כלשהו הוא אומר.
- 8 ב. וכן שכיב מרע שאמר: 'הלואה או הפקדון שיש לי
- 9 ביד פלוני, תנו אותה לפלוני' - דבריו קניין, ואינו צריך
- 10 למצמד שלשפתו. וכן אם אמר: 'תנו שטר פלוני לפלוני',
- 11 זכה במה שיש בשטר, וכאלו כתב ומסר, אף על פי שלא
- 12 משף השטר; ואין היורש יכול למחול שטר זה, שנחת
- 13 במתנת שכיב מרע. ומפני מה המוכר או הנותן שטר חוב
- 14 להכריז ויחזיר היורש ומחלו, מחול, ושכיב מרע שנחת שטר
- 15 חוב, אין היורש יכול למחול? מפני שקנין הראיה
- 16 שבשטר, מדבריהם. לפיכך, היורש, עדין זה השטר שלו
- 17 הוא מן התורה ומוחלו; ומתנת שכיב מרע - אף על פי
- 18 שהיא מדבריהם, עשו אותה כשל תורה, וכאלו קנה ממון
- 19 שבשטר מן התורה, והגיע לידו, ולא נשאר ליורש בו
- 20 קנין, ולפיכך אינו מוחל.
- 21 ג. שכיב מרע שאמר: 'מנה לפלוני ביד' - אם אמר 'תנו',
- 22 נותנין; לא אמר 'תנו', אין נותנין, שמא לא אמר 'מנה' יש
- 23 לפלוני ביד', אלא כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להן
- 24 ממון.
- 25 ד. לפיכך, אם אמר דבר זה הרה הודאה, ולא היה שם
- 26 חשש ערמה - נותנין, אף על פי שלא אמר 'תנו'.
- 27 ה. פיוצא בו, ראו את אביהן שהטמין מעות בשדה תבה
- 28 ומגדל, ואמר: 'של פלוני הן', 'של מעשר שני הן' - אם
- 29 פמוסר דבריו להן, הרי דבריו קניין; אם פמערס, לא
- 30 אומר כלום.
- 31 ו. וכן אם בא אחד ואמר להן: 'אני ראיתי את אביהן
- 32 שהטמין מעות בשדה תבה ומגדל, ואמר של פלוני הן,
- 33 של מעשר שני הן' - אם היו טמונין בבית, לא אמר
- 34 כלום; בשדה, דבריו קניין. כללו של דבר: כל שאלו יכול
- 35 לשלן, דבריו קניין; ואם לאו, לא אמר כלום.
- 36 ז. הרי שהיה מצטרע על מעות שהניח לו אביו, ולא ידע
- 37 היכן התיבאן, ואמרו לו פחלום: 'כף וכו' הן, ובמקום
- 38 פלוני הן, ושל פלוני הן', או 'של מעשר שני הן', ומצאן
- 39 במקום שנאמר לו, וכמנין שנאמר לו - זה היה מעשה,
- 40 ואמרו חכמים: 'דברי חלומות - לא מעלין ולא מורידין'.
- 41 ח. שכיב מרע שהודה שיש לפלוני בידו מנה, ואמרו

- 42 יתומים: 'חזר ואמר לנו אבינו: פרעתינו' - נאמנין,
- 43 ונשבעין על זה שבועת הסת.
- 44 ט. אמר 'תנו', ואמרו יתומים: 'חזר ואמר לנו אבא:
- 45 פרעתינו' - אין נאמנין.
- 46 י. אמר: 'מנה לפלוני ביד', ואמרו יתומים: 'נתנו' - אין
- 47 נאמנין; שהרי לא אמר 'תנו', ומנין ידעו שתיבין לתן?
- 48 יא. אמר: 'תנו', ואמרו יתומים: 'נתנו' - נאמנין, ונשבעין
- 49 הסת שנתנו.
- 50 יב. שכיב מרע שנחת מנה לאחד ואמר לו: 'הולך מנה זו
- 51 לפלוני', הלך ומצאו שמת - אם קים היה בשעה שנחת לו
- 52 השכיב מרע, יתנו ליורשי מי שנשתלחו לו; שדברי שכיב
- 53 מרע, פכתובין וכמסורין הן. ואם לא היה קים, יחזרו
- 54 ליורשי המשלח; שאין קנין למת.
- 55 יג. שכיב מרע שאמר: 'תנו מאתים וזו לפלוני, ושלש
- 56 מאות וזו לפלוני, וארבע מאות וזו לפלוני' - אין אומריין:
- 57 'כל הקודם בשטר זכה'. לפיכך, אם לא הניח תשע מאות
- 58 - חולקין הנמצא לפי מה שכתב להן. ואם יצא עליו שטר
- 59 חוב - גובה מפלן, מפל אחד ואחד כפי מה שנחת לו.
- 60 פיצד? היה החוב ארבע מאות וחמשים - בעל המאיתים
- 61 נותן מאה, ובעל השלש מאות מאה וחמשים, ובעל
- 62 הארבע מאות נותן מאתים.
- 63 יד. אכל אם אמר: 'תנו מאתים וזו לפלוני, ואחריו שלש
- 64 מאות לפלוני, ואחריו ארבע מאות לפלוני' - כל הקודם
- 65 בשטר זכה. לפיכך, אם יצא עליו שטר חוב, גובה מן
- 66 האחרון; אין לו, גובה משלפניו; אין לו, גובה משלפני פניו.
- 67 טו. שכיב מרע שאמר: 'ידור פלוני בבית זה', 'אכל פלוני
- 68 פירות דקל זה' - לא אמר כלום; שלא הקנה להם דבר שיש
- 69 בו ממש, שהדירה והאכילה וכיצא בקו, הרי הן כדבור
- 70 וכשנה שאין נקנין. אכל אם אמר: 'תנו בית זה לפלוני
- 71 כדי שידור בו עד זמן פלוני', או: 'תנו דקל זה לפלוני כדי
- 72 שיאכל פירותיו' - דבריו קניין; שהרי הקנה להן הגוף
- 73 לפירות, והגוף דבר שיש בו ממש. וכן כל פיוצא כזה.

פרק יא

- 74
- 75 א. שכיב מרע שאמר: 'נכסים אלו לבני', אין הבנות בכלל.
- 76 היה לו בן אחד ובת אחת, או בן ובן הבן - אף על פי
- 77 שאמר 'לבני', שהוא לשון רבים, אין נותנין אלא לבנו;
- 78 שהבן האחד נקרא 'בנים'.
- 79 ב. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לטובה', ומת, ובא אחד
- 80 ששמו טובה, ואמר: 'אני הוא' - נוטלן. ואם החזק שמו
- 81 'רב טובה', אינו נוטלן; ואם היה שכיב מרע גם [רגיל]
- 82 בו, וקורא אותו בשמו - נוטלן.
- 83 ג. באו שנים לתבע, וכל אחד מהן מחזק שמו 'טובה' -
- 84 אם היה אחד מהן תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם;

טז. שכיב מרע שאמר: 'תנו מאתים וזו לפלוני בני בכורי' 45
 בראוי לו' - נוטל, ונוטל בכורתו. 46
 יז. אמר: 'בבכורתו' - ידו על העליונה: רצה חלק 47
 בכורה, נוטל; רצה מאתים, וזו, נוטל. 48
 יח. וכן אם אמר: 'תנו מאתים וזו לפלוני אשתי בראוי 49
 לה' - נוטלת, ונוטלת כתבתה. ואם אמר: 'בכתבתה' - 50
 ידה על העליונה. 51
 יט. אמר: 'תנו מאתים וזו לפלוני בעל חובי בראוי לו' 52
 - נוטל, ונוטל חובו. אמר: 'בחובו' - אין לו אלא חובו. 53
 כ. שכיב מרע שאמר: 'תנו ארבע מאות וזו לפלוני, וישא 54
 בתי' - הרי זה כמי שנתן לו שתי מתנות, כל אחת מהן 55
 שירצה - יקח; לפיכך, אם רצה לקח המעות, ולא ישא 56
 הבת - יקח. אבל אם אמר: 'יקח בתי ותנו לו ארבע מאות 57
 וזו' - הרי זה תנאי, ולא יזכה במעות עד שיקח הבת. 58
 כא. שכיב מרע שאמר: 'תנו ארבע מאות וזו לפלוני 59
 בתי בכתבתה', או 'לכתבתה' - אם דרך אנשי העיר 60
 להוסיף בשומת הדינא, ולכתב שנה מנה במאתים - 61
 אינה נוטלת אלא מאתים; שהרי לא אמר 'ארבע מאות 62
 וזו' סתם, אלא 'בכתבתה'; פלומר: 'תנו לה מה שתהיה 63
 שומתו בכתבתה ארבע מאות וזו'. 64
 כב. אמר: 'תנו דיוניא לבתי כך וכך בגדים, וכך וכך 65
 פלים', וזו הגדים והפלים אחר כן - הרוח ליתומים, 66
 ונותנין לה פשער הזול. וכן אם אמר: 'תנו ארבע מאות 67
 וזו דמי הדין לבתי', והוקר הדין - הרוח ליתומים, ונותנין 68
 לה ארבע מאות וזו בלבד. מעשה באחד שהיה יוצא 69
 בקולר [הובל לגרודס], ואמר: 'תנו לפלוני ארבע מאות 70
 וזו מיין מקום פלוני', ואמרו חכמים: 'טל ארבע מאות 71
 וזו מדמי אותו הדין, שלא נתפנו זה לתן לו מן הדין 72
 משקל ארבע מאות וזו, ולא נתפנו אלא לדמים; וזה 73
 שיחדן ביין, ליפות את כחו'. ושוב מעשה באחד שאמר: 74
 'הדקל לבתי ומת, והניח שני חצי דקל; ואמרו חכמים: 75
 'טל השני חצי, שלזה נתפנו, והן שקרא דקל'. ושוב 76
 מעשה באחד שאמר: 'תנו לפלוני בית המחזיק מאה 77
 פדין, ונמצא הבית שיש לזה המצוה מחזיק מאה 78
 ופשרים, ואמרו חכמים: 'זכה בבית זה; שהדברים מראין 79
 שכונתו לזה היתה; שכל הנותן, בעין יפה נותן'. וכן כל 80
 פיוצא בדברים אלו. 81
 כג. שכיב מרע שאמר: 'תנו לכני שקל בכל שבת', או 82
 שאמר: 'אל תתנו להם אלא שקל', ונמצא שאין מספיק 83
 להם אלא סלע בכל שבת - נותנים להם כל צרכן; שלא 84
 נתפנו זה להרעב את בניו, אלא לזרז אותן, שלא ירויחו 85
 בהוצאה [יגדילו את ההוצאות] יתר מדי. 86
 כד. שכיב מרע שצוה ואמר: 'אל יספדוהו, אין סופדין 87
 אותו'. 'אל תקברוהו מנקסיו' - אין שומעין לו, שיהיה על 88

אין בהן תלמיד חכמים, והיה בהן שכן או קרוב - הוא 1
 קודם; היה אחד שכן ואחד קרוב, השכן קודם. שניהם 2
 קרובים או שניהם שכנים או שניהם תלמידי חכמים, יעשו 3
 הדינא כמו שיראה להם: כל מי שדעתו נוטה שיעל זה 4
 אחר, נותנין לו. וכן אם היו רבים. 5
 ד. שכיב מרע שאמר: 'נקסי לפלוני ופלוני ופלוני' - 6
 חולקין בשוה, אפילו הן מאה. 7
 ה. אמר: 'נקסי לפלוני ולבני' - פלוני נוטל מחצה, וכל בניו 8
 מחצה. ומעשה באחד שאמר לאשתו: 'נקסי לך ולבניך', 9
 ואמרו חכמים: 'תטל היא מחצה, וכל הבנים מחצה'. 10
 ו. אמר: 'לפלוני ופלוני ובני פלוני' - נוטלין בני פלוני 11
 מחצה, והשנים הראשונים מחצה. 12
 ז. שכיב מרע שאמר: 'יחלק פלוני בנקסי' - יטל מחצה. 13
 'תנו חלק לפלוני בנקסי' - יטל אחד מששה עשר; ויש 14
 מי שהורה שיטל רביע הנקסים. 15
 ח. שכיב מרע שאמר: 'תנו חלק לפלוני בבור היין שיש 16
 לי' - יטל רביע היין. אמר: 'תנו לו בו חלק בכתב' - 17
 הרי מעט, ויטל שמין [שמינית] היין. אמר: 'תנו לו בו 18
 חלק לקדרה' - נוטל חלק משנים עשר מן היין. אמר: 19
 'תנו לו בו חלק לטפיח' [כד שתייה קטן] - נוטל חלק 20
 מששה עשר מן היין שבבור, שהרי גלה דעתו שלחלק 21
 מועט נתפנו. 22
 ט. ואין גומרין מן השעורין האלו לדין אחר. 23
 י. שכיב מרע שאמר: 'תטל אשתי באחד מן הבנים' - 24
 נוטלת באחד מבניו; ואם נולדו לו בנים אחר הצואה - 25
 מצטרפין עם אלו שהיו בשעת הצואה, ונוטלת חלק עם 26
 כלן. כיצד? היו לו שלשה בנים בשעת הצואה, ולאחר 27
 מכן נולדו לו שנים - נוטלת חלק באחד מן החמשה, 28
 שהוא שתות כל הממון. 29
 יא. ואינה נוטלת עמהן אלא בנקסים שהיו לו בשעת 30
 הצואה, אבל נקסים שבאו לו אחר הצואה - אין לה בהן 31
 חלק; שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו. 32
 יב. שכיב מרע שאמר: 'מטלטלין שלי לפלוני' - נוטל 33
 כלי תשמישו, אבל לא חטים ושעורים וכיוצא בהן; אמר: 34
 'כל מטלטלין שלי' - נוטל הכל. 35
 יג. והעבדים בכלל המטלטלין; אבל לא רחים התחתונה 36
 וכיוצא בה, שהרי היא מחברת בארץ. 37
 יד. אמר: 'כל המטלטלי' - נוטל אף הרחים התחתונה 38
 וכיוצא בה. 39
 טו. שכיב מרע שאמר: 'נקסי לפלוני' - נוטל כל 40
 המטלטלין וכל הקרקעות, והעבדים והעבדים והבהמה 41
 והעופות, והתפלין עם שאר ספרים; הכל בכלל נקסים. 42
 אבל ספר תורה, יש בו ספק אם הוא בכלל נקסים או 43
 אינו; לפיכך אם תפשו, אין מוציאין מידו. 44

46 אותם לגבייה או שיחדן לאשתו בכתבתה - אינן גובין
47 מנכסים אלו כלל, שהרי הן של שני.
48 יב. שכיב מרע שאמר לאשה פנויה: 'נכסי לך, ואחריו
49 לפלוני', ועמדה ונשאת - בעל לוקח הוא, ואין השני
50 מוציא מיד הבעל. היתה אשת איש כשנאמר לה 'ואחריו
51 לפלוני' - השני מוציא מיד הבעל; שפיון שזכת בנכסים
52 על תנאי זה כשהיא נשואה, נמצא כאלו אמר לה בפרוש
53 'אחריו יקנה פלוני, לא הבעל'. לפיכך אם מכרה נכסים
54 אלו כשהיא תחת הבעל, ומתה תחת הבעל - נעמדו נכסים
55 ביד הלוקח; שאם יוציא בעל מיד לוקח, מפני שמכרה
56 כשהיא נשואה, הרי השני מוציא מיד הבעל, והלוקח חוזר
57 ומוציא מיד השני - שהרי מכרה לו, ואין לו אלא מה
58 ששייר ראשון; ואין בשלשמן מי שהוציא ממון אלא
59 הלוקח, ולפיכך תעמד בידו. מצוה באחד שאמר: 'נכסי
60 לאמי, ואחריו ליורשי', והיתה לו בת נשואה, ומתה הבת
61 בחיי הבעל ובחיי אם אביה, ואחר כך מתה הזקנה; ואמרו
62 חכמים: 'אין הבעל יורש אותן הנכסים, מפני שהן ראויין
63 לאשתו, ולא זכת בהם האשה אלא אחר שמתה'. אבל אלו
64 הניחה הבת בן או בת - היו יורשין הנכסים, שמשמע
65 יורשי ואפלו יורשי יורשיו. ואלו אמר: 'וכשתמות הזקנה
66 - הרי הם לבתי מעכשיו', הנה הבעל יורש אותם אחר
67 מיתת אשתו.
68 יג. הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו - הרי הגוף של בן
69 מזמן השטר, והפרות לאב עד שיממות. לפיכך, האב אינו
70 יכול למכר, מפני שהן נתונים לבן, והבן אינו יכול למכר,
71 מפני שהם ברשות האב. מת האב, והניח פרות מחברין
72 לקרקע - הרי הן של בן, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל
73 בנו. היו תלושין, או שהגיעו להפצר - הרי הן של יורשין.
74 עבר האב ומכר - מכורין עד שיממות, וכשיממות האב - הבן
75 מוציא מיד הלוקח. ואם היו שם פרות מחברין, שזמן אותן
76 ללוקח ונתן הבן דמיהן; היו תלושין, או שהגיעו להפצר
77 - הרי הן של לוקח. עבר הבן ומכר - אין ללוקח כלום עד
78 שיממות האב. מכר הבן בחיי האב, ומת הבן ואחר כך מת
79 האב - כשיממות האב, יקנה הלוקח; שאין לאב אלא פרות,
80 וקנן פרות אינו פקנן הגוף.
81 יד. מתנת בריא שכתוב בה: 'מהיום ולאחר מיתה' - הרי
82 היא כמתנת שכיב מרע, שאינה קונה אלא לאחר מיתה;
83 שמשמע דברים אלו - שאף על פי שקנה הגוף מהיום,
84 אינו זוכה בו ואוכל פרות אלא לאחר מיתה.
85 טו. שטר מתנה שכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית
86 לאחר מיתה, בין שהיה בשטר קנן בין שלא היה בו קנן
87 - פיון שכתוב בו זמן ויבזמן זה חי היה, הזמן מוכיח
88 שמתיים הקנה לו, ואינו זוכה אלא לאחר מיתה; שאלו
89 היה בדעתו להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה, לא היה
90 כותב בו זמן. לפיכך, אף על פי שאין כותב בו 'מהיום
91 ולאחר מיתה', קונה לאחר מיתה. וזה שכתובין בכל

1 ממון בנו, ופיל עצמו על הצבור, שאסור להניחו בלא
2 קבורה; אלא כופין את היורשין לקברו מנכסיו.
3 פרק יב
4 א. שכיב מרע שאמר: 'בני פלוני יירשני' - הרי זה יורש
5 אותו לבדו, ולא יירשו שאר הבנים. וכן אם אמר על בת בין
6 הבנות, או אח בין האחים, או שאר היורשין - דבריו קיימין.
7 ב. אבל הבריא, אין דבריו קיימין.
8 ג. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לפלוני, ואחריו לפלוני' - אין
9 לשני אלא מה ששייר ראשון.
10 ד. ואם היה הראשון ראוי לירשו, כגון שהיה בן מכלל
11 הבנים - אין לשני כלום; שכל לשון מתנה ליורש, הרי
12 היא כלשון ירשה; וירשה - אין לה הפסק, ואף על פי
13 שאמר 'ואחריו לפלוני'.
14 ה. אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זו, וכתב לזה:
15 'נכסי לך ואחריו לפלוני' - אין לשני אלא מה ששייר ראשון,
16 בין שהיה הראשון ראוי לירשו, בין שלא היה ראוי לירשו.
17 ו. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לך ואחריו לפלוני', והיה
18 הראשון ראוי לירשו, ופרש ואמר: 'לא משום ירשה אני
19 נותן לך שאין לה הפסק, אלא במתנה, והרי הפסקתיה' -
20 השני קונה מה ששייר הראשון. לפיכך, אם נתן המעות על
21 ידי שליח, או שאמר: 'נתנו לבני שקל בכל שבת, ולא
22 משום ירשה אני נותן להם, והנשאר מן הנכסים אחר
23 מותם יהיה לפלוני' - אין נותנין להם אלא שקל, אף על
24 פי שאינו מספיק להם.
25 ז. 'נכסי לפלוני, ואחריו לפלוני' - מת ראשון, קנה שני;
26 מת שני, הרי אלו ליורשי השני; מת השני בחיי הראשון,
27 הרי יהיו הנכסים ליורשי הראשון.
28 ח. אף על פי שאין לשני אלא מה ששייר הראשון, אסור
29 לראשון למכר ולתן גופן; אלא אוכל הפרות עד שיממות,
30 ויזקה השני.
31 ט. ואם עבר הראשון ומכר ונתן במתנה, אין השני מוציא
32 מיד הלוקח; שאין לשני לא מן הגוף ולא מן הפרות,
33 אלא הנשאר. וכל המשיא עצמה לראשון למכר, נקרא
34 'רשע'. ואפלו היה בהן עבדים והוציאן הראשון לחרות,
35 או כלים ועשאן תכריכין למת - מעשיו קיימין.
36 י. במה דברים אמורים? בשמכר הראשון או נתן מתנה
37 לאחרים. אבל אם מכרן הראשון או נתן במתנה לבנו או
38 לאחד מיורשיו, לא עשה כלום. וכן אם נתן במתנת שכיב
39 מרע, אפלו לאחרים - לא עשה כלום; שאין מתנת שכיב
40 מרע קונה אלא לאחר מיתה, וכשיממות - יקנה השני.
41 יא. היה חוב על הראשון, או כתבת אשה, ובאו לבית דין
42 להפריע מנכסים אלו - אף על פי שהראשון קיים - אין בית
43 דין מגבין אותן מגוף הנכסים, אלא מן הפרות בלבד שזמן
44 להם. מת הראשון, ובא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים
45 אלו - אין מגבין להם כלום; אפלו עשאן היפותיקי ויחד

או מכר לי, ותרני לי קונה, או מוכר לאחרים וקוני' 45
 - הדין עמו. אמר כל אחד מהם: 'איני קונה, אלא תרני 46
 מוכר חלקי' - מוכרין אותה לאחרים. אמר כל אחד מהם: 47
 'איני מוכר', אלא כל אחד מהם רוצה שיקנה חלק חבירו, 48
 או שאין אחד מהם רוצה לא לקנות חלק חבירו ולא למכר 49
 חלקו אלא ישארו שתפין בגוף - היאך הם עושין? אם 50
 היה המקום עשוי לשכר - משפירין אותו, וחולקין שכרו. 51
 ואם אינו עשוי לשכר - אם חצר היא, שוכנין בה שנה 52
 שנה, שאי אפשר שישכנו שניהן כאחד, מפני הזק ראיה, 53
 שהרי אין בה דין חלקה; ואין אחדם עשוי לטרח כל 54
 שלשים יום לפנות מחצר לחצר, אלא משנה לשנה. ואם 55
 מרחץ היא, נכנסין לה שניהן תמיד בכל יום. וכן כל דבר 56
 שראוי להשתמש בו תמיד, ואינו עשוי לשכר, כגון מרחץ 57
 או שפחה או ספר תורה - אינו יכול לומר לו: 'השתמש 58
 אתה יום, ואני יום', שהרי אמר לו: 'בכל יום אני רוצה 59
 להשתמש בזה'. 60
 ג. אחד השוכר מחבירו מקצת חצר, או שדה שאין בהן דין 61
 חלקה, או שנים ששכרו מקום אחד בשתפות - כל אחד 62
 מהן יש לו לכף את חבירו ולומר לו: 'או שכר ממני חלקי, 63
 או השכר לי חלקך'; ואם יש בה דין חלקה, חולקין. 64
 ד. אינה הוא דין חלקה? כל שאלו חלק לפי השתפין, 65
 יגיע לפחות שבהם חלק ששם הכל קרוי עליו; אבל אם 66
 אין שם הכל נקרא על החלק, אין בה דין חלקה. כיצד? 67
 כל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, אינה 68
 קרויה חצר; וכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבין, 69
 אינה קרויה שדה; וכל גנה שאין בה כדי זריעת חצי קב, 70
 אינה קרויה גנה; וכל פרדס שאין בו כדי זריעת שלשה 71
 קבין, אינו קרוי פרדס. לפיכך, אין חולקין את החצר, עד 72
 שיהיה בה ארבע אמות לכל אחד ואחד מן השתפין; ולא 73
 את השדה, עד שיהיה בה בית תשעת קבין לכל אחד 74
 ואחד; ולא את הגנה, עד שיהיה בה בית חצי קב לכל 75
 אחד ואחד; ולא את הפרדס, עד שיהיה בו בית שלשת 76
 קבין לכל אחד ואחד. במה דברים אמורים? בארץ ישראל 77
 וכיוצא בה. אבל בבבל וכיוצא בה, אין חולקין את 78
 השדה, עד שיהיה בה כדי חרישת יום לזה וחרישת יום 79
 לזה; ולא את הפרדס, עד שיהיה בו ששה ושלשים 80
 אילנות לזה וששה ושלשים אילנות לזה, כדי עבודת אדם 81
 אחד ביום אחד; ושדה שמשקין אותה בדלי, עד שיהיה 82
 בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה. 83
 ה. אין חולקין את הסרקלין, ולא את המורן [ארמון], ולא 84
 את השוכף, ולא את בית הכר, ולא את המרחץ, ולא את 85
 הטלית, עד שיהיה בכל חלק מהן כדי לזה וכדי לזה. אם 86
 מרחץ חלקו, עד שיהיה בכל חלק כדי מרחץ; ואם שוכף, 87
 עד שיהיה כל חלק שוכף בפני עצמו; וכן בטלית ובשאר 88
 כל הדברים. אם אין בהן כדי לזה וכדי לזה, מצלין אותן 89
 בדמים, ויש לו לומר לחבירו: 'או מכר לי, או קנה ממני'. 90
 אמר אחד מהן: 'חלק זה, אף על פי שאין החלקין שווים, 91

המתנות והמקורות 'מעכשו', ואף על פי שיש בשטר 1
 הזמן - להרויח הדבר פותחין בן, אף על פי שאינו צריך. 2
 טז. בריא שנתן מתנה, וכתב בשטר: 'בכיים ובמות' - 3
 הרי זו מתנה גמורה מחיים, שהרי כתוב בה 'בכיים'; וזה 4
 שכתוב בו 'ובמות', כמו שאומר: 'מעשה ועד עולם', וכמו 5
 נוי השטר הוא זה. 6
 יז. הצדיקים הגמורים ואנשי המעשה, לא יקבלו מתנה 7
 מאדם; אלא בנתיבות ב' ברוב שמו, לא בנדיבים; והרי 8
 נאמר: 'ושונא מתנת - יחיה'. 9
 בריך רחמנא דסייען 10

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ה 11

הלכות שכנים 12

ענין אלו ההלכות - לידע דין חלוק הקרקעות בין 13
 השתפין, והרחקת נזקי כל אחד מהן משכנו ומבעל 14
 המצר שלו, ודין בעל המצר. ובאור כל הדינים האלו - 15
 בפרקים אלו. 16

פרק א 17

א. אחד הקונה מחבירו חצי שדה, או שנים שקנו מאחד 18
 שדה, או שירשו, או שנתנה להן במתנה, או שהחזיקו בה 19
 מן ההפקר או נכסי גר - כללו של דבר: כל שיש ביניהן 20
 שתפות בקרקע, ובקש אחד מן השתפין לחלק ולטל חלקו 21
 לבדו - אם יש באותה קרקע דין חלקה, כופה את שאר 22
 השתפין וחולקין עמו; ואם אין בה דין חלקה, אין אחד 23
 מהן יכול לכף את חבירו לחלק. וכן הדין במטלטלין. במה 24
 דברים אמורים? בשאין אחד מהן מכיר את חלקו במקום 25
 שהן שתפין בו, אלא יד כלן משתמשת בכל המקום; אבל 26
 אם היה כל אחד מהן מכיר חלקו - אף על פי שאין בה 27
 דין חלקה, כופה כל אחד מהן את חבירו להבדיל בין 28
 חלקו וחלק חבירו. 29

ב. אחד מן השתפין שאמר לחבירו במקום שאין בו דין 30
 חלקה, או בדבר שאי אפשר שיהיה חלק, כגון שפחה או כלי: 31
 'מכר לי חלקך בכך וכך, או קנה ממני חלקי בשער הזה' 32
 - הדין עמו, וכופין את הנתבע למכר לחבירו או לקנות 33
 ממנו. אבל אם אין התובע רוצה לקנות, או לא ימצא במה 34
 יקנה - אינו יכול לכף את חבירו לקנות ממנו, אפילו בשער 35
 הזול; שהרי חבירו יכול לומר לו: 'אין רצוני שאקנה, אלא 36
 שאמכר'. לפיכך, שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, שהניח 37
 להן אביהן מרחץ או בית הכר - אם עשאן האב לשכר, 38
 השכר לאמצע כל זמן שירצו לעמד בשתפות; עשאן האב 39
 לעצמו - אינו יכול לכף את אחיו להשפיר אותם, אלא 40
 משתמשין בהן בדרך שהשתמש אביהן. והרי העשיר 41
 אומר לעני: 'קח לך זיתים, ובוא ועשה אותן בבית הכר', 42
 'קנה לך עבדים, ויבואו וירחצו במרחץ'. ואין העני כופה 43
 את העשיר לקנות חלקו, אלא אם כן אמר לו: 'קנה ממני 44

מתוך מהדורת חזק

47 רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִית, וְזֶה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִית - אֵינָן יְכוּלִין
48 לַחְזֹר. וְכֵן אִם הִלָּךְ זֶה בַּעֲצָמוֹ וְהַחֲזִיק בַּחֲלָקוֹ, וְזֶה בַּעֲצָמוֹ
49 וְהַחֲזִיק בַּחֲלָקוֹ - אֵף עַל פִּי שְׁלֹא קָנוּ מִיָּדוֹ, אֵין אֶחָד מֵהֶן
50 יָכוֹל לַחְזֹר בַּחֲבֵרוֹ.

51 **יא.** הָאֲחִין שֶׁחֲלָקוֹ, וְעָשׂוּ בִּיגִייהָ גֹדֶר - בֵּינָן שְׁעָלָה הַגֹּדֶר
52 לְאֶחָד מֵהֶן, קָנוּ כָּלָן; בַּהֲנִיחַ שֶׁנַּעֲשִׂית לָהֶן שִׁשְׁמָעוּ זֶה מִזֶּה
53 לְדָבָר שֶׁהִסְפִּימוּ עָלָיו, גָּמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן וְהִקָּנָה לַחֲבֵרוֹ.
54 **יב.** הָאֲחִין שֶׁחֲלָקוֹ, הָרִי הֵן פְּלָקוּחוֹת זֶה מִזֶּה; וְאֵין לָהֶן
55 דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, וְלֹא סִלְמוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא חִלּוּנוֹת זֶה עַל
56 זֶה, וְלֹא אֲמַת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה; שִׁכְּיִין שֶׁחֲלָקוֹ, לֹא נִשְׁאַר
57 לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בַּחֲלָק חֲבֵרוֹ. לְפִיכָף, יֵשׁ לוֹ לומר לְאֲחִין:
58 'בְּשִׁיתָהּ הַשָּׂדֶה כָּלָה לְאֶחָד, הִנֵּה מַעֲבִיר בָּהּ אֲמַת הַמַּיִם
59 הַזֹּאת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; אֲכַל עָתָה שֶׁנַּעֲשִׂיהָ זֶה חֲלָקִי, יֵשׁ לִי
60 לְהִסְרִי אֲמַת הַמַּיִם מֵעָלָי'. וְכֵן סוּתָם הַחִלּוֹן הַמְשָׁקִיף עַל
61 חֲלָקוֹ, וּבִזְנוּהָ בְּצֵד הַסֵּלֶם, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְכַשֵּׁל אֶת
62 תַּשְׁמִישׁוֹ. וְהוּא הָדִין בְּשָׁנִים שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מֵאֶחָד, וְחֲלָקוֹ -
63 לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בַּחֲלָק חֲבֵרוֹ, וּמִפְּסִיק אֲמַת
64 הַמַּיִם מִחֲלָקוֹ, וְסוּתָם הַחִלּוּנוֹת.

65 **יג.** אֲכַל שָׁנִים שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מִשְׁנֵי אַחִים אוֹ מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים -
66 אֵין לְאֶחָד מֵהֶן לְהַפְסִיק אֲמַת הַמַּיִם, וְלֹא לְשִׁנּוֹת דָּבָר מִן
67 הַנִּזְקָּים שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהֶן הַמּוֹכְרִין.

68 **יד.** חָצַר הַשְּׁתַּפִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה, אוֹ שֶׁחֲלָקֶיהָ
69 בְּרִצּוֹנָם אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה - יֵשׁ לָכֵל אֶחָד
70 מֵהֶן לִכְפֹּף אֶת חֲבֵרוֹ לְבָנוֹת הַכֶּתֶל בְּאֻמָּצֵה, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶהוּ
71 חֲבֵרוֹ בַּשָּׂעָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲלָקוֹ, שֶׁהִזָּק רָאִיָּה - הִזָּק הוּא;
72 וְאֵין לוֹ חֲזָקָה בַּחֲצָר, אֲלֹא אֵף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ כָּף שָׁנִים
73 רַבּוֹת בְּלֹא מַחֲצִיזָה, כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיזָה בְּכָל עֵת שִׁירָצָה.
74 **טו.** רַחֲב מְקוֹם הַכֶּתֶל, מִשָּׁל שְׁנֵיהֶם. וְכִמְהָ יִהְיֶה רַחֲבֹ? הַכֵּל
75 כִּמְנַהֵג הַמְדִּינָה, וְאִפְלוּ נִהְיָ לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיזָה בִּיגִייהָ
76 בְּקָנִים וּבְהוֹצִין [כַּפּוֹת תַּמְרוֹת]; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה בָּהּ אוֹרִי
77 שִׁסְתַּפֵּל בּוֹ וְיִרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ.

78 **טז.** כִּמְהָ גִבְהָ הַכֶּתֶל? אֵין פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן בַּגִּנָּה,
79 כּוֹפֶה לְהַבְדִּיל גִּנָּתוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוֹ בַּמַּחֲצִיזָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה
80 טַפָּחִים. אֲכַל בְּבִקְעָה, אֵין צָרִיף לְהַבְדִּיל בְּקַעְתּוֹ מִבְּקַעַת
81 חֲבֵרוֹ אֲלֹא בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ. רָצָה לְהַבְדִּיל בְּקַעְתּוֹ מִבְּקַעַת
82 חֲבֵרוֹ - כּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלוֹ, וּבִזְנוּהָ, וְעוֹשֶׂה חֲזִית [סִימָן בּוֹלֵט]
83 כְּמוֹ אִמָּה בְּסִיד מִבַּחוּץ, כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁהַכֶּתֶל שְׁלוֹ; לְפִיכָף
84 אִם נָפַל הַכֶּתֶל, הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שְׁלוֹ. וְאִם עָשׂוּ מִדַּעַת
85 שְׁנֵיהֶן - בּוֹנִין הַכֶּתֶל בְּאֻמָּצֵה, וְעוֹשִׂין חֲזִית מִכָּאן וּמִכָּאן;
86 לְפִיכָף אִם נָפַל הַכֶּתֶל, הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שְׁלֹ שְׁנֵיהֶם.

87 **יז.** הַמּוֹכֵר גִּנָּה לְחֲבֵרוֹ סֵתָם, וְהִתְהָ מַעֲרַכֶּת עִם גִּנּוֹת
88 אֲחֵרוֹת - כּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְבָנוֹת אֶת הַכֶּתֶל בִּיגִייהָ, וְאִפְלוּ
89 בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ שְׁלֹא לְגִדֵּר בַּגִּנּוֹת. אֲכַל אִם מָכַר
90 בְּקַעַת סֵתָם - אֵין מַחֲבִיבִין אוֹתוֹ לְגִדֵּר, אֲלֹא בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ.
91 **יח.** מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְבָנוֹת הַכֶּתֶלִּים הַמְּבַדִּילִין בַּחֲצֵרוֹת אוֹ
92 בַּגִּנּוֹת בְּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן גְּזִית [מִהוֹקְצָעוֹת], זֶה נּוֹתֵן שְׁלִישָׁה
93 טַפָּחִים וְזֶה נּוֹתֵן שְׁלִישָׁה טַפָּחִים; בְּגִזִּית, זֶה נּוֹתֵן טַפָּחִים

פֶּרֶק ב

1 אֲנִי אֶטֵּל אֶת הַפְּחוֹת, וְטֵל אֶתָּה אֶת הֵיתָר' - אֵין שׁוּמְעִין
2 לוֹ, שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי לְקַח מִמֶּנָּה, אֲלֹא הוּאִיל
3 וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה בַּשָּׂדֶה, הָרִי אֲנוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ בְּדָמִים'.

4 **א.** חֲצֵרוֹת הַכְּפָרִים, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֶה לוֹ בֵּית,
5 וְנִמְצְאוּ הַחֲצָר שִׁבְיִין הַבָּתִּים מִשְׁתַּפֵּת לְכָל בְּנֵי הַבָּתִּים -
6 הָרִי יֵשׁ לָכֵל פֶּתַח וּפֶתַח אַרְבַּע אַמּוֹת לְפָנָיו, בְּרַחֲב כָּל
7 הַפֶּתַח. וְהַנִּשְׁאַר מִן הַחֲצָר - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל
8 אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל שֶׁמֶף וְשֶׁמֶף, חוֹלְקִין אוֹתָהּ; וְאִם לָאוּ,
9 אֵין חוֹלְקִין אוֹתָהּ, שֶׁכָּל חָצַר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל
10 אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵינָה קְרוּיָה חָצַר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. בִּיצֵד? הִיוּ
11 שְׁנֵי שְׁתַּפִּין, לְזֶה שְׁנֵי בָתִּים וְלְזֶה בֵּית אֶחָד - זֶה שֵׁישׁ לוֹ
12 שְׁנֵי בָתִּים, מוֹדְדִין לוֹ מִן הַחֲצָר אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל בֵּית
13 וּבֵית עַל רַחֲב הַפֶּתַח, אִפְלוּ הִנֵּה עֶשֶׂר אַמּוֹת; וְזֶה שֵׁישׁ לוֹ
14 בֵּית אֶחָד, נּוֹתֵנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרַחֲב פֶּתָחוֹ לְפָנֵי פֶתָחוֹ.
15 וְהַנִּשְׁאַר מִן הַחֲצָר - אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת כְּדִי שִׁיתִּיהָ
16 לְזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְלְזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל
17 אַרְבַּע אַמּוֹת, חוּץ מִשָּׁל פֶּתָחִים - יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה,
18 וְחוֹלְקִין; פְּחוֹת מִזֶּה, אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה.

19 **ב.** בֵּית שֵׁישׁ לוֹ פֶּתָחִים רַבִּים מִכָּל רִוּחוֹתָיו, יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע
20 אַמּוֹת לְכָל רִוּחַ; וְאִם יָחַד לוֹ פֶּתַח, אֵין לוֹ אֲלֹא אַרְבַּע
21 אַמּוֹת כְּנֶגֶד פֶּתָחוֹ.
22 **ג.** אֲכַסְדֶּרֶה [יֵשׁ לָהּ גֵּג לְלֹא דַפְנוֹת] - אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהַכְנִס
23 לְתוֹכָהּ בְּמִשְׁאֹו, אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; וְאִם לָאוּ, יֵשׁ לָהּ
24 אַרְבַּע אַמּוֹת; שְׁלֹא אֶמְרוּ שֵׁישׁ לְכָל פֶּתַח אַרְבַּע אַמּוֹת,
25 אֲלֹא כְּדִי לְפָרֵק מִשְׁאֹו שֵׁם.

26 **ד.** בֵּית שֹׁעַר [בֵּיתוֹן שֶׁלֹּפְנֵי הַפֶּתַח] אוֹ מִרְפֶּסֶת, יֵשׁ לָהֶן
27 אַרְבַּע אַמּוֹת; הִיוּ חֲמִשָּׁה בָתִּים פְּתוּחִים לְמִרְפֶּסֶת,
28 וְהַמִּרְפֶּסֶת פְּתוּחָה לְחָצַר - אֵין לָהּ אֲלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת.

29 **ה.** לֹוֶל שֶׁל תְּרִיגוּלִין, אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.
30 **ו.** בֵּית - חֲצִי מִקְרָה וְחֲצִי אֵינוֹ מִקְרָה, בֵּין שְׁקָרִיו לְפָנִים
31 אוֹ כְּלָפֵי חוּץ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

32 **ז.** בֵּית סֵתָם [נִסְתָּמוֹ אֶת פֶּתָחוֹ], יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת; פֶּרֶץ
33 אֶת פְּצִימִיו [מִסְגֶּרֶת הַפֶּתַח], אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

34 **ח.** בֵּית שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵין לוֹ
35 אַרְבַּע אַמּוֹת בַּחֲצָר; אֲלֹא אִם יֵשׁ בְּכָל הַחֲצָר אַרְבַּע אַמּוֹת
36 לְזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לְזֶה עַד פֶּתַח הַבֵּית הַזֶּה - חוֹלְקִין.
37 וְהַנִּבֵּל שֶׁל חָצַר, מִתְחַלֵּק לְפִי הַפֶּתָחִים; אֲכַל הָאֲכַסְנִיָּא שֶׁל
38 מֶלֶךְ, לְפִי בְּנֵי הָאָדָם.

39 **ט.** הַשְּׁתַּפִּין שֶׁרָצוּ לְחַלֵּק דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלָקָה, אֵף עַל
40 פִּי שֶׁהֵן מִפְסִידִין אֶת שְׁמוֹ - חוֹלְקִין. וּבִכְתָּבִי הִקְדַּשׁ - אֵף
41 עַל פִּי שֶׁרָצוּ, לֹא יִחֲלָקוּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרֶף
42 אֶחָד; אֲכַל בַּשְּׂתִי בְּרִיכוֹת - אִם רָצוּ לְחַלֵּק, חוֹלְקִין.

43 **י.** מְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלָקָה, שֶׁרָצוּ הַשְּׁתַּפִּין לְחַלֵּקוֹ - אֵף
44 עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שְׂרָצָה, כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ; שְׂרָצָה
45 קָנָן דְּבָרִים הוּא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אֲכַל אִם קָנוּ מִיָּדָם שְׂרָצָה

47 הוא שגדר רוח רביעית - הרי גלה דעתו; ונותן חצי
48 ההוצאה של שלש רוחות, אם היו הפתלים של שניהם.
49 וכן כל פיוצא בזה.
50 ח. שני בתים זה בצד זה, והיו גגיהן עשויין לדירה, אפלו
51 היו בשני צדי רשות הרבים - זה עושה מעקה לחצי גגו
52 שהוא דר בו, וזה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו,
53 זה שלא כנגד זה ומעדיף, כדי שלא ירא זה את זה. ואף
54 על פי ששני רשות הרבים רואין אותן, יכול כל אחד מהן
55 לומר לחברו: 'אלו אין רואין אותי אלא ביום בעת
56 שאעמד על גבי, ואתה רואה אותי תמיד'.

57 ו. גג הסמוך לחצר חברו, עושה לו מעקה גבוה ארבע
58 אמות. אבל בין גג לגג משאר הגגין, אינו זקוק לארבע
59 אמות, שאין בני אדם דרין בגגות, לפיכך אין בגגות חזק
60 ראיה; אבל צריך לעשות מחיצה בין שני הגגין גבוהה
61 עשרה טפחים, כדי שיתפשש אותו כנגב אם נכנס לרשותו.
62 ז. שתי חצרות זו למעלה מזו, לא יאמר העליון: 'הריני
63 בונה מכנגדי ועולה'; אלא בונים שניהן מלמטה ועליון,
64 ובונה העליון לבדו מכנגדו ולמעלה. ואם היתה חצרו
65 למעלה מגגו של חברו, אין העליון זקוק לתחתון כלל.
66 ח. מי שהיה פתחו סמוך לגגת חברו, ונפל - כופין אותו
67 לפנות אבניו. אמר לו: 'הגיעוך, והרי הן שלך' - אין
68 שומעין לו. ואם רצה בהן בעל הגג, ואמר לו 'היין' -
69 אם פנה אותן - קנה, ואינו יכול לחזור בו; ואפלו אמר
70 לו: 'הא לך יציאותיך, ואטל אבני' - אין שומעין לו. אבל
71 אם לא פנה - לא קנה, שלא אמר לו אלא לדחותו.
72 ט. חמש גגות המספקות מים ממעין אחד, ונתקלקל המעין
73 - כלן מתקנות עם העליונה. נמצאת התחתונה מתקנת עם
74 כלן, ומתקנת לעצמה; והראשונה אינה מתקנת עם השנייה,
75 ולא משניה ולמטה. וכן חמש חצרות ששופכות מים לביב
76 אחד, ונתקלקל הביב - כלן מתקנות עם התחתונה. נמצאת
77 העליונה מתקנת עם כלן, ומתקנת לעצמה; והתחתונה
78 אינה מתקנת עם השנייה, ולא משניה ולמעלה.
79 י. בני הנקר משקין על הסדר: רצה אחד מהן לסכר כדי
80 שיחזיר לו המים וישקה תחלה, ואחר כך יפתח, ואחר רוצה
81 להשקות תחלה - כל המתגבר זכה. ובור הקרוב לאמה
82 [תעלה המוליכה מים] מתמלא ראשון, מפני דרכי שלום.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ה

פרק ד

83
84
85 א. מי שהיתה לו עליה למעלה מביתו של חברו, ונפל
86 פתל מפתלי הבית - אין בעל העליה נותן לו ביציאותיו
87 כלום, וכופה את בעל הבית לבנותו כשהיה; אבל אין
88 בעל הבית כופה לבעל העליה לבנות פתל עליה שנפל.
89 והתקרה של בית, הרי היא של בעל הבית; והמעזיבה
90 [רצפה] שעל התקרה, הרי היא של בעל העליה.
91 ב. נפלו שתייהם, הבית והעליה - הרי שניהן חולקין בעצמם

1 ומחציה וזה נותן טפחים ומחצה; בכפיסין [שני חצאי
2 לבנה וטיט באמצע], זה נותן טפחים וזה נותן טפחים;
3 בלבנים, זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה. וכל
4 השעורין האלו, עבי הפתל עם הסיד. והואיל ומקום
5 הפתל משל שניהם - אם נפל הפתל, הרי המקום והאבנים
6 של שניהם. ואפלו נפל לרשות אחד מהן, או שפנה אחד
7 מהן את כל האבנים לרשותו, וטען שמכר לו חברו חלקו,
8 או נתנו לו במתנה - אינו נאמן; אלא הרי הן ברשות
9 שניהם, עד שיביא ראיה.

פרק ג

10
11 א. כהל חצר המבדיל בין שני שתפין, שנפל - יש לכל
12 אחד משניהן לכף את חברו לבנותו עד גבה ארבע אמות,
13 כדי שלא יראה זה את זה; אבל יתר על ארבע אמות, אין
14 מחיבין אותו. רצה האחד והגביה הפתל יתר על ארבע
15 אמות - אם בא חברו וקנה פתל אחר גבוה כנגד הפתל
16 שביניהן, מחיבין אותו לתן חלקו בגבה שכןגד פתלו.
17 כיצד? בנה האחד פתל שביניהן, והגביהו עשר אמות,
18 ובא חברו וקנה פתל אחד כנגדו או בצדו לעשות לו בית,
19 והגביה הפתל האחר שש אמות - מחיבין אותו לתן חלקו
20 בשתי האמות שהוסיף על הארבע; שהרי נראה ממעשיו
21 שהוא רוצה בהן. וכן אם חקק בראש הפתל שביניהן
22 מקום להניח בו הקורות, או ששנה עליו קורה גדולה
23 שהקורות נשעני עליה - מחיבין אותו לתן חלקו בשש
24 האמות כלן שהוסיף חברו על הארבע, אף על פי שלא
25 בנה כנגד כל הפתל; שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בכל
26 הגבה הזה.

27 ב. אחד מן השתפין שפנה הפתל המבדיל בינו ובין חברו
28 עד ארבע אמות, ותבע חברו לתן חלקו בהוצאה, ואמר:
29 'נתתי חלקי' - הרי זה בחזקת שנתן, ונשבע הסת שנתן
30 ונפטר; עד שיביא התובע ראיה שלא נתן. אבל אם בא
31 לתבע אותו לתן חלקו בהוצאת שאר הגבה שהוסיף על
32 ארבע אמות, מפני שסמך לו או כנגדו, ואמר: 'נתתי' -
33 אינו נאמן; אלא חברו נשבע בנקיטת חפץ שלא נתן לו,
34 ונוטל ממנו, כדין כל הנשבעין ונוטלין; עד שיביא זה
35 ראיה שנתן לו.

36 ג. מי שהיה לו חרבה בין חרבות חברו, ועמד חברו וגדר
37 רוח ראשונה ושניה ושלישית, עד שנגמצאת חרבה זו
38 מקפת גדר משלש רוחותיה - אין מחיבין אותו לתן מן
39 ההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו, והרי חרבתו פתוחה
40 לרשות הרבים כשהיתה. לפיכך, אם גדר לו רוח רביעית,
41 עד שנגמצאת חרבתו מקפת גדר - מגלגלין עליו את הכל,
42 ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע הרוחות עד ארבע
43 אמות, ובליכד שיהיה מקום הפתל של שניהם.
44 ד. אבל אם היה הפתל של זה שפנה, ובחלקו בנה - יראה
45 לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיצאו הדגין,
46 שהרי אינו יכול להשתמש בפתלים. וכן אם הנקף עצמו

מתוך מהדורת חזק

- 1 ובאבנים ובעפר. ואם נשתברו מקצת האבנים, וראין איזו
2 ראיות להשתבר, אם אבני הבית, או אבני העליה; ודבר
3 זה יודע מדרך הנפילה: אם נפל העליון על התחתון והרסו,
4 או נשטט התחתון ונפל העליון ונהרס. ואם אינן יודעין
5 כיצד נפל, חולקין האבנים השלמות והשבורות.
6 ג. אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות הבית כדי שיבנה
7 עליהו על גביו, והוא אינו רוצה - הרי בעל העליה בונה
8 את הבית כשהיה, ויושב ודר בתוכו עד שיתן לו את כל
9 יציאותיו; ואחר כך יצא ויבנה עליהו, אם רצה.
10 ד. ואם אין אחד מהן יכול לבנות - בעל העליה נוטל
11 שליש הקרקע, ובעל הבית נוטל שני שלישים.
12 ה. רצה בעל הבית לבנות ביתו, בונה אותו כשהיה. ואם
13 בא לשנות בפתלים - אם חזק אותן והרבה ברחבן יתר
14 ממה שהיו, שומעין לו; רצה למעט ברחבן או לפחת
15 מחזקן, כגון שהיו אבנים ובקש להחזירן לבנים וכיוצא
16 בזה - אין שומעין לו. בא לשנות את התקרה לקורות
17 כבדין וחזקין, שומעין לו; פחות ממה שהיה, אין שומעין
18 לו. הרבה בחלונות או שהוסיף בגובה הבית, אין שומעין
19 לו; מעט בחלונות או שמעט בגובה הבית, שומעין לו. וכן
20 בעל העליה בונה אותה, אם רצה, כשהיתה. ואם בא
21 לשנות את הפתלים להרחיב ולחזק - אין שומעין לו, מפני
22 שהוא מכביד על כחלי התחתון; אבל למעט מהן, שומעין
23 לו. וכן בקורות תקרת העליה - אם שנה אותן לקלים ממה
24 שהיו, שומעין לו; לכבדים מהן, אין שומעין לו. הרבה
25 בחלונות או שמעט בגובה העליה, שומעין לו; אבל אם
26 מעט בחלונות או שהרבה בגובהה, אין שומעין לו.
27 ו. גדלדלו קורות הבית, וירדו לאויר הבית - אם הגיעו
28 לתוף עשרה טפחים, סותר ובונה; ואם לא הגיעו, יכול
29 בעל העליה לעכב עליו. ואפלו אמר לו בעל הבית: 'אני
30 אשכר לך מקום כדי שתדור בו עד שאתקן התקרה' - אין
31 שומעין לו, שהרי אומר לו: 'אין רצוני שאטרח במקום
32 למקום כדי שתתקן אתה את ביתך'.
33 ז. התנו ביניהן על דבר זה, אם נשאר בגובה הבית כדי
34 שיסח אדם חבילה בינונית על ראשו ויפנס בה תחת
35 קורות אלו שנגעמו - אינו סותר; ואם אינו יכול להפנס
36 בה עד שיכף את ראשו - סותר ומתקן ובונה. ואין בעל
37 העליה יכול לעכב, שהרי התנו ביניהן תחלה.
38 ח. בית הבד שהוא בנוי בעבי החר, וגנת אחר על גביו,
39 ונפתחו שמי [תקרות] בית הבד בארבעה טפחים או יתר -
40 הרי בעל הגנה יורד וזורע למטה, עד שיעשה זה לבית בדו
41 כפין [תקרה], ויתקן העליון קרקע גנתו, ויזרע כל גנתו.
42 ט. שתי גנות זו על גבי זו, והדרך ביניהם בגובה עבי
43 הארץ שביניהן - כל שהעליון יכול לפשט את ידו ולטל
44 אותו מעקרו, הרי הוא שלו, ובלבד שלא יאנס עצמו;
45 והשאר של תחתון. היה מגיע לנופו, ואינו מגיע לעקרו
46 - לא יטל העליון; ואם נטל, אין מוציאין מידו. אבל
- האילן העומד על המצר - אף על פי שהוא נוטה לתוף
שדה אחד מהן, הרי שניהן חולקין בפרותיו.
י. שטף נהר זיתיו, ושתלם בתוף שדה חבירו, ואמר הלה:
'זיתי אני נוטל' - אין שומעין לו, משום 'שוב הארץ';
אלא יעמדו במקומן. ואם עקרו הנהר בגושיהן כששתלן
- יחלקו הפרות בעל השדה עם בעל הזיתים, כל שלש
שנים; ולאחר שלש, הכל לבעל השדה. ואם לא נעקרו
בגושיהן, הכל לבעל הקרקע מיד.
יא. פיוצא בו המוכר זיתיו לעצים - אם פסק עמו לקץ
מיד - כל הפרות שיעשו, הרי הן לבעל הקרקע; ואם
התנה עמו שיקץ כל זמן שירצה - כל הפרות שיוציאו,
לבעל העצים. מבר סתם - אם עשו פחות מרביעית לסאה
חוץ מן ההוצאה, הרי אלו של בעל הזיתים; עשו רביעית
לסאה חוץ מן ההוצאה, הרי אלו יחלקו.
- ### פרק ה
- א. חצר השתפין - כל אחד מהן כופה את חבירו לעשות
לה בית שער [ביתן לשומר] ודלת, וכן כל הדברים שהחצר
צריכה להן צרף גדול, או דברים שנהגו בני המדינה
לעשותן. אבל שאר הדברים, כגון ציור וכיור [סוג של
ציור] וכיוצא בהן - אינו כופהו. עשה אחד מהן מעצמו
- אם גלה השני דעתו שנוח לו כמה שעשה חבירו,
מגלגלין עליו את הכל, ונותן חלקו בהוצאה.
ב. מי שיש לו בית בחצר אחרת - בני חצר משעבדין אותו
לעשות עמקן דלת ונגר [בריח] ומנעול, אבל בשאר
הדברים אין משעבדין אותו; ואם היה שרוי עמקן באותה
חצר, משעבדין אותו על הכל.
ג. אחד מן השתפין בחצר שבקש להעמיד בה בהמה או
רחים, או לגדל בה תרנגולין - חבירו מעכב עליו. וכן שאר
הדברים שאין דרך אנשי המקום לעשותן בחצרותיהן,
בכלן השתפין מעכבין זה על זה - חוץ מן הכביסה, לפי
שאין דרך של בנות ישראל להתבדות על גב הנהר.
ד. אחד חצר השתפין, ואחד מבוי שאינו מפלש - כל בני
המבוי מעכבין זה על זה שלא להשתמש במבוי, אלא
בדברים שדרך בני המדינה להשתמש בהן במבואות.
ה. אחד מן השתפין בחצר שהעמיד בהמה או רחים
וכיוצא בהן בחצר, ולא מחה בו שתפו - הרי זה מעכב
עליו כל זמן שירצה. ואם העמיד בפני בהמה זו וכיוצא
בה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, החזיק; שהשתפין
מקפדין על המחיצה; והואיל והניחו, מחל. כמה דברים
אמורים? בחצר השתפין. אבל בחצר חבירו - אפלו העמיד
בהמתו ועשה לה מחיצה, לא החזיק; שהדבר ידוע שאין
זו אלא דרך שאלה. והוא הדין לכל מעמיד תנור וכיורים
ומגדל תרנגולין וכיוצא בהן - שאם תאמר החזיק, אין לך
אדם שמשאיל מקום לחבירו.
ו. אחד מן השתפין שבקש לפתח לו חלון בתוך ביתו

48 וכן השניה משתמשת לעצמה, ומשתמשת עם החיצונה,
49 ואינה משתמשת עם השאר. נמצאת הפנימית משתמשת
50 עם כלן, ומשתמשת לעצמה. לפיכך, אם בנה בעל השניה
51 אצטבא [7090] כנגד פתחו, וסתמו - אין החיצונה יכולה
52 לעבב עליו. אבל כל הפנימיות מעבבין עליו, מפני
53 שמרבה להן בארץ הדרך, שהרי מקיפין באצטבא. וכן
54 בעל השניה שפתח להצרו פתח שני בינו ובין החיצונה -
55 אין החיצונה מעבבת עליו, שאין לה להשתמש אלא
56 מפתחה ולחוץ; אבל אם פתח פתח השני בינו ובין
57 השלישית - הפנימיות מעבבות עליו, שאין לו להשתמש
58 במבוי אלא מפתח הצד הראשון ולחוץ. וכן הדין בכלן.

פרק ו

59
60 א. כופין בני העיר זה את זה לעשות חומה דלתים וברית
61 לעיר, ולבנות להן בית הכנסת, ולקנות להן ספר תורה
62 נביאים וכתובים כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות
63 מן הצבור.
64 ב. מי שלקח עיר בארץ ישראל - כופין אותו בית דין
65 לקח לו דרך מארבע רוחותיה, משום ישוב ארץ ישראל.
66 וכופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהן חריץ [תעלה]
67 וכן חריץ [תעלה קטנה].
68 ג. מי שיש לו חצר בעיר אחרת, בני העיר משעבדין אותו
69 לחפר עמק בורות שיחין ומערות ואמת המים; אבל
70 בשאר כל הדברים, אין משעבדין אותו. ואם היה שריו
71 עמקן באותה העיר, משעבדין אותו על הכל.
72 ד. כשהן גובין מאנשי העיר לבנות החומה, גובין לפי
73 קריבת הבתים מן החומה; כל הסמוך לחומה, נותן יתר.
74 ה. וכל הדר בעיר שנים עשר חדש, או שקנה בה בית
75 דירה - נותן עם בני העיר בכל הדברים שצריכין לתקון
76 החומה והדלתות ושכר הפרשין השומרין את המדינה,
77 וכל פיוצא באלו מדברים השומרין את העיר.
78 ו. כל הדברים שצריכין לשמירת העיר - לוקחין מפל אנשי
79 העיר, ואפלו מן היתומים, חוץ מתלמידי חכמים, לפי
80 שאין החכמים צריכין שמירה - התורה שומרתן. אבל
81 לתקון הדרכים והרחובות, אפלו מן החכמים. ואם כל העם
82 יוצאין ומתקנן בעצמן - לא יצאו תלמידי חכמים עמהן,
83 שאין דרך תלמידי חכמים להודלול בפני עמי הארץ.
84 ז. היו חופרין נהר להביא בו מים למדינה - גובין אף מן
85 היתומים, שזו זכות להם כדי שישקו ממנו שדותיהם
86 וכרמיהם; לפיכך, אם ארע להם דבר ולא באו המים,
87 הואיל ולא נהנו מהם היתומים, מחזירין להם כל מה
88 שגלגל מהם. וכן כל פיוצא בהם.
89 ח. כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא
90 חט, ולא ברסי [מעבד עורות], ולא אחד מפעלי אמניות.
91 היה שם במבוי אחד מבני המבוי אמן, ולא מחו בו, או
92 שהיתה שם מרחץ או חנות או רחים, ובא חבירו ונעשה
93 מרחץ אחרת כנגדו או טחון [טחנת קמח] אחרת - אינו

1 לחצר - חבירו מעבב עליו, מפני שמסתכל בו ממנו; ואם
2 פתח, יסתם. וכן לא יפתחו השתפין בחצרן פתח בית כנגד
3 פתח בית, או חלון כנגד חלון; אבל פותח אדם לרשות
4 הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, מפני שהוא
5 אומר לו: 'הריני באחד מבני רשות הרבים שרואין אותך'.
6 ז. אף על פי כן, לא יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חבירו,
7 שזה הזקק קבוע תמיד; שהרי בני רשות הרבים עוזרין
8 ושבין, וזה יושב בחנותו כל היום ומביט בפתח חבירו.
9 ח. אחד מן השתפין בחצר שלקח בית בחצר אחרת, אינו
10 יכול לפתח פתחו לחצר השתפין שלו. אפלו בנה עליה
11 על גג ביתו - לא יעשה לה פתח לתוך החצר, לפי
12 שמרבה עליהן את הדרך; שהרי היה זה שכן אחר,
13 ונעשו לו שכנים הרבה. אבל פותח הוא פתח העליה לתוך
14 ביתו; ואם רצה לחלק חדרו לשנים, חולק.
15 ט. מכאן אתה למד, שאחד מן השתפין שהביא אצלו
16 לביתו אנשי בית אחר - יש לחברו לעבב עליו, מפני
17 שמרבה עליהם את הדרך. וכן המשכיר ביתו לבעל בית
18 אחד, והביא עמו קורביו ומידעיו לשכן עמו באחד בבית
19 זה - הרי המשכיר מעבב עליו.
20 י. היה פתח של אחד מן השתפין קטן - אינו יכול
21 להרחיבו, שהרי שפפו אומר לו: 'בפתח קטן אני יכול
22 להסתור ממך בשעת תשמישי, ואני יכול להסתור בפתח
23 גדול'. ואם היה הפתח גדול - לא יעשנו שנים; שהוא
24 אומר לו: 'בפתח אחד אני יכול להסתור, בשנים אני יכול'.
25 יא. אבל מי שיש לו פתח קטן לרשות הרבים ורצה
26 להרחיבו, או היה רחב ורצה לעשותו שנים - אין חבירו
27 שנקגדו מעבב עליו; ואין צריך לומר בני רשות הרבים,
28 שאינן יכולין לעבב עליו.
29 יב. כופין בני מבוי זה את זה לעשות להם לחי וקורה
30 למבוי.
31 יג. ומי שיש לו פתח במבוי - אין בני מבוי כופין אותו
32 לעשות דלת למבוי; שיכול לומר: 'רצוני שאכנס
33 בבבילתי עד פתחי'. ומבוי המפלט לרשות הרבים, ובקשו
34 בני המבוי להעמיד להם דלתות - בני רשות הרבים
35 מעבבין עליהן, שפעמים דוחקין הרבים ונקנסין בו.
36 יד. מי שבקש לפתח לו פתח במבוי שאינו מפלט - בני
37 מבוי מעבבין עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך; ואם
38 היה מבוי מפלט, פותח כל פתח שירצה לכתחלה.
39 טו. היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפלט, הרי זה
40 פותחו בכל עת שירצה; ואם פרץ את פצמיו [מסגרת
41 הפתח], בני המבוי מעבבין עליו. וכן אחד מבני המבוי
42 שבקש לסתם פתחו ולהחזירו למבוי אחר - בני המבוי
43 מעבבין עליו; שמא יבוא להן מס, ומתמעט מחלוקן מן
44 המס הקצוב על בני המבוי. לפיכך, מקום שאין המס
45 קצוב על בני המבוי, הרי זה סתם פתחו בכל עת שירצה.
46 טז. חמש חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפלט - כלן
47 משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת לעצמה.

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ה

פרק ז

46

47

א. מי שהיתה לו חלון בכתלו, ובא חברו ועשה חצר
בצדו - אינו יכול לומר לבעל החלון: 'סתם חלון זה כדי
שלא תביט בי'; שהרי החזיק בהזק זה. ואם בא חברו
לבנות כתל כנגד החלון כדי שישיר הזק ראיתו - צריך
להרחיק את הכתל מנגד החלון ארבע אמות, כדי שלא
יאפיל עליו.

ב. היתה החלון למטה בכתל - כופה את חברו לבנות
כנגדה ברחוק ארבע אמות, ולהגביה הבנין ארבע אמות,
כדי שלא יביט בו מן החלון.

ג. היתה החלון למעלה בכתל, ובנה חברו כתל כנגד
החלון מלמטה - אם היה מראש הכתל שבנה עד החלון
גבה ארבע אמות או יותר, אינו יכול למנוע, אף על פי
שלא הרחיק מכתל החלון כלום, שהרי לא האפיל עליו
ואינו מזיקו בראיה. אבל אם נשאר מראש הכתל שבנה
עד החלון פחות מארבע אמות - כופהו למעט הכתל, כדי
שלא יעמד על ראש הכתל וישקיף מן החלון, או יגביה
הכתל על החלון ארבע אמות ויהיה הכתל רחוק מן
החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל ולא יציק ויראה.
ד. בנה כתל אחד בצד החלון - צריך להרחיק מן החלון
טפח, ומגביה הכתל ארבע אמות על החלון, או כונס ראש
הכתל, כדי שלא ישב עליו ויציק.

ה. בנה שני כתלין משני צדי החלון - צריך להיות ביניהן
רחב ארבע אמות, והחלון באמצע הארבע; ולא יסבף על
גביהן אלא אם כן הרחיק הסכך מן הכתל שיש בו החלון
ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו. לפיכך, מי שבא
לפתח חלון לחצר חברו - בין חלון גדולה בין חלון
קטנה, בין למעלה בין למטה - בעל החצר מעבב עליו;
שהרי אומר לו: 'מזיק לי בראיה; ואף על פי שהיא
גבוהה, תעלה בסלם ותראה'.

ו. הרי שפתח חלון לחצר חברו, ומחל לו בעל החצר, או
שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסיע עמו, או שידע הנזק
ולא ערער - הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר כך
לחזור ולערער עליו לסתם. וכיצד דינה של חלון זה
שהניחו לפתחה? אם חלון שראשו של אדם נכנס ממנה
היא, או שהיתה למטה מארבע אמות אף על פי שאין
ראשו נכנס ממנה - אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או
מצדדיה, אלא אם כן הרחיק ארבע אמות כמו שבארנו.
ז. היתה חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה,
והיתה למעלה מארבע אמות - בעל חצר יכול לבנות
כנגדה ובצדדיה; שהרי טוען ואומר: 'לא הנתיף לפתח
אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה; אבל שתחזיק עלי עד
שארחיק הבנין, לא הנתיף'. במה דברים אמורים?

1 יכול למנוע מפניו ולומר לו: 'אתה פוסק חיי'. ואפלו היה
2 מבני מבוי אחר - אינן יכולין למנוע, שהרי יש ביניהם
3 אותה אפנות. אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות
4 בצד חנותו של זה, או מרחץ בצד מרחץ של זה - יש להן
5 למנוע. ואם היה נותן עמהן מנת המלך, אינו יכול למנוע.
6 ט. רוכלין המחזירין בעירות, אין בני העירות יכולין
7 לעכבן, שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירין, כדי שיהיו
8 הבשמים מצויין לבנות ישראל. אבל אין קובעין מקום
9 ויושבין בו, אלא מדעת בני העיר; ואם תלמיד חכם
10 הוא, קובע בכל מקום שירצה.

י. הסוחרים שמביאין סחורתן למכור בתוך העירות, בני
12 העיר מעכבין עליהם. ואם מכרו ביום השוק בלבד, אין
13 מונעין אותן; והוא שימכרו בשוק. אבל לא יחזרו על
14 הפתחים, אפלו ביום השוק. ואם יש להן מלוה בעיר -
15 מוכרין כדי פרנסתם, אפלו בלא יום השוק, עד שיפרעו
16 חובן, וילכו להן.

יא. אחד מבני מבוי שאינו מפלש שבקש להעשות רופא
18 [מוהל], אמן [מקו דס], או גרדי [אורג בגדים], או מלמד
19 תינוקות של גוים - בני מבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה
20 עליהם הנכנסין והיוצאין. וכן מי שיש לו בית בחצר
21 השתמין - לא ישכנונו לא לרופא, ולא לאמן, ולא לגרדי,
22 ולא לסופר יהודי שכותב השטרות, ולא למלמד תינוקות
23 של גוים.

יב. חנות שבחצר, יכולין השכנים למחות בידו ולומר לו:
25 'אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין', אלא עושה
26 מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. אבל אינן יכולין למחות
27 בידו ולומר לו: 'אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או
28 מקול הרמים', שהרי החזיק לעשות כן. וכן יש לו ללמד
29 תינוקות של ישראל תורה בתוך ביתו, ואין השתמין
30 יכולין למחות בידו ולומר לו: 'אין אנו יכולין לישן מקול
31 התינוקות של בית רבן'.

יג. מי שיש לו בור לפניו מביתו של חברו - נכנס בשעה
32 שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם
33 יוצאין; ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא
35 ומשקה מבחוץ. ושיניהן עושין פותחת [מנעול] על הבור;
36 בעל הבור - כדי לשמר את מימיו, ובעל חצר - משום
37 חשד אשתו, שלא יכנס לשם אלא מדעתו.

יד. מי שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו - נכנס בשעה
38 שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם
39 יוצאין. ואין מכניס לתוכה תגרים, ולא יכנס מתוכה
41 לשדה אחרת. והחיצון זורע את הדרך. החזירו הדרך מן
42 הצד מדעת שניהם - הרי זה נכנס בשעה שהוא רוצה,
43 ויוצא בשעה שהוא רוצה; ומכניס לתוכה תגרים, ולא
44 יכנס מתוכה לשדה אחרת. וכל אחד מהן יש לו לעכב על
45 חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד.

היו כלו, אלא אם כן הניח לו תחתיו גבה אויר עשרה
 טפחים כדי שישתמש בו.
 ד. המעמיד סלם קטן שאין לו ארבעה חוקין [שלבים] בצד
 פתלו בתוך חצר חבירו או בתוך שדהו - לא החזיק בגג
 זה; וכל זמן שירצה בעל החצר - בונה בצד הסלם, ומבטל
 תשמישו. ואם היה סלם גדול שיש לו ארבעה חוקין או
 יותר, החזיק; ואם בא לבנות ולבטלו - בעל הסלם מעכב
 עליו עד שירחיק פשעו, שהרי מחל לו להעמיד סלם
 גדול. לפיכך, כשיבוא בעל הגג להעמיד סלם גדול - בעל
 החצר יכול למחות בו, כדי שלא יחזיק עליו; אבל אם
 העמיד סלם קטן - אינו יכול למנוע, שהרי אומרים לו: 'אין
 עליך הפסד; כל זמן שתירצה, אתה מבטלו'.
 ח. הרוצה להוציא צנור על חצר חבירו כדי שיקלח שם
 המים, או שעשה שם מוחילה על פתלו שהרי המים נחלין
 ויורדין לחצר חבירו - בעל החצר מעכב עליו; ואם לא
 מחה בו, החזיק זה בצנור או במוחילה. רצה אחר כך בעל
 הגג לסתם הצנור, בעל החצר מעכב עליו; שכן ששהחזיק
 בעל הגג לשפך מימיו לחצר חבירו, כך החזיק בעל החצר
 שיהיו מימיו גגו של חבירו באין אצלו לרשותו. רצה בעל
 הגג לעקר הצנור מצד זה ולהחזירו לצד אחר, או שהיה
 ארץ ורצה לקצרו - אין בעל החצר יכול לעכב עליו; שלא
 החזיק אלא במימי הגג, והרי הן באין לו מכל מקום. וכן
 אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצנור, אין בעל הגג יכול
 לעכב עליו; שאין הצנור עשוי לתשמש כזו, כדי שיחזיק
 באויר חצר; ואינו עשוי אלא לקלוח המים.
 ו. מי שהוריד מי גגו על חצר חבירו, ולא מחה בו, והחזיק
 בדבר זה - אם היו המים מנשפין [מטפטפים], ורצה
 לקבצן למקום אחד ולעשותן צנור - עושה; וכן אם היו
 באין ממקום אחד, וחלקן על רחב הכתל, והחזירן נוטפין
 - עושה; ואפלו לבנות על גגו כמין צריף, עד שירדו
 המים במהרה לחצר חבירו - בונה; שהרי החזקו מימיו
 של זה לירד לחצר זו.
 ז. פתל שבין ראובן ושמעון - אם היו שתפין בו, שניהן
 משתמשין בו: זה חופר מצד זה ומכניס קורותיו כל שהן,
 וזה חופר מצד האחר ומכניס קורותיו כל שהן. היה הפתל
 של ראובן לבדו, אין שמעון יכול להשתמש בו. חפר שמעון
 בכתל זה והכניס בו קורה אחת, ושם ראובן ולא מחה בו
 - החזיק במקום הקורה; אפלו היתה קטנה, ורצה שמעון
 להחליפה בקורה גדולה או עבה - מחליף. היתה הקורה
 קורת ספת עראי - כל שלשים יום, לא החזיק בה, שהרי
 ראובן אומר לו: 'לא מחלתי והנחתה, אלא מפני שהיא
 עראי'. לאחר שלשים יום - החזיק, שאין זה עראי. ואם ספת
 החג היא - כל שבעת ימי החג, לא החזיק; לאחר שבועה,
 החזיק. ואם חבר ראש הקורה בכתל בטיט, מיד החזיק;
 והוא, שכיבא ראינה שראובן סיע עמו או ראה ולא מחה.
 ח. מי שהחזיק בכתל זה בקורה אחת - אינו יכול להכניס
 בו קורה שניה, שהרי לא מחל לו אלא על אחת. במה

בשפתחה לתשמיש, או כדי שיכנס בה הרוח. אבל אם
 פתחה לאורה - אפלו היתה קטנה ביותר, וגבוהה ביותר
 - הואיל ולא ערער, החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות
 כנגדה או מצדה עד שירחיק ארבע אמות, כדי שלא
 יאפיל עליו; שהרי מחל לו על האורה. וכן מי שהיתה לו
 חלון מוחזקת, ובא חבירו ובנה כנגדה או מצדה בלא
 הרחקה, או סתמה, ושם בעל החלון - אינו יכול לחזר
 ולערער לפתח החלון או להרחיק הבנין; שפירן ששתק,
 מחל - שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק, אלא
 אם כן מחל.
 ח. מי שהיה לו חלונות למטה בכתלו, ובא חבירו לבנות
 בפניהן, ואמר לו: 'אני אפתח לך חלונות אחרות בכתל
 זה עצמו למעלה מאלו' - הרי זה מעכב עליו ואומר לו:
 'בעת שתפתח החלונות תרעיד את הכתל ותקלקל אותו'.
 ואפלו אמר לו: 'אני אסתיר כל הכתל, ואבנה לך אותו'
 בגג חדש, ואעשה בו חלונות, ואשכר לך בית שתדור בו
 עד שאבנה' - יכול לעכב עליו ואומר לו: 'אין רצוני
 שאטרח ממקום למקום'. לפיכך, אם לא היה שם טרח
 כלל, ואינו צריך לפנות - אינו יכול לעכב עליו; וכופין
 אותו שיהיה חבירו סותם חלון זה שלמשה, ועושה לו
 חלון למעלה; שזו מדת סדום. וכן כל דבר שזה נהנה בו,
 ואין חבירו מפסיד ולא חסר כלום - כופין עליו.
 ט. אבל בעל החלון שרצה לשנות מקום חלונו, בין
 למעלה בין למטה - אפלו היתה גדולה, ואמר: 'אפתח
 חלון אחרת קטנה ואסתם זו' - בעל החצר מעכב עליו.
 וכן אינו יכול להרחיב בחלון כל שהוא.
 י. שני אחין שחלקו חצר מדעתן, ושמו הבנין והעצים זה
 כנגד זה, ולא השגיחו על שומת האויר, והגיע לאחד מהן
 בחלקו תרביץ החצר [גינה], ולשני האכסדרה [מדרסת] -
 אם רצה בעל החצר לבנות כתל בסוף חלקו, בונה בפני
 האכסדרה, ואף על פי שמאפיל עליו, שהרי לא שמו האויר.
 פָּרָק ח
 א. המבקש להוציא זיו [מוט] מפתלו על אויר חצר חבירו
 כל שהוא - בעל החצר מעכב עליו, שהרי מזיקו בראיה
 בעת שתולה בו ומשתמש בו. הוציא את הזיו, ולא מחה
 בו לאחר בעל החצר - הרי החזיק בעל הזיו.
 ב. היה בזיו טפח, החזיק באויר החצר כנגדו; ואם רצה
 בעל החצר לבנות תחת הזיו ולבטל תשמישו - בעל הזיו
 מעכב עליו. ואם אין בזיו טפח, לא החזיק באויר החצר;
 ובכל צד שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל
 תשמישו של זיו - אין בעל הזיו יכול לעכב עליו.
 ג. היה הזיו שהוציא רחבו טפח, ומשופך באויר חצרו של
 חבירו ארבעה טפחים, ולא מחה בו - החזיק בארבעה
 טפחים על ארבעה טפחים. ואם רצה להרחיב את הזיו
 עד שיעשה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים - הרי זה
 מרחיב; ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצרו תחת

מתוך מהדורת חזק

47 שמעון מעבב עליו, עד שירחיק מנגדו ארבע אמות, כדי
48 שיהיה המקום בין שני הפתלים רחב, כדי שיודושו בו
49 רבים ותתחזק הארץ. במה דברים אמורים? בפתל גנה או
50 בפתל חצר בעיר חדשה; אבל בעיר ישנה - בכר נתחזקה,
51 ובונה כנגדו בלא הרחקה. וכן אם לא היה בארץ פתל
52 שמעון שבונה כנגדו אלא פחות מארבע אמות, בונה
53 כנגדו ואינו מרחיק, ואף על פי שמוצע הרגל מלהלך שם;
54 שהפתל שהוא פחות מארבע אמות אינו צריך חזוק
55 הארץ.

56 י. מי שבא לחפר בור בסוף שדהו סמוך למצר חברו -
57 אם שדה חברו אינה עשויה לבורות, סומך ואינו יכול
58 למחות בידו. ואם ימלך חברו לחפר בור בצדו - צריך
59 להרחיק מפתל הבור שלשה טפחים, עד שיהיה בין חלל
60 שני הבורות עבי ששה טפחים. היתה שדה חברו עשויה
61 לבורות - אינו סומך, עד שירחיק מן המצר שלשה טפחים
62 ויחפר; וכשיבוא חברו לחפר - ירחיק גם הוא שלשה
63 טפחים בתוך שדהו, ויחפר.

64 יא. הבית והעליה של שנים - לא יעשה בעל הבית תנור
65 בתוך ביתו, אלא אם כן יש לו על גביו [של התנור, עד
66 לתקרה] גבה ארבע אמות; וכן לא יעמיד בעל העליה
67 תנור, עד שיהיה תחתיו מצויקה [טיח התקרה] שלשה
68 טפחים, ובכירה טפח. ואם תנור של נחתומין הוא, צריך
69 שיהיה תחתיו ארבעה טפחים; וכירה של נחתומין,
70 שלשה טפחים. ואף על פי שהרחיק בשעור, אם יצאת
71 האש והזיקה - משלם מה שהזיק, כמו שנתבאר במקומו.
72 יב. מי שהיה לו חנות תחת אוצר חברו - לא יעשה בה
73 לא נחתום, ולא צבע, ולא רפת בקר, ולא יכניס לה
74 אספסתא וכיוצא בה מדברים שעולה מהן הכל חם הרבה,
75 מפני שהחם מפסיד פרות שבאוצר. לפיכך, אם היה אוצר
76 בין בארץ ישראל, שאין החם מפסידו - הרי זה עושה
77 בחנותו כל מלאכת אש; אבל לא יעשה רפת בקר, מפני
78 שמפסיד ריח היין. ואם החזקה החנות בתחלה לרפת או
79 לנחתום וכיוצא בו, ואחר כך רצה בעל העליה לעשות
80 עלתו אוצר - אינו יכול למחות בידו.

81 יג. כבד בעל העליה ורובץ [זרף בה מים] עליתו, או שרבה
82 בחלונות, כדי לעשותה אוצר, וקדם זה ועשה נחתום קדם
83 שיכניס פרות לאוצר, או שהתחיל לאצר שומשמן או
84 רמונים או תמרים וכיוצא בהן, וקדם זה ועשה התנור
85 קדם שיאצר החטין, או שיעשה בעל החנות מחלה על
86 גבה להבדיל בין החנות ויבין האוצר - בכל אלו בעל
87 האוצר מעבב עליו; ואם עבר ועשה תנור וכיוצא בו -
88 אין בעל האוצר יכול להסיר התנור בכל אלו.

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ה

פרק י

90 א. מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, 91

1 דברים אמורים? בשהודה שאין הפתל הזה שלו, אלא
2 חברו מחל לו על הכנסת קורה זו. אבל אם טען 'שפתל
3 זה, שתף אני בו' - הואיל והשתמש בו בקורה אחת,
4 נאמן; ומשתמש בכלן, אחר שישבע הסת שהוא שתף
5 בכל הפתל.

6 ט. היו קורותיו של ראובן בתוך הפתל, ומצד שמעון
7 מקומות חפורין להכניס בהן ראשי הקורות - לא החזיק
8 שמעון להכניס בהן קורות, ואינו יכול לטען שהוא שתף
9 בו; שהרי אין לו בו תשמיש. ויכול ראובן לטען: 'שאני
10 חפתי מקומות אלו מצדך, כדי שיהיו מוכנים עד שתקנה
11 ממני או שתבקש ממני ואמחל לך' - תכניס הקורות בלא
12 חפירה בפתל, כדי שלא יתמטמט פתלי בעת חפירה.

פרק ט

13 א. לא יחפר אדם בור ולא שית [סוג בור ארוך וצר] ולא
14 מערה [בור מכוסה בתקרה], ולא יביא אמת [תעלת]
15 המים, ולא יעשה ברכת מים לשרות בה הבגדים לכבוס,
16 בצד פתלו של חברו - אלא אם כן הרחיק מפתל חברו
17 שלשה טפחים, ויסוד בסיד לכתל בור זה, או מקנה מים
18 זה, או פתל האמה מצד חברו, כדי שלא יבלעו המים
19 ויזיקו פתל חברו.

20 ב. מרחיקין את הגפת [פסולת ויתים] ואת הנבל ואת המלח
21 ואת הסיד ואת הסלעים מפתלו של חברו שלשה טפחים,
22 או סד בסיד. מרחיקין את הנרעים ואת המחרשה ואת
23 הגמה שמתקבץ בה מי רגלים מן הפתל שלשה טפחים.

24 ג. מרחיקין את הרחים שלשה טפחים מן הרחים
25 התחתונה, שהן ארבעה מן העלינה, כדי שלא יניד אותו,
26 או כדי שלא יבהלנו בקול הרחים.

27 ד. ומרחיקין את התנור מן הפתל שלשה טפחים
28 מן הקעיתו, שהן ארבעה משפתו [קצה העליון], כדי שלא
29 יחם הפתל.

30 ה. אכן שהכובס מכה הבגדים עליה עד שיתלבנו, צריך
31 להרחיק אותה ארבע אמות מפתלו של חברו; שבעת
32 שפובס עליה - המים נותזין, ומזיקין את הפתל.

33 ו. לא ישתין אדם מים בצד פתלו של חברו, אלא אם כן
34 הרחיק ממנו שלשה טפחים. במה דברים אמורים? בפתל
35 לבנים. אבל בפתל אבנים, ירחיק טפח; ואם היו האבנים
36 צחיח [יבש] סלע, משתין בצדו בלא הרחקה.

37 ז. מרחיקין את הסלם מן השוכך ארבע אמות, כדי שלא
38 תקפץ הנמיה [חיה קטנה טורפת עופות] בעת שמניח
39 הסלם, ומעלה לשוכך ותאכל הגוזלות.

40 ח. ומרחיקין את הפתל מן המזחילה [מרחב] של חברו
41 ארבע אמות, כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה לזקף סלם
42 ולתקן מזחילה שלו, הואיל והחזיק בה.

43 ט. ראובן שהיה פתלו סמוך לכתל שמעון כמין גם [אוח
44 יוונית דומה ל-ר"], ובא ראובן לעשות פתל שני כנגד
45 פתל שמעון עד שיעשו השלשה פתלין כמין בי"ת - הרי

48 זה נוטע בתוך שלו. וכן ראובן שחפר בור, וירד ומצא
49 שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו - קוצץ וחופר, והעצים
50 שלו. ואם היה קרוב לאילן שמעון בתוך שש עשרה אמה
51 - השרשים של שמעון, קוצצין ונותנין לו. ואם אינו צריך
52 לחפר, ויצאו השרשים של שמעון לתוך שדהו - הרי זה
53 מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעקב המחרשה, וכל שרש
54 שימצא בתוך שלשה טפחים - קוצצו; ואינו חושש שזא
55 ייבש האילן של חברו, שזה בתוך שלו הוא חופר.
56 ח. מי שהיתה שדה חברו נטועה גפנים או שאר אילנות,
57 וכא הוא לנטע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים או אילנות
58 בצד אילנות - צריך להרחיק ארבע אמות. במה דברים
59 אמורים? בארץ ישראל. אבל בחוצה לארץ, ירחיק בין
60 גפנים לגפנים שתי אמות; ובין גפנים לשאר אילנות, או
61 בין אילנות לאילנות, ארבע אמות בכל מקום. היה גדר
62 ביניהם, זה סומך לגדר וזה סומך לגדר בכל מקום. מי
63 שהיה אילן חברו נוטה לתוך שדהו, קוצץ מלא מרדע על
64 גבי המחרשה; ובחורב ובשקמה - קוצץ כל הנוטה, עד
65 שיהיה שקול כנגד המצר. וכן אם היה נוטה על בית
66 השלהין של חברו, או על בית האילן - קוצץ את כל
67 הנוטה, עד שיהיה שקול כנגד המצר.

פרק יא

68 א. מי שעשה גרן בתוך שלו, או קבע בית הפסא, או כל
69 מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהן - צריך להרחיק
70 כדי שלא יגיע העשן או ריח בית הפסא או האבק והעפר
71 לחברו, עד שלא יזיקו. אפלו היתה הרוח היא שמסיעת
72 אותו בעת שעושה מלאכתו, ומלכת העפר או נערת
73 הפשפון והמץ וכיוצא בהן, ומגיעתן לחברו - הרי זה חייב
74 להרחיק כדי שלא יגיעו ולא יזיקו, ואפלו על ידי הרוח
75 המצויה; שכל אלו כמי שהזיק בחציו הן.
76 ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק כל כך - אם הולכה
77 הרוח המצויה את המץ ואת העפר והזיקה בהן, הרי זה
78 פטור מלשלם; שהרוח היא שסיעה אותו, ואין נזק זה בא
79 מכת המזיק עצמו.
80 ג. הכותש את הריפות [סומטומים] וכיוצא בהן בתוך
81 שלו, ובעת שמכה מנגד חצר חברו עד שהנגד כסוי
82 החבית על פי החבית - הרי זה כמזיק בחציו, וחייב
83 להרחיק כדי שלא ינגד, או יבטל ממלאכתו שמוזקת. ואם
84 הזיק בעת הנגד - חייב לשלם, שהרי מכחו בא הנזק.
85 ד. כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה - אם לא
86 הרחיק, וראה חברו ושתק - הרי זה מחל, ואינו יכול לחזר
87 ולהצריכו להרחיק. והוא, שיראה ממנו שמחל - כגון
88 שסיע עמו ביד, או שאמר לו לעשות, או שראהו שעשה
89 בצדו בלא הרחקה ושתק ולא הקפיד על זה; שכל
90 המחזיק בנזק, וזה בו כמו שבארנו. במה דברים אמורים?
91 בשאר נזקין, חוץ מארבעת מיני נזקין אלו האמורות
92 בפרק זה - שהן: העשן, וריח בית הפסא, והאבק וכיוצא

1 ובחורב ובשקמה [עץ תאנים] חמשים אמה, מפני נזאי
2 [יופי] העיר. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר בפחות מזה,
3 קוצצין אותו. ואם האילן קדם, נותנין לו בני העיר את
4 דמיו; ואם היה הדבר ספק ולא נודע איזה מהן קדם, אין
5 לו לבעל האילן דמים, אלא נוטל עציו, והולך.
6 ב. מרחיקין גרן קבועה [שדשים את התבואה והרבה מוח
7 במקום] מן העיר חמשים אמה, כדי שלא יוליד הרוח
8 התכן בעת שזורה, ויזיק לבני העיר. וכן לא יעשה אדם
9 גרן קבועה בתוך שלו, אלא אם כן היה לו חמשים אמה
10 לכל רוח, כדי שלא יזיק התכן לנטיעת חברו או לנירו
11 [מקום חרוש].
12 ג. מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבקרים מן
13 העיר חמשים אמה.
14 ד. ואין עושין ברכי [מפעל לעיבוד עורות] אלא למזרח
15 העיר, מפני שרוח מזרחית חמה וממעת הנזק ריח עבוד
16 העורות.
17 ה. מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חברו,
18 שהרי מי המשרה נבלעין בארץ והולכין ומפסידין הירק,
19 או שנטע בשרשין קרוב מן הבצלים של חברו, שהן מפיגין
20 טעמן, או שנטע חרדל בצד פורת דבורים, שהרי הדבורים
21 אוכלין העלין ומפסידין הדבש - בכל אלו וכיוצא בהן,
22 אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק; ועל הנזק להרחיק
23 את עצמו, אם ירצה, עד שלא יגיע לו הנזק; שזה בתוך
24 שלו הוא עושה, והנזק בא לחברו מאליה. במה דברים
25 אמורים שאינו מרחיק? בשהיה הנזק בא מאליה אחר
26 שפסקו מעשיו של מזיק. אבל אם היו מעשיו של זה
27 שעושה ברשותו מזיקין את חברו בשעת עשייתו, הרי זה
28 כמי שמזיק בידו; הא למה זה דומה? למי שעמד
29 ברשותו, ויורה חצים לחצר חברו ואמר: 'ברשותי אני
30 עושה', שמונעין אותו. וכן כל ההרחקות האמורות
31 למעלה בענין זה - אם לא הרחיקו, הרי זה כמי שהזיק
32 בחציו. לפיכך, צריך להרחיק משרה מן הירק, ובשרשין
33 [חציר] מן הבצלים, וחרדל מן הדבורים, שלשה טפחים
34 או יתר מעט - כדי שלא יהיה הנזק בידים; אבל להרחיק
35 עד שלא יבוא הנזק מאליה, אינו צריך.
36 ו. בעל עליה שהיה שופך מים, והן יורדין על הדך בבית
37 למטה - אם היתה שם מעזיבה [טיח טפיגה] שהמים כלין
38 בה בעת שפיקה, ואחר שפסקו עליון מלשפך יבלעו המים
39 וינשפו על התחתון - צריך התחתון לתקן ולהרחיק
40 עצמו מן הנזק; ואם אין שם מעזיבה, אלא כשישפך ירדו
41 המים מיד - הרי זה כמזיק בחציו, והעליון מתקן, או
42 ימנע מלשפך. וכן כל כיוצא בזה.
43 ז. מי שהיה לו בור בתוך שדהו, וכא חברו ונטע אילן
44 בתוך שדהו קרוב לבור חברו - אין בעל הבור יכול לעקב
45 עליו ולומר לו: 'הרי שרשי האילן נכנסין לבור שלי
46 ומפסידין אותו'; שזה נזק הבא מאליה הוא לאחר זמן,
47 ובעת שנטע אינו מזיק; וכשם שזה חופר בתוך שלו, כך

מתוך מהדורת חזק

46 בלא שומא, וטלו אתם את החצי הטוב, כדי שיהיה חלקי
47 סמוך לשדה שלי - הורו מקצת הגאונים ששומעין לו;
48 ולזה דעתי נוטה, וכו' ראוי לדון.
49 ב. הבכור שחלק, נוטל שני חלקים שלו כאחד. אבל
50 היבם שחלק עם אחיו בנכסי האב, נוטל חלקו וחלק אחיו
51 בגורל; ואם עלו במקום אחד, עלו; ואם עלו לו בשני
52 מקומות, עלו.
53 ג. ארץ מרבעת שהיה הנזה מקיף לה מזרח וצפון,
54 והדרה דרום ומערב - חולקין אותה באלקסון, כדי שיגיע
55 לזה נזה ודרה, ולזה נזה ודרה. ואם אמר: 'תנו לי החצי
56 שמצד זה שהוא בצד שדי', שומעין לו. כללו של דבר:
57 כל דבר שהוא טוב לזה, ואין על חברו הפסד כלל -
58 כופין את חברו לעשותו.
59 ד. אחד מן האחים או מן השתפין שמכר חלקו לאחר -
60 מסלקין את הלוקח, ונותנין לו שאר האחים או השתפין
61 דמים שנתי, והולף, כדי שלא יפנס זר ביניהם.
62 ה. ולא עוד, אלא כל המוכר קרקע שלו לאחר - יש
63 לחברו שהוא בצד המצר שלו לתן הדמים ללוקח, ויטל
64 אותו, וזה הלוקח הרחוק, כאלו הוא שליח של בן המצר;
65 בין שמכר הוא, בין שמכר שלוחו, בין שמכרו בית דין,
66 בין שמכר שלוחו - יש בו דין בן המצר. אפלו היה
67 הלוקח תלמיד חכמים ושכן וקרוב למוכר, וכן המצר עם
68 הארץ רחוק - בן המצר קודם, ומסלק את הלוקח, ודבר
69 זה, משום שגאמר: "ועשית הלזר והטוב"; אמרו חכמים:
70 הואיל והמכר אחד הוא - טוב וישר הוא שיקנה מקום זה
71 בן המצר, יתר מן הרחוק. היו בגי המצר רבים - כלם
72 זוכים בזה השדה הנמכרת, והיא ביניהן לפי מנגנון, ונותנין
73 כלן הדמים ללוקח; והוא, שבאו כלן פעם אחת. אבל אם
74 קדם אחד מהן וסלק הלוקח - זכה בה לבדו, הואיל והוא
75 בן המצר. וכן אם באו מקצתן, ומקצתן במדינה אחרת -
76 מסלקין אותו אלו העומדין כאן בלבד, והיא להן. וכן
77 המוכר לאחד מבני המצר, או לאחד מן השתפין שלו
78 במשא ומתן - אף על פי שאינו שתפו בקרקע, זכה בה;
79 ואין שאר השתפין או שאר בני המצר נוטלין עמו.
80 ו. המוכר כל נכסיו לאחד - אין בעל המצר של שדה
81 אחת מהן מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא
82 ואחרת קנה כאחד. וכן המוכר לבעלים הראשונים, או
83 הלוקח מן הגוי - אין בו דין בן המצר.
84 ז. המוכר לגוי - משמתין [מנדים] אותו עד שיקבל כל
85 אנס שיבוא מן הגוי, עד שינהג הגוי עם בן המצר הזה
86 שלו כדיני ישראל בכל. ואם אנסו בדבר שלא כדין
87 ישראל, ישראל משלם המוכר.
88 ח. השכירות, אין בה משום דין בן המצר.
89 ט. הממשכן מקום, ואחר כך מכרו לזה שהוא ממשכן
90 בידו - אין בו משום דין בן המצר. וכן המוכר מקום רחוק
91 כדי לגאל מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאל מקום יפה

1 בו, ונדנוד הקרקע; שכל אחד מאלו, אין לו חזקה. ואפלו
2 שתק הנזק כמה שנים, הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן
3 הנזק ראיה במקום שצריך מחיצה, כופהו לעשות מחיצה
4 בכל עת שירצה, כמו שבארנו. ולמה שנו נזקים אלו
5 משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו;
6 וחקתו שאינו מוחל, שהנזק הנזק קבוע. ואם קנו מידו
7 שמחל בנזקין אלו, אינו יכול לחזור בו.
8 ה. מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או גבלות וכיוצא בהן
9 במקומו, ויבואו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו,
10 והרי הן מצוין לחברו בקולן וצפצופן, או בדם שברגליהן
11 שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פרותיהן - אם היה
12 חברו קפדן או חולה שצפצופן זה מדיקו, או שהפרות שלו
13 נפסדין בדם - חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד
14 שלא יבוא הנזק ממחמתו; שנוק זה דומה לריח בית הפסא
15 וכיוצא בו, שאין לו חזקה. וכן בגי מבוי או בגי חצר
16 שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו שהרי החזיק, והיו
17 העם נכנסין ויוצאין לקנות ממנו, ושתקו - לא החזיק
18 בדבר זה, ויש להן בכל עת לעבב ולומר: 'אין אנו יכולין
19 לישן מקול הנכנסין והיוצאין'; שזה הנזק קבוע הוא, כמו
20 העשן והאבק. וכן הורו הגאונים.
21 ו. מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון, או
22 העביר אמת המים, או לא הרחיק מה שראוי להרחיק,
23 והרי המחזיק טוען: 'אתה אמרת לי לעשות', או 'מחלת
24 לי אחר שראית', או 'שהכר הנזק ושתקת ולא מחית בי',
25 והנזק אומר: 'עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם', או
26 שאמר: 'כשראיתי מחיתי בך, ואתה אומר עתה ארחיק או
27 אסתם, ואתה מדחה אותי מיום ליום כדי שתקבע הנזק';
28 - בכל אלו וכיוצא בהן, על הנזק להביא ראיה; ואם לא
29 הביא, ישבע המחזיק הסת [שבועת דיינים] - ללא נקישת
30 חפץ ויפטר.

31 ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן וריח הפסא
32 וכיוצא בהן, וטען המחזיק שקנה מידו של נזק - על המחזיק
33 להביא ראיה שקנו מידו; ואם לא הביא ראיה, ישבע הנזק
34 הסת שלא קנו מידו על כך, ויסלק זה הנזק.

פרק יב

36 א. האחים או השתפין שבאו לחלק את השדה, ולטל כל
37 אחד מהן חלקו - אם היתה פלה שוה ואין שם מקום
38 טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה
39 בלבד. ואם אמר אחד מהן: 'תנו לי חלק מצד זה, כדי
40 שיהיה סמוך לשדה האחרת שלי ויהיה הכל שדה אחת'
41 - שומעין לו, וכופה אותן על זה; שעפוכן בדבר זה, מדת
42 סדום היא. אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב
43 לנהר יותר, או קרוב לדרך, ושמו אותה היפה כנגד הרע,
44 ואמר: 'תנו לי בשומא שלי מצד זה' - אין שומעין לו,
45 אלא נוטל בגורל. אמר: 'תנו לי חצי מדתה מן הצד הרע

46 ויבדקו ויבדקו קנייתיה' - נשבע בקניטת חפץ, ונוטל כדין כל
 47 השלוחין [שנשבעים ונוטלים]. ויבדקו לי שצריך לטעון
 48 דמים שהן ראויין, או יתר מעט; אבל אם אמר על שוה
 49 מאה: 'במאתים קניתי', אינו נאמן.
 50 ג. היה כתוב בשטר מתנה: 'וקבלתי עלי אחריות מתנה זו,
 51 שאם תצא מידו אמתן לו מאתים' - נותן לו בן המצר מאתים,
 52 ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינה שוה אלא מנה.
 53 ד. החליף חצר בחצר, אין בה דין בעל המצר. החליף
 54 חצר בבקמה או בשאר מטלטלין - רואין דמי אותה
 55 בבקמה או אותן המטלטלין, ונותן לו בן המצר ומסלקו;
 56 ואינו יכול לומר לו: 'תן לי כמין שלקחתי בו', שזו
 57 הערמה היא, ואינה מועלת כלום.
 58 ה. מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך מכר לו
 59 קרקע בצד אותה שבאמצע - רואין: אם אותו המעט
 60 שמכר לו תחלה הוא עדית או זבורית לגבי זאת הקרקע
 61 שמכר לו באחרונה - זכה הלוקח, ואין בן המצר יכול
 62 לסלקו, שהרי הוא עצמו בן מצר הוא, מפני אותו המעט
 63 שקנה באמצע. ואם אותו המעט כמו זאת שמכר לו בסוף
 64 בצדו - הרי זה מערים, וכן המצר מסלק אותו מן השדה
 65 שקנה בסוף.
 66 ו. המוכר על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח
 67 - אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקיימו התנאים, ויזכה
 68 הלוקח בקרקע ולא תשאר בה עלה כלל; ואחר כך יסלק
 69 אותו.
 70 ז. הלוקח שבנה והשביח, או סתר והפסיד - בן המצר
 71 מסלקו ונותן לו דמים הראויין לו, והרי הוא בכל מעשיו
 72 כמו השליח. וכן אם לזה הלוקח קדם שיסלק אותו בן
 73 המצר, וסלקו בן המצר - אין בעל חוב שלו טורף מיד
 74 בן המצר. זה הוא העקר בכל אלו הדינים: שכל הלוקח
 75 בצד מצר חברו, הרי הוא כמו שליח לחברו, ולתקן שלחו,
 76 ולא לעות. לפיכך, אם השביח - נוטל הוצאה; ואם
 77 הפסיד וסתר והרס או אכל פרות - מנכין אותו מן הדמים.
 78 במה דברים אמורים שמחשבין לו הפרות? בשאכלן אחר
 79 שבא בן המצר והביא מעות לסלקו. אבל כל הפרות
 80 שאכל מקדם - שלו הוא אוכל, ואין מחשבין אותו.
 81 ח. אחד שלקח משנים שדה אחת, ובא בעל המצר לסלקו
 82 מחציה בלבד שלקח מן האחד - אינו יכול, אלא מסלקו
 83 מכלה או מניח בלה. אבל המוכר קרקע לשנים - יש לבעל
 84 המצר לסלק שניהם, או לסלק האחד ולהניח אחד.
 85 ט. בן המצר שבא לסלק את הלוקח, וקדם שיסלקו מכר
 86 את השדה שיש לו על המצר - אבד את זכותו.
 87 י. שליח שמכר, והרי הוא בעל המצר - אינו מסלק את
 88 הלוקח; שהרי הוא מכר לו, ואין לך מחילה גדולה מזו.
 89 יא. בעל חוב של מוכר ששרף השדה מיד בעל המצר -
 90 הרי בעל המצר חוזר ונוטל מן הלוקח שסלקו, והלוקח
 91 חוזר ונוטל מן המוכר.
 92 יב. כל בעל חוב ששרף בחובו, יש לבעל המצר לסלקו;

1 בדימו, או שמכר כדי לתן מנת המלך, או שמכר לקבורה,
 2 או שמכרו למזון האשה או הבנות - אין באחד מאלו דין
 3 בן המצר, אלא זכה הלוקח.
 4 י. ולמה אין בהן דין בן המצר? שכל אלו טרודין למכר,
 5 ומפני צורך גדול מוכרין, ואם תאמר 'יש בה דין בן
 6 המצר', לא ימצאו לוקח, שהרי הוא אומר: 'למה אטרח
 7 ואקח, ויבוא זה ויסלק אותי'? ואין הבעלים יכולין
 8 להמתין עד שיביא בעל המצר מעות ויקנה.
 9 יא. הרי שטען הלוקח ואמר: 'מפני המס וכיוצא בו מכר
 10 לי המוכר', ובעל המצר אומר: 'שקר אתה טוען לבטל
 11 זכותי' - על בעל המצר להביא ראיה, ואחר כך יוציא מיד
 12 הלוקח; ואם לא הביא ראיה, ישבע הלוקח הסת.
 13 יב. אפלו היה שם בדבר ספק, אין הלוקח מסתלק אלא
 14 בראיה ברורה שמביא בעל המצר. לפיכך, אם טען הלוקח
 15 ואמר לו: 'גזלן אתה לשדה זו', 'אריס אתה', או 'שוכר
 16 אתה' או 'ממשכן' - צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא
 17 בעל המצר, ושקרקע זו בחזקתו. וכן כל כיוצא בזה.
 18 יג. המוכר ליתומים קטנים, אין בו דין בעל המצר; הטוב
 19 והישר שעושין חסד עם אלו, יתר מבעל המצר.
 20 יד. וכן המוכר לאשה - אין בו דין בעל המצר, מפני
 21 שאין דרכה לטרח תמיד ולקנות, והואיל ולקחה, חסד
 22 הוא שמתעמד הקרקע בידיה.
 23 טו. מכר לטמטום ואנדרגיס, אין בעל המצר יכול
 24 לסלקו, מפני שהן ספק אשה.
 25 טז. היתה הקרקע של אחד, והבנן או האילנות של אחד
 26 - אם יש לבעל הבנן או לבעל האילנות זכות בקרקע, כל
 27 אחד מהן בן מצר של חברו; לפיכך, אם מכר אחד מהן
 28 חלקו, חברו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות
 29 או לבעל הבנן כלום בקרקע, אלא כל זמן שירצה יאמר
 30 לו: 'עקר אילנך או הרס בנינך', ומכר בעל השדה - זכה
 31 הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנן מסלק אותו.
 32 ואם מכר בעל האילנות או בעל הבנן, הרי בעל הקרקע
 33 מסלק אותו.
 34 יז. היה מפסיק בינו ובין מצר חברו רכב [שורה] של
 35 דקלים, או בגני גבוה וחק, או גמא וכיוצא בהם - רואין:
 36 אם יכול להכניס אפלו תלם אחד בתוך הדבר המפסיק,
 37 עד שיתערבו שתי השדות - הרי זה בן מצר שלו, ומסלק
 38 הלוקח; ואם לאו, אינו מסלק הלוקח.

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ה

פרק יג

41 א. הנותן מתנה, אין בה דין בן המצר. היה כתוב בשטר
 42 מתנה שאחריות מתנה זו על הנותן, יש בה דין בן המצר;
 43 הואיל ויש בה אחריות - מכירה היא, ולא כתב מתנה,
 44 אלא לבטל זכות בן המצר. וכמה נותן לו? מה שהיא שוה.
 45 ב. אמר הלוקח: 'בן הוא, והערמה עשינו ומכירה היא,

מתנה. לקח שוה מנה במאמץ - אינו יכול לסלקו, עד
שיתן המאמץ. טען בן המצר שזו קנוינא ביניהן - נשבע
הלוקח בנקיטת חפץ, ונוטל מאמץ. ואם היו שם עדים
שנתן מאמץ, וכן המצר טוען שאמנה היתה בינו וביין
המוכר, ואני יודע בודאי שלא לקח ממנו אלא מאה - הרי
זה נתן המאמץ כמו שהעידו העדים, ואחר כך מסלקו,
ומשביעו הסת שלקח במאמץ, ונפטר.
ה. כל הרוצה למכר קרקע, וכאן שנים, כל אחד מהן
אומר: 'אני אקח בדמים אלו', ואין אחד מהן בעל המצר -
אם היה האחד מיושבי העיר ואחד משכני השדה, בן העיר
קודם; שכן ותלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם; קרוב
ותלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם; שכן וקרוב, השכן
קודם; שגם זה בכלל הטוב והישר הוא. קדם אחד מהן
וקנה, זכה; ואין חברו שראוי לקדם לו יכול לסלקו, הואיל
ואין אחד מהן בעל המצר; שלא צוה חכמים בדבר זה דרך
דין, אלא דרך חסידות ונפש טובה היא שעושה כך.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות שלוחין ושותפין

ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושותפו,
ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושיכרן. ובאור כל
הדינים האלו - בפרקים אלו.

פרק א

א. האומר לשלוחו: 'צא ומכר לי קרקע או משלטין', או
'קנה לי' - הרי זה מוכר ולוקח לו ועושה שליחותו, וכל
מעשיו קניין. ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים,
אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו; ואין צריכין עדים
אלא לגלות הדבר, אם פפר אחד מהם, כשאר כל הטענות.
ב. שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום. וכן אם
טעה בכל שהוא, בין בקרקע בין במשלטין - חוזר, שהרי
אומר לו: 'לתקן שלחתיך, ולא לענות'. ולא אמרו
שהחזירה במשלטין שותות, והעבדים והשטרות
והקרקעות אין בהן חזירה, אלא במוכר שלו, או קונה
לעצמו; אבל השליח שטעה בכלל בכל שהוא, חוזר.
ג. נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא
באחריות - הרי זה עוות; והשליח לוקח אותה לעצמו
שלא באחריות כמו שעשה, וחוזר ומוכר אותה למשלח
באחריות; הואיל וקנה אותה במעוטי, האחריות על
השליח. וכן כל פיצא בזה. לפיכך, אם התנה עליו
שעשהו שליח בין לתקן בין לענות - אפלו מכר לו שוה
מאה בדינר, או לקח שוה דינר במאה - אינו יכול לחזר
בו, ותיב המשלח לתן לו כפי התנאי.
ד. האומר לשלוחו: 'מכר לי משדה שלי בית סאה', ומכר
לו בית סאתים - הרי זה מוסיף על דבריו, וקנה הלוקח
בית סאה בלבד. אמר לו: 'מכר לי בית סאתים', ומכר לו
בית סאה - הרי זה מעביר על דבריו, ולא קנה לוקח. אמר

לא יהיה כח הטורף גדול מכת הלוקח. ואם ירצה הנטרף
לתן הדמים שהיו חוב עליו - תחזור לו שדהו לעולם, כמו
שיתבאר במקומו.
יג. קטן שהיה בן המצר, וראו בית דין שזכות היא לו -
מסלקין לו את הלוקח, או ישלו לו חלק עם שאר בעלי
המצר כמו שיראו.
יד. בעל שהיתה אשתו בן המצר, הרי זה מסלק את
הלוקח; שכל נכסי אשתו ברשותו, וכל זכות שתבוא לה
- זכות היא לו. אפלו קנו מיד אשתו שמחלה בזכות זו
ללוקח - אינו מועיל, אלא הבעל מסלקו. עמדה האשה
מדעתה, וסלקה את הלוקח, וכן העבד שהיה נושא ונותן
בנכסי אדוניו, שסלק את הלוקח - אם רצה הבעל או
האדון, מקים על ידיהן; ואם רצה, לא יקים, ותחזור
ללוקח, ויחזיר הדמים.

פרק יד

א. הרוצה למכר שדהו, והביא בן המצר שלו וזה שהוא
רוצה לקח ממנו לבית דין, ואמר לבן המצר: 'אם תרצה
לקנות בכך וכך קנה, ואם לאו - סלק עצמך, והרי זה
לוקח' - הרי זה לא נשארה לו טענה; אלא או מביא מעות
מיד וקונה, או בטלה זכותו. אמר: 'אטרח ואביא', אין
שומעין לו. 'אלף ואביא' - אם הוא אמוד שיש לו,
ממתינין לו עד שאלף ויביא; ואם אינו אמוד, אין שומעין
לו, שאינו רוצה אלא להשמיט. לפיכך אומרים לו: 'או
הוציא עתה וזוים, או בטלה זכותך'; שאין קובעין זמן
לבעל המצר. הוציא בן המצר המעות, והוציא הלוקח
מעות - אם היו של לוקח טובים מזויו, או ממחרין לצאת
יתר מזויו - בטלה זכותו, ואין לו דין בן המצר. היה
רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים, וכן המצר רוצה
לזרעה - הלוקח זוכה, משום ישוב הארץ, ואין בה דין
בן המצר.
ב. בא הלוקח ונמלך בבן המצר, ואמר לו: 'הרי פלוני בן
המצר שלך רוצה למכר לי שדה זו, אלף ואקח ממנו';
ואמר לו: 'לך וקח' - לא בטל זכותו; ויש לו לסלק אותו
אחר שקנה, אלא אם כן קנו מידו. במה דברים אמורים
שצריך קנין? בשמחל לו קדם שיקנה. אבל אם מחל לו
זכותו אחר שלקח, כגון שבא בן המצר וסייע עמו, או שכר
ממנו, או שראה אותו בונה וסותר כל שהוא ומשפמש ולא
מחה בו ולא ערער - הרי זה מחל, ושוב אינו יכול לסלקו.
ג. היה בן המצר במדינה אחרת, או חולה, או קטן, ואחר
זמן הבריא החולה, או הגדיל הקטן, ובא ההולף - אינו
יכול לסלקו; שאם אפה אומר בן - אין אדם יכול למכר
קרקעו, שהרי הלוקח אומר: 'לאחר כמה שנים תצא
מיד'. וכן הורו הגאונים.
ד. המוכר שוה מאמץ במנה - אם לכל העם מוזיל
ומוכר, נותן לו בן המצר מאה ומסלקו; ואם אינו מוזיל
לכל העם - נותן לו מאמץ שהיא שוה, שהמוכר נתן לזה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תשרי - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קלה

מתוך מהדורת חזק

אם טען ראובן ואמר: 'לא שלחתי כתב ואחרים רמו בך',
שמעון חב באחריותו, וישלם לראובן אחר שיתורים על מי
ששלח כתב זה מדעתו ולא יודה. ויש מי שהורה שישבע
ראובן ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.
ט. לוי שבא בשליחות ראובן, ולקח חמשים משמעון,
ובא ראובן ואמר: 'לא שלחתי לקח אלא עשרים,
ועשרים בלבד הביא לי' - הרי ראובן נשבע שלא שלחו
לקח אלא עשרים ועשרים בלבד הביא לו, כדין כל מודה
במקצת; ולוי נשבע הסת שהחמשים שנתת לי נתתי
לראובן. וישלם שמעון מביטו, אם היה חב לראובן. וכן
כל פיוצא בזה.

יום ש"ק כ"ד תשרי ה'תשע"ה

פרק ב

א. אין הגוי נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם, וכן
אין ישראל נעשה שליח לגוי לדבר מן הדברים, שנאמר:
"בן תרימו גם אתם" - מה "אתם" בגי ברית, אף שלוחכם
בגי ברית; והוא הדין לכל התורה בלה. ומה משלחכם בן
ברית, אף בכל התורה בלה המשלח בן ברית.
ב. עושה אדם שליח איש או אשה, ואפלו אשת איש;
ואפלו עבד ושפחה - הואיל והן בגי דעת וישנן במקצת
מצוות, נעשין שלוחין למשא ומתן. אבל מי שאינו בן דעת,
והוא חרש שוטה וקטן - אינן נעשין שלוחין; ולא עושין
שליח, אחד הקטן ואחד הקטנה. לפיכך, השולח בנו קטן
אצל התנאי [ובחשבוננו "זכות" בשני איסורים], ומדד לו
באסר [סוג מטבע] שמן, ונתן לו את האסר [הנותר - בתור
"עודף"], ואבד את השמן ואת האסר - התנאי חב לשלם;
שלא שלחו אלא להודיעו, ולא היה לו לשלם אלא בן דעת.
וכן כל פיוצא בזה. ואם פרש ואמר: 'שלח לי עם הקטן',
הרי זה פטור.
ג. האומר לחברו: 'מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין
מלוה, שלחתי לי ביד פלוני' - אפלו היה קטן - אם רצה
לשלחו בידו, נפטר; ואינו חב באחריותו. וכן שנים
שהתנו ביניהן שפל מי שיצא לשלח לחברו, ישלח ביד
מי שיצא המשלח - הרי זה משלח ביד מי שיצא לו
שהוא ראוי להוליך דבר זה; ואם אבד או נגנב בדרך, או
שכפר בו השליח - הרי המשלח פטור, שפל תנאי
שבממון קים.
ד. השליח שקנה או שמכר, והודיע שהוא שליח בדרך זה
לפלוני - אף על פי שמשך או שהמשיך, ונמצא שעבר על
דעת משלחו - בטל המקח, ומחזיר. ואם לא הודיע שהוא
שליח - נקנה המקח, ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו.
ה. ראובן שקנה שדה משמעון, ואמר לו: 'ללוי קניתי
אותה', וכתב שטר מכר בשם לוי, וחרו ראובן ואמר
לשמעון: 'לעצמי קניתי', חזר וכתב שטר מכר בשמי' -
אין כופין את המוכר לכתב לו שטר אחר בשם ראובן.

לו: 'מכר לי שדי לאדם אחר', והלך השליח ומכרה לשנים
- ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו. אמר לו: 'מכר לי
שדי', ולא פרש - אפלו מכרה למאה, ממכרו קים.
ה. הנותן מעות לשלוחו לקח לו בהן חטים, או מין ממיני
סחורה, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת. נתן לו
מעות לקח בהן חטים בין לאכילה בין לסחורה, והלך
ולקח לו בהן שעורים, או שנתן לו לקנות שעורים והלך
ולקח לו חטים - אם פחתו דמי זה שלקח, פחתו לשליח,
מפני שהוא משנה; ואם הוסיפו דמיהן, הוסיפו לבעל
המעות. היה השער קצוב וידוע, והוסיפו לשליח במנן
או במשקל או במדה - כל שהוסיפו לו המוכרים, הרי הן
של שניהם; וחולק התוספת, השליח עם בעל המעות.
ואם היה הדבר שאין לו קצבה, הכל לבעל המעות.
ו. מי שהיה חב לחברו ממון, בין משום מלוה בין משום
פקדון או שכירות, ונתן הממון ביד השליח, ואמר לו:
'הולך ממון זה לבעל חובי' - אין השליח צריך להטפל
ולתן לו בפני עדים; ואם אמר לשליח: 'אל תפרע חוב
זה אלא בעדים', ופרעו שלא בעדים - חב לשלם. וכן
אם היה החוב בשטר, בין שאמר לו: 'קח לי השטר ונתן
לו המעות', בין שאמר לו: 'נתן לו המעות וקח השטר',
ונתן בלא עדים ולא לקח השטר - חב לשלם, שהרי
לתקן שלחו, ולא לענות.
ז. השולח ממון שבידו ביד שליח, ואמר לו: 'הולך ממון
זה לפלוני שאני חב לו', והלך ונתן לו שלא בעדים -
השליח אומר: 'נתתי', ובעל חוב או הפועל אומר: 'לא
לקחתי', והרי שלשתי עומדין - השליח נשבע הסת שנתן,
ובעל חוב או הפועל נשבע הסת שלא לקח, וישלם הלה
לבעל חובו או לפועל או לבעל הפקדון. ואפלו היו
השלוחין שנים - אין צרותן מועלת, מפני שהן פנוגעים
בעדותן, שהרי חבין להשבע הסת. במה דברים אמורים?
בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב, והרי שלשתי
עומדין. אבל אם בא שליח ואמר: 'נתתי כמו שאמרתי לי'
- אינו יכול להשביעו הסת שעשה שליחותו, שהרי אין
שם טוען עליו טענת ודאי שלא נעשה שליחותו. וכן אם
מתו השלוחין, או הלכו להן למדינת הים, ובא בעל חוב
לתבע חובו - אינו יכול להשביעו הסת שלא פרעו
השליח, שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי
שלקח; אלא מחירים הלזה סתם, ומשלם החוב שעליו.
וכן כל פיוצא בזה.
ח. ראובן ששלח כתב לשמעון, ואמר לו: 'מנה שיש לי
בידך, שלחתי לי ביד לוי' - אם רצה לשלחו, אינו חב
באחריותו, בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון; והוא, שיכיר
שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר: 'לא כתבתי ולא
שלחתי לך' - ישבע הלזה הסת שכתב ידו בא עליו ולפיכך
שלח, ויפטר; וכזה הורו רבותי. אבל אם לא היה הכתב
בכתב ידו, או שאין הלזה יודע אם הוא כתב ידו או אינו
- אפלו היו פתכין בו סימנים ואותות שביניהן ביחוד -

מטלטלין פקדון, ורצה לעשות שליח לדון עם זה, 47
והוציא קרקע או הפקדון מפתח ידו - הרי זה כותב לו 48
הרשאה [שהקנה לו הזכויות]. וצריך לקנות מידו 49
שהרשאה, ואמר לו: 'לך דון וזכה והוצא לעצמך', וכיצא 50
בענינים הללו; ואם לא כתב לו כן, אינו יכול לדון עמו, 51
מפני שהוא אומר לו: 'אין אתה בעל דיני'. אף על פי 52
שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וכל מה שצוה בו, הרי 53
הוא של משלחו. וכל ההוצאות שיוציא השליח על דין 54
זה שהרשה בו, הרי המשלח חייב בהן; שכן כותבין 55
בהרשאה: 'כל שתוציא בדין זה, עלי לשלמו'. 56
ב. הקנה לזה המרשה שליח או רביע מה שיש לו ביד 57
חבירו, הרי זה דין על הכל; הואיל ודן על חלקו, והרי הוא 58
בעל דינו בחלקו - דין על הכל. 59
ג. אחד מן האחים שלא חלקו, או מן השתפין, שבא 60
לתבע - תובע על הכל; הואיל ויש לו חלק בזה המזון, 61
אין צריך הרשאה ממשאר שתפין. ואין השתף האחר יכול 62
לומר לשותפו שדן: 'אלו אני הייתי התובע, הייתי טוען 63
טענה אחרת ומחייב בעל דיני', שהרי אומרים לו: 'למה 64
לא באת לתבע גם אתה? לפיכך, אם בא ממדינה אחרת, 65
יש לו לחזור על בעל הדין, ולדון עמו, ולומר לו: 'אני 66
איני מודה בכל מה שטען שתף שלי'; לפיכך יש לנתבע 67
לעכב ולומר לזה: 'או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה, 68
שהרי ממון שגייסם בדי ושיגייסם בעלי דיני, ולמחר יבוא 69
אחיק או שתתפ ויתבע גם הוא'. 70
ד. הבעל בנכסי אשתו, צריך הרשאה; ואם יש שם פרות 71
בקרקע - מתוך שיש לדון על הפרות שהרי הן שלו, דן 72
על הקרקע, ואין צריך הרשאה מאשתו, שאם אין קרקע 73
אין פרות. 74
ה. מי שהיה לו ביד חבירו פקדון או מלוה, בין מטלטלין 75
בין מעות, ועשה שליח בעדים להביאן לו - הרשות ביד 76
זה שהן אצלו: אם רצה לתן - נפטר ואינו חייב באחריותו, 77
שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן - אינו נותן, שאין 78
זה בעל דינו עד שיבוא בהרשאה על הפקדון. וכל הבא 79
בהרשאה, הרי הוא בכלל הנאמר בהן: 'ואשר לא טוב 80
עשה בתוך עמיו'. 81
ו. התובע חבירו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, 82
וכפר בו - אינו יכול לכתב הרשאה עליו; שגמץ אצלו 83
כמשקר - שהוא אומר לו: 'הרשיתך לטל מה שיש לי ביד 84
פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו כלום'. וכן מי 85
שנתחייב לו חבירו שבועה, אינו יכול להרשות עליו אחר 86
להשביעו; שאין שם דבר שיקנה לו, ואין אדם מרשה על 87
תביעת דברים, שאין הדברים נקנין אלא עם תביעת המזון. 88
ז. מי שהיה לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה להרשות 89
שליח להביאן - אין הקנין [סודר] מידו מועיל בה, שאין 90
המטבע נקנה בחליפין. אלא כיצד עושה? נותן לו קרקע 91
כל שהוא, ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן 92
בהרשאה זו, והולך ודן עמו, ומוציאן. היתה לו מלוה ביד 93

1 ואם התנה עמו בתחלה ואמר לו: 'לעצמי אקנה, וזה
2 שאכתב שטר בשם לוי כדי שלא ידעו בי שאני הוא
3 הקונה' - הרי זה כופהו לחזור ולכתב לו שטר אחר בשמו.
4 ו. הסרסור - שליח הוא, אלא שהוא נוטל שכר על
5 שליחותו; לפיכך, אם שנה על דעת הבועלים, משלם מה
6 שהפסיד. כיצד? הרי שנתן ראובן חפץ לשמעון הסרסור,
7 ואמר לו: 'מכר לי זה, ואל תמכר בפחות ממאה', והלך
8 ומכרו בחמשים - משלם חמשים מביתו; מכרו במאתים
9 - הכל לראובן. וכן כל פיוצא בזה. ראובן אומר: 'במאה
10 אמרתי לך למכר', והסרסור אומר: 'בחמשים אמרתי לי,
11 וכן מכרתי בחמשים' - נשבע הסרסור שבועת התורה,
12 שהרי הודה במקצת. ואם כבר נתן לו החמשים - נשבע
13 הסת שעשה שליחותו, וזוכה הלוקח. ואם ידע הלוקח
14 שחפץ זה של ראובן הוא, ושנה המוכר לו סרסור הוא -
15 יחזיר החפץ לבדליו; ויחרים על מי שנתן לו רשות למכר
16 בחמשים, או שרצה בחמשים, וחזר בו אחר שקניתי.
17 ז. כל סרסור שהודיע ללוקח שחפץ זה או קרקע זה של
18 ראובן, ואחר שקנה הלוקח אמר ראובן: 'איני רוצה למכר
19 בדמים אלו' - מחזיר הלוקח, שהרי לא פסק [נקב בסכום
20 של] דמים ואמר לו 'מכר בך בך וך'. וכל סרסור שאבד
21 החפץ מידו, או נגנב, או נשבר - חייב לשלם, מפני שהוא
22 נושא שכר.
23 ח. הלוקח בלים מבית האמן לשגור לבית חמיו, ואמר
24 לו: 'אם מקבלין אותן ממני, אני אתן לך את דמיתן; ואם
25 לאו, אתן לך שכר מעט', ונאנסו בהליכה - הרי זה חייב
26 לשלם; ואם נאנסו בחזרה, פטור. נטלן על מנת למכור
27 לאחרים, ואמר לו: 'אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן
28 פלוני, אתן לך דמים כך וך', ואם לא ימכרו, אחזירם לך,
29 ונאנסו, בין בהליכה בין בחזרה - חייב לשלם.
30 ט. כל שליח שטען שארעו אנס פלוני, והפסיד כך וך -
31 הרי זה נשבע שבועת השומרין על טענתו, ויפטר. ואם
32 היה האנס במקום שאפשר להביא עליו עדים, או דבר
33 שהוא גלוי וידוע לכל, שהרי ימצא עדים - הרי זה צריך
34 להביא ראיה על טענתו; ואם לא הביא עדים - אינו נאמן,
35 ומשלם. מעשה באחד שאמר לשלוחו: 'קנה לי ארבע
36 מאות גרבי יין', ממעות שהיה לו בידו, וקנה לו, ונמצאו
37 חמץ. ואמרו חכמים: מגין גדול בזה שהחמץ, קול יש
38 לו; והואיל ואפשר להביא ראיה, שהיה יין בעת שלקחו
39 ויפטר; ואם לא יביא ראיה, ישלם. וכן כל פיוצא בזה
40 מדברים שהראיה מצויה בהן. אבל דבר הנעלם שאין
41 ראיתו מצויה, ישבע עליו השליח. וכן הדין בכל טענה
42 שישטען השתף פיוצא בזה, וכן הדין בטענת השומרין - אם
43 הראיה יכולה להיות - או יביא ראיה על טענתו, או
44 ישלם, כמו שבארנו.
פרק ג
א. מי שהיתה לו קרקע פחת יד אחר, או שהיה לו

נשבע, עד שאחרים בפני שמעון על מי שטוען עלי טענות
שקר; שאין זה החרם אלא תקנה קלה שתקנה הגאונים
האחרונים כדי שיכוננו בעלי דינין טענותיהן, ואין מעכבין
שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה.

פרק ז

א. כשירצו השתתף להשתתף, במה יקנה כל אחד מהן
ממון חברו להשתתף בו? אם במקום נשתתפו - יביא זה
מעותיו, ויביא זה מעותיו, ויטילו אותן לכיס אחד, ויגביהו
את הכיס שניהם. אבל אם כתבו שטר והעידו עדים - אף
על פי שקנו מיד שניהם שיביא זה מאה וזה מאה וישתתפו
בהן - לא קנו, ועדין לא נעשו שותפים; שאין המטבע נקנה
בהליפין. לפיכך, אם נשתתפו בשאר מטלטלין, כיון שקנו
מידם שיביא זה חביתו של זין וזה כדו של דבש, והרי
נשתתפו בהן - נעשו שותפים בהן. וכן אם ערכו פרותיהן,
או ששכרו מקום בשתפות, והניח זה חביתו וזה כדו
שנשתתפו בהן - הרי אלו שותפים. כללו של דבר: בכל
הדרכים שקונה הלוקח, באותן הדרכים עצמן קונין
השתתף זה מזה הממון המטל ביניהן להשתתף בו.

ב. האמנין שנשתתפו באמנות - אף על פי שקנו מידם,
אינם שותפים. כיצד? שני חייטים או שני אורגים שהתנו
ביניהן שכל שיקח זה וזה במלאכתו, יהיה ביניהם בשוה
- אין כאן שתפות כלל, שאין אדם מקנה לחברו דבר שלא
בא לעולם. אבל אם היו לוקחין הגדים מממון עצמן
ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין השתי והערב ממעותיהן
ואורגין ומוכרין, ונשתתפו בממון שלוקחין בו - הרי אלו
שותפים; וכל שירויחו בשכר מלאכתו ובמשאן ומתנו, הרי
הוא לאמצע.

ג. השתתפין שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים וזה שלש
מאות, ונתעסקו כלם בממון, ופחתו או הותירו - השכר
או הפחת ביניהן בשוה לפי מנינם, לא לפי המעות. ואפלו
לקחו שור לטביחה, שאלו טבחוהו היה כל אחד נוטל
מבשרו כפי מעותיו - אם מכרוהו חי ופחתו או הותירו,
השכר או הפחת לאמצע. במה דברים אמורים? בשנשארו
ונתנו במעות שנשתתפו בהן. אבל אם המעות קמין,
ועדין לא הוציאו אותן, ופחתו או הותירו מחמת המטבע,
ששניהם המלך או אנשי המדינה - חולקין השכר או
ההפסד לפי המעות. במה דברים אמורים? בסתם. אבל
אם התנו שיטל בעל המאה שלשה רבעים מן השכר, ויטל
בעל המאות רביע, ואם יפחתו לא יפחות זה שיטל
שלשת רבעי השכר אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה שנוטל
רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת - הרי אלו חולקין
לפי מה שהתנו; שכל תנאי שבממון קיים.

ד. שתתפין שהתנו ביניהן שיעמדו בשתפות זו עד זמן
קצוב - כל אחד מהן מעכב על חברו, ואינו יכול לחלק
עד שיגיע הזמן, או עד שיכלה כל ממון השתפות. ואין
אחד מהן יכול לטל חלקו בדרך ולא בשכר, עד סוף הזמן

אחר - אינו יכול לכתב הרשאה עליה, ואפלו היה חוב
בשטר, מפני שמלוה להוצאה נתנה, ואין אדם מקנה
לחברו דבר שאינו בעולם. ואין לך דרך שינקה אדם בה
חוב, אלא או במעמד שלשתן, והוא דבר שאין לו טעם
כמו שבארנו, או בהקנית שטר החוב עצמו בהקניה
ומסירה, מפני שהוא מקנה השעבוד שבו. זה הוא הדין
שינקה לי מן התלמוד. אבל הגאונים תקנו שכותבין
הרשאה אף על המלוה, כדי שלא יטל כל אחד ממון
חברו, וילך לו למדינה אחת; ועוד תקנו, שאם הרשהו
לטל מעות שיש לו ביד חברו או לתבע ממנו הלוואה, ולא
היתה קרקע למקנה - מקנהו ארבע אמות מחלקו שבארץ
ישראל, ומקנה לו המעות על גבן. ודברים אלו דברים
קלים הם עד מאד, ורעועים: שזה מי יאמר [מנין לנן] שיש
לו חלק בארץ ישראל? ואפלו הוא ראוי, אינו ברשותו.
והגאונים עצמם שתקנו תקנה זו אמרו, שאין אומרים בה
'יקב הדין את ההר', ואינה אלא כדי לאים על הנתבע: אם
רצה לדון בהרשאה זו ולתן, נפטר. ולמה יפטר? שאין זה
הבא בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו בעדים.
אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו - אין כופין אותו לא
לתן לו ולא להשבע, עד שיבוא בעל דינו. וכן הורו, שאם
היתה לו מלוה אצל חברו, בין בשטר בין בעדי קנין - אף
על פי שכפר בה בבית דין - כותבין עליו הרשאה, מפני
שהיא כפירת שעבוד קרקעות; אבל מלוה על פה שכפר
בה, לא תקנו שיכתבו עליה הרשאה.

ח. מי שהרשה לאחד, ורצה לבטל השליחות ולהרשות
לאחר - הרי זה מבטל. ואין למרשה רשות לכתב לאחר
הרשאה, שזה אומר לו: 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד
אחר'. לפיכך, אם התנה עליו שירשה הוא לאחר, ואחר
לאחר - הרי השליח כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי;
הכל לפי תבוא.

ט. הבא בהרשאה שמחל לזה הנתבע, או שמכר לו, או
שמחל לו על השבועה, או שעשה עמו פשרה - לא עשה
כלום, שהרי אומר: 'לתמן שלחתיך, ולא לענות'. לפיכך
אם התנה, בין לתמן בין לענות - אפלו מחל לו על הכל,
הרי זה מחול.

י. ראובן שבא בהרשאה, ותבע שמעון - אין שמעון יכול
לדחותו ולומר לו: 'שמא המשלח אותך הרשה אחר ובטל
שליחותך'; שהרי ראובן אומר לו: 'תן לי הפקדון שיש
בידך, וזו הרשאתי תהי אצליך'; אם המפקיד הרשה אחר,
הוא הפסיד על עצמו. ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן.
יא. ראובן שבא בהרשאת שמעון, ותבע לוי, ואמר: 'לא
היו דברים מעולם, אבל ישבע שמעון ויטל' - מוציאין
הממון מיד לוי, ויהיה מנח בבית דין עד שיבוא שמעון
וישבע ויטל. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון - ידון עם
ראובן, ויהיה הממון מנח עד שיבוא שמעון וישאל; ויש
לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי לעכב הממון
ולאחרו. נתחייב לוי שבועה - אינו יכול לעכב ולומר: 'איני

14 ואם הן אחראין - כל אחד מעכב לחלק, עד שיגיע זמן
15 השטר לפרעו ויפרעו החוב. ולמה מעכב? שהרי חברו
16 אומר לו: 'הואיל וכל אחד ממנו חייב לשלם כל השטר,
17 נשא ונתן בדמים אלו עד שיגיע הזמן'. אמר לו חברו:
18 'נחלק, וטל את הדמים כנגד כל השטר, ועשה כהן
19 סחורה לעצמך, ותשלם כל השטר בזמנו' - יש לו לעכב
20 עדן ולומר לו: 'שמא נפסיד, והשנים יתר מרויחין מן
21 האחד'.
22 ה. הנותן לחברו זמן לילך בו למדינה פלונית לסחורה,
23 או לקנות פרות לסחורה, או לישוב בו בחנות - אינו יכול
24 לחזור בו ולהחזיר המזמן מיד השתף, עד שילך למקום
25 שהתנו ויחזור, או שיקנה אותן הפרות וימכר, או עד
26 שישוב בחנות; שזה כמי שקבע זמן הוא.

1 הקצוב. נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן - הרי אלו
2 חולקין כל זמן שיירצה אחד מהם, וזה נוטל חלקו מן
3 הסחורה וזה נוטל חלקו. ואם לא היה באותה הסחורה
4 דין חלקה, או היה בחלקמה הפסד - הרי אלו מוכרין
5 אותה, וחולקין את הדמים. היה זמן ידוע למכירת אותה
6 הסחורה - יש לכל אחד מהן לעכב שלא יחלקו עד
7 שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה. ואין אחד מהן
8 נוטל לא מן הקרן ולא מן הרווח, עד זמן החלקה, אלא
9 אם כן התנו ביניהם. היה להם חוב אצל אחר - אינו יכול
10 לומר לחברו: 'לא נחלק עד שנגבה כל חוב שיש לנו',
11 אלא חולקין; וכשיפרעו החובות, יטל כל אחד חלקו.
12 היה עליהם חוב לאחד - אם אינן אחראין זה על זה,
13 חולקין; ולכשיגיע זמן החוב לפרעו, יתן כל אחד חלקו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ח תשרי ה'תשע"ה

51 הרבה, כגון: "לא תאכלו על הדם". וכן אם נאמר 'לא
52 תעשה דבר פלוני ופלוני' - הואיל ולא יחד לו לאו לכל
53 אחד ואחד מהן, אין לוקין על כל אחד ואחד, אלא אם
54 כן חלק אותן בלאוין אחרים, או נאמר מפי השמועה
55 [מסורת ממש רבנו] שנהלקו. כיצד? כגון זה שנאמר:
56 "אל תאכלו ממנו נא, וכשל מבשל" - אינו לוקה על הנא
57 והמבשל שמים, אלא אחד; ובחדש הוא אומר: "ולחם
58 וקלי וברמל לא תאכלו", וחיב על שלשתם שלש מלקיות.
59 מפי השמועה למדו, שזה לחלק. הרי נאמר: "לא ימצא
60 בך מעביר בנו ובתו באש, קסם קסמים, מעוון ומנחש
61 ומכשף"; אף על פי שכלל כל הענינים האלו בלאו אחד,
62 הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר: "לא תנחשו, ולא
63 תעונו" - מלמד שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו. וכן כל
64 פיוצא בזה.
65 ד. מי שלקה בבית דין על אסור ברת, ולקה פעם שניה
66 על אותו ברת עצמו - כגון שאכל חלב ולקה עליו, ואכל
67 חלב פעם שניה ולקה עליו - אם אכל פעם שלישית, אין
68 מלקין אותו; אלא מכניסין אותו לכפה [חדר עגול, צינור],
69 והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו, ונותנין
70 לו לחם צר ומים לחץ, עד שיצאו מעיו ויחלה; ואחר כך
71 מאכילין אותו שעורים, עד שיקרשו נקבצת.
72 ה. מי שעבר על אסור ברת או מיתת בית דין, והתרו בו,
73 והרפין בראשו, או שתק ולא קבל עליו ההתראה - אין
74 הורגין אותו כמו שבארנו, ואין מלקין אותו. חזר ועשה
75 כן, והתרו בו והרפין בראשו או שתק כן - אין ממיתין
76 אותו, ואין מלקין אותו. חזר פעם שלישית ועבר, והתרו
77 בו - אף על פי שהרפין בראשו, או שתק - כונסין אותו

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ה

הלכות סנהדרין והענשין המסורין להן

פרק יח

31 א. אלו הן הלוקין: כל העובר על לא תעשה שחיבין עליו
32 ברת, ואין בו מיתת בית דין - כגון אוכל חלב, ודם, וחסם
33 בפסח; וכן כל העובר על לא תעשה שחיבין עליו מיתה
34 בידי שמים - כגון אוכל טבל [פירות שלא הופרשו], וכהן
35 טמא שאכל תרומה טהורה; וכן כל העובר על לאו שיש
36 בו מעשה - כגון האוכל בשר בחלב, או לובש שעטנז.
37 אבל לאו שאין בו מעשה - כגון הולך רכיל, ונוקם, ונוטר,
38 ונושא שמע שוא [שומע דברי בעל דין שלא בפני חבירו]
39 - אינו לוקה.
40 ב. כל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו; חוץ מנשבע
41 [שבועת שקר], וממיר [עושה תמורה בקדשים], ומקלל את
42 חברו בשם [השם]. וכל לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין
43 - כגון "לא תנאף", "לא תעשה מלאכה ביום השבת" -
44 אין לוקין עליו. וכל לאו שנתן לתשלומין - כגון "לא
45 תגזל", "לא תגנב" - אין לוקין עליו. וכל לאו שנתן
46 לעשה [שניתן לתקנו ע"י העשה] - כגון "לא תקח האם
47 על הבנים", "לא תכלה פאת שדך" - אין לוקין עליו,
48 אלא אם לא קים עשה שבה. וכל לאו שבכללות, אין
49 לוקין עליו. ושאר כל לאוין שבתורה, לוקין עליהן.
50 ג. איזה הוא לאו שבכללות? זה לאו אחד שכולל ענינים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י"ט תשרי – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קלט

מתוך מהדורת חזק

יום [טמא שטבל ולא העריב שמשו] ששמש; (טז) מחסר
 כפורים [שטהר ולא הביא קרבנו] ששמש; (יז) פרוצ ראש
 ששמש; (יח) קרוצ בגדים ששמש.
 ג. אכל המשמש בלא קדוש [רחיצת] ידים ורגלים - אף
 על פי שהוא חייב מיתה, אינו לוקה; מפני שהיא מצות
 עשה. וכן נביא שכבש [העלים] נבואתו, או שעבר על
 דברי עצמו, והעובר על דברי נביא - אף על פי ששלישית
 במיתה, אין לוקין; שהן באין מכלל עשה, והרי הוא
 בעשה, שנאמר: "אליו תשמעו"; ולא הוא מכלל עשה
 - הרי הוא בעשה, ואין לוקין עליו.
 ד. כל לא תעשה שבתורה שאין בהן לא כרת ולא מיתה
 בית דין, שלוקין עליהן - מאה שמונה וששים; ואלו הן:
 (א) העושה צלם; (ב) העושה צורה לנואי; (ג) הפונה אל
 האלילים באחד מן המעשים; (ד) המקים מצבה;
 (ה) הנוטע אילן במקדש; (ו) הנותן אבן משכית;
 (ז) הנודר בשם עבודה זרה; (ח) הנושבע בשמה;
 (ט) הנהנה בה; (י) הבורח עיר הנדחת; (יא) הנהנה מעיר
 הנדחת; (יב) העושה פחוקת גוויים; (יג) הקוסם;
 (יד) המעונן; (טו) המנחש; (טז) החובר; (יז) הדורש אל
 המתים; (יח) המוחק שם [משמות הקב"ה], וכיוצא בו,
 כגון הורס אבן מן המזבח, או שורף עץ מן המקדש;
 (יט) המכבה אש המזבח; (כ) העולה עליו במעלות;
 (כא) הנכנס לעזרה בכגדים טמאים; (כב) זב וכיוצא בו
 שנכנס לזה הבית; (כג) המסיר בדי הארון; (כד) המזיח
 חשן מעל האפוד; (כה) הקורע פי המעיל; (כו) המקריב
 על מזבח הזהב; (כז) כהן שנכנס להיכל שלא בשעת
 עבודה; (כח) בעל מום שנכנס לשם; (כט) שתוי שנכנס
 לשם; (ל) בעל מום ששמש; (לא) ערל ששמש; (לב) כהן
 שעבד בעבודת הלוים; (לג) כהן שנכנס למקדש פרוצ
 ראש; (לד) כהן שנכנס למקדש קרוצ בגדים;
 (לה) המקדש בעלי מומין; (לו) השוחטין; (לז) הזורק
 דמיהם; (לח) המקטיר אמוריהם; (לט) המקריב קרבנות
 גוויים בעלי מומין; (מ) המטיל מום בקדשים בזמן
 המקדש; (מא) העובר בקדשים; (מב) הגוזז אותם;
 (מג) המקטיר שאור או דבש; (מד) העושה שירי מנחות
 חמץ [הנותר ממנחה לאכילה אחרי קמיצה]; (מה) המקריב
 בלא מלח; (מו) המקריב אתנן [בהמה שניתנה בתמורה
 לזנות] או מחיר [בהמה שניתנה תמורת כלב]; (מז) הנותן
 שמן על מנחת חוטא; (מח) הנותן עליה לבונה;
 (מט) הנותן שמן בקרבן שוטה; (נ) הנותן עליו לבונה;
 (נא) המבדיל [ראש העוף מגופו] בחטאת העוף;
 (נב) הממר [מחליף] בקדשי מזבח; (נג) האוכל בשר קדש
 שנטמא; (נד) האוכל מפסולי המקדשין; (נה) כהן שאכל
 בשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה; (נו) זר שאכל בשר
 קדשי קדשים אחר מתן דמים; (נז) זר שאכל בשר בכור;
 (נח) כהנת שנשאת לזר שאכלה חזה ושוק, אפלו לאחר
 מיתה בעלה; (נט) תללה [- נולדה מאיסורי כהונה]

לכפה, עד שימות. וכל אלו שלא קבלו עליהם ההתנאה
 - מכין אותם מפת מרדות [מלקות דרבנן], הואיל וקטאו
 מכל מקום; אפלו על אסור של דברי סופרים, מכין אותן
 מפת מרדות.
 ו. הגונב כלי שרת מן המקדש, והמקלל בקוסם [- מקלל
 ה' בשם ע"ז], והבועל ארמית [גויה] - אין בית דין נזקקין
 להם, אלא הקנאין פוגעין בהם; וכל שהורגן, זכה. וכן
 כהן ששמש [במקדש] בטמאה, לא היו אחיו כהנים
 מביאין אותו לבית דין; אלא פרחי כהנה היו מוציאין
 אותו חוץ לעזרה, ומוציאין את מחו בגזרין. גזרת הכתוב
 היא, שאין ממיתין בית דין, ולא מלקין את האדם,
 בהודית פיו, אלא על פי שנים עדים. וזה שהרג יהושע
 עכן ודוד לגר עמלקי בהודית פיהם - הוראת שעה היתה,
 או דין מלכות היתה. אכל הסנהדרין - אין ממיתין ולא
 מלקין המודה בעברה; שמה נטרפה דעתו בדבר זה, שמה
 מן העמלין מרי נפש המחכים למות, שהן תמיד תוקעין
 התרבות בבטנם, ומשליכין עצמם מעל הגגות; כך זה
 יבוא ויאמר דבר שלא עשה, כדי שיהרג. וכללו של דבר,
 גזרת מלך היא.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ה

פרק יט

א. כל לא תעשה שיש בו כרת ואין בו מיתה בית דין,
 שלוקין עליהם - אחד ועשרים הן; ואלו הן: (א) הבא על
 אחותו, (ב) ועל אחות אביו, (ג) ועל אחות אמו, (ד) ועל
 אחות אשתו, (ה) ועל אשת אחיו, (ו) ועל אשת אחי אביו,
 (ז) ועל הנדה, (ח) והאוכל חלב, (ט) והאוכל דם,
 (י) והאוכל חמץ בפסח, (יא) והאוכל ביום הכפורים,
 (יב) והעושה מלאכה ביום הכפורים, (יג) והאוכל נותר,
 (יד) והאוכל פגול, (טו) והטמא שאכל בשר הקדש,
 (טז) והטמא שנכנס לעזרה, (יז) והשוחט קדשים בחוץ,
 (יח) והמעלה קדשים בחוץ, (יט) והמפטם את השמן
 [עושה כמתכונת שמן המשחה], (כ) והסוף בשמן המשחה,
 (כא) והמפטם את הקטרת.
 ב. כל מחייב מיתה בידי שמים שהן בלא תעשה ויש בהן
 מעשה, שלוקין עליהן - שמונה עשר; ואלו הם: (א) זר
 שאכל תרומה גדולה, בין טמאה בין טהורה; (ב) זר
 שאכל תרומת מעשר; (ג) זר שאכל בפורים, אחר שנכנסו
 לירושלים; (ד) זר שאכל חלה; (ה) והאוכל טבל שלא
 הורם ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר; (ו) והאוכל
 מעסה שלא הורמה חלתה; (ז) וכהן טמא שאכל תרומה
 טהורה; (ח) וכהן שנכנס לקדש הקדשים, שלא לעבודה;
 (ט) וכהן שניצא מן המקדש בשעת עבודה; (י) ולוי שעבד
 בעבודת כהנים; (יא) זר ששמש במקדש; (יב) ומחסר
 בגדים [בגדי כהונה] - הרי הוא כזר, ולוקה אם עבד;
 (יג) וכהן טמא ששמש; (יד) ושתוי ששמש; (טו) טבול

84

1 שְׁאָכְלָה תְרוּמָה; (ס) הָאוּכַל קִדְשִׁים קָלִים קִדְם זֶרֶק;
2 דְּמִים; (סא) הָאוּכַל קִדְשִׁים קָלִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם;
3 (סב) הָאוּכַל בְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סג) הָאוּכַל מַעֲשֵׂר שְׁנִי
4 אַחֵר שְׂרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת, חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סד) כֹּהֵן שְׁאָכַל
5 בַּכּוֹרִים מִשְׁנֹכְנָסוֹ לִירוּשָׁלַיִם, קִדְם הִנָּחָה בַּעֲזָרָה; (סה) כֹּהֵן
6 שְׁאָכַל בַּכּוֹרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, אַחֵר שֶׁהִנָּחוּ בַּעֲזָרָה;
7 (סו) הָאוּכַל בִּירוּשָׁלַיִם מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁנוּטָמָא, קִדְם שִׁפְדָּה;
8 (סז) טָמֵא שְׁאָכַל מַעֲשֵׂר שְׁנִי הִסְתּוּר בִּירוּשָׁלַיִם;
9 (סח) הָאוּכַל מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּאַיִנִּיתוֹ, וְכֵן כָּל הַקִּדְשִׁים;
10 (סט) עָרַל שְׁאָכַל בֶּשֶׂר קִדְשׁ אוֹ תְרוּמוֹת; (ע) הָאוּכַל
11 מִמִּנְחַת כֹּהֵן, וְכֵן מִכָּל דְּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לֵאשִׁים;
12 (עא) הָאוּכַל מִבֶּשֶׂר חֲסִאוֹת הַנְּשָׁרְפוֹת, וְכֵן מִכָּל הַטְּעוֹן
13 שֶׁרָפָה; (עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הַחֶמֶץ; (עג) הַשּׁוֹבֵר בּוֹ
14 עֶצֶם, בֵּין בְּרֹאשׁוֹן בֵּין בִּשְׁנֵי; (עד) הַמוֹצִיא מִבֶּשֶׂרוֹ חוּץ
15 לַחֲבֻרְתּוֹ; (עה) הָאוּכַל מִבֶּשֶׂרוֹ חוּץ מִחֲבֻרְתּוֹ;
16 (עו) הָאוּכַל מִבֶּשֶׂרוֹ נָא [צִלּוֹי מִטַּעַם] אוֹ מִבְּשָׁל; (עז) הַנֶּהֱנָה
17 מִן הַהִקְדָּשׁ בְּמִזִּיד; (עח) הָאוּכַל טָבַל שֶׁצִּדֵּין לֹא הִפְרֵשׁ
18 מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֶפְלוּ מַעֲשֵׂר עֲנִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹרָמוּ
19 תְרוּמוֹתָיו; (עט) הָאוּכַל מִבֶּשֶׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ
20 לִסְקִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַחַט; (פ) הָאוּכַל בַּהֲמָה טָמְאָה;
21 (פא) הָאוּכַל עוֹף טָמֵא; (פב) הָאוּכַל דָּג טָמֵא;
22 (פג) הָאוּכַל שֶׁרֶץ הַעוֹף; (פד) הָאוּכַל שֶׁרֶץ הָאֶרֶץ;
23 (פה) הָאוּכַל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (פו) הָאוּכַל רֶמֶשׂ הַאֲדָמָה, אֵף
24 עַל פִּי שְׁאִינוֹ רֵבָה; (פז) הָאוּכַל תּוֹלְעִים שֶׁבִּפְרוֹת, אַחֵר
25 שֶׁפָּרְשׁוּ; (פח) הָאוּכַל נִבְלָה; (פט) הָאוּכַל טְרָפָה;
26 (צ) הָאוּכַל אֶבֶר מִן הַחֵי; (צא) הָאוּכַל גִּיד הַנֶּשֶׁה;
27 (צב) הָאוּכַל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב; (צג) הַמִּבְשָׁל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב;
28 (צד) הָאוּכַל מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה קִדְם הַבָּאָת הָעֹמֵר;
29 (צה) הָאוּכַל עֶרְלָה; (צו) הָאוּכַל כֹּלָאֵי הַכֶּרֶם; (צז) הָאוּכַל
30 תַּעֲרֶכֶת חֲמֵץ בֶּפֶסֶס; (צח) הָאוּכַל חֲמֵץ אַחֵר תַּצּוֹת;
31 (צט) הַמִּקְיִם חֲמֵץ בֶּפֶסֶס בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁחֲמֵץ עָסְתּוֹ
32 [בַּפֶּסֶס]; (ק) הַשּׁוֹתֶה יַיִן נֶסֶךְ; (קא) נִזְיֵר שְׁאָכַל מִגֶּזֶן יַיִן;
33 (קב) נִזְיֵר שְׁגִלַח; (קג) נִזְיֵר שְׁנוּטָמָא לְמַת; (קד) הַמְּגַלַּח
34 אֶת הַנֶּתֶק [נְשׁוֹרָת הַשְּׁעָרוֹת שֶׁסָּבִיב הַקְּרוֹת]; (קה) הַחוֹתֵף
35 סִימְנֵי צִרְעַת אוֹ שִׁפּוּץ; (קו) הַעוֹבֵד בַּנֶּחֱל שֶׁנֶּעֱרָפָה בּוֹ
36 הַעֲלָה; (קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִית; (קח) הַזּוֹמֵר
37 אֶת הָאֵילָן בְּשִׁבְעִית; (קט) הַקּוֹצֵר סְפִית בְּלֹא שְׁנוּי;
38 (קי) הַבּוֹצֵר בְּלֹא שְׁנוּי; (קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל;
39 (קיב) הַקּוֹצֵר בַּהּ בְּלֹא שְׁנוּי; (קיג) הַבּוֹצֵר בַּהּ בְּלֹא שְׁנוּי;
40 (קיד) הַמְּכִלָּה פֶּאֶת שְׂדֶה, וְלֹא נִתְּנָה לְעֹנִי; (קטו) הַמְּלַקֵּט
41 לָקֵט [שְׁבִלִים הַנוֹפְלִים בַּקִּצֵּר], וְלֹא נִתְּנוּ לְעֹנִי;
42 (קטז) הַמַּעוֹלָל בְּרָמּוֹ [בּוֹצֵר אֲשֶׁכּוֹלוֹת קִטְנִים], וְלֹא נִתְּנוּ
43 לְעֹנִי; (קיז) הַמְּלַקֵּט פֶּרֶט בְּרָמּוֹ [גִּרְגַּר א' אוֹ ב' שֶׁנּוֹפְלוּ
44 בַּבִּצִּירָה], וְלֹא נִתְּנוּ לְעֹנִי; (קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁבְכָה
45 [שֶׁשִּׁכַּח בַּעַת אִיסוֹף הָעוֹמֵרִים], וְלֹא נִתְּנוּ לְעֹנִי;
46 (קיט) הַלּוֹקֵחַ אֶם עַל הַבְּנִים, וְלֹא שֶׁלֹּחַ הָאֵם; (קכ) הַזּוֹרֵעַ
47 כֹּלָאִים בְּאֶרֶץ בּוֹרְעִים; (קכא) הַזּוֹרֵעַ כֹּלָאֵי הַכֶּרֶם בְּאֶרֶץ;

הדברים וכיוצא בהן - מגסות הרוח הם, המביאה לידי
עוות הדין. "כי רבים חללים הפילה" - זה תלמיד שלא
הגיע להוראה, ומורה. "ועצמים כל הרגיה" - זה שהגיע
להוראה, ואינו מורה; והוא, שיהיה הדור צריך לו; אבל
אם ידע שיש שם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה
- הרי זה משבח. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו
איבה, וגזל, ושבושת שוא. והגס לבו בהוראה - שוטה,
רשע, וגס רוח.

ט. ותלמיד, אל יורה הלכה בפני רבו, אלא אם כן היה
רחוק ממנו שלש פרסאות, כנגד מחנה ישראל.

י. אל תאמר, שכל אלו הדברים, בדין שיש בו הוצאת
ממון הרבה מזה ונתינתו לזה; לעולם יהי דין אלף מנה
ודין פרוטה אחת, שוין בעיניך לכל דבר.

יא. ואין הדינין יושבין לדין לפחות משנה פרוטה. ואם
הזקקו לשנה פרוטה - גומרין את דינו אפלו לפחות משנה
פרוטה.

יב. כל המטה משפט אחד מישראל - עובר בלאו אחד,
שנאמר: "לא תעשו עול במשפט". ואם היה גר - עובר
בשני לאוין, שנאמר: "לא תטה משפט גר". ואם תום
הוא - עובר בשלושה לאוין, שנאמר: "משפט גר תום".

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ה

פרק כא

א. מצות עשה לשפט השופט בצדק, שנאמר: "בצדק
תשפט עמיתך". אינה הוא צדק המשפט? זה השנית שני
בעלי דינין בכל דבר - לא יהיה אחד מדבר כל צרכו,
ואחד אומר לו: 'קצר דברך'; ולא יסביר פנים לאחד
וידבר לו רכות, וינע פניו לאחר וידבר לו קשות.

ב. שני בעלי דינין שהיה אחד מהם מלבש בגדים יקרים,
והשני בגדים בזוין - אומרין למכבד: 'או הלבישוהו
כמותך עד שתדון עמו, או לבוש כמותו; עד שתהיו שוין,
ואחר כך תעמדו בדין'.

ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים.
ואם רצו בית דין להושיב את שניהם, מושיבין; ולא יושב
אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה. במה דברים
אמורים? בשעת משא ומתן בדין; אבל בשעת גמר דין -
הכל בעמידה, שנאמר: "ויעמד העם על משה". ואיזה
הוא גמר דין? - איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה
זכאי. במה דברים אמורים? בבעלי דינין; אבל העדים -
לעולם בעמידה, שנאמר: "ויעמדו שני האנשים".

ד. תלמיד חכמים ועם הארץ שבאו לדין - מושיבין את
החכם, ואומרים לעם הארץ: 'שב! אם לא יושב, אין
מקפידין על כך. ולא יקדים התלמיד כשיבוא לדין, וישוב
לפני רבו שרוצה לדון לפניו לפני בעל הדין השני; ואם
היה קבוע לו זמן לקרות [שיעור קבוע], ובא בזמנו -
מתר.

בו, וזה ראהו שעבר את הלכנה והתרה בו - אין
מצטרפין, שנאמר: "ונקי וצדיק אל תהרג" - הואיל ויש
שם צד לנקותו ולהיותו צדיק, אל תהרגהו.

ב. כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בית דין, באנס
- אין בית דין ממיתין אותו. ואפלו היה מצוה שיהרג ואל
יעבר - אף על פי שחלל את השם - הואיל והוא אנוס,
אינו נהרג, שנאמר: "ולנער לא תעשה דבר" - זו אזהרה
לבית דין, שלא יענשו את האנוס.

ג. איש שאנסוהו עד שבא על הערוה - חייב מיתת בית
דין, שאין קשוי אלא לדעת; אבל האשה שנבעלה באנס
- אפלו אמרה אחר שנאנסה: 'הניחו לו' - הרי היא
פטורה, מפני שיצרה נתגבר עליה.

ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג - שלא יאמרו: 'כבר
נהרג זה, ומה תעלה יש בהריגת האחר', ונמצאו
מתרשלין בהריגתו, שנאמר: "לא תחוס עינך ובערת דם
הנקי". וכן אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב קנס -
שלא יאמרו: 'עני הוא זה, ושלל בכונה עשה'; אלא
מגבין ממנו כל שיש לו, בלא חנינה, שנאמר: "לא תחוס
עינך". וכן בדיני ממונות, אין מרחמין על הדל - שלא
תאמר: 'עני הוא זה, ובעל דינו עשיר, הואיל ואני והעשיר
חייבין לפרנסו, ואפניו בדין, ונמצא מתפרנס בכבוד'; על
זה הזהירה תורה: "ודל, לא תהדר בריבו", ונאמר: "לא
תשא פני דל". אסור להדר פני גדול בדין. כיצד? הרי
שבאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול ואחד הדיוט -
לא תקדים לשאל בשלומי של גדול, ולא תסביר לו פנים,
ולא תכבדנו, שלא יסתתמו טענותיו של אחר; אלא אינו
נפנה לאחד מהם, עד שיגמר הדין, שנאמר: "לא תהדר
פני גדול". אמרו חכמים: אל תאמר: 'עשיר הוא זה, כן
גדולים הוא זה' - היאך אבלישנו, ואראה בבשתו? לכן
נאמר: "לא תהדר פני גדול".

ה. באו לפניך שנים לדין, אחד פשוט ואחד רשע - אל
תאמר: 'הואיל ורשע הוא זה, וחזקת זה שאינו משה
בדבורו, אשה הדין על הרשע'; על זה נאמר: "לא תטה
משפט אבינך בריבו" - אף על פי שהוא אביון במצותו,
לא תטה דינו.

ו. "לא תעשו עול במשפט" - זה המצות את הדין, ומזכה
את החייב ומחייב את הזכאי. וכן המענה את הדין ומאריך
בדברים הברורים, כדי לצער אחד מבעלי הדינין - הרי
זה בכלל מעול.

ז. הגס לבו בהוראה, וקופץ וחומץ הדין קדם שיקרהו
בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו בפשמש - הרי זה
שוטה, רשע, וגס רוח. כך צו חכמים: 'היו מתונין בדין';
וכן איוב אומר: "ורב לא ידעתי, אחקרהו".

ח. כל דין שבא לפניו דין, והתחיל לדמותו לדין פסוק
שקבר ידע אמתו, ויש עמו במדינה גדול ממנו בחכמה,
ואינו הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלפם גס
בהוראה. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו; שכל

46 'איני נזקק לך'; שמה יתחייב החזק, ונמצא רודף אחר
47 הדין. אבל משתשמע את דבריהם, ותדע להיכן הדין נוטה
48 - אי אתה רשאי לומר: 'איני נזקק לך', שנאמר: "לא
49 תגורו מפני איש" - שלא תאמר: 'איש פלוני רשע הוא,
50 שמה ירג את בני, שמה ידליק את גדישי, שמה יקצץ
51 נטיעותי'. ואם היה ממנה לרבים, חייב להזקק להם.
52 ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לעני
53 וחובה לעשיר - אם שתק - הרי זה עובר משום "לא
54 תגורו מפני איש", ועל "מדבר שקר תרחק". ומניין לדין,
55 שלא יושב תלמיד בור לפניו? תלמוד לומר: "מדבר שקר
56 תרחק".
57 ג. ומניין לתלמיד שראה רבו שטעה בדיו, שלא יאמר:
58 'אמתין לו עד שיגמר הדיו, ואסתורנו ואבננו, כדי שיקרא
59 הדיו על שמי'? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק".
60 ד. מצוה לומר לבצלי דינים בתחלה: 'בדין אתם רוצים,
61 או בפשרה'? אם רצו בפשרה, עושין ביניהם פשרה. וכל
62 בית דין שעושין פשרה תמיד - הרי זה משבח, ועליו
63 נאמר: "ומשפט שלום שפטו בשעריכם"; אינה הוא
64 משפט שלום עמו שלום? הרי אומר, זה בצדע [- מיוצא].
65 וכן בדרך הוא אומר: "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל
66 עמו"; אינה הוא משפט שלום עמו צדקה? הרי אומר - זה
67 בצדע, והיא הפשרה. במה דברים אמורים? קדם גמר דין;
68 אף על פי ששמע דבריהם, וידע להיכן הדין נוטה - מצוה
69 לבצע. אבל אחרי שגמר הדיו ואמר: 'איש פלוני אתה
70 חייב, איש פלוני אתה זכאי' - אינו רשאי לעשות פשרה
71 ביניהם, אלא יקב הדיו את הקר.
72 ה. אף על פי שרצו בצלי הדיו בפשרה בבית דין - יש
73 להם לחזור ולתבע את הדיו, עד שיקנו מיד שניהם.
74 ו. יפה כח הפשרה מכל הדיו; ששני הדיוטות שדנו -
75 אין דיניהם דין, ויש לבצלי דין לחזור בהם; ואם עשו
76 פשרה, וקנו מידם [עשו על כן קנין] - אינן יכולין לחזור
77 בהם.
78 ז. אסור לאחד מן הדנין כשיצא מבית דין לומר: 'אני
79 הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי, אבל מה
80 אעשה, והם רבו עלי'. ואם אמר, הרי הוא בכלל: "הולך
81 רכיל, מגלה סוד". ומעשה בתלמיד אחד, שהוציא דברים
82 שנאמרו בבית המדרש, לאחר שנים ועשרים שנה;
83 והוציאוהו בית דין מן המדרש, והכריזו עליו: 'זה מגלה
84 סוד הוא'.
85 ח. שאל אחד מבצלי דינין לכתב לו פסק דין, כותבין לו
86 כך: 'בא פלוני לבית דין של פלוני עם פלוני בעל דינו,
87 שטענו בכך, ויצא זכאי, או 'חייב'; ונותנין לו. ואין
88 מזכירין שם המזכין ולא שם המחייבין, אלא: 'בית דינו
89 של פלוני, מדבריהם נזדכה פלוני'.
90 ט. כך היה מנהגן של אנשי ירושלים: מכניסין בצלי
91 דינין, ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים,
92 ושומעים דבריהם; ומוציאים כל אדם לחוץ, ונושאים

1 ה. כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר התלמוד, בכל
2 הנישבות, שמושיבין בצלי דינין ומושיבין העדים, כדי
3 לסלק המחלוקת; שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על
4 תלם.
5 ו. היו לפני הדינין בצלי דין הרבה - מקדימין את דין
6 היתום לדין האלמנה, שנאמר: "שפטו יתום, ויבו
7 אלמנה". ודין אלמנה קודם לדין תלמיד חכמים, ודין
8 תלמיד חכמים קודם לדין עם הארץ; ודין האשה קודם
9 לדין האיש, שבשעת האשה מרבה.
10 ז. אסור לדון לשמע דברי אחד מבצלי דינין, קדם שיבוא
11 חברו, או שלא בפני חברו; אפלו דבר אחד אסור,
12 שנאמר: "שמע בין אחיכם". וכל השומע מאחד - עובר
13 בלא תעשה, שנאמר: "לא תשא שמע שוא". ובכלל לאו
14 זה, אזהרה למקבל לשון הרע, ומספר לשון הרע, ומעיד
15 עדות שקר. וכן בעל דין מזוהר, שלא ישמיע דבריו לדנין
16 קדם שיבוא חברו; וגם על זה וכיוצא בו נאמר: "מדבר
17 שקר, תרחק".
18 ח. לא יהיה הדיו שומע מפי התרגמן, אלא אם כן היה
19 מכיר לשון בצלי דינין, ושומע טענותיהם; ואינו מהיר
20 בלשונם כדי להשיב להם - יעמיד התרגמן להודיע אותם
21 פסק הדיו, ומאיה טעם חייב זה וזכה זה.
22 ט. צריך הדיו לשמע טענות בצלי דינין, ולשנות
23 טענותיהן [לחזור עליהם בפני בעלי הדיו] - שנאמר:
24 "ויאמר המלך, זאת אומרת, זה בני החי וכן המה";
25 ומצדק את הדיו בלבו, ואחר כך תתכחו.
26 י. מניין לדיו, שלא יעשה מליץ [סניגור] לדבריו? שנאמר:
27 "מדבר שקר, תרחק"; אלא יאמר [הבעל דין] מה שנראה
28 לו, וישתק [הדיין]. ולא ילמד אחד מבצלי דינין טענה
29 כלל; אפלו הביא בעל דין עד אחד - לא יאמר לו: 'אין
30 מקבלין עד אחד'; אלא יאמר לנכסן: 'הרי זה העיד
31 עליך', ולואי שיוודה ויאמר: 'אמת העיד'; עד שישמען הוא
32 ויאמר: 'עד אחד הוא, ואינו נאמן עלי'. וכן כל כיוצא
33 בזה.
34 יא. ראה הדיו זכות לאחד מהן, ובעל דין מבקש לאמרה
35 ואינו יודע לחבר [- לנטח] הדברים, או שראה אותו
36 מצטער להציל עצמו בטענת אמת, ומפני החמה והכעס
37 נסתלקה ממנו, או נשתבש מפני הסכלות - הרי זה מתר
38 לסעדו מעט, ולהבינו [להסבירו] תחלת הדבר, משום
39 "פתח פיך לאלם". וצריך להתישב בדבר זה הרבה, שלא
40 יהיה פעורכי הדינין.
41 יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ה
42 פרק כב
43 א. שנים שבאו לפניו לדין, אחד רף ואחד קשה - עד
44 שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואין
45 אתה יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם:

1. וְאִסּוּר לִדְבֹר לְדֹבֵר לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ
שׁוֹשְׁבֵינוּ יִיָּדִידוֹ הַמְלוּוֹהוּ בִּימֵי חוֹפְתוֹן וְלֹא רָעוּ אֲשֶׁר
כִּנְפָּשׁוּ; וְלֹא לְמִי שֶׁשׁוֹנְאָהוּ, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא
מִבְּקָשׁ רָעָתוֹ. אֲלֵא צָרִיף שִׁיָּהִי שְׁנֵי בְּעָלֵי דִינֵין שְׁוִין בְּעֵינֵי
הַדִּין, וּבְלָבוֹ. וְאִם לֹא הָיָה מְכִיר אֶת אֶחָד מֵהֶם, וְלֹא
מַעֲשֵׂיו - אֵין לָךְ דִּין צָדֵק כְּמוֹהוּ.

2. וְכָל שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים שֶׁשׁוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה - אִסּוּרִין
לִישָׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לִיצִיאת מִשְׁפָּט
מִעֲקָל [עקום]; מִפְּנֵי הַשְּׁנֹאָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, דַּעַת כָּל אֶחָד נוֹטָה
לְסַתֵּר דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ.

3. לְעוֹלָם יִרְאָה הַדִּין עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ חֶרֶב מִנַּחַת לוֹ עַל
צְוֹאָרוֹ, וְגִיְהוֹם פְּתוּחָה לוֹ מִתְּחַתָּיו; וַיֵּדַע אֶת מָה הוּא דֵין,
וְלִפְנֵי מִי הוּא דֵין, וּמִי עֲתִיד לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ אִם נָטָה מִקֵּין
הָאָמֶת, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל", וְאוֹמֵר: "וְרָאוּ
מָה אָתֶם עֹשִׂים - כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפָּטוּ, כִּי לַה'".

4. כָּל דֵּין שְׁאִינוֹ דֵּין דִּין אָמֶת לְאָמֶתוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנָה
שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל. וְכָל דֵּין שֶׁנוֹטֵל מִמּוֹן מִזֶּה וּנְוֹתְנוֹ לָזֶה
שֶׁלֹּא בְּדִין - הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹת,
שֶׁנֶּאֱמָר: "וְקִבַּע אֶת קִבְעֵיהֶם, נִפְשֵׁי". וְכָל דֵּין שֶׁדֵּין דִּין
אָמֶת לְאָמֶתוֹ, אֲפִלוּ שֶׁעָה אַחַת - כְּאִלוֹ תִּקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם
כָּלוֹ, וְגוֹרֵם לְשִׁכְנָה שֶׁתִּשָּׁרֶה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֱלֹהִים
נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וְשָׁמָּה יֵאמֵר הַדִּין: 'מָה לִּי וְלַצָּרָה
הַזֹּאת?' [אם אטעה אענוש] - תִּלְמִיד לּוֹמֵר: "וְעַמְּכֶם בְּדָבָר
מִשְׁפָּט"; אֵין לְדִין אֵלָּא מִה שֶׁעֵינֵינוּ רוֹאוֹת.

5. לְעוֹלָם יִהְיֶה בְּעָלֵי דִינֵין לִפְנֵי כְּרַשְׁעִים, וּבְחֻזְקַת שִׁפְלָה
אֶחָד מֵהֶם טוֹעֵן שֶׁקָּר, וְדוֹן לִפִּי מָה שֶׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים;
וּכְשִׁיפְטֵרוּ מִלִּפְנֵי, יִהְיֶה בְּעֵינֵי צַדִּיקִים שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם
אֶת הַדִּין, וְדוֹן כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּלִבּוֹ לִכְךָ זְכוּת.

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ה

פרק כד

א. יֵשׁ לְדִין לְדוֹן בְּדִינֵי מִמוֹנוֹת, עַל פִּי הַדְּבָרִים שֶׁדַּעַתוֹ
נוֹטָה לָהֶם שֶׁהֵם אָמֶת, וְהַדְּבָר חֻזַּק בְּלָבוֹ שֶׁהוּא כֵּן, אִף
עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם רָאָה בְּרוּרָה; וְאֵין צָרִיף לּוֹמֵר, אִם הָיָה
הוּא יוֹדֵעַ בְּדִינֵי שֶׁהַדְּבָר כֵּן, שֶׁהוּא דֵין כְּפִי מָה שֶׁיֵּדַע.
בַּיָּצֵד? הָרִי שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם שֶׁבּוֹעֶה בְּבֵית דִּין, וְאָמֵר לְדִין
אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן אֲצִלּוֹ וְשֶׁדַּעַתוֹ סוֹמְכֶת עַל דְּבָרָיו, שֶׁזֶּה
הָאִישׁ חֲשׂוֹד הוּא עַל הַשְּׁבוּעָה - יֵשׁ לְדִין לְהַפְּךָ הַשְּׁבוּעָה
עַל שֶׁכִּנְגְּדוֹ, וְיִשְׁבַּע וַיִּטַּל, הוּאִיל וְסִמְכָה דַּעַתוֹ שֶׁל דֵּין עַל
דְּבָרֵי זֶה. אֲפִלוּ הִיָּתָה אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד נְאֻמָּנִים אֲצִלּוֹ - הוּאִיל
וּמִצָּד הַדְּבָר חֻזַּק וְנִכּוֹן בְּלָבוֹ, סוֹמֵךְ עָלָיו וְדֵין; וְאֵין צָרִיף
לּוֹמֵר, אִם יֵדַע הוּא עֲצָמוֹ שֶׁזֶה חֲשׂוֹד. וְכֵן אִם יֵצֵא שֹׁטֵר
חֹב לִפְנֵינוּ, וְאָמֵר לוֹ אָדָם שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו, אֲפִלוּ אִשָּׁה אוֹ
קְרוֹב: 'זֶה פְּרוּעַ הוּא' - אִם סִמְכָה דַּעַתוֹ עַל דְּבָרָיו, יֵשׁ
לוֹ לּוֹמֵר לָזֶה: 'לֹא תִפְרַע אֵלָּא בְּשִׁבּוּעָה'; אוֹ אִם הָיָה עָלָיו
שֹׁטֵר חֹב לְאַחֵר [לעוד בעל חוב], יִתֵּן לָזֶה שְׁלֹא נִפְגַּם

הַדִּינֵין וְנוֹתְנִים בִּיָּהֶם בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדְּבָר. וְאַחֵר כֵּן
מִכְּנִסִּין בְּעָלֵי דִינִים, וְגִדּוֹל שֶׁבְּדִינֵים אוֹמֵר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי
אֶתָּה זָכָאִי, אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה חֲכָאִי' - כְּדִי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד
מִבְּעָלֵי דִינֵים אֵיזָה דֵּין הוּא שֶׁזָּכָה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵיזָה דֵּין
הוּא שֶׁחֲכָאִי.

6. י. דֵּין שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גּוֹלָן, אוֹ רָשָׁע - אִסּוּר
לְהַצְטָרֵף עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "מִדְּבַר שֶׁקָּר תִּרְחַק". וְכֵן הָיָה
בְּקִיָּאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבֵין בְּדִין, עַד
שֶׁיֵּדְעוּ עִם מִי הֵן יוֹשְׁבֵין; וְלֹא חוֹתְמִין אֶת הַשֹּׁטֵר, עַד
שֶׁיֵּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהּ; וְלֹא נִכְנָסִין לְסַעֲוָה, עַד שֶׁיֵּדְעוּ
מִי מִסֵּב עִמָּהּ.

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ה

פרק כג

א. "לֹא תִקַּח שָׁחַד" - אֵין צָרִיף לּוֹמֵר לַעֲוֹת אֶת הַדִּין,
אֲלֵא אֲפִלוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזָּכָאִי וְלַחֲכָאִי אֶת הַחֲכָאִי - אִסּוּר,
וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל: "אֲרוּרִי לִקְחַת שָׁחַד";
וְחֲכָאִי לְהַחֲזִיר הַשָּׁחַד, כְּשִׁיתְּבַעֲנוּ הַנּוֹתָן.

ב. וְכֵשֶׁם שֶׁהִלּוּקְתָּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - כֵּן הַנּוֹתָן,
שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלִפְנֵי עוֹר, לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל".

ג. כָּל דֵּין שִׁיוֹשֵׁב וּמִגְדֵּל מַעְלָתוֹ, כְּדִי לְהַרְבּוֹת שֶׁכָּר
לְחֻזְנוֹ [שמשוין] וְלִסּוֹפְרָיו - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַנּוֹטִים אַחֲרֵי
הַבָּצֵעַ; וְכֵן עֹשֵׂה בְּגִי שְׁמוּאֵל, וְלִכְךָ נֶאֱמָר בְּהֵן: "וַיִּטּוּ אַחֲרֵי
הַבָּצֵעַ, וַיִּקְחוּ שָׁחַד". וְלֹא שָׁחַד מִמּוֹן בְּלָבָד, אֲלֵא אֲפִלוּ
שָׁחַד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדִין שֶׁהָיָה עוֹלָה בְּדוּגִית [סירה]
קִטְנָה לַעֲבֹר בְּנֶהָ, וּפְשֵׁט אֶחָד יָדוֹ וְסִיעָו בַּעֲלִיתָ, וְהָיָה
לוֹ דִּין; וְאָמֵר לוֹ הַדִּין: 'הָרִינִי פְסוּל לָךְ לְדִין'. וּמַעֲשֶׂה
בְּאֶחָד שֶׁהָעֶבֶר אֲבָרָה [נוצח] שֶׁל עוֹף מַעַל רָדִיד [צעיון]
הַדִּין, וְאַחֵר כֶּסֶה רַק מִלִּפְנֵי הַדִּין; וְאָמֵר לוֹ: 'הָרִינִי פְסוּל
לָךְ לְדִין'. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִבִּיא מִתְּנֶה מִמִּתְנוֹת כְּהֵנָה
לְדִין כְּהֵן; וְאָמֵר לוֹ: 'פְסוּל אֲנִי לָךְ לְדִין'. וּמַעֲשֶׂה בְּאִרִּים
אֶחָד שֶׁל דֵּין שֶׁהָיָה מְבִיא לוֹ תַּאֲנִים מִתּוֹךְ שֶׁדָּהוּ מַעְרָב
שֶׁבֶת לְעָרֵב שֶׁבֶת; פַּעַם אַחַת הַקָּדִים וְהִבִּיא בְּחִמְשֵׁי
בְּשִׁבְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמֵר לוֹ הַדִּין: 'הָרִינִי פְסוּל
לָךְ לְדִין'; אִף עַל פִּי שֶׁהִתְאָנִים מִשָּׁל דֵּין, הוּאִיל וְהִבִּיאָן
שְׁלֹא בְּזִמְזִין, נִפְסָל לוֹ לְדִין.

ד. כָּל דֵּין שֶׁשָּׂאֵל שְׂאֵלָה [חפץ כל שהוא], פְסוּל לְדוֹן לָזֶה
שֶׁהִשְׁאִילוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁלֹּא הָיָה לְדִין
לְהִשְׁאִיל. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ לְהִשְׁאִיל - כִּשֶּׁר, שֶׁהָרִי גַם זֶה
שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

ה. כָּל דֵּין שֶׁנוֹטֵל שֶׁכָּרוֹ לְדוֹן - דִּינָיו בְּטָלִים; וְהוּא, שְׁלֹא
יִהְיֶה שֶׁכָּר הַנֶּפֶר. אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָתוֹ, וּבָאוּ
לִפְנֵינוּ שְׁנֵים לְדִין, וְאָמֵר לָהֶם: 'תְּנוּ לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַחְתִּי
עַד שֶׁאֲדוֹן לָכֶם, אוֹ 'תְּנוּ לִי שֶׁכָּר בְּטָלְתִּי' - הָרִי זֶה מֵתָר;
וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדְּבָר נֶפֶר, שֶׁהוּא שֶׁכָּר הַבְּטָלָה בְּלָבָד בְּלֹא
יֹתֵר; וַיִּטַּל מִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁנָה, זֶה בְּפָנֵי זֶה. כְּגוֹן זֶה מֵתָר.

הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה
והלכו אדם שבעל אשתו תחת האילן; ומעשה באחד
שרכב על הסוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לבית דין
וסקלוהו. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים
[מכשפות] ביום אחד באשקלון; ולא היו שם כל דרכי
הדרישה והחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא
הוראת שעה, כפי מה שראה.
ח. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן, להלקות אדם
ששמועתו רעה [יש עליו שמועות שעובר עבירות], והעם
מרגנים אחריו שהוא עובר על העצירות; והוא שיהיה קול
שאינו פוסק כמו שבארנו, ולא יהיו לו אויבים ידועים
שמוציאין עליו שמועה רעה. וכן מבזין את זה ששמועתו
רעה, ומחרפין את יולדתו [אמו] בפניו.
ו. וכן יש לדון תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים,
ומאבד זכותו, כפי מה שיראה לגדר פרצות הדת ולחזק
הבדק [פרצות הדת], או לקנס אלם זה; והרי הוא אומר
בעצמו: "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים, כעצת
השרים והזקנים - יחרם כל רכושו", מכאן שהפקר בית
דין הפקר.
ז. וכן יש לדון לנדות ולהחרים מי שאינו בן נדוי, כדי
לגדר פרץ כפי מה שיראה לו שהשעה צריכה לכך, ויאמר
שנודוהו והחרימוהו על דעתו, ויפרסם חטאו ברבים -
שנאמר: "אורו מרוז, אומר מלאך ה' - ארו ארו ישיבה,
כי לא באו לעזרת ה'".
ח. וכן יש לדון לעשות מריבה עם הראוי להריב עמו,
ולקלול, ולהכותו, ולתלות שערו, ולהשביעו באלהים בעל
כרה שלא יעשה או שלא עשה - שנאמר: "ואריב עמם
ואקללם, ואכה מהם אנשים ואמרים; ואשביעם
באלהים".
ט. וכן יש לו לכתף [לקשור] ידים ורגלים, ולאסור בבית
האסורים, ולדחף, ולסחב על הארץ - שנאמר: "הן למות,
הן לשרשי [- לסחוב], הן לענש נכסין [- ממון] ולאסורין"
[- בית האסורים].
י. כל אלו הדברים, לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכך,
ושהשעה צריכה לכך. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ואל
יהי כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא [כבוד הבריות]
דוחה את לא תעשה של דבריהם [של חכמים], וכל שכן
כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בדת האמת -
שיהיה זהיר שלא יחרס כבודם, אלא להוסיף בכבוד
המקום בלבד; שכל המבנה את התורה, גופו מחלל על
הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות.
ואין כבוד התורה, אלא לעשות על פי חקיה ומשפטיה.

שטרו כלל [שלא ערערו עליו], ויניח זה שנפגם שטרו
בדברי האחד, או ישליך השטר בפניו ולא ידון בו; כפי
מה שיראה. וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני
שמת בלא צוואה, ונתן סימנין מבקשין, ולא היה זה הטוען
רגיל להכנס לבית זה שמת - אם ידע הדין שזה המת אינו
אמוד [מערך] להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה
החפץ של מת - מוציא מן הירושין, ונותנו לזה האמוד
בו שנתן סימניו; וכן כל פיוצא בזה; שאין הדבר מסור
אלא לזכו של דין, שידון כפי מה שיראה לו שהוא דין
אמת. אם בן למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן
שיבואו לפני הדין שני עדים - ידון על פי עדותם, אף על
פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר.
ב. כל אלו הדברים, הם עקר הדין. אבל משרבו בתי דינים
שאין גוונים, ואפלו היו גוונים במעשיהם, אינם חכמים
כראוי ובעלי בינה - הסכימו רב בתי דיני ישראל, שלא
יהפכו שבועה [על התובע] אלא בראיה ברורה, ולא
יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול; וכן
בשאר כל הדינים, לא ידון הדין בסמיכת דעתו ולא
בידיעתו, כדי שלא יאמר כל הדייט והדייט: 'לפי מאמין
לדברי זה, ודעתי סומכת על זה'. וכן אין מוציאין מן
היתומים אלא בראיה ברורה - לא בדעת הדין, ולא
באמרו המת או הטוען [אם אמודין בהם או לאו]. ואף על
פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים, ונטתה
דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתינ הוא בדין, ואינו
דוחה עדותו; ונושא ונותן עם בעלי דינים, עד שידור
לדברי העד, או יעשו פשרה, או יסתלק מן הדין.
ג. ומנין לדון שהוא יודע בדין שהוא מרמה, שלא יאמר:
'אחתכנו, ויהיה הקולר [העוון] תלוי בצוארי העדים'?
תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק". ביצר יעשה בו? ידרש
ויתקר הרבה, בדרישה וחקירה של דיני נפשות - אם
נראה לו לפי דעתו שאין בו רמיות, חותף את הדין על
פי העדות. אבל אם היה לבו נוקפו שיש בו רמיות, או
שאין דעתו סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו
יכול לפסלם, או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל
ערמה והשיא [שיכנע] את העדים, אף על פי שהם כשרים
ולפי תמם הטעם, או שנראה לו מכלל הדברים שיש שם
דברים אחרים מסתרים, ואינם רוצים לגלותם - כל אלו
הדברים וכיוצא בהן, אם באו לדון בדין - אסור לו לחתוף
אותו הדין; אלא יסלק עצמו מדין זה, וידונו מי שלבו
שלם בדבר. והרי הדברים מסורים ללב, והכתוב אומר:
"כי המשפט - לאלהים הוא".
ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחזיק מלקות, ולהרג
מי שאינו מחזיק מיתה; ולא לעבר על דברי תורה, אלא
לעשות סג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפוצו העם
בדבר - יש להם לגדר ולחזק הדבר, כפי מה שיראה להם;

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח-כ"ד תשרי ה'תשע"ה

1

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ה

2

מצות עשה רמה.

3

4 המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר,
5 כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין
6 המוכרים והקונים, וכבר למדנו על אפן (קנין) זה ממה-
7 שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא
8 כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד,
9 כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות
10 קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן
11 המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט:): כדרך
12 שתקנו משיכה בלוקחין כף תקנו משיכה בשומרין
13 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה
14 נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה,
15 כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות
16 הקרקעות וזולתן. כלומר שטר וחקקה — הסמיכון
17 לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, כלומר: ידיעת
18 הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א'
19 מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (בבא מציעא ופרק ג' ופרק
20 ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (בבא בתרא).

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ה

21

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ה

22

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ה

23

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ה

24

מצות עשה רלו.

25

26 המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל בחברו,
27 והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והכה-איש את-
28 רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות.

29 ויש פתוב הפולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה:
30 "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה
31 שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו
32 שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים
33 מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם
34 נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או
35 את-הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא
36 יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות
37 אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה
38 בפרק ח' (בבא קמא).

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ה

39

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ה

40

מצות עשה רמה.

41

42 המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר,
43 כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין
44 המוכרים והקונים, וכבר למדנו על אפן (קנין) זה ממה-
45 שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא
46 כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד,
47 כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות
48 קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן
49 המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט:): כדרך
50 שתקנו משיכה בלוקחין כף תקנו משיכה בשומרין
51 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה
52 נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה,
53 כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות
54 הקרקעות וזולתן. כלומר שטר וחקקה — הסמיכון
55 לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, כלומר: ידיעת
56 הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א'
57 מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (בבא מציעא ופרק ג' ופרק
58 ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (בבא בתרא).

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' ב

7 שהרואה את מי שבטל ממלאכה אומר, מלאכה הוא דלית ליה
8 ו-שאין לו לעשותה, ואינו תולה את סיבת הדבר באיסור, אבל
9 במגילה נראה הדבר כשתי תורות.
10 אמר לו רבי יוחנן: והא בית שמאי מתירין את הצרות להתייבם
11 לאחים וכן נהגו תלמידיהם, ובית הלל אוסרים אותן וכן נהגו
12 תלמידיהם, ואין בכך משום 'לא תתגודדו'.

1 השיבו רבי יוחנן: וכי הָתָם בעשיית מלאכה לאו איפריא הוּא,
2 והתנן בפסחים (סו) (בבליה) של י"ד ניסן, בית שמאי אוסרין לעשות
3 מלאכה, ובית הלל מתירין. הרי שהוא דין איסור, ובמקום שלא
4 עשו מלאכה פסקו בבית שמאי, ואילו במקום שעשו פסקו בבית
5 הלל, ומכל מקום אין בכך משום לא 'תתגודדו'.
6 אמר ליה ריש לקיש, הָתָם אין הדבר נראה כשתי תורות, משום

מלכים ב כ יג-כא

יג וישמע עליהם חזקיהו ויראם את כל בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת | שמן
הטוב ואת בית כליו ואת כל אשר נמצא באוצרתיו לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו
ובכל ממשלתו: יד ויבא ישעיהו הנביא אליהם ויאמר חזקיהו ויאמר אליו מה אמרו | האנשים האלה
ומאין יבאו אליך ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו מבבל: טו ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקיהו
את כל אשר בביתו ראו לא היה דבר אשר לא הראיתם באצרתיו: טז ויאמר ישעיהו אל חזקיהו שמע
דברי יהוה: זי הנה ימים באים וגשא | כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הזה בבבל
לא יותר דבר אמר יהוה: יח ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקח (נחשו קרי) והיו סריסים בתיכל
מלך בבל: יט ויאמר חזקיהו אלי ישעיהו טוב דברי יהוה אשר דברת ויאמר הלוא אם שלום ואמת
יהיה בימי: כ ויתר דברי חזקיהו וכל גבורתו ואשר עשה את הברכה ואת התעלה ויבא את המים
העירה הלא הם פתוחים על ספר דברי הימים למלכי יהודה: כא וישפכ חזקיהו עמ אביתו וימלך
מנשה בנו תחתיו: פ

מלכים ב כא א-ד

כא א בן שנים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלם ושם אמו חפציבה:
ב ויעש הרע בעיני יהוה פתועת הגוים אשר הוריש יהוה מפני בני ישראל: ג וישב ויבן את הבמות
אשר אבד חזקיהו אביו ויקם מזבחת לפעל ויעש אשרה פאשר עשה אחאב מלך ישראל וישתחו
לכל צבא השמים ויעבד אתם: ד ובנה מזבחת בבית יהוה אשר אמר יהוה בירושלם אשים את שמי:

רש"י

(יג) בית נכתה. בית גנזי בשמיו, כמו (בראשית לו כה): נכאת וצרי ולוט: ואת שמן הטוב. יש פותרין שמן
המשחה, ויש פותרים שמן אפרסמון (בלסמון), שהוא
מצוי בארץ ישראל, שנאמר (ביחזקאל כו יז): יהודה
וישראל המה רוכליך בחטי מנית ופנג. וראיתי בספר
יוסיפון: פנג הוא אפרסמון, וגדל ביריחו, ועל שם
הריח נקרא ריחו: לא היה דבר. את הארון והלוות
וספר התורה (פרקי דרבי אליעזר פרק נב, עין שיר השירים רבה ג
ד): (יד) מארץ רחוקה באו. זה אחד משלשה שבדקן
הקב"ה ומצאן עביט של מים עכורים, קין, יחזקיהו,
ובלעם. קין, (בראשית ד ט) - לא ידעתי השומר אחי אנכי,
היה לו לומר רבוננו של עולם הלא כל הנסתרות גלויות

לך, כדאיתא בתנחומא (ראה במדבר רבה כ ו). בלעם -
שאמר לו המקום (במדבר כב ט) מי האנשים האלה עמך,
היה לו לומר ה' אלהים אתה ידעת, כמו שנאמר
ביחזקאל (לו ג), והוא השיב בגאווה, בלק בן צפור -
מלך מואב שלח אלי, הרבה מבקשים יש לי. חזקיהו -
היה לו להשיב לישעיהו, אתה נביאו של מקום, ואתה
שואל אלי, התחיל חזקיה מתגאה ואמר: מארץ רחוקה
באו אלי, לכך נענש, ועל ששמח עליהם והאכילם על
שלחנו (סנהדרין קד א): (יז) לא יותר דבר. מדה כנגד
מדה, לא היה דבר: ומבניך. חנניה מישאל ועזריה:
(יט) טוב דבר ה'. מאחר שבימי יהיה שלום:
(כ) ואשר עשה את הברכה וגו'. בדברי הימים:

מצודת ציון

(יג) נכתה. ענין אוצר נחמד, וכן (בראשית לו כה): נכאת וצרי,
שרוצה לומר: דברים נחמדים: (יד) ומאין. מאיזה מקום:
(יח) סריסים. שרים וממונים: (כ) הברכה. בנין אבנים על
אסיפת המים: התעלה. חפירה למים: (ב) הוריש. גירש:
(ג) צבא השמים. כוכבים ומזלות:

מצודת דוד

(יג) וישמע עליהם. יתכן שבקשו להראות להם את כל בית
נכתו, ושמע עליהם והראם: (יז) וגשא. יהיה נשא ונלקח:
ואשר אצרו. אשר טמנו באוצר: לא יותר דבר. מכל אשר
בביתך: (יח) ומבניך. הם דניאל חנניה מישאל ועזריה: אשר
יצאו ממך אשר תוליד. כפל הדבר פעמים ושלש כדרך
המקרא: (יט) טוב דבר ה'. טוב הדבר בעיני, ופירש דבריו

ואמר, הלוא אם יהיה שלום בימי, וה' יאמת לי הבטחתו זו, איני חושש כמה שיהיה אחרי מותי: (כ) את המים. מוצא מי
גיחון שהיתה מחוץ לעיר, הביא העירה: (ד) אשר אמר וגו'. כאילו המקרא קובל עליו לומר, ראו מה עשה, הלא ה' אשר
שמה ישכון, והוא שם שמה מזבחות להאשרה: בירושלים. בבית העמוד בירושלים: אשים את שמי. רצה לומר: אשרה שכינת:

קמא. אי

א מְזֹמֵר לְדֹד יְהוָה קְרֹאֲתִיךָ חוֹשָׁה לִי הָאֲזִינָה קוֹלִי בְּקִרְאִי־לָךְ: ב תִּפְּזֹן תִּפְּלָתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מִשָּׂאת פִּי מִנְחַת־עֶרֶב: ג שִׁיתָה יְהוָה שְׁמֶרָה לִפִּי נִצְרָה עַל־דֶּל שְׁפָתִי: ד אֶל־תִּטְטֵלֵנִי לִבִּי לְדָבָר: ה רָע לַהֲתַעֲלָל עֲלִילֹת: ו בְּרָשַׁע אֶת־אִישִׁים פְּעֻלֵּי־אָוֶן וּבִלְ־אֲלָחִים בְּמַנְעֻמֵּיהֶם: ז יִהְלֹמֶנִי צִדִּיק: ח חֶסֶד וְיֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אֲלֵינִי רֹאשִׁי בִּירְעוֹד וְתִפְּלָתִי בִּרְעוּתֵיהֶם: ט נִשְׁמָטוּ בִּידֵי־סֹלַע שְׁפָטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרֵי בִּי נַעֲמֹו: י כָּמוֹ פֶּלֶחַ וּבִקְעַת בָּאָרֶץ נִפְזָרוּ עֲצָמֵינוּ לִפִּי שְׁאוֹל: יא כִּי אֲלִיךָ: יב אֱלֹהִים אֲדֹנֵי עֵינַי בְּכָה חֲסִיתִי אֶל־תֵּעַר נַפְשִׁי: יג שְׁמִרְנִי מִיַּד פַּח יִקְשׁוּ לִי וּמִקְשׁוֹת פְּעֻלֵּי אָוֶן: יד יִפְּלוּ בְּמַכְמֹורֵי רָשָׁעִים יַחַד אֲנֹכִי עַד־אֶעֱבֹר:

רש"י

וקשה כסלע: ושמעו אמרי. הנעימים שאני מדבר במצותיו של הקב"ה ואינם שבים מדרכם הרעה ורבותינו בבריית' דסיפרא דרשוהו במשה ואהרן שמתו על ידי הסלע אבל אני יכול ליישב המקרא סופו לראשו, ויש ליישבו ולומר דומין אלו לעקשות לאותן שמתו משה ואהרן ע"י הסלע על ידיהם כי אף אלו שמעו אמרי נעימים ואינם שבים: (ז) כמו פולח. עצים: פולח. לשון בקוע כמו יפלה כליותי (איוב ט"ו): ובקוע בארץ. כן נפזרו עצמינו להגיע לפתח המות בשביל רעותיהם של עובדי עבירה: (ח) כי אליך ה' אדני עיני. מוסב למקראות של מעלה שיתה שמרה לפי ואל תט כי עליך עיני וגו': אל תער נפשי. אל תשלח נפשי מלפניך כמו ותער כדה אל השקת (בראשית כד): (י) יפלו במכמוריו רשעים. יפול הרשע עצמו במכמוריו שהוא פורש לרגלי:

מצודת ציון

(א) חושה. ענין מהירות כמו לעזרתי חושה (לעיל כב): (ב) מנחת ערב. מענין תשורה: (ג) דל. ענין הרמה כמו דלו עיני למרום (ישעיה לח): (ד) להתעולל עלילות. ענין פועל ומעלים כמו אשר עולל לי (איכה א): אישים. אנשים: אלחם. מל' לחם ועניינו מאכל כי כל דבר מאכל נקרא בשם לחם: במנעמיהם. מלשון נעימות וענינו מתוק וערב: (ה) יהלמני. ענין הכאה המשכרת כמו והלמה סיסרא (שופטים ה): יני. ענין הסרה ומניעה כמו כי הניא אביה (במדבר ל): נשמטו. ענין החזרה ממקומו כמו שמטו הבקר (ש"ב ו): הם שרי שאול ששפטו עליו המיתה כי חשבוהו למורד במלכות: (ז) פולח ובקוע. הם אחת בשמות נרדפים כמו יפלה כליותי (איוב טז) וכן דרך המקרא לכפול בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב): (ח) תער. ענין שפיכה והרקה כמו ותער כדה (בראשית כד): (י) במכמוריו. עניינו פח ורשת כמו ויאספהו במכמרתו (חבקוק א):

מצודת דוד

(א) קראתיך. כאשר אקרא לך מהר לשמוע: (ב) תכון תפלת. תהיה נכונה לפניך כהקטרת קטרת: משאת כפי. נשיאת כפי לפניך בתפלה תחשב כמנחת ערב והיא עולת תמיד של בין הערבים: (ג) שיתך. שים שמירה לפי לבל אדבר דבר שאינו הגון: נצרה. תן שמירה על הרמת שפתי למען ירומו לדבר וכפל הדבר במ"ש לגודל השמירה: (ד) לדבר רע. לעשות דבר רע: להתעולל. לעשות מעשים ברשע עם אנשים פועלי און ורומה להם: ובל אלחם. בל אתאווה לאכול מנעמי מאכלם ר"ל שלא ימשך לבי אל תאות העולם כמו שנמשך לבם: (ה) יהלמני צדיק. מנעמיהם לא יערבו לי אבל אם הצדיק יכני ליישר דרכי יערב לי ויחשב לי לחסד: ויוכיחני. ואם יכה מאור פני בתוכחה הלא ע"י הוכחתו לא יסור מראשי השמן הנמשח בראשי להצליח למלוכה ר"ל הלא עי"ז אשאר במלוכה וא"כ טוב לי הוכחת הצדיק ממנעמי מאכלי הרשעים: כי עוד. כי בעודי בעולם תהיה תפלתי בעבור רעות הרשעים שיצילני האל ממעשיהם הרעים

ואיך א"כ יערבו לי מנעמיהם: (ו) נשמטו. ר"ל עם כי שופטיהם נשמטו ממני במקום סלע הוא סלע המחלוקת שהיה דוד קרוב להיות נתפש ביד שאול ושריו ובא מלאך אל שאול והחזירו על כי פשטו פלשתים בארץ כמ"ש בש"א ואמר דוד הלא אז ראו שה' עמדי: ושמעו. כשכרתי כנף בגד שאול במערה וכשלקחתי החנית מראשותיו דברתי אז עמהם דברים נעימים ונכרים שאיני מבקש רעות שאול כמ"ש בשמואל א' והלא שמעו אמרי אשר נעמו: (ז) כמו פולח. עכ"ז הוסיפו לרדוף אחרי והנה אני ואנשי כמו המבקע עצים בארץ שאז הבקעים מתפזרים אנה ואנה במרחב הארץ כן נפזרו עצמינו על ידיהם לרדת אל פי השאול והוא ענין הפלגה ולומר שמאור היו קרובים למיתה: (ח) אל תער נפשי. אל תשפוך נפשי והוא ענין מליצה כי בצאת הנפש מן הגוף היא כאלו נשפכה ממנו: (ט) יקשו לי. אשר הכינו לי למוקש: ומוקשות. שאר מיני מוקש מלכד הפח ר"ל ומהרבה מיני עצות רעות אשר חשבו עלי: (י) יפלו במכמוריו. כולם יפלו כ"א ברשתו אשר טמן עלי: יחד. כולם יחד זה כזה איש לא נעדר: אנכי עד אעבור. סרס המקרא עד אנכי אעבור ר"ל הם יפלו בפח טרם אשר אעבור אני במקום הפח וכשאעבור אני לא יהיה עוד הפח פרוש כי הם יהיו נלכדים בה ואמר בדרך משל מן לכידת העוף:

ח מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח. מיריחו היו שומעין קול המגרפה. מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לפיור. מיריחו היו שומעין קול גביני פרוז. מיריחו היו שומעין קול החליל. מיריחו היו שומעין קול הצלצל. מיריחו היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעים קול השופר. ויש אומרים: אף קולו של כהן גדול, בשעה שהוא מזכיר את השם ביום הכפורים. מיריחו היו מרחים ריח פטום הקטרת. אמר רבי אליעזר בן הגלילאי: עזים היו לבית אבא בהר מכור, והיו מתעטשות מריח פטום הקטרת.

ט מי שזכה בדרשון מזבח הפנימי, נכנס ונטל הטני, והניחו לפניו, והיה חופן ונותן לתוכו. ובאחרונה, כבד את השאר לתוכו, והניחו, ויצא. מי שזכה בדרשון המגורה, נכנס ומצא שני גרות מזרחיים דולקים — מדרשן את השאר, ומניח את אלו דולקים במקומן. מצאן שפכו — מדרשן, ומדליקן מן הדולקים, ואחר כך מדרשן את השאר. ואבן

פירוש ברטנורה

ח מיריחו היו שומעים קול שער הגדול. ומירושלים עד יריחו עשר פרסאות: המגריפה. מין כלי נגון שהיה במקדש, עשרה נקבים היו בו, וכל אחד ואחד מוציא מאה מיני זמר, וקולו נשמע עד למרחוק: בן קטין. שם אדם וכתן גדול היה, ועשה גלגל לכיור לשקעו בבור שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה, שכל דבר שנתקדש בכלי שרת נפסל בלינה וביוצא ובמבול יום, וכשהיו מעלים אותו מן הבור לקדש בו ידיהם והגליהם היה קול הגלגל נשמע עד יריחו: גביני פרוז. כהן ששמו גביני, שהיה מכריז בכל בוקר בבית המקדש עמדו כהנים לעבודתכם: חליל. צלמצי"ש בלע"ז, בערבי מוזא"ר, וקולו נשמע למרחוק. ויש אומרים פי"ר בלע"ז: צלצל. צמבלי" בלע"ז: מכור. שם מקום:

ט ובאחרונה. שלא היה רק מעט דשן ולא היה יכול לקח בחפניו, כיבר שאר הדשן לתוך הטני: והניחו. לפני שם ויצא. אבל מיד לא היה מוציא, שכיין שצריך לתת הדשן אצל המזבח קדמה כמו דשן המגורה, ממתין עד לאחר זריקת התמיד, שהיה עושה הטבת שתי גרות וגומר השלמות דשן המגורה, ואז היה שניהם מוציאין זה הטני וזה הכזו ושופכין הדשן במקום אחד אצל המזבח ובלעיים שם במקומן: ומצא שתי גרות מזרחיות דולקים. האי תנא סבר מגורה מזרח ומערב היא מונחת. ופעמים שמוצא גם השאר דולקים, ונקט שתי גרות מזרחיות דולקים משום דשאר גרות אפילו דולקים מכבן ומדשן, ואילו שתי גרות אם מצאן דולקים אינו מכבן, ועוד משום דקתני בסיפא מצאן שכבו לאלו מזרחיות חזר ומדליקן, ובשאר גרות מצאן אינו מדליקן עד הערב: מדרשן את השאר. חמש גרות שלצד מערב, מסיר מהן השמן הישן והפתילה הישנה והדרשן, ונותן הכל בבית, ונותן שמן חדש ופתילה חדשה, ולאחר שחיתת התמיד חזרית דמו, מדרשן השני מזרחיות ונותן בהן שמן ופתילה חדשה. והא דמפסיק ההטבה בשחיתת התמיד חזרית דמו ואינו מטיבן כולן יחד,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

משנתנו ממשיכה בעבודות הכהנים לאחר שנפתח שער ההיכל.

מי שזכה בדרשון מזבח הפנימי, נכנס — להיכל, דרך השער שנפתח. ונטל הטני — הסל, שהביא אתו (כמו ששנינו לעיל משנה ו). והניחו לפניו — על רצפת ההיכל, והיה חופן — נוטל בחופניו את דשן הקטורת מעל גבי המזבח, ונותן לתוכו — לתוך הטני. ובאחרונה — כשלא נשאר על המזבח אלא מעט דשן ולא יכול ליטלו בחופניו, כבד את השאר לתוכו — טאטא במטאטא את שאר הדשן לתוך הטני, והניחו — את הטני בהיכל, ויצא — מן ההיכל; ולא היה מוציא את הטני אלא אחר כך, כפי שיבואר להלן (ו, א). מי שזכה בדרשון המגורה, נכנס — להיכל, ומצא שני גרות מזרחיים דולקים — אם מצא את שני הנרות שבצד מזרח דולקים, שלדעת התנא של משנתנו המגורה עמדה בדרומו של ההיכל ממזרח למערב, מדרשן את השאר — מנקה את שאר חמשת הנרות, שנוטל מהם את האפר והפסולת ונותנם לתוך הכזו; ואפילו מצא גם את השאר דולקים, מכבה אותם ומדשנם, כמו שבארנו לעיל, ואחר כך נותן בהם שמן חדש ופתילות חדשות, ומניחם כך; וזו היא "הטבת חמש גרות". ומניח את אלו — את שני הנרות המזרחיים, דולקים במקומן — עד לאחר זריקת דם התמיד; ויש אומרים: עד לאחר הקטרת הקטורת; ואז חזר ומדשן גם את אלו. והטעם שנחלק את הטבת הנרות לפעמיים, ואינו מטיב את כולם בבת אחת, לפי שכתוב (שמות ל, ז): "בבקר בבקר בהיטיב את הנרות", ודרשו: בבוקר בבוקר — חלק את ההטבה לשני בקרים, שצריך להפסיק ביניהם בעבודה אחרת (גמרא יומא ד, ב); ומטיב בתחילה חמישה גרות, שהואיל והתחיל בהטבת הנרות, הריהו מטיב את רובם. ולמה אינו מטיב ששה גרות? לפי שכתוב: "בהיטיב את הנרות", ומכאן שאין הטבת גרות פחות משניים (גמרא); הלכך צריך להשאיר להטבה שנייה שני גרות. ולמה מטיב תחילה חמישה גרות המערביים ולא חמישה גרות המזרחיים? לפי שכתוב (ויקרא כד, ב-ג): "להעלות נר תמיד. מחוץ לפתחת העדות... יעורר אותו אהרן... לפני ה' תמיד" — אמרה תורה: קבע נר להדליק ממנו שאר הנרות, ואיזה זה? זה נר שני שלצד מזרח, והוא הנקרא

באור משנה ח

משנתנו באה לספר, שקול פתיחת שער ההיכל היה נשמע עד יריחו, המרוחק מירושלים כ־25 קילומטר (ובגמרא — יומא לט, ב — אמרו, שהדרך מירושלים עד יריחו עשר פרסאות). ודרך אגב מונה המשנה קולות שונים שנשמעו מהמקדש עד יריחו.

מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח — קול שער ההיכל בשעה שנפתח היה נשמע עד יריחו. מיריחו היו שומעין קול המגרפה — כלי ניגון שהיה במקדש, הוציא כמה מיני נעימות (עיין גמרא ערכין יא, א); ואפשר שנקראת "מגרפה" לפי שצורתה היתה כן (דמבט). מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לפיור — בן קטין, שהיה כהן גדול, עשה גלגל של עץ לשקע על ידו את הכיור בבור של מים, כדי שלא יהיו מי הכיור נפסלים בלינה (עיין יומא ג, י). וכשהיו מעלים את הכיור מן הבור היה קול הגלגל נשמע עד יריחו. מיריחו היו שומעין קול גביני פרוז — כהן ששמו היה גביני היה מכריז במקדש בכל בוקר: "עמדו כהנים לעבודתכם ולוויים לדוכנכם וישראל למעמדכם", וקולו היה נשמע עד יריחו. מיריחו היו שומעין קול החליל — שהכה לפני המזבח בשנים עשר יום בשנה (עיין ערכין ב, ג). מיריחו היו שומעין קול הצלצל — שהקיש בו בן ארזא, וענו אחריי הלויים בשיר (עיין ערכין ה, א; וזהלן ג, א). מיריחו היו שומעין קול השיר של הלויים, שהיו משוררים בפייהם בשעת הניסוך. מיריחו היו שומעין קול השופר — שהיו תוקעים בו בכל יום עשרים ואחת תקיעות במקדש (ערכין ב, ג). ויש אומרים: אף קולו של כהן גדול, בשעה שהוא מזכיר את השם ביום הכפורים — כמו ששנינו במסכת יומא (ו, ב); ויש מפרשים, שהכוונה היא לקול הכהנים והעם בשעה שהיו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שקול זה היה נשמע עד יריחו. מיריחו היו מרחים ריח פטום הקטרת — שהיה הריח מתפשט ומגיע עד יריחו. אמר רבי אליעזר בן הגלילאי: עזים היו לבית אבא בהר מכור — שם מקום, רחוק מירושלים; ויש כותבים, שהוא בעבר הירדן (ר"ח אלבק; ועיין מלאכת שלמה), והיו מתעטשות מריח פטום הקטרת — ומכאן שהגיע הריח עד למרחוק.

הִיתָה לִפְנֵי הַמְנוּרָה, וְבָהּ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, שְׁעָלֶיהָ הִפְּתָה עוֹמֵד וּמַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת. וְהָנִיחַ אֶת הַכּוֹזָה עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה, וְיָצָא.

פירוש ברטנורה

משום דכתיב (שמות ל') בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות, אמרה תורה חלק ההטבה לשני בקרים, ועבד הטבת חמש נרות ברישא והדר הטבת שתי נרות, משום דכיון דאתחיל, עבד רובא. והאי דלא עבד שיתא והדר חר, משום דכתיב בהטיבו את הנרות, [אין] הטבת נרות פחות משתים. והני מילי בזמן שאין הנס, כגון לאחר שמת שמעון הצדיק. אבל קודם שמת שמעון הצדיק שהיה נר מערבי דולק תמיד בדרך נס, כרתניא מחוץ לפרוכת העדות, עדות הוא שהשכינה שורה בישראל, זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים, כשהיה בא להיטיב השתי נרות מורחיות, לא היה מדרשן אלא הנר הראשון בלבד ומטיבו, ומניח הנר השני הסמוך לו דולק עד הערב שמדליק את הנרות וממנו מדרליק כל הנרות האחרים, ואחר שהדליק שאר הנרות מטיבו ומדרשנו לנר זה בערב ומדליקו. ואע"ג דכתיב בהטיבו את הנרות דאין הטבת פחות משתים, הכי עדיף טפי שלא להיטיב כי אם נר אחד מן השתי נרות מורחיות ולהניח הנר השני דולק שלא להטיבו עד הערב, כדי לפרסם הנס שהוא דולק תמיד. ומה שמיטיב חמש שלצד מערב תחילה, ולא חמש לצד מזרח ולבסוף שתיים של מערב ומהם היה לו להדליק, ולא עבד הכי משום דכתיב (ויקרא כ"ד) להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו לפני ה', אמרה תורה קבע נר להדליק ממנו שאר נרות, ואיזה זה נר שני של צד מזרח, והוא קרוי נר מערב, דכי עייל בהיכל בההוא נר פגע ברישא, ואין מעבידין על המזוזה, ואיכא למימר בההוא אתוקם הנס והוקבע להדליק ממנו. ובנר ראשון אי אפשר, דהא כתיב לפני ה', מאותו נר של צד שכינה שהוא לצד מערב, ואין נר ראשון קרוי לפני ה': **מִצָּאֵן שִׁכְבוּ**. השתים מורחיות. כגון לאחר שמת שמעון הצדיק: **מִדְּשָׁנָן וּמִדְּלִיקָן מִן הַדְּרוֹלָקִים**. לא שהיה נותן פתילה חדשה ושמן חדש בדרך הטבת הנרות, שהרי לעולם אין מטיבין שני נרות מורחיות אלא לאחר שחיטת התמיד כדי להפסיק בין הטבת חמש להטבת שתיים, אלא מדרשנו היינו שמסיר הרשן שכראש הפתילה הישנה, ומנביחה ומדליקת, כדי להיות ניכר יפה הפסק שבין הטבת חמש נרות לשתיים. ואם אין בנרות דולקים מדרליק ממזבח העולה: **וּמִדְּשָׁנָן אֶת הַשָּׂאֵר**. זו הטבת חמש הנרות, שנותן פתילה חדשה ושמן חדש ומניחן כבויים עד הערב שבא ומדליק. ומדרשן דהכא אינו כמו מדרשן של שנים מורחיות דלעיל. ולאחר שחיטת התמיד הריקת דמו חוזר ומדרשן (המורחיות) ונותן שמן ופתילה חדשה ומניחה עד הערב כבויים. ונר שנייה שקרויה מערבית כמו כן מדרשן ומסיר השמן והפתילה ישנה ונותן שמן חדש ומדליקה ממזבח העולה כדי להדליק ממנה בערב הנרות, האחרות שני מערבי הוקבע להדליק ממנו נרות אחרות, ולכן נמי מדליקה אם מצאה כבויים קודם שחיטת התמיד, כיון שצריך מכל מקום להדליקה כשבא ומטיב לאחר שחיטה. כך מצאתי פירוש משנה זו בפירושי רבינו ברוך בר יצחק, והוא המחזור שבכל הפירושים. ודברי רמב"ם במשנה זו תמהים מאד, וגם מה שסובר שהטבת הנרות היא הדלקתן ושהיו מדליקין הנרות של מנורה כולן בבוקר בדרך שמדליקין בערב, פליאה נשגבה בעיני, ולא שמעתי ולא ראיתי לאחר מרבתי שסובר כן: **וְאֵבֶן הִיתָה לִפְנֵי הַמְנוּרָה**. לפי שהמנורה נבחה שמונה עשר טפחים והיה צריך לעלות למקום גבוה כדי להיטיב את הנרות: **וְבָהּ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת**. כנגד שלש העלואות שכתובות במנורה, בהעלותן את הנרות, והעלה את נרותיה, להעלות נר תמיד: **וְהָנִיחַ הַכּוֹזָה וְיָצָא**. עד לאחר הריקת דם התמיד שאז עושה הטבת שתי נרות והוציאן, וכן חבירו הוציא את הפני. וכשהוציאן השתחוו בגמר העבודה, ולא עכשיו, שעדיין לא נגמר עבודתו:

משניות מבוארות – קהתי

מאש מזבח העולה (כמו שנשנה להלן ו, א); **וְאַחֲרֵי כֵן מִדְּשָׁנָן אֶת הַשָּׂאֵר** — את חמשת הנרות האחרים, שנוטל מהם את הפסולת ונותן בהם שמן חדש ופתילות חדשות, כמו שבארנו לעיל, ומניחם כך עד הערב, שאז מדליק את הנרות כולם (ברטנורה: "תפארת ישראל"). **וְאֵבֶן הִיתָה לִפְנֵי הַמְנוּרָה, וְבָהּ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת** — כנגד שלוש העלואות הכתובות במנורה: "בהעלותך את הנרות" (במדבר ח, ב); "והעלה את נרותיה" (שמות כה, ז); "להעלות נר תמיד (שמות כז, כ), שְׁעָלֶיהָ הִפְּתָה עוֹמֵד וּמַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת" — שהיתה המנורה גבוהה שמונה עשר טפחים, והיה צריך הכהן לעלות על מקום גבוה כדי להיטיב את הנרות. **וְהָנִיחַ אֶת הַכּוֹזָה** — שהכניס לתוכו את דשן הנרות, **עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה** — של האבן שלפני המנורה, **וְיָצָא** — מן ההיכל. וכשחזר אחר כך והיטיב גם את שני הנרות, הוציא את הכוזב; וכן הכהן שעסק בדישון מזבח הפנימי הוציא אז את השני, ושיניהם שפכו את הדשן במקום המיועד לכך אצל המזבח.

בארנו משנתנו לפי הרב מברטנורה, שלדעת התנא של משנתנו, המנורה עמדה ממזרח למערב, והנר השני שממזרח נקרא "נר מערבי" והטבת הנרות היינו דישונם ותיקונם להדלקה, כמו שבארנו במשנה, אבל לא הדלקתם. ברם, לאחר שמיטיב שני הנרות, חוזר ומדליק את הנר המערבי, לקיים מצוות "לפני ה' תמיד", וכדי להדליק ממנו בערב את שאר הנרות. אבל הרמב"ם מפרש, שהנר המערבי הוא הנר הסמוך לפרוכת, היינו הנר החיצון שלצד מערב, והטבת הנרות היינו הדלקתם, ולפי שיטתו מפרש הוא משנתנו בדרך אחרת. ולהלכה פוסק הרמב"ם שלא כתנא של משנתנו, אלא כמי שסובר שהמנורה עמדה מצפון לדרום, והנר האמצעי הוא הנר המערבי, שכן ראש הפתילה של הנר הזה היה מושך כלפי מערב, ושאר ראשי הפתילות פונים כלפיו (עיין הל' בית הבחירה ג, א, יב).

ברם, הרב מברטנורה כותב בענין הפירוש למשנתנו: "כך מצאתי פירוש משנה זו בפירושי רבינו ברוך בר יצחק והוא המחזור שבכל הפירושים. ודברי הרמב"ם במשנה זו תמהים מאד, וגם מה שסובר שהטבת הנרות היא הדלקתם, ושהיו מדליקים הנרות כולם בבוקר בדרך שמדליקים בערב פליאה נשגבה בעיני, ולא שמעתי ולא ראיתי לאחר מרבתי שסובר כן" (ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל").

"נר מערבי", שכן ביחס לנר החיצון שבמזרח הרי הוא הנר המערבי הראשון, ומפני שאין מעבירים על המצוות, שהרי בשעה שנכנס הכהן להיכל פוגע תחילה בנר החיצון, שהוא המזרחי, ואחר כך בנר השני, שהוא מערבי ביחס לראשון, לפיכך קראו לנר השני "נר מערבי", היינו הנר שלפני ה', שבו מקיימים מצוות נר תמיד, וממנו מדליקים שאר הנרות. ואמנם עד שמת שמעון הצדיק היה נר זה דולק תמיד בדרך נס, כמו שמוכח בבביתא (שבת כב, ב): "מחוץ לפרוכת הנדוות" — עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מה העדות? אמר רבא: זה נר מערבי שנותן בו שמן כמידת חבריו, וממנו היה מדליק ובו היה מסיים. מכאן שנינו במשנתנו, שאם מצא שני הנרות המזרחיים דולקים, מניח אותם דולקים במקומם, שהרי הנר המערבי צריך להישאר משום מצוות "נר תמיד", כדי להדליק ממנו שאר הנרות, וכיון שצריך להניח שני נרות להטבה שנייה, כמו שבארנו הטעם לעיל, לפיכך מניח גם את הנר המזרחי, כדי שיהא היכר, שהנר הסמוך לו הוא הנר המערבי (הראב"ד; המאירי; ברטנורה; ועיין רמב"ם, שיש לו שיטה אחרת). וכבר הזכרנו לעיל, שלאחר זריקת דם התמיד (לדעת אבא שאול), או לאחר הקטרת הקטורת (לדעת חכמים), היה מטיב את שני הנרות הללו. ברם בזמן הנס, כפי שהזכרנו לעיל, לא היה מטיב אלא את הנר הראשון בלבד, ואילו הנר המערבי הניחו דולק עד הערב, היינו עד שעת הדלקת הנרות, והיה מדליק ממנו כל הנרות האחרים, ולאחר שהדליק שאר הנרות, היה מטיב נר זה ומדליקו. ואף על פי שלמדנו לעיל מן הכתוב, שאין הטבת נרות פחות משניים, מכל מקום העדיפו לנהוג כך, כדי לפרסם הנס, שהנר המערבי דולק תמיד (ברטנורה). **מִצָּאֵן שִׁכְבוּ** — שני הנרות המזרחיים, **מִדְּשָׁנָן** — אין הכוונה שמדרשן כדרך שמדרשן שאר חמשת הנרות, שנותן בהם פתילה חדשה ושמן חדש, שהרי הטבת שני הנרות הללו אינה אלא לאחר זריקת דם התמיד או לאחר הקטורת, כמו שבארנו לעיל, אלא הכוונה היא, שמסיר את הפחם מראשי הפתילות שלהן ומתקן להדלקה; ואם יש צורך, אף נותן בהם שמן, **וּמִדְּלִיקָן מִן הַדְּרוֹלָקִים** — מן הנרות שעדיין דולקים. ואם כל הנרות כבו, מדליק את שני הנרות המזרחיים

פרק רביעי

א לא היו כופתין את הטלה, אלא מעקדין אותו. מי שזכו באברים, אחזים בו. וכך היתה עקדתו: ראשו לדרום ופניו למערב. השוחט עומד במזרח, ופניו למערב. של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על טבעת שניה. של בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית, על טבעת שניה. שחט השוחט, וקבל המקבל, בא לו לקרן מזרחית צפונית, ונתן מזרחה צפונה; מערבית דרומית, ונתן מערבה דרומה. שרי הדם היה שופך על יסוד דרומי.

ב לא היה שובר בו את הרגל, אלא נוקבו מתוך ערפובו, ותולה בו. היה מפשיט ויורד, עד שהוא מגיע לחזה.

פירוש ברטנורא

ד א לא היו כופתין אותו. את התמיד בשתי ידיו לעצמן או בשתי רגליו לעצמן, כדי שלא לעשות כחוקות הגוים, שכן היו עושים כששוחטין לעבודה זרה: אלא מעקדין אותו, היד עם הרגל, כעקדת יצחק: ראשו לדרום. היה נשחט על ירך המזבח צפונה כדן עולה, והיה נוטה ראשו לדרום ופניו למערב, שאם ירביץ גללים לא יהיה סמוך למזבח: של שחר. קרבן תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, לפי שבבוקר חמה במזרח זורחת כנגדה למערב, והכתוב אומר שנים ליום, כנגד היום, כלומר נגד השמש, שהשמש קרוי יום: ושל בין הערבים. שחמה במערב ומאירה כנגד המזרח, היה נשחט על קרן צפונית מזרחית: בטבעת שניה. רחוק מן המזבח, לפי שהמזבח גבוה ומאפיל כולו. ויוחנן כהן גדול התקין ששה סדרים של טבעות, בכל סדר ארבע טבעות, לארבעה ועשרים משמרות כהונה, והיו קבועות ברצפה עשויות כמין קשת, ולפי שלא היו כופתים את התמיד כדתן בריש פרקין, היו מכניסין צואר הבהמה באותן הטבעות בשעת שחיטה ונועצים ראש המבעת בארץ: ונתן מזרחית צפונית, תחילה. לאחר ששחט תמיד של שחר בקרן מערבית צפונית הולך לצד מזרח ועומד בארץ וזורק הדם בכלי למטה מן הסקרא ונותן שתי מתנות שהן ארבע, אחת שהוא כשתיים בקרן מזרחית צפונית, והולך למערבית דרומית ונותן אחת שהיא כשתיים בקרן מערבית דרומית:

ב לא היה שובר בו את הרגל. כדרך שהמבחים עושין שמחתכן את הרגל עם העור שבו, אלא נוקבין מתחת הארכובה הנמכרת עם הראש ותולה בו

משניות מבוטאות – קהתי

באור משנה א

פרקנו עוסק בשחיטת התמיד ובהקרבנות.

לא היו כופתין את הטלה — כשבאו לשחוט את הכבש של קרבן התמיד, לא היו קושרים לו ארבע רגליו ביחד, או שתי רגליו הקדמיות בפני עצמן ושתי רגליו האחוריות בפני עצמן (הראב"ד: הרא"ש): הטעם מבואר בגמרא, כדי שלא לעשות כחוקות הגוים, שכן היו עושים כששחטו קרבנות לעבודה זרה: ויש מבארים הטעם (שם): משום בזיון קדשים (שכן דרך נושאי טלאים למכירה — הרא"ש), אלא מעקדין אותו — קושרים לו רגל קדמית ורגל אחורית זו לזו: בגמרא מובאת ברייתא: מעקדין אותו — יד ורגל, כעקדת יצחק בן אברהם (כדי להזכיר את העקידה — ביאורי הגר"א). ויש מפרשים: מעקדין אותו — אחזים ידיו ורגליו, ואין קושרים אותו כלל (רמב"ם). מי שזכו באברים — בהעלאת האברים לכבש, אחזים בו — בכבש, בשעת השחיטה. וכך היתה עקדתו — של קרבן התמיד: ראשו לדרום — שהיה נשחט בצפון העזרה ("על ירך המזבח צפונה"). וראשה היה מונח לצד דרום, כלפי המזבח, ואחוריו לצפון, שאם ירביץ גללים לא יהיה סמוך למזבח, ופניו למערב — שעיקמו את פניו למערב, כנגד ההיכל, כדי שיהא פני הקרבן בשעת השחיטה לעומת ההיכל. השוחט עומד במזרח — כשאחוריו למזרח, ופניו למערב — לצד ההיכל. של שחר — קרבן תמיד של שחר, היה נשחט על קרן צפונית מערבית — על יד זית צפונית מערבית של המזבח, על טבעת שניה — שכן עשרים וארבע טבעות היו קבועות ברצפת העזרה לצפון של המזבח, טבעת לכל משמר, שהיו משמשות להכניס בהן את צואר הבהמה (ולפי הרמב"ם: רגלי הבהמה). שתהא נוחה לשחיטה; והיו הטבעות מסודרות בששה סדרים של ארבע ארבע טבעות, מדרום לצפון, שתחילתן במרחק של שמונה אמות מן המזבח, וסופם במרחק של שלושים ושתיים אמות, כזה:

		מערב						
דרום	מזבח	1	2	3	4	5	6	
		○	○	○	○	○	○	א
		○	○	○	○	○	○	ב
		○	○	○	○	○	○	ג
		○	○	○	○	○	○	ד
		מזרח						
								צפון

ובאה המשנה ללמד שהתמידים לא היו נשחטים על טבעת המשמר, אלא תמיד של שחר היה נשחט על טבעת שניה, ומבואר במפרשים, שהכוונה היא לטבעת הראשונה של הסדר השני (לפי הציור: טבעת א 2): של בין הערבים — ותמיד של בין הערביים, היה נשחט על קרן מזרחית צפונית, על טבעת שניה — היינו על הטבעת הרביעית של הסדר השני (לפי הציור: טבעת ד 2). בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בקרבן התמיד (במדבר כח, ג): "שנים ליום", ודרשו: ליום — כנגד היום, היינו כנגד השמש, וכיון שבבוקר השמש במזרח וזורח כנגדו למערב, ובין הערביים השמש במערב וסולח קרני אור למזרח, לפיכך היה התמיד של שחר נשחט על קרן צפונית מערבית. ותמיד של בין הערביים על קרן צפונית מזרחית. ולמה על טבעת שניה, ולא על טבעת ראשונה הסמוכה למזבח? לפי שמחמת המזבח, שהיה גבוה עשר אמות, לא היה מגיע אור השמש לסדר הראשון של הטבעות אלא לסדר השני (המפרש: ברטנורא: ועיין "תוספות יום טוב" שמקשה על טעם זה, ומביא טעמים אחרים; ועיין "תפארת ישראל"). שחט השוחט — את קרבן התמיד, וקבל המקבל — את הדם לזריקה, בא לו לקרן מזרחית צפונית — של המזבח, ונתן — וזורק מן הדם, מזרחה צפונה — מתנת דם אחת בזוית מזרחית צפונית של המזבח, והדם מתפשט לצד מזרח ולצד צפון; מערבית דרומית — אחר כך בא לו לקרן מערבית דרומית של המזבח, ונתן מערבה דרומה — נתן מתנה אחת בזוית מערבית דרומית, והדם מתפשט לצד מערב ולצד דרום של המזבח. שרי הדם — מה שנשתייר מן הדם בכלי לאחר המתנות, היה שופך על יסוד דרומי — כמו ששינו במסכת זבחים (ה, ג).

באור משנה ב

לא היה שובר בו — בטלה של קרבן התמיד, את הרגל — כשהתחיל להפשיט את עורו, כדרך שהטבחים עושים, אלא נוקבו מתוך ערפובו — ויש גורסים: ערקובו. והוא הברך (עיין בבכורות ו. יא). ותולה בו — ותולה את הטלה בנקבים שבשתי הברכיים של הרגליים האחוריות. היה מפשיט — את עורו, ויורד — מן הרגליים לצד הגוף, עד שהוא מגיע לחזה — ומפסיק את ההפשטה. הגיע לחזה, חתך את הראש — עם העור, שאינו צריך הפשטה, ונתנו למי שזכה בו להעלותו

הגיע לחזה, חתך את הראש, ונתנו למי שזכה בו; חתך את הפרעים, ונתנו למי שזכה בהן; מרק את ההפשט. קרע את הלב, והוציא את דמו. חתך את הידים, ונתנו למי שזכה בהן; עלה לרגל הימנית, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, ושתי ביצים עמה. קרעו, ונמצא בלו גלוי לפניו. נטל את הפדר, ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלה. נטל את הקרבים, ונתנו למי שזכה בהם להדיחן. והקדם מדיחין אותה בבית מדיחין כל צרכה. והקרבים מדיחין אותן שלשה פעמים במעוטה, על שלחנות של שיש שבין העמודים.

ג נטל את הספין, והפריש את הראש מן הכבד, ואצבע הכבד מן הכבד, ולא היה מזוזה ממקומה. נקב את החזה, ונתנו למי שזכה בו. עלה לרגל הימנית, היה חותך ויורד עד השדרה, ולא היה נוגע בשדרה, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, והכבד תלויה בה. בא לו לגרה, והניח בה שתי צלעות מפאן ושתי צלעות מפאן, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, והקנה והלב והראש תלויים בה. בא לו לרגל השמאלית, והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה, ושתי צלעות רכות מלמטה, וכך היה מניח בחכרתה; נמצא מניח בשתייהן: שתיים מלמעלה, ושתיים מלמטה. חתכה, ונתנה למי שזכה בה, והשדרה עמה, והטחול תלוי בה. והיא היתה גדולה, אלא של ימין קורין גדולה, שהכבד תלויה בה. בא לו לעקץ, חותכו, ונתנו למי שזכה בו, והאליה ואצבע הכבד ושתי כליות עמו. נטל רגל השמאלית, ונתנה למי שזכה בה. נמצאו בלן עומדין

פירוש ברטנורא

ומפשיט הרגל עם שאר הבמה. והא קמשמע לן דהכרעים בכלל הפשט הן: ערכובו. כמו ארכובו: מרק את ההפשט. שהרי לא הופשט אלא עד החזה ועדיין העור מחובר בו: נטל הפדר. החלב: נתנו על בית השחיטה. וזו היא דרך כבוד של מעלה שלא יראה לכלוך דם השחיטה: והקדם מדיחין אותה מן הפרש שבתוכה, בפני עצמה: בבית המדיחין. בלשכה שהיתה במקדש. ולא מדיחין אותה עם שאר הקרבים, שלא תטנפם: שלשה פעמים. שאין הרעי יוצא מהן אלא ברוקח לפי שהן דקים: במיעוטה. לכל הפחות. ואם רצה להוסיף להדיחן יותר משלשה פעמים, מוסיף:

ג ואצבע הכבד. היה מפריש מן הכבד: ולא היה מזוזה. לאצבע הכבד ממקומה, שהרי היא היתה קריבה עם העוקץ והאליה, והכבד היה עם הדופן הימני, והריאה עם הגידה ושתי צלעות עמה, כמו שמפורש בסמוך: דופן ימני. חותך סמוך לשדרה, אלא שהיה מניח שתי צלעות למעלה אל השדרה וכן

משניות מבוארות – קהתי

נטל את הספין, והפריש את הראש מן הכבד — חתך את הריאה מהכבד במקום חיבורם, ואצבע הכבד — ויתרת הכבד, מן הכבד — הפריש בסכין מן הכבד, ולא היה מזוזה ממקומה — את אצבע הכבד לא היה מזו ממקומה, לפי שהיתה קריבה עם העוקץ, והריאה קריבה עם הגידה, והכבד עם הדופן הימנית, כמבואר להלן. נקב את החזה — חתך סביב לחזה והפרידו מן הרפנות והצלעות, ונתנו למי שזכה בו — להעלותו. עלה לרגל הימנית, היה חותך ויורד עד השדרה — כלומר שחתך מלמעלה למטה את הדופן מהבמה, סמוך לשדרה, ולא היה נוגע בשדרה — והשאיר כולה שלימה בדופן השמאלית, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות — כלומר היה חותך את הדופן הימנית עד שהגיע לשתי הצלעות שאצל הצואר, והניח שם, וכן הניח שתי צלעות רכות אצל העוקץ; חתכה — את הדופן הימנית, ונתנה למי שזכה בה — להעלותה, והכבד תלויה בה — בדופן זו. בא לו לגרה — לצואר, והניח בה שתי צלעות מפאן ושתי צלעות מפאן — כלומר שתי צלעות שכבר הניח בה קודם לכן כשחתך את הדופן הימנית, ועוד שתי צלעות הניח בה עכשיו, שהן בצד הדופן השמאלית, חתכה — את הגרה, עם הצלעות שבה, ונתנה למי שזכה בה — להעלותה, והקנה והלב והראש תלויים בה — בגרה. בא לו לרגל השמאלית, והניח בה שתי צלעות מפאן ושתי צלעות מפאן — חתך עם הדופן (עיי' "תוספות יום טוב", "תפארת ישראל"), שתי צלעות רכות מלמעלה — אצל העוקץ, שהוא החלק האחורי; שכן הטלה היה תלוי בברכיים וצוארו למטה, ושתי צלעות רכות מלמטה — אצל הצואר, שכבר הוזכרו לעיל, וכך היה מניח בחכרתה — בדופן הימנית; נמצא מניח בשתייהן — אצל שתי הדפנות, שתיים מלמעלה, ושתיים מלמטה — שנשארו בעוקץ ובצואר שתי צלעות רכות מימין ושתי צלעות משמאל. חתכה — את הדופן השמאלית, ונתנה למי שזכה בה — להעלותה, והשדרה עמה — עם דופן זו, והטחול תלוי בה. והיא היתה גדולה — והדופן השמאלית היתה גדולה, שהרי כל

לכבש המזבח; חתך את הפרעים — מארבע הרגליים, עד הברכיים, ונתנו למי שזכה בהן — להעלותו. מרק את ההפשט — גמר את הפשט העור מן החזה ואילך. קרע את הלב, והוציא את דמו — פיסקה זו תמונה היא, שהיה הלב עדיין טמון בגוף הטלה. מכאן כותב הרא"ש, שאין מקומה של פיסקה זו כאן אלא להלן, לאחר הפיסקה "קרעו ונמצא בלו גלוי לפניו". שקדם אותה קריעה אי אפשר להוציא את הלב. ויש סוברים לפרש, שכוונת המשנה היא, שתחב ידו דרך בית השחיטה עד שהגיע ללב וקרעו שם ("תפארת ישראל"); ויש מבארים: קרע כנגד הלב (הרא"ש, כענין "עורות לבובין" במסכת עבודה זרה ה, ט). חתך את הידים — הרגליים הקדמיות, עם מקום חיבורן בגוף, ונתנו למי שזכה בהן — להעלותו. עלה — עם הסכין, לרגל הימנית — האחורית, חתכה, ונתנה למי שזכה בה — להעלותה, ושתי ביצים עמה — עם אותה הרגל; והטלה נשאר תלוי ברגל השמאלית בלבד. קרעו — את בטנו, ונמצא בלו גלוי לפניו — כל הקרבים. נטל את הפדר — החלב, ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלה — שכן הכהן שזכה בראש היה נושא עם בית שחיטתו למעלה, ולכן נתנו שם את הפדר, כדי שלא יראה בו לכלוך דם השחיטה, וזו היא דרך כבוד של מעלה. נטל את הקרבים, ונתנו למי שזכה בהם — לכהן שזכה בהעלאתם לכבש המזבח, להדיחן — שהוא ידיה אותם. והקדם מדיחין אותה — מן הפרש שבתוכה, בבית מדיחין — בלשכת המדיחים שהיתה בדרום העזרה, בצד מזרח לשער המים ("תפארת ישראל"), כל צרכה — עד שתתנקה יפה. והקרבנים מדיחין אותן שלשה פעמים במעוטה — לכל הפחות; והרוצה להוסיף בהדחתם יוסיף, על שלחנות של שיש שבין העמודים — היינו השולחנות שמפשיטים עליהם בבית המטבחים, כמו ששינוי (לעיל ג, ה).

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בנייתו קרבן התמיד והעלאת איבירו לכבש המזבח.

בשורה, והאברים בידם: הראשון, בראש וברגל; הראש בימינו, והטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטתו מלמעלה, והפדר נתון עליה; והרגל של ימין בשמאלו, ובית עורה לחוץ. השני, בשתי ידיו; של ימין בימינו, של שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ. השלישי, בעקץ וברגל; העקץ בימינו, והאליה מדרגלת בין אצבעותיו, ואצבע הפדר ושתי הפליות עמו; הרגל של שמאל בשמאלו, ובית עורה לחוץ. הרביעי, בחזה ובגרה; החזה בימינו, והגרה בשמאלו, וצלעותיה בין אצבעותיו. החמישי, בשתי דפנות; של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הששי, בקרבים הנתונים בנוד, ובקעים על גביהם מלמעלה. השביעי בפסלת. השמיני בחבתין. התשיעי ביי. הלכו ונתנוס מחצי הפכש ולמטה במערבו, ומלחום. וירדו ובאו להם ללשפת הגזית, לקרות את שמע.

פרק חמישי

א אמר להם הממנה: ברכו ברכה אחת! והן ברכו, קראו עשרת הדברים, שמע, והיה אם-שמע, ויאמר.

פירוש ברסנורא

שתי צלעות למטה: והרגל של ימין בשמאלו. ואע"ג דהולכת אברים לכבש עבודה היא ועבודה פסולה בשמאל, כיון דלא מעכבת כפרה, שריא אפילו בשמאל, כדאייתא ביומא: ובית עורו לחוץ. המקום שמפשיטין ממנו העור והוא סמוך לראשי האצבעות: בוך. תרגום כף אחת, בויא חדא: השביעי פסולת. למנחת נסכים שעם התמיד: בחבתין. מנחת מחבת של כהן גדול מחציתה בבקר ומחציתה בערב שמקריב בכל יום. והאי דאפסקיה לחבתין בין סולת לנסכים שהן צרכי תמיד, משום דסולת וחבתין לשניהם שם מנחה לכך פירשן יחד: מחצי כבש ולמנחה במערבו. ולא מחציו ולמעלה, כדי שתהא ניכרת ההולכה למזבח כשיחזרו מלקרות את שמע. ודוקא בימות החול היו נותנים אברי תמיד במערב לצד השכינה, אבל בשבתות, דשל מוספין שהן חובת היום היו במערב, היו של תמיד במזרח, כדמוכח במסכת סוכה פרק החליל: לקרות את שמע. וכל שאר ברכות, כדאייתא לקמן באורך פראק:

ה א אמר להם הממונה וכו'. בפרק קמא דברכות מפורש שהיא אהבה רבה. ואחר שהאיר היום וזרחה החמה מברכים יוצר אור. וסדר ברכות אינו מעכב: קראו עשרת הדברים. לפי שהן עיקר התורה. ובדין היה שיהיו קורין אותן בכל יום אף בנבולין, אלא שביטלו מפני תרעומת המינים, שהיו אומרים

משניות מבוארות – קהתי

לחוץ — כמבואר לעיל. הששי — הכהן הששי, בקרבים הנתונים בנוד. — מין כף גדולה של זהב, ובקעים על גביהם מלמעלה — ארבע כרעי הרגלים היו מונחות על הקרביים. השביעי — הכהן השביעי, בפסלת — למנחת התמיד. השמיני — הכהן השמיני, בחבתין — במנחת מחבת של הכהן הגדול, שמקריבים בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב (כמו שבארנו לעיל ג, א). התשיעי — הכהן התשיעי, ביי — לנסך התמיד. הלכו — הכהנים, ונתנוס מחצי הפכש ולמטה במערבו — שכן הכבש היה ארכו שלושים ושתים אמה, ורחבו שש עשרה אמה, והיו הכהנים נותנים את האיברים בשש עשרה האמות התחתונות, ובשמונה האמות שבצד מערב (עיי' שקלים ז, ח; שם מובאת גיטסה אחרת). ומלחום — את האיברים והמנחה, כמו שנאמר (ויקרא ב, יג): "על כל קרבנך תקריב מלח". וירדו ובאו להם ללשפת הגזית, לקרות את שמע — וכן לומר שאר ברכות, כמפורש בפרק הבא (משנה א). וכן נכון הדבר, שיתפללו קודם ההקרבה, כדי שיעלה קרבנם לריח ניחוח (המפרש; "תוספות יום טוב"; ועיי' "תפארת ישראל").

באר משנה א

אמר להם הממנה — על הפייסות ("תפארת ישראל"), לכהנים, בבואם ללשכת הגזית: ברכו ברכה אחת! והן ברכו — בגמרא (ברכות יא, ב) מבואר, שהיא ברכת "אהבה רבה" שלפני קריאת שמע; אבל ברכת "יוצר אור" לא היו מברכים אלא לאחר שזרחה החמה והתפשט האור, וסדר ברכות אינו מעכב. קראו עשרת הדברים — עשרת הדברות, לפי שהם עיקר התורה וראשיתו (רמב"ם). ובירושלמי (ברכות א ה' ה) אמרו, "שעשרת הדברות הם הם גופה של שמע", כלומר שכלולים בהם כל הפרשיות של קריאת שמע, "ובדין היה שיהיו קורים עשרת הדברות בכל יום (גם מחוץ למקדש). ומפני מה אין קורים אותם? מפני טענות המינים, שלא יהו אומרים: אלו לבדם ניתנו לו למשה בסיני". וכן מובא בבבלי (ברכות יב, א): "אף בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלו מפני תרעומת המינים"; ואחר כך קראו שמע, והיה אם-שמע, ויאמר — היינו שלוש הפרשיות של קריאת שמע; ברכו את העם — עם העם

השדרה עמה, אלא שמכל מקום של ימין קורין גדולה, שהפדר תלוייה בה — ומשום הכבוד היו קוראים לדופן הימנית גדולה. בא לו לעקץ — לחלק האחורי, חותכו, ונתנו למי שזכה בו — בהעלאתו, והאליה ואצבע הפדר ושתי פליות עמו — וכן גם שתי הצלעות הרכות שמימין ושמאל, כמו שהוזכר לעיל, אלא הואיל וקטנות הן ואין ניכרות לא חש התנא להזכירן ("תפארת ישראל"). נטל רגל השמאלית, ונתנה למי שזכה בה — להעלותה לכבש המזבח. נמצאו פלן — כל תשעת הכהנים שזכו בהעלאת האיברים לכבש, עומדין בשורה, והאברים בידם: הראשון, בראש וברגל — האחורית, הימנית; הראש בימינו — ביד ימינו, לפי שהוא חשוב יותר מהרגל, והטמו כלפי זרועו — שאין זה יפה שייראה כלפי חוץ, וקרניו בין אצבעותיו — שלא יתנועע ממקומו בשעת ההליכה למזבח, ובית שחיטתו מלמעלה, והפדר נתון עליה — על בית השחיטה, לכסות על מקום החתך המלוכלך בדם, כמו שכבר הזכרנו לעיל; והרגל של ימין — הרגל האחורית הימנית של הקרבן, בשמאלו — ביד שמאל של הכהן, ובית עורה לחוץ — הצד החיצון שממנו מפשיטין את העור מונח כלפי חוץ, ומקום החתך כלפי פנים. השני — הכהן השני, בשתי ידיו — בשתי הרגלים הקדמיות של הקרבן; של ימין בימינו — הרגל הימנית ביד ימינו של הכהן, של שמאל בשמאלו — והרגל השמאלית בשמאלו של הכהן, ובית עורן לחוץ — כמו שבארנו לעיל בכהן הראשון. השלישי, בעקץ וברגל — האחורית השמאלית: העקץ בימינו — של הכהן, והאליה מדרגלת בין אצבעותיו — תלויה ומתרחבת למטה, ואצבע הפדר ושתי הפליות עמו — עם העוקץ, בימינו; הרגל של שמאל בשמאלו — ביד שמאלו של הכהן, ובית עורה לחוץ — כמבואר לעיל. הרביעי — הכהן הרביעי, בחזה ובגרה; החזה בימינו, והגרה בשמאלו, וצלעותיה — שהניח בגרה, בין אצבעותיו — כדי שיהא נאחז בהן שם ("תפארת ישראל"); החמישי — הכהן החמישי, בשתי דפנות; של ימין בימינו — הדופן הימנית ביד ימינו של הכהן, ושל שמאל בשמאלו — והדופן השמאלית בשמאלו, ובית עורן

בְּרָכוֹ אֶת הָעֵם שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת: אֶמֶת וְיָצִיב, וְעֹבֹדָה, וּבִרְכַּת כְּהֻנָּה. וּבִשְׁבֹּת מוֹסִיפִין אַחַת לְמִשְׁמֶר הַיּוֹצֵא.

ב אָמַר לָהֶם: חֲדָשִׁים לְקִטְרֶת בּוֹאוּ וְהַפִּסּוּ! הַפִּסּוּ, זָכָה מִי שֶׁזָּכָה. חֲדָשִׁים עִם יִשְׁנִים בּוֹאוּ וְהַפִּסּוּ, מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לְמִזְבֵּחַ! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: הַמַּעֲלָה אֲבָרִים לְכֶבֶשׂ, הוּא מַעֲלָה אוֹתָן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. ג מִסְרֹם לַחֲזָנִים, הֵיוּ מַפְשִׁיטִין אוֹתָם אֶת בְּגָדֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶם אֶלָּא מְכַנְסִים בְּלִבָּד. וְחִלּוֹנוֹת הָיוּ שָׁם, וְכָתוּב עֲלֵיהֶם תִּשְׁמִישי הַכִּלִּים.

ד מִי שֶׁזָּכָה בְּקִטְרֶת, הָיָה נוֹטֵל אֶת הַכֶּף. וְהַכֶּף דּוֹמֶה לְתַרְקָב גָּדוֹל שֶׁל זָהָב, מִחֻזִּיק שְׁלֹשֶׁת קָבִים. וְהַפָּזָה הָיָה פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

אלו לבדם ניתנו בסיון ולא שאר התורה: והם ברבו שלשה ברכות. ואלו הן שלש ברכות, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים קריאת הפסוקים בלבד, ולא נשיאת כפים, שלא היו הכהנים נושאים את כפיהן אלא לאחר הקרבת התמיד וקטורת, כדאמרין באידך פרקא, והאידא לא היו מברכים הנך ברכות אלא כדי שיהא התמיד מקובל ברצון, ולא היו נפטרים בכך מתפלת שמונה עשרה: מוסיפין ברכה אחת. שמשמר היוצא אומר למשמר הנכנס, מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם אהבה אחוה שלום ורעות, שבכל יום שבת היה נכנס משמר לעבודה ויוצא המשמר שעבר: חדישים לקטורת. מי שלא זכה בקטורת כל ימיו יבוא ויפס, ולא היו מניחים למו שזכה בה פעם אחת לשנות בה, מפני שמעשרת, דכתיב (דברים ל"ג) ישימו קטורה באפך וגו' ברח' ה' חילו, לפיכך לא היו מניחים לשנות בה אדם כדי שיהיו הכל מתעשרים ומתברכים בה: חדישים עם ישינים. לפי שאמר בקטורת חדישים דוקא, אמר הכא חדישים גם ישינים, כלומר מי שזכה בפיים פעמים אחרות ומי שלא זכה בואו והפסו: הוא המעלה אותם לגבי המזבח. ולא היה כאן פיים. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב:

ג מִסְרֹם לַחֲזָנִים. אותם כהנים שהכינו עצמם ולא זכו בפיים והיו לבושים בגדי כהונה, היו מוסרים אותם לחזנים, דהיינו השמשין העוסקים בצרכי המקדש, כדי שיפשיטום בגדי הקודש שעליהם: ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד. ולבושים בגדי חול ואח"כ מפשיטום המכנסים ומניחים כל בגדי כהונה ויוצאים: וכתוב עליהם תשמישי הכלים. החלונות שבהן מכנסים כתוב עליהן מכנסים, ואת שבהן כהנות כתוב עליהן כהנות, וכן מצנפת ואבנט. וסדר לבישת הבגדים, המכנסים תחלה לכל שאר בגדים של קודש, דכתיב (ויקרא ו') ומכנסי בד ילבש על בשרו, שלא יהא דבר קודם למכנסים, ואח"כ הכתונת, ואח"כ חוגר באבנט, ואח"כ צונף במצנפת:

ד והבדך. כף קטן: מלא וגדוש קטורת. והיתה בתוך הכף הגדול. שאם לא היה הגדול, כיון שהקטן גדוש היה מתפור הקטורת לארץ בהולכתו. ובכף

משניות מבוארות – קהתי

חדישים עם ישינים; והיו מפשיטים בפיים זה: מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לְמִזְבֵּחַ! — להקריבם ולנסך נסכיהם (ענין באורנו למשנה יומא ב. ד). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: הַמַּעֲלָה אֲבָרִים לְכֶבֶשׂ, הוּא מַעֲלָה אוֹתָן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ — כל אותם הכהנים שהעלו את האבירים לכבש הם המעלים אותם, כל אחד מה שזכה בו, על גבי המזבח, ולא היו מפשיטים על כך. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

ב אור משנה ג

מִסְרֹם לַחֲזָנִים — הכהנים שלא זכו בשום פיים, מסרו אותם לשמשים במקדש; שכן כל הכהנים שבאו להפסו היו לבושים בגדי כהונה, שאם יזכו יהיו מוכנים מיד לעבודה, וכיון שנגמרו ארבע ההגדרות, הרי אלו שלא זכו בשום עבודה נמסרו לשמשים של הממונה על בגדי כהונה, ואלה היו מַפְשִׁיטִין אוֹתָם אֶת בְּגָדֵיהֶם — בגדי הקודש שעליהם, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶם אֶלָּא מְכַנְסִים בְּלִבָּד — ולאחר שלבשו את בגדי החול פשטו את מכנסי הקודש ולבשו את מכנסי החול. וְחִלּוֹנוֹת הָיוּ שָׁם — במקדש, כעין ארונות קיר, שגזגזו בהם הכהנים את בגדי הכהונה, וְכָתוּב עֲלֵיהֶם תִּשְׁמִישי הַכִּלִּים — על כל חלון היה כתוב צורך תשמישו, דהיינו על החלון למכנסים היה כתוב: "מכנסים", וכן על החלונות לשאר הבגדים: כתונות, מצנפות, אבנטים. והיו ארבעה חלונות לכל משמר, לארבעה בגדי הכהונה. וסדר לבישת הבגדים: בתחילה המכנסים, אחר כך הכתונת ממעל למכנסים, ועל הכתונת חוגר האבנט, ואחר כך צונף המצנפת (ומב"ס; ברטנורא).

ב אור משנה ד

מִי שֶׁזָּכָה בְּקִטְרֶת, הָיָה נוֹטֵל אֶת הַכֶּף — כמו שאנו מוצאים בנשיאים (במדבר ז'): "כף אחת... מלאה קטורת" (גמרא יומא זא, א). וְהַכֶּף דּוֹמֶה לְתַרְקָב גָּדוֹל שֶׁל זָהָב, מִחֻזִּיק שְׁלֹשֶׁת קָבִים — כמו שבארנו לעיל (ג, 1); וְהַפָּזָה — כף קטנה, הָיָה כְּתוּבָה — היינו בתוך הכף הגדולה, מְלֵא וְגָדוּשׁ קִטְרֶת — ולכן נתון הבדך בתוך הכף הגדולה, כדי שלא תתפור הקטורת; ומה שלא נתן

(רש"י ברכות יא, ב); ויש מפרשים: כמו שמברכים העם בגבולים, שאין לומר שברכו עם העם ממש, שהרי העם אינם רשאים עדיין לקרות קריאת שמע לכתחילה ("תפארת ישראל"), שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת — ואלו הן: אֶמֶת וְיָצִיב — שחתימתה: "ברוך אתה ה' גאל ישראל", וְעֹבֹדָה — "רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון ברוך אתה ה' המקבל עבודת עמך ישראל ברחמים"; או שחתימתה היא: "ברוך אתה ה' שאתן בידך ביראה נעבוד" (רש"י סט), וּבִרְכַּת כְּהֻנָּה — היינו קריאת הפסוקים בלבד בלא נשיאת כפיים, שלא היו הכהנים נושאים את כפיהם אלא לאחר הקרבת התמיד והקטרת הקטורת, ועכשיו לא היו מברכים ברכות אלו אלא כדי שיהא התמיד מקובל ברצון (תוספות ברכות יא, ב; ברטנורא). ויש מפרשים, שברכת כהנים כאן היינו ברכת "שים שלום" (ומב"ס; המאירי). וּבִשְׁבֹּת — שמשמרות הכהנים מתחלפים, מוֹסִיפִין בְּרָכָה אַחַת לְמִשְׁמֶר הַיּוֹצֵא — שהמשמר היוצא אומר למשמר הנכנס: "מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות" (גמרא ברכות יב, א; עיין תוספות סט, שתמהים על נוסח זה שנקרא ברכה, והרי אין אומרים בה לא שם ולא מלכות; ועיין "תפארת ישראל").

ב אור משנה ב

אָמַר לָהֶם — הממונה לכהנים, לאחר שקראו את שמע וברכו את שאר הברכות: חֲדָשִׁים לְקִטְרֶת בּוֹאוּ וְהַפִּסּוּ! — כהנים שלא זכו מימיהם בקטורת יבואו וישתתפו בהגדלה; שכן עבודת הקטורת היתה חביבה ביותר על הכהנים, מפני שהיא מעשרת (מביאה עושר וברכה לעוֹשֶׂה בהקטרתה). שנאמר (דברים לג, י-יא): "ישימו קטורה באפך... ברח' ה' חילו ופועל ידיו תרצה", הלכך היו מקפידים שלא יפסו לעבודת הקטורת אלא חדישים בלבד, היינו אותם הכהנים שלא הקטירו קטורת מימיהם. הַפִּסּוּ — הגרילו בדרך שבארנו לעיל (ג, א), זָכָה מִי שֶׁזָּכָה — בהקטרת הקטורת. אחר כך אמר להם הממונה: חֲדָשִׁים עִם יִשְׁנִים בּוֹאוּ וְהַפִּסּוּ — אלה שעדיין לא זכו בעבודה זו ואלה שכבר זכו בה בואו והשתתפו בהגדלה! שהואיל ולפיים הקודם הזמין רק חדישים, חזר והכריז שלפיים זה מוזמנים כל הכהנים,

בתוכו, מלא וגדוש קטרת. וכסוי היה לו, וכמין ממוטלת היה עליו מלמעלה.

ה מי שזכה במחתה, נטל מחתת הפסח, ועלה לראש המזבח, ופנה את הגחלים הילך והילך, וחתה. ירד וערן לתוך של זהב. נתפזר ממנו פקב גחלים, והיה מכבדן לאמה. ובשבת היה כופה עליהן פסכתה. ופסכתה היתה פלי גדול, מחזקת לתך, ושתי שרשרות היו בה: אחת שהוא מושך בה ויורד, ואחת שהוא אוהז בה מלמעלה, בשביל שלא תתגלגל. ושלשה דברים היתה משמשת: כופין אותה על גב גחלים ועל השרץ בשבת, ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח.

ו הגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את המגרפה, וזרקה בין האולם ולמזבח. אין אדם שומע קול חברו בירושלים מקול המגרפה. ושלשה דברים היתה משמשת: בהן ששומע את קולה, יודע שאחיו הכהנים נכנסים

פירוש ברטנורא

הגדול לבד לא סגי, דכבוד הוא כלפי מעלה לערות מכף גדוש על הגחלים בשעת ההקטרה: וכסוי היה לו. לבוך: מוטלת. רבותי פירשו כעין טבעת היה לכסוי מלמעלה שעל ידו מטלטל הכסוי ומסירו מעל הבוך. ובערך פירש, מוטלת חתיכת כגד, כמו לא יצא הנמל במטוטלת דפרק כמה בהמה יוצאה. שהיה נתון על כסוי הבוך כמין סודר קטן לנוי:

ה מי שזכה במחתה. להוליך הגחלים למזבח הוזהב. ולא היה בזה פייס, אלא מי שזכה בקטורת על ידי פייס אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה: וחתה. מן המאכלות הפנימיות לא גרסינן הכא, שהן קרובים לרשן, דאדרבה גחלים נסות ובערות היה חותה: ועירן בשל זהב. אבל לא היה חותה בשל זהב, כדי שלא תתקלקל, והתורה חסה על ממונו של ישראל: נתפזר ממנו פקב גחלים. שהיה חותה במחתה של כסף בת ארבעה קבים ומערה בשל זהב שהיא של שלשה. וכדי להוליכה מלאה היה מערה באחרונה, שהוה דרך כבוד שלמעלה: מכבדן לאמה. לאמת המים שבעזרה. שלא יכוו בהן הכהנים: ובשבת. שאסור לכבות: כופה עליהן פסכתה. כלי אחד גדול. תרגום סירותי, פסכתרוותיה: לתך. חצי כור, חמש עשרה סאין, שהכור שלשים סאין: ושתי שרשרות היו. בפסכתה. אחד מצד זה ואחד מצד זה, לפי שבו מורידים הדשן מעל המזבח כדאמרין בסמוך, וכשמורידו מלא דשן דרך קרקע הכבש שהוא משופע היה כהן אחד לפניו שמושכו בשרשרת וכהן אחד היה למעלה מן הפסכתה ותופס בשרשרת שלפניו שלא תתגלגל במדרון הכבש: ועל השרץ. שנמצא בעזרה בשבת, כופים עליו פסכתה כדי שלא יטמאו בו הכהנים. שאין יכולים להוציאו משם בשבת, דעל שבות כזה גזרו ואפילו במקדש. ודוקא כשנמצא בעזרה, אבל נמצא בהיכל או באולם, מוציאים אותו מיד ואפילו בשבת:

ו המגרפה. כלי גדול שהיו זורקים אותו כדי להשמיע קול, והקול היוצא ממנו משמש שלשה דברים כמדפדפשו ואילו: בהן השומע קולה. אם לא היה

משניות מבוארות – קהתי

היתה פלי גדול, מחזקת לתך — חצי כור, חמש עשרה סאה (90 ב). **ושתי שרשרות היו בה** — בפסכתה, בשני קצותיה: **אחת שהוא מושך בה ויורד, ואחת שהוא אוהז בה מלמעלה** — שהיו מורידים בה את הדשן מעל גבי המזבח (כמפורש בסמוך). וכיון שהיתה כבדה היה כהן אחד מושכה בשרשרת האחת ויורד מן הכבש, וכהן אחד היה עומד למעלה ואוחז בשרשרת השנייה, **בשביל שלא תתגלגל** — הפסכתה מן הכבש המשופע ותיפול למטה וייעבול הדשן. **ושלשה דברים היתה משמשת** — הפסכתה: **כופין אותה על גב גחלים** — שנתפזרו בשבת, כמו ששינונו לעיל, **ועל השרץ בשבת** — שרץ מת שנמצא בעזרה בשבת, כופים עליו את הפסכתה לכסותו עד שתחשך, כדי שלא יטמאו בו הכהנים, לפי שאין יכולים להוציאו בשבת משום איסור מוקצה, שכן על שבות כזו גזרו חכמים אפילו במקדש (עיי' במשנה עירובין י טו — שם מבואר, מאיזה מקום במקדש מוציאים את השרץ בשבת, ומאיזה מקום אסור להוציאו. ולכן כופים עליו שם את הפסכתה עד מוצאי שבת). **ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח** — כמבואר לעיל.

באור משנה ו

הגיעו — שני הכהנים, זה שזכה בקטורת וזה שזכה במחתה, **בין האולם ולמזבח** — בדרכם להיכל, **נטל אחד את המגרפה, וזרקה בין האולם ולמזבח** — כדי להשמיע קול. ב"תוספות יום טוב" מבואר, ששלוש מגרפות היו במקדש: אחת, שהיו גורפים בה את הדשן (כדלעיל ב. א); ואחת, כלי שיר בצורת מגרפה, שהיה מוציא מיני נעימות הרבה (כלעיל ג. ח); ואחת, הנזכרת במשנתנו, שכאשר זרקו אותה על הארץ היתה משמעת קול גדול (ויש סוברים, שהמגרפה שבמשנתנו היא אותה המגרפה הנזכרת לעיל ג. ח; עיי' פירוש הראב"ד). **אין אדם שומע קול חברו בירושלים מקול המגרפה** — שהיה קול המגרפה נשמע בכל העיר והיה מחריש אזניים עד שלא שמע אדם את קול חברו. **ושלשה דברים היתה משמשת** — כלומר קול המגרפה היה משמש לשלושה דברים דלקמן: **בהן**

את הקטורת בכף הגדולה לבד, שכן דרך כבוד הוא כלפי מעלה לערות את הקטורת על גבי הגחלים מתוך כלי גדוש. **וכסוי היה לו** — לבוך (ברטנורא); ויש מפרשים: לכף (תפארת ישראל), **וכמין מוטוטלת** — חתיכת בגד נאה, **היה עליו** — על הכיסוי, **מלמעלה** — כמין סודר קטן לנוי; ויש מפרשים: כעין טבעת היתה על הכיסוי מלמעלה, שעל ידה מטלטל הכיסוי להסירו מעל הבוך, אבל לפי הרמב"ם (הל' תמידין ג, ד) ששמע, שהיה כיסוי לבוך וכיסוי לכף, ומכאן שפירוש המשנה הוא: וכיסוי היה לו — לבוך, וכמין מוטוטלת (בגד קטן) היה עליו — על הכף — מלמעלה.

באור משנה ה

מי שזכה במחתה — להביא את המחתה עם הגחלים למזבח הפנימי שבהיכל בשביל הקטורת; ומובא בגמרא (יומא כה, ב) שלדעת רבי יהודה לא היה פייס למחתה, אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו (העומד לימינו בשעת ההגדלה): זכה עמי במחתה! וכן מובא במפרשים (עיי' ברטנורא וב"תוספות יום טוב"). אבל הרמב"ם כותב, שמי שזכה בתרומת הדשן הוא המכניס את המחתה הזאת (הל' תמידין ד, ה); מכל מקום, מי שזכה במחתה, **נטל מחתת הפסח, ועלה לראש המזבח** — החיצון, **ופנה את הגחלים הילך והילך** — לכאן ולכאן, **וחתה** — נטל במחתה גחלי-אש, **ירד** — מעל המזבח, **וערן** — ושפך את הגחלים, **לתוך של זהב** — לתוך מחתה של זהב; ומה שלא היה חותה בשל זהב מבואר הטעם בגמרא (יומא מד, ב), לפי שהתורה חסה על ממונו של ישראל, שכן חתיית הגחלים שורפת את הזהב ומכלה אותו (עיי' יומא ד, ד). **נתפזר ממנו פקב גחלים** — שהמחתה של כסף שחתה בה החזיקה ארבעה קבים, והמחתה של זהב שעירה את הגחלים לתוכה החזיקה שלושה קבים, ונמצא קב של גחלים מתפזר בשעת העירוי, **והיה מכבדן** — מטאטא אותן, **לאמה** — לתעלת המים שבעזרה. **ובשבת** — שאסור לכבות את הגחלים, ואף לא לטלטלן, **היה כופה עליהן פסכתה** — סיר גדול, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. **ופסכתה**

להשתחוות, והוא רץ ובא. וכן לוי שהוא שומע את קולו, יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר, והוא רץ ובא. וראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשער המזרח.

פ ר ק ש ש י

א החלו עולים במעלות האולם. מי שזכו בדרשון מזבח הפנימי והמזרח, היו מקדימין לפניו. מי שזכה בדרשון מזבח הפנימי נכנס, ונטל את הטני, והשתחוה, ויצא. מי שזכה בדרשון המזרח נכנס, ומצא שני גרות מזרחיים דולקין — מדשן את המזרחי, ומניח את המערבי דולק, שממנו היה מדליק את המזרח בין הערבים. מצאו שפכה — מדשנו ומדליקו ממזבח העולה. נטל את הכזו ממעלה שניה, והשתחוה, ויצא.

פירוש ברטנורא

בעזרה: רץ ובא. להשתחוות עם אחיו הכהנים: וראש המעמד. כשהיה שומע קול המגריפה: היה מעמיד את הטמאים. של אותו בית אב שלא היו ראויים לעבוד, בשערי המזרח. אית דאמרי כדי לביישן ולהודיע שמפני טומאת קרי הוא נמנע לעבוד, כדי שיהיה פעם אחרת. ואית דאמרי מפני החשד, שלא יחשדוהו שלמלאכתו הלך והניח מלעבוד, אבל ידעו שמפני טומאת אונס של שרץ או דבר אחר נמנע מלעבוד. ורמב"ם כתב, המצורעים שכבר טהרו מצרעתם היה מעמידם בשער המזרח, כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם:

א חללו. אותם שזכו בכף של קטורת ובמחתה של גחלים להיות עולים במעלות האולם, ששתים עשרה מעלות היו לאלוה. ולפניהם היו מקדימים ללכת מי שזכה בדרשון מזבח הפנימי כדי להוציא את הטני שהניח שם, מאחר שצריך לתת הדשן אצל המזבח קדמה כמו דשן המזרח, היה ממתין עד לאחר זריקת התמיד שהיה הוזכה בדרשון המזרח עושה הטבת שתי גרות וגומר השלמת דשן המזרח, ואז היו שניהן מוציאות זה הטני וזה הכזו ושופכים הדשן במקום אחד אצל המזבח קדמה: והשתחוה ויצא. שעתה נגמרה מצותו: מצאו שפכה. כגון לאחר שמת שמעון הצדיק שלא היה הנס, בין שכבה עכשיו לאחר שהיית התמיד, בין שמצאו שפכה קודם שהיית התמיד והדליקו כדאמרן לעיל בפרק אמר להם הממונה קמא, אע"פ שעכשיו מצאו עדיין דולק, כיון שלא היה הנס קיים, מכבהו ומדשנו כדי לגמור הטבת שתי גרות יחד: ומדליקו מעל מזבח העולה. שאין מדליקין נר מערבי לעולם אלא מאש של מזבח העולה, דכתיב (ויקרא ו') אש תמיד תוקד על המזבח, אש שנאמר בה תמיד דכתיב (שם כ"ד) להעלות נר תמיד, מעל המזבח החיצון תוקד: ממעלה שניה. של שלש מעלות שהיו לפני המזרח: והשתחוה ויצא. שהיה גמר מצותו:

משניות מבוארות — קהתי

— שהואיל וגמר עבודתו השתחוה, כעבד המשמש את רבו, שנטל רשות ויוצא: וכל השתחוואה היא בפשוט ידים ורגלים (תפארת ישראל). מי שזכה בדרשון המזרח נכנס — להיכל, ומצא שני גרות מזרחיים דולקין — שכן למעלה (ג, ט) שנינו, שאם מצא שני הנרות המזרחיים דולקים, מניח אותם דולקים במקומם, ואם מצאם שכבו, הרי הוא מתקנם ומדליקם, ובאה המשנה ללמד, שאם בהכנסו עכשיו להיכל מצא את שני הנרות הללו דולקים, מדשן את המזרחי — מכבה את הנר החיצון שלצד מזרח ומדשנו, ומניח את המערבי — הנר המערבי היינו השני לגר המזרחי, דולק — שנו המערבי מצותו שיהא דולק תמיד (לפי רוב הראשונים), שממנו היה מדליק את המזרח בין הערבים — מאותו נר המערבי שפכה — מצא הכהן את הנר המערבי שכבה, מדשנו — מוציא ממנו את הדשן, ומכניס בו פתילה חדשה ושמן, ומדליקו ממזבח העולה — מן האש שעל המזבח החיצון, שנאמר (ויקרא ו, ו'): "אש תמיד תוקד על המזבח", ודרשו: אש תמיד שאמרת לך (כלומר אש שאמרת לך בה "תמיד", והיא של המזרח, שנאמר בה: "להעלות נר תמיד"), לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון, שאף היא מעל המזבח החיצון תוקד (יומא מח, ב). נטל את הפז — הכר עם דשן המזרח, ממעלה שניה — שלפני המזרח, והיא מהמקום שהניחו שם בתחילה (עין ג, ט), והשתחוה, ויצא — מאחר שגמר מצותו, כמו שבארנו לעיל. במפרשים מבואר, ששני הכהנים שעסקו בדרשון המזבח הפנימי והמזרח, לאחר שגמרו עבודתם ויצאו מן ההיכל, היו הולכים כאחד ומניחים את דשן המזבח הפנימי ודשן המזרח יחד בצד מזרח של כבש המזבח.

בארנו משנתנו, בענין הנרות, כפי באורנו לעיל (פרק ג משנה ט), מה שנראה כן לפי פשוטה של המשנה. וכן מבואר בפירוש הרא"ש והראמרי. אבל לרמב"ם יש בענין הטבת הנרות שיטה אחרת לגמרי, כמו שכבר הזכרנו (שם). יש מפרשים, שמשנתנו עוסקת כולה בבין ערביים (עין "תוספות יום טוב"). ויש עוד שיטות אחרות ופירושים שונים. כן יש להעיר, שמשנתנו היא כשיטת אבא שאול, שהטבת שני הנרות היתה קודמת לקטורת, אבל לדעת חכמים (שהרמב"ם פוסק כמותם) היתה הקטורת קודמת להטבת שני הנרות.

ששומע את קולו — והוא מחוץ לעזרה, יודע שאחיו הפנימי נכנסים להשתחוות — בהיכל, והוא רץ ובא — להשתחוות עמהם; וכן לוי שהוא שומע את קולו, יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר — נכנסים לעזרה לעמוד על הדוכן ולומר שירה בשעת הניסוך, והוא רץ ובא — להשתתף עמהם בשירה; וראש המעמד — של העומדים בעזרה כשליחי כל ישראל בשעת הקרבת קרבנות הציבור (עין משנה תענית ד, ב). היה מעמיד — כשהיה שומע את קול המגריפה, את הטמאים — הכהנים ובני המעמד שנטמאו, בשער המזרח — של העזרה (עין תפארת ישראל); ויש מפרשים, שראש המעמד, היינו הממונה על כך (דש"י), או ראש בית האב (הרא"ש), היה מעמיד את הכהנים הטמאים של אותו בית אב העובד היום, בשער המזרח. שהכל נכנסים ויוצאים דרך שם (רש"י פסחים פב, א; פירוש הרא"ש כאן; ברטנורא). ונחלקו אמוראים בגמרא (פסחים סח) בטעם הדבר: לדעת רב יוסף הטעם הוא כדי לביישן, שלא נזהרו מלהיטמא, ונמנעו על ידי כך מלעבוד; ולדעת רבא, מפני החשד, כלומר שלא יחדשו בהם שמשום שלא רצו להיכבד ממלאכתם לא באו לעבודה במקדש, ולכן מעמידים אותם שם, כדי שהכל יראו אותם וידעו שמחת טומאה נמנעו מלעבוד. והרמב"ם מפרש (בפירוש למשנתנו), שהטמאים היינו המצורעים שכבר טהרו מצרעתם, וראש המעמד, כשהיה שומע את קול המגריפה, היה מעמידם בשער המזרח, כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם (עין ראב"ד הל' תמידין ו, ה — שומביא שם הטעם: "מפני החשד, שידעו הכל שנעדין לא הביאו כפרתם"; ועין "תוספות יום טוב" כיצד מבואר שם טעמו של הרמב"ם).

ב א ו ר מ ש נ ה א

החלו עולים — שני הכהנים שזכו בכף הקטורת ובמחתת הגחלים התחילו לעלות, במעלות האולם — ששתים עשרה המעלות שלפני האולם (מידות ו, ג). מי שזכו בדרשון מזבח הפנימי והמזרח, היו מקדימין לפניו — היו מקדימים לילך לפני שני אלו שזכו בקטורת ובמחתה, כדי להוציא את הכלים שהשאירו בהיכל. מי שזכה בדרשון המזרח נכנס — להיכל, ונטל את הטני — שהניחו שם תחילה לאחר הדישון (עין לעיל ג, ט), והשתחוה, ויצא

ב מי שזכה במחתה, צבר את הגחלים על גבי המזבח, ורדדן בשולי המחתה, והשתתה, ויצא.
ג מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הבזך מתוך הכף, ונותנו לאוהבו או לקרובו. נתפזר ממנו לתוכו, נותנו לו בִּתְּפוּתוֹ, ומלמדים אותו: הֵיוּ זְהִירִי! שְׁמָא תִּתְחִיל לִפְנִיךָ, שְׁלֵא תִּכְּתֹה. הַתְּחִיל מִרְדָּד וַיֵּצֵא. לֹא הָיָה הַמַּקְטִיר מְקַטֵּר, עַד שֶׁהִמְמִינָה אוֹמֵר לוֹ: הֶקְטֵר! אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, הִמְמִינָה אוֹמֵר: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הֶקְטֵר! פִּרְשׁוּ הָעַם, וְהִשְׁתַּחֲוֶה, וַיֵּצֵא.

פירוש ברטנורה

ב צבר את הגחלים. שבמחתה: על גבי המזבח. הקטורת: ורדדן בשולי המחתה. כדי שלא יפול הקטורת מעל הגחלים, לפיכך הוא מרקען ופושטן שלא יהיו משופעים אילך ואילך. תרגום וירקעו, ורדדו. ועל מזבח הזהב היה מקטיר, ולא היה שם רידוד גחלים כיום הכפורים:

ג נותנו. לכף: לאוהבו. שבא שם עמו להיכל לצורך כך. ואם נתפור מן הקטורת שבבזך לתוך הכף, לפי שהבזך היה מלא וגדוש ופעמים נופל ממנו לתוך הכף, נותן אוהבו את הקטורת שנתפור בתוך הכף בחפזו של מקטיר: ומלמדים אותו. לפי שלא הקטיר מעולם, כרתנו לעיל חרשים לקטורת בואו והפיסו, לפיכך הוצרכו ללמדו: שלא תתחיל לפניך שלא תכזה. היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו, וכשהיה מתפור לצד עצמו היה ציבורו, כדאמרין ביומא [דף מ"ט] כדי שתהא עשנה שוהה לבוא, וזהו כבוד שיהא שוהה בעבודה. והיה ציבור ועושה הגל לצד מערב, שבשבא לגרור הקטורת הסמוך לו הוא ציבורו לצד מערב רחוק ממנו ואינו נכוח מן הקטורת שנתפזר. אבל אם היה עושה הגל לפניו, כשיאסף הקטורת שנתפור הוצה לו ומביאו אצלו, נמצא ורועו נכוח בציבור הקטורת ששורף לפניו. והיינו דתניא בפרק הוציאו לו [סוף דף נ"ב]. ציבור פנימה שהוא הוצה לו: התחיל מרדד ויצא. כלומר מיד שרידד הקטורת על גבי גחלים יצא: פירשו העם. כל הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרת הקטורת, דכתיב (ויקרא ט"ז) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש, כל כפרה שנעשית קודש, כל אדם לא יהיה באוהל מועד, הלכך בין בשעת הקטרה בין בשעת מתן דמים של פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה, היו הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח. אבל בשעת הקטרת קטורת של יוה"כ לא היו פורשים אלא מן ההיכל בלבד, לפי שקטורת של יוה"כ לא היה בחוץ בהיכל על מזבח הזהב, אלא לפני ולפנים בבית קודש הקדשים, הלכך אין צורך שיפרשו מבין האולם ולמזבח אלא מן ההיכל בלבד:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

מי שזכה במחתה — להביא את המחתה עם הגחלים למזבח הפנימי שבהיכל שבבילי הקטורת, כמו שכבר בארנו (לעיל ה, ה), **צבר את הגחלים** — עשה ציבור של הגחלים שבמחתה, על גבי המזבח — הפנימי שבהיכל, ורדדן — פירזן ושטחן על גבי המזבח, בשולי המחתה — על ידי שולי המחתה, כדי שתהא הקטורת מונחת על הגחלים יפה, ולא תפול מעליהן, והשתתה, ויצא — מן ההיכל, מאחר שגמר עבודתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

מי שזכה בקטרת — להקטיר את הקטורת, הֵיךְ נוֹטֵל אֶת הַבִּזְרֵךְ מִתּוֹךְ הַכֶּף — שכן למעלה (ה, ד) שנינו, שמי שזכה בקטרת היה נוטל את הכף, והבזך היה בתוכו מלא וגדוש קטורת; ומוסיפה משנתנו ללמד, שהיה נוטל את הבזך מתוך הכף, ונותנו — ונותנו את הכף (ברטנורה); ויש מפרשים: את הבזך ("תפארת ישראל"), וכן משמע לפי הרמב"ם (חל' תמיד ג, ז), לְאוֹהֲבוֹ אוֹ לְקְרֹובוֹ — שנכנס עמו להיכל לצורך זה. נִתְפָּזֵר מִמֶּנּוּ — מן הקטורת שבבזך, לְתוֹכוֹ — לתוך הכף, נִתְּנוֹ לוֹ בִּתְּפוּתוֹ — נותן אוהבו או קרובו את הקטורת לתוך חופניו של המקטיר; ולפי "תפארת ישראל", כוונת הפיסקה הזאת, שאוהבו או קרובו נותן את הקטורת שבבזך וגם מה שנתפור לתוך הכף לתוך חופני המקטיר, ולאחר שעשה כן, הריהו משתחוה ויוצא (רמב"ם). וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ — את המקטיר מאחר שלא הקטיר מימיו: הֵיוּ זְהִירִי! שְׁמָא תִּתְחִיל לִפְנִיךָ, שְׁלֵא תִּכְּתֹה — היזהר שלא תתחיל לפזר את הקטורת על גבי הגחלים בצד הסמוך אליך, כדי שלא יתכווה ירך מן הקטורת הבערת כאשר תוסיף לפזר את

הקטורת ממך והלאה, אלא יש להתחיל בצד הרחוק ממך ולפזר לאט לאט עד שתגיע לצד שלפניך. הַתְּחִיל מִרְדָּד — התחיל המקטיר לפזר את הקטורת על האש בנחת, כמי שמרקד סולת (רמב"ם), וכשנתמלא הבית עשן היה משתחוה, וַיֵּצֵא — ויש מפרשים שהיה המקטיר מרדד את הגחלים פעם שניה בשולי הבזך, לאחר שפירז עליהן את הקטורת (עיי' "מלאכת שלמה"). ויש מבארים, שלאחר שראה המלמדו שהתחיל מרדד, כמו שלמדוהו, היה יוצא מן ההיכל (מודשי חרש"ם). לֹא הָיָה הַמַּקְטִיר מְקַטֵּר, עַד שֶׁהִמְמִינָה אוֹמֵר לוֹ: הֶקְטֵר! — יש מבארים, שפיסקה זו קשורה עם הפיסקה שלפניה, וגירסתם היא: "התחיל המרדד יוצא. לא היה המקטיר מקטיר. עד שהממונה אומר לו: הקטיר". כלומר כשהתחיל המרדד — היינו הכהן שזכה במחתה ורידד את הגחלים — לצאת מן ההיכל, לא הקטיר המקטיר את הקטורת לאלתר, עד שהממונה נתן לו רשות לכך (פירוש חזקוני). אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל — המקטיר, הִמְמִינָה אוֹמֵר: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הֶקְטֵר! — שאמר לו דרך כבוד ("תפארת ישראל"). פִּרְשׁוּ הָעַם — כל הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח בשעת ההקטרה, שנאמר (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש" — בכל כפרה שנעשית בקודש, כל אדם לא יהיה באוהל מועד; הלכך בין בשעת ההקטרה, בין בשעת מתן דמים של פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה, היו הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח. ברם, בשעת הקטרת קטורת של יום הכיפורים, לא היו פורשים אלא מן ההיכל בלבד, שהואיל וקטורת של יום הכיפורים היה לפני ולפנים בבית קודש הקדשים, לפיכך לא היה צורך שיפרשו העם מבין האולם ולמזבח אלא מן ההיכל בלבד. (יומא טז, א; ברטנורה); וְהִשְׁתַּחֲוֶה, וַיֵּצֵא — מן ההיכל. הקטורת, וְהִשְׁתַּחֲוֶה, וַיֵּצֵא — מן ההיכל.

ביאור עם "שפה ברורה – עזו והדר"

רש"י

אמר להו נביא. זכריה בן עדו:
ביניתא. שיער: **בדודא דאברא.**
בסיר של עופרת: **זאת הרשעה.**
וישלך אותה אל תוך האיפה (ויתן)
את אבן העופרת אל פיה: **שאיב**
קלא. נכנס הקול לתוך העופרת
ואינו יוצא ממנו: **כליא עלמא.**
יכלה העולם שלא תהא פריה
ורביה: **ביעתא בת יומא.** ביצה
הנולדה בו ביום לפי שפסק
החימום מן המעים ואפילו אותן
שעיברה התרנגולת כבר אינן
מתבשלין במעיה: **לפלגא.** שיהא
שולט באדם לזקק לאשתו ולא
לאחרת: **בחלינהו.** סימו את עיניו
ע"י כחול: **האל הגדול הגבור**
והנורא. אשר לא ישא פנים: **עובדי**
בוכבים מקרקרים בהיכלו. שראה
שרי נבוכדנצר נכנסין להיכל
ומריעים בו ככל רצונם: **לא אמר**
נורא. בפרשת הנה חנמאל כתיב
עושה חסד לאלפים ומשלם עון
אבות אל חיק בניהם אחריהם האל
הגדול והגבור ה' צבאות שמו
(ירמיהו לב): **דניאל לא אמר גבור.**
בתפלתו בספרו (דניאל ט): **עובדי**
בוכבים משתעבדים בבניו. זה
שבעים שנה: **זו היא גבורתו.**
שכובש יצרו כל השנים הללו
שנשתעבדו בהן ומאריך אפו על
כל הגזירות שגוזרים על בניו: **ואלו**
הן נוראותיו שאלמלא מוראו וכו'.
מן יום החורבן אתה למד נוראותיו
שכל האומות נאספו להשמידם
ונתקיימו מהן:

הגמרא ממשיכה בסיפור המעשה: **אותיבו בתעניתא** - ישבו אנשי כנסת הגדולה
בתענית תלתא יומין ותלתא לילא, ומסרוהו ניהליוהו - נתנו אותו בידיהם
לבטל את כוחו. באותה שעה, **נפק אתא** - יצא ובא **כי גוריא דנורא** - כמו ארי קטן
מאש מבית קדשי תקדשים. **אמר להו זכריה בן עדו הנביא לישראל, היינו**
יצרא דעבודת בוכבים, שנאמר בדברי זכריה לחבריו אנשי כנסת הגדולה (זכריה
ה ח) 'ויאמר זאת הרשעה' - הארי הזה הוא היצר של עבודה זרה. **בהרי דתפסוה**
ליה - בשעה שתפסוהו, **אשתמיט ביניתא ממוייתא** - נתלשה שערה משערותיו,
ורמא קלא - הרים קול וצווח ואול קליה - ונשמע קולו עד **ארבע מאה פרסי.**
אמרו אנשי כנסת הגדולה, **היכי נעביר** - מה נעשה, **דיקמא חס ושלום מרחמי**
עליה מן שמיא מחמת צעקתו. **אמר להו נביא, שדויהו בדודא דאברא** -
השליכוהו לסיר של עופרת, **ותפיהו לפומיה באברא** - וכסו את פי הסיר בעופרת,
כיון **דאברא משאב שאיב קלא** - עופרת שואבת את הקול שלא ישמע, יותר מכלי
מתכת. ואכן כך עשו, **שנאמר (שם) 'ויאמר זאת הרשעה, וישלך אתה אל תוך**
האיפה, וישלך את אבן העופרת אל פיה'.

המשיכו ואמרו אנשי כנסת הגדולה, **הואיל ועת רצון הוא,** שנמסר בידינו יצר של
עבודה זרה, **נבעי רחמי** - נבקש רחמים אף **איצרא דעבידה** [-של עריות] ונבטל
את כוחו לגמרי. **בעו רחמי, ואמסר בדיהו.** **אמר להו היצר, חזו** - התבוננו, **דאי**
קמליתו ליה להתוא [את יצר העריות] **פלגא עלמא** - יכלה העולם, כי אם תתבטל
התאוה לא יפרו וירבו. **תבשוהו תלתא יומי** כדי לבחון אם אכן אי אפשר לעולם
בלעדיו, **ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתבח** - וכשחיפשו
בכל ארץ ישראל ביצה טריה לצורך חולה, לא מצאו, כי אפילו התרנגולים לא התאו
לפרות ולרבות. **אמרי, היכי נעביר.** אם נקמלית - נהרגהו, הרי **פלגא עלמא.** ואם
נבעי רחמי אפלגא - שישלוט באדם רק לדבר היתר ולא לעבירה, הרי **פלגא**
ברקיעא לא יחבי - משמים אין נותנים חצי דבר. לפיכך **בחלינהו לעיניה** - סימאו
את עיניו על ידי כחול [-מין סם], **ושבקהו ולא רגוהו.** **ואהני** מה שסימאוהו, **דלא**
מיגרי ביה לאיניש בקריבתה - שאינו מגרה אדם לחטוא עם קרובותיו, אבל עדיין
הוא מגרה אותו באשת איש ובנדה.

הגמרא חוזרת לביאור תיבת 'גדול': **במערכתא** [-ארץ ישראל] **מתנו הכי** - שנו כך את
המחלוקת בביאור תיבת גדול האמור בפסוק, **רב גידל אמר, 'גדול' היינו שגידלו**
עזרא ושיבחו לה' בשם המפורש, ורב מתנא אמר, שגידלו בשבחים הנזכרים
בפסוק **'האל הגדול הגבור והנורא'.**

והא - ודרשה זו **דרב מתנא, מטייא** - באה לדרבי יהושע בן לוי, כלומר מסייעת
לדבריו. **דאמר רבי יהושע בן לוי, למא נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה, לפי**
שהחזירו את העמרה של הקדוש ברוך הוא ליושנה - לקדמותה. שהרי בתחילה
אתא משה ואמר - הזכיר את ה' בתואר (דברים י ז) **'האל הגדול הגבור והנורא'.**

וכאשר **אתא ירמיה וראה את שרי נבוכדנצר נכנסים להיכל ועושים כרצונם ואינם יראים,** עמד **ואמר,** אם הנכרים מקרקרין
[-הורסים] **בהיכלו איה הם נוראותיו** - היכן מוראו, לפיכך **לא אמר 'נורא'.** אחר כך **אתא דניאל ואמר,** הרי נכרים
משתעבדים בבניו כבר שבעים שנה בגלות בבל, אם כן **איה גבורותיו,** לפיכך **לא אמר 'גבור'.** אך כאשר **אתא אינהו** -
אנשי כנסת הגדולה, וראו שבסוף שנות הגלות נצלו ישראל מכמה צרות, עמדו **ואמרו, אדרבה, זו** - מה שה' לא העניש את
הרשעים בכל אותן שנים ששעבדו בישראל, **היא גבורת גבורתו** - גילוי לגבורתו הגדולה ביותר, **שבוכש את יצרו** [-רצונו]
בכך **שנותן ארד אפים לרשעים.** ומיום החורבן, שנאספו כל האומות להשמיד את ישראל ולא יכלו, אתה למד שאלו הן
נוראותיו, שכן אלמלא מוראו של תקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת [-ישראל] **יכולה להתקיים בין האומות.**
ועל שם שחזרו והוסיפו תארי 'גיבור ונורא', נקראו אנשי כנסת הגדולה.

1 הלא מה שמצינו במצורע שראה קרי היתר זה של 'הואיל
2 ואישרתי אישרתי', אינו אלא במקום שהותר האיסור המוקדם
3 יותר, שעל ידי כך ניתר גם האיסור השני שחל אחריו, שמתוך
4 שהותר איסור צרעתו המוקדם, הותר גם איסור קריי המאוחר
5 ממנו. ואם כן תינהיך ה'כא דנשא קודם האח הכת את אשתו
6 ונאסרה על היבום משום אשת אח, ואחר כך נשא האח התי (והיבום)
7 את אחותה ונאסרה עליו באיסור אחות אשתו דמגו [-מתוך]
8 דאשרתי - שהותר איסור אשת אח המוקדם כשמת אחיו, אישרתי
9 עמו נמי אישרתי אחות אשה המאוחר ממנו. אלא במקרה שקודם
10 נשא האח התי את אשתו ונאסרה בתחילה אחותה משום אחות
11 אשה, ואחר כך נשא האח הכת את אחותה ונאסרה גם משום
12 אשת אח, מכיון שאיסור אחות אשה קדים לחול ביבמה זו קודם
13 שנאסרה באיסור אשת אח, אפילו אם ניתר איסור אשת אח
14 המאוחר, איסור אחות אשה המוקדם ממנו עומד בעינו, לפי שאין
15 התרת האיסור המאוחר מתיר את האיסור שקדם אליו.

16 ממשיכה הגמרא בקשייתיה: ואפילו אם נשא האח הכת לפני
17 שנשא האח התי את אחותה, ונאסרה בתחילה משום אשת אח,
18 נמי אין לומר 'הואיל ואישרתי אישרתי', שכן לא מצינו במצורע
19 שהותר האיסור הנוסף מתוך שהותר האיסור הראשון, אלא באופן
20 שחל האיסור השני לאחר שכבר הותר הראשון, אבל אם כבר חל
21 האיסור השני בעוד האיסור הראשון עומד בעינו, אף שהותר
22 האיסור הראשון יעמוד האיסור השני במקומו. ואם כן, תינהיך ה'כא
23 דנשא האח הכת את אשתו ואת הותר איסור אשת אח שבה, ורק
24 אחר כך נשא האח התי את אחותה וחל עליה איסור אחות אשה,
25 יש מקום לדין 'הואיל ואישרתי אישרתי', מכיון דתווא ליה דביני
26 ביני - שהיתה היבמה מותרת ליבם בזמן שבין מיתת בעלה לבין
27 נישואיו עם אחותה, ועל כן אף לכשיגיע איסור אחות אשה, היתר
28 איסור אשת אח יתיר אף אותו וימנענו מלחול. אלא במקרה שנשא
29 האח הכת את אשתו, ועדיין לא פת, ואחר כך בחיי אחיו נשא
30 האח התי את אחותה, ורק אחר כך מת הראשון, אין לומר 'הואיל
31 ואישרתי אישרתי', שהרי לא איחוו ליה - לא נראתה לו יבמה זו
32 כלל, ולא הותרה לו אף לא לרגע אחד בלבד. שכן כל משך חיי
33 אחיו עדיין היתה אסורה לו באיסור אשת אח, ובשעת מיתת האח
34 הרי היא כבר אסורה עליו משום אחות אשה. ואין אומרים 'הואיל
35 ואישרתי אישרתי' אלא אם כן קדם היתר האיסור הראשון לחלות
36 האיסור השני כאמור.

37 מוכיחה הגמרא את החילוק האמור: מי [-וכי] לא מודי עולא, שאם
38 ראה המצורע קרי כליל שמיני לטהרתו, שאין הוא מכניס ידיו
39 לערוה לצורך מתן כהונות. והוא משום שכלילה כשראה את קריי,
40 עדיין לא יצא מידי איסור כניסה לערוה מחמת צרעתו ולעמוד
41 בשעת שהיה ראוי להקריא בה קרבן, לפי שהלילה אינו זמן הבאת
42 קרבנות ומתן כהונות, ולא הותרה לו הכנסת הבהונות אלא בשעת
43 הראויה לכך, ונמצא שנאסר מחמת קריי עוד לפני שהותרה לו
44 הכניסה לערוה מחמת צרעתו. ומאחר שכבר חל איסור הקרי
45 קודם שחל היתר הצרעת, שוב אין אומרים 'הואיל ואישרתי
46 אישרתי'. ולא הותרה הברייתא מטעם זה אלא אם כן ראה קרי
47 ביום השמיני, לאחר שכבר הגיע זמן הבאת קרבנותיו, וכבר הותר
48 איסור הכניסה שמחמת צרעתו.

49 מסיקה הגמרא: אלא כי איצטרף את דרשת 'עליה' כדי לפטור
50 אחות אשה מיבום, אין זה אלא ה'כא דנשא מת ופת, ואחר כך
51 נשא ה, שמאחר ולא חל איסור אחות אשה אלא לאחר שכבר
52 הותר איסור האשת אח, היינו מתירים אותה ליבום משום 'הואיל
53 ואישרתי אישרתי', לולא הדרשה האמורה.

54 הגמרא מפרשת באופן נוסף את הצורך ב'עליה' כדי לפטור ערוה
55 מיבום: ואי בעית אימא, לולא 'עליה' היינו מתירים ערוה ליבום
56 משום דאתיא [-שנלמד] היתר זה בקרישא מאשת אח, מהיקש
57 דרבי יונה. דאמר רבי יונה, ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע, אמר
58 קרא בסוף פרשת עריות (ויקרא יח כט), 'כי כל אשר יעשה מכל
59 התועבות האלה ונגזרתי הנפשות העושות מקרב עמם', ובכך שכללן

הכתוב לכל העריות יחד, הוקשו כל העריות כולן זו לזו, ואף לאשת
אח. ואם כן היה לנו להקיש ולומר, מה ערות אשת אח שריא -
מותרת במקום יבום, אף כל עריות נמי שריא - מותרות במקום
יבום. על כן כתב רחמנא 'עליה', כדי לאסור אחות אשה ליבום.
הגמרא מביאה קושיא על תירוץ זה: אמר ליה רב אחא מדפתי
לרבינא, אף לאחר שנאמר 'עליה' האוסר אחות אשה ליבום, יש
להקשות מניין לנו להקיש אליה את שאר העריות ולאסור אף
אותן, הלא מכרי [-מאחר] שכל העריות איבא לאקשניהו [-אפשר
להקישם] לאשת אח ולהתירן במקום יבום כמו אשת אח, וכמו כן
איבא לאקשניהו לאחות אשה האסורה גם במקום יבום ולאסור אף
אותן, אם כן מאי הוית דאקשית [-מה ראית להקיש] את כל העריות
לאחות אשה ולאוסרן, הלא אפשר לאקשניהו לאשת אח ולהתירן.
מתרצת הגמרא: משתי סיבות יש להקישן לאחות אשה ולא
לאשת אח. איבעית אימא, כלל הוא בידינו, שכל מקום שאפשר
להקישו בין לקולא ובין לחומרא, לחומרא ממשנן. ועל כן יש
להקיש את כל העריות לחומרא לאחות אשה ולאוסרן אף במקום
יבום. ואיבעית אימא, יש להקיש את שאר העריות לאחות אשה
משום שהן דומות לה יותר מאשר לאשת אח, שהרי ה'כא באחות
אשה, תרי [-שני] איסורי עריות יש בה כשהיא במקום יבום, גם
איסור אחות אשה וגם איסור אשת אח, שהרי אין מצות יבום אלא
באשת אחיו. וכמו כן ה'כא בשאר העריות, תרי איסורי עריות יש
בזן במקום יבום, גם את האיסור המיוחד בכל ערוה לכשעצמה
וגם איסור אשת אח שישנו בכל יבמה, ודבר שיש בו תרי איסורים
מדבר שיש בו תרי איסורים ילפינן. אבל ה'כא - בסתם יבמה
שהותרה ליבום אין בה אלא תדא איסורא של אשת אח, ותרי
מחדא לא ילפינן - ואין למדים שאר עריות שיש בהם שני איסורים
מאשת אח שאין בה אלא איסור אחד, בזמן שאפשר להקישן
לערות אחות אשה שאף בה יש שני איסורים כמותן.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי הברייתא לעיל (א) הדורשת
מ'עליה' פטור ערוה ביבום: רבא אמר, לעולם הערוה עצמה לא
צריכא שום קרא כדי לאוסרה ביבום, אלא בכל אופן יש לאוסרה
מסברא, משום דאין עשה של יבום הוזה לא תעשה של עריות שיש
בו ברת. וכי איצטרף קרא ד'עליה' לאסור, אין זה אלא כדי למסר
[-לאסור] את הצרה שלה ביבום. שכתבה התורה באיסור אחות
אשה (שם יח יח) 'ואשה אל אחתה לא תקח לצרר לגלותה ערוהה
עליה בתייה', ללמדנו שגם במקום 'עליה', כלומר במקום מצות
'יבמה יבוא עליה', יש איסור 'לצרור', כלומר לייבם את צרת
הערוה.

מקשה הגמרא: וכי איך אפשר לומר שערוה עצמה לא צריכא קרא
כדי לאוסרה ביבום, והא תניא בברייתא לעיל לאחר שהובאה בה
דרשת ה'עליה', אין לי אלא היא, צרתה מנין, ומשמע שעד כאן
עסקה הברייתא בפטור מיבום של הערוה עצמה, ועליה דרשה
את הכתוב האמור.

מתרצת הגמרא: לא הביאה הברייתא דרשה זו על הערוה, אלא
משום שרצתה להמשיך ולשאל צרתה מנין. ומאחר שצריך את
ה'עליה' כדי לפרש את פטור הצרה, הקדימה הברייתא לכתוב
דרשה זו כבר בערוה עצמה. אבל לעולם אין הערוה צריכה
דרשה.

עוד מקשה הגמרא: והא קתני בהמשך דברי הברייתא לגבי כל
העריות, 'אין לי אלא הן ושאסורות ביבום משום שהוקשו לאחות
אשה', צרותיהן מנין. ומשמע שההיקש נאמר לענין העריות עצמן
ולא לענין צרותיהן, ולא כדברי רבא האומר שערוה עצמה לא
צריכה דרשה.

מתרצת הגמרא: הקדימה הברייתא לכתוב את ההיקש לאחות
אשה בעריות עצמן, אף על פי שאינן צריכות לכך. משום שהיקש
זה נדרש כדי לפרש בו את פטור צרותיהן שממשיכה הברייתא
לדון בו.

הגמרא מוסיפה להקשות על דברי רבא מדברי רבי שדורש פטור
עריות מיבום מכתוב אחר: תא שמינן, רבי אומר, נאמר בפרשת

יבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קנט

תנינא היכא דנשא חמת — את אשה זו תחילה, ונעשית אשת האב על זה. ואחר כך נשא
 חי — את אחותה, וניתוספת איסור אחות אשה על יבמות. וכשמת אחיו בלא בנים,
 ואישרתא איסור אשת אח המוקדם — אישרתא נמי אחות אשה המאוחר, כדעולא,
 דאמר: הואיל והותר לצרעתו, שהיא ראשונה — הותר לקריו, שהיא אחרונה. אלא נשא
 החי — אשתו תחילה, ועמדה עליו באיסור
 אחות אשה, ואחר כך נשאה אחיו חמת וניתוסף
 איסור אשת אח, איסור אחות אשה קדים. ואף
 על גב דהותר איסור אחרון — עומד ראשון
 במקומו. ואפילו נשא חמת נמי — ברישא, דקדים
 ליה איסור אשת אח — לא דמיא לדעולא,
 דהתם הוראה קרי בשמיני שלו — כבר היה
 מותר מאיסור הראשון קודם ראיית הקרי,
 משוואה המורה, והבא נמי, תנינא היכא דנשא
 מת ומת תחילה, והותר איסור אשת אח, ואחר
 כך נשא חי את אחותה. אלא נשא מת ולא מת
 — עד שנשא חי את אחותה, הא לא איתחזיא
 כלל. ומי לא מודה עולא בבכאי גונא, שאם
 ראה קרי לבילל יום שמיני — שאין מכניס ידיו
 מחר לכהונות, משום קרי דמעבכ עליה, הואיל
 ולא יצא מצרעתו לשעה הראויה להבאת
 קרבנותיו. דקדים שהותר מצרעתו — בא עליו
 קרי, הכי גרסין: כי איצטריך "עליה" לנשא מת
 ומת ואחר כך נשא חי. ואיבעית אימא —
 איצטריך "עליה", דאי לא כתביה הוה אמנא:
 תיתי ייבום אחות אשה לחתיר בהדיקשא דרבי
 יונה, דאמר רבי יונה: "כי כל אשר יעשה מכל
 התועבות האלה" — הוקשו כל העריות זו לזו.
 ולענין העראה קטסיב ליה ר' יונה ב"הבא על
 יבמתו". הכי נמי הוה אמנא: הוקשו כולן לאשת
 אח, ואף על גב דהבא חד איסורא והבא תרי
 איסורי — אין משיבין על ההיקש, להכי
 איצטריך "עליה". מכדי כל העריות — דמתני,
 איבא לאקושינהו לאשת אח — לחתיר ייבום.
 ואיבא לאקושינהו לאחות אשה — דאסידי
 לייבום, דפרט בה קרא "עליה". מאי חוית
 דאקשת לחו לאחות אשה — כדקתני בריש
 פרקין: מה אחות אשה מיוחדת בו, משום צרעה
 — משום דבעי למיתני צרעה מנין, ולקחה לו
 לאשה ויבמה — הוה מצי למימר ולקח אשה
 וייבם, וכתבי "ולקחה", משמע מיעוט: זו ולא
 אחרת. וחד לפישרי צרעה ערוה שלא במקום
 מצוה — מרבויה דקרא יתירא ד"ויבמה" דרשין
 הכי: במקום "ויבמה" הוא דאמינא לך מיעוטא
 "ולקחה" דמיעט צרעה, אבל שלא במקום יבום,
 כגון צרת בתו מנכרי — שריא. סתניתין נמי
 דיקא — כרבא, דערוה פשיטא לן, צרעה נמי לא
 תיבעי — "עליה" קרא לדרשא דאין עשה דוחה
 לא תעשה שיש בה כרת, דכתבי "לצור",
 דמשמע: לא אחות אשה ולא צרעה, וכתבי כרת
 בסוף העריות. למישרי צרעה שלא במקום מצוה
 — דאי לא כתבי "עליה", הוה ילפינן מ"לצור".
 דצרת אחות אשה אסורה בכל מקום.
 מאי
 קרא משום דאין עשה דוחה לא
 מר לרבינא: הכי קאמרין משמיה
 תנינא היכא דנשא חמת ואחר כך נשא
 חי ואחר כך נשא
 אחות אשה. אלא, נשא חי ואחר כך נשא חמת, איסור
 אחות אשה קדים! ואפילו נשא חמת נמי, תנינא היכא
 דנשא חמת ומת, ואחר כך נשא חי, דחזיא ליה דביני
 ביני. אלא, נשא חמת ולא חמת, ואחר כך נשא חי —
 לא איתחזיא ליה כלל! מי לא מודי עולא שאם ראה
 קרי לבילל שמיני — שאין מכניס ידיו לכהונות?! שלא
 יצא בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן! אלא: כי
 איצטריך "עליה" היכא דנשא חמת, ומת, ואחר כך
 נשא חי. ואי בעית אימא: אתיא בהדיקשא מודרבי
 יונה, דאמר רבי יונה, ואיתומא רב הונא פריה דרב
 יהושע, אמר קרא: "כי כל אשר יעשה מכל התועבות
 האלה ונכרתו" הוקשו כל העריות כולן לאשת אח;
 מה אשת אח שריא אף כל עריות נמי שריין — פתב
 רחמנא "עליה". אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא:
 מודי, כל עריות איבא לאקושינהו לאשת אח ואיבא
 לאקושינהו לאחות אשה, מאי חוית דאקשת לאחות
 אשה — אקושינהו לאשת אח! איבעית אימא: לקולא
 וחומרא — לחומרא מקשינן, איבעית אימא: הכא תרי
 איסורי והכא תרי איסורי, ותרי מתרי ילפינן; אכל
 הכא חדא איסורא — ותרי מחדא לא ילפינן. רבא
 אמר: ערוה לא צריכא קרא, דאין עשה דוחה לא
 תעשה שיש בו פרת. כי איצטריך קרא — למיסר צרעה.
 וערוה לא צריכא קרא?! והא תניא: אין לי אלא משום
 היא! משום צרעה. והא קתני: אין לי אלא הן! משום
 צרותיהן. תא שמע, רבי אומר: "ולקח" "ולקחה"
 "ויבם" "ויבמה", לאסור צרות ועריות! אימא: לאסור
 צרות של עריות. והא תרי קראי קנסיב ליה, מאי
 לאו: חד לערוה וחד לצרעה! לא, אידי ואידי לצרעה,
 חד למיסר צרעה במקום מצוה, וחד למישרי צרעה
 שלא במקום מצוה. מאי טעמא — "ויבם" "ויבמה",
 במקום ייבום הוא דאסירא צרעה, שלא במקום ייבום
 — שריא צרעה. אמר רב אשי, מתניתין נמי דיקא:
 דקתני, חמש עשרה נשים פומרות צרותיהן, ואילו
 "פומרות ופומרות" — לא קתני, שמע מינה. ומאי
 שנא ערוה דלא צריכא קרא — דאין עשה דוחה
 לא תעשה שיש בו פרת — צרעה נמי לא תיפעי
 תעשה שיש בו פרת! אמר ליה רב אחא בר ביבי
 דרבא, צרעה נמי לא איצטריך קרא, כי איצטריך קרא
 למישרי

למישרי

למישרי

צרה שלא במקום מצוה — ואם תאמר להנהו שנינו דלעיל דמצרכי קרא לערה גופא, מנא ליה למישרי צרה שלא במקום מצוה? ויש לומר: דנפקא ליה מדיכא דנפקא ליה לרבי.

מאי

ולקחה בר' — מצנינו למימר דמיתורא דה"א דרשינן תרין ליקוחין, כדדרשינן בפרק

שני דקדושין (מא.א.) "ושלח" ו"שלחך"

— מלמד שהשליח עושה שליח, אבל בקנטרס

פירש ד"ולקחה" משמע דנפלו לו שתיים, ואמר

רחמנא "ולקחה" — לאחת ולא לשתייה, וליכא

לקהשות לפירושה: דלמא לאה גופא איצטריך,

לכשנפלו לו שתי יבמות מביא אחד, שלא ייבם

אלא אחת, מנא ליה למיידרש כל היכא דאיכא

תרין ליקוחין כו? דהא דרשינן לה ב"החולץ"

(יבמות מד.א.) מ"את בית אדוני" — בית אחד הוא

בונה ואינו בונה שתי בתים, ואם תאמר: ודלמא

אתא קרא למימר שייבם הצרה ולא הערוה

ולמא קרא דערך לא צריכא קרא — נחא.

כל היכא דאיכא תרין ליקוחין בר' — ואם

תאמר: חייבי עשה נמי ליחסרי לצרה,

דליכא למימר דאי בעי האי נסיב ואי בעי האי

נסיבו ועוד תימא: דירשאת ליכא בערת ערוה ברה,

ואם כן תיבעי חליצה כמו חייבי עשה, דמרבינן

להו מייבמתו? בפרק שני (יבמות כ.א.) ויש לומר

דחייבי עשה דאיתרבו לחליצה, ואית בהו זיקה

קצת — הו בכלל "ולקחה", ואם כן צרת ערוה על

כרחך לא בעיא חליצה, דאי בעיא הוי בכלל

"ולקחה", ועוד "ולקחה" משמע לשון תפיסת

קידושין, הלכך חייבי עשה דתפסי בהו קדושין הוו

בכלל "ולקחה", מלמד שמגרשה בגט

ומחזירה — בפרק "החולץ" (יבמות לט.א.) אמרינן

דאיצטריך, דסלקא דעתך מצוה דרמא רחמנא

עליה עבדה, השתא תיקום עליה באיסור אשת

אח, ותימא: דמשמע דלביאה שניה לא צריך קרא

לחזיר, ואמאי? והא מצוה דרמא רחמנא עליה

עבדה מביאה ראשונה, דהא ביאה שניה לא

דחיא חייבי לאון כדאמר בפרק שני (יבמות כ.ב.)

דאיצטריך, דביאה שניה לא צריכא קרא, דסברא

הוא ולא אמר רחמנא יבא עליה לגרשה אחר

ביאה ראשונה, ומי, ביאה שניה לא דחיא חייבי

לאון, דרשות היא וליכא עשה אלא בביאה

ראשונה, ויבמה בעל כרחא — הכא משמע

דמ"א דריש לה, תימא: דבפרק קמא דקידושין

(יד.א.) משמע דדריש מ"א: ביאה גומר בה ואין

כו' דפריך תהם: והא מיבעי ליה ויבמה על כרחא,

אם כן לימא קרא ויבם? ויש לומר דהתם הכי פריך:

אם כן, דלביאה גומרת בה גירדא אתא, נימא

קרא "ויבם" וכענין זה יש לקמן בפרק "אלמנה"

(סח.ב.) אם כן לימא קרא, והיא בקדשים לא

תאכל, וקשה: לקמן בפרק שני (ט.ב.) דרשינן

מייבמה? עדיין יובמין הראשונים עליה וא"ר

יצחק דדרשינן הני תלתא דרשות מייבם? "ויבם"

"ויבמה" וכענין זה ברש "האיש מקדש" (קדושין

מא.א.) דריש שלשה דרשות מירושלח: שלח,

ושלח, ושלח. אין חייבין אלא על דבר שזדונו

ברת — למעוטי חייבי לאון, ועל שגגתו חטאת

למעוטי פסח ומילה דלית בהו חטאת, כדתנן

בפרק קמא דבריות (כ.א.) ולא בעבדוהו ורה אלא

על דבר שזדונו ברת, למעוטי מנפח ומנשק

ושגגתו חטאת למעוטי דבר שאין בו מעשה.

מזה

למישרי צרה שלא במקום מצוה. מאי מעמא?

אמר קרא: "עליה", במקום "עליה" הוא דאסיקא,

שלא במקום "עליה" - שריא. אמר ליה רמי בר

חמא לרבא: אימא ערוה גופיה שלא במקום מצוה

תישתרי! ולא קל וחומר הוא? במקום מצוה -

אסיקא, שלא במקום מצוה - שריא! אמר ליה:

צרה תוכיה, דבמקום מצוה - אסיקא, ושלא במקום

מצוה - שריא! אמר ליה: עליך אמר קרא "בחייה"

- כל שבחייה. האי "בחייה" מיבעי ליה אלמעיט

לאחר מיתה! והיא מ"אשה אל אחותה" נפקא.

אי מ"אשה אל אחותה" הוה אמאי: נתגרשה

שריא, תלמוד לומר "בחייה" - בגל שבחייה, דאף

על גב דנתגרשה - לא. אלא אמר רב הונא בר

תחליפא משמיה דרבא, תרי קראי פתיבי: פתיב

"אשה אל אחותה לא תקח לצור" ופתיב "לגלות

ערוה", דהרא משמע, הא כיצד? במקום מצוה -

שתייה אסורות, שלא במקום מצוה - היא אסורה

וצרתה מותרת. איפוד אמאי: במקום מצוה - היא

אסורה וצרתה מותרת, ושלא במקום מצוה - שתייה

אסורות! אם כן, לא יאמר "עליה". אמר ליה רב

אשי לרב בהנא: ממאי דהא "עליה" לאיפוד?

דלמא להחזירא, והכי קאמר רחמנא: "אשה אל

אחותה לא תקח לצור" - לא היא ולא צרתה,

שלא במקום "עליה", אבל במקום "עליה" שתייה

מותרות! אם כן "לגלות ערוה" דהרא היכי משפחת

לה? אי במקום מצוה - שתייה מותרות, אי שלא

במקום מצוה - שתייה אסורות. גופא, רבי אומר:

"ולקח" "ולקחה" "ויבם" "ויבמה" - לאסור צרות

וערוה. מידי צרות פתיבא הכא? ועוד: צרות -

מ"לצור" נפקא! "לצור" מפיק ליה רבי לכדדבי

שמעון. צרה הכא פתיב? הכי קאמר: אם כן לימא

קרא "ולקח", מאי "ולקחה" - כל היכא דאיכא

תרי לקוחין, דאי פעי נסיב האי ואי פעי נסיב

האי - שריא, ואי לא - תרווייהו אסורין. "ויבמה",

במקום ייבום - הוא דאסיקא צרה, שלא במקום

ייבום - שריא צרה. ורפנן, האי "ולקחה" מאי עבדי

ליה? מיבעי להו לכדדבי יוסי בר חנינא. דאמר

רבי יוסי בר חנינא: "ולקחה", מלמד שמגרשה בגט

ומחזירה. "ויבמה" - דעל פרהה. ורפי? דרבי יוסי

בר חנינא מ"לאשה" נפקא. על פרהה מ"יבמה יבא

עליה" נפקא. ורפי, האי "עליה" מאי עבדי ליה?

מיבעי ליה לכדתנא: אין חייבין בית דין אלא

על דבר שזדונו פרת ושגגתו חטאת, וכן המשיכה.

ולא

מאי מעמא — כלומר, היכי מיידרשא היתר מהכא. במקום עליה הוא — דכתיב "לצור" למיסר צרה, ולא במקום אחר. אימא ערוה נופח שלא במקום מצוה תשתרי — מדכתיב "עליה", דקאי נמי אחות אשה. כל שבחייה — אשתך, לא תשא את אחותה. תרי קראי כתיבי — מעיקרא כתיב "לצור", דמשמע לא היא ולא צרתה, והדר כתיב "לגלות ערוה", דמשמע חדא הוא דאסירא. במקום מצוה שתייה אסורין — כדכתיב "עליה", דמשמע במקום "עליה", ואיפוד אמא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת — דהא "עליה" א"לגלות ערוה" סמך, דמשמע חדא למדרש הכי: במקי עליה הוא דלא אסיר לן אלא חדא, וקרא ד"לצור" — אשלא במקום מצוה. אם כן לא יאמר עליה — דבלא "עליה" נמי, כי קשר לן קראי אהדרי — משנינן להו מסברא הכי: היתריא — למצוה, ואיסורא — אשלא במקום מצוה, הלכך "עליה" לחדושי אלא, למדרשיה א"לצור", ולמסר צרה במקום מצוה כערוה. ממאי דהא עליה לאיסורא — אצרה ולא לערוה? דלמא למישרי תרווייהו במקום מצוה אתא, והכי משמע: "ואשה אל אחותה לא תקח לצור" — לא היא ולא צרה, ואם "עליה" דמקום מצוה היא — אפילו בחייה יתיקום (כמו) "יבמה יבא עליה" דייבום. שבעין, דלא אלימ למיהו יבמות אחים" (יבמות כח.ב.) שלשה אחין, שנים מהם נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, ומתו, ונפלו לפני השלישי, דרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי ששתייהן זקוקות לו מקדושי שני אחיו, וזקה הוי כקצת קדושין, ואי מייבם חדא מנייהו קנסיב אחות זקוקתו בחייה, וזקוקת הויא כאשתו. אבל דייבום בעינן, דלא אלימ למיהו יבמות אחות אשה ממש להפטר בלא כלום, ותניא בברייתא: רבי שמעון פוטר בשתייהן מן החליצה ומן הייבום, וליק שטמא מ"לצור", בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון חכא — דנעשו האחיות צרות זו לזו. בדיק — לא ייהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן. אם כן — דהא "ולקחה" לגופיה הוא דאתא, נימא קרא "ולקח", מאי "ולקחה" דמשמע דשתיים נפלו לו מאחיו, ואמר רחמנא "ולקחה" לאחת ולא לשתייה, אי קרינא "ולקחה" בכל חדא מנייהו — שריין כל חדא מנייהו, ואי לא קרינן "ולקחה" בכל חדא מנייהו, כגון שהאחת ערוה — תרווייהו אסורין. וצרות צרותיהן נמי מהכא נפקא, דמשנפלה לו צרת ערוה מאחיו דהראשון ונדחת הערוה ממנו — נאסרה עליו עולמית משום אשת אח, וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה — לא קרינא בה, בוו שנסארה עליו, "ולקחה", הלכך תרווייהו אסורין. וכן לעולם. מלמד שמגרשה בגט ומחזירה — לאחר שנשאה נעשית כאשתו, ואם רצה לגרשה — מגרשה בגט, ואינה צריכה חליצה. ומחזירה — אם רצה לחזיר, ולא אמרינן: מצוה רמא רחמנא עליה ועבדה, ומהשתא תיקום עליה באיסור אשת אח, להכי כתיב "ולקחה" לו לאשה, דכיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר. בעל כרחא — שאם בא עליה יבם, אפילו בעל כרחא — קנאה, וירשה, ומטמא לה, ולכל דבר דיא אשתו בוך ביאה. אין חייבין בית דין — להביא פר על העלם דבר.

ולא

יבמות דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קסא

אסורות. אלא בהכרח ש'עליה' בא ללמד שאיסור צרה הנלמד
מ'לצור' אמור דווקא במקום מצוה, ושלא במקום מצוה צרה
מותרת, אך הערה עצמה לעולם אסורה.
הגמרא חוזרת לפרש את דברי רבי שהובאו לעיל (ע"א) גופא, רבי
אומר, נאמר בפרשת יבום (דברים כה ה) 'ולקחה לו לאשה ויבמה',
ומכך שלא נאמר 'ולקח' אלא 'ולקחה' וכן ממה שלא נאמר 'ויבם'
אלא 'ויבמה', יש לאסור צרות וצרות ביבום. מקשה הגמרא: איך
משמע מכאן איסור צרה, מיד (וכי) צרות בתיבא הך. ועוד
קשה, הלא איסור צרות מ'לצור' נפקא, כמבואר בדברי הברייתא
לעיל (ג).

הגמרא מתרצת את הקושיא השניה: 'לצור' פסיק ליה (דורשן)
רבי לדרשה אחרת כדפי' שמעון, ששינו במשנה להלן (כה),
שלשה אחים ראובן שמעון ולוי, שהיו ראובן ושמעון נשואים
לשתי אחיות, ומתו ראובן ושמעון ונפלו נשותיהם ליבום לפני לוי,
רבי שמעון פטר את שתיהן מחליצה ויבום. ודרש כן ממה שנאמר
'אשה אל אחותה לא תקח לצור', שבשעה שהן נעשות צרות זו
לזו ועל ידי זיקת שתיהן לאדם אחד, לא יהיו לך ליקוחין באף
אחת מהן. ואף רבי דורש כמותו דין זה מ'לצור', ועל כן הוצרך
לדרוש איסור צרה מ'ולקח לקחה'.

הגמרא חוזרת לתרץ את קושייתה הראשונה על רבי: מה
שהוקשה לעיל וכי צרה הך בתיב, יש לתרץ, הרי קאמר רבי, אם
כן שאין כוונת הכתוב לצרה, ליבא קרא 'ולקח', מאי 'ולקחה', אלא
בהכרח מדבר הכתוב במת שיש לו שתי נשים שרק אחת מהן
מתייבמת, וללמדנו שרק כל היבא דאיבא תרי לקוחין – כל מקום
שיש בו אפשרות של שני ליקוחים בשתי נשות המת, ובאופן דאי
פני נסיב האי ואי פני נסיב האי שריא – שאם ירצה יקח את זו ואם
ירצה יקח את זו, רק אז שתיהן מותרות ליבום. ואולם אי לא יכול
לקיים את ה'ולקחה' באחת מהן משום שהיא ערוה עליו, תריןיהו
אסורין (ששתיהן אסורות). וכדי שלא נאמר שאף שלא במקום
מצוה צרת ערוה אסורה מקל וחומר, לפיכך נאמר 'ויבמה' ולא
'ויבם', ללמדנו שדווקא במקום יבום הוא דאסורא צרה, אבל שלא
במקום יבום שריא צרה.

שואלת הגמרא: ויבין לעיל (ג) הדורשים פטור צרה מ'לצור',
האי 'ולקחה' מאי עבדי ליה. משיבה הגמרא: רבנן מיבעי להו את
ה'ולקחה' לדרשה אחרת כדפי' יוסי' פר חנינא, דאמר רבי יוסי' פר
חנינא, 'ולקחה לו לאשה', מלמד שלאחר שיבמה הרי היא נעשית
אשתו לכל דבר, שאם רוצה להוציאה מן ה'ולקחה' נאמר שריבא
חליצה. וכן אם רוצה מן ה'ולקחה' לאחר שגירשה, ואף על פי שכבר
קיים בה מצות יבום אינה חוזרת לאיסור אשת אח שלא במקום
יבום, שכן על ידי היבום פקע ממנה איסור אשת אח לעולם.
מבארת הגמרא עוד בשיטת חכמים: מה שנאמר 'ויבמה' דורשים
הם לרבות יבום בעל ברהה, שיתור הה"א מלמדנו, שאף אם בא
עליה היבם בעל ברהה הרי היא נקנית לו.

שואלת הגמרא: ויבין הדורש 'ולקחה' ויבמה' לצרת ערוה, מנין
לו שני הדינים האמורים. משיבה הגמרא: את דינו דרבי יוסי' פר
חנינא שמגרשה בגט ומחזירה, מ'לאשה' נפקא, שהרי די היה
שיכתב 'ולקחה', אלא לכך נאמר 'לאשה' ללמדנו שלאחר שיבמה
הרי היא נעשית כאשתו לכל דבר. ואת הדין השני שהיבום קונה
אף בעל ברהה של היבמה, מ'במה' יבא עליה' נפקא, שלשון זה
משמע אף בעל ברהה.

שואלת הגמרא: ויבין שנינו דורש את ה'עליה' שנאמר באחות
אשה לענין יבום, האי 'עליה' מאי עבדי ליה. משיבה הגמרא: מיבעי
ליה לרבי את ה'עליה' לדרשה אחרת, לכתניא, אין חייבין בית דין
להביא פר העלם דבר של ציבור, אלא על דבר שידיד העושהו
שלא על פי הוראת בית דין חייב על דונו עונש ברהה, ועל שנתנו
הטאה, אבל דבר שאין היחיד מביא עליו חטאת, אין מביאים עליו
פר העלם דבר של ציבור. וכן הכהן המשיח אינו חייב על שגתו
פר כהן משיח, אלא בדבר שההדיוט חייב על דונו כרת ועל
שגתו חטאת.

אין זה אלא כדי למישרי (להתיר) צרה שלא במקום מצוה.
מפרשת הגמרא: ומאי טעמא צרה אסורה רק במקום מצוה, משום
שאמר קרא (ויקרא יח יח) 'לצור' לגלות ערוהה עליה', שדווקא
במקום מצות יבמה יבוא עליה' הוא דאסורא הצרה, אבל שלא
במקום מצות 'עליה' שריא (ומותרת).

הגמרא מביאה קושיא על דברי רבא: אמר ליה רמי בר חמא לרבא,
מנין ש'עליה' ממעט רק איסור צרה, אימא שבא למעט את הערוה
גופית, שלא נאסרה אחות אשה אלא במקום יבום, אבל שלא
במקום מצוה תישתרי (תותר) אף אחות האשה עצמה. השיבו
רבא: וכי וקאן קל וחומר הוא, שאם במקום מצוה היא אסורא, וכי
שלא במקום מצוה שריא – תהיה מותרת.

אמר ליה רמי בר חמא, הלא יש לפרוך קל וחומר זה, שכן צרה
תוכיח, דבמקום מצוה היא אסורא, ושלא במקום מצוה שריא, ואם
כן יתכן שאף בערוה גזירת הכתוב היא שנאסרה רק במקום מצוה.
אמר ליה רבא, עליך – כדי להוציא מדברך אמר קרא 'עליה'
בתיב, ללמדנו שכל אחות אשה שבתיה של אשתו אסורה עליו,
בין במקום מצוה ובין שלא במקום מצוה.

מקשה הגמרא: הלא האי 'בתיב' מיבעי ליה כדי למעוטי אחות
אשה לאחר מיתה של אשתו מאיסור אחות אשה. מתרצת הגמרא:
ההיא – היתר זה לא נלמד מ'בתיב', אלא מ'ואשה אל אחותה לא
תקח' נפקא, שלא נאסרה אלא כשלוקחה יחד עם אחותה, ולא
לאחר שאין אחותה קיימת.

עוד מקשה הגמרא: אי מ'ואשה אל אחותה' ללמדנו שלאחר מיתת
אשתו מותרת אחותה, הנה אמנא שאפילו אם נתקשה אשתו
שריא אחותה, שכן משמע משם שרק שתיהן יחד אסורות, לפיכך
תלמוד לומר 'בתיב', שכל שבתיה של אשתו אסורה אסורה עליו,
דאף על גב דנתקשה אשתו לא יקח את אחותה. נמצא ש'בתיב'
אינו מיותר, ואם כן מנין לנו איסור ערוה אף שלא במקום מצוה.

הגמרא מביאה תירוץ אחר על קושיית רמי בר חמא: אלא אמר רב
הונא בר תחליפא משמיה דרבא, תרי קראי בתיב באחות אשה,
בתיב 'אשה אל אחותה לא תקח לצור', ומ'לצור' משמע שתיים,
שבין היא ובין צרתה אסורות. ובתיב בהמשך הכתוב 'לגלות
ערוהה' בלשון יחיד, דהוא משמע – שרק אשה אחת אסורה תורה,
ולא את צרתה. הא כיצד יתיישבו מקראות אלו, אלא מ'לצור'
ללמדנו שבמקום מצוה שתיהן אסורות, ומ'לגלות ערוהה' ללמדנו
ששלא במקום מצוה רק היא (אחות אשה) אסורה, ואילו צרתה
מוותרת. נמצא בהכרח שהערוה אסורה אף שלא במקום מצוה,
שאם לא כן לא תתיישב סתירת הכתובים האמורה.

מקשה הגמרא: איפוך אמא – הלא יש לומר להיפך, ש'עליה' שבא
לאסור לא מוסב על 'לצור' ולאסור שתיים, אלא על 'לגלות
ערוהה' הסמוך לו, ובא לאסור רק אחת, ודווקא במקום מצוה שבו
אמור ה'עליה' נאמר 'לגלות ערוהה', משמעושהו שהיא הערוה
בלבד אסורה ואילו צרתה מותרת. ואילו ה'לצור' נאמר שלא
במקום מצוה, שאז שתיהן אסורות, בין הערוה ובין צרתה. מתרצת
הגמרא: אם כן לא יאמר הכתוב 'עליה' כלל, וממילא נדע שצרה
אסורה רק שלא במקום מצוה. אלא בהכרח ש'עליה' מוסב על
'לצור', ובא להוציא מהסברא הפשוטה, ולהחמיר במקום מצוה
ולאסור את הצרה יותר מאשר שלא במקום מצוה.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על דרך רבא: אמר ליה רב אשי לרב
כהנא, מאי דהאי 'עליה' בא לאיסורא של צרת אחות אשה ביבום,
דלמא בא להתיקא, וללמד על הערוה עצמה שהיא מותרת במקום
מצוה. וידי קאמר דהנא, 'אשה אל אחותה לא תקח לצור' לגלות
ערוהה, לא היא ולא צרתה, ששתיהן אסורות דווקא שלא במקום
מצוה 'יבמה יבא עליה', אבל במקום מצוה 'עליה' שתיהן מותרות,
ועל זה נאמר 'עליה בחיה', שתהיה אחות אשה מותרת ליבום
אפילו בחייה אשתך.

השיבו רב כהנא: הלא 'לגלות ערוהה' משמע איסור אשה אחת
בלבד, ואם כן מה שאסר הכתוב 'לגלות ערוהה' בלבד, היכי
משכתה לה שרק היא תיאסר ולא צרתה. הלא ממה נפשך, אי
במקום מצוה שתיהן מותרות, ואי שלא במקום מצוה שתיהן

העליון האמור בשגת הציבור. שכשם שהציבור אינם מביאים פר
ושעיר אלא על עבודה זרה שחייבים על זדונה כרת, כגדרש לעיל
מגזירה שוה 'מעני' 'מעני', כן יחיד נשיא ומשיח אינם מביאים
שעירה אלא על דבר שחייבים על זדונו כרת.
הגמרא מבררת מהו המקור לכל הדינים האמורים לשיטת חכמים.
שואלת הגמרא: ור' יוחנן הדורשים את ה'עליה' לצרת ערוה, היא
כ'קרא' האמורה בפר העלם דבר ובשאר החטאות שאינן באות
אלא על דבר שזדונו כרת. מ'נא' לחו – מנין להם דין זה. הלא
לשיטתם 'עליה' אינו מיותר לדרוש ממנו את הגזירה שוה
האמורה.
משיבה הגמרא: רבנן נפקא לחו לדין זה מדמקרי ליה רבי יהושע
ל'בריה' – מהדרשה שדרש רבי יהושע לפני בנו. שבסוף פרשת
חטאת עבודה זרה נאמר (שם טו כט) 'תורה אחת יהיה לכם לעשה
בשגגה', ואחר כך נאמר (שם טו ל) 'והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו'
ונקרתה הנפש ההוא מקרב עמה. ומכך שנמככה חטאת עבודה
זרה בשוגג לכרת של עבודה זרה במזיד, אנו למדים שאין מביאין
על שגגתה חטאת אלא בחטא שחייבים על זדונו כרת. ובכך
שנאמר 'תורה אחת יהיה לכם', הוקשה כל התורה כולה וכל
עבירות שבתורה לחטאת עבודה זרה ב'כבים', מה חטאת עבודה
זרה באה על דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתה חטאת, אף
בכל העבירות שבתורה אין מביאין חטאת אלא על דבר שחייבים
על זדונו כרת ועל שגגתה חטאת.
שואלת הגמרא: אשכחן ליהודי ונשיא ומשיח, שבין בעבודת כוכבים
וכן בשאר המצוות אינם מביאים חטאת אלא על דבר שזדונו כרת.
אך בפר ושעיר של צבור בעבודת כוכבים מנין לנו שאינם באים
אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. והרי לא נמככה
'ונקרתה' אלא לשגגת יחיד ולא לשגגת הציבור, שכן בכל כתובים
אלו נאמר 'נפש' שמשמעותה יחיד.
משיבה הגמרא: לאחר סיום פרשת שגת עבודה זרה של ציבור,
פתח ואמר קרא בתחילת פרשת שגת עבודה זרה של יחיד, 'ואם
נפש אחת תחטא בשגגה' (שם טו כז), והאזנת וי' של תיבת 'ואם'
מוסיפה על הענין העליון של שגת ציבור, ומחברת בין שני
הפרשיות, וילמד עליון מתחתון – נלמד על האמור בחטאת ציבור
שנאמרה למעלה מחטאת יחיד שנאמרה למטה, שכשם שחטאת
יחיד אינה באה אלא על חטא שזדונו כרת וכפי שלמדנו לעיל
מהסמיכות לעונש כרת, הוא הדין לחטאת ציבור.
שואלת הגמרא: אין לנו אלא פר ושעיר של ציבור בעבודה זרה,
אלא פר צבור בשאר מצוות, מנין שאינו בא אלא על דבר שזדונו
כרת. משיבה הגמרא: יליף כן בגזירה שוה 'מעני' 'מעני'.
שבפר העלם דבר של כל המצוות נאמר (ויקרא ד יא) 'ונעלם דבר
מעני הקהל', ובפר ושעיר ציבור של עבודת כוכבים נאמר (במדבר
טו כד) 'והיה אם מעני העדה נעשתה לשגגה', כשם ש'מעני'
האמור בפר ושעיר של עבודת כוכבים אינו אלא בדבר שחייבים
על זדונו כרת, אף 'מעני' האמור בפר של כל המצוות הוא בדבר
שזדונו כרת.
הגמרא מבררת מה רבי לומד מהפסוק 'תורה אחת': שואלת
הגמרא, ור' יוחנן הדורש את הדין האמור בפר העלם דבר מגזירה
שוה של 'עליה' 'עליה', ואינו דורשו מ'תורה אחת' כדברי חכמים,
היא 'תורה אחת' מאי עבדי ליה – מה הוא דורש ממנו. משיבה
הגמרא: מיכתי ליה לרבי פסוק זה לדרשה אחרת, ב'תניא, לפי
שמצניו שחלק הקתוב בעבודה זרה בין יהודים שעובדים עבודה
זרה לבין מ'רובים – בני עיר הנדחת שעובדים עבודה זרה,
שחלוקים בעונשם ובדין ממנו, שהיה ימים עונשם כשקילה ולפיכך
מ'רובים פלג – ויורד ואינו נשרף, אבל המ'רובים עונשם כשקילה,
ולפיכך מ'רובים אבד בשריפה, יכול נחלוק אף בקרבנותיהן, ואם
עבדו בני עיר אחת עבודה זרה בשוגג לא יהיה דינם כיהודים
ששגגו בה, ולא יתחייב כל יחיד ויחיד מהם בשעירה לחטאת.
תלמוד לומר, 'תורה אחת יהיה לכם', ללמד שבין יחיד העובד
עבודה זרה בשוגג ובין עיר שלימה העובדת עבודה זרה בשוגג,

וכן לא מביאים הציבור פר לעולה ושעיר לחטאת שגגת עבודה
זרה, אלא רק על דבר שחייבים העוברים עליו חייבים על זדונו
כרת ועל שגגתו חטאת, כגון זביחה והקטרה וניסוך והשתחווה
לעבודה זרה. אבל עבירה שאין חייבים עליה כרת במזיד, כגון
המחבק ומנשק עבודה זרה, או שאין היחיד העובר עליה בשוגג
חייב חטאת, כגון שעובדה בלא מעשה, אף על פי שיש עליה כרת,
אין הציבור מביאים עליה פר ושעיר. ותנן נמי במשנה בהוריות
(ט), כל מצוה של לא תעשה שבתורה שחייבים על זדונו כרת ועל
שגגתו חטאת, יחיד מביא על שגגתה כשפה או שעירה נקבה, נשיא
מביא על שגגתה שעיר זכר, ובכח משיח ששגג דין ששגגו
בהוראה ועשו הציבור על פי הוראתם, מביאין פר. ואם שגגו
בעבודת כוכבים, אזי גם יחיד וגם נשיא וגם כהן משיח מביאין על
שגגתם שעירה לחטאת. וצבור שעבדו עבודת כוכבים על פי
הוראת בית דין מביאים פר ושעיר, פר לעולה, ושעיר לחטאת.
הגמרא מפרשת את מקורו של רבי: מ'נא' הני מילי שאין מביאים
חטאת אלא על דבר שזדונו כרת, ד'תני ר' יוחנן, נאמר בפר העלם
דבר של ציבור (ויקרא ד יד) 'ונדעה החטאת אשר חטאו עליה'. רבי
אומר, נאמר כאן בחטאת הציבור 'עליה', ונאמר להלן בפרשת
עבירות (שם יח יח) 'לגלות ערותה עליה בחייה', ותיבת 'עליה' פנויה
לדורשה בגזירה שוה, מה להלן בעבירות הוא דבר שחייבים על זדונו
עונש כרת ועל שגגתו חטאת, אף כאן בחטאת ציבור אין
מביאים פר העלם דבר אלא על דבר שחייבים על זדונו כרת ועל
שגגתו חטאת. ומאחר שדרש רבי את ה'עליה' לדין זה, שוב אינו
פנוי לדרוש ממנו פסוק ערוה וצרה ביבום, ועל כן הוצרך לדורשו
מ'ולקחה', כמבואר לעיל בשיטתו.
הגמרא מביאה את המקור לכך שחטאת משיח באה רק על דבר
שזדונו כרת: אשכחן – אכן למדנו מגזירה שוה זו שצבור מביאים
פר רק על דבר שזדונו כרת, אף כן כהן משיח מנין שאינו בא אלא
אם כן שגג בדבר שזדונו כרת. משיבה הגמרא: ד'קריב מ'שיח' (שם
א) 'אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו' וגו',
ובכך שאמר הכתוב 'לאשמת העם' הרי שעשה אשמת משיח
כאשמת צבור, שאף הוא אינו מביא פר אלא על דבר שזדונו כרת
כדין פר של ציבור.
הגמרא מביאה מקור לדין האמור בחטאת יחיד ונשיא: ואף חטאת
יחיד ונשיא אינה באה אלא על דבר שזדונו כרת, משום דאיתא
גזירה שוה 'מצות' 'מצות'. שבתחילת יחיד נאמר (שם ד כז) 'ואם נפש
אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשיתה אחת ממצוות ה' אשר לא
תעשינה ואשם', וכן בנשיא נאמר (שם ד כב) 'ועשה אחת מכל מצוות
ה', ובפר ציבור נאמר (שם ד יא) 'ועשה אחת מכל מצוות ה'. כשם
ש'מצות' האמור בפר ציבור אינו אלא בדבר שזדונו כרת, אף
'מצות' האמור ביחיד ונשיא אינו אלא בדבר שזדונו כרת.
הגמרא מביאה מקור לדין האמור בחטאת ציבור של עבודת
כוכבים: שנינו לעיל בברייתא, ולא מביאים הציבור פר ושעיר
בעבודת כוכבים, אלא על דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו
חטאת. ודין זה של פר ושעיר של צבור בעבודת כוכבים יליף
[נלמד] בגזירה שוה 'מעני' 'מעני'. שכן בפר העלם דבר של כל
המצוות נאמר (שם) 'ונעלם דבר מעני הקהל', ובפר ושעיר של
ציבור בעבודת כוכבים נאמר (במדבר טו כד) 'והיה אם מעני העדה
נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר' וגו', כשם שפר חטאת של כל
המצוות אינו אלא בדבר שחייבים על זדונו כרת, אף פר ושעיר
של עבודת כוכבים אינו אלא בדבר שזדונו כרת.
הגמרא מביאה מקור לדין האמור בחטאות יחיד ונשיא ומשיח של
עבודת כוכבים: וכן מה שחטאות יחיד ונשיא ומשיח של עבודת
כוכבים אינן באות אלא על דבר שזדונו כרת ויש בו מעשה, מקורו
ממה שנאמר בעבודה זרה (שם טו כז) 'ואם נפש אחת תחטא בשגגה',
אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כששקע מכתוב זה, שכולם שוים
בקרבתם. והיו' של 'ואם' מוסיף על ענין ראשון של שגגת עבודה
זרה של ציבור שנכתב לפניו בפרשה, ומחבר את שני העניינים
יחד, וילמד הענין התחתון שהוא שגגת יחיד נשיא ומשיח מן הענין

בבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קסג

מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת – אגב שיטפיה נקט לישנא דמתניתין דהוריות (חא) דאיתיי לעיל, דשגגתו חטאת לא קים ליה באחות אשה אלא מחבא, זרה אחיא "מעניי" "מעניי" – לא מצינו למימר אחיא "מצות", "מצות" ד"כל מצות" דכתיב בעבודה זרה איצטריך לכדדרש בספרי: "כל מצות" – זו עבודה זרה ששקולה כנגד כל המצוות.

וילמד תחתין מעלין – ואם תאמר: תיפוק לי דכתיב התם כרת בהדיא, כדרדשי רבנן בסמוך! ויש לומר: דלרבי הוהא כרת במבדק את השם, דכתיב כתיב: "את ה' הוא מגדף ונכרתה", ובפרק "מי שחיה טמא" (פסחים צג.) אית ליה לרבי מגדף דהיינו מבדק את השם. ורבנן האי סברא מנא להו – ואם תאמר: כולה מילתא תיפוק לי "עליה" דגזירה שוה ניתנה לידרש לכל מילין ויש לומר: ד"עליה" דכתיב גבי אחות אשה וגבי חטאת לא מופנה, והוהא דיבום מופנה, ורבינו תם אומר: דאפילו מופנה הוהא דאחות אשה, כיון דהוהא דחטאת לאו מופנה – שבקינן ליה למופנה מצד אחד ודרשינן ממופנה משני צדין, כדאמרין ב"המפלות" (נדה כבב.) מה עבודה זרה דבר שחייבים על זדונו כרת – ואם תאמר, ואימא: מה עבודה זרה שחייבים על זדונו סקילה? ויש לומר: דלא גמרינן אלא מה דכתיב בהווא קרא, דלא כתיב התם אלא כרת, דקסרי: מגדף דהיינו עובד עבודה זרה, והכי נמי לרבנן דלא גמרי מה עבודה זרה שיש בה לאו וזרת, ולא בעו לאו, כיון דלא כתיב בהווא פרשה, תדע, דבפרק בתרא דמכות (יג.) ממעט פסח ומילה משום דבעינן דומיא דעבודה זרה, דאמר רחמנא את העבד – והני קום עשה ניהו ולא ממעט להו, משום דלית בהו לאו כמו בעבודה זרה, ומיהו, לרבי דנפקא ליה חטאת מ"עליה" בעי לאו וזרת כמו באחות אשה. ואתי שפיר, דבשבתות (יג.) דריש רבי דבפרק על ומפר ברית ומגלה פנים אית בהו כרת, ולא חשיב להו בהדי ששה ושלשים כריתות – משום דלא אשכחן בהו לאו.

ורבנן לית להו כרת בפורק על ומפר ברית ומגלה פנים, אלא מוקמי שלש כריתות בעבודה זרה בסוף פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סד.) עד כאן גלין. מאי ליתיה פר כו – קסבר דבין שחלק מכל חיבי מיתות בית דין, דממונן פלט – חלקין להו מכל מתכפרים. ומקשי: דליתו כבש או איל, ואפילו איכא שום מתכפר דמיתו – מכל מקום הוה ליה לאקשויי, והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי רבי עקיבא ורבנן – בכל דוכתי פשיטא ליה להתלמוד דחייבי לאון לרבי עקיבא, דאמר אין קידושין תופסין בחיבי לאון – לאו בני חליצה ויבום ניהו כמו חיבי כריתות, הכא וביהערל" (יבמות עט.) גבי פצוה דא וזרת שפכה, ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין גב.) ותימה לרבינו יצחק: דאמאי לא אמרינן נמי לרבי עקיבא דלית עשה ולידחי לא תעשה?

בתו

ולא בעבודה זרה – אין חייבין צבור להביא פר לעולה ושעיר לחטאת. אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, כגון זיבוח וקטור ונסוך והשתחוואה, אבל מחבק ומנשק – לא. והך דרשא מ"עליה" נפקא, כדמפרש ואזיל, ונאמר להלן "עליה" – בחייה, שהוא מופנה לדרשא. לאשמת העם – כלומר, אשמתו כאשמת צבור. וילא

בעבודה זרה] – קרבן עבודה זרה בפרשת "שלח לך": "וכי תשגו". מעניי מעניי – מפר העלם דבר. ואם נפש אחת – התם כתיב, בפרשת "שלח לך". מעלין – מצבור, והתם ילפינן להו מפר העלם. תורה אחת – לענין קרבן כתיב בפר עבודה זרה, תורה – כל התורה במשמע, חוקשה כל התורה לענין קרבן לעבודה זרה. מה עבודה זרה על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת – כדכתיב התם "והנפש אשר תעשה ביד רמה ונכרתה", אלמא כולה פרשתא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת מישתעי. אשכחן יחיד ונשיא ומשיח – בהך הדיקשא לא משמע אלא הני דכתיב "והנפש", ואילו לבדן במשמע, שזון יחידי, דהני קראי כתיבי בפרשת "ואם נפש אחת" בעבודה זרה. אמר קרא – גבי יחיד ונשיא ומשיח, ואם נפש – ויז' מוסיף על ענין ראשון. וילמד עלין מתחתון – צבור מיוחדים. יליף מעניי מעניי – שאר מצות מעבודה זרה. מרובים – עיר גדולה, יכול נחלק בקרבנותיהם – אם עבדו בני עיר אחת בעבודה זרה בשוגג – יהו חלוקים בקרבנם, שלא יביא כל אחד קרבנו שעיר כחיד. תלמוד לומר כו' – אין חלוקים מתורת יחיד אלא רוב ישראל או כולן, כדכתיב: "ואם מעניי העדה" (במדבר טו), אבל בני עיר אחת – ויחידים הם. בהוראה – היינו העלם דבר, שהורו בית דין שבעבודה זרה מותרת ועשו צבור על פיהם. אלא נמי – אפילו לא משכחת לה קרבן לחלק, נימא: צריכים הני מרובים חילוק בין יחיד וליכא, הלכך אין להם כפרה, קא משמע לן. אמו אנוסת אביו – שנשאה אחיו מאביו אחרי כן ומת בלא בנים, ותפלה לפני בנה לייבום. בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן – כדאמרין לעיל (דא.) ורבי יהודה אוסר באנוסת אביו. ולרבי יהודה לא משכחת לה אם נופלת לפני בנה ליבום אלא לרבנן, ובאנוסה. ולהכי לא תנא לה, דבפלוגתא לא קא מיירי, והרי איסור מצוה ואיסור קדושה – לקמן בפרק "כיצד" כו' (בא.) כל שאיסורו איסור ערה – לא חולצת ולא מתייבמת. איסור מצוה – כגון שניות מדברי סופרים כדמפרש לקמן בפרק שני (בא.) או איסור קדושה – כגון שנפלה לפניו ממזרת או נתינה, שהיא בלאו, חולצת ולא מתייבמת. חולצת – דלא אלים איסור לאו בלא כרת לאפקועי יבום לגמרי, ולא מתייבמת – דהא אסורה ליה. ופליגי רבי עקיבא, דאמר בפרק "החולץ" (יבמות מט.) חייבי לאון בחיבי כריתות, דקדש: איזוהו ממזר – כל שאר בשר שהוא ב"ל יבא", דיש ממזר מחיבי לאון. ולרבי עקיבא אלים לאו למיפטרה בולא כלום כערה גמורה. את הצירות – צרת ערוה מתייבמת.

רבי

דמיתו. ואלא מאי, שעירה – יחיד נמי היינו קרבנו! איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וצבור בהוראה מיתו פר לעולה ושעיר לחטאת – אינהו נמי ניתו איפקא. אי נמי: צריך ואין לו תקנה, קא משמע לן. אמר ליה לוי לרבי: מאי אירא דתני חמש עשרה? ליתני שש עשרה! אמר ליה: במדרגה לי שאין לו מוח בקדקדו. מאי דעתך – אמו אנוסת אביו? אמו אנוסת אביו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא, ובפלוגתא לא קא מיירי. ולא? והרי איסור מצוה ואיסור קדושה, דפליגי רבי עקיבא ורבנן, וקתני' בפרקין קא אמרינן, והא בית שמאי מתירין את הצירות לאחין ובית הלל אוסרין! בית שמאי במקום בית הלל – אינה משנה. והרי אשת אחיו שלא היה בעולמו, דפליגי

רבי שמעון — פליג באשת אחיו שלא היה בעולם בפרק שני (יבמות יחב) ומצריך ליה חליצה, ואפילו הכי קתני לה במתניתין דפטורה. ומשני: בגולד ולבסוף ייבם לא פליג רבי שמעון — היבא דמת ראוהו בלא בנים, ועד שלא יבמה שמעון גולד לוי אחיהם ועודה זקוקה ליבם, והיתה לו אסורה בנפילה זו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויבמה שמעון ומת בלא בנים — מודה רבי שמעון שאסורה ללוי, הואיל ואסורה עליו שעה אחת בנפילה ראשונה. וכי פליג רבי שמעון — בייבם שמעון את אשת ראוהו, ואחר כך גולד לוי, ומת שמעון — דהתם שרי ליה רבי שמעון לייבומי, דלא נפלה לפניו מכח ראוהו אחיו שמת כבר ולא נאסרה עליו כלום, שכשנפלה לפניו — מכח שמעון שהיה בעולמו נפלה. והאמר רבי אושעיא — בפרק שני (יבמות יחב). חלוק היה רבי שמעון

בתו מאנסתו — צריך לומר דשניהם אנוסות, דאי אנסה ראוהו, ושמעון נשאה — אם כן לשמעון אסירי תרוייהו, אחת משום בתו ואחת משום בת אשתו. **באונסין** לא קמיירי — דבכולן אני קורא בהן — משמע ברגיל להיות. **משכחת** לה בשיתא אודים — בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כחא) פריך: בתמשה נמי משכחת לה! לעולם

באונסין משכחת בגשואין לא משכחת לה, בגשואין קמיירי באונסין — לא קא מיירי. ואפי' מתרגם אף בתו מאנסתו, כיון דאשכחיה משכחת לה, אי בגשאי מן האונסין — תהוי. [אי בגשאי מן הגשואין — תהוי], אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו — לא, מאי טעמא? כיון דלרבי שמעון הוא דמשכחת לה לרבנן לא משכחת לה — בפלוגתא לא קא מיירי. ורב ספרא מתרגם אף אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומשכחת לה בשיתא אחים, ואליבא דרבי שמעון וסמינך:

חמותו היא, ולא אסורה ליהודה ומותרת ללוי, ואינה אחות זקוקתו, ורחל לא זקוקה ליה דהא חמותו היא. וקתני התם: זו היא שאמר אחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת. שתי אחיות שזן יבמות זו לזו, שנשאו לשני אחין ונפלו לפני שני אחים — או חולצות או מתייבמות, ראיות לחליצה או לייבום, ובגין שהיתה כל אחת אסורה על האחד איסור ערוה, כדפרישית. וקאמר רב יהודה: בכולן, חמש עשרה עריות, אני קורא בהם משנה זו האסורה לזו מותרת לזה כו', כלומר: אפשר להתקיים, ומשכחת בכולן שיהיו שתי אחיות נופלות לפני שני אחים, וזו אסורה לזה משום בתו וזו אסורה לזה משום בתו, וכן בתו וכן בול, ותהא האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה ויתייבמו שתיין, אף על פי שזן שתי אחיות, ולא אמרין אחות זקוקתו היא. בתו — לא משכחת לה אלא בתו מאנסתו, שאי אפשר לבתו של ראוהו ובתו של שמעון להיות אחיות מן האם, שהרי אשת ראוהו שילדה לו בת וגירשה — לא נישאת שוב לשמעון, שגרדשה אחיו היא. אלא הכי משכחת לה: ראוהו אנס אשה וילדה לו בת, וחזר שמעון ואנס את אנוסת אחיו, שמוותרת לו, דלא אסרה תורה אלא אשת אב על ידי קידושין, וחזרה וילדה לו בת לשמעון, הרי בת ראוהו ובת שמעון אחיות מן האם. ונישאו ללוי יהודה אזי אביהן, ונפלו לפני ראוהו שמעון — בת שמעון מתייבמת לראובן, דלא אחות זקוקתו היא. ובת ראוהו לשמעון. וכן בת בתו של ראוהו ובת בתו של שמעון שהיו אחיות מן האב, ונישאו ללוי יהודה. וכן בת בנו של ראוהו וכן בת בנו של שמעון שהיו אחיות מן האם. וכן בת אשתו של ראוהו ובת אשתו של שמעון שהיו אחיות מן האב, כגון: נחשון שנשא שתי נשים וילדו לו שתי בנות, ומת נחשון ונישאו שתי נשיו לראובן ושמעון ושתי בנותיו ללוי יהודה, ומתו לוי יהודה — בת אשת שמעון תתייבם לראובן, ואחותה לשמעון. וכן בת בתה של אשת ראוהו ובת בתה של אשת שמעון שהיו אחיות מן האב, וכן בת בנו של אשת זה ושל אשת זה שהיו אחיות מן האם. וכן חמותו של ראוהו וחמותו של שמעון שהיו אחיות. וכן אם חמותו וכן אם חמותו, וכן אחותו של ראוהו מאמו ואחות שמעון מאמו היו אחיות מן האב, ונפלו לפניהם מלוי יהודה, כגון: ראוהו ולוי בני יעקב מרחל היו, וזה בת מנחשון, וכן שמעון ויהודה בני יעקב מבילה, וגם זה היה בת מנחשון. ונשא לוי בת בלהה מנחשון, ויהודה נשא בת רחל מנחשון, וזו שתי אחיות. ומתו לוי יהודה, ונפלו לפני ראוהו ושמעון. בת בלהה אשת לוי אחות שמעון מאמו ואסורה לו — מתייבמת לראובן, ובת רחל אשת יהודה אחות ראוהו מאמו — ואסורה לו ומותרת לשמעון. וכן אחות אמו של ראוהו ואחות אמו של שמעון היו אחיות מן האב, כגון: כלב שנשא שתי נשים חלואה ונערה (דברי הימים א' ד') וילדו לו שתי בנות ומת. ונשא יחזאל לאחר מיתתו את שתי נשיו, וילדו לו שתי בנות, ונשא יעקב את שתי בנות יחזאל זו לאחר מיתת אחותה. וילדה לו בת חלואה מיחזאל את ראוהו, ובת נערה מיחזאל את שמעון. ולוי בן יעקב מאשה אחרת נשא את בת כלב מחלואה, שהיא אחות אמו של ראוהו מן האם, ויהודה נשא את בת כלב מנערה שהיא אחות אמו של שמעון מן האם, ומתו לוי יהודה — אשת לוי אחות אם ראוהו מותרת לשמעון, שהיא בת כלב מחלואה, ואם שמעון היתה בת יחזאל מנערה, ואשת יהודה אחות אם שמעון — מותרת לראובן. וכן אשת אחיו מאמו, כגון: יעקב שנשא בלהה ולה נפתלי מאיש אחר, וחוליד מנמה ראוהו ולוי. ועוד נשא זלפה, ולה יששכר מאיש אחר, וילדה ליעקב שמעון ויהודה, ונשאו נפתלי ויששכר שתי אחיות, ומתו, ועמד לוי ונשא אשת יששכר בן זלפה שלא היה קרוב לו, ויהודה נשא אשת נפתלי בן בלהה, שהרי נברית אצלו, ומתו בלא בנים, ונפלו אחיות הללו לפני ראוהו ושמעון, ונמצאת אשת לוי אחות אשתו של ראוהו מותרת לשמעון, ואשת יהודה אחות אשתו של שמעון מותרת לראובן. **אשת אחיו שלא היה בעולם** — לא משכחת לה אלא אליבא דרבי שמעון דשרי בייבם ולבסוף גולד, וסמינך: מת גולד וייבם, מת גולד וייבם. כגון: ראוהו ושמעון ולוי יהודה בני יעקב, ונשאו ראוהו ושמעון שתי אחיות, ומת ראוהו בלא בנים ונולד גולד, ומצאה ליבמותו זקוקה לייבום — אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויבמה לוי, ומת שמעון אחריו כן, ונולד זבולון, ומצאה עליו באיסור, ויבמה יהודה, ומתו לוי יהודה, ונפלו אחיות הללו לפני יששכר וזבולון — אשת לוי אסורה ליששכר, מפני שבא ומצאה באיסור נפילת ראוהו שהיה אחיו שלא היה בעולמו, ומותרת לזבולון שבא ומצאה בחיה, דכשנולד זבולון כבר נתייבמה זו ללוי. ובייבם ולבסוף גולד שרי רבי שמעון. ואשת יהודה אסורה לזבולון, מפני שבא ומצאה באיסור נישואי שמעון אחיו שלא היה בעולם, ומותרת ליששכר שראש שמעון ויהודה: כלתו — כגון בן ראוהו וכן שמעון נשאו שתי אחיות ומתו, ונשאו לוי ויהודה אחי ראוהו ושמעון ומתו בלא בנים — כלתו של זה מותרת לזה, ושל זה מותרת לזה, ונמצאו שתי אחיות מתייבמות. **רב יהודה מתרגם** — להא דרב — מחמתו ואילך. אבל שש עריות דבבא דרישא — לא תני בו אני קורא בהן. ואף על גב דבכולהו משכחת לה. כיון דבתו — לא מיתקומה אלא בבית אנוסה, וכדפרישין: באונסין — לא קא מיירי מתניתין. ואידי דלא תני בתו, לא תני להו לכולהו עריות משום צד בתו.

יבמות דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קסה

בתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, ובת בתה, ובת בנה, לא נאמר
 'האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה'. מאי מַשְׁכָּמָא,
 מִכֵּינְן דְּעֵרוֹת בְּתוֹ בִּשְׁתֵּי אַחִיוֹת, שְׁתֵּיהֶן הָאֶחָת אֲסוּרָה עַל יִבְם
 אֶחָד וּמוֹתֶרֶת לִשְׁנֵי וְהַשְּׁנִיָּה תִּהְיֶה אֲסוּרָה לִיבְם הַשְּׁנִי וּמוֹתֶרֶת
 לְרֵאשִׁון, רַק בְּבִתּוֹ מִן הָאוֹנֵסִין מִשְׁבָּחַת לָהּ. וְכֵגוֹן שֶׁאֵסֵר רֵאוּבֵן אֶת
 שְׂרָה וַיִּלְדָּה לוֹ אֶת רַחֵל, וְאַחֵר כֵּךְ אֵסֵר שְׁמֵעוֹן אֶת שְׂרָה [וְאֵנֹסֶת
 רֵאוּבֵן] וַיִּלְדָּה לוֹ אֶת לֵאָה, וְנִמְצָא שֶׁרַחֵל בַּת רֵאוּבֵן וְלֵאָה בַּת
 שְׁמֵעוֹן הֵן אַחִיוֹת מִן הָאֵם, וְנִשְׂא לוי אֶת רַחֵל וַיְהוּדָה בָּתוּ נִשְׂא אֶת
 אַחֻתָּהּ לֵאָה וּמִתּוֹ לוי וַיְהוּדָה בְּלִי בָנִים, וְנִפְּלו נְשִׂיהֶם לִפְנֵי רֵאוּבֵן
 וּשְׁמֵעוֹן לִיבָם [וְצִיּוֹר ו], רַחֵל הָאֲסוּרָה עַל רֵאוּבֵן מִשּׁוּם בָּתוּ מוֹתֶרֶת
 לַהֲתִיבָם לְשְׁמֵעוֹן וַאֲיֵנָה אֲסוּרָה עֲלָיו מִשּׁוּם אַחֻת זְקוּקָתוֹ, לִפִּי
 שְׁאֻחוֹתָהּ לֵאָה הִיא עֵרוֹה עַל שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם בָּתוּ וַאֲיֵנָה זְקוּקָה לוֹ
 כָּלָל. וְכֵן לֵאָה הָאֲסוּרָה עַל שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם בָּתוּ מוֹתֶרֶת לַהֲתִיבָם
 לְרֵאוּבֵן. אֲבָל בְּבִתּוֹ מִן הַנִּשְׂוִיָּאִין לֹא מִשְׁבָּחַת לָהּ שְׁתֵּיהֶן כָּל אַחַת
 מֵהֶן מוֹתֶרֶת לְאַחַד וְאֲסוּרָה לַשְּׁנִי, שְׁהֵרֵי אֵם נִשְׂא רֵאוּבֵן אֶת שְׂרָה
 וַיִּלְדָּה לוֹ אֶת רַחֵל [וְצִיּוֹר ו] לֹא יִתְּכֵן שְׁתֵּינִשְׂא שְׂרָה לְשְׁמֵעוֹן, שֶׁכֵּן
 אָף אֵם יִירָשֶׁה הֵרִי הִיא אֲסוּרָה עֲלָיו מִשּׁוּם גְּרוּשָׁת אַחִיו, וְאִי
 אִפְשָׁר שְׁשֵׁת אַחִיוֹת מִן הָאֵם יִהְיוּ בְּנוֹת שֵׁל שְׁנֵי אַחִים מֵהָאִשָּׁה
 הַנִּשְׂוָאָה לָהֶם. וּמִשּׁוּם כֵּן לֹא נִאֲמַר דִּין אַחִיוֹת עַל עֵרוֹת בָּתוּ, לִפִּי
 שְׁדוּקָא בְּקִרְבּוֹת שֶׁעַל יְדֵי נִשְׂוִיָּאִין קָמְיִירִי [וּמִדְּבַרְתּוֹ מִשְׁתַּנּוּ, אֲבָל
 בְּקִרְבּוֹת שֶׁעַל יְדֵי אוֹנֵסִין לֹא קָא מִיִּירִי מִשְׁתַּנּוּ].
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה פִּירוּשׁ אַחֵר בְּדִבְרֵי רַב וְרַבִּי חִיָּיא: וְאַכְפִּי מִתְּרַגְּמִין אֶת
 דְּבָרֵי רַב וְרַבִּי חִיָּיא שְׁבִדְבְּרֵי הַמִּשְׁנָה לַהֲלֹךְ נִכְלָל אֶף בְּתוֹ מִתְּרַגְּמִין,
 כִּיּוֹן דְּאַשְׁבּוּחֵי מִשְׁבָּחַת לָהּ [וּשְׁמִינִי] גַּם בְּבִתּוֹ שִׁינְהָ בִּהְיָ הַכָּלָל
 'הָאֲסוּרָה לִזְה מוֹתֶרֶת לִזְה וְהָאֲסוּרָה לִזְה מוֹתֶרֶת לִזְה', וְאִי בְּעֵינֵי מִן
 הָאוֹנֵסִין תְּהִיּוּ – וְאֵם צִרִיךְ לַהֲעִמִּידוּ בַּעֲרֻה שֶׁעַל יְדֵי אוֹנֵסִים
 נַעֲמִידוּ בָּאוֹפֵן זֶה, [וְאִי בְּעֵינֵי מִן הַנִּשְׂוִיָּאִין תְּהִיּוּ – וְאֵם צִרִיךְ לַהֲעִמִּידוּ
 בַּעֲרֻה שֶׁעַל יְדֵי נִשְׂוִיָּאִין נַעֲמִידוּ בָּאוֹפֵן זֶה]. אֲבָל אֲשֶׁת אַחִיו שְׂלֵא
 הִיא בְּעוֹלָמָהּ לֹא נִכְלָלָת בְּכָל הָאֲמוּרָה. מֵאִי מַשְׁכָּמָא, כִּיּוֹן דְּרַק לְרַבִּי
 שְׁמֵעוֹן הוּא דְּמִשְׁבָּחַת לָהּ [וּמִצִּיּוֹר ו] אִפְשָׁרֻת זֶה שֶׁל 'אֲסוּרָה לִזְה
 מוֹתֶרֶת לִזְה וְאֲסוּרָה לִזְה מוֹתֶרֶת לִזְה' בְּאִשְׁת אַחִיו שְׂלֵא הִיא
 בְּעוֹלָמָהּ. שֶׁכֵּן לִשְׁטִיתָהּ לֹא נִאֲסָרָה אִשְׁת אַח שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ
 אֲלֵא אֵם כֵּן נִוּלָד אַח זֶה קוֹדֵם שִׁיבְמָה הָאֵם שְׁהִיָּה בְּעוֹלָמָהּ, אֲבָל
 אֵם יִבְמָה הָאֵם הַשְּׁנִי וְרַק אַחֵר כֵּךְ נִוּלָד הַשְּׁלִישִׁי, וְאַחֵר כֵּךְ מֵת
 הַשְּׁנִי בְּלֹא בָנִים הִרִי הִיא מִתִּיבְמָת לוֹ. וְלִשְׁטִיתָהּ יִתְּכֵן דִּין אַחִיוֹת
 בְּאִשְׁת אַח שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ, כֵּגוֹן שְׁהִיָּה רֵאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לוי וַיְהוּדָה
 אַחִים, וְרַחֵל וְלֵאָה אַחִיוֹת. וְנִשְׂא רֵאוּבֵן אֶת רַחֵל, וּשְׁמֵעוֹן נִשְׂא אֶת
 לֵאָה. וּמֵת רֵאוּבֵן בְּלֹא בָנִים, וְנִפְּלָה רַחֵל לִפְנֵי אַחִיו לִיבָם, וְאַחֵר
 כֵּךְ נִוּלָד אַחִיהֶם יִשְׁכָּר, וּמִצָּא אֶת רַחֵל אֶת רֵאוּבֵן אֲסוּרָה עֲלָיו
 מִשּׁוּם אִשְׁת אַחִיו שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ. וְאַחֵר כֵּךְ יִיבָם לוי אֶת רַחֵל
 אֶת רֵאוּבֵן, וּמֵת שְׁמֵעוֹן בְּלֹא בָנִים, וְנִפְּלָה לֵאָה לִפְנֵי אַחִיו לִיבָם.
 וְאַחֵר כֵּךְ נִוּלָד זְבוּלֹן אַחִיהֶם וּמִצָּא אֶת לֵאָה אֶת שְׁמֵעוֹן אֲסוּרָה
 עֲלָיו מִשּׁוּם אִשְׁת אַחִיו שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ. וְאַחֵר כֵּךְ יִיבְדָּה
 אֶת לֵאָה אֶת שְׁמֵעוֹן, וּמִתּוֹ גַּם לוי וַיְהוּדָה בְּלִי בָנִים, וְנִפְּלו נְשִׂיהֶם
 לִיבָם. שְׁלִישִׁית רַבִּי שְׁמֵעוֹן רַחֵל הָאֲסוּרָה לִישְׁכָּר מִשּׁוּם שְׁהִיָּה
 אֶת רֵאוּבֵן שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ שֶׁל יִשְׁכָּר, מוֹתֶרֶת לְזִבּוּלֹן שֶׁנִּוּלָד
 אַחֵר שְׁתִּיבְמָה לִלּוּי, וַאֲיֵנָה אַחֻת זְקוּקָתוֹ מִכֵּינְן שְׂלֵאָה אַחֻתָּהּ
 אֵינָה זְקוּקָה לוֹ. וְלֵאָה הָאֲסוּרָה לְזִבּוּלֹן מִשּׁוּם שְׁהִיָּה אֶת שְׁמֵעוֹן
 שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ שֶׁל זְבוּלֹן, מוֹתֶרֶת לִישְׁכָּר שְׁהִיָּה בְּעוֹלָמָהּ שֶׁל
 שְׁמֵעוֹן, וַאֲיֵנָה אַחֻת זְקוּקָתוֹ שֶׁרַחֵל אַחֻתָּהּ אֵינָה זְקוּקָה לוֹ
 [וְצִיּוֹר חו]. אֲבָל לְרַבָּנָן לֹא מִשְׁבָּחַת לָהּ אִפְשָׁרֻת זֶה [וְצִיּוֹר חו], שֶׁכֵּן
 לִשְׁטִיתָם שְׁגָם בִּיבָם וּלְבָסוּף נִוּלָד יִשְׁנֵי אִיסוּר אֶת אַחִיו שְׂלֵא
 הִיא בְּעוֹלָמָהּ, הֵלֵא רַחֵל אֲסוּרָה גַּם לְזִבּוּלֹן כִּיּוֹן שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ
 שֶׁל רֵאוּבֵן הַמֵּת, וְלֹא מוֹעִיל מֵה שְׁמִצָּאָה בְּהִיתָר. עַל כֵּן לֹא הִעֲמִיד
 אַבִּי אֶת הַמִּשְׁנָה לַהֲלֹךְ בַּעֲרֻה שֶׁל אֶת אֶת שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ,
 מִשּׁוּם שֶׁבְּפִלּוּתָא לֹא קָא מִיִּירִי.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה פִּירוּשׁ אַחֵר בְּדִבְרֵי רַב וְרַבִּי חִיָּיא, וּמִקְשָׁה מִמֶּנּוּ עַל
 תְּשׁוּבַת רַבִּי לִלּוּי שֶׁהוֹבָאָה לְעִיל: וְרַב סְפָרָא מִתְּרַגְּמִין אֶת דִּין
 הָאִחֻתִּים הָאֲמוּרָה אֶף בְּאִשְׁת אַחִיו שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ, וּמִשּׁוּם
 שֶׁמִּשְׁבָּחַת לָהּ דִּין זֶה בְּאִשְׁת אַח שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ בְּשִׁיתָא
 [וּבִשְׁשָׁה] אַחִים, וְאַלְפִיָּא דְּרַבִּי שְׁמֵעוֹן, וְכִסְדֵּר הַמְּבֹאֵר לְעִיל.

דְּפִלְגִי בַּה רַבִּי שְׁמֵעוֹן וְרַבָּנָן לַהֲלֹךְ (יח), וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן מִצְרִיכָה
 חֲלִיצָה. וְכָכָל זֹאת קָמְיִי בְּמִשְׁנֵנוּ שְׁהִיא פּוֹטֶרֶת אֶת צִרְתָּהּ
 מִחֲלִיצָה וְיִבּוֹם, כְּשִׁישִׁית חֲכָמִים שְׁהִיא עֲצֻמָּה פְּטוּרָה מִחֲלִיצָה. הִרִי
 לָנוּ שֶׁהַמִּשְׁנָה נֹקֶטֶת אֶף דִּינִים הַשְּׁנִיִּים בְּמַחְלֻקָּתָהּ, וְאֵם כֵּן מִדּוּעַ
 לֹא נִקְטָה אֶף אֶת אֲנוּסֶת אַבִּיו.
 מִתְּרַצָּת הַגִּמְרָא: רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֵינֶנּוּ חוֹלֵק עַל חֲכָמִים לַהֲתִיר אֶת
 אַח שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ בִּיבּוֹם, אֲלֵא אֵם כֵּן נִוּלָד הָאֵם הַשְּׁלִישִׁי רַק
 אַחֵר הִיבּוֹם בְּנִפְלִיָּה הָרֵאשׁוֹנָה. וְכֵגוֹן שְׁהִיָּה רֵאוּבֵן וּשְׁמֵעוֹן אַחִים,
 וְנִשְׂא רֵאוּבֵן אֶת שְׂרָה, וּמֵת רֵאוּבֵן בְּלִי בָנִים וְיִבְם שְׁמֵעוֹן אֶת שְׂרָה,
 וְגַם נִשְׂא אֶת רַבְקָה מִן הַשּׁוֹק. וְאַחֵר כֵּךְ נִוּלָד אַחִיהֶם לוי, וּמִצָּא אֶת
 שְׂרָה נִשְׂוָאָה לְשְׁמֵעוֹן שְׁהִיא בְּעוֹלָמָהּ וּמֵת גַּם שְׁמֵעוֹן בְּלִי בָנִים,
 וְנִפְּלו נְשִׂיו לִפְנֵי לוי לִיבָם [וְצִיּוֹר ו]. שְׁבָאוֹפֵן זֶה חוֹלֵק רַבִּי שְׁמֵעוֹן
 עַל חֲכָמִים וְסוֹבֵר שְׁכִיּוֹן שְׁבַעֲשָׁה שְׁנוּלָד לוי כְּבֵר נִתִּיבְמָה שְׂרָה
 לְשְׁמֵעוֹן וּפְקַעָה מִמֶּנָּה זִיקָת יִבּוֹם שְׁהִיָּה עֲלֶיהָ בְּמִיתָת רֵאוּבֵן, אֵם
 כֵּן כְּשֶׁנּוֹפֶלֶת לִפְנֵי לוי לִיבָם אַחֵרִי מִיתָת שְׁמֵעוֹן, נִחְשַׁבֶּת רַק
 כְּאִשְׁת שְׁמֵעוֹן שְׁהִיא בְּעוֹלָמָהּ וּמוֹתֶרֶת לוֹ, וְיִכּוֹל לִיבָם אוֹתָהּ אוֹ
 אֶת צִרְתָּהּ רַבְקָה. אֲבָל בְּנִוּלָד לוי לְאַחֵר מִיתָת רֵאוּבֵן וְרַק לְבָסוּף
 [אַחֵר שְׁנוּלָד] יִיבָם שְׁמֵעוֹן אֶת שְׂרָה [וְצִיּוֹר ו] לֹא פִּלְגִי רַבִּי שְׁמֵעוֹן,
 אֲלֵא מוֹדָה שֶׁאֵם מֵת שְׁמֵעוֹן בְּלֹא בָנִים אֵינָה מִתִּיבְמָת לִלּוּי. שְׁהֵרֵי
 כְּשֶׁנִּוּלָד עֲדִיין לֹא הִתִּיבְמָה לְשְׁמֵעוֹן, וְעֲדִיין הִיתָה תַּחַת זִיקָת
 רֵאוּבֵן. וְהוּאִיל וְנִאֲסָרָה עֲלָיו בְּנִפְלִיָּה הָרֵאשׁוֹנָה מִרֵאוּבֵן מִשּׁוּם
 שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ, הִרִי הִיא אֲסוּרָה עֲלָיו אֶף בְּנִפְלִיָּה הַשְּׁנִיָּה
 שְׁמַחְמַת שְׁמֵעוֹן. אֵם כֵּן יֵשׁ לַהֲעֲמִיד אֶת מִשְׁתַּנּוּ הָאֲסוּרָת אֶת אֶת
 שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ בָּאוֹפֵן זֶה, וְנִמְצָא שְׁהִיא שְׁנוּיָה כְּדִבְרֵי הַכָּל.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל תִּירוֹץ זֶה: וְהָאֲמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא (שס), חֲלֹק הִיָּה
 רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֶף בְּמִשְׁנָה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁבִּפְּרָק שְׁנֵי הַעוֹסְקִים בְּאִשְׁת אַח
 שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ, וּבָאוֹפֵן שְׁקוּדֵם נִוּלָד לוי וְרַק אַחֵר כֵּךְ יִבְמָה
 שְׁמֵעוֹן, וְאֶף בַּה מִתִּיר רַבִּי שְׁמֵעוֹן לִלּוּי לִיבְמָה לְאַחֵר שְׁמֵת שְׁמֵעוֹן.
 וְאֵם כֵּן מִשְׁתַּנּוּ הָאֲסוּרָת אֶת אֶת שְׂלֵא הִיא בְּעוֹלָמָהּ אֶף בְּנִפְלִיָּה
 שְׁנוּיָה שְׁמַחְמַת שְׁמֵעוֹן בְּהִכְרַח אֵינָה שְׁנוּיָה בְּשִׁיתָת רַבִּי שְׁמֵעוֹן.
 מִתְּרַצָּת הַגִּמְרָא: הָא אִיתּוּבָה – הִרִי נִסְתֵּרוּ דְּבָרֵי רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא אֵלּוּ
 לַהֲלֹךְ (טו) מִבְּרִייתָא מְפוֹרֶשֶׁת, וְלִמְסַקָּא לֹא הִתִּיר רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֲלֵא
 בִּיבָם הַשְּׁנִי וּלְבָסוּף נִוּלָד הַשְּׁלִישִׁי. וְאֵם כֵּן יֵשׁ לַהֲעֲמִיד אֶת
 מִשְׁתַּנּוּ כְּדִבְרֵי הַכָּל, וּבָאוֹפֵן שְׁנוּלָד הַשְּׁלִישִׁי קוֹדֵם לִיבָם הַשְּׁנִי.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה הַמְּבֹאֵר מִדְּבַר רַב וְרַבִּי חִיָּיא שֶׁאֵף דִּינִים
 הַשְּׁנִיִּים בְּמַחְלֻקָּת מוֹחֲכִים בְּמִשְׁתַּנּוּ: שְׁנִינֵי בְּמִשְׁנָה לַהֲלֹךְ (כו),
 אַרְבַּעָה אַחִים שְׁהִיָּו שְׁנִים מֵהֶם נִשְׂוִאִים לִשְׁתֵּי אַחִיוֹת, וּמִתּוֹ בְּעִלִּי
 הָאִחֻתִּים בְּלֹא בָנִים, נִשְׁוִתִּיהֶם חוֹלְצוֹת לְאַחַד מֵהָאִחִים הַנּוֹתָרִים
 אֲבָל אֵינֶנּוּ מִתִּיבְמָת לָהֶם [וְצִיּוֹר ג]. וְהוּא מִשּׁוּם שְׁלִשְׁתֵּי הָאִחֻתִּים יֵשׁ
 זִיקָת יִבּוֹם לִיבְמִיָּם, וְנִמְצָא שְׁכָל אַחַת מֵהָאִחֻתִּים הִיא גַּם אַחֻת
 זְקוּקָתוֹ שֶׁל הִיבָם, וְאִסְרוּ חֲכָמִים עַל הָאֵדָם אֶת אַחֻת זְקוּקָתוֹ
 מִשּׁוּם שְׁהִיא דוּמָה לְאַחֻת אֲשֶׁתוֹ. וּמוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה, שֶׁאֵם הִיתָה
 אַחַת מֵהָאִחֻתִּים אֲסוּרָה עַל אֶחָד מֵהָאִחִים בְּאִיסוּר עֵרוֹה גְּמוּרָה [וְצִיּוֹר
 ד], הִרִי הוּא אֲסוּר רַק בַּה וּמוֹתֶר אַחֻתָּהּ, שֶׁכֵּן הָעֵרוֹה פְּטוּרָה
 מִחֲלִיצָה וְיִבּוֹם וְשׁוֹב אֵינָה זְקוּקָתוֹ, וּמִמִּילָא אֶף אַחֻתָּהּ אֵינָה אַחֻת
 זְקוּקָה. אֲבָל הָאֵם הַשְּׁנִי אֲסוּר בְּשִׁתִּיהָ, שְׁהֵרֵי שְׁתִּיָּהּ זְקוּקָתוֹ לוֹ
 לַחֲלִיצָה. וְאֵם הִיתָה הָאֶחָת אֲסוּרָה עַל אֶחָד מֵהָאִחִים בְּאִיסוּר עֵרוֹה
 וּפְקַעָה זִיקָתָה מִמֶּנּוּ, וְאַחֻתָּהּ אֲסוּרָה בְּאוֹתוֹ אִיסוּר עַל הָאֵם הַשְּׁנִי
 [וְצִיּוֹר ה], הָאֶחָת הָאֲסוּרָה לְרֵאשׁוֹן מוֹתֶרֶת לַשְּׁנִי, וְהָאֶחָת הָאֲסוּרָה
 עַל הַשְּׁנִי מוֹתֶרֶת לְרֵאשׁוֹן, שְׁהֵרֵי אֵם אַחַת מֵהָאִחֻתִּים אֵינָה אַחֻת
 זְקוּקָתוֹ שֶׁל אֶף אֶחָד מֵהָאִחִים כְּאֲמוּר.
 וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, [וְכֵן תִּנִּי רַבִּי חִיָּיא, בְּבִילָן – בְּכָל חֲמֵשׁ
 עֶשְׂרֵה הָעֵרִיוֹת הַשְּׁנוּיֹת בְּמִשְׁתַּנּוּ, אֵינִי קוֹרֵא בְּהֵן אֶת דִּין הַמִּשְׁנָה
 לַהֲלֹךְ (שס), שְׁהָאֲסוּרָה לֵאחַ זֶה מוֹתֶרֶת לֵאחַ זֶה, וְהָאֲסוּרָה לֵאחַ זֶה
 מוֹתֶרֶת לֵאחַ זֶה. שְׁבָכָל עֵרִיוֹת אֵלּוּ יִתְּכֵן שְׁתֵּיהֶן אַחַת מֵהָאִחֻתִּים
 אֲסוּרָה עַל יִבְם אֶחָד, וְאַחֻתָּהּ תִּהְיֶה אֲסוּרָה בְּאוֹתוֹ אִיסוּר עַל
 הִיבָם הַשְּׁנִי, כְּפִי שִׁיפּוֹרֵט לַהֲלֹךְ. וְעַל כֵּן אֶחָתָהּ שֶׁל כָּל עֵרוֹה שְׁהִיא
 גַּם יִבְמָתָהּ [וְגִיסְתָּהּ], חוֹלְצָת אוֹ מִתִּיבְמָת לְאוֹתוֹ אֶח שֶׁהָעֵרוֹה
 אֲסוּרָה עֲלָיו, מִשּׁוּם שֶׁאֵינָה אַחֻת זְקוּקָתוֹ. וְרַב יְהוּדָה מִתְּרַגְּמִין
 [וּמִפְּרָשָׁה] אֶת דְּבָרֵי רַבִּי חִיָּיא, שְׁבִדְבְּרֵי הַמִּשְׁנָה לַהֲלֹךְ נִכְלָל רַק
 תִּשְׁעַ מִתּוֹךְ כָּל הָעֵרִיוֹת הַשְּׁנוּיֹת בְּמִשְׁתַּנּוּ מִקְמוֹת וְאִילָּה, אֲבָל
 שְׁתֵּיהֶן בְּבִי דְּרִישָׁא – שֵׁשׁ הָעֵרִיוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת הַשְּׁנוּיֹת בְּמִשְׁתַּנּוּ,

1 וְהָיָה כִּימְנִיךָ לְסֹדֶר זֶה, מֵת נֹלֵד וְיָבֵם, מֵת נֹלֵד וְיָבֵם – מֵת
 2 רֶאוּבֵן וְנֹלֵד יִשְׁשַׁכְר וְיָבֵם לֵוִי, מֵת שְׁמֵעוֹן וְנֹלֵד וְנֹלֵד וְנֹלֵד וְיָבֵם
 3 יְהוּדָה, שְׁלִישִׁית רַבִּי שְׁמֵעוֹן בְּאוֹפֶן זֶה תִּתְכַּן מִצִּיאוֹת שֶׁל אֶשֶׁת
 4 אַחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ שֶׁתְּהָא מוֹתֶרֶת לָזֶה וְאִסּוּרָה לָזֶה.
 5 וּמִקְשָׁה הַגִּמְרָא: הָרִי לְדַבְרֵי רַב סְפָרָא שֶׁנָּה רַבִּי חִיָּיא בְּדַבְרֵי
 6 הַמִּשְׁנָה כֻּלָּל זֶה שֶׁל שְׁתֵּי אַחִיוֹת אֶף בְּאוֹפֶן שְׁאִינוֹ עוֹלָה אֵלָּא
 7 בְּשִׁיטַת רַבִּי שְׁמֵעוֹן בִּלְבָד, וּמֵאַחֵר שִׁדְּיָן זֶה שֶׁל רַבִּי חִיָּיא מוֹסֵב עַל
 8 דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, נִמְצָא שֶׁדִּבְרָה הַמִּשְׁנָה אֶף בְּדַבְרֵי הַשְּׁנַיִּים בְּמַחְלֻקָּתָה.
 9 וּלְפִי זֶה צוֹדֵקִים דְּבָרֵי לֵוִי, שֶׁיֵּשׁ לִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנַתּוֹ אֶף אֵת אִמּוֹ
 10 אֲנוֹסֶת אֲבִיו בְּכֻלָּל הָעֵרִיּוֹת הַפּוֹטְרוֹת צְרוּתֵיהֶן מִהַחֲלִיצָה וְהִיבּוֹם,
 11 וּמִדּוּעַ דָּחָה רַבִּי אֶת דְּבָרָיו.
 12 מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אֵלָּא לְרַבִּי הֲנִי בְּלָלִי לִית לִיה – אֲכַן רַבִּי אִינוֹ
 13 מִסְכִּים עִם הַכֻּלָּל שֶׁקֵּבַע רַבִּי חִיָּיא, שֶׁבִּכֵּל הָעֵרִיּוֹת אִנִּי קוֹרָא
 14 'הָאִסּוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה' וְלִשְׁתֵּיתּוֹ אֵין לִשְׁנוֹת דִּין זֶה בְּאֶשֶׁת
 15 אַחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁכֵּן אֵין לִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנַתּוֹ דִּין הַשְּׁנַיִּים
 16 בְּמַחְלֻקָּתָה.
 17 הַגִּמְרָא מִתַּרְצַת תִּירוֹץ אַחֵר עַל הַקּוּשִׁיא הָאִמּוּרָה: רַב אֲדָא קְרִינָא
 18 קְמִיָּה רַבִּי כְּהֵנָּה אֲמַר מִשְׁמִיָּה דְּרַבָּא – תִּירוֹץ לְפָנֵי רַב כְּהֵנָּה בְּשֵׁם
 19 רַבָּא, לְעוֹלָם אֵית לִיה לְרַבִּי הֲנִי בְּלָלִי שֶׁל רַבִּי חִיָּיא, וּבִכֵּל הָעֵרִיּוֹת
 20 שֶׁבְּמִשְׁנַתּוֹ אִנִּי קוֹרָא 'הָאִסּוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה' וְאֶף בְּאֶשֶׁת אַח
 21 שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בְּמַחְלֻקָּתָה. וְהָכִי קְאָמַר לִיה רַבִּי לֵוִי,
 22 הָרִי הַמִּשְׁנָה לְהֵלֵךְ (כ) מִדְּבַרֵּת מִצִּירּוֹף שְׁנֵי מִקְרִים יָחִיד, גַּם שְׁשִׁיתִי
 23 אַחִיוֹת נִפְלו לִיבּוֹם לְפָנֵי שְׁנֵי אַחִים, וְגַם שֶׁהִיתָה אַחַת מִזֵּן אִסּוּרָה
 24 עַל אַחַד הָאֲחִים וְהַשְּׁנִיָּה עַל אַח אַחֵר. וּבְאִסּוּר אֲמֹ שְׁהִיא אֲנוֹסֶת
 25 אֲבִיו רַק בְּהֵרָא מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ – לֹא מִצִּינוֹ אֵלָּא בְּאֶחָד מִמִּקְרִים אֵלּוּ,
 26 אִם שֶׁכֵּל אַחַת אִסּוּרָה עַל אַח אַחֵר אֶךְ לֹא הָיוּ שְׁתֵּי אַחִיוֹת, אִם שְׁתֵּי
 27 שְׁתֵּי אַחִיוֹת אֶךְ רַק אַחַת מִזֵּן הִיתָה אֲנוֹסֶת אֲבִיו וְאִילוּ אַחֻתָּה
 28 הִיתָה מוֹתֶרֶת לַשְּׁנִיָּה. אֲבָל בְּתַרְתִּי (–בְּשֵׁנֵי הַמִּקְרִים) יָחִיד, גַּם
 29 שִׁידּוֹ שְׁתֵּי אַחִיוֹת וְגַם שֶׁכֵּל אַחַת מִזֵּן אִסּוּרָה עַל אַח אַחֵר, לֹא
 30 קְמִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ בְּאִסּוּר אִמּוֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו. שֶׁכֵּן מִמָּה נִפְשֵׁךְ, אִי יַעֲקֹב
 31 שְׁתֵּי אַחִיוֹת אֲנִסְּ, רַחֵל וְלֵאָה, וְיִלְדָה לֹו רַחֵל אֵת לֵוִי וְלֵאָה אֵת
 32 יְהוּדָה, וְלֵיעֶקֶב עוֹד שְׁנֵי בָנִים מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, רֶאוּבֵן וְשְׁמֵעוֹן, וְנִשָּׂא
 33 רֶאוּבֵן אֵת רַחֵל אֲנוֹסֶת אֲבִיו שְׁהִיא אִמּוֹ שֶׁל לֵוִי, וְשְׁמֵעוֹן נִשָּׂא אֵת
 34 אַחֻתָּה לֵאָה אֲנוֹסֶת אֲבִיו שְׁהִיא אִמּוֹ שֶׁל יְהוּדָה, וּמִתּוֹ רֶאוּבֵן
 35 וְשְׁמֵעוֹן בְּלִי בָנִים (צִירֹר א), אֲכַן בְּאוֹפֶן זֶה אַחֻתָּה שְׁהִיא יַבְמָתָה
 36 מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ – מִצִּינוֹ שְׁשִׁיתִי אַחֻתֹת יִפְלוּ לְפָנֵי בָנִיהֶם לִיבּוֹם. אֶךְ
 37 מִקְרָה שֶׁל 'הָאִסּוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה' לֹא מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ בְּאוֹפֶן הָאִמּוּרָה,
 38 שְׁהִי כֵּשֶׁם שֶׁכֵּל אַחַת מִזֵּן אִסּוּרָה עַל בְּנָה מִשּׁוּם אִמּוֹ, אִסּוּרָה גַּם
 39 אַחֻתָּה עֲלֵיו מִשּׁוּם אַחֻתֹת אִמּוֹ, וְשִׁתִּיָּהן פְּטוּרוֹת מִחֲלִיצָה וְיָבֵם.
 40 וְאִי תֹאמַר שְׁתֵּי נְכָרִיוֹת אֲנִסְּ יַעֲקֹב, וְיִלְדוּ לוֹ אֵת לֵוִי וְיְהוּדָה, וְאַחֵר
 41 כִּךְ נִישָׂאוּ הָאֲנוֹסוֹת לְרֶאוּבֵן וְשְׁמֵעוֹן בְּנֵי יַעֲקֹב, וּמִתּוֹ נִפְלוּ
 42 הָאֲנוֹסוֹת לְפָנֵי לֵוִי וְיְהוּדָה (צִירֹר ב). אֲכַן בְּאוֹפֶן זֶה 'הָאִסּוּרָה לָזֶה
 43 מוֹתֶרֶת לָזֶה' מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ, שֶׁכֵּן אֶשֶׁת רֶאוּבֵן מוֹתֶרֶת לִיהוּדָה וְאֶשֶׁת
 44 שְׁמֵעוֹן מוֹתֶרֶת לֵוִי, אוֹלָם הַכֻּלָּל הָאִמּוּרָה 'אַחֻתָּה שְׁהִיא יַבְמָתָה אוֹ
 45 חוֹלְצַת אוֹ מִתִּיבְמָת' לֹא מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ בְּמִקְרָה זֶה. שְׁהִי עֵיקַר
 46 חִידוּשׁ הַמִּשְׁנָה הוּא, שְׁאֵף שְׂאֵדִים אִסּוּר בְּאִחֻתֹת זְקוּקָתָה, אֶךְ אִם
 47 הַזְקוּקָה אִסּוּרָה עֲלֵיו מִשּׁוּם עֵרֻוָה אֵין הִיא נַחֲשֶׁבֶת לְזֻקְקָתָה, וְעַל
 48 כֵּן אַחֻתָּה מוֹתֶרֶת לוֹ. וְכִשְׁשִׁתִּיהֶן נִכְרִיּוֹת זוֹ לְזוֹ בֵּין כִּךְ אֵין כָּאֵן
 49 אִסּוּר אַחֻתֹת זְקוּקָה. וּמַעֲתָה מִיּוֹשֵׁב מִדּוּעַ לֹא שֶׁנִּתְּנָה מִשְׁנַתּוֹ 'אִמּוֹ
 50 אֲנוֹסֶת אֲבִיו, שֶׁכֵּן לֹא שֶׁנִּתְּנָה אֵלָּא עֵרִיּוֹת שִׁיתְכֵן בְּהֵן דִּין שְׁתֵּי
 51 אַחֻתֹת הַמּוֹבָא בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵךְ.
 52 הַגִּמְרָא מְבַיָּא בִּיאור אַחֵר בְּתִשּׁוּבַת רַבִּי לֵוִי: רַב אֲשִׁי אֲמַר,
 53 לְעוֹלָם לִית לִיה לְרַבִּי הֲנִי בְּלָלִי שֶׁל רַבִּי חִיָּיא, וְלִשְׁתֵּיתּוֹ אֵין הַכֵּרַח
 54 לֹומֵר שֶׁעַל כֹּל הָעֵרִיּוֹת הַשְּׁנַיִּים בְּמִשְׁנַתּוֹ נִאֲמַר הַכֻּלָּל שֶׁבְּתַחֲלִיל
 55 פֶּרֶק אַרְבַּעָה אַחִין 'הָאִסּוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה' וְכֵן בְּפִלּוֹתָא קְמִיָּירִי
 56 – הַמִּשְׁנָה נוֹקֶטֶת אֶף דְּבָרִים הַשְּׁנַיִּים בְּמַחְלֻקָּתָה. וּמֵאִי 'בְּמִדּוּמָה אִנִּי
 57 שְׂאִין לוֹ מוֹת בְּקִרְבִּי' דְּקָאמַר לִיה רַבִּי לֵוִי עַל שְׁאֵלָתוֹ, הָכִי קְאָמַר
 58 לִיה. מֵאִי מִשְׁמָא לֹא דִּיִּיקָתָּה מִתְּנִינִי, דְּמִתְּנִינִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא דְּקָאמַר
 59 בְּאֲנוֹסֶת אֲבִיו – מִדּוּעַ לֹא דִיִּיקָתָּה מִהַמִּשְׁנָה שֶׁבְּפֶרֶקֶנוּ שְׁתֵּי שְׁנַיִּים
 60 דּוּקָא בְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה, וְלִשְׁתֵּיתּוֹ אֵין מִקּוֹם לְקוּשִׁיתָךְ מִדּוּעַ לֹא
 61 שֶׁנִּתְּנָה הַמִּשְׁנָה אִמּוֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו, כִּפִּי שִׁיבּוּאֵר לְהֵלֵךְ.

62 מִדִּיק רַב אֲשִׁי שֶׁבְּהַכֵּרַח הַמִּשְׁנָה שְׁנוּיָה כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה: דְּהָרִי
 63 קְתַנִּי בְּמִשְׁנָה לְקַמֵּן (ג) שֶׁשׁ הָעֵרִיּוֹת שִׁפּוּרוֹת בְּסִמּוּךְ הַמּוֹדוֹת מִחֲמַש
 64 עֶשְׂרֵה עֵרִיּוֹת אֵלּוּ הַשְּׁנַיִּים בְּמִשְׁנַתּוֹ. שֶׁכֵּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה עֵרִיּוֹת
 65 אִסּוּרוֹת רַק עַל הִיבָם אֲבָל מוֹתֶרֶת לֹאחֻיו הֵמָּה, וְאִילוּ שֶׁשׁ אֵלּוּ
 66 חֲמֻרוֹת יוֹתֵר מִשּׁוּם שֶׁהֵן אִסּוּרוֹת עַל כֹּל הָאֲחִים. וּמִפְּנֵי שְׁתֵּי
 67 נִשְׂאוֹת (–יְכוּלוֹת לְהַנְשֹׂא) רַק לְאֲחֵרִים וְלֹא יִתְכַּן שִׁידּוֹ נִשְׂאוֹת
 68 לֹאחַ הֵמָּה וְיִפְלוּ לִיבּוֹם לְפָנֵי אַחִיו, לְפִיכָךְ צְרוּתֵיהֶן מוֹתֶרֶת לֹאחֻיו.
 69 שֶׁכֵּן הִלְכָה בִּידְנֹו, שְׂאִין הָעֵרֻוָה אִסּוּרָת אֵת צֶרֶתָּה אֵלָּא בְּמִקּוֹם
 70 יָבוֹם, וְאִילוּ הֵן שֶׁשׁ הַחֲמֻרוֹת, אֲמֹ, וְאֶשֶׁת אֲבִיו, וְאִחֻתֹת אֲבִיו,
 71 אַחֻתוֹ מֵאֲבִיו, וְאֶשֶׁת אַחִי אֲבִיו, וְאֶשֶׁת אַחִיו מֵאֲבִיו. מֵאִי 'אֲמֹ'
 72 הַשְּׁנוּיָה בֵּין שֶׁשׁ הָעֵרִיּוֹת הַחֲמֻרוֹת, אֵילִיָּמָא נִשְׂאוֹת אֲבִיו. לֹא יִתְכַּן
 73 לֹומֵר כֵּן, שְׂאֵם כֵּן הֵינִי אֶשֶׁת אֲבִיו, וְכֵבֶר נִשְׁנָתָה אֶשֶׁת אֲבִיו בְּפָנֵי
 74 עֲצֻמָּה בֵּין שֶׁשׁ עֵרִיּוֹת אֵלּוּ. אֲמֹ לֹא (–וְכִי לֹא) מִדּוּבֵר בְּאִמּוֹ שְׁהִיא
 75 אֲנוֹסֶת אֲבִיו, וְקְתַנִּי שְׂאִינֵן פְּטוּרוֹת צְרוּתֵיהֶן מִפְּנֵי שְׁתֵּי נִשְׂאוֹת
 76 לְאֲחֵרִים. וְיֵשׁ לְדִיק מִכָּךְ, לְאֲחֵרִים אֵין – דּוּקָא לְאֲחֵרִים הֵן נִישְׂאוֹת,
 77 אֲבָל לְאֲחִין לֹא יִנְשָׂאוּ. מֵאֵן שְׁמַעְתָּ לִיה דְּאֵית לִיה הָאִי קְבָרָא – וְיָמִי
 78 הוּא הִתְנָא הַסּוֹכֵר שְׂאֵף הָאֲחִים אִסּוּרִים בַּה מִשּׁוּם שְׁהִיא אֲנוֹסֶת
 79 אֲבִיוֹתָּה אֶף עַל פִּי שְׂאִינָה אִמּוֹ, וְדֹאִי רַבִּי יְהוּדָה הוּא דְּקָאמַר בְּאֲנוֹסֶת
 80 אֲבִיו. וּמִשּׁוּם הָכִי לֹא תִנִּי לִיה לֹאמֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו בְּמִשְׁנָה בְּכֻלָּל ט"ז
 81 עֵרִיּוֹת הַפּוֹטְרוֹת אֵת צְרוּתֵיהֶן, מִשּׁוּם שְׂאִינֵן נִשְׂאוֹת לֹאחֻיו אֵלָּא
 82 לְאֲחֵרִים, וְאֵין צֶרֶה אֵלָּא מֵאֵת.
 83 אֲמַר לִיה רַבִּינָא רַב אֲשִׁי, וְהֵלָּא אֶף לְרַבִּי יְהוּדָה נִמִּי מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ
 84 שֶׁתְּהִיָּה אִמּוֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו נִשְׂאוֹה לֹאחֻיו, וּבְכּוֹן דְּאִי עֲבָר וְיָבֵם –
 85 שְׂאֵם עֲבָר אַחֻיו עַל אִסּוּר זֶה וְנִשָּׂא אֵת אֲנוֹסֶת אֲבִיו, קִידּוּשִׁי
 86 תּוֹפְסִים בַּה בְּדִיעֵבֵד. שְׁהִי אֵין בְּאֲנוֹסֶת אֲבִיו אִסּוּר כֶּרֶת אֵלָּא
 87 אִסּוּר לֹא בְּעִלְמָא, וְקִידּוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי לֹאִין, וְאִם מֵת בִּלְאֵ
 88 בָּנִים הִיא נּוֹפֶלֶת לִיבּוֹם לְפָנֵי אַחֻיו. וּמֵאַחֵר שְׂאִסּוּרָה הִיא עַל הִיבָם
 89 בְּאִסּוּר עֵרוֹת אִמּוֹ, הָרִי הִיא פּוֹטֶרֶת אֶף אֵת צֶרֶתָּה מִן הַחֲלִיצָה
 90 וְהִיבּוֹם. וְשׁוֹב חוֹזֶרֶת קוּשִׁית לֵוִי לְמִקּוּמָה, מִדּוּעַ לֹא נִשְׁנָתָה אִמּוֹ
 91 אֲנוֹסֶת אֲבִיו בְּכֻלָּל הָעֵרִיּוֹת הַפּוֹטְרוֹת אֵת צְרוּתֵיהֶן.
 92 תִּירוֹץ לוֹ רַב אֲשִׁי: לֹא נִשְׁנוּ בְּמִשְׁנַתּוֹ אֵלָּא נִשְׁיִם שֶׁהֵן נִשְׂאוֹת לֹאחַ
 93 הֵמָּה בְּהִיתֵר, אֲבָל דְּאִי – הַנִּשְׂאוֹת בְּאִסּוּר שֶׁרַק בְּדִיעֵבֵד תּוֹפְסִים
 94 בְּהֵן קִידּוּשִׁין, לֹא קְתַנִּי בְּמִשְׁנַתּוֹ.
 95 רַב אֲשִׁי מִקְשָׁה עַל פִּירוּשׁוֹ בְּדַבְרֵי רַבִּי: אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְרַב כְּהֵנָּה,
 96 הֵלָּא אִנִּי בְּנִישּׂוּאִי הִיתִּי בְּלֹא דְּאִי – בְּלִי שֶׁעֲבָר הֵמָּה עַל אִסּוּר
 97 בְּנִישּׂוּאִין אֵלּוּ, נִמִּי מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ שֶׁתְּהִיָּה אִמּוֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו פּוֹטֶרֶת
 98 אֵת צֶרֶתָּה. וּבְכּוֹן שֶׁיַּעֲקֹב אֲנִסְּ אֵת בְּתָלָה שֶׁרָה אֶשֶׁת בְּנֹו רֶאוּבֵן
 99 וְיִזְחֵלִיד מִמֶּנָּה בֵּין שֶׁשְׁמוֹ שְׁמֵעוֹן, וְיָמִי (רֶאוּבֵן) בְּלֹא בָּנִים וְנִפְלָה לָּהּ
 100 אֶשְׁתּוֹ שֶׁרָה קְמִיָּי בְּרָה (–לְפָנֵי בְּנָה) לִיבּוֹם (צִירֹר ג). וְיָמִי (–וּמִתּוֹרָן)
 101 דְּאִיִּיה אֲסִירָה לוֹ מִשּׁוּם עֵרוֹת אִמּוֹ, צְרָתָה נִמִּי אֲסִירָה עֲלֵיו וּנְפַטֶּרֶת
 102 מִן הַחֲלִיצָה וְהִיבּוֹם, כְּדִין צֶרֶת עֵרֻוָה. וְאִם כֵּן שׁוֹב יִקְשֶׁה, לְמָה לֹא
 103 נִשְׁנָתָה בְּמִשְׁנַתּוֹ אֶף אִמּוֹ בְּכֻלָּל הָעֵרִיּוֹת הַפּוֹטְרוֹת אֵת צְרוּתֵיהֶן.
 104 הַגִּמְרָא מְבַיָּא אֵת תִּירוֹצוֹ שֶׁל רַב כְּהֵנָּה: אֲמַר לִיה רַב כְּהֵנָּה,
 105 בְּאֲחֻתָּה דְּהִתִּירָא קְמִיָּירִי – בְּאֲחֻתָּה שֶׁל הִיתֵר עוֹסֶקֶת מִשְׁנַתּוֹ,
 106 בְּאֲחֻתָּה דְּאִסּוּרָא לֹא קְמִיָּירִי – אֲבָל בְּאֲחֻתָּה שֶׁנּוֹצְרָה עַל יְדֵי בֵּית
 107 אִסּוּר לֹא עוֹסֶקֶת מִשְׁנַתּוֹ, וְלִפִּיכָךְ לֹא שֶׁנִּתְּנָה עֵרוֹת אִמּוֹ אֲנוֹסֶת
 108 אֲבִיו.
 109 הַגִּמְרָא מְבַיָּא שֶׁנַּחֲלַק לֵוִי עַל תִּשּׁוּבַת רַבִּי: וְאֶף עַל פִּי בֵּן שְׁהִשִּׁיב
 110 לוֹ רַבִּי לֵוִי שְׂאִי אֲפֻשֶׁר לִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנַתּוֹ אֶף אֵת אִמּוֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו,
 111 מִכֵּל מִקּוֹם דְּקָה לֵוִי בְּפִתְיָתָה – הִגִּיה וְהוֹסִיף לוֹ בְּמִשְׁנַתּוֹ גַּם אֵת
 112 אִמּוֹ אֲנוֹסֶת אֲבִיו. וְאֶף שֶׁמִּשְׁנַתּוֹ שְׁנוּיָה בְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה,
 113 וְלִשְׁתֵּיתּוֹ לֹא מִצִּינוֹ שֶׁתִּפְטוֹר אִמּוֹ אֵת צֶרֶתָּה אֵלָּא אִם כֵּן נִשָּׂא
 114 אוֹתָהּ אַחֻיו בְּאִסּוּר, סוֹבֵר לוֹ שֶׁהַמִּשְׁנָה מְדַבֵּרֶת גַּם בְּנִישּׂוּאִי
 115 אִסּוּר. דְּתַנִּי לֵוִי בְּגִירַתָּה מִשְׁנַתּוֹ, אֲמֹ, פְּעָמִים שְׁהִיא פּוֹטֶרֶת אֵת
 116 צְרָתָה, וּפְעָמִים שְׁאִינָה פּוֹטֶרֶת אֵת צְרָתָה. כִּיִּצֵּד, אִם הִיתָה אִמּוֹ
 117 נִשְׂאוֹת אֲבִיו, וְנִשְׂאוֹת לֹאחֻיו מֵאֲבִיו וְלוֹ עוֹד אֶשֶׁה נּוֹסֶפֶת, וְיָמִי אַחֻיו
 118 בְּלֹא בָּנִים (צִירֹר ד). וְזִי הִיא אִמּוֹ שְׂאִין הִיא פּוֹטֶרֶת אֵת צְרָתָה, שְׁהִי
 119 הִיא אִסּוּרָה אֶף עַל הָאֵת הֵמָּה בְּאִסּוּר כֶּרֶת שֶׁל אֶשֶׁת אֲבִי, וְאֵין
 120 קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחִיבֵי כְּרִיתוֹת. וּמֵאַחֵר שֶׁל הִיתָה אֶשֶׁת הֵמָּה
 121 מְעוֹלָם, כְּשֶׁמָּת אַח זֶה אִינָה נּוֹפֶלֶת כֻּלָּל לִיבּוֹם לְפָנֵי בְּנָה, וְעַל כֵּן
 122 אִינָה אִסּוּרָה עֲלֵיו אֵת צֶרֶתָּה.

יבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קסז רש"י

1 וסמנך מת נולד ויבם בו' — כדפרשית, אלמא מדרתני רבי חייא בכולן אני קורא בך, 2 ואפילו באשת אחיו שלא היה בעולם — אלמא תנא דמתניתין תני פלוגתא, דהא רבי 3 חייא אמנתני קאי. לרבי לית ליה הני כללי' — דרבי חייא, הלכך לא מוקמי מתניתין 4 בפלוגתא, אלא בגדול ולבסוף ייבם דלרבי הכל. אמו אנוסת אביו כהא משכחת לה — 5 להכי לא נקט לה במתניתין, שאי אתה קורא בה 6 האסורה לזה מותרת לזה, ואחותה כשהיא 7 יבמתה מתייבמת, שיהו שתי אחיות נופלות 8 להתייבם ותהא זו אסורה לזה משום אמו, וכן זו 9 על זה, ומותרת לשני. אלא חדא משכחת לה: 10 או האסורה לזה מותרת לזה, או אחותה כשהיא 11 יבמתה. אי עיקב שתי אחיות אנס — וילדה לו 12 האחת לוי והאחת יהודה, ונשא ראובן אנוסת 13 אביו, אמו של לוי, ושמעון נשא אנוסת אביו, 14 אמו של יהודה, אחותה כשהיא יבמתה — 15 נופלת לייבום לפני לוי ויהודה בניה, משכחת 16 לה. והאסורה לזה מותרת לזה לא משכחת לה 17 — לפי ששתיקן אסורות על שניהם: אמו של לוי 18 אסורה לו משום אמו, ואחותה משום אחות 19 האם, וכן ליהודה. ושתיקן פטורות מן ההליצה 20 וכן הדיבום, ואי שתי נבריות אנס — וילדו לו 21 שני בנים, ונשאום שני בנים מאשה אחרת, ונפלו 22 לפני בניהם — האסורה לזה מותרת לזה 23 משכחת לה, אבל לא אחיות ניהו. ועיקר 24 מילתיה דרבי חייא משום ייבום שתי אחיות 25 נקט. הכי גרסינן: רב אשי אמר לעולם לית ליה 26 לרבי הני כללי, ובפלוגתא קא מיירי — כלומר: 27 לא תימא דהא דלא תני אמו אנוסת אביו משום 28 דלא משכחת (ובה) הני כללי, דלרבי למה לי הני 29 כללי. ולא תימא להכי שבקיה דלא מיירי 30 בפלוגתא, דבפלוגתא דרבי קמיירי, ומאי אין לו 31 מוח דקאמר ליה — הכי קאמר ליה כו'. דאמר 32 באנוסת אביו — ולא משכחת לה שתפול אם 33 לפני בנה לייבום מאחיו ומאמו. דאי עבר ונסיב 34 — את אנוסת אביו, ונפלה לייבום לפני בנה, 35 וליתני. בלא דאי נמי משכחת — שלא עבר זה 36 המת בנישואיה. אנס כלתו — ועבר על דת. ואף 37 על פי' — דמדר ליה רבי כללי: כמדומה ואף 38 שאין לו מוח בקדקדו. בדרק לוי במתניתין — 39 הגיחה והוסיפה לאמו אנוסת אביו במשנתו. 40 היתה אמו נשואת אביו ונשאת לאחיו מאביו 41 ומת — לא תפסי קדושין בה, שהרי אשת אב 42 בכרת, ואמרינן לקמן: אין קדושין תופסין בחיבי 43 כריתות דרבי הכל, הלכך, כשמת רשע זה לא 44 נפלה זו לייבום לפני בנה, דלא אשת אח הוא, 45 ואינה פוטרת צרתה.

היתה

1 לעולם לית ליה לרבי הני כללי ובפלוגתא קמיירי — ואם תאמר: ליתני אשת איש 2 שפוטרת צרתה, כגון דאמר לה דרי זה גיטך על מנת שלא תנשאי לפלוני, 3 דפליגי ב"המגרש" (גיטין פב,א) רבי אליעזר ורבנן, דלרבי אליעזר הוי גט ואסורה לפלוני, 4 ואם נשאת לאחיו ומת פוטרת צרתה, ואף על גב דאסורה לכל אדם, אפילו לרבי אליעזר 5 מדרבנן, עד שימות המגרש או הפלוני, דחיישנן 6 שמוא תנשא לו לאור שותאלימן או תתגרש 7 מזה, ונמצאו בניה ממוזרים. כדחיישנן ב"המגרש" 8 (גיטין פד,א) על מנת שלא תבעלי לפלוני שמוא 9 תבעל לו ולא דמיא לאחות אשה. ואחר שותגרש, 10 ובעדה תחתיו ליבא למיחש יותר מאבא ואבין 11 — מכל מקום לוי דקתני נמי "דאי", כדאמרינן 12 לקמן — קשה, דליתני נמי לקוי ולמאן דנפקא 13 ליה מאחות אשה — נחמא, דלא דמי דך לאחות 14 אשה. דעל מנת שלא תנשאי שריא ליה בנות, 15 ועל מנת שלא תבעלי — יכולה היא להתקדש 16 לו, ולא דמיא לאחות אשה. ובעל מנת שלא 17 תנשאי ולא תבעלי נמי, אי חשיב שיעור כמו 18 ב"חזק מפלוני" — אם כן שריא ליה כי נשאת 19 לאחיו קודם. ואפילו אי לא חשיב שיעור — מכל 20 מקום לא דמי לאחות אשה, דהתם בשעת נפילה 21 הוי אחות אשתו, אבל הכא, בשעת נפילה אינה 22 אשת איש עד שתבעל לו, ואפילו תחשבנה אשת 23 איש כיון שנטעם אשת איש אסורה ליבעל לו 24 — מכל מקום לא דמי, כיון שאם תבעל ליבם 25 שנאסרה עליו — היא אשת איש, ולא היתה 26 אשת אחיו מעולם, הלכך לא פטרה צרתה. ומיהו, 27 למאן דנפקא ליה מ"ולקחה" כל חיבא דאיבא 28 תרי ליקדושן — קשה ויש לומר, אף על גב דלוי 29 תני "דאי", ובפלוגתא קמיירי — לא קמיירי אלא 30 בפלוגתא דסבירא ליה לתנא דמתניתין כוותיה. 31 תדע, דלא תני לוי חיבי לאחיו, אף על גב דלרבי 32 עקיבא לאו בני חליצה וייבום ניהו. ומאן דמוסיף 33 לעיל אשת אחיו שלא היה בעלמו, ומשכחת לה 34 כרבי שמעון, אף על גב דשמוא תנא דמתניתין 35 לא סבר לה כרבי שמעון — היינו משום דבכולן 36 אני קורא בך — משמע ליה דקאי אכולהו, אבל 37 אי מדרבנן לרבי אליעזר בקידושין, דנמסקא 38 ליה לאביי מדקאמר בריש "המגרש" (גיטין פב,ב) 39 דאם איתא לרבי אבא קשיא: ליתני אשת איש, 40 דמשכחת לה אפילו לרבנן, כגון שבא ראובן 41 וקדשה חוץ שמעון, ובא שמעון וקדשה סתם, 42 ומת שמעון ונפלה לפני לוי אחיו. וצרת צרה נמי 43 משכחת לה, כגון שקדשה ראובן חוץ משני אחיו 44 ויש לומר: דלא קרינא לגביה אשת המת, דכבר 45 נאסרה [ועליו לפני קדושי אחים] משום אשת [אח], 46 ולא חשיב ערוה במקום מצוה. ומיהו, אי אשת 47 שני מתים דאורייתא, כדמשמע ב"המגרש" (גיטין פב,ב) ליתני הכא אשת שני מתים, כגון שבא ראובן וקדשה חוץ שמעון ולוי אחיו, ובא שמעון וקדשה סתם ומת כו', או בענין שאמר 48 רבי יוחנן בפרק "האומר" (קדושין סז,א) דאפילו הו' נאח — תופסין, ומשכחת בך נמי צרת צרה! ומיהו, בפרק שלישי (יבמות לא,ב) ובפרק שני (יבמות יח,א) משמע דאשת שני מתים גזירה 49 דרבנן, ושם אפשר. ובירושלמי בריש "המגרש" פריך לה: מתיב רבי חנינא בשם רבי פנחס: ליתני שש עשרה נשים כרבי אליעזר! ומשני: תמן התורה אסרה עליו, הכא — הוא אֶקְרָה עליו. 50 ופירש רבינו יצחק: תמן התורה אסרה עליו, ומשנשאה המת אין לה היתר להתייבם כשימות, מפני שאין איסור שבה תלוי בשום אדם, אלא בתורה שאסרה עליו. אבל אשת איש האיסור 51 תלוי במקדש שאם ירצה — יתירנה ליבם קודם שימות אחיו ששָׁאָה, ולכחי לא תני להו, דלא דמו להו, לפי שבדי המגרש להחירה. 52 דקתני שש עריות חמורות מאלו כו' — ותימא: דמאי סלקא דעתך דהנהו. דלעיל דלא דייקא מסופא? וממה נפשך, כיון דתני לה גבי שש עריות — לא אפשר למתנייה בירשאו! ויש 53 לומר: דקשיא ליה ללוי, דהוה ליה למיתני בירשאו שש עשרה ובסיפא לא הוה ליה למיתני אלא תשם, ואף על גב דאתי כרבי יהודה — הוה ליה למיתני ששה עשרה, דאי עבר 54 ונסיב, ושני ליה: רבי בפלוגתא לא קא מיירי, ודאי לא קא מיירי.

היתה

1 לרבי יהודה נמי משכחת לה דאי עבר ונסיב — תימא: דלא "דאי עבר ונסיב" נמי משכחת לה שקידש ולא בעל, דאפילו אביי דאמר בפרק בתרא דקידושין (עח,א), גבי אלמנה 2 לכהן גדול: קידש לוקח — היינו משום דכתיב "לא יקד", אבל הבא "לא יגלה" כתיבו ויש לומר: דשמוא אסור לקדש מדרבנן שמוא יבעל, ואפילו יהא מותר לקדשה — 3 חשיב "דאי" מטעם שאסור לבוא עליה. ואם תאמר: אפילו על ידי "דאי", היכי משכחת לה? אי רבי יהודה סבר כרבי עקיבא בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין גז,א) דאמר: אין קדושין 4 תופסין בחיבי לאחיו! ויש לומר: דלא סבר לה התלמוד כברייתא דהתם, אלא כמתניתין דפליגי עלה. ועוד, דעל כרחך מתניתין דהכא לא סבירא בהא כרבי יהודה, דהא קתני בפרק 5 שני (יבמות כא,א): איסור מצוה ואיסור קדושה — חולצת ולא מתייבמת. ואי אין קדושין תופסין בחיבי לאחיו — חליצה נמי לא תיבעי. ואם תאמר: בחיבי לאחיו דשאר, מנלן דלא 6 סבר מתניתין כרבי יהודה? דאיסור מצוה ואיסור קדושה מפרש לקמן כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט מנזרת ותינה לישראל. ואומר רבינו יצחק: דעל כרחך 7 מתניתין

צרתה. ורבי יוחנן אמר, בין הוא (החולץ) ובין שאר האחיין של
המת, אינן חייבין לא על החלוצה ברת ולא על הצרה ברת, אלא
עוברים עליהן בלאו של 'שוב לא יבנה' בלבד.
מפרשת הגמרא את טעם מחלוקתם: מאי טעמא דריש לקיש הפוטר
רק את החולץ והחלוצה מכרת ומחייב את האחים ואת הצרות
בכרת, משום דאמר קרא בחליצה (דברים כה ט) 'ככה יעשה לאיש
אשר לא יבנה את בית אחיו, ודרשו מכתוב זה, בין שלא בנה את
בית אחיו אלא חלץ שוב לא יבנה אותו, ואסור לו לבנות ולבוא
עליה. ולכאורה אין צורך בדרשה זו, כדי לאסור את החלוצה,
אלא יש לאסורה מסברא, שכן לאחר שחלצה פקעה זיקתה והרי
היא כאשת אח שלא במקום מצוה, אלא שנכתב כדי לנתק את
החלוצה מכרת של אשת אח ולהעמידה באיסור לאו של 'לא
יבנה'. ודווקא איהו (החולץ) הוא דקא בלא יבנה' בלבד, אבל
שאר אחיו של המת שלא נאמרה בהם דרשה זו, בדרגתי קיימי –
עומדים הם באיסור אשת אח שלא במקום מצוה שהוא בכרת.
ודווקא עלה דיהוה (על החלוצה) הוא דקא בלא יבנה' בלא יבנה'
בלבד ולא בכרת, משום שרק אותה ניתקה התורה מכרת ללאו,
הא הצרה בדרגתי קיימי – עומדת היא באיסור כרת של אשת אח
שלא במקום מצוה. ורבי יוחנן סובר, מי איכא מיד (האם יתכן
כדבר הזה) דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ, ואי בעי
לחאי חליץ ואי בעי לחאי חליץ – שבתחילה היה ראוי כל אחד
מהאחים לחלוץ, וכל אחת מהיבמות היתה ראויה לחלוץ, והשתא
קא עלה בברת – ועתה לאחר שחלץ אחד האחים לאחת היבמות
יעמדו שאר האחים ושאר הצרות באיסור כרת. אלא כשם
שהחולץ עצמו ניתק מכרת ללאו הוא הדין לכל אחיו, משום
דאיהו החולץ שליחותא דכל האחים קעביר בחליצתו, ואף הם
בכלל הניתוק ללאו של 'לא יבנה' כאילו חלצו הם עצמם. וכשם
שאין על החלוצה כרת, הוא הדין לצרותיה, משום דאיהי –
החלוצה שליחותא דצרה קעבדה בחליצתה, ואף הצרות בכלל
הניתוק ללאו האמור כאילו חלצו הן עצמן.
רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש מבריייתא: אייתיביה רבי יוחנן לריש
לקיש, שנינו בבריייתא, החולץ ליבמתו וחתן וקדשה ומה, צריכה
חליצה מן האחיין. בשלמא לדידי, דאמינא (שאמרתי) שאף אחי
החולץ פטורים מכרת על החלוצה, ותייבי לאוין בלבד ניהו על
ביאתה, הנינו דצריכה חליצה מן האחיין לאחר שמת החולץ בלא
בנים, שהרי חייבי לאוין חייבות בחליצה. אלא לדידך שאמרת
שאחי החולץ חייבים על החלוצה כרת, אמאי צריכה חליצה מהם.
הלא אף על גב שתפסו בה קידושי החולץ משום שאינו אלא
בלא, מכל מקום על האחים היא אסורה באיסור כרת של ערות
אשת אח, ותייבי כריתות פטורות מן החליצה ומן היבום.
השיבו ריש לקיש: ולשטקיה – והלא אף לשיטתך קשה ברייתא זו.
דאמאי מה ששנינו בסיפא של הבריייתא, אם חלץ לא אחד
מהאחים ולא קידשה, וקמר אהר מן שאר האחיין וקדשה, אין לה
עליו כלום, ואינה צריכה ממנו גט, לפי שלא נקנתה לו כלל. ואי
כדברך שהאחים חייבי לאוין ניהו על החלוצה ואינם בכרת,
אמאי אין לה עליו כלום, והלא קידושין תופסים בחייבי לאוין. אלא
בהכרח שהאחים חייבים עליה כרת, ואין קידושין תופסים בחייבי
כריתות. נמצא שסותרת הסיפא את הרישא, שהרי אם הם חייבים
עליה כרת יש לה להיפטר מן החליצה, ובין כך תמוזה הבריייתא.
אמר רב ששת ביישוב סתירה זו, לעולם אף האחים אין חייבין על
החלוצה כרת אלא בלבד, וכדברי רבי יוחנן. ודברי הרישא
נשנו בשיטת חכמים הסוברים שאין דין חייבי לאוין בחייבי
כריתות, אלא קידושין תופסים בהן, ועל כן חייבות בהן בחליצה.
אבל דברי הסיפא אמתא (שנויים) לפי שיטת רבי עקיבא, דאמר אין
קידושין תופסין אף בחייבי לאוין, ודינם בחייבי כריתות. על כן אם
קידשה אחד מהאחים, אין לה עליו כלום.
דוחה הגמרא תירוץ זה: אם כן למה שינתה הסיפא מהנידון השנוי
ברישא ועברה לדון בדן קידושי האחים, הלא היה לה להמשך
באותו דין ולייתי (ולשנות) הכל בבבא אחת, החולץ ליבמתו וחור
וקדשה ומת, לדברי חכמים צריכה חליצה מן האחיין, ולדברי רבי
עקיבא אין לה עליו כלום.

אבל אם היה אמו אנוסת אבי ולא נשואתו, ונשאת לאחיו מאביו,
ומת האח בלא בנים ונפלה לפני בנה ליבום וציור א, זו היא אמו
שפוטרת אף את צרתה מן החליצה והיבום. שהרי תפסו בה קידושי
המת אפילו לרבי יהודה, ודינה ככל ערוה הפוטרת את צרתה
כשהיא במקום יבום. ואף על פי ששני חכמים במשנתנו חמש עשרה
ערייות, יש לנו להוסיף עליהן את הערוה השש עשרה, כגון אמו זו
שהיא אנוסת אביו.
הגמרא מקשה על לוי: אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, ללוי דאמר
דאי נמי קתני – שהמשנה שונה אף נשים שנישאו למת באיסור,
לתני (היה לה לשנות) גם את החולץ ליבמתו ואחר כך חור וקדשה
ומת בלא בנים, דמנא דאיהי – שמתוך שהיא אסורה, צריכה נמי
אסורא. שהלכה בדינה, שלאחר שחלץ היבם ליבמתו פקעה
זיקתה, ומעתה היא אסורה עליו. אך אין חזר עליה כרת של אשת
אח שלא במקום מצוה, אלא אסורה היא באיסור לאו בלבד,
כמבואר בהמשך סוגייתנו. ונחלקו להלן רבי יוחנן וריש לקיש
בענין זה, לרבי יוחנן לאחר חליצתו של אחד מהם כל אחי המת
אסורים בלאו בלבד ולא בכרת, ואילו לריש לקיש רק החולץ
עצמו בלאו, אבל על שאר האחים היא חזרת להיאסר באיסור
כרת כאשת אח שלא במקום מצוה. ואף פטור צרה מצינו בה, כגון
שהיו ראובן שמעון לוי ויהודה אחים, ונשא שמעון את שרה ונשא
לוי את רבקה, ומת לוי בלי בנים ונפלה רבקה לפני האחים ליבום.
וחלץ שמעון לרבקה ונאסרה עליו בלאו, וחזר וקידשה ותפסו
קידושיו, שהרי קידושין תופסין בחייבי לאוין, ומת שמעון בלי
בנים ונפלו נשיו לפני אחיו ליבום וציור ב, ומאחר שלשיתת ריש
לקיש היא אסורה על האחים באיסור כרת של אשת אח שלא
במקום מצוה מחמת האח הראשון, אם כן אף תפטור את צרתה
מן החליצה ומן היבום, ומדוע לא הזכירה במשנה אף חלוצה זו.
מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי יוחנן, המשנה אינה שונה חלוצה זו
לפי שאינה בצרת צרה. שכן לא מצינו צרת צרה אלא במקום
שהערוה אסורה רק על אחד מאחי המת, ויבם אח אחר המותר
בה את צרתה, ולו אשה אחרת מלבדה, ומת אף הוא בלא בנים
ונפלה לפני האח הראשון ליבום, שאף אשתו השניה של אחיו
השני אסורה עליו משום שהיא צרת צרתה של הערוה הראשונה.
אבל באופן שחלץ לה האח המת וקידשה, לא יתכן שתתייבם לאף
אחד מהאחים לאחר מותו, לא היא ולא צרתה, שהרי היא אסורה
על כל אחי המת באיסור כרת וציור ג.
מקשה הגמרא: ולמאי דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, שחלוצה זו חייבי
לאוין היא, ואינה מחייבי כריתות, ותייבי לאוין בני חליצה ויבום
ניהו, ואין פטורות מיבום אלא חייבי כריתות בלבד. שהרי לשיתת
רבי יוחנן לא רק לגבי החולץ פקע האיסור כרת של אשת אח ואין
בה אלא איסור לאו בלבד, אלא אף לגבי שאר האחים. ואם כן
בשיטתו היה לו להשיב לריש לקיש שנתה המשנה חלוצה
משום שהיא וצרתה חייבות בחליצה, כיון שחייבי לאוין בני
חליצה ויבום, ולמה הוצרך להשיבו 'לפי שאינה בצרת צרה'.
מתרצת הגמרא: רבי יוחנן לדידך של ריש לקיש קאמר ליה, וכך
השיבו, לדידי (לשיטתי) שכל האחים אינם חייבים כרת על
החלוצה, ודאי אין להקשות מדוע המשנה אינה שונה חלוצה,
שהרי חייבי לאוין הם, ותייבי לאוין בני חליצה ויבום ניהו. אלא
אפילו לדידך שתייבי כריתות ניהו, ויש לה לפטור את צרתה מן
החליצה ומן היבום, מכל מקום לא נשתנה במשנה לפי שאינן
בצרת צרה.
הגמרא מביאה את מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש ביבמה שחלץ
לה אחד האחים: אייתמר, החולץ ליבמתו וחתן וקדשה, אמר
ריש לקיש, רק הוא (החולץ) אין חייב על ביאת החלוצה ברת, אלא
עובר עליה בלאו בלבד. ואולם האחיין האחרים שלא חלצו חייבין
על החלוצה ברת. ואם היו לו למת שתי נשים, וחלץ אחד מהאחים
לאחת מהן, אין צרתה צריכה חליצה בפני עצמה, אלא נפקעת
זיקתה על ידי חליצת הראשונה, שנאמר 'בית חלוצ הנעל', ודרשו
בית אחד הוא חולץ, ואינו חולץ שני בתים. ועל אותה הצרה בין
הוא (החולץ) ובין שאר האחים חייבין על הצרה ברת. שכן אפילו
החולץ עצמו לא ניתק ללאו אלא על החלוצה בלבד, אבל לא על

1 מסיקה הגמרא: אכן תירוצו רב ששת קשיא.

2 הגמרא מביאה שתי דרכים אחרות ביישוב הסתירה בין הרישא
3 לסיפא שבברייתא: רב אשי סבר לה פריש לקיש, שאחי החולץ
4 חייבים על החלוצה כרת, ומשום כן מותרין לה את הברייתא על פי
5 שיטתו פדעת רבי שמעון. ורבינא סבר לה פריש יוחנן, שאף על
6 האחים אינה אסורה באיסור כרת אלא בלאו בלבד, ועל כן הוא
7 מותרין את הברייתא על פי שיטתו פדעת רבנן. ולהלן יבוארו שני
8 תירוציהם.

9 ששינו במשנתנו, שאין מצות יבום נוהגת אלא באחים שהיתה
10 להם ישיבה אחת בעולם, ולא באח שנולד לאחר מיתת אחיו.
11 ונחלקו להלן (ספ) רבי שמעון וחכמים בשני אחים שהיו יחד
12 בעולם, ומת ראובן בלא בנים ויבמה שמעון, ואחר כך נולד אחיהם
13 לוי, ואחר כך מת אף שמעון בלא בנים. לשיטת חכמים, אף באופן
14 זה היא אסורה על לוי באיסור אשת האח הראשון, שהרי איסור
15 זה לא הותר לו במיתת ראובן לצורך יבום, לפי שלא היה בעולמו.
16 אבל רבי שמעון מתיר ללוי ליבמה, כי כשם שהותר איסור אשת
17 אח שמחמת ראובן לגבי שמעון, כן נותר הוא אף לגבי לוי, משום
18 שכשהוא מייבם את שמעון הרי הוא בא מכווח ועומד תחתיו. וכן
19 אין לאוסרה עליו משום הכלל 'כל יבמה שאין אני קורא בה
20 בשעת נפילה וראשונה' 'יבמה יבוא עליה', אסורה עליו עולמית
21 ואף בנפילה השנייה, כי כשנולד לוי מצאה בהיתר כשהיא כבר
22 תחת אישות שמעון וכבר פסקה ממנה זיקת ראובן, ונמצא
23 שמעולם לא נפלה ללוי מחמת ראובן. אבל מודה רבי שמעון שאם
24 נולד לוי לאחר מיתת ראובן ורק אחר כך ייבם אותה שמעון,
25 שאינה מתייבמת ללוי לאחר מיתת שמעון, שהרי כשנולד עדיין
26 לא התייבמה לשמעון והיתה בה זיקת ראובן, והואיל ונאסרה
27 עליו בנפילתה הראשונה מראובן הרי היא אסורה עליו עולמית.
28 ועל פי זה מפרשת הגמרא את התירוץ האמורי לעיל.

29 הגמרא מבארת את תירוץ של רב אשי: רב אשי סבר לה פריש
30 לקיש, שהאחין חייבים על החלוצה כרת, ועל כן מותרין לה את
31 הברייתא פריש שמעון. שמה ששינו ברישא 'החולץ ליבמה ויהיו
32 ונקדשה, ומת ללא בנים הרי היא צריכה חליצה מן האחין, מאן
33 (אלו) אחין, אחין תלויים (ו-שיוולדו) לאחר שחלצה והתקדשה
34 לאחר האחים. כגון ראובן שמעון לוי ויהודה אחים, ונשא יהודה
35 את שרה ומת ללא בנים, ונפלה שרה לפני אחיו ליבום וחולץ לה
36 לוי, שעל ידי כך נאסרה עליו בלאו ועל האחים בכרת, וחזר לוי
37 וקידשה. ואחר כך נולדו אחיו יששכר וחבולון, ואחר כך מת לוי
38 ונפלה שרה לפני האחים ליבום (ראה ציור). שאף ששרה פטורה
39 מחליצת ראובן ושמעון כיון שנאסרה עליהם בכרת בחליצת לוי,
40 חייבת היא בחליצה מיששכר וחבולון לשיטת רבי שמעון. ואינה
41 אסורה עליהם בכרת, משום שאין חליצתה אוסרתה אלא לאחים
42 שהיתה זקוקה להם והפקיעה את זיקתם, אבל אלו שנולדו לאחר
43 מכן בין כך לא היתה זקוקה להם מראובן ולא פעלה החליצה
44 כלום לגביהם. ואף משום אשת אחיו שלא היה בעולמו אין
45 לאוסרה עליהם, משום שנולדו לאחר שכבר התקדשה לחולץ.
46 ורבינא – כשיטת מי הדברים אמורים, פשיטת רבי שמעון הסובר
47 שאח שנולד לאחר שנשאה השני אינה נאסרת עליו מחמת
48 הראשון. ומה ששינו בסיפא שאין קידושי האחים תופסים בה הוא
49 באופן שעמד אחד מן הנולדים לפני החליצה ונקדשה (ראה ציור)
50 שאין לה עליו פלוגה לפי שאסורה עליו באיסור כרת לאחר
51 חליצתה. ואין קידושין תופסים בחייו כריתות. ורבינא תירץ רב
52 אשי כן, פריש לקיש הסובר שאחי החולץ חייבים על החלוצה
53 כרת.

54 הגמרא ממשיכה לבאר את תירוץ של רב הונא: ורבינא סבר לה
55 פריש יוחנן, שאף על האחים אין החלוצה אסורה אלא באיסור לאו
56 ולא בכרת, ועל כן מותרין לה את הברייתא אליבא דרבנן. שמה
57 ששינו ברישא 'החולץ ליבמה ויהיו ונקדשה צריכה חליצה מן
58 האחין, מאן (אלו) אחין, אחין תלויים קודם שמת ראובן. ורבינא,

59 פריש יוחנן הסובר שאף האחים פטורים מכרת על החלוצה.
60 שמאחר שהיו אחים אלו בחייו של ראובן, הרי כשמת נפלה אשתו
61 לפניהם ליבום. ואף שכבר חלצה לשמעון, מכל מקום היא נופלת
62 לפניהם שוב במיתת שמעון. שהרי רק באיסור לאו היא אסורה
63 להם כאמור, וחייו לאוין חייבות בחליצה. ומה ששינו בסיפא
64 שאין קידושי האחים תופסים בה הוא באופן שעמד אחד מן האחים
65 תלויים לאחר שחלצה לאחיו ואו אפילו לאחר שקידשה החולץ
66 ונקדשה שאין לה עליו פלוגה משום שהיא אסורה עליו באיסור כרת
67 של אשת אח שלא היה בעולמו, ואין קידושין תופסים בחייו
68 כריתות. ורבינא – וכשיטת מי היא אסורה משום כך, פשיטת רבנן
69 האוסרים את אשת ראובן על לוי אפילו שנולד רק לאחר שייבמו
70 שמעון.

71 המייבם אחת מנשי אחיו נאסר בצרותיה, שנאמר (דברים כט) 'אשר
72 לא יבנה את בית אחיו, ודרשו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני
73 בתים. ואף שמצד הסברה יש לו להתחייב כרת, שהרי לאחר
74 שהתייבמה האחת פקעה זיקת המת מצרתה והרי היא כאשת אח
75 שלא במקום מצוה, מכל מקום ניתקת הכתוב האמור מכרת
76 והעמידה רק באיסור עשה ולא בחיוב כרת.
77 הגמרא מביאה מחלוקת בדיון שאר אחי המייבם: איתמר, רבא על
78 רבקה שנפלה לו מאחיו, ואחר כך בא אחד מן שאר האחין על
79 צרתה, פליגי בה – נחלקו רב אחא ורבינא בדינן. חד מהם אמר,
80 הרי הוא חייב בכרת. שכן לא נאמר הניתוק לעשה אלא במייבם
81 עצמו, אבל בשאר האחים חוזר חיוב כרת של אשת אח שלא
82 במקום מצוה. ויהי אומר, אף שאר האחים אינם עוברים אלא בפעשה
83 של 'בית אחד הוא בונה ולא שני בתים'.

84 הגמרא מפרשת את טעם מחלוקתם: מאן דאמר ששאר האחים הם
85 בכרת על צרת היבמה, סובר פריש לקיש המחייב את שאר האחים
86 על החלוצה בכרת. שלשיתו אין החולץ חולץ בשליחות כל
87 האחים, ועל כן רק הוא בכלל הניתוק ללאו של 'שוב לא יבנה'
88 ולא האחים, והוא הדין ביבום שאינו מייבם בשליחות כל האחים,
89 ועל כן רק המייבם בכלל הניתוק לעשה של 'בית אחד הוא בונה'
90 ולא האחים. ומאן דאמר שאף שאר האחים עוברים על הצרה רק
91 בפעשה, סובר פריש יוחנן הפוסט בחלוצה אף את שאר האחים
92 מכרת משום שחולץ בשליחות כל האחים, והוא הדין שמייבם
93 בשליחות כולם, ועל כן כולם נכללים בניתוק האמור ונפטרים
94 מכרת.

95 אשה שקינא לה בעלה ואמר לה אל תסתרי עם פלוני, והלכה
96 ונסתרה עמו, הרי היא אסורה על בעלה מספק באיסור עשה של
97 'נטמאה', עד שתבדק על ידי המים המרים. וכן הוא בספק סוטה
98 שאין ידוע בודאי שזינתה. אבל סוטה ודאית שיש עדים שזינתה
99 אסורה על בעלה לעולם, ואם מת בלא בנים היא אסורה ליבום
100 על אחיו.

101 הגמרא מביאה את שיטת רב בדין צרת סוטה: אמר רב יהודה אמר
102 רב, צרת סוטה ודאית אסורה ביבום ופטורה מחליצה, כמו הסוטה
103 עצמה. ואף שסוטה אינה מחייבי כריתות של עריות, שהרי אף על
104 בעלה אינה אסורה באיסור כרת, מכל מקום מוטאא פתיב בה
105 פעריות, שנאמר בה (במדבר ה יא) 'ונסתרה והיא נטמאה', ואף
106 בעריות נאמר (ויקרא יח כד) 'אל תטמאו בכל אלה', ועל כן יש
107 לדרוש מגזירה שוה 'טומאה טומאה' שדינה כעריות הפטורות
108 צרותיהן מיבום וחליצה.

109 הגמרא מביאה קושיא על דברי רב: פתיב רב חקדא, שנינו להלן
110 (ספ) האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד ואמר לה מת
111 בעלך, והתירוה בית דין להנשא ונישאה לאחר, ואחר כך בא
112 בעלה, מן התורה מותרת לחזור לבעלה הראשון, לפי שנישאה
113 לשני ברשות בית דין והרי היא כאנוסה שאינה נאסרת על בעלה,
114 אלא שקנוסה חכמים שתצא מזה ומהו משום שלא בדקה היטב
115 שאכן מת. ואם מת בעלה הראשון קודם שגירשה, אחיו חולצים
116 לה אבל לא מייבמים. רבי שמעון אומר, אם מת הראשון היא

יבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קעא רש"י

קשיא – לרב ששת דשנייה הכי. רב אשי סבר לה כריש לקיש – דאמר בברת, וסיפא ניהא. ומתריץ לה – לרישא דברייתא דקתני צריך חליצה – באזים שנוולד לאחר חליצה וקדושין של שני, וברבי שמעון, דאמר: ייבם ולבסוף נולד לא מהניא נפילתה מן הראשון למהוי עלה אשת אחיו שלא היה בעולמו, הלכך זיקת ההיא נפילה לא אסרה לה עליה דהאי, הואיל וכשנולד כבר קדשה זה.

רבינא סבר לה כרבי יוחנן – דאמר: חיבי לאוין ניהו, ורישא ניהא. ומתריץ לסיפא דקתני אין לה עליו כלום – באחין שנוולד לאחר כמאן, וברבנא דאמרי אשת אחיו שלא היה בעולמו היא, ולא תקשי רישא לסיפא. חילודים – שנוולד אחר קדושין של זה, ולא איתסרא עליהו בחליצתה, דהא זיקה קמיינת לא רמאי קמיהו לייבומי. ומשום אשת אחיו שלא היה בעולמו – לא מיתסרא, כרבי שמעון, דאמר ייבם ולבסוף נולד שריא. עמד אחד מן הגולדים – שהיו בשעת חליצה ראשונה. אין לה עליו כלום – כריש לקיש, דאמר האחין חיבינן על החלוצה ברת. עמד אחד מן חילודים – אחר חליצה, או אפילו אחר קדושין, וכשמות זה החולץ קדשה אחרו ילוד, אין לה עליו כלום. ולא משום חליצה, אלא משום דהויא אשת אחיו שלא היה בעולמו מנפילה ראשונה. כמאן רבינא – דאמרי: אפילו ייבם ולבסוף נולד אסירא. בעשה – בית אחד הוא בונה, ואין בונה שני בתים, ולא הבא מכלל עשה – עשה. מאן דאמר בעשה כרבי יוחנן – דאמר אידו שליחותא דאחין קעביד, וכי היכי דלדידה הויא צרה בעשה – לאזים נמי הויא בעשה. ומאן דאמר בברת כריש לקיש – דאמר לאו שליחות דאזים קעביד. הלכך, הוא נידו דקאי עלה בעשה, אבל אזים כדקיימי קיימי – באיסור אשת את. צרת סוטה אסורה – היה נשוי שתי נשים וינתה האחת תחתיו, יש עדים, ומת בלא בנים – היא וצרתה פטורות אף מן החליצה. מאי טעמא – טומאה כתיב בה, ונסתרה ודיא

נטמאה (במדרב ה). בעריות – דכתיב: "אל טמאו בכל אלה" (ויקרא יח). ביאתה או חליצתה וכו' – האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעליך, ונשאת, ואחר כך בא בעלה – תחלץ מזה ומוזה. מתו – אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין. רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת היא לכתחלה את צרתה, שהרי היא כשאר נשים לגבי ייבם, דלא קטסה רבנן מיבם, דודאי שריא ליה, שאנסה היתה, ששמעה שמת. אלמא: נבעלה תחת בעלה – שריא צרתה לייבם, ואפילו רבנן לא פליגי ארבי שמעון אלא בדידה, אבל בצרתה – מודה. סוטה דאורייתא – שינתה, והתורה אסרה בה. ואת אמרת לי סוטה דרבנן – דהא מדאורייתא שריא, נשית ע"פ בית דין בעד אחד, ואנסה היא ורחמנא שריא, דכתיב (במדרב ה): "ועד אין בה", תרי אלא אחד, והיא לא נתפסה" אסורה, הא נתפסה מותרת, ורבנן הוא גזרו בה כי היכי תדיקוד שפיר שמת בעלה עד שלא תנשא. ודקארי לה מאי קארי לה – הא לא אמר רב אלא בסוטה דאורייתא. דכתיב בה טומאה. קסבר – האי דפרקי: כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואי סוטה דאורייתא היא וצרתה אסורה – הכי נמי הוה אסרי רבנן צרה מייבום, ומצריב לה חליצה. נבנשה עמו – המקנא לאשתו, ואמר לה: אל תסתרי עם איש פלוני. לביתה – לבעלה, שמא ונתנה. שרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה. ואם כהנת בעד אחד, אסורה בתרומה, כדילף ממסכת סוטה (כתא). "נטמאה" "נטמאה" ו"נטמאה", שלש פעמים: אחד לבעל, ואחד לבעול, ואחד לתרומה.

ולא

מאן אחין הגולדים – אומר רבינו יצחק דגולדים קרי לאותן העתידין להולד. בלשון התלמוד, כדאמרין בפרק "ארבעה נדרים" (גדרים ל.ב) למימרא דגולדים העתידים משמע: ובסוף פרק קמא דגיטין (י.ג.ב) קאמר: אלא מעתה הקנה לגולדים דלא הוה בשעת מתן מעות, הכי נמי כרבי. צריכה – חליצה מן האחין – מתייבמת אינה, מנאחר דאסירה לבעלה, דהשתא במותר לה אסורה – באסור לה לא כל שכן.

כמאן כרבנן – הוה מצי לאוקמי כרבי שמעון. כגון שנוולד קודם שקדשה. אלא ניהא ליה לאוקמי כרבנן, ונולד אפילו אחר שקדשה. חד – אמר בעשה – כן גרסת הקונטרס. ופירש בקונטרס משום דדרשינן: בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים, ולא הבא מכלל עשה – עשה. וקשה: כיון דאיצטריך קרא לגופיה, שלא ייבם את שתיקה, מנלן דאחיה קרא לנתקו מכלל ברת בלא? ואמר רבינו תם, דגרסינן חד אמר בלא. וכן פירש רבינו חננאל, דכשיבם אחת קאי אצרה בלא יבנה, דקיינא בצרה כיון שלא בנאה – שוב לא יבנה אותה. וכן האחים לא קיימא עלה אלא בלא לרבי יוחנן. וגרסינן שפיר: חזר ובה הוא או אחד מן האחין על צרתה. אבל לפירוש הקונטרס דגרסינן בעשה – לא פליגי אלא באחין, אבל אידו – לכולי עלמא בעשה. צרת סוטה אסורה – לאו דזקא אסורה, דאף מחליצה פטורה, כדפירש בקונטרס.

ודוקא סוטה ודיא, אבל סוטה – ספק בעי חליצה, כדמייני בסמוך. וקרא ד'נסתרה ודיא נטמאה' – נבעלה ודיא איירי, כדמסיק לקמן. אבל סוטה ספק לא כתב בה טומאה. ואם תאמר: והא תנן נבנשה, עמו לבית הסתר אסורה לביתה ואסורה לתרומה, ודרשינן בפרק "כשם" (סוטה כח.א), שלשה פעמים "ונטמאה" כתיב, אחד לבעל ואחד לבעול ואחד לתרומה ויש לומר: דלא אסרה הכתוב אלא משום ספק, שמא נבעלה ונטמאה, ולשלם לא כתב טומאה אלא על ודיא נבעלה. ואם תאמר: כיון שלא נכתב שם טומאה אלא על

הדיא – אמאי אסורה לביתה ולתרומה? ויש לומר: דעשה ספק כודאי כדאמר בפרק "כשם" (שם): אם נטמאה למה שותה, ואם לא נטמאה – למד נשקף: מניד לך הכתוב חששך אסורה כודאי. ולהכי ספק סוטה בעיא חליצה, דדוקא להחמיר עשה הכתוב ספק כודאי, ולא להקל לפטרה בלא חליצה. ולמאי דפרישית לעיל (ג.ב דיבור המתחיל "לפי") דלמסקנא דשמעתין טומאה כעריות כתיב בה, דאמר רב, היינו במקום לאו – ניהא, דההוא טומאה לא כתיבא אלא על ודיא נבעלה. אבל מכל מקום קשה: כיון דסוטה ודיא חשיב לה רב כעורה, אם כן סוטה ספק הוה לה ליחשב כספק עורה, ואם כן היכי פריך ותתייבם ייבומי. רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה כו' – ואם תאמר: ואמאי לא מקשה מתנא קמא, דאמר אחיו של זה ואחיו של זה חולצין, ולרב לא בעינן חליצה? ויש לומר: דהא אתי ליה שפיר דחולצת. דמדאורייתא בעיא חליצה, דסוטה דרבנן היא. ולא פריך מרבי שמעון אלא משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, והיה לנו לאוסרה להתייבם. ואם תאמר: ודלמא רבי שמעון לא קאמר אלא בדדיעבד פוטרת צרתה, אבל לכתחלה לא? ואמר רבינו יצחק בדדיעבד מודה תנא קמא, דלא אשכחן דפליגי. והא דלא נקט אחיו של ראשון רצה חולץ רצה מייבם, דמשמע לכתחלה – אמר רבינו יצחק: דמילתא אגב אורחיה קא משמע לן, דאף על גב דאיכא צרה דשייך בה ייבום טפי – אפילו הכי ביאתה או חליצה שלה פוטרת לכתחלה צרתה. ודלמא דתקן ליה לפטרה, נדיאא באשנתו ויש לומר: ואם תאמר: לרב חסדא, שרצה לדיקוד דסוטה דאורייתא שריא, תקשי ליה מתניתין דפרק קמא דסוטה (ב.א. ו.א.) דמייני בסמוך, דספק סוטה אינה מתייבמת! ויש לומר: דהוה אמינא דהא דקתני שאין מתייבמת – היינו מדרבנן, אף על גב דחתם מוכח דאסירא מדאורייתא – מכל מקום מכח משנה עצמה אין להוכיח עליו כלום. ועוד אמר רבי יצחק: דדוקא לרב פריך, דמשוי ליה כעורה לסוטה דאורייתא. ופטורה אף מן החליצה. ולכן, בסוטה דרבנן סברא היא דיש לאוסרה להתייבם, אבל בהדיא דסוטה, דספק סוטה חולצת – אין תימה אם נאמר דבסוטה דרבנן אפילו מתייבמת. ועוד פירש רבינו יצחק: דלרבי שמעון אסורה להתייבם לכתחלה, מדרקתני סיפא: ואין חולד ממור. דאי שרי לייבם לכתחלה – פשיטא דאין חולד ממור. ועוד: בירושלמי קרא לההיא דרבי שמעון חליצה פסולה, ואם היתה מותרת להתייבם – חליצה כשרה היא. ופריך מיהא דקאמר רבי שמעון דפוטרת צרתה, דכיון דאמר בסוטה דאורייתא דלאו בת חליצה וייבום היא – בסוטה דרבנן אין לחליצה להחליט לשווי צרתה. וכי תשאי: ממה נפשך תועיל, דאם חשיבא כסוטה גמורה צרתה נמי לא בעי חליצה, ואי לא חשיבא כסוטה – אם כן שפיר פטרה צרתה, דמסתבר ליה להתלמוד דכיון דרמאי לסוטה דאורייתא חליצתה במאן דליתא, ואין

לה לפטור צרתה.

לרבות

לרבות סוטה שנטתרה — ואם תאמר: ודכתיב מפקי רבנן קרא מפשיטתה: דפשיטתה דקרא במחזיר גרושתו כתיבו ויש לומר: דלא מסתבר להו למיקרי טומאה לנישואי גרושה, כיון דבעלתה היתר היא.

מאי נטתרה נבעלה — ואם תאמר: וכיון דלא כתיב לאו בסוטה ספק, אמאי אמר בסוטה (ו.א.) דאם בא עליה בעלה בדרך לוקה?

ויש לומר: דלחומרא עשה הכתוב ספק בודאי, כדפרישית לעיל.

הויה ואישות כתיב בה — פירש בקונטרס: דההוא ענינא במחזיר גרושתו כתיב. ותימא: דפשיטא דבמחזיר גרושתו איירי קרא, ואפילו רבנן לא פליגי ונראה לרבי שמעון בן אלעזר לפרש: דהויה ואישות כתיב בה, פירוש: א"ר הוטמאה דכתיב: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה" — אלמא במחזיר גרושתו איירי, ד"אחרי אשר הוטמאה" — א"להיות לו לאשה" קאי, דבסוטה לא שייך הויה ואישות, שהרי לא גירשה מעולם.

צרתה מהו — היא גופה לא מביעי ליה, דלרבי יוסי בן כיפר — ודאי פטורה מן החליצה מיהיבום, דטומאה כתיב בה בעריות. ולרבנן נמי, היא גופה פשיטא וחלוצת ולא מתייבמת. דאפילו אם תמצא לומר כיון דאיתעקר איתעקר — אינה מתייבמת מקל וחומר: דהשתא במותר לה נאסרה, באסור לה לא כל שכן! ואם תמצא לומר נמי דאין מקרא יוצא מידי פשוט — אין לפטרה מן החליצה, כיון דעיקר קרא טומאה בסוטה כתיב ולא במחזיר גרושתו, משום דלא מסתברא ליה דלא אלים קל וחומר למדודי צרה. כדפרישית לעיל. וכן משמע לקמן דקאמר: אלא או היא או צרתה חולצת, ובעי למיפשט דלרבנן אין מקרא יוצא מידי פשוט, ואפילו הכי אין פטרתה מחליצה, כדפרישית. אבל צרתה בעי לרבי יוסי בן כיפר אם פטורה מן החליצה, או אפילו מתייבמת. ולרבנן בעי אי מתייבמת, דפשיטא ליה דלא אלים קל וחומר למדודי צרה. או חולצת ולא מתייבמת משום דאין מקרא יוצא מידי פשוט.

אמר ליה תניתה — למיפשט בעיא קמיתא הוא דאתא. דלאיכא דאמר דפשיטא ליה לרבנן כיון דאיתעקר איתעקר — איכא למימר דאתאי כרבנן.

או היא או צרתה — אף על גב דחליצה פסולה צריך לחזור ועל כל האחין — היינו דוקא כגון חלץ לאחיות, דלא נפטרו צרות. וכן חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה, דהורע הויקה וקלשה לה. אבל בשאר דוכתי, דאף על גב דאסורה להתייבם, כיון שהויקה שלמה — פטורה.

לאו תרוצי קא מרתבא בן תריץ הכי — תימא: במאי מתרץ לה? דאף על גב דבעי למימר או היא או צרתה — שייך למתני שפיר היא וצרתה, כמו חלץ ועשה בה מאמר. ובפרק "נערה בגדרים (סו.ב.) דקתני: אביה ובעלה מפירין נדריה, איצטרך למתני סיפא: הפר האב ולא הפר הבעל הפר הבעל, ולא הפר האב, אין מופר, דלא תימא אביה ובעלה — אביה או בעלה קאמר. **מי** אלים קל וחומר למדודי לצרה — לאוסרה לייבום קא מיבעיא ליה. דלפטרה מן החליצה לא מהני קל וחומר אפילו ליהא

ולא מתייבמת! [אמר לך רב]: אמינא לך אגא סוטה ודאי. ואמרת לי את סוטה ספק! ומאי שגא סוטה ודאי מאי מעמא, משום דכתיב בה טומאה - סוטה ספק נמי טומאה פתיבא בה! דתניא: רבי יוסי בן כיפר אמר משום רבי אלעזר: המחזיר גרושתו מן הנישואין - אסורה, מן האירוסין - מותרת, משום שגאמר: "אחרי אשר הטמאה", וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו - אסורה. אלא מה אני מקיים "אחרי הטמאה" - לרבות סוטה שנסתתרה. ומאי נסתתרה - נבעלה, ואמאי קרי ליה נסתתרה - לישגא מעליא נקט. נבעלה, טומאה בהדיא פתיב בה "ונסתתרה והיא נטמאה"! למיסק עליה בלאו. ורבי יוסי בן כיפר לאו בסוטה לית ליה, ואפילו גאי נמי. מאי טעמא - הויה ואישות פתיב בה. בעא מיניה רב יהודה מרב שששת: המחזיר גרושתו משניסת, ומת, צרתה מהו? אליבא דרבי יוסי בן כיפר לא תיבעי לך, כיון דאמר רבי יוסי בן כיפר טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא - צרתה פמותרת. ואי משום דכתיב בה "תועבה היא", היא תועבה ואין בגיה תועבין - הא צרתה תועבה. כי תיבעי לך - אליבא דרבנן, אף על גב דאמר רבנן טומאה בסוטה הוא דכתיב - אין מקרא יוצא מידי פשוט, או: דלקא, כיון דאיעקר - איעקר? איכא דאמרי: אליבא דרבנן לא תיבעי לך, כיון דאיתעקר - איעקר. כי תיבעי לך - אליבא דרבי יוסי בן כיפר, מאי? אף על גב דאמר רבי יוסי בן כיפר טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא - מיטע רחמנא "היא תועבה" ואין צרתה תועבה, או דלקא: היא תועבה ואין בגיה תועבין, הא צרתה - תועבה! אמר ליה, תניתה: היתה אחת בשרה ואחת פסולה, אם היה חולץ - חולץ לפסולה, ואם היה מייבם - מייבם לבשרה. מאי בשרה ומאי פסולה? אלימא בשרה - בשרה לעלמא, פסולה - פסולה לעלמא, כיון דלדידיה חויה מאי נפקא ליה מיניה? אלא לאו: בשרה - בשרה ליה, פסולה - פסולה ליה. ומאי ניהו - מחזיר גרושתו. וקתני: ואם היה מייבם - מייבם לבשרה! לא, לעולם בשרה - בשרה לעלמא, פסולה - פסולה לעלמא, דאמר רב יוסף. משום דרב יוסף, פאן שגא רבי: לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם. תא שמע: המחזיר גרושתו משנישאת - היא וצרתה חולצת היא. וצרתה סלקא דעתך? [אלא] אימא: או היא או צרתה. ולאו תרוצי קמתרצת לה? תריץ הכי: והיא חולצת, צרתה - חייא בר אבא, רבי יוחנן בעי: המחזיר גרושתו משניסת, צרתה מהו? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי לך היא גופה! היא גופה לא קמיבעיא לי, דאמרינן: קל וחומר, פמותרת לה אסורה, באסור לה - לא כל שכן! כי קא מיבעיא לי - צרתה מאי? מי אלים קל וחומר למדודי צרה, או לא? רב נחמן בר יצחק מתני הכי: אמר רבי חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן: המחזיר גרושתו משניסת מהו? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי לך צרתה? צרתה לא קמיבעיא צרה. אלא, כי קמיבעיא לי - היא גופה מאי, מי אלים קל וחומר במקום מצוה, או לא?

ולא מתייבמת — טעמא מפרש בפרק קמא דסוטה. [קתני מיהא] חולצת, קשיא לרב. מן הנישואין — משניסת לאחר, ומת או גירשה. אסורה לחזור — לראשון. מן האירוסין — שנתאסרה לאחר, ומת, מותרת לחזור לראשון. הוטמאה — ונבעלה. אחת זו ואחת זו הראשון אשר שלחה וגו'. ורבי יוסי — דמוקי כולה קרא במחזיר גרושתו. לאו בסוטה — המונה תחת בעלה לית ליה, ואפילו פשיטא לן דנאי. מאי מעמא הויה ואישות כתיב בה — באותה הנאסרה לבעלה יש בה הויה, דכתיב: "והיתה לאיש אחר", אישות דכתיב: "או כי ימות האיש האחרון, לא יוכל בעלה הראשון, משניסת לאחר על ידי קידושין ואישות, ובגון דגירשה הראשון, הוא דקאי קמא ב"לא יוכל", אבל מונה תחתיו — לא. צרתה מהו — להתייבם צרתה כמותרת, וגמיר טומאה מעריות. ואי משום דכתיב בה "תועבה היא" — דמשמע מיעוטא: "היא" ולא צרתה, איכא למדרש מיעוטא אבניה, דאין בתה דימנו פסולה לכוונה. היתה אחת בשרה — מי שנפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. היתה אחת כשרה ואחת פסולה וכו'. בשרה לעלמא — מייבמת וכשרה לכוונה. פסולה לעלמא — כגון שהיתה גרושה או חלוצה מבעל אחר, ופסולה לכוונה. כיון דלדידיה חויה — דהוא ישראל. מאי נפקא ליה מינה — הי דליבעי לחלוץ, ואי בעי לייבם — הי דליבעי לייבם. פסולה לעלמא — וכשרה לעלמא לכל העולם. ומאי ניהו — כגון שהחזיר גרושתו ולאו אשה אחת ומת, דהוי הגרושה פסולה לזה שאינה ראויה לאחיו. ואשמועינן דאף על גב דכתיב בה טומאה — צרתה כשרה, דכתיב "היא תועבה". דאי שאר חייבי לאוק, כגון אלמנה לבדן גדול וגרושה לבדן הדיוט — מאי אתא לאשמענן? פסולה לעלמא — לכוונה. פאן שגא רבי — במשנה זו, דקתני חולץ לפסולה, למתנו רבי — איש שפך אדם מי בורו אף על פי שאין צריך להם, ואחרים צריכים להם, כגון הכא, מכיון דיכול לחלוץ לפסולה ותפטר הכשרה — לא יחלוץ לכשרה ויפסלנה לכוונה. והא רבי יוסף בפרק "החולץ" (יבמות מד.) עלה דהא משנה. היא וצרתה סלקא דעתך — חליצה לתרייהו למה ליה? צרתה מהו — לייבום. במותר לה — בעלה, שמת נאסרה תחלה כשנשאת לשני, וחזר הראשון והחזירה באסור, ולמחר מת. באסור לה — כגון יבמה, לא כל שכן. מי אלים קל וחומר — האי קל וחומר דאמרן במותר לה נאסרה.

אמר

ולא מתייבמת! [אמר לך רב]: אמינא לך אגא סוטה ודאי. ואמרת לי את סוטה ספק! ומאי שגא סוטה ודאי מאי מעמא, משום דכתיב בה טומאה - סוטה ספק נמי טומאה פתיבא בה! דתניא: רבי יוסי בן כיפר אמר משום רבי אלעזר: המחזיר גרושתו מן הנישואין - אסורה, מן האירוסין - מותרת, משום שגאמר: "אחרי אשר הטמאה", וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו - אסורה. אלא מה אני מקיים "אחרי הטמאה" - לרבות סוטה שנסתתרה. ומאי נסתתרה - נבעלה, ואמאי קרי ליה נסתתרה - לישגא מעליא נקט. נבעלה, טומאה בהדיא פתיב בה "ונסתתרה והיא נטמאה"! למיסק עליה בלאו. ורבי יוסי בן כיפר לאו בסוטה לית ליה, ואפילו גאי נמי. מאי טעמא - הויה ואישות פתיב בה. בעא מיניה רב יהודה מרב שששת: המחזיר גרושתו משניסת, ומת, צרתה מהו? אליבא דרבי יוסי בן כיפר לא תיבעי לך, כיון דאמר רבי יוסי בן כיפר טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא - צרתה פמותרת. ואי משום דכתיב בה "תועבה היא", היא תועבה ואין בגיה תועבין - הא צרתה תועבה. כי תיבעי לך - אליבא דרבנן, אף על גב דאמר רבנן טומאה בסוטה הוא דכתיב - אין מקרא יוצא מידי פשוט, או: דלקא, כיון דאיעקר - איעקר? איכא דאמרי: אליבא דרבנן לא תיבעי לך, כיון דאיתעקר - איעקר. כי תיבעי לך - אליבא דרבי יוסי בן כיפר, מאי? אף על גב דאמר רבי יוסי בן כיפר טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא - מיטע רחמנא "היא תועבה" ואין צרתה תועבה, או דלקא: היא תועבה ואין בגיה תועבין, הא צרתה - תועבה! אמר ליה, תניתה: היתה אחת בשרה ואחת פסולה, אם היה חולץ - חולץ לפסולה, ואם היה מייבם - מייבם לבשרה. מאי בשרה ומאי פסולה? אלימא בשרה - בשרה לעלמא, פסולה - פסולה לעלמא, כיון דלדידיה חויה מאי נפקא ליה מיניה? אלא לאו: בשרה - בשרה ליה, פסולה - פסולה ליה. ומאי ניהו - מחזיר גרושתו. וקתני: ואם היה מייבם - מייבם לבשרה! לא, לעולם בשרה - בשרה לעלמא, פסולה - פסולה לעלמא, דאמר רב יוסף. משום דרב יוסף, פאן שגא רבי: לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם. תא שמע: המחזיר גרושתו משנישאת - היא וצרתה חולצת היא. וצרתה סלקא דעתך? [אלא] אימא: או היא או צרתה. ולאו תרוצי קמתרצת לה? תריץ הכי: והיא חולצת, צרתה - חייא בר אבא, רבי יוחנן בעי: המחזיר גרושתו משניסת, צרתה מהו? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי לך היא גופה! היא גופה לא קמיבעיא לי, דאמרינן: קל וחומר, פמותרת לה אסורה, באסור לה - לא כל שכן. כי קא מיבעיא לי - צרתה מאי? מי אלים קל וחומר למדודי צרה, או לא? רב נחמן בר יצחק מתני הכי: אמר רבי חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן: המחזיר גרושתו משניסת מהו? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי לך צרתה? צרתה לא קמיבעיא צרה. אלא, כי קמיבעיא לי - היא גופה מאי, מי אלים קל וחומר במקום מצוה, או לא?

אמר

במדות דף יא עמוד ב בלי תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קעג

דאָטעקער מקרא מידי פשוט, איַעקער לגמרי, ולא נאמרה בה
טומאה כלל. כי תיבֿעי לָהּ, אֵלֶיָּבָא דְרַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפּוֹר, מַאי – מה
דינה. האם אף על גב דאָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפּוֹר ש'טומאה' בְּמַחְזִיר
גְּרוּשָׁתוֹ, הוּא דְבִתְיָבָא, מכל מקום אינה פוטרת את צרתה, משום
שְׂמִיעַת רַבִּי יוֹסִי וכתב שדווקא 'היא תועבה', ואולם אין צָרָתָה
תועבה על היבם. או דלמָא, המיעוט נאמר רק על בתה, ש'היא
תועבה' וְאֵין בְּנִיָּה תוֹעֲבִין, הָא (אבל) צָרָתָה תוֹעֲבָה.
הגמרא מביאה ראייה לפשוט ספק זה: אָמַר לִיה רב ששת לרב
יהודה, תְּנִיתוּהָ – שנינו את דינה של זו במשנה להלן (מד), מי
שהיה נשוי שתי נשים ומת, ביאתה או חליצתה של אחת מוֹתֵן
פוטרת את צרתה. ואם הָיְתָה אחת מוֹתֵן בְּשָׂרָה וְאֶחָת מוֹתֵן בְּסוּלָה,
אִם הָיָה היבם חוֹלֵץ, הוּא חוֹלֵץ לְפִסּוּלָה, וְאִם הָיָה מֵיִבָּם, הוּא מֵיִבָּם
לְבִשְׂרָה. מפרשת הגמרא: מַאי בְּשָׂרָה וּמַאי בְּסוּלָה, אֵלֶיָּבָא
שהבְּשָׂרָה היא בְּשָׂרָה לְעֵלְמָא וּמוֹתֵרֵת לכהן, והבְּסוּלָה היא בְּסוּלָה
לְעֵלְמָא כגון גרושה או חלוצה שאסורה לכהן, הלא יקשה, בִּין
דְּלִדְרִיָּה חִוּיָא – שליבם שאינו כהן היא ראויה, מַאי נִפְקָא לִיה מִיָּנָה
איזו הוא מֵיִבָּם, הלא שתיקן ראיות לו. אֵלָּא לֹא 'בְּשָׂרָה' בְּשָׂרָה
לִיה לבעל שמת, וְהַבְּסוּלָה' בְּסוּלָה לִיה, וּמַאי נִיהוּ (ומי היא זו),
מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שאסורה לבעלה. וְעַל צִרְתָּה קִתְּנִי וְאִם הָיָה מֵיִבָּם
מֵיִבָּם לְבִשְׂרָה, וּמוֹכַח מַדְבְּרִי הַמְּשַׁנָּה שִׁצְרַת מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ
מתייבמת.
דוחה הגמרא: לֹא לִכְךָ כוונת המשנה, אלא לְעוֹלָם בְּשָׂרָה היא
אשה שבְּשָׂרָה לְעֵלְמָא וּמוֹתֵרֵת לכהונה, והבְּסוּלָה היא בְּסוּלָה
לְעֵלְמָא ואסורה לכהונה. ומה דְּקָאָמַרְתָּ להקשות, בִּין דְּלִדְרִיָּה
חִוּיָא (הן ראיות) מַאי נִפְקָא לִיה מִיָּנָה איזו מוֹתֵן יִיבָם או יחלוץ, יֵשׁ
לומר שהוא משום דְּרַב יוֹסִי. דָּאָמַר רַב יוֹסִי, כָּאֵן שָׁנָה רַבִּי, לֹא
יִשְׁפּוֹד אִדָּם מִי בּוֹדוֹ וְאַחֲרֵים בְּיָיִבִים לָהֶם. שבשעה שהוא מוציא
את נשי אחיו מלפניו על ידי חליצה, יֵשׁ לוֹ להמנע ככל שיוכל
מלפסול אותן לאחרים. על כן כשהוא יכול לחלוץ לפסולה שבין
כך אסורה לכהונה, אין לו לחלוץ לבשירה ולפסולה לכהונה.
אבל אם בא לייבם מֵיִבָּם איזו מוֹתֵן שִׁרְצָה, ומה ששנינו 'מֵיִבָּם
לכשרה' היינו אף לכשירה.

הגמרא פושטת את הספק ממקום אחר: תָּא שְׂמַע, הַמְּחִיר גְּרוּשָׁתוֹ
בְּשִׁנְיָתָהּ לאחר ומת, הָא וְצָרָתָה חוֹלֶצֶת. מפרשת הגמרא: וכי הִיא
וְצָרָתָה חוֹלֶצֶת סָלָא דְעָתָה, והרי אינו חוֹלֵץ אלא לאחת. [אֵלָּא]
אֵימָא אוּ הִיא אוּ צָרָתָה חוֹלֶצֶת. וּמוֹכַח מִכָּאֵן שאף הצרה חולצת
ואינה מתייבמת.

דוחה הגמרא: וכי לֹא תְּרוּצִי קְמַתְרָצָת לָהּ לגירסת הבריייתא
ושניית אותה, ואם כן מִנֵּן שֵׁשׁ לְגֵרוּס בַּה 'היא או צרתה חולצת',
תְּרִין ותגרוס רַבִּי, 'היא חוֹלֶצֶת, וְצָרָתָה או חוֹלֶצֶת או מְתִיבָמָת'.
הגמרא מביאה ספק זה באופן אחר: אָמַר רַבִּי חִיָּיָא בַר אֲבָהוּ, רַבִּי
יוֹחָנָן בֶּעֲ, הַמְּחִיר גְּרוּשָׁתוֹ מְשִׁנִּיתָ, לחכמים שלא נכתבה בה
'טומאה' צָרָתָה מהו שתתייבם. אָמַר לִיה רַבִּי אֲמִי, מדוע הנך
מסתפק רק בצרתה, וְתִבְעִי לָךְ גם על הגרושה עצמה, הָאִם הִיא
גוֹפָה מוֹתֵרֵת בִּיבוּם. השיבו רבי יוחנן: הִיא גוֹפָה לֹא קְמִיבְעָא לִי
שהיא אסורה בִּיבוּם, משום דָּאָמַרְנִין קַל וְחוֹמֶר, אִם בְּעֵלָהּ שהיה
מוֹתֵר לָהּ עד שנישאת לאחר, הִיא נַעֲשִׂית אֲסוּרָה כשנישאה לאחר,
בִּיבָם שהוא אֲסוּר לָהּ בחי בעלה באיסור אשת אח, לֹא כֹל שָׁבִין
שתיאסר לו כשם שנאסרה על אחיו. בִּי קָא מִיבְעָא לִי, בְּצָרָתָה.
מַאי דינה, מִי (האם) אֵלִים כּוֹרֵשׁ שֶׁל קַל וְחוֹמֶר או אף לְמִדְתֵּי צָרָה
מִיבוּם, או שמא לֹא מוֹעִיל הַקַּל וְחוֹמֶר אֵלָּא לַהּ ולא לצרתה.
הגמרא מביאה את הנידון האמור באופן אחר: רַב נְחֻמִּי בַר יִצְחָק
מִתְּנִי רַבִּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיָא בַר אֲבָהוּ, בְּעִי רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְּחִיר גְּרוּשָׁתוֹ
מְשִׁנִּיתָ, מהו שתתייבם היא עצמה. אָמַר לִיה רַבִּי אֲמִי, וְתִבְעִי לָךְ
גם על צָרָתָה הָאִם היא מוֹתֵרֵת בִּיבוּם. השיבו רבי יוחנן: עַל צָרָתָה
לֹא קְמִיבְעָא לִי אלא ודאי מוֹתֵרֵת, משום דָּלָא אֵלִים קַל וְחוֹמֶר זֶה
לְמִדְתֵּי צָרָה. אֵלָּא בִּי קְמִיבְעָא לִי, הִיא גוֹפָה מַאי, מִי אֵלִים קַל
וְחוֹמֶר בְּמִקּוֹם מְצִיָּה וּבְכוּחוֹ לְדוּחַת מְצוֹת יוֹבֵם, או דלמָא לֹא אֵלִים
קַל וְחוֹמֶר לְדוּחַת מִיבוּם.

וְלֹא מְתִיבָמָת לוֹ. ולא כדברי רב הפטרה אף מחליצה.
מתרצת הגמרא: [אָמַר לָךְ רַב], אֵמִינָא לָךְ אָנָּא – מה שאמרת
שהיא פטורה מחליצה, הוּא רַק בְּסוּמָה וְדָא, ש'טומאה' כתיב בה
כעריות, וְכִי אָמַרְתָּ לִי אֵת להקשות עלי מסוּמָה סָפֵק.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: וּמַאי שָׁנָא בְּסוּמָה וְדָא שפטורה
מחליצה, (מַאי מְעָמָא) מְשוּם דְבִתְיָב בַּה לשון 'טומאה' כעריות, אם
כן בְּסוּמָה סָפֵק נִמְי תפטור מחליצה, שהרי לשון 'טומאה' בְּתִיבָא גַם
בַּה. דְּתִנְיָא, רַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפּוֹר אָמַר מְשוּם רַבִּי אֲלֵעָזָר, הַמְּחִיר
גְּרוּשָׁתוֹ לאחר שהיתה לאיש אחר ומת השני או שגירשה, אם
היתה אשתו של השני מן הַנִּשְׁוּאִין, הרי היא אֲסוּרָה לחזור לבעלה
הראשון, אך אם היתה אשתו של השני מן הַאֲדוּסִין בלבד, מוֹתֵרֵת
לחזור לראשון. מְשוּם שָׁנָאָמַר בְּדִין זֶה (דברים כד ד) 'לֹא יוּכַל בְּעֵלָהּ
הָרָאוּשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁלְחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ וגו' אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ,
'וְהוֹטַמָּהּ' היינו נבעלה, אבל כל זמן שלא נישאה לשני ונבעלה
לו עדיין היא מוֹתֵרֵת לחזור לראשון. וְחֻכְמִים אֲמִירִים, אֶחָת זֹאת
שנישאה לשני וְאֶחָת זֹאת שהתארסה לו, אֲסוּרָה לחזור לבעלה
הראשון. אֵלָּא מֵאֲחֵר שֶׁאֵף מִן הַאֲדוּסִין אסורה, מַה אֲנִי מְקַיֵּים
'אֲחֵרֵי אֲשֶׁר הוֹטַמְתָּהּ' לְרִבּוֹת בְּסוּמָה שְׁנִנְתָּהָ עִם פְּלוֹנִי, שהיא
אסורה לבעלה אחרי אשר הוטמאה. הרי שאף בסוטה ספק נכתבה
לשון טומאה, ואם כן תפטור את צרתה מחליצה.
מתרצת הגמרא: הכתוב מדבר רק בסוטה ודאית, וּמַאי 'נִסְתָּרָה'
שהעמידו בה חכמים את הכתוב, זו סוטה שְׁנִנְתָּהָ. וּמַאי קָרִי לִיה
הַתָּנָא 'נִסְתָּרָה', מְשוּם שְׁלִישְׁמָא מַעֲלִיא (נְקִיָּה) נִקְטָא.
מקשה הגמרא: סוטה שבּוֹדִיא נִבְעָלָה הלא 'טומאה' בְּהִדְיָא כבר
בְּתִיב בַּה (במדבר כד יא), וְנִסְתָּרָה וְהִיא נִטְמָאָה, ולשם מה חזר כאן
הכתוב לאסורה על בעלה.
מתרצת הגמרא: חזר הכתוב לאסורה כדי לְמִיקָם עָלָה בְּלֹא –
שאם יבוא עליה בעלה לאחר שזינתה יעבור בלא תעשה וילקה
עליה. מה שאין כן בטומאה שבפרשת סוטה שנכתבה בלשון
עשה, ולאן הבא מכלל עשה הוא עשה, ואין לוקים עליו.
הגמרא מפרשת את שיטת רבי יוסי בן כיפר: וְרַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפּוֹר
המפרש את כל הכתוב במחזיר גרושתו, לֹא בְּסוּמָה לִית לִיה, וְאֵיפִילוּ סוֹטָה שוֹדֵא וְאֵי (זִינְתָה) נִמְי אינה אסורה אלא באיסור
עשה. וּמַאי מְעָמָא של רבי יוסי בן כיפר שאינו מפרש כתוב זה
בסוטה, מְשוּם שְׁהוּיָת וְאִישׁוֹת בְּתִיב בַּה בפרשה על אשה זו, 'וְהוּדִי',
שנאמר (שם פסוק א) 'וְהוּדִיָּה לְאִישׁ אַחֵר', וְאִישׁוֹת, שנאמר (שם פסוק
א) 'אֲשֶׁר לָקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה', ועל כן אי אפשר להעמיד את המשך
הכתוב באשה שזינתה תחת בעלה ולא נישאה לאחר.
הגמרא מביאה ספק בדין גרושה מוחזרת: בְּעָא מִיָּנָה רַבִּי יְהוּדָה
מִרַב שֶׁשֶׁת, הַמְּחִיר גְּרוּשָׁתוֹ מְשִׁנִּיתָ – לאחר שנישאה לאחר ומת
השני או גירשה, וְמַת הַמְּחִיר לוֹ אשה אחרת מלבדה, צָרָתָה מהו
שתתייבם. מפרשת הגמרא: אֵלֶיָּבָא דְרַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפּוֹר לֹא תִבְעִי לָךְ
ספק זה, בִּין דָּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶן כִּיפּוֹר ש'טומאה' שנאמרה באחרי
אשר הוטמאה' בְּמַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ הוּא דְבִתְיָבָא, הרי טומאה כתיב בה
כעריות, ואף צָרָתָה פטורה בְּמוֹתָהּ מִיבוּם וחליצה. וְאִי תֵאמַר
שאינה פוטרת צרתה מְשוּם דְבִתְיָב בַּה 'תועבה היא', וִישׁ לַמַּעַט
שרק היא תועבה ואולם אין צרתה תועבה ליבם, הלא נדרש
מיעוט זה ללמד שדווקא 'היא תועבה' ואולם אין בְּנִיָּה תוֹעֲבִין
לכהונה. שאם נולדה לה בת מבעלה הראשון לאחר שהחזירה
באיסור אין הבת נאסרת להנשא לכהן. הָא (אבל) צָרָתָה תוֹעֲבָה
ליבם. בִּי תִבְעִי לָךְ רַק אֵלֶיָּבָא דְרַבִּי יוֹסִי, הָאִם אֵף עַל גַּב דָּאָמַר רַבִּי
לשון 'טומאה' באחר אשר הוטמאה' בְּסוּמָה הוּא דְבִתְיָבָא, מכל
מקום אין מְקָרָא יוֹצֵא מִיָּד פְּשׁוּטָא, והוא אמור גם במחזיר גרושתו,
ואם כן גם לה יש לפטור את צרתה כעריות. או דלמָא, בִּין דָּאָמַר רַבִּי
הכתוב ממשמעותו ומתפרש בסוטה, אֵיַעקְר לִיה לגמרי מידי
פשוט, ואינו אמור כלל במחזיר גרושתו, ועל כן אין לה לפטור
את צרתה.
הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור הספק האמור: אֵיבָא דָאָמַר,
אֵלֶיָּבָא דְרַבִּי יוֹסִי לֹא תִבְעִי לָךְ שִׁצְרַת הַגְּרוּשָׁה מתייבמת, שכן בִּין

ולראובן בת קטנה ושמה שרה, והשיא ראובן את שרה בתו
ליצחק, וגירש יצחק את שרה וקידש אותה שמעון בקידושי מיאון,
ולשמעון עוד אשה ושמה רבקה, ומת שמעון ונפלה שרה לפני
ראובן אביה ליבום יחד עם רבקה צרתה, ומיאנה שרה באביה
[ציון א], ומכיון שעקרה בכך למפרע את הנישואין שנישאה
לשמעון, יש לומר שאין צרתה ערה ומותרת ביבום, אך מכל
מקום כיון שלא מיאנה שרה בבעלה שמעון בחייו, והיא נראית
כמי שנפלה לפני אביה ליבום, נראית צרתה כצרת בתו ואסורה
לראובן מדרבנן, ומשום כך גזרו לאסור כל צרת ממאנת אפילו
שאינה בת.
מקשה הגמרא: וצרת בתו? מציאנא מי אסירא עליה, וקתני (לעיל ב),
וכל העריות כולן, אם מתו בחייו בעליה, או שמיאנו, או נתגרשו,
צרותיהן מותרות ליבם משום שכבר אינן נשות המת וממילא אין
צרותיהן צרות ערה. מבררת הגמרא את כוונת המשנה: דמיאנה
במאן? במאן? אילימא דמיאנה בפעל בחייו ובשעת נפילה כבר אינן
צרות זו לזו, היינו גרושה, שהרי מיאון בקטנה הוא כגט בגדולה,
ומאחר שכבר שנינו שאם התגרשו העריות צרותיהן מותרות,
לשם מה חזרה המשנה ואמרה שמיאון מתיר את הצרה. אלא לאו
ו-וכי אין? כוונת המשנה לעריות שמיאנו ביבם, שאף שבשעת
נפילה עדיין היו צרות זו לזו מכל מקום אין הצרה אסורה, משום
שהמיאון ביבם עוקר את קידושי המת למפרע, ונמצא שלא היתה
אשת המת מעולם וממילא לא היו מעולם צרות זו לזו. הרי לנו
שאף בתו הממאנת בו לאחר מות בעלה אינה אוסרת את צרתה,
וכל שכן שצרת ממאנת סתם מותרת, ולא כדברי שמואל.
מתרצת הגמרא: לא לכך כוונת המשנה, אלא לעולם מיאנו בפעל
בחייו, ומכל מקום תרי גוונן גירושין הם, וכתבה המשנה כל סוג
בפני עצמו.
מקשה הגמרא: ומאי שנא בי מיאנה הערה בחייו הפעל שצרתה
מותרת ליבם משום דמיאון זה עקרניהו לנשואין ושוב אינן צרות זו
לזו, אם כן בי מיאנה הערה ביבם נמי תהיה מותרת צרתה, שהרי
נשואין קמאי של אחיו המת קא עקרא במיאון זה למפרע, ונמצא
שאשת המת השניה מעולם לא היתה צרתה של ערה זו.
מתרצת הגמרא: אף שנעקרים קידושי הערה למפרע מכל מקום
צרתה אסורה משום הסברא דתני דמי בר יוחנאל. דתני דמי בר
יוחנאל, קטנה שמיאנה בפעל [וציון ב] הרי היא מותרת לאביה, ואף
שאדם אסור בכלתו אף לאחר שהתאלמנה או שהתגרשה מבנו,
מכל מקום המיאון מתירה לו, משום שהוא עוקר את קידושי הבן
למפרע ונמצא שמעולם לא היתה כלתו. אבל אם מיאנה ביבם
[ציון ג] היא אסורה לאביה. אלא – מוכח מכאן כסברא האמורה,
שיש לאסור משום שמשעת הנפילה ליבום היתה נראית כבתו,
מכיון שנישואי הבן הזקיקו אותה ליבום לפני שמיאנה. ואם כן
הבא נמי בצרת בתו ממאנת, אף שעל ידי מיאון הבת ביבם נעקרים
קידושיה למפרע, מכל מקום צרתה אסורה עליו משום נראית
עין, שכן משעת הנפילה נראית צרתה כצרת בתו, משום שקודם
מיאון הבת נחשבו צרות זו לזו, ואם נתיר את צרתה ליבום יבואו
לטעות ולהתיר צרת הערה אף בלא מיאון.
הגמרא מביאה נידון בצרת אילונית: אמר רב אסי, מי שמת בלא
בנים והניח שתי נשים שאחת מהן היא אילונית, האילונית אסורה
ביבום, וכמו כן צרת האילונית אסורה. שנאמר בפרשת יבום (דברים
כד ו), ויהי הנכח אשר תלד, ויש למעט פירוש לאילונית שאינה
יולדת שאינה בכלל מצות יבום, וממילא היא אסורה על היבם
באיסור אשת אח, ולפיכך צרתה היא צרת ערות אשת אח
שפטורה מחליצה בצרת כל העריות.
הגמרא מקשה על דברי רב אסי: מתיב רב ששית, מן התורה אין
יבמה נקנית אלא בביאה. אבל מדרבנן אם קידש היבם את יבמתו
בכסף או בשטר הרי היא מקודשת לו, והם נקראים קידושי מאמר.
ושנינו במשנה להלן (לא), שלשה אחין שהיו נשואין לשלש נשים
נכריות ושאינן אחיות, ומת אחד מהם בלא בנים, ועשה ביה אחיו
השני מאמר, ומת אף הוא בלא בנים קודם שבא עליה, ולו אשה
אחרת מלבדה [ציון ד], הרי אלו [בעלת המאמר וצרתה] חולצות

הגמרא מביאה ראייה לפשוט ספק זה: אמר ר' רב ששת לרב
יהודה, תניתיה – שנינו את דינה של זו במשנה להלן (מד), מי
שהיה נשוי שתי נשים ומת, אם היתה אחת מהן בשירה ואחת מהן
פסולה, אם היתה היבם חולץ, הוא חולץ לפסולה, ואם היתה מיבם,
הוא מיבם לשירה. מפרשת הגמרא: מאי בשירה ומאי פסולה,
אילימא שהבשירה היא בשירה לעלמא ומותרת לכהן, והפסולה היא
פסולה לעלמא כגון גרושה או חלוצה שאסורה לכהן, הלא יקשה,
בין דלדידיה [ליבם שאינו כהן] תוין, מאי נפקא ליה מינה איזו הוא
מיבם. אלא לאו 'בשירה' פסולה ליה לבעל שמת ו'פסולה' פסולה
ליה, ומאי ניהו, הלא היא מחויר גרושה שאסורה לבעלה. וקתני
על צרתה 'אם היתה מיבם מיבם' לשירה, ומוכח מדרבי המשנה
שצרת מחויר גרושתו מתייבמת.
דוחה הגמרא: לא לכך כוונת המשנה, אלא בשירה היא אשה
שכשרה לעלמא ומותרת לכהונה, והפסולה היא פסולה לעלמא
ואסורה לכהונה. ומה דקאמרת להקשות, בין דלדידיה תוין ו-הן
ראויות? מאי נפקא ליה מינה איזו מהן יבם או יחלוץ, יש לומר
שהוא משום דרב יוסף. דאמר רב יוסף, כאן שנה רבי, לא יפשוט
אדם מי בורא ואחרים צריכים להם. שבשעת שהיא מוציא את נשי
אחיו מלפניו על ידי חליצה, יש לו לחלוץ לפסולה שבין כך אסורה
לכהונה ולא לחלוץ לכשירה ולפוסלה לכהונה. אבל אם בא
ליבם מייבם איזו מהן שירצה, ומה ששנינו 'מייבם לכשירה' היינו
אף לכשירה.
הגמרא פושטת את הספק ממקום אחר: תא שמע, הפחיתו גרושתו
משנשאת לאחר ומת, היא וצרתה חולצת. מפרשת הגמרא: וכי היא
וצרתה חולצת סלקא דעתך, והרי אינו חולץ אלא אחת. אלא
אימא או היא חולצת או צרתה חולצת הרי לנו שאף הצרה חולצת
ואינה מתייבמת.
דוחה הגמרא: וכי לאו תרוצי קמתרצת לה לגירסת הברייתא
ושינית אותה, ואם כן מניין שיש לגרוס בה 'היא או צרתה חולצת',
תריין ותגרוס הכי, 'היא חולצת, וצרתה או חולצת או מתייבמת'.
הגמרא מביאה נידון בצרת ממאנת: מן התורה אין הקטנה
מתקדשת אלא על ידי אביה. אך תיקנו חכמים בקטנה יתומה
שאחיה אלא אמה יוכלו להשיאה, והקילו בנישואין אלו שתוכל
למאן בבעלה ולצאת ממנו בלא גט. ונחלקו תנאים להלן (ק).
בקטנה שהתקדשה בקידושין אלו, ומת בעלה ונפלה ליבום. לבית
שמאי לא נאמר דין מיאון אלא בבעל אבל לא ביבם, אבל לבית
הלל היא יכולה למאן אף ביבם, ועל ידי כן נעקרים קידושי אחיו
המת למפרע, וממילא אינה נופלת ליבום. ולאחר שמיאנה ביבם
ופקעה זיקתה, הרי היא נאסרת עליו מדרבנן באיסור אשת אח
שלא במקום מצוה. ונחלקו (שם ע"ב) רב שמואל במקום שהיו למת
כמה אחים, ומיאנה באחד מהם. לרב היא נאסרת בכלם.
ולשמואל אינה נאסרת אלא באותו יבם שמיאנה בו, אבל
מתייבמת היא לשאר האחים.
אמר רב לילי בר מיל אמר בר עוקבא אמר שמואל, אם היה למת
אשה נוספת מלבד קטנה זו, ומיאנה הקטנה ביבם, אף צרת
הממאנת אסורה. מפרשת הגמרא: למאן אסורה צרת הממאנת,
אילימא אף לשאר האחים של אותו יבם שמיאנה בו, לא יתכן לומר
כן, שהרי תשמיא היא גופה שריא – הלא אפילו הממאנת עצמה
מותרת לשאר האחים, דהרי אמר שמואל, אם מיאנה ביבם זה היא
מותרת בזה האח האחר, ואם כן בצרתה מיבם – וכי צריך לומר
שצרתה מותרת להם. אלא בהכרח אסר שמואל את הצרה רק
לדידיה – ליבם שמיאנה בו, ומשום שהמיאון עוקר את זיקתה והיא
עומדת עליו באיסור אשת אח.
מקשה הגמרא: ומאי שנא ממאנת עצמה דשריא לשאר האחין
משום דלא עבדיה ביה [שלא עשתה בהם] שום מעשה מיאון אלא
רק באחיהם, אם כן צרה נמי יש להתיר אף לאותו יבם שהראשונה
מיאנה בו, שהרי הצרה לא עבדיה ביה ביבם זה שום מעשה אלא רק
צרתה מיאנה בו.
מתרצת הגמרא: צרת ממאנת אסורה גזירה משום שאם נתירה
יבואו להתיר צרת בתו ממאנת. כגון שהיו ראובן ושמעון אחים,

יבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצה רש"י

אמר ליה תניתוה – אתרווייהו לישני מהדר, דקתני; אחת כשרה ואחת פסולה, אלמא
 היא אסורה וצרתה מותרת. צרת ממיאנת – נפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד, גדולה
 וקטנה, ומיאנה בו הקטנה – צרתה אסורה. למאן אסורה – אילימא אף לשאר אחין,
 השתא היא גופה מותרת לזה. אלא לדיריה – ליבם שמיאנה בו אסורה, דמיאנן עקר ליה
 לזיקה, וקאי עליה באשת את. ואם תאמר: מיאנן
 נישואין קמאי עקר, ודרי היא נכרית אצלו
 ומותרת לזו גזירה דרבנן היא, הואיל ולא מיאנה
 בראשון, ומכא נישואין נפלה להתייבם –
 נראית כאשת אחיו. ודכי אמרינן לקמן: משעת
 נפילה נראית ככלתו בו, והא דשמואל – בפרק
 "בית שמאי" (יבמות קוב), משום צרת בתו
 ממיאנת – דאיתי למישרי צרת בתו קטנה
 שנפלה לו ליבום ומיאנה בו, דאמרינן: נישואין
 קמאי קא עקרא, ואין זו צרת ערוה. ודכי דמי
 מיאנן בבתו, הואיל והוא קיים, דאין מיאנן אלא
 ביתומה שלא קיבל אביה קידושה? משכחת
 לה ביתומה בחיי האב, כדנן בפרק "בית
 שמאי": קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה – הרי
 היא יתומה בחיי האב, דפקע לה זכותיה מינה
 משיצתה מרשותו. ואם הלכה ונשאת לאחיו
 אביה – יכולה למאן ביבם בחיי אביה. מיאנה
 בבעל – קטנה יתומה נכרית שמיאנה בבעל –
 מותרת לחמויה, לפי שעקרתה לקדושין, ודרי
 היא כמפומה וכל כלתו היא. ביבם אסורה
 לאביו – דכיון דאהנו נישואין קמאי לזקקה
 ליבם – נראית כאשתו גמורה, ונראית ככלתו
 של זה. הכא נמי – בבתו ממיאנת. משעת נפילה
 – שנפלה בתו לפניו ליבום, והוצרכה למאן בו
 – נראית כאשת אחיו, ונראית צרתה צרת
 הבת. צרת אילונית – הרי שהיה נשוי שתי
 נשים, והאחת אילונית. אילונית = דוכרניתא
 דלא ילדה, לשון איל זכר מן הצאן. ומת בלא
 בנים – שתיקן אסורות להתייבם, ופטורות מן
 החליצה. שנאמר וזהו הכבוד אשר תלד בראיה
 לילד פרט לאילונית – וכיון דפטורה – קיימא
 עליה באשת את, וצרתה צרת ערוה. ואף על גב
 דהאי "וזהו הכבוד אשר תלד" מיתוקם
 במכילתין לקמן (כדא) בגדול האחים, ומכא
 נפקא לן מצוה בגדול לייבם – מכל מקום
 דרשינן הך פרט לאילונית מ"אשר תלד", דקרא
 יתירא הוא, כיון דהכבוד ביבם גופיה משתעי.
 מאמר – קדושי יבמה. הרי אלו – שתי נשים.
 חולצות – דאילו כנסה הוה פקעה זיקה
 קמיתא, ולא הוה עליה אלא זיקת נשואי
 האחרין, אבל מאמר – לא מפקע זיקה, והוא
 עלה קצת זיקת ראשון וקצת זיקת האחרין.
 דכתיב וזאת אחד מהם – ולא זו שמתו שני
 בעליה וזיקת שניהם עליה, ושתיקן אסורות
 מדרבנן. וקרא אסמכתא בעלמא. כדמפרש
 בפרק "ארבעה אחין". ובחליצה דחזא לא
 מיפטר אידך, דלא מביח אחד קאתו, הואיל
 ולא כנסה, ואי לא עבד בה מאמר – לא הוה
 עלה אלא זיקת ראשון. והוה להו שתי יבמות
 הבאות מב' בתים, ושתיקן מתייבמות. שאיסור
 נפילה גרם לה – שנפלה שתי פעמים מוזהק
 אחת. שלא מצינו בכל התורה – שתאסר, אלא
 מדרבנן הוא דמיתסרא. שאין כאן איסור ערוה,
 ואסורה צרתה. הא דאורייתא – "תלד" – למעוטי צרת אילונית דאסירה, ואפילו חליצה לא בעיא. והא דרבנן – כדמפרש טעמא בפרק "ארבעה אחין", וקאסרי לה על השלישי.

לדיא גופא, כדאמרינן פרק קמא דסוטה (ו,א) דספק סוטה חולצת ולא מתייבמת משום קל
 וחומר. מ' אמרינן קל וחומר במקום מצוה כי – ואם תאמר: תפשוט מפרק קמא דסוטה
 (ב,א) דקתני: חולצת ולא מתייבמת, ומפרש בגמרא משום קל וחומר! ויש לומר: דאיכא הוהם
 טעמא אחריןא, כדמפרש הוהם. צרתה נמי לא עבדה ביה מעשה – תימה: נהי דלא
 עבדה ביה מעשה, מכל מקום כיון דהממאנת
 אסורה ליה – הוי צרתה כצרת ערוה, ודכי
 מדמה לה לממאנת דשריא לאחין. אלא לאו
 ביבם וקתני צרותיהן ומותרות – שהמיאנן עוקר
 לנישואין קמאי. תימה: למאי דסלקא דעתך
 השתא תקשה ליה סיפא, דקתני: כל שיכולה
 למאן ולא מיאנה – צרתה חולצת ולא מתייבמת,
 ואם איתא דעקרא נישואין קמאי – תמאן השתא
 ותתייבם צרתה, דכי פריך עלה לקמן ויש לומר:
 דלמאי דסלקא דעתך השתא מצי למימר
 דמתניתין בדליתא קמן שתמאן, או בגדולה.
 ולקמן דפריך עלה, משום דבעי לאוקמי מתניתין
 אפילו היא קטנה ואיתה קמן. מ' לאו
 למעוטי צרת אילונית דשריא – ואם תאמר:
 אמאי לא פריך מינה לעיל, למאן דאסר צרת
 מחזיר גרושתה, ולימא ליה מאי לאו למעוטי צרת
 מחזיר גרושתו דשרי? ויש לומר: דלא משמע ליה
 למעוטי מזו היא אלא כיוצא בה, דאילונית דמיא
 לאשת שני מתים, דזו חו מותרות לבעליהן, אבל
 מחזיר גרושתו – נאסרה לבעלה. תני שויו –
 ואם תאמר: לרבא, דשרי צרת בתו אילונית אפילו
 הכיר בה – מה חידוש הוא לשנות בתוספתא:
 וכולן שנמצאו אילונות, בין בחיי הבעל בין לאחר
 מיתתו: בשלמא לרב אסי – איצטריך לאשמועינן
 בחיי בעל, דסלקא דעתך אמינא דהואיל ובחיו
 נמצאת אילונית – דלמא קיבלה, ויש לומר:
 דסלקא דעתך למיסרה כשנמצאת אחי מיתה
 משום דבשעת נפילה נראית כצרת בתו, כדאסר
 לעיל צרת בתו ממיאנת. ואם תאמר: מאי שנא
 אילונית מממאנת! ויש לומר: דהוה מיתסרא
 מיאנן, הכא לא מיתסרא מידי, אי נמי: ממאנת אין
 לה קול, ובשעת מיאנן נראית כצרת בתו, אבל
 אילונית – יש לה קול, וידוע שלא היתה צרת
 בתו. ואם תאמר: מאי פריך הכא לרבא מדקתני
 שנמצאה? נימא דנקט נמצאו לרבותא ויש לומר:
 דבהכיר בה איכא רבותא טפי, להכי משני: תני
 שויו.

שלש

אמר רב אסי: צרת אילונית אסורה, שנאמר: "וזהו הכבוד אשר תלד" – דפרט לאילונית
 שאינה יולדת. מתיב רב ששת: שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהם,
 ועשה בה שני מאמר ומת – הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, שנאמר: "ומת אחד מהם יבמה
 יבא עליה" – מי שעליה זיקת יבם אחד, ולא זיקת שני יבמין, וקתני עליה, אמר רב יוסף:
 זו היא צרת אשת אח מאב, שאיסור נפילה גרם לה, שלא מצינו בכל התורה פולה בגון
 זאת. "זו היא" למעוטי מאי? לאו למעוטי צרת אילונית דשריא? לא, למעוטי צרת אילונית
 דאסירה, ומאי "זו היא" – זו היא דאיסור נפילה גרם לה – צרתה בעיא חליצה, אילונית –
 אפילו חליצה לא בעיא. מאי טעמא? הא – דאורייתא, הא – דרבנן. תנן: וכולן, אם מתו
 או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילונות – צרותיהן מותרות! לא קשיא: כן שהכיר בה,
 כן – שלא הכיר בה. דיקא נמי, דקתני: שנמצאו, ולא קתני שהיו. שמע מינה. אמר רבא:

הלכתא

כדמפרש טעמא בפרק "ארבעה אחין", וקאסרי לה על השלישי.
 כן שהכיר בה – דרב אסי בהשכיר בה כשנשאה שהיא אילונית, ואין כאן מקח טעות, ודרי היא אשתו. וצרתה היא צרת אילונית, ורבנא פטרה מ"אשר תלד", ומתניתין בשלא
 הכיר בה כשנשאה שתהא אילונית, ומקדו מקח טעות, ולאן אשתו היא. לפיכך צרתה מותרת, דלאו צרת אילונית היא. שנמצאו – לאחר נישואין.

הלכתא

ש"ש נשים משמשות במוך – פירש הקנטרס: מותר לשמש במוך, אבל שאר נשים –

אסור, משום השחתת זרע, אף על גב דלא מפקדה אפריה ורביה. וכן משמע בגדה (י"א), דתנן בפרק "כל היד": המרבה לברוך בנשים – משובחת, באנשים – תקצץ. ומפרש בגמרא משום דנשים לאו בנות הרגשה נינהו. משמע דאי הוו בנות הרגשה – הוי אסור.

ומיהו, מצינו לפרש דלאו בנות אסור הרגשה

נינהו. ורבינו תם אומר: דלפני תשמיש דאי אסור

ליתן שם מוך, דאין דרך תשמיש בכך, והרי הוא

כמטיל זרע על העצים ועל האבנים כשמטיל על

המוך, אבל אם נותנת מוך אחר תשמיש – אין

נראה לאסור, דהאי גברא כי אורחיה משמש,

מיד דהוה אקטנה ואילונית דלא איתסור

בתשמיש משום דלאו בנות בנין נינהו. והאשה

שנותנת אחר כך מוך – לא הוזהרה אהשתות

זרע, כיון דלא מפקדה אפריה ורביה. ומשמעות

במוך דקתני הכא, היינו – צריכות לשמש במוך.

שמא – תעשה עוברת סנדל – פירש בקונטרס:

דכשהיא מתעברת וחוורת ומתעברת דוחק האחד

את חבירו, ופוחת צורתו. והא דאמר ב"המפלת"

(גדה מ"א), דאין אשה מתעברת וחוורת ומתעברת

– צריך לומר דהיינו דוקא בן קיימא. ורבינו תם

מפרש: דסנדל הוא כשהאשה מתעברת תאמינם.

אם משמשת בלא מוך – נכנס השכבת זרע בין

שני הולדות ודוחק אותם ועושה את האחד סנדל

וכן משמע ב"המפלת" (שם כ"ה). דבעיבור אחד

הוי, דקאמרינן: ולמה הוחר סנדל, הלא אין סנדל

שאין עמו ולד? ומשני: אי דאתיליד נקבה בהדיא

– הכי נמי, דכא במאי עסקינן דאתיליד זכר

בהדיא, מהו דתימא: הואיל ואמר רבי יצחק אשה

מזרעת תחלה יולדת זכר, ומזדהא זכר – האי נמי

זכר הוא, קא משמע לן. אימור: שניהם חורגים

בבת אחת. ואם סנדל בשני עיבורים – למה הוה

ליה למימר מדדהא זכר האי נמי זכר? ולמה לי נמי

למימר שניהם חורגים בבת אחת?

שמא – תתעבר ותמות – ולא בעי לשנויי דנקט

שמא תמות משום דאינה ודאי תמה אלא

כשילדה בקטנות, אבל ילדה בגדלות, אף על פי

שנתעברה בקטנות, פעמים היה, ולא משכחת

חמותו ממאנת, דאי ילדה בקטנות ודאי מתה, ואי

ילדה בגדלות שוב אינה יכולה למאן – משום

דברייתא דרב ביבי לא מפילגא מיד ביבור שנת

שתי עשרה בין ילדה בגדלות בין ילדה בקטנות. ועוד: לא מסתברא ליה שתגרסם הלידה בקטנות מיתה אלא העיבור. ועוד: דמתרץ האמת כרבה בר לויא, דכל תוך הזמן היא מתה ועוברת

מת. **אחר** – הזמן הזה היא חיה ועוברת חי – ואומר רבינו יצחק: דאין לפרש: אחר הזמן – אחר שנת שתי עשרה ויום אחד, אפילו בלא הבאת שתי שערות, דאם כן מצינו חמותו ממאנת,

דעד רוב שנותיה יכולה למאן אם לא הביאה שתי שערות – למאן דאמר אין חוששין שמא נשרו. ואפילו למאי דפסקין דהם בפרק "רצא דופן" (גדה מ"א), דחוששין היכא דבעל אחר זמן,

דמריא ליה ספיקא דאורייתא – משכחת חמותו ממאנת כגון שפירש כשבעל אחר זמן, שאין בתול לשם קידושין, דהשתא לא הויא ספיקא דאורייתא. אלא כשהביאה שתי שערות איירי,

ולא חש לפרש, משום דאורחא דמילתא הוא דאיכא שערות אחר זמן. וכן נמצא בירושלמי דתלי טעמא דרבה בר לויא בשערות, ולא בשנים. **שכבר** – ילדו – ומדקאמר שכבר ילדו –

משמע דבלא הביאה שתי שערות. דאי איכא שערות – כי לא ילדה נמי נפקא מתורת קטנות ואילונית על ידי שערות, ואם כן איכא קטנה דמיעברא ולא מתה. ואם תאמר: מאי סלקא דעתך

דמקשה? תקשה ברייתא דרבה בר שמואל גופיה, דכיון דבלא הביאה שתי שערות איירי – כי ילדה מאי היי? מכל מקום תמאן! ואומר רבינו יצחק: דסבר המקשה דאף על גב דבקטנה איירי

– לית בה מיאן מדרבנן, לפי שראית גדולה, וסבורים העולם שהביאה שתי שערות. ולא פריך אלא לרבה בר לויא דוקא, דאמר דליכא קטנה דמיעברא ולא מתה. אבל לבריתא דרב ביבי

– לא קשיא מיד, דאף על גב דקתני שמא תמות, דמשמע דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה – מכל מקום לא מצינו חמותו ממאנת, שהלידה מונעתה מלמאן אף על פי שהיא קטנה,

כדפרישית. אבל אין לפרש דלמקשה ניתא ליה ברייתא גופא דמסיק אדעתיה שפיר דלידה הרי הוא כסימנים, ולכך אינה יכולה למאן, ולא פריך אלא לרבה בר לויא, ומשני: דבנים הרי הן

כסימנים משעת העיבור, כמו שאפשר, דאם כן הוה ליה למימר בהדיא: עיבור בנים הרי הם כסימנים, ויכולה אדעתיה שפיר דלידה הרי היא כסימנים. **והרי** – דאין חזון גורם אלא

פירוש: משעת העיבור. ושפיר תני רב ביבי שמא תמות, דבשנת שתי עשרה פעמים חיה אפילו לרבה בר לויא, ואז היתה גדולה משעת ההריון. ואף על פי דקיימא לן בגדה דתוך הזמן כלפני

הזמן, ולא הויא גדולה בהביאה שערות בשנת שתי עשרה – מכל מקום עיבור בנים, בני קיימא, תוך הזמן – כסימנים אחר הזמן. והא דקאמר רבה בר לויא: תוך הזמן היא מתה ועוברת

מת – לא קאי אשנת שתי עשרה, דאז פעמים חיה כשהיא גדולה בשעת ההריון, כדפרישית. אלא הכי פירושא דמלתא: קודם הזמן, פירוש, קודם – שנה שלפני גדלות, תוך הזמן – היינו

תוך שנה שלפני גדלות, אחר זמן – היינו אחר שגדלה, כדפירש רבינו יצחק בתחלת הסוגיא. **דאפילו** – לרבי יהודה דאמר בו – משום דבעי לאוקמי מנתינן כרבי יהודה דלא מצינו

חמותו ממאנת קאמר הכי. ואם תאמר: אמאי קאמר דעדיפי מסימנים? אפילו לא הוו משעת עיבור אלא כסימנים – לא מצינו חמותו ממאנת לרבי יהודה, דמשעת עיבור עד הלידה יש זמן

מרביה יותר ממה שיש מהבאת שערות עד שירבה השחור. ומיהו, למאן דאמר דהם דרבי שחור היינו עד שיקפו השערות משפה אל שפה – אפשר שריבוי השחור מאחר יותר מזמן עיבור

עד שנת לידה. אבל למאן דאמר שערות שוככות, ונראה כמו שירבה השחור – קשיא! ונראה בנים הרי הם כסימנים, ויכולה למאן אפילו שהי' כרבי יהודה דאין חזון גורם אלא

ריבוי שחור ממש בעינן, שתהא נראית גדולה לכל על ידי כך. ואם תאמר: אכתי בלא "בנים עדיפי מסימנים" מיתוקמא מנתינן שפיר כרבי יהודה, דהא מודה רבי יהודה כשבעל אחר גדלות

דאינה יכולה למאן, דאמר בפרק "בא סימן" (גדה נ"א), וזאת החמותו שנובלה בגדלות כשנתעברה, דבנים הרי הם כסימנים משעת ההריון – תריך דאי לאו דבנים עדיפי מסימנים משכחת

חמותו ממאנת כגון שיעירה באמבטי, או שבעל בפירוש שלא לשם קידושין.

הלכתא, צרת אילונית מותרת, ואפילו הכיר בה,**ואפילו צרת בתו אילונית. ואלא הא דקתני****שנמצאו? תני שהיו. פי אתא רבין אמר רבי****יוחנן: אחת צרת ממאנת ואחת צרת אילונית,****ואחת צרת מחזיר גרושתו – פולן מותרות.****תני רב ביבי קמיה דרב נחמן: שלש נשים משמשות****במוך: קטנה, מעוברת, ומניקה. קטנה – שמא תתעבר****ושמא תמות, מעוברת – שמא תעשה עוברת סנדל,****מניקה – שמא תנמול בנה וימות. ואיזו היא קטנה****מבית אחת עשרה שנה ויום אחד עד שתים****עשרה שנה ויום אחד, פחות מכאן ויותר על כן****משמשות בדרבה והולכת, דכרי רבי מאיר, והקמים****אומרים: אחת זו ואחת זו משמשות בדרבה והולכת,****ומן השנים ירחמו. משום שנאמר: "שומר פתאים****ה'". מידקאמר שמא תתעבר ושמא תמות, מכלל****דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה, אם כן מצינו****חמותו ממאנת, ותנן: אי אתה יכול לומר בחמותו****ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו!****איכא: שמא תתעבר ותמות. דאמר רבה בר לויא,****גבול יש לה: קודם הזמן הזה – אינה מתעברת****כל עיקר, תוך הזמן הזה – היא מתה ועוברת****מת, לאחר זמן הזה – היא חיה ועוברת חי. איני?****והא תני רבה בר שמואל: אי אתה יכול לומר****בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית****או שמיאנו, שכבר ילדו! אלא, לעולם – שמא תתעבר ושמא תמות. ואלא קשיא****תקי! אמר רב ספרא: בבנים הרי הם כסימנים. ואית דאמרי: בנים עדיפי מסימנים.****למאי נפקא מינה? דאפילו לרבי יהודה, דאמר: עד שירבה השחור, בבנים מודה.****וב****הלכתא צרת אילונית מותרת – ואף על גב דכיר בה אחיו וקיימא והיא אשתו – לא****מיתסרא צרתה משום צרת הבת, דכי אסר דרמנא צרת עורה – במקום מצוה הוא****דאסרה. והא, כיון דאילונית היא – דבלא ערוה נמי לא חויא לייבום – הוי צרתה צרת****ערוה שלא במקום מצוה. וכך מפורש בהלכות גדולות. צרת ממאנת – ביבם. מחזיר****גרושתו – משנשאת. משמשות במוך –****מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשחן****משמשות, כדי שלא יתעברו. סנדל – ולד שאין****לו צורת פנים. וקיימא לן במסכת נדה (כ"ה),****אין סנדל שאין עמו ולד, משל לאדם שסטר את****חבירו והחזיר צורתו לאחריו. דכשהיא****מעוברת וחוורת ומתעברת דוחק האחד את****חבירו ופוחת צורתו. שמא תנמול את בנה –****אם תתעבר תהא צריכה לגמול את בנה מלתיניק****כמו "ויגמל" (בראשית כא) – לשון הבדלה.****ואיזו היא – הראויה להתעבר ולמות. מבת****אחת עשרה שנה כו' – פחות מאחת עשרה****ודאי לא תתעבר, ויותר משתיים עשרה – אם****תתעבר לא תמות. משמשות – בלא מוך,****כדרך, והולכות. ומדקאמר שמא תמות – ולא****קאמר ותמות, דאז הוי משמע שאם תתעבר****תמות ודאי. מצינו חמותו ממאנת – כגון****שילדה בקטן, בתוך זמן האמור למעלה בשנת****שתיים עשרה, שנתעברה ולא מתה. וקוש אדם****את בתה, ונמצאת זאת חמותו קטנה, וראויה****למאן עד שתיים עשרה שנה. קודם הזמן הוה –****האמור למעלה, קודם אחת עשרה. אחר הזמן****הוה – אחר שתיים עשרה. שכבר ילדו –****ומדתלי טעמא בולד, מכלל דקטנה היא. דאי****לאו קטנה היא, ליחני שכבר גדלו. הרי הן****כסימנים – הלכך אין לך יולדת ממאנת, אפילו****היא קטנה. ואפילו לרבי יהודה דאמר – במסכת****נדה, אף משהביאה שתי שערות ממאנת עד****שירבה השחור, שיהיו שם שערות הרבה.**

יבמות דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום חמישי) קעז

הגמרא מדייקת בלשון הברייתא ומתוך כך מקשה עליה: **מִדְּקָאֵמֶר** 49
 בברייתא **שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר וְשָׁמָּא תָּמוּת**, מכלל ד**אִיבָא קָטְנָה דְּמִיעֲבָרָא** 50
וְלֹא מָתָה – משמע שיש אפשרות שקטנה תתעבר ולא תמות, ואם 51
בֵּן מְצִינִי שְׂתֵּהִידָה תָּמוּתוֹ מְטָאָנָה. וכגון שילדה את בתה בקטנותה 52
 בתוך שנתה ה"ב, ואחר כך הלכה ונישאה לאחי חתנה, וקידש 53
 החתן את בתה, ואחר כך מיאנה חמותו זו בבעלה בעודה קטנה 54
 וציור ב, שאם מת אחיו בלא בנים צרתה מותרת לו. וקשה 55
 שבמשנתנו תנן, **אִי אִתָּהּ יָכוֹל לִזְמֹר בְּחַמּוּתוֹ וְאִם חַמּוּתוֹ וְאִם חָמִיו** 56
שְׁנִמְצָאוּ אִילּוּנִית או שְׁמִיאָנוּ. 57
 מתרצת הגמרא: **אִיבָא, שָׁמָּא תִּתְעַבֵּר וְתָמוּת**. ואין כוונת הברייתא 58
 שיש כאן שני ספיקות, אחד שמא תתעבר ואחד שמא תמות, אלא 59
 ספק אחד הוא שמא תתעבר, ואם תתעבר ודאי תמות. **דְּאִמְרַר רַבָּה** 60
פֶּר לִינְיָא, נָכוֹל יֵשׁ לָהּ לִבְת לִזְמֹן שהיא מתעברת ומתה, והוא מגיל 61
 י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד. קודם הִזְמֵן תָּהָה, אִינָה 62
מִתְעַבְרַת כָּל עֵינָהּ. ואם התעברה בתוך הִזְמֵן תָּהָה, הִיא מָתָה 63
וְעֵינָהּ מָתָה. ואם התעברה לאחר הִזְמֵן תָּהָה וכבר הביאה סימנים, 64
 הִיא חַיָּה וְעֵינָהּ חַיָּה. 65
 מקשה הגמרא: **אִינִי – וְכִי כֵן הוּא**, והא תני רבָּה פֶּר שְׁמוּאֵל, **אִי** 66
אִתָּהּ יָכוֹל לִזְמֹר בְּחַמּוּתוֹ וְאִם חַמּוּתוֹ וְאִם חָמִיו שְׁנִמְצָאוּ אִילּוּנִית או 67
שְׁמִיאָנוּ, שְׁהָרִי כְּבָר יָלְדָה. ומשמע מכך שאפילו שהיא קטנה היא 68
 יולדת וחיה, אלא שאינה יכולה למאן משום שילדה. שכן אם 69
 כדברי רבא בר ליואי שאין הקטנה יולדת כלל, היה לה לברייתא 70
 לומר, שהסיבה לכך שלא מצינו חמותו ממאנת היא משום 71
 שבהכרח כבר הגדילה. 72
 מכא ברייתא זו חוזרת בה הגמרא ומפרשת את המשנה באופן 73
 אחר: **אִלָּא, לְעוֹלָם הַגִּירָסָא בְּבִרְיָתָא הוּא כְּמוֹ שֶׁאִמְרֵנוּ מִתְחִילָה** 74
שָׁמָּא תִּתְעַבֵּר, וְשָׁמָּא תָּמוּת, ואכן יש כאן שני ספיקות שמא תתעבר 75
 ואם תתעבר שמא תמות, אבל יתכן שגם תחיה. ו**אִלָּא קְשִׁיָּא תֵּךְ –** 76
 עדיין קשה מדוע שנינו במשנה 'אִי אִתָּהּ יָכוֹל לִזְמֹר בְּחַמּוּתוֹ' 77
 שמיאנה, אִמְרַר רַב סְפָרָא לְחֵרֶץ, בְּנִים הָרִי הֵם בְּסִמְנִים שֶׁל גְּדֻלָּה, 78
 כגון שתי שערות. שאף אם היא פחותה מ"ב שנים ויום אחד, אם 79
 התעברה בעובר בן קיימא הרי זה כאילו הביאה סימנים בשנתה 80
 ה"ג, ונעשית גדולה לכל דבר כבר משעת העיבור. ומשום כן אף 81
 אם חמותו קטנה בשנים, הרי היא נעשית גדולה על ידי שילדה את 82
 אשתו ושוב אינה יכולה למאן. ומה שאמר רבא בר ליואי שאם 83
 היא מתעברת בתוך הזמן היא מתה ועוברת מת, אין כוונתו דווקא 84
 מ"א שנה עד י"ב שנה, אלא תוך הזמן היא השנה שקודם 85
 גדולתה. אבל אם ילדה ולד בן קיימא הוברר הדבר שכבר משעת 86
 עיבורה היא לאחר הזמן. 87
 הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין זה: **וְאִית דְּאִמְרִי – וִישׁ אוֹמְרִים,** 88
 שלענין גדלות לידת בנים עדיף מהבאת סִמְנִים לאחר גיל י"ב 89
 שנה ויום אחד. שואלת הגמרא: **לְמָאִי נִפְקָא מִיָּנָה בְּעִדְיֹתָהּ הַבְּנִים** 90
 על הסימנים. משיבה הגמרא: עדיפותם היא בכך, **דְּאִפִּילוּ לְשִׁטָּה** 91
רַבִּי יְהוֹדָה בְּמִסְכַּת נֹדָה (נב) דְּאִמְרִי שְׁמִי שֶׁהִתְקַדְּשָׁה בְּקִטְנוּתָהּ 92
 יכולה למאן אף לאחר שהגדילה והביאה סימנים של שתי 93
 שערות, עַד שֶׁיִּרְבֶּה הַשְּׁחֹרֹר עַל הַלֶּבֶן מְרֹב שְׁעֵרוֹת, מכל מקום כְּמִי 94
 שכבר ילדה בנים הוא מוֹדָה שֶׁשׁוּב אִינָה יָכוֹלָה לִמְאֵן. 95

הַלְבָּתָּה, צֶרֶת אִילּוּנִית מוֹתֶרֶת לַהֲתִיבָם, וְאִפִּילוּ הַכִּיר בָּהּ הִבְעֵל 1
 בשעה שנשאה שהיא אילונית ואין קידושה קידושי טעות, מכל 2
 מקום אינה אוסרת את צרתה. ולא זו בלבד, אלא אִפִּילוּ צֶרֶת בָּתוּ 3
 הַאִלּוּנִית (ציור א) אינה נאסרת לייבום משום צרת בתו, לפי שלא 4
 אסרה התורה צרת ערוה אלא במקום מצוה. שרק ערוה שנופלת 5
 לייבום ונדחית משום פטור ערוה פוטרת את צרתה, אבל אילונית 6
 שגם לולא היותה ערוה אינה נופלת לייבום, הרי צרתה היא צרת 7
 ערוה שלא במקום מצוה, ואינה נאסרת לייבום. 8
 מקשה הגמרא: **וְאִלָּא הָא דְּקָתְנִי בְּמִשְׁנֵתָהּ כֹּל הָעֵרִיּוֹת שְׁנִמְצָאוּ** 9
 אילונית צרותיהן מותרות, הלא מלשון 'נמצאו' משמע שלא הכיר 10
 בה הבעל שהיא אילונית אלא שנמצאה כזו רק לאחר מכן, 11
 ודווקא משום כך צרתה מותרת, ושלא כדברי רבא שאמר שגם 12
 אם הכיר בה ואין קידושה בטלים אינה פוטרת את צרתה. 13
 מתרצת הגמרא: אל תגרס במשנה 'נמצאו' אלא תני 'שָׁהָיוּ' 14
 אילונית, שמשמע אף אם הכיר בה הבעל שהיא אילונית מכל 15
 מקום אינה אוסרת את צרתה. 16
 הגמרא מביאה את שיטת רבי יוחנן בצרות שנידונו בסוגייתנו: **כִּי** 17
אִתָּהּ רַבִּין, אִמְרַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אִתָּהּ צֶרֶת מְטָאָנָה שְׁמִיאָנָה בִּיבֹם, 18
וְאִתָּהּ צֶרֶת אִילּוּנִית, וְאִתָּהּ צֶרֶת מְחִיזִיר גְּרוּשָׁתוֹ לאחר שנישאה 19
 לאחר, כוֹלֵן מוֹתֶרֶת לִיבֹם. ולא כדברי שמואל האוסר צרת 20
 ממאנת, ולא כמו שצידדה הגמרא לעיל לאסור צרת מחזיר 21
 גרושתו, ולא כדברי רב אסי האוסר צרת אילונית. 22
 שנינו במשנתנו: **וְאִי אִתָּהּ יָכוֹל לִזְמֹר בְּחַמּוּתוֹ וְבִאֵם חַמּוּתוֹ** ובאם 23
 חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו. והוא משום שאין הבת ממאנת 24
 אלא בקטנותה, וכל נשים אלו שכבר ילדו, בהכרח גדולות הן, 25
 ושוב אינן יכולות למאן. 26
 הגמרא מקשה על משנתנו מברייתא: **תְּנִי רַב בְּיָבִי קָמִיָּה וּלְפָנֵי** 27
דְּרַב נָחֵמָן, שְׁלֹשׁ נָשִׁים מְשֻׁמְשׁוֹת בְּמִזְבֵּחַ – מוֹתֶרֶת לַתָּה מוֹךְ בְּמִקּוֹם 28
הַתְּשֻׁמִּישׁ כְּשֶׁהָן מִשְׁמֹשׁוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְעַבְּרוּ. וְאִלּוּ הֵן, קָמִיָּה, 29
מְעִיבָתָהּ, וּמִיָּיקָהּ. אבל שאר נשים אסורות בכך. מפרשת הגמרא 30
 את טעם ההיתר שבכל אחת מהן: **קָמִיָּה מוֹתֶרֶת בְּכֶךְ, מִשּׁוּם** 31
שְׁלֹאֵל הַמּוֹךְ יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שָׁמָּא תִּתְעַבֵּר, וְשָׁמָּא תָּמוּת מִחַמַּת 32
עֵיבֹרָה. וּמְעִיבָתָהּ מוֹתֶרֶת בְּכֶךְ, מִשּׁוּם שֶׁאִם תִּתְעַבֵּר שׁוֹב יֵשׁ 33
לַחֲשׁוֹשׁ שָׁמָּא תִּתְעַבֵּר אֶת עֵיבָרָה הָרָאשׁוֹן פְּגֻלָּה – וְלֹד שֶׁאִין לוֹ צוֹרֵת 34
פְּנִים וְדוּמָה לְדָג הַסַּנְדֵּל, שֶׁכְּשֶׁהִיא מְעוּבֶרֶת וְחֹזֶרֶת וּמִתְעַבְרַת 35
שְׁנִית, דּוּחַק הָעוֹבֵר הַשְּׁנִי אֶת הָרָאשׁוֹן וּמִקְלָקֵל אֶת צוֹרֵתוֹ. מִיָּיקָהּ 36
מוֹתֶרֶת לַשֹּׁמֵשׁ בְּמוֹךְ, מִשּׁוּם שֶׁאִם תִּתְעַבֵּר שָׁמָּא תִּתְגַּמֵּל (תַּפְרִישׁ) 37
אֶת בָּנָה מְלִינֹק, שֶׁכֵּן עַל יְדֵי הָעֵיבֹר נֶעֱכַר הַחֵלֶב וְאִינוּ טוֹב לִינֹק, 38
וּמִחַמַּת כֵּן יָמוּת מֵרַעֲב. 39
וְאִיזוּ הִיא קָמִיָּה הָרְאוּיָה לַהֲתַעֲבֵר וּלְמוֹת, הָרִי זֶה קֹטְנָה שֶׁהִיא מָתָה 40
אִתָּהּ עֲשֶׂרָה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר עַד שְׁתִּים עֲשֶׂרָה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר. אֲבָל 41
בְּפָחוֹת מִכָּאֵן – בְּפָחוֹת מִגִּיל י"א שְׁנָה וְיָוִם שֶׁאִינָה מִתְעַבְרַת כֻּלָּל, 42
וְכֵן בֵּיתָר עַל כֵּן – עַל גִּיל י"ב שְׁנָה וְיָוִם, שֶׁאִפִּילוּ אִם תִּתְעַבֵּר לֹא 43
תָּמוּת, הָרִי זֶה מְשֻׁמְשֶׁת בְּדִרְבָּה בְּלֹא מוֹךְ וְהוֹלָבָתָה, שֶׁהִיא אִין בַּה 44
סְכֵנָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אִתָּהּ זֶה שֶׁאִין סְכֵנָה 45
בְּעֵיבֹרָה וְאִתָּהּ זֶה שֶׁיֵּשׁ בַּה סְכֵנָה, הָרִי הִיא מְשֻׁמְשֶׁת בְּלֹא מוֹךְ 46
בְּדִרְבָּה וְהוֹלָבָתָה. וְאִין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא תִתְעַבֵּר וְתָמוּת, כִּי מִן הַשְּׁמִים 47
יִרְחָמוּ, מִשּׁוּם שְׁנִמְצָאוּ (תַּחֲלִים קטו) שְׁמֵר פְּתָאִים ה"י. 48

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' א

נשואות לאף אחד מהם, שכן אין קידושין תופסים בחייבי בריתות. 8
 המשנה חוזרת לדין צרת ערוה השנוי בתחילת המסכת: **בֵּית שְׁמַאי** 9
מְתִירִין אֶת הַצִּרוֹת לִיבֹם הָאֲחִים, וְחוֹלְקִים עַל דְּרֹשֶׁת 'לִצְרוֹר' 10
 האוסרת צרה לייבום. ו**בֵּית הֵלֵל אוֹסְרִים** את צרות העריות, ועל פי 11
 שיטתם נשנתה המשנה הקודמת הפוטרת צרה וצרת צרה מן 12
 החליצה והיבום. 13

לאחרים שיש להם נשים נוספות, הרי צִרוֹתֵיהֶן מוֹתֶרֶת לוֹ, שכן אין 1
 ערוה אוסרת את צרתה אלא במקום יבום. ואלו הן שש העריות 2
 החמורות: א. אִמּוֹ שהיא אשת אביו (ציור ה). ב. וְאִשְׁתּוֹ אֲבִיו (ציור 3
 ו). ג. וְאִחּוֹת אֲבִיו (ציור ז). ד. אִחּוֹתוֹ מֵאֲבִיו (ציור ח). ה. וְאִשְׁתּוֹ אִחִי 4
 אֲבִיו (ציור ט). ו. וְאִשְׁתּוֹ אִחִיו מֵאֲבִיו שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים (ציור י). שכן 5
 מצות ייבום אינה אלא באחים מן האב, וכל אלו כשהן אסורות על 6
 אח אחד בהכרח אסורות גם על שאר האחים, ולא יתכן שיהיו 7

את הנכרית ורק אחר כך גירש את האחות [צויר ג], לא תהיה
הנכרית מותרת לשלישי. ואף שבשעה שמת אחיו כבר לא היתה
נכרית זו צרת אחות אשתו, מכל מקום היא אסורה עליו, משום
שבחיי הבעל היו צרות זו לזו וקשה מכך על משנתנו.
מתרצת הגמרא: אִמְרֵי רַבִּי יְרֵמְיָה, תִּבְרָא – שבור וחלק משניות אלו
זו מזו, וְכִי שִׁשְׁנָה מִשְׁנָה זו, לֹא שָׁנָה אֶת זֶה. הֵיא תִּנָּא של משנתנו
המתיר צרה גם אם קודם כנס אותה ורק אחר כך גירש את
הערוה, כִּכְר שְׁהִמִּיתָהּ של הבעל היא הַמְּפֻלָּת ליבום, ובשעת מיתה
שהיא שעת נפילה כבר לא היו צרות זו לזו. וְהֵיא תִּנָּא של המשנה
להלן שהתיר רק באופן שקודם גירש את הערוה ואחר כך כנס את
הצרה, כִּכְר נְשׂוּאִין וְרַאשׁוֹנִים מְפִילִים, שעצם הנישואין מפילים
אותה ליבום לכשימות, ומאחר שהיתה צרת ערות היבם לאחר
נישואיה אסורה עליו לעולם, ואף לאחר שתחול להיות צרתה.
הגמרא מביאה תירוק נוסף: רַבָּא אָמַר, לְעוֹלָם חַד תִּנָּא הוּא שְׁנָה
את שתי המשניות, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה וְאֵין צְרִיף לִזְמַן זֶה קִתְּנִי, שאפילו
בכנס את הצרה ולבסוף גירש את הערוה הצרה מותרת, ואין צריך
לומר שבגירש ולבסוף כנס היא מותרת.
שנינו במשנתנו: וְכָל שִׁיבֻלָּה לְמָאן בְּחַי מִיאנָה, צרתה
חולצת ולא מתייבמת. שמאחר שאין נישואיה מן התורה, יש בה
דין צרת ערוה רק לחומרא. מקשה הגמרא: וְתִמְנָן הערוה הַשְּׁתָּא
לאחר מיתה הבעל, ותאמר אין רצוני בקידושין אלו, ועל ידי כן
לא תיחשב צרתה צרת ערוה וְתִתְיַבֵּם [צויר ד]. שהרי המיאון
עוקר את הנישואין למפרע ונמצא שמעולם לא היתה אשת אחיו,
ולא היתה השניה צרת ערוה מעולם.
מוכיחה מכך הגמרא: לִמָּא מְפִיעָא לִיה מִשְׁנָתוֹ לְרַבִּי אוֹשְׁעִיא.
שנחלקו תנאים להלן (ק). בדין מיאון, לדעת בית שמאי ממאנת
בעל ולא ביבם, ולדעת בית הלל ממאנת גם ביבם. ומחלוקת
אמוראים היא (שם ע"ב) בשיטת בית הלל. דָּאִמְרַי רַבִּי אוֹשְׁעִיא,
מְמַנָּת היא לְמַאֲמְרוֹ של היבם, שאם קידש אותה בקידושין מאמר
נפקע המאמר במיאון והרי היא חוזרת לזיקתה, וְאוֹלָם אִינָּה
מְמַנָּת לְזִיקְתָּה לעקור בכך את הנישואין הראשונים ולצאת ללא
חליצה. ועולא אמר, ממאנת היא אף לזיקת וניתרת לשוק על ידי
המיאון בלא חליצה, ומכך שאין הצרה מותרת אלא אם כן מיאנה
הערוה בחיי בעלה, יש להוכיח כדברי רבי אושעיא, שאף לבית
הלל אינה ממאנת בזיקה.
דוחה הגמרא: לֹא רָאִיהָ היא זו, אלא לעולם ממאנת היא אף
בזיקתה, אֶךְ צֶרֶת עָרוֹה שְׂאֵנִי, שמשום גזירה אין מועיל מיאון
הערוה ביבם כדי להתיר את צרתה. שכן שנינו בברייתא דְּרַבִּי רַמִּי
בְּרִי יְחֻזְקָאֵל, קִטְנָה שִׁמְיָנָה בְּכַעַל מוֹתֵרֶת לְאָבִיו. ואף על פי שאדם
אסור בכלתו אף לאחר שהתאלמנה או שהתגרשה ממנו, מכל
מקום המיאון עוקר את קידושין הבן למפרע, ונמצא שמעולם לא
היתה כלת האב. אבל אם מִיאָנָה הקטנה בִּיבָם לאחר שמת בעלה,
הרי היא אֲסוּרָה לְאָבִיו של בעלה. אֲלֵמָא, יֵשׁ לַחֲשׂוֹשׁ לְכָךְ שִׁמְשׁוּעָה
הַנְּפִילָה ליבום, קודם שנעקרו קידושיה על ידי המיאון, היתה
נְרָאִית בְּכַלְתָּהּ, משום שנישואי בנו הזקיקו אותה ליבום. ואף
שהמיאון עוקר את הקידושין למפרע, יטעו הבריות ויסברו
שהמיאון הוא בזיקת היבם בלבד, ולא בקידושין הראשונים. וְהָכָא
נִמְי בְּצֶרֶת בְּתוֹ מִמַּנָּת היא אסורה עליו משום שִׁמְשׁוּעָה נְפִילָה היא
נְרָאִית בְּצֶרֶת בְּתוֹ, שכן קודם שנעקרו קידושי הבת על ידי המיאון
הזקיקו אותה קידושיה ליבום, ואם נתיירנה יבואו להתיר כל צרת
ערוה אף בלא מיאון.

משנה

שֶׁשׁ הָעֲרִיּוֹת הַמְּפֻרְסוֹת בְּהַמֶּשֶׁךְ הַמִּשְׁנָה, הַמְּפֻרְסוֹת מִחֲמַשׁ עֶשְׂרֵה
עֲרִיּוֹת אֵלּוּ הַשְּׁנִיּוֹת בְּמִשְׁנֵה הַקּוּדְמוֹת. שכן חמש עשרה העריות
אסורות רק על היבם ולא על אחיו, ועל כן אם נישאו לאחיו ונפלו
לפניו ליבום הרי הן אסורות את צרותיהן. אבל שש אלו חמורות
יותר ואסורות גם על אחיו, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְשׂוּאוֹת וְיֻכְלוּת לַהֲנַשֵּׂא רַק
לְאֶחָיִים ולא לאחיו, ולא יתכן שיפלו לפניו ליבום. ואם נישאו

הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין זה: וְכִי זָכִיר אָמַר, אֵין בְּנִים בְּלֹא
סִימָנִים. שלעולם לידת הבנים מצד עצמה אינה מגדילה את הבת,
אלא ששלשה זמנים יש בה, עד י"א שנים ויום אחד, מ"א שנה
ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד, ולאחר י"ב שנה ויום אחד. ותוך
הזמן האמצעי הוא כמו לאחר זמן זה, שאם הביאה בו סימנים הרי
היא נעשית גדולה. ואם ילדה או נעשית גדולה, משום שחוקה
עליה שהביאה סימנים כבר משעה שהתעברה. לפיכך לא מצינו
חמורות ממאנת, שכן מאחר שילדה מן הסתם כבר הביאה סימנים.
מקשה הגמרא: וְנִבְדֹּק אותה אם הביאה סימנים, ולמה לנו לסמוך
על החוקה. מתרצת הגמרא: אֵם אֵם נִבְדֹּק ולא נמצא בה סימנים
נחזיקנה לגדולה, משום דְּחִיּוּשִׁין שָׂאֵם היו לה סימנים ושתי
שערות וְנִשְׂרוּ.

שוב מקשה הגמרא: הלא נחלקו אמוראים (נדה מז) בבת י"ב שנה
ויום אחד שלא נמצאו בה סימנים, שלדעת רב פפא אין חוששים
שהביאה סימנים ונשרו, ולדעת רב פפי חוששים שמא נשרו. אם
כֵּן הֵנִיחָא לְמָאן דָּאִמְרַי חוֹשְׁשִׁין שְׁנִשְׂרוּ, מבואר תירוצו של רב זבדי,
לֹא לְמָאן דָּאִמְרַי אֵין חוֹשְׁשִׁין שמא נשרו סימנים, מֵאֵי אִכָּא לְמִימַר,
הלא אם נבדקנה ולא ימצאו בה סימנים עדיין קטנה היא אפילו
שילדה.

מתרצת הגמרא: אֲפִילוּ לְמָאן דָּאִמְרַי חוֹשְׁשִׁין שמא נשרו
הסימנים, מכל מקום משום צֶרֶת לִידָה חִיּוּשִׁין לְכָךְ בְּמִי שִׁכְבַּר
לִידָה, לפי שהוא גורם לנשירת הסימנים.

שנינו במשנתנו: בִּיצֵר פּוֹמְרוֹת צִרְתֵּיהֶן וכו', היתה בתו או אחת
מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת ומת, כשם
שבתו פטורה כך צרת בתו פטורה. ושנינו בברייתא לעיל (ג),
שמקור פטור צרה הוא ממה שנאמר (ויקרא יח יד) 'אִשָּׁה אֶל אֲחוּתָהּ
לֹא תִקַּח לְצִרוֹר לְגִלּוֹת עִרוּתָהּ עֲלֶיהָ בְּחַיָּהּ, וביבום נאמר 'יבמה
יבוא עליה'. ודרשו בגזירה שוה 'עליה' 'עליה' שאף 'עליה' האמור
באחות אשה מדבר במקום יבום, ומ'לצרו' דרשו שאף צרת
אחות אשה אינה מתייבמת. עוד שנינו במשנתנו, שאף צרת הצרה
פטורה מיבום וחליצה.

שואלת הגמרא: מִנְּהִי מִיָּלִי שאף צרת צרתה של הערוה פטורה.
משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוֹדָה, לְמַדְנָה כֵּן מִמָּה דָּאִמְרַי קָרָא 'לְצִרוֹ'
ולא 'לצור', שמיתור הר"ש יש ללמוד שְׁהַתּוֹרָה רִיבָתָהּ לאסור
צִרְתֵּיהֶן, וגם את צרת צרתה וכן הלאה, עד סוף העולם. וְכִי
אִשִּׁי אָמַר, לאחר שאסרה תורה את הצרה שוב אין צורך בדרשה
נפרדת לאסור צרת צרה, אלא כִּכְרָא הִיא לאסורה. שהרי צָרָה מֵאִי
מְעַמָּא היא אֲסִירָא, משום דְּבִמְקוֹם עָרוֹה קִיּוּמָא (–היא עומדת)
ואסורה כמותה, ואם כן צֶרֶת צָרָה נִמִּי בְּמִקוֹם עָרוֹה קִיּוּמָא להיאסר
כמותה.

שנינו במשנתנו: בִּיצֵר אֵם מְתוֹ הֵן בִּו' צרותיהן מותרות, היתה בתו
או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת, מתה
בתו או נתגרשה ואחר כך מת אחיו צרתה מותרת. מדייקת
הגמרא: מדברי המשנה 'ולו אשה אחת ומתה בתו או נתגרשה'
משמע שבכל אופן ניתרת הצרה, וְאֲפִילוּ אם קודם כָּנַס את הצרה
וְרַק לְכַסּוֹף גִּירָשׁ את הערוה [צויר א], שכן בשעת מיתה אחיו
שהיא שעת הנפילה ליבום כבר לא היו צרות זו לזו.

מקשה הגמרא: וְרִמִּינָהּ, והלא שנינו במשנה להלן (ז), שְׁלִשָּׁה
אֲחִים, שְׁנֵים מִהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחִיוֹת וְאֶחָד מֵהֶם נָשׂוּי נְכָרִית, וְגִירָשׁ
אֶחָד מִבְּנֵי הָאֲחִיוֹת את אשתו, ואחר כך מת האח הַנָּשׂוּי לְנִכְרִית
בלא בנים, וְנִכְסָה (–במזון) הַקְּנָרִשׁ לאחר כך מֵת, מייבם האח
השלישי [בעל האחות השניה] נכרית זו שנפלה לו מאחיו. שהרי
מעולם לא היתה צרת אחות אשתו, שכן כבר גירש השני את
אחות אשתו של השלישי לפני שכנס את הנכרית. וזו הִיא שְׂאֵמְרוֹ
חכמים, שְׂאֵם מְתוֹ העריות או נְתַרְשׁוּ, צִרְתֵּיהֶן מוֹתֵרוֹת. ומשמע
דְּמַעְמָא שהצרה מותרת לבעל האחות השניה הוא דווקא משום
דְּקוּדָם גִּירָשׁ בעל האחות הראשונה את אשתו וְרַק אַחֵר כִּךְ כָּנַס
את הצרה הנכרית, שכן באופן זה לא היתה זו מעולם צרתה של
אחות אשתו [צויר ב]. אֲכָל אם קודם כָּנַס בעל האחות הראשונה

יבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י

1 **אין בנים בלא סימנים** – והזולת בקטנות – חזקה הביאה סימנים. ומשהביאה סימנים
2 בתוך שנים עשרה – לא תמאן, דרתי סימנים גמורים ניהו. דסבירא ליה לרב זבד: תוך
3 זמן כלאחר זמן לענין סימן, ולא אמרינן שומא ניהו. הניחא למאן דאמר כו' – פלוגתא
4 בפרק "יוצא דופן" (נדה מ"א). מנא הני מילי – דצרת צרתה פטורה. נתגרשו צרותיהן
5 מותרות – ואפילו כנס אחיו את הנכרית,
6 ולבסוף גירש את בת אחיו, דהוה להו צרות זו
7 לזו קודם גירושין – אפילו הכי קשרין ליה
8 לייבומי, כדקתני: ומתה בתו או נתגרשה, הואיל
9 ובשעת נפילה לא הוה צרות זו לזו. וכנסה
10 חמנרש ומת – תפלה נכרית לפני שלשי שנשוי
11 אחות אשתו של זו הראשונה, דהויה להו צרת
12 אחות אשה, משנתגרשה. צרותיהן מותרות –
13 הואיל ולא היתה אחות אשתו של זה צרה
14 לנכרית זו שקודם נשואים של זו נתגרשה.
15 **תבא** – שתיין אהרדי. **האי תנא** – דמתניתין
16 סבר מיתה הבעל מפלת נשוי לייבום, הלכך
17 אפילו כנס ולבסוף גירש, כיון דבשעת מיתה
18 לאו צרת הבת היא – שריא. ותנא – דברייתא
19 סבר: נישואין הראשונים שהאשה נשאת
20 לבעלה מפלים אותה לייבום. הלכך, משנעשית
21 צרת ערוה שעה אחת – אסורה עלמית. זו –
22 דמתניתין דהבא דכנס ולבסוף גירש מותרת,
23 כדקתני: ומתה בתו או נתגרשה, ואין צריך לומר
24 זו דשלשה אחים גירש ולבסוף כנס. ותמאן –
25 הערה השתא, ותאמר: אי איפשי בקדושין
26 שקדשוני אמי ואחיו לבעלי המת, ותעקר
27 קידושין הראשונים, ותתייבם צרתה. **סמאנת**
28 **למאמרו** – הא דתנא לקמן בפרק "בית שמאי":
29 ובית הלל אמורים בבעל וביבם. **למאמרו** – הוא
30 דממאנת, שאם עשה היבם מאמר ביבמה קטנה
31 ומיאנה בו – מפקיע מיאון את המאמר, וחורה
32 לזיקה לבדה, וחולצת. ואף על גב דגדולה
33 שעשה בה מאמר ולא רצה לכונס, קיימא לן
34 בפרק "רבן גמליאל" (יבמות ג"ב) צריכה גט
35 למאמרו וחליצה לזיקתו – הכא מיאון עקר
36 למאמרו, ולא בעיא גיטא. ואין סמאנת לזיקתו
37 – לעקור נשואים ראשונים, ולהפקיע זקת
38 ייבום, ולצאת בלא חליצה. הכא נמי גבי ערוה
39 – לא עקר ליה מיאון דהשתא לנשואין קמאי
40 למישרי צרתה. צרת ערוה **שאני** – רבנן גזרו
41 שלא תמאן ליבומי צרתה, דלא לזלזולי בצרת
42 ערוה, דלמא אתי למישרי. **מיאנה** – כלתו
43 בבעלה ומותרת לחמיה. דעקרנה לנישואי,
44 והויה כמפותת בנו, ומותרת לו. אבל מת בנו, בעלה הראשון, ומיאנה בויקת יבם, אף על
45 גב דנשואין קמאי עקרה – אסורה לאביו. אלמא: משעת נפילה כלתו היא, משעה
46 שנפלה להתייבם ונוקדה ליבם מחמת נישואין הראשונים – נראים אותם נישואין גמורים
47 למיחיה אשת המת וכלתו של זה. **הבא נמי** – בצרת ערוה, משעת נפילה שנוקדה הבת
48 ליבם למאן בו מחמת קידושין ראשון – נראים נישואים גמורים, למיחיה אשת המת
49 וצרתה צרת הבת, ואי שרית ליה – אתי למישרי צרת הבת בעלמא. **משנה** שש
50 **קייט** – יש שחמורתו מאלו, ומזה חזרם שלחן – שנשואות לאחרים, ואיני יוכלן
51 להנשא לאחיו מאביו. ואם מתו בעליהן, שחן נכריות אצל זה – צרותיהן מותרות
52 להנשא לזה. **אמו** – אינה יכולה להנשא לאחיו של זה מאביו, שהיה היא לו אשת האב.
53 וכן אשת האב ואחות אביו ואשת אחיו מאביו שהיו לו בנים ואשת אחיו אביו – כולן
54 אסורות לאחיו מאביו כשם שאסורות עליו, ואין בהן צד ייבום על זה לעולם. ואם נישאו
55 לאחרים, ולהם נשים אחרות, ומתו – מותרות לינשא לזה, שאין צרת ערוה אסורה אלא
56 כשנפלה לייבום עם הערה פעם אחת, שכיון שפטרה לצרת ערוה – עמדה עלמית
57 באיסור אשת אח שיש לה בנים. **בית שמאי מותרים** – צרת ערוה להתייבם לאחיו, דלית
58 להו חך דרשה ד"לצורר".

חלצו

1 **ורב זבד אומר: אין בנים בלא סימנים. ונברוק!**
2 **חיישינן שמא נשור. הניחא למאן דאמר חוששין, אלא**
3 **למאן דאמר אין חוששין מאי איבא למימר? אפילו**
4 **למאן דאמר אין חוששין, משום צער לידה – חיישינן.**
5 **"פיצד פומרות צרותיהן וכו'". מנהגי מילי? אומר**
6 **רב יהודה: דאמר קרא "לצורר", התורה ריפתה**
7 **צרות הרבה. רב אשי אומר: סברא היא, צרה מאי**
8 **טעמא אסורא – דכמקום ערוה קיימא, צרת צרה**
9 **נמי – כמקום ערוה קיימא. "פיצד אם מתו הן כו'".**
10 **ואפילו כנס ולבסוף גירש? ורמינהו: שלשה אחים,**
11 **שנים מהן נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית,**
12 **גירש אחד מבגלי אחיות אשתו ומת הנשוי נכרית,**
13 **וכנסה המגרש ומת – זו היא שאמרו: שאם מתו**
14 **או נתגרשו – צרותיהן מותרות. טעמא דגירש ואחר**
15 **כך כנס, אכל כנס ואחר כך גירש – לא! אומר**
16 **רבי ירמיה: תבא, מי ששנה זו לא שנה זו. האי**
17 **תנא סבר: מיתה מפלת, והאי תנא סבר: נישואין**
18 **הראשונים מפלים. רבא אומר: לעולם חד תנא הוא,**
19 **"וזהו ואין צריך לומר זה" קתני. "וכל שיכולה למאן".**
20 **ותמאן השתא ותתייבם! לימא מסייעא ליה לרבי**
21 **אושעיא, דאמר רבי אושעיא: ממאנת למאמרו ואינה**
22 **ממאנת לזיקתו! לא, צרת ערוה שאני. דתני רבי בר**
23 **יחזקאל: מיאנה בפעל – מותרת לאביו, מיאנה ביבם**
24 **– אסורה לאביו, אלמא: משעת נפילה נראית ככללתו,**
25 **הכא נמי משעת נפילה נראית כצרת בתו. משנה**
26 **שש ערוות חמורות מאלו, מפני שששואות לאחרים,**
27 **צרותיהן מותרות: אמו, ואשת אביו, ואחות אביו,**
28 **אחותו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אחיו מאביו.**
29 **בית שמאי מותרין הצרות לאחרים, ובית הלל אוסרים.**

חלצו

1 **רב** זבד אומר אין בנים בלא סימנים – אומר רבנו יצחק דצריך לפרש דאין עיבור בנים
2 של קיימא מצוי להיות בלא סימנים. ומיחיה, ומנן אתו. מדפריך: וניבדוק. וכן אלא למאן
3 דאמר אין חוששין מאי איבא למימר. ואם אין בנים כלל בלא סימנים – ודאי נשור. וגם לשון
4 חוששין נמי משמע דליכא אלא חששא בעלמא, ולא שודאי נשור, ומשום דלא שכיח עיבור
5 בלא סימנים לא מצינו חמורו ממאנת, דחוששים
6 לסימנים, כדמסקא ואולד ולהכי קאמר נמי רבא בר
7 לויא: תוך הזמן הזה היא מתה ועוברת מת, אף
8 על פי דפעימם חדה, כיון דלא שכיח. ובברייתא
9 דרב ביבי דנקט שמא חמור – בשביל המיעוט,
10 ואף על גב דרבה בר לויא לא חש למינקט שמא
11 בשביל מיעוטא. ואם תאמר: ומנן לו לגמרא דרב
12 זבד לא בעי למימר דאין בנים כלל בלא סימנים
13 כדמשמע במילתיה? ויש לומר: דאם אין בנים כלל
14 בלא סימנים בא למימר, אם כן במאי אתא לפלוגי
15 אדרב ספרא? כיון דלדידה נמי אין בנים כלל בלא
16 סימנים כמו לרב ספרא אלא דאי אתא למימר
17 דאין הבנים סימן גדלות אלא השערות, וכי ליכא
18 שערות – לא מחזקין לה דאי גדולה. ולהכי
19 פריך: ולברוק ומנני: חוששין שמא נשור
20 וחוששין לה כספק גדולה לענין חליצה וקדושין
21 דאורייתא. ולענין עונשין ומילי טובא. ובקונטרס
22 פירש: דסבר רב זבד דתוך הזמן כלאחר הזמן,
23 דלא כהלכתא. נראה לרבינו יצחק דבעלמא
24 מודה רב זבד דתוך הזמן כלפני הזמן, ושאני הבא
25 דעל ידי בנים חשבינן לסימנים כאילו הם לאחר
26 זמן, כדפרישית נמי לרב ספרא. **משום** צער
27 לידה חיישינן – ואם תאמר: כיון דאין בנים בלא
28 סימנים – משעת העיבור נברוק קמי לידה, ואי
29 ליכא סימנן – ליכא למיחש שמא נשור. דאכתי
30 לא בא צער לידה? ויש לומר: דלא דוקא נקט
31 צער לידה, דהוה דחין נמי דמשום צער עיבור
32 חיישינן שמא נשור. ולא נקט צער לידה אלא
33 משום דאקשי ליה ונברוק את חמורת בדי למאן,
34 דהיינו אחר לידה – להכי נקט צער לידה. והיה
35 דאי בדקנה קמי לידה ולא אשכחן, דאיכא
36 למיחש דנשור משום צער עיבור. ואי היה מפרש
37 מיליתא דרב זבד דאין לידת בנים בלא סימנים
38 קאמר – הוי אתי שפיר האי דנקט צער לידה, ולא
39 היינו צריכים לומר משום צער עיבור חיישינן.
40 אבל אי אפשר לומר כן, דאם כן לא הוי משני
41 מידי לרבה בר לויא. **מתה** – הוה נתגרשה –
42 הא דלא נקט מיאנה או שנמצאת אילנית, משום
43 דמתניתין אתא לאשמעינן אפילו כנס ולבסוף
44 גירש, ומיאנה או שנמצאת אילנית אין שום חרש. דבטלו להו קידושין קמאי. וכך לי כנס
45 ולבסוף מיאנה כמו מיאנה ולבסוף כנס. אי נמי: משום דקאי אחת מכל העריות האלו
46 ומיאנה או שנמצאת אילנית לא שייך בכל העריות.
47 **שלשה** אחים שנים וכו' – לקמן בפרק "אריבעה אחים" (ל,א) דבור המחזיל (גירש) אפשר
48 לה אמאי נקט שלשה אחים. **נשואין** הראשונים מפלים – הכא לא הוה
49 שייך למינקט הראשונים, דליכא הכא תרי נישואין, ומשום דהוא דבפרק "בית שמאי" (יבמות
50 ק"ב) נקט הכי, דתנן: דהגרש האשה והחזיקה מותרת ליבם ורבי אליעזר אוסר ומפרש ההם
51 טעמא דרבי אליעזר משום דמספקא ליה אי מיתה מפלת אי נישואים הראשונים מפלים.
52 **תמאן** השתא ותתייבם כו' – ואפילו לרבן גמליאל דלית ליה מלמדין את הקטנה
53 שתמאן, לקמן בפרק "בית שמאי" (קט"א), היינו להוציאה מבעלה. אי נמי: פריך דהיכא
54 דמיאנה – תתייבם צרתה, ומתניתין משמע דאין לה תקנה אלא בחליצה. **לא** צרת ערוה
55 שאני כו' – הכא נמי בשעת נפילה נראית בצרת בתו. ואם תאמר: ומנא ליה דטעמא דרמי
56 בר יחזקאל משום דבשעת נפילה נראית ככלתו? דלמא טעמא דרמי בר יחזקאל גופיה משום
57 דרבי אושעיא. דאיה ממונת לזיקתו? ויש לומר: דעל כדרך טעמא דרמי בר יחזקאל משום
58 דבשעת נפילה נראית ככלתו, מדנקט אסורה לאביו – מכלל דלעלמא שריא, ואי טעמא
59 משום דאינה ממאנת לזיקתו – אסורה נמי לעלמא. ואם תאמר: אם כן תקשה ברייתא דרמי
60 בר יחזקאל לרבי אושעיא ותיריך דרב רבנו משה כהן: דאיכא למימר דמיירי כשחלצה,
61 ולהכי שריא לעלמא, ולא משום דממאנת לזיקתו. אי נמי: כשמיאנה ביבם אחר שנתייבמה, דליכא זקא. ומכל מקום אסורה לאביו – משום דבשעת נפילה נראית ככלתו.
מאי

מאי טעמא דבית שמאי – ואם תאמר: ומאי קבעי ליה? דלמא מוקמי "לצור" לכדריי
שמעון (יבמות ח.ב). "ועליה" לכדריי? ואומר רבינו יצחק: משום דמסתברא ליה
לדרוש "לצור" לענין צרות – אי לא דשמעיה בשום דוכתא דשריא. ואם תאמר: אבת,
כי דרשי נמי חוצה מכלל דאיכא פנימית – נדרשו מ"לצור" למיסר צרה שלא במקום מצוה:

וה לומר: דליכא למדרש הכי. דהא כתיב "לגלות
ערוהה" – חדא. ולמקום מצוה לא איצטרך
דמ"חוצה" נפקא, אלא לשלא במקום מצוה.
לכדרב יודה אמר רב כו' – הכי נמי הוה
מודע למימר לכדשמואל, דפליג עליה
דרב, ב"האשה רבה" (יבמות ע.ב). ומוקי קרא
דללא הוא דאתא.

ביון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוץ דמי –
ואף על גב דכתיב נמי ה"א בתחלה
דכתיב "החוצה" – היינו נמי אל החוץ, כמו
"המדרבה" (שמות ד) דהוי אל המדרב.
לרבות את הארוסה – אמר רבינו יצחק,
דאיצטרך לרבות ארוסה משום
דכתיב "בית אחיו", ובפרק קמא דימא (י.א.)
משמע ד"בית" נשואה משמע.

דלא אתי איסור אחות אשה וחיל איסור
אשת אח – ואם תאמר: כיון דאיסור
אחות אשה לא חיל – תתייבם ערוה גופה! ויש
לומר: דאיסור אחות אשה מתחיל תלי וקא, אי
פקע איסור אשת אח – אתי וחיל, הלכך לא
פקע.

בית הלל פוסלים – פירש בקונטרס: מכהונה,
ולא מתורומה. ואי אפשר לומר כן,
דמחייב כריתות וזנה היא, כדאמרין ב"החולץ"
(יבמות מ.ד.) גבי הנשוא את הלוחט, וזונה
אסורה בתרומה. כמו שנפרש שם בעזרת ה'
(דיבור המתחיל "הכא"). ורש"י עצמו חזר בסוף
פירקא (ט.ב) דיבור המתחיל "היא עצמה" גבי מה
לאלמנה שכן היא עצמה מתחלת.

דאמר רחמנא לא תעשו תבונה על מת –
הוא דאמרין בסוף פרק "ארבע
מיתות" (סנהדרין ס.ה.) גבי רבי עקיבא שהיה
מבה עצמו על רבי אליעזר שנפטר עד שהיה דמו
שזות לארץ! ואומר רבינו יצחק: דאיכא למימר
דדרך שריטה אסר רחמנא דוקא. אי נמי: אתורה
היה מצטער, כדאמרין ותם: דרבה מעות יש לי
ואין שלחני בר.

מי סברא

חלצו, בית שמאי פוסלין מן הכהונה, ובית הלל
מכשירין. נתייבמו, בית שמאי מכשירין ובית הלל
פוסלין. אף על פי שאילו אוסרים ואילו מתירין, אלו
פוסלין ואילו מכשירין – לא נמנעו בית שמאי מלישא
נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי. כל
הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאין
– לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו. **גמרא**
אמר רבי שמעון בן פוי: מאי טעמא דבית שמאי –
דכתיב: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר",
– "חוצה" מכלל דאיכא פנימית. ואמר רחמנא: "לא
תהיה". ובית הלל: מובעו להו לכדרב יהודה אמר רב.
דאמר רב יהודה אמר רב: מנעו שאין קידושין תופסין
ביבמה, שנאמר: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש
זר" – לא תהיה בה תהיה לזר. ובית שמאי: מי
כתיב "לחוי"? "חוצה" כתיב. ובית הלל: כיון דכתיב
"חוצה" כמאן דכתיב "לחוי"? דמי. דתניא, רבי נחמיה
אומר: כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה – הפיל
לה הכתוב ה"א בסופה. ותנא דבי רבי ישמעאל:
בגון "אלים" "אלים" "מחנים" "מחנים", "מזערים"
"מזערים", "דבלימיה", "ירושלמיה" מדרבה. ובית
שמאי, דרב יהודה אמר רב מנא להו? מ"לאיש זר"
נפקא. ובית הלל נמי, תיפוק להו מ"לאיש זר"! אין
הכי נמי. "חוצה" למא לי – לרבות הארוסה. ואיך:
מ"חוצה" "החוצה" – ואיך: "חוצה" "החוצה" לא
משמע להו. רבא אמר: מטעמיה דבית שמאי, דאין
איסור חל על איסור. תינח היכא דנשא מת ואחר
כך נשא חי – לא אתי איסור אחות אשה וחיל
אויסור אשת אח, אלא נשא חי ואחר כך נשא מת,
אחות אשה קדים! כיון דלא אתי איסור אשת אח
וחיל איסור אחות אשה – הוויא לה צרת ערוה

שלא במקום מצוה, ושריא. "חלצו, בית שמאי פוסלים וכו'". פשיטא! לאפוקי דרבי יוחנן
בן גורי, דאמר: בואו ונתקן להם לצרות שהיו חולצות ולא מתייבמות, קא משמע לן דבית
הלל מכשירים. "נתייבמו בית הלל פוסלין כו'". הא תו למא לי? אידי דתנא חלצו, תנא
נמי נתייבמו. תנן התם: מגילה נקראת באחד עשר ובשנים עשר ובשלושה עשר ובארבעה
עשר ובחמשה עשר, לא פחות ולא יותר. אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: איקרי בן
"לא תתגודדו" – לא תעשו אגודות אגודות! האי "לא תתגודדו" מובעו ליה לגופיה, דאמר
רחמנא: גלא תעשו חבורה על מת! אם בן לימא קרא "לא תגודדו", מאי "תתגודדו" –
שמע מינה להכי הוא דאתא. ואימא פוליה להכי הוא דאתא? אם בן לימא קרא "לא
תגודדו" מאי "לא תתגודדו" – שמע מינה תרתי. אמר ליה, עד כאן לא שנית: מקום שנהגו
לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות – עושין, מקום שנהגו שלא לעשות – אין עושין?
אמר ליה: אמינא לך אנא איפוא, דאמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: "לקיים את
ימי הפורים במוציאם", זמנים הרבה תיקנו להם חכמים, ואת אמרת לי מנהגא! והתם לאו
איפוא הוויא? והתנן: בלילה בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין! אמר ליה: התם הוויא
אומר מלאכה הוא דלית ליה. והא בית שמאי מתירין הצרות לאחים, ובית הלל אוסרים!

מי

דעבדי כבית הלל ואיכא דעבדי כבית שמאי, והרי כאן אגודות! אמר ליה התם – לא דמי לשתי תורות, דהרואה את זה שאין עושה מלאכה אומר דאין לו מה לעשות.

בת

חלצו – הצרות מן האחין. בית שמאי פוסלין מן הכהונה – שחליצתה חליצה. ובית
הלל מכשירין – לפי שחליצתן שלא לצורך, והרי כחולצת מן הנכרי. נתייבמו – לאחים.
בית שמאי מכשירין – אותן לכהנים, אם נתאלמנו מימביהן. ובית הלל פוסלין –
שנבעלו לאסור להן, והבעלה לפסול לה עשאה וזנה, והוזהר אסורה לכהונה. לא נמנעו
כו' – אף על פי שבני הצרה שתייבמו בבית
שמאי ממזרים והם לבית הלל, שהרי באיסור
אשת אח היא עליהם, ואשת אח בברת, ובני
עריות שהן חייבי כריתות ממזרים הם,
כדאמרין קידושין – אפילו הכי לא נמנעו בית
הלל מלישא נשים מבית שמאי, לפי שהיו
מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות, ופורשים.
אלו על גבי אלו – אלו משאילים בלילה לאלו.
גמרא לא תהיה אשת המת החוצה –
החיצונה, שהיא נכרית ליבם, לא
תהיה לזר. מכלל דאיכא פנימית – בהדה,
קרובה ליבם, שאין קידושין תופסין ביבמה –
יבמה שלא חלצו, מנין אם נתקדשה לשוק
שאינ קדושין תופסין – אף על גב דחייבי לאוין
בעלמא תפסי בהו קידושין. תלמוד לומר כו' –
לא תהא בה חיה – אינן תופסין חוצה כתיב
– דמשמע חיצונה. לרבות ארוסה – שאם
נאמרלה מן האירוסין צריכה ליבם כנשואה.
חוצה משמע חיצונה, שלא נתקדשה עדיין
לביאה. אין איסור – אשת אח חל על בתו של
זה אצל אביה, הלכך לא רמיא קמיה לייבומי,
וזהו כמאן דליתא. וכן באחות אשה, ובכולן,
וחבי מפרש מליתא דרבא במסקנא דמילתא.
ומיזוה, הא דפריך: תינח היכא דנשא כו' – לא
ידע מליתא דרבא, וסבר דרבא אחות אשה
וכיוצא בה לחודייהו קאי, דהערוהו על ידי
קדושין. דלא אתי איסור אחות אשה וחיל
אויסור אשת אח – והויא כנכרית. פשיטא –
כיון דלכתיב שמאי וקוקות ליבם, פשיטא אם
חלצו פטולות. ולבית הלל, כיון דפטרי להו
מוקית יבום – אם חלצו כשרות לכהונה, דלאו
חליצה היא. דרבי יוחנן – לקמן (יד.)
בברייתא. בואו ונתקן לצרות – הערויות שידו
חולצות. וכיון דבעו חליצה – שחליצתה פוטלת
אפילו לבית הלל, קא משמע לן דבית הלל
אפילו תקנתא דרבנן לית להו בצרות דלילצו.
ובית הלל פוסלין – דזונה היא, ופטולה
לכהונה. אבל מתרומה דבי נשא לא מיפסלה
בבעלת כרת, אלא בבעלת חלל ונתקן וממזר
ונכרי ועבד, בפרק "אלמנה לכהן גדול" (יבמות
ס.ב.) לא תעשו אגודות אגודות – דנראה
בנהגין שתי תורות, כשקורין כפרים את
המגילה ביום כניסה, ועירות גדולות בארבעה
עשר, ומוקפין חומה בחמשה עשר. אם בן
לכתוב קרא לא תגודדו – דמשמע לשון גידדה
וחבורה. ואימא כוליה להכי הוא דאתא – שלא
תעשו אגודות. אם בן לכתוב לא תגודדו –
מדלא כתיב תגודדו, לשון אגודה. לא שנית עד
כאן מקום שנהגו כו' – היה לה להשיב תשובה
זו. אמינא לך אנא איסורא – דאסרי להו רבנן
לבני ארביסר, דאי בעו למיקרא בחמיסר – לא
מצו, וכן בני חמשה עשר בארבעה עשר, ודמיה
לשתי תורות. ואי אמרת לי מנהגא – דהתם
לכולי עלמא שרי, ומיזוה באהרא דאמור –
לא ישנה את דרכו, מפני המחלוקת. ופריכין
והתם איסורא ליבא – בתמיה. והא קתני התם
בלילה – בליל בדיקת חמץ, בית שמאי אוסרים
ובית הלל מתירים לעשות מלאכה, ואיכא

במות דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קפא

אשה וחיל איסור אשת אח, ומאחר שאינה נחשבת ערות אחות
אשה אינה פוטרת צרתה. אלא אם נשא קודם האח התי את אשתו
ורק אחר כך נשא האח הית את אחותה, נמצא שאיסור אחות
אשה קדים לחול על אשת המת לפני שחל עליה איסור אשת אח,
ולמה לא תאסור אף את צרתה.
מתרצת הגמרא: גם באופן זה אין הצרה פטורה, מכיון דלא אתי
איסור אשת אח וחיל איסור אחות אשה, ומאחר שאין בה דין
אשת אח הרי היא כנכרית אצלו ואינה נופלת לפניו ליבום, ואם
כן הוה לה צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה, ושריא ו-ומותרת
ליבום. שכן אין ערוה פוטרת את צרתה אלא כשנפלה ליבום
ונדחתה משום פטור ערוה, אבל זו לא נפלה כלל.
שנינו במשנה: הלצו, בית שמאי פוסלים וכו' מן הכהונה, ובית הלל
מכשירין. מקשה הגמרא: פשיטא שלבית שמאי הן נאסרות
לכהונה בחליצתן, ולבית הלל אינן נאסרות לכהונה משום שאין
בחליצתן כלום. מתרצת הגמרא: המשנה באה לאפוקי מדרבי יוחנן
בן נורי דאמר, בואו ונתקן להם לצרות שהיו חולצות ולא מתייבמות
כדי לצאת ידי שיטת בית שמאי האוסרים את הצרות לשוק בלא
חליצה, וגם ידי שיטת בית הלל האוסרים אותן ליבום. ואילו היתה
תקנה לחייבן בחליצה היו נאסרות לכהונה גם לשיטת בית הלל.
קא משמע לן דבית הלל מכשירים לכהונה צרות שחלצו משום
שאינם סוברים כלל תקנה זו.
שנינו במשנה: נתייבמו, בית שמאי מכשירין ובית הלל פוסלין בו,
שואלת הגמרא: הא תו למה לי, הלא פשוט שלבית שמאי אינן
נפסלות ולבית הלל נפסלות. משיבה הגמרא: אידיד דתנא המשנה
דין צרות שחלצו שיש בו חידוש כמבואר לעיל, תנא נמי דינן
לכהונה אם נתייבמו.
הסוגיא שלפנינו דנה באיסור עשיית 'אגודות אגודות': תנן התם
(מגילה ב), מגילה נקראת לפעמים באחר עשר לחודש אדר, ופעמים
בשנים עשר, ופעמים בשלשה עשר, ופעמים בארבעה עשר, ופעמים
במששה עשר, לא פחות ולא יותר. שבני כרכים המוקפים חומה
קוראים את המגילה בט"ו ובני העיירות קוראים אותה ב"ד, ובני
הכפרים מקדימים את קריאתה ליום הכניסה. אמר ליה ריש לקיש
לרבי יוחנן, איך משתנה זמן הקריאה ממקום למקום, והלא איכרי
באן 'לא תתגדרו' (דברים יד א), שמשמע לא תעשו אגודות אגודות,
שיש לקבוע הנהגה אחת לכל ישראל כדי שלא יראה שוהגים
שתי תורות.
שואלת הגמרא: והרי האי 'לא תתגדרו' אינו מיותר, אלא מיבעי ליה
לגופיה, דאמר רחמנא לא תעשו בחבור בבשרכם מתוך צער על
המת. משיבה הגמרא: אם בן לימא קרא 'לא תתגדרו' מלשון עשיית
גדידה וחבורה, מאי 'תתגדרו' בכפילות התיי, אלא שמע מינה
שגם להכי – לעשיית אגודות הוא דאמא.
שוב מקשה הגמרא: ואימא בוליה קרא להכי – לעשיית אגודות
הוא דאמא, ומנין איסור עשיית חבורה על המת. מתרצת הגמרא:
אם בן לימא קרא 'לא תתגדרו', מאי 'לא תתגדרו' בכפילות הדלת, ו
אלא שמע מינה תרתי איסורים.
הגמרא חוזרת לקושיית ריש לקיש לעיל: אמר ליה רבי יוחנן לריש
לקיש, וכי עד באן לא שנית בשום מקום חילוקי מנהג בין מקום
למקום, והרי שנינו בפסחים (ג), מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי
פסחים עד חצות, עושין, ובמקום שנהגו שלא לעשות בו מלאכה
בערבי פסחים, אין עושין. ומדוע שם לא הקשית שיש בדבר משום
'לא תתגדרו'.
אמר ליה ריש לקיש, אמינא לך אגא איסורא – הלא אני אמרתי
להקשות מזמן המגילה של בני הכרכים בט"ו שנאסר לבני
העיירות, וכן מזמן בני העיירות ב"ד שנאסר לבני הכרכים, כמו
דאמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן, נאמר (אסתר ט לא) 'לקיים את
ימי הפרים האלה בזמניהם', בלשון רבים, ומכאן שזמנים הרבה
תיקנו להם חכמים, ואין זמנם של אלו כזמנם של אלו, ואילו את
אמרת להוכיח לי ממנהגא שמצינו בו חילוקים ממקום למקום, הלא
חילוק במנהג אינו נראה כשתי תורות, שהרי מן הדין הדבר מותר
לכולם.

ואם חלצו צרות העריות, בית שמאי פוסלין אותן מן הכהונה, שכן
חלוצה אסורה להנשא לכהן. ובית הלל מכשירין אותן לכהונה,
שכן לשיטתם אין זו חליצה. ואם נתייבמו הצרות, בית שמאי
מכשירין אותן להנשא לכהן לאחר מיתת היבם. ובית הלל פוסלין
אותן, משום שהן אסורות על היבם באיסור אשת אח, והוא אוסרן
בביאתו לכהונה כדין כל אשה שנבעלה בביאת איסור שנעשית
זונה ונאסרת לכהונה.
מוסיפה המשנה: אף על פי שאלו אוסרים את הצרות ואלו מכשירין
אותן, וכמו כן אלו פוסלין את צרות שנחלצו לכהונה ואלו מכשירין
אותן, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא נמנעו בית
הלל מלישא נשים מבית שמאי, ולא חששו שמא נולדו מיבום של
צרות ערוה שלדעת בית הלל הן ממזרות. ובגמרא יבואר טעם
הדבר.
וכן כל הטהרות והטמאות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, והיו
אלו מטהרים ואלו מטמאים, לא נמנעו מלהיות עושין טהרות אלו על
נבי כליהם של אלו. שהיו בית שמאי שואלים מבית הלל את
כליהם, ולא חששו שמא הם כלים טמאים לשיטתם, כי הודיעו
להם בית הלל אם היתה בהם טומאה על פי שיטתם.
נמרא
הגמרא מפרשת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתנו: אמר
רבי שמעון בן פור, מאי טעמא דבית שמאי המתירים צרות, משום
דבתיב (דברים כה ה) 'לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר', וממה
שנאמר 'חוצה' שמשמעה אשה חיצונית שאינה קרובת היבם,
מכלל דאיכא עמה עוד יבמה פנימית שהיא קרובת היבם ואסורה
עליו באיסור ערוה, ואמר רחמנא שהחיצונית 'לא תהיה לאיש זר'
אלא תתייבם. ובית הלל אינם דורשים כן מכתוב זה משום דמיבעי
להו לדרשה אחרת, כדרך יהודה אמר רב. דאמר רב יהודה אמר רב,
מנין שאין קידושין של אדם זר תופסין ביבמה, שנאמר 'לא תהיה
אשת המת החוצה לאיש זר', שלא תהיה ביה הויה ותפיסת קידושין
לזר. ובית שמאי סוברים, מי בתיב 'לא תהיה לחוץ', 'חוצה' בתיב,
שמשמעו 'חיצונית'. ובית הלל סוברים, בין דבתיב 'חוצה' כמאן
דבתיב 'לחוי' דמי ומשמעות שניהם שוה. דהרי תנא, רבי נתן היה
אומר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הפתוח ה"א
כסופה. וכן תנא דבי רבי ישימאל, שמצינו כן בכמה מקומות, כגון
בביאת בני ישראל לא"י שנאמר (שמות טו כז) 'ותבא אלמנה' ולא
ב'אלים'. וכן בביאת דוד למחנים נאמר (שמואל ב' יז כד) 'וידוד את
מחניה' ולא 'למחנים'. וכן בירידת אברהם למצרים נאמר (בראשית
יב י) 'ורד אברהם מצרימה' ולא 'למצרים'. וכן נאמר (במדבר לג מו)
'בעלמך דבליתימה' וכן 'ותבא אתי ירושלמה' (יחזקאל ח ג), וכן 'לבוא
מדרבה' (דברי הימים א' ה טו).
שואלת הגמרא: ובית שמאי הדורשים מ'חוצה' להחזיר צרה, דרב
יהודה אמר רב שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק מנא להו.
משיבה הגמרא: מלא תהיה וגו' לאיש זר. נפקא דין זה.
מקשה הגמרא: ובית הלל נמי תיפוק להו מ'לאיש זר' שאין קידושין
תופסים ביבמה, ולמה נאמר 'חוצה'. מתרצת הגמרא: אין הכי נמי,
אלא 'חוצה' למה לי, לרבות את הארוסה לאח המת ועדיין לא
נישאה לו שהיא חייבת ביבום, שכן משמעות 'חוצה' היא יבמה
חיצונית לבעלה שעוד לא התקרבה אליו לביאה.
מפרשת הגמרא: ואידך – בית שמאי דורשים מ'החוצה' גם חיוב
יבום בארוסה וגם היתר לצרת ערוה, מ'חוצה' דרשו דין אחד
ומריבויה ה"א הראשונה ב'החוצה' דרשו את הדין השני. ואידך –
בית הלל, 'חוצה' 'החוצה' לא משמע להו לדרוש ה"א היתירה.
הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקתם: קאמר, מעמייהו דבית
שמאי המתירים צרות הוא מסבא, דהרי אין איסור חל על איסור,
ואין איסור שאר העריות יכול לחול יחד עם איסור אשת אח אלא
חל רק אחד מהם, כפי שיבואר בסמוך.
מקשה הגמרא: תינח תיבא קודם האח המת את אשתו, ורק
אחר כך נשא האח התי את אחותה, שאז אכן לא אתי איסור אחות

מפרשת הגמרא: ודקארי לה מאי קארי לה – ומה שעלה על הדעת
המקשן להקשות כן, כלקא דעתך אמינא – [שהעלה בדעתו]
שמשום חומרא דשבת אף שני מקומות במקום אחד דמי, וגם בהם
נוהג איסור זה. קא משמע לן התרצן, שאף לגבי שבת אין איסור
זה נהוג בשני מקומות.
עוד מקשה הגמרא: תא שמע, דרבי אבהו כי אילע לאתריה
ו-כשהודמן למקומו דרבי יהושע בן לוי, הנה מטליל בשבת שרנא
ו-גר] שהדליקוהו לצורך השבת לאחר שכבה ולא חשש לאיסור
מוקצה, משום שרבי יהושע בן לוי סבר כרבי שמעון המתיר
מוקצה זה, ובמקומו נהג רבי אבהו כמותו. וכי אילע רבי אבהו
לאתריה דרבי יוחנן, לא הנה מטליל שרנא ו-גר] שכבה בשבת,
משום שרבי יוחנן פוסק כרבי יהודה האוסר מוקצה, ונהג רבי
אבהו כמותו במקומו. וקשה, איך היה המנהג שונה בשני
המקומות, הלא יש בזה משום לא תתגודדו.
תמחה הגמרא על קושיא זו: והאי קושיא היא, וכי לא אמרין
לעיל ששני מקומות שאני ואין בכך איסור. משיבה הגמרא: אמן
הכי קאמרין, רבי אבהו היכי עבדי הכא הכי והיכי עבדי הכא הכי
– איך נהג כאן כך ובמקום אחר נהג באופן אחר.
מתרצת הגמרא: רבי אבהו דרבי יהושע בן לוי סבירא ליה והתיר
מוקצה, ואולם כי מקלע לאתריה דרבי יוחנן לא הנה מטליל, משום
בבבוי דרבי יוחנן.
מקשה הגמרא: והאיכא שפעא – והרי שמשו של רבי אבהו שראה
שהתיר במקומו של רבי יהושע בן לוי לא ידע להזהר בכבוד רבי
יוחנן ויבוא להתיר גם במקומו, ואם כן היה לו לרבי אבהו להמנע
מטלטול בכל מקום. מתרצת הגמרא: דמוצע ליה לשפעא – הודיע
לשמשו שבמקומו של רבי יוחנן יש להמנע מכך משום כבודו.
הגמרא מוכיחה ממשנתנו כדברי רב וריש לקיש: תא שמע, אף על
פי שאילו אוסרים צרות ערוה ביבום ואילו מתירים, לא נמנעו בית
שמיא מלישא נשים מבית הלל, ואף שלשיטת בית שמאי צרת ערוה
אסורה לשוק בלא חליצה מכל מקום נשאו נשים מבית הלל, ולא
חששו שמא הן בנות הצרות שהתירו בית הלל לשוק. וכן לא
נמנעו בית הלל לישא נשים מבית שמיא, ולא חששו שמא הן
בבנות צרות ערוה שהתייבמו וממורות הן. אי אמרת בשלמא לא
עשו בית שמאי כדבריהם, משום הכי לא נמנעו לישא נשים אלו
מאלו. אלא אי אמרת עשו בית שמאי כדבריהם, אמאי לא נמנעו
מכך. בשלמא מה שפית שמיא מבית הלל לא נמנעו מלישא, יש
לומר שהוא משום דאף אם הן בנות צרות שלדברי בית שמאי
נוקדו לחליצה, מכל מקום אף אם עברו על כך ונשאו לשוק אינם
אלא בני חייבי לאוין נינהו ולא בני חייבי כריתות, וכשרים לבוא
בקהל. אלא בית הלל מבית שמיא אמאי לא נמנעו מלישא, והרי
לשיטת בית הלל צרות ערוה אסורות על היבם באיסור אשת אח
שואה כריתות, ואם התייבמו הרי צאצאין שהם בני חייבי כריתות
ממזרים נינהו. וכי תימא קסבר בית הלל דאין ממזר מחייבי כריתות
אלא מחייבי מיתות בית דין בלבד, ואיסור אשת אח אינו אלא
בכרת, והאמר רבי אלעזר, אף על פי שנחלקו בית שמיא ובית הלל
בצורות, מכל מקום מודים הם שאין ממזר אלא הנוול ממי שאיפסורו
הוא איסור ערוה וענינו עליה כרת, ואף הנוול מאיסור אשת אח
בכלל זה. אלא לאו שמע מינה, שלא עשו בית שמאי כדבריהם ולא
יבמו את צרות העריות, ועל כן לא נמנעו בית הלל מלישא מהם
נשים.
דוחה הגמרא: לא ראיא היא, אלא לעולם עשו בית שמאי
כדבריהם, ומה שלא נמנעו בית הלל מלישא מהם נשים הוא
משום דמוצע להו – שהיו מודיעים בית שמאי לבית הלל על כל
משפחה שמקורה מצרת ערוה שהתייבמה, ופרשי – ומאלו אכן
פרשו בית הלל. והכי נמי מסתברא שהודיעו בית שמאי לבית הלל,
דהרי קתני בספא, כל המזירות וכל הממאות שהיו אלו מפרהין
ואלו מפרהין, לא נמנעו בית שמאי ובית הלל להיות עושים מזהירות
של אלו על גבי כלים של אלו. ואפילו שבית הלל החמירו בתהרות
יותר ואותם כלים שתיהרו בית שמאי היו טמאים לבית הלל.

השיבו ריש לקיש: מי סברת שעשו בית שמיא כדבריהם ויבמו
בפועל את צרות העריות, לא כן הוא, אלא לא עשו בית שמיא
כדבריהם ונהגו למעשה כבית הלל. ורבי יוחנן אמר, עשו בית
שמאי כדבריהם, וכן עשו אחרים ההולכים בשיטתם כדבריהם.
ונחלקו בפלוגתא [ונחלקו בה רב ושמואל]. דרב אמר, לא עשו בית
שמיא כדבריהם אלא נהגו כבית הלל. ושמואל אמר עשו ועשו בית
שמאי כדברי עצמם.
הגמרא מבררת מחלוקת זו, ושואלת: הלא שנינו בעירובין (יג),
יצאה בת קול ואמרה, בכל מקום שנחלקו בית שמאי ובית הלל
הלכה כבית הלל, ואם כן אימתי – על איזה זמן נחלקו אמוראים
אלו, אילימא על הזמן שקודם הפת קול נחלקו, מאי טעמא דמאן
דאמר לא עשו בית שמאי כדבריהם. ואלא בהכרח שעל הזמן
שלאחר פת קול זו נחלקו, אך אם כן יקשה מאי טעמא דמאן דאמר
עשו בית שמאי כדבריהם, הלא כבר הוכרעה הלכה כבית הלל.
הגמרא מפרשת את המחלוקת בשתי דרכים: אי בעית אימא נחלקו
קודם הפת קול, ואי בעית אימא נחלקו לאחר הפת קול. אי בעית
אימא קודם פת קול נחלקו, ונגזר דבית הלל רופא – היו מרובים
יותר מבית שמאי, למאן דאמר לא עשו בית שמאי כדבריהם הוא
משום דהא בית הלל רופא, ואחרי רבים להטות' (שמות כג ב), ומאן
דאמר עשו בית שמאי כדבריהם סבר, דבי אילין בתי רופא, רק
היכא דהרוב והמיעוט בי תרדי נינהו – שקולים הם בחכמה, אבל
הכא לא היה להם לבית שמאי לבטל את דעתם מפני דעת הרוב,
משום דבית שמיא מחדדי טפי ו-מחודדים יותר] מבית הלל. ואי
בעית אימא על הזמן שלאחר הפת קול נחלקו, למאן דאמר לא עשו
הוא משום דהא נפקא פת קול והכריעה כבית הלל. ומאן דאמר
עשו בית שמאי כדבריהם אפילו לאחר הפת קול, שיטתו כשיטת
רבי יהושע היא דאמר 'אין משיניחין בבת קול' (ב"מ נט) משום
שהתורה לא בשמים היא.
מקשה הגמרא: ומאן דאמר עשו בית שמאי כדבריהם, הלא קרינן
באן לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות. מתרצת הגמרא: אמר
אביי, כי אמרין לאיסור זה של לא תתגודדו, אין זה אלא בגזון
ששתי בתי דינים הם בעיר אחת, שהדיינים הללו מורים כדברי בית
שמיא, והדיינים הללו מורים כדברי בית הלל. אבל בשתי בתי דינים
בשתי עיירות שאחד מהם פוסק כדברי בית שמאי והשני כדברי
בית הלל, לית לן קא – אין בזה משום לא תתגודדו.
הגמרא מביאה שיטה אחרת ביישוב הקושיא האמורה: אמר ליה
רבא לאביי, והא אף בית שמיא ובית הלל בשתי בתי דינים בעיר
אחת דמי, שהרי ישבו באותה העיר, ואם כן איך לדעת רבי יוחנן
ושמואל עשו בית שמאי כדבריהם בצרת הבת. אלא אמר רבא, כי
אמרין לאיסור לא תתגודדו, בגזון בית דין אחד בעיר אחת, שפלג
ו-חצין ממנו מורין כדברי בית שמיא, ופלג ו-חצין מורין כדברי בית
הלל. אבל שתי בתי דינים בעיר אחת, שאחד מהם מורה כבית שמאי
והשני כבית הלל, לית לן בה משום אגודות אגודות.
הגמרא מקשה על חילוק מנהג במקום למקום המובא בבביתא:
תא שמע, במקומו של רבי אליעזר היו פורחים עצים לעשות מהם
פחמים בשבת כדי לעשות ברזל לאיזמל שמלו בו בשבת, שכן
לשיטת רבי אליעזר מכשירי מילה דוחים את השבת. כמו כן
במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב, שכן
לשיטתו רק בשר בהמה אסור בחלב, אבל בשר עוף בחלב מותר
גם מדרבנן. מדייקת הגמרא: דווקא במקומו של רבי אליעזר אין –
חילול שבת לצורך מכשירי מילה, אבל במקומו של רבי עקיבא לא
עשו כן (דחניא) [דהרי תנן] במשנה (שבת קל), כלל אמר רבי עקיבא,
במכשירי מילה, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה
דוחה את השבת, וכריתת עצים לצורך איזמל של מילה שאפשר
לעשותה מערב שבת אינה דוחה שבת. ואם כן איך התירו במקומו
של רבי אליעזר לעשות כן ואסרו במקומו של רבי עקיבא. הלא
יש בכך משום עשיית אגודות אגודות.
תמחה הגמרא על קושיא זו: והאי מאי תיובתא – מה קושיא היא
זו, והרי כבר התבאר דמקומות מקומות שאני, ואיסור עשיית
אגודות אגודות נהג רק במקום אחד.

יבמות: חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף יד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קפלג רש"י

1 סברא עשו וכו' – תימנה: שלא הקשה רבי יוחנן לריש לקיש מהדאי דמייתי בסמוך:
2 במקומו של רבי אליעזר היו בורתין כו! ויש לומר: דאין חוששין לדרקס כל כך על
3 דבריו, דממילא הוה מוקשה ממגילה, כמו שחשקה בעצמו. **לא** עשו בית שמאי כדבריהם
4 – תימנה: הא אשכחן דעשו, דהוה רבי טרפון כדברי בית שמאי (ברכות יב). והלל שהביא
5 עלתו לעורה, וחברו עליו תלמידי שמאי (ביצה
6 כא). ותניא בפרק "אלו טרפות" (חולין מדא):
7 הרוצה לעשות כדברי בית שמאי – עושה, ומוקי
8 לה קודם בת קול, ומיהו, בלאו הכי מוכח
9 בשמעתין דעשו. **רבי** ידועה אלא דאמר אין
10 משגיחין בבית קול – ואם תאמר: ומאי שנא דלא
11 קיימא לן בבית קול דרבי אליעזר, אלא אמרינן
12 בכל דוכתי דשמותי הוא ואין הלכה כמותו, ובבת
13 קול דבית הלל קיימא לן, והלכה בבית הלל! ויש
14 לומר: משום דבת קול דרבי אליעזר לא יצאה
15 אלא לכבודו, שאמר מן השמים יוכיחו, כדאמר
16 חתם. אי נמי: בהדאי בת קול שהיתה כנגד רבים,
17 דרבנן הוה רובא – דהאי אין הלכה. אבל כבת
18 קול דבית הלל קיימא לן, משום דהוה בית הלל
19 רובא, אלא דבית שמאי מחזירי טפי. ואם תאמר:
20 ודלמא רבי יהושע נמי, דוקא ההם קאמר דאין
21 משגיחין, כדפרישנא, אבל בעלמא לא? ויש לומר:
22 מדנקט רבי יהושע האי לישאנא, ואמר לא בשמים
23 היא – שמע מינה דבבב דוכתא אית לן דאין
24 משגיחין. **כי** אמרינן לא לתגודדו בנן שתי חתי
25 דינן בעיר אחת כו' – ואם תאמר: מה תימין
26 ממגילה דבעיר אחת היו קורין לבני העיר
27 בארבעה עשר ולבני כפרים היו מקדימים ליום
28 הכניסה! ואומר הרב רבי חיים. דבני כפרים היו
29 קורין בעירם. כדמוכח בירושלמי. והשתא הוה
30 שתי חתי דינים בשתי עיירות, דכבי האי גוונא לא
31 שייך "לא לתגודדו" אפילו לאבין, והא דקרי ליה
32 יום הכניסה – לפי שבעירם היו מתאספים לבא
33 לבית הכנסת בשני ובחמישי לקרות התורה. וכן
34 נראה, דאמר בירושלמי דבן עזי אין מציא כן
35 כרך, דכל שאין מחזיק בדבר אין מוציא אחרים
36 ידי חובתם. וכיון שבני הכפרים היו בקיאים לקרות
37 – דהאי הוה קורין בעירם.
38 **במקומו** של רבי אליעזר כו' – במתבין היו
39 מביאים עצמם שיהיו צריכים לכך,
40 משום חיוב מצוה. **לא** הוה מטלטל שרגא –
41 ואם תאמר: היתם משום דהרואה אומר אין צריך
42 לטלטל! ויש לומר: דאפילו היה נופל על טליתו
43 לא היה מטלטל. **לא** הוה מטלטל משום כבודו
44 של רבי יוחנן – ואף על גב דבסוף שבת (קנ"ג)
45 פסק רבי יוחנן כרבי שמעון במוקצה מחמת
46 איסור, הכא בהדליקו בו אותה שבת איירי,
47 כדפריש בקונטרס, דחמי טפי משום דדחייה
48 בידיה. אבל אין לפרש דהכא איירי במוקצה
49 מחמת מיאוס, דהא מוקצה מחמת איסור תמיר
50 טפי, לפירוש רבינו הם שפירש בסוף פרק קמא
51 דשבת (ט"ז) גבי כרכי דחזין, ועוד: דעל מוקצה
52 מחמת מיאוס אמר רבי יוחנן בפרק "כירה" (מ"ה)
53 אנו אין לנו בנר אלא כרבי שמעון.
54 **בשלמא** בית שמאי לא נמנעו כו' – ואם
55 תאמר: ואמאי לא נמנעו משום צרה עצמה,
56 כדאמרינן לקמן בשמעתין? ויש לומר: דצרה
57 עצמה, לא שכיחא כולי האי כמו בני הצרות,
58 שהאחת יולדת כמה בנים.

1 בת קול – בעירובין בפרק קמא (יגא): יצאת בת קול ואמרה הלכה בבית הלל. דכי חרדי
2 נינהו – בחכמה. רבי יהושע היא – בפרק "הזהב". היו בורתים עצים בשבת לעשות
3 פתמים – לבו ביום, כדי לעשות ברזל, אימול של מילה. דקטבר רבי אליעזר: מכשירי
4 מצוה דוחין שבת במצוה עצמה. **בשר עוף בחלב** – שהיה דורשו: "בחלב אמר" – מי שיש
5 לו חלב אמר, יצא בשר עוף שאין לו חלב אם.
6 וחכי אמרינן בפרק "כל הבשר". כלל אמר רבי
7 עקיבא – לגבי מילה באיסור שבת. **מאי קארי**
8 לה – הא כבר שנו לעיל: כי אמרינן לא
9 תתגודדו כו'. מפלגל שרגא – נר שהדליקו בו
10 בשבת וכבה. דסבר לה רבי יהושע כרבי שמעון
11 דלית ליה מוקצה. ורבי יוחנן סבר לה כרבי
12 יהודה דאית ליה מוקצה, אפילו שלא מחמת
13 איסור. **והא איכא שמעא** – דרבי אבהו דלא
14 מסיק אדעתיה ומטלטל באתריה דרבי יוחנן,
15 הואיל וחזי לרבי אבהו בעלמא דמטלטל. בני
16 חייבי לאוין נינהו – הנך דבית הלל, שהצרות
17 נישאות וכבה. בלא חליצה, אפילו לבית שמאי
18 דאמרי חליצה בעי – בלאו בעלמא נינהו "לא
19 תהיה אשת המות", ואין ממזר אלא מחזיבי
20 כריתות, כדאמרינן לקמן ב"החולין" (מטא),
21 חייבי כריתות נינהו – כיון דצרת הבת פטורה,
22 המייבמה עומד באיסור אשת אח בברת. אין
23 ממזר מחזיבי כריתות – אלא מחזיבי מיתות
24 בית דין, כגון אמו וחמותו וכלתו וכיוצא בהן.
25 וכל הנך דאיסור אחיה – לית בהו מיתה,
26 דמועדיי להו – בית שמאי לבית הלל: דעו
27 שהמשפחה זו מצרת עורה שנתייבמה באה,
28 ופרשו. על גבי אלו – משאילין כלים אלו לאלו,
29 ובית הלל מחמירין בטהרות טפי.
30 ומאי
31 **בי אמרינן "לא לתגודדו"** – גגון בית דין בעיר אחת, פלג מורין כדברי בית שמאי ופלג
32 מורין כדברי בית הלל. **אבל שתי חתי דינן בעיר אחת** – לית לן בה. **תא שמע:** במקומו של
33 רבי אליעזר היו בורתים עצים לעשות פתמים בשבת, לעשות ברזל. במקומו של רבי יוסי
34 הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב. במקומו של רבי אליעזר אין, במקומו של רבי עקיבא
35 – לא. **דתניא, פלג אמר רבי עקיבא:** פל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת – אין דוחה
36 את השבת. והאי מאי תיובתא? מקומות מקומות שאני! ודקארי לה מאי קארי לה? סלקא
37 דעתך אמינא: משום חומרא דשבת במקום אחד דמי, קא משמע לן. **תא שמע,** דרבי אבהו,
38 בי איקלע לאתריה דרבי יהושע בן לוי הוה מטלטל שרגא, וכי איקלע לאתריה דרבי יוחנן
39 – לא הוה מטלטל שרגא. והאי, מאי קושיא? ולא אמרינן מקומות שאני? אגז הכי קאמרינן:
40 **רבי אבהו, היכי עביד הכא הכי? רבי אבהו כרבי יהושע בן לוי סבירא**
41 **ליה, וכי מקלע לאתריה דרבי יוחנן** – לא הוה מטלטל, משום כבודו דרבי יוחנן. **והאיפא**
42 **שמעא! דמודע ליה לשמעא.** **תא שמע:** אף על פי שאילו אוסרים אלו מחזירים, לא נמנעו
43 בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי. אי אמרת בשלמא לא
44 עשו, משום הכי לא נמנעו. אלא אי אמרת עשו – אמאי לא נמנעו? בשלמא בית שמאי
45 מבית הלל לא נמנעו – דבני חייבי לאוין נינהו. אלא בית הלל מבית שמאי – אמאי לא
46 נמנעו? בני חייבי כריתות ממזרים נינהו! וכי תימא קסברי בית הלל דאין ממזר מחזיבי
47 כריתות – והאמר רבי אלעזר: אף על פי שגחלוק בית שמאי ובית הלל בצרות – מודים
48 שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה, וענוש פרת! אלא לאו שמע מינה – לא עשו!
49 **לא, לעולם עשו, דמודעי להו ופרשי.** והכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: כל המטהרות וכל
50 הממאנות שהיו אלו מטהרין ואלו ממאנין – לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו.

בשלמא

בית שמאי לא נמנע מבית הלל כו' – להאי גירסא לא מוכח מהכא אלא דלמאן דאמר עשו – אודועי מודעי להו. אבל רבינו חננאל גריס איפכא: בשלמא בית הלל לא נמנעו מבית שמאי – דטומאות דבית שמאי לבית הלל טהורות נינהו. ואת הניסא נראה, ובכל מקום בית שמאי מחזיר לענין טומאה. דכי חשיב בעריות (פרק חמישי) קולי דבית שמאי וחזמיר דבית הלל – לא

חשיב אלא תרי מילי דטומאה וטהרה, אבל כל שאר מילי דטומאה וטהרה, כגון שדרה וגולגולת ושוקת יהוא – הוו בית שמאי לחומרא. והשתא, לפי האי גירסא מוכח שפיר דאודועי מודעי להו ואפילו לא עשו, דליכא למימר דלא נמנעו בית שמאי מבית הלל משום דלא עשו בית שמאי כדבריהם. והיו עושין בכל דבר כבית הלל ואפילו לקולא. כדמוכח לקמן. דהא טעמא דלא עשו משום אגודות ובטומאה ובטהרה דבית שמאי לחומרא – היה להם לבית שמאי למנוע מלעשות טהרות אנג כלים דבית הלל, דליכא אגודות, דהרואה אומר לא צריכי לכלים דידהו, כדאמר גבי שוקת בית יהוא: הרואה אומר לאפושז מיהו דעבדי. אלא ודאי, על כרחך אודועי הוו מודעי להו אפילו למאן דאמר לא עשו. והא דקאמר בשלמא בית הלל לא נמנעו מבית שמאי, דטומאות דבית שמאי – לבית הלל טהורות נינהו, ואף על גב דבתרי מילי בית שמאי לקולא – הני תרי מילי לא שכיחי. אי נמי: נקט בשלמא משום אליכא דמאן דאמר לא עשו.

פשיטא

בני חייבי לאוין כשרים נינהו – תימה: דלא מסיק אדעתיה דאתא לאפוקי מדרבי עקיבא, ואי הוה האי רבי אלעזר אמורא – הוה אתי שפיר, דפשיטא ליה דאין הלכה כרבי עקיבא. אבל הוא רבי אלעזר בן שמעו שהוא תנא, כדמוכח ב"עשרה יוחסין" (קידושין עהב.) ונראה דסלקא דעתך דלשום תנא לא היו ממזר מיבמה לשוק אלא דוקא מחייבי לאוין דשאר, כדתנן ב"החולץ" (יבמות מטא.) איהו ממזר – כל שאר כשר שהוא כ"ל יבא. והא דתנן ב"האשה רבה" (יבמות צבא.) האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ואמר מות בעלה, ואחר כך מת בנה ונשאת, ואחר כך אמרו לה: חילוק יהי והדברים – תצא (מזה ומזה) והולד ממזר (מזה ומזה). משמע דהו ממזר מיבמה לשוק! קא סלקא דעתך דקנסא בעלמא הוא. אף על גב דתנא בגמרא זו דרבי רבי עקיבא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין – ההיא ברייתא לא שמיע ליה.

ובכסף אשת איש – לשון אחר שפירש בקונטרס, ודחינו: שכיב מרע שכתב גט לאשתו, ואף על גב דאין שם מחלוקת בית שמאי ובית הלל – הא נחלקו במגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי – לא נהירא, דבהדאי חשיב הכא ההיא פלוגתא דהמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי. בגמ' ישן – תימה למאן דאמר בפרק "החולץ" בגיטין (עטב.) דאם פטרה בגט ישן – תנשא לכתחלה, למאן היה להם למנוע? דמשמע דלא נמנעו משום דלא עשו כדבריהם, או משום דהו מודעי להו ופרשי. **אלא** בית שמאי אמאי נמנעים מבית הלל – ואם תאמר: ודלמא משום

מאמא, ומשום ההיא דרשה ספק בכסף היו נמנעים? דאם נתקדשה לראשון בפרטה ולשני בדירה, לבית שמאי – מקדשת לשני, ובניה מן הראשון ממזרים ואומר רבינו יצחק: דעיקר דף ברייתא משום צרות קתני לה, ולכך קתני לה גבי מתניתין דהכא. דלגבי הכי קתני לה מתניתין. ומשמע משום צרות גרידא היו נמנעים. ו**מאי** שזא ודאי כו' – לא אשנייא קא, אלא בתר דאסיק קושיתו בא לפרש הברייתא. **נעשה** כדברי בית הלל הולד פגום לדברי בית שמאי – פירש בקונטרס: דאף על גב דבני חייבי לאוין כשרים לקהל – חללים הם לענין כהונה, דאתי בקל וחומר מאלמנה כדלקמן. ופליג אדרבי יהושע, ולית ליה פירכא דמה לאלמנה שכן היא עצמה מוחללת. ועוד יש לומר: דשפיר אתי ליה דף פירכא, ומכל מקום הולד פגום, מדאיסטריך במחזיר גרושתו "היא תועבה ואין בניה תועבין" (קידושין עא.) ולמה לי קרא? דהא לא אתי מקל וחומר דאלמנה, דאיכא למיפרי: שכן היא עצמה מוחללת, אלא דאתי למידק הא כיצא בואת, דהיינו יבמה לשוק – בניה תועבין. אבל קשה: דבסוף נדה (עא.) מסיק רבי יהושע דוקלד מחזיר גרושתו כשר, משום היא תועבה ואין בניה תועבין, ולמה לי קרא? דליכא למימר דאתי למידק אבני יבמה לשוק – דהא לקמן קאמר רבי יהושע בני צרות מעיד אני לכם דכשרים לכהונה לבית שמאי, משום פירכא

אי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא דְּמוֹדְעִי לָהּ - מִשּׁוּם הָכִי לֹא נִמְנָעוּ. אֲלָא אִי אִמְרַת דְּלֹא מוֹדְעִי לָהּ, בְּשִׁלְמָא בֵּית שְׁמַאי מִבֵּית הַלֵּל לֹא נִמְנָעוּ. דְּטֻמְאוֹת דְּבֵית הַלֵּל - לְבֵית שְׁמַאי טְהוֹרוֹת נִינְהוּ, אֲלָא, בֵּית הַלֵּל מִבֵּית שְׁמַאי לָמָּה לֹא נִמְנָעוּ? טְהוֹרוֹת דְּבֵית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל מִטְּמֹאוֹת נִינְהוּ! אֲלָא לֹא דְּמוֹדְעִי לָהּ - שְׂמַע מִינֵהּ. וּמַאי אוֹלָמִיה דִּהָדָּךְ מוֹהָד? מוֹהוּ דְּתִימָא: צָרָה - קָלָא אֵית לָהּ, קָא מִשְׁמַע לָן. גּוֹפֵא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִף עַל פִּי שְׁנַחֲלָקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל בְּצֻרוֹת - מוֹדִים שְׁאִין מְכֻזָּר אֲלָא כְּמִי שְׁאִיפּוּרוּ אִיפּוּר עֲרוּהָ וְעָנֹשׁ בָּרַת. מֵאֵן מוֹדִים? אִילְיָמָא בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל - פְּשִׁיטָא, בְּנֵי חֵיבִי לְאוּיִן כְּשָׂרִים נִינְהוּ! אֲלָא בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי - הוּא גּוֹפֵא חֵיבִי כְּרִיתוֹת הִיא! לְעוֹלָם בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל, וְלֵאפּוֹקִי מוֹדְרֵי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: יֵשׁ מְכֻזָּר מִחֵיבִי לְאוּיִן, קָא מִשְׁמַע לָן דְּאִין מְכֻזָּר מִחֵיבִי לְאוּיִן. תָּא שְׂמַע: אִף עַל פִּי שְׁנַחֲלָקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל בְּצֻרוֹת, וּבְאִחוּיֹת, בְּגַט יֵשׁ, וּבְכֶסֶף אִשְׁתּוּ אִישׁ, וּבְכַמְרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוּ וְלָנָה עֲמֹ בְּפּוֹנְדֵק, בְּכֶסֶף וּבְשִׁוָּה כֶּסֶף, בְּפִרוּטָה וּבְשִׁוָּה פְּרוּטָה - לֹא נִמְנָעוּ בֵּית שְׁמַאי מִלְּיָשׁא נָשִׁים מִבֵּית הַלֵּל, וְלֹא בֵּית הַלֵּל מִבֵּית שְׁמַאי, לְלַמְדֹּד שְׁחִיבָה וְרִיעוּת נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה, לְקַיֵּים מוֹה שְׁנֵאמַר: "הָאֵמֶת וְהַשְּׁלֹם אֲהִבּוּ". רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: נִמְנָעוּ הֵן מִן הַיְּדֵאִי, וְלֹא נִמְנָעוּ מִן הַסֶּפֶק. אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא עֲשׂו - מִשּׁוּם הָכִי נִמְנָעוּ, אֲלָא אִי אִמְרַת לֹא עֲשׂו - אֲמַאי נִמְנָעוּ? וְתִפְרָא, נְהִי נְמִי דְּעֵשׂו, בְּשִׁלְמָא בֵּית הַלֵּל נִמְנָעוּ מִבֵּית שְׁמַאי, דְּתִיבִי כְּרִיתוֹת נִינְהוּ, וּמְמַזְרִים הֵם לְבֵית הַלֵּל. אֲלָא בֵּית שְׁמַאי אֲמַאי נִמְנָעוּ מִבֵּית הַלֵּל? בְּנֵי חֵיבִי לְאוּיִן נִינְהוּ, וּכְשָׂרִים נִינְהוּ! דְּאָמַר רַב נַחֲמָן פְּרִי יִצְחָק: לֹא נִצְרְכָה אֲלָא לְצָרָה עֲצֻמָּה - הָכָא נְמִי לֹא נִצְרְכָה אֲלָא לְצָרָה עֲצֻמָּה. וּמַאי שְׁנֵא מִן הַיְּדֵאִי - דְּאִיפּוּרָא הוּא, סֶפֶק נְמִי אִיפּוּרָא הוּא! לֹא תִימָא מִן הַסֶּפֶק, אֲלָא אִימָא: מִן הַסֶּתֶם, דְּמוֹדְעִי לָהּ וּפְרָשִׁי, וּמַאי קָא מִשְׁמַע לָן - דְּאִהֲבָה וְרִיעוּת נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה - הֵינֵנוּ רִישָׁא! הָא קָא מִשְׁמַע לָן דְּכּוֹלָה רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: הִיאֵד הַלְכָה זֹו רוּחוֹת בִּישְׁרָאֵל? נַעֲשֶׂה כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי - הַיּוֹלֵד מְכֻזָּר לְדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי, נַעֲשֶׂה כְּדַבְּרֵי בֵּית הַלֵּל - הַיּוֹלֵד פְּגוּם לְדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי, בּוֹאוּ וְנִתְקַן לָהֶן לְצֻרוֹת

שידור

ומאי אוֹלָמִיה דְּהָאִי מַהִי — דְּקָאמַר: הִכִּי נְמִי מִסְתַּבְּרָא דְּמוֹדְעִי לָהּ, מַהִי, הִכִּי מִסְתַּבְּרָא טַפְּי? קָלָא אֵית לָהּ — וְלֹא צָרִיךְ לְאֹדוּעִי, וּמַהֵם לֹא חִילָף דְּמוֹדְעִי. הִכִּי גְרִיסִין: פְּשִׁיטָא בְּנֵי חֵיבִי לְאוּיִן כְּשָׂרִים נִינְהוּ. מְדַרְבֵּי עֲקִיבָא — לְקַמֵּן בְּפֶרֶק "הַחֹלֵץ" (מטא.). בְּצֻרוֹת — בְּמַתְנִיתִין. וּבְאִחוּיֹת — בְּפֶרֶק "אִרְבַּעַת אַחֲזִי" (לְקַמֵּן כּוּרָא). וּבְכֶסֶף אִשְׁתּוּ אִישׁ — בְּפֶרֶק "בֵּית שְׁמַאי" (יבמות קא.). דְּתַנֵּן: בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים אִין מִמָּאִינִים אֲלָא אִירוֹסוֹת וְכוּ', וְהִקְטִנָּה בַּת מִיּוֹן קָרִי סַפֵּק אִשְׁתּוּ אִישׁ, דְּלִמָּא מִמָּאִנִּת תַּנְפָּא. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא נִרְאָה: שְׂכִיב מִרְעָ שְׂכַתָּה לֹאשָׁה זֹה גִיטִין מִהֲדִים אִם מִתִּי מִחֻלִּי זֶה, כֵּל אוֹתָם הִמֵּינִים נִקְרָאת סַפֵּק אִשְׁתּוּ אִישׁ, כְּדִתְנִין (גִּטִּין עהא.). מַה הִיא כֵּל אוֹתָן הִמֵּינִים? רַבִּי יוֹסִי אָמַר: בְּעִילָתוֹ סַפֵּק, רַבִּי מֵאִיר אָמַר: בְּעִילָתוֹ תְּלוּיָה. וְתַנֵּן: לֹא תִתִּיחַד עֲמֹ אֲלָא עַל פִּי עֲרִים, אִף עַל פִּי שְׁלֹא שֶׁנִּיב בַּה מַחְלֻקֹת בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל — עַל כִּרְחֹךְ נִחְלָקוּ בַּה אוֹתוֹ מַחְלֻקֹת שְׁנַחֲלָקוּ בְּמַגְרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוּ וְלָנָה עֲמֹ בְּפּוֹנְדֵק (גִּטִּין פאא.). לְבֵית שְׁמַאי דְּאִמְרִי לֹא אִמְרִינִין הֵן הֵן עֲדִי יִיחֹד הֵן הֵן עֲדִי יִיחֹד הֵן הֵן עֲדִי בִּיאָה — אִינֵה צָרִיכָה הִמֵּינָה גַּם שֶׁנִּי, וּלְבֵית הַלֵּל דְּאִמְרִי הֵן הֵן עֲדִי יִיחֹד הֵן הֵן עֲדִי בִּיאָה — צָרִיכָה הִמֵּינָה גַּם שֶׁנִּי. וּבְפֶרֶק "מִי שֶׁאֲחֹזוּ קוֹרְדִּישִׁין" (גִּטִּין עגב.) אִפְּסִילוּ בַּה רַבִּי יוֹסִי כְּרִבִּי יוֹדֵה וּרְבֵנָה, דְּקַתְּנִי: רֹאשׁ שְׁנִיתִיחָה עֲמֹ בִּאפְלָה כּוּ'. וּמוֹקְמִין הֵתָם דְּאִלְיָבָא דְּבֵית הַלֵּל, דְּמַגְרֵשׁ אִשְׁתּוּ וְלָנָה עֲמֹ בְּפּוֹנְדֵק הוּא דְּאִיפְּסִילוּ בַּה. דְּאִמַר: כְּמֵאֵן אֹזֵלָא הֵא דְּאִמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַחְלֻקֹת כְּשִׁרְאוֹה כְּשֶׁנִּבְעֵלָה כּוּ'. וְהִיאֵד רַבִּי יוֹחָנָן — גְּבִי פְּלוּגָתָא דְּבֵית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל אִיתְמַר. נָשׁ יֵשׁ — הַמְגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוּ וְלָנָה עֲמֹ בְּפּוֹנְדֵק מִבְּסַת גִּטִּין ב"הוֹזֹק" (פאא.). בְּכֶסֶף וְשִׁוָּה כֶּסֶף בְּפִרוּטָה וְשִׁוָּה פְּרוּטָה — לְעַנֵּן קִידוּשִׁי אִשָּׁה. בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: בְּדִירָה וְשִׁוָּה דִּירָה, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: בְּפִרוּטָה וְשִׁוָּה פְּרוּטָה. וְדִירָה הוּא כֶּסֶף צוּרִי, וּפְרוּטָה הִיא שֶׁל נִחוּשֶׁת. וְהִכִּי קָאמַר הָכָא: בְּכֶסֶף וּבְשִׁוָּה כֶּסֶף לְבֵית שְׁמַאי, בְּפִרוּטָה בֹא בְשִׁוָּה פְּרוּטָה לְבֵית הַלֵּל. וּבְפֶרֶק קִמָּא דְּקִדּוּשִׁין (יאא.) קָרִי לְדִירָה דְּבֵית שְׁמַאי כֶּסֶף, דְּאִמַר רַב אֲסִי: כֵּל כֶּסֶף הָאִמַר בְּתוֹרָה סֵתָם — כֶּסֶף צוּרִי, וְאוֹתְבִינִן: וְהִרִי קִידּוּשִׁי אִשָּׁה כּוּ', לִימָא רַב אֲסִי דְּאִמַר בְּבֵית שְׁמַאי. מִן הַסֶּפֶק — קָא סִלְקָא דְּעַתָּךְ הִשְׁתָּא בְּאִיסוּר סַפֵּק, כְּגוֹן מַגְרֵשׁ וְלָנָה עֲמֹ בְּפּוֹנְדֵק, דְּלִיכָא אֲלָא סַפֵּק שְׁמַא בֹא עֲלִיהָ שֶׁל קִידּוּשִׁי. **לְצִרָה עֲצֻמָּה** — הֵא דְּקַתְּנִי נִמְנָעִים — מִצָּרָה עֲצֻמָּה, וְלְעוֹלָם בֵּית שְׁמַאי נְמִי נִמְנָעִים מִבֵּית הַלֵּל מִלְּיָשׁא צֶרֶת חֶבֶת בְּלֹא חֲלִיצָה. מִן הַסֶּתֶם — כֵּל כְּמֹה דְּלֹאֵו מוֹדְעִי לָהּ — לֹא הִיוּ פֶרְשֵׁי מִסְתַּמָּא, וְדוּדָאִי אִי הִיוּ מוֹתֵךְ דְּלֹא סְבִירָא לָהּ — הוּו מוֹדְעִי לָהּ. הוֹלֵד פְּגוּם לִדְבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי — דָּאם הִיא כְּחֹן — פְּסוּל לְכַהֲנָה. וְאִף עַל גַּב דְּבִנֵּי חֵיבִי לְאוּיִן כְּשָׂרִים לְקַהֵל — חֲלָלִים הֵם לְעַנֵּן כְּהֹנָה, דָּאֵתָא בְּקַל וְחֹמֶר מֵאִלְמָנָה לְכַחַן גְּדוֹל, לְקַמֵּן בְּשִׁמְעִיתִין.

שידור

דעיקר דף ברייתא משום צרות קתני לה, ולכך קתני לה גבי מתניתין דהכא. דלגבי הכי קתני לה מתניתין. ומשמע משום צרות גרידא היו נמנעים. ו**מאי** שזא ודאי כו' – לא אשנייא קא, אלא בתר דאסיק קושיתו בא לפרש הברייתא. **נעשה** כדברי בית הלל הולד פגום לדברי בית שמאי – פירש בקונטרס: דאף על גב דבני חייבי לאוין כשרים לקהל – חללים הם לענין כהונה, דאתי בקל וחומר מאלמנה כדלקמן. ופליג אדרבי יהושע, ולית ליה פירכא דמה לאלמנה שכן היא עצמה מוחללת. ועוד יש לומר: דשפיר אתי ליה דף פירכא, ומכל מקום הולד פגום, מדאיסטריך במחזיר גרושתו "היא תועבה ואין בניה תועבין" (קידושין עא.) ולמה לי קרא? דהא לא אתי מקל וחומר דאלמנה, דאיכא למיפרי: שכן היא עצמה מוחללת, אלא דאתי למידק הא כיצא בואת, דהיינו יבמה לשוק – בניה תועבין. אבל קשה: דבסוף נדה (עא.) מסיק רבי יהושע דוקלד מחזיר גרושתו כשר, משום היא תועבה ואין בניה תועבין, ולמה לי קרא? דליכא למימר דאתי למידק אבני יבמה לשוק – דהא לקמן קאמר רבי יהושע בני צרות מעיד אני לכם דכשרים לכהונה לבית שמאי, משום פירכא

דשכן

יבמות דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קפה

נוהגים זה בזה, לְקוּיָם מִה שֶׁנֶּאֱמַר (וזכרית ח ט) 'הָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֲהָבוּ'.
 רבי שמעון אומר, נִמְנָעוּ הֵן מִן הַדְּוָא וְלֹא נִמְנָעוּ מִן הַסֶּפֶק. והבינה
 הגמרא בדבריו, שמה שלא נמנעו מלישא אלו מאלו הוא רק
 בנשים שאף לשיטת האוסרים אינן אסורות אלא מספק, כגון אשה
 שהתגרשה מבעלה ואחר כך לנה עמו בפונדקי, ולא נתן לה גט
 אחר. שאף לבית הלל אינה אסורה באיסור אשת איש ודאי, אלא
 ספק איסור בלבד יש בה, שמא בא עליה לשם קידושין. אבל נמנעו
 מלישא נשים האסורות על פי שיטתם באיסור ודאי, כגון בת צרת
 ערוה שהתייבמה אסורה באיסור ממזרות ודאי לשיטת בית
 הלל, ואם לא חלצה אסורה באיסור ודאי של יבמה לשוק לשיטת
 בית שמאי. ומוכיחה הגמרא: אִי אִמֶּרֶת בְּשִׁלְמָא עֲשׂוּ בֵּית שְׁמַאי
 כדברי עצמם, מִשּׁוּם הֵבִי נִמְנָעוּ בֵּית הַלֵּל מְלִישָׁא נְשִׁים מִבֵּית
 שְׁמַאי. שהרי מאחר שייבמו בית שמאי את צרות העריות,
 בנותיהם ממזרות לשיטת בית הלל. אִלָּא אִי אִמֶּרֶת לֹא עֲשׂוּ בֵּית
 שְׁמַאי כדבריהם, אִמֶּרֶת נִמְנָעוּ מְלִישָׁא. הלא אף בית שמאי לא היו
 מייבמים את צרות העריות.
 מקשה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי סבור אתה שנמנעו מן הודאי משום
 שעשו כדבריהם. הלא אם כן קשה, הֵי נִמְי דְּעֲשׂוּ בֵּית שְׁמַאי
 כדבריהם, בְּשִׁלְמָא מִה שְׁבִית הַלֵּל נִמְנָעוּ מִבֵּית שְׁמַאי הוּא מִשּׁוּם
 דְּהִצְרֹת שְׁהִתְיַבְמוּ חֵיבִי בְּרִיתוֹת נִינְהוּ וְעַל כֵּן בְּנִיהֶם מְמֻזְרִים הֵם
 לְבֵית הַלֵּל. אִלָּא בֵּית שְׁמַאי אִמֶּרֶת נִמְנָעוּ מִבֵּית הַלֵּל, הלא בני הצרות
 שנישאו לשוק בלא חליצה, בְּנֵי חֵיבִי לְאוּיִן נִינְהוּ, וְכִשְׂרִים נִינְהוּ
 לבוא בקהל.
 מתרצת הגמרא: מה שנמנעו בית שמאי מלישא מבית הלל אינו
 מחמת בנות הצרה, אלא כְּדִאֲמַר רַב נָחֻמִּין בְּרִי יִצְחָק בְּבִיאור דְּבִרֵּי
 רבי שמעון בן גמליאל להלן (טו), לֹא נִצְרְכָּה אִלָּא לְצַרְהָ עֲצָמָה,
 הָכָא נִמְי מַה שֶׁנִּמְנָעוּ בֵּית שְׁמַאי מְלִישָׁא נְשִׁים מִבֵּית הַלֵּל לֹא
 נִצְרְכָּה וְ– לֹא חֲשִׁשׁוּ אִלָּא לְצַרְהָ עֲצָמָה אֲסוּרָה בְּאִסוּר יִבְמָה
 לשוק.
 הגמרא חוזרת לברר את שיטת רבי שמעון בברייתא, ומקשה: וְיִמָּא
 שְׁנָא שֶׁנִּמְנָעוּ מְלִישָׁא מִן הַנְּשִׁים שְׁוֹדָא אֲסוּרֹת מִשּׁוּם דְּלִשְׁטִיתָם
 אִיפְסוּרָא הוּא, אִם כֵּן מִסְפֵּק נִמְי הִידָּה לֵהֵם לִהְיוֹת מִשּׁוּם דְּאִיפְסוּרָא
 הוּא, שהרי ספק דאורייתא לחומרא.
 הגמרא חוזרת בה ומפרשת את דברי רבי שמעון באופן אחר: לֹא
 תִּיָּבֵם שֶׁנִּשְׂאוּ נְשִׁים אִלּוּ מֵאִלּוּ מִן הַנְּשִׁים שְׁלִשְׁטָתָם הֵן בְּסִפֵּק
 אִסוּר, אִלָּא אִימָא לֹא נִמְנָעוּ מִן הַסֶּפֶק, שֶׁלֹּא חֲשִׁשׁוּ עַל סֵתֶם נְשִׁים
 שֶׁמֶא הֵן מֵאוֹתָן נְשִׁים הָאֲסוּרֹת לִשְׁטִיתָם, מִשּׁוּם דְּמוֹדְעִי לָהּ וּפְרִישִׁי
 – שֶׁסִּמְכּוּ עַל כֵּךְ שִׁיּוּדִיעוּם מִי הֵן הַמּוֹתֵרוֹת לָהֶם וּמִי הֵן הָאֲסוּרֹת
 וּפְרִישׁוּ מִהֵן. אֲבָל מִנְשִׁים שֶׁהִיוּ יְדוּעוֹת לָהֶם שֶׁהֵן אֲסוּרֹת מִסֶּפֶק
 לִשְׁטִיתָם אֲבָן נִמְנָעוּ.
 תמחה הגמרא: וְיִמָּא קָא מְשַׁמַּע לֵן רַבִּי שְׁמַעוֹן, הלא אם לדבריו
 סמכו אלו על אלו שיודיעוּם מִשּׁוּם דְּאִהֲבָה וְרִיעוּת נִוְהִיִּים זֶה בִּזְה
 וְנִוְהִרוּ מִלִּהֲכַשִּׁיל אִלּוּ אֵת אִלּוּ, אִם כֵּן כֵּל דְּבִרְיוֹ תִּיּוּנֵי דְּבִרֵּי תֵּנָא
 קִמָּא בְּרִישָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא, וְמָה הוֹסִיף רַבִּי שְׁמַעוֹן עַל דְּבִרְיוֹ.
 מתרצת הגמרא: הָא קָא מְשַׁמַּע לֵן, דְּכֹלָה בְּרִייתָא רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא,
 וְהֵאֱהָבָה וְרִיעוּת הִיא נִתְיֵנָת טַעַם לְדְבָרֵי, שֶׁמִּשּׁוּם כֵּן בִּסְתָם
 נְשִׁים לֹא חֲשִׁשׁוּ לְאִסוּר אִלָּא סִמְכּוּ עַל כֵּךְ שִׁיּוּדִיעוּם.
 הגמרא מביאה הוכחה נוספת שבית שמאי עשו כדבריהם: הָא
 שְׁמַע, דְּאִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, הָיָא תְּהִיָּה חֲלָבָה זֶה שֶׁל צִרּוֹת
 הָעֵרִיּוֹת רוֹחֶת בִּישְׁרָאָל – כִּיצַד יֵשׁ לְקוֹבְעָה כְּדִי שֶׁלֹּא יֵצֵא בָּהּ
 מִכְּשׁוֹל לְדְבָרֵי הַכֵּל. הלא אם נַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי וְנַחֲיִיב צִרּוֹת
 עֵרֻה בִּיבּוּם, נִמְצָא הַלֵּל הַנּוֹלֵד מִיבּוּם זֶה הִיָּה מְמֻזְרֵי לְדְבָרֵי בֵּית
 הַלֵּל הַסּוֹבְרִים שֶׁהִיא אֲשֶׁת אַח שֶׁלָּא בִּמְקוֹם מִצּוּה. וְאִם נַעֲשֶׂה
 כְּדְבָרֵי בֵּית הַלֵּל וְנִפְטַרְנָה מִחֲלִיצָה, הִרִי אִם תִּנְשָׂא לְשׁוֹק נִמְצָא
 הַלֵּל הַנּוֹלֵד מִמֶּנָּה מֵאֲדָם זֶה פְּגוּם לְכַוֵּנָה לְדְבָרֵי בֵּית שְׁמַאי
 הַסּוֹבְרִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְשׁוֹק בְּלֹא חֲלִיצָה. שֶׁכֵּן כֵּל הַנּוֹלֵד מִבִּיאת
 אִסוּר לֹא מִתְחַלֵּל לְכַוֵּנָה. לְפִיכָךְ הִצִּיעַ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, בּוֹאֵא
 וְנִתְּנָן לָהֶן לְצִרּוֹת

אִי אִמֶּרֶת בְּשִׁלְמָא דְּמוֹדְעִי – וְשִׁיּוּדִיעוּם לָהּ בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל
 שְׁכִלִים אִלּוּ טִמְאִים לִשְׁטִיתָם, מִשּׁוּם הֵבִי לֹא נִמְנָעוּ בֵּית הַלֵּל
 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָם כְּלִי בֵּית שְׁמַאי שְׁבָהֶם לֹא נִחְלְקוּ וְאִף לִשְׁטִיתָם
 הִיוּ טְהוּרִים. אִלָּא אִי אִמֶּרֶת דְּלֹא מוֹדְעִי לָהּ, בְּשִׁלְמָא בֵּית שְׁמַאי
 שֶׁאִלּוּ כִלִּים מִבֵּית הַלֵּל וְלֹא נִמְנָעוּ מִכֵּךְ, מִשּׁוּם דְּמִטְמָאוֹת דְּבֵית הַלֵּל
 לְבֵית שְׁמַאי מְהֵרָה נִינְהוּ, שְׁהִרִי בֵּית הַלֵּל מִחֲמִירִים יוֹתֵר מֵהֶם
 בְּטוֹמָאָה וְטוֹהָרָה, וְגַם אִלּוּ הִטְמָאִים לְבֵית הַלֵּל טְהוּרִים לְבֵית
 שְׁמַאי. אִלָּא בֵּית הַלֵּל מִבֵּית שְׁמַאי, לָמָּה לֹא נִמְנָעוּ מִלְּשָׂאוֹל אֵת
 כְּלִיָּהֶם, וְהִרִי מְהֵרָה דְּבֵית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל מִטְמָאוֹת נִינְהוּ,
 וְלִשְׁטִיתָם הִידָּה לָהֶם לְחֹשֶׁשׁ שְׁכִלִי בֵּית שְׁמַאי טִמְאִים. אִלָּא לָאו
 בַּהֲכַרְח דְּהִיוּ בֵּית שְׁמַאי מוֹדְעִי לָהּ לְבֵית הַלֵּל אִלּוּ כִלִּים טִמְאִים
 לִשְׁטִיתָם וְאִלּוּ טְהוּרִים, וְשֶׁאִלּוּ מֵהֶם רַק אֵת הַטְהוּרִים. וּמִטַּעַם זֶה
 אִף לֹא נִמְנָעוּ בֵּית הַלֵּל מְלִישָׁא נְשִׁים מִבֵּית שְׁמַאי, לְפִי שֶׁהִיוּ
 מוֹדִיעִים לָהֶם אִלּוּ מִשְׁפָּחוֹת מְקוּרָן מִצִּרּוֹת עֵרֻה שְׁהִתְיַבְמוּ, וְיִדְעוּ
 לְחֻזְרָה מִהֵן. מְסִיקָה הַגְּמָרָא: שְׁמַע מִיָּה.
 שואלת הגמרא: וְיִמָּא אוֹלְמִיָּה דְּהָךְ מִתָּה – בְּמָה חֻזְקָה יוֹתֵר הַהוֹכָחָה
 מִכִּלִּים מִזְּהוּיָהֶם מִמָּה שֶׁלֹּא נִמְנָעוּ מְלִישָׁא נְשִׁים אִלּוּ מֵאִלּוּ, וְמָה
 רָאָה הַתְּרַצָּן לְהוֹכִיחַ מִזֶּה עַל זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִכֵּךְ שֶׁלֹּא נִמְנָעוּ
 בֵּית הַלֵּל מְלִישָׁא נְשִׁים מִבֵּית שְׁמַאי עֲדִין אֵין הֲכַרְח לְמוֹר
 שִׁיּוּדִיעוּם בֵּית שְׁמַאי אִלּוּ מִשְׁפָּחוֹת בְּאוֹת מִבְּנֵי הַצִּרּוֹת. שֶׁכֵּן מָהוּ
 דְּתִיָּמָא, שְׁלִפִי שְׁצִרָה קָלָא אֵית לָהּ, וְסִמְכּוּ עַל כֵּךְ שֶׁאִם אֲכֵן הִיוּ
 מִבְּנוֹת הַצִּרּוֹת הִידָּה יוֹצֵא עֲלֵיהֶן הַקּוֹל שְׁכֵאלוּ הֵן. קָא מְשַׁמַּע לֵן,
 שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁעַל הַכִּלִּים הוֹדִיעוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי אִף הוֹדִיעוּם עַל
 הַצִּרּוֹת.
 הגמרא חוזרת למימרת רבי אלעזר בדין ממזרות שהובאה לעיל:
 גּוֹפָא, אִמֶּר רַבִּי אֶלְעָזָר, אִף עַל פִּי שְׁנִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל
 בְּצִרּוֹת הָעֵרִיּוֹת הָאֵם הֵן חֵיבּוֹת אוּ פְטוּרוֹת מִיבּוּם, מוֹדִים הֵם עַל
 בְּנֵי הַצִּרּוֹת שֶׁאִינֶם מִמְזוּרִים, לְפִי שֶׁאֵין מְמֻזְרֵי אִלָּא הַנּוֹלֵד מִמִּי
 שֶׁאִיפְסוּרָו בְּבִיאָה זֶה הוּא אִיפְסוּר עֲרֻה, וְהוּא עָנֹשׁ עֲלֵיהָ בְּרַת.
 שואלת הגמרא: מָאן מוֹדִים – מִי הוֹדָה לְמִי דְּבִדַּר זֶה, אִלְיָמָא בֵּית
 שְׁמַאי שֶׁמִּתִּירִים אֵת הַצִּרָּה לִיבּוּם וְאִסוּרִים אוֹתָהּ לְשׁוֹק לֹלָא
 חֲלִיצָה, מוֹדִים לְבֵית הַלֵּל שֶׁאִם נִישְׂאָה הַצִּרָּה לְאֲדָם זֶר לֹלָא
 חֲלִיצָה אֵין בְּנִיהַ הַנּוֹלֵדִים מִמֶּנּוּ מִמְזוּרִים, הִלָּא פְּשִׁיטָא שֶׁכֵּן הוּא,
 שְׁהִירִי אֵין אִסוּר יִבְמָה לְשׁוֹק אִלָּא בְּלֹא, וְכִי חֵיבִי לְאוּיִן בְּנִשְׂרִים
 נִינְהוּ וְאִינֶם מִמְזוּרִים. אִלָּא – וְאִם תֹּאמַר שְׁבִית הַלֵּל מוֹדִים לְבֵית
 שְׁמַאי שֶׁאִפְלוּ צִרּוֹת אֲסוּרֹת בִּיבּוּם מִכֵּל מִקּוֹם הַבֵּן הַנּוֹלֵד מִיבּוּם
 זֶה אֵינוֹ מִמְזוּר, הִלָּא הִיא (הַצִּרָּה) גּוֹפָא בְּאִסוּר חֵיבִי בְּרִיתוֹת הִיא
 עוֹמֶדֶת עַל הִיבּוּם בְּדִין עֵרֻת אֲשֶׁת אַח שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצּוּה, וּמִדּוּעַ
 אֵין בְּנִיהַ מִמְזוּרִים.
 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם בֵּית שְׁמַאי מוֹדִים לְבֵית הַלֵּל שֶׁאִם נִישְׂאוּ
 הַצִּרּוֹת לְאַחַד מִן הַשּׁוֹק בְּלֹא חֲלִיצָה אֵין בְּנִיהֶן מִמְזוּרִים. וְבֵא רַבִּי
 אֶלְעָזָר לְאִפְסוּרִי מְשִׁיטוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאִמֶּר יֵשׁ פְּסוֹל מְמֻזְרֵי אִף בְּמִי
 שֶׁנּוֹלֵד מִבִּיאת הָאֲסוּרָה בְּאִסוּר חֵיבִי לְאוּיִן, שְׁלִשְׁטָתָם אִף בְּמִי
 יִבְמָה שֶׁנִּישְׂאָתָה לְשׁוֹק בְּאִסוּר לֹא שֶׁל 'לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁת הַמֵּת
 הַחוּצָה' נְעִשִׂים מִמְזוּרִים. קָא מְשַׁמַּע לֵן רַבִּי אֶלְעָזָר דְּאֵין מְמֻזְרֵי
 מִחֵיבִי לְאוּיִן אִלָּא מִחֵיבִי כְּרִיתוֹת בְּלִבְד.
 הגמרא חוזרת למחלוקת האמוראים לעיל, וּמוֹכִיחָהּ מִכְּמָה
 מְקוּמוֹת שֶׁעָשׂוּ בֵּית שְׁמַאי כְּדִבְרֵיהֶם: תָּא שְׁמַע, שֶׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא, אִף
 עַל פִּי שְׁנִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל בְּצִרּוֹת עֵרֻה, וְכֵן נִחְלְקוּ לְהֵלֵן
 (כו), בְּכַחֲזוּתָהּ, וְכֵן נִחְלְקוּ בְּגִיטִין (עט) בְּנֵט יֵשׁ, וְכֵן נִחְלְקוּ בְּסִפֵּק אֲשֶׁת
 אִישׁ, וְכֵן נִחְלְקוּ (שס) בְּמִגְדָּשׁ אֵת אֲשֶׁתוֹ וְאַחַר כֵּךְ לָנָה עָמּוּ
 בְּפִינְדָּה, וְכֵן נִחְלְקוּ בְּקִידוּשִׁין (צב) בְּשִׁיעוֹר כֶּסֶף הַקִּידוּשִׁין, שְׁבִית
 שְׁמַאי אוֹמְרִים שֶׁאֲשֶׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּדִינָר כֶּסֶף וּבְשִׁשָּׁה דִּינָר כֶּסֶף,
 וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים בְּפִרְשָׁהּ וּבְשִׁשָּׁה פְּרוּשָׁה, מִכֵּל מִקּוֹם לֹא נִמְנָעוּ
 בֵּית שְׁמַאי מְלִישָׁא נְשִׁים מִבֵּית הַלֵּל, וְלֹא נִמְנָעוּ בֵּית הַלֵּל מְלִישָׁא
 נְשִׁים מִבֵּית שְׁמַאי, וְאִפְלוּ שֶׁמִּמְחֻלּוֹקוֹת אִלּוּ יֵשׁ נִפְקָא מִינָּה לְעֵינִן
 אִסוּרִי כְּרַת, וּבִמְקָרִים אִלּוּ לִשְׁטִיטָה אַחַת הִידָּה הַבָּנִים הַנּוֹלֵדִים
 כְּשִׂרִים וְלִשְׁטִיטָה הַשְּׁנִיָּה הִידָּה מִמְזוּרִים. לְלִמְדָּה, שְׁחִיבָה וְרִיעוּת הִיוּ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 1 ו. ראש חדש שחל להיות בשבת אין המפטיר מזכיר ענין של ראש חדש כלל בברכת על התורה כו' לפי
2 שאינו ענין כלל לראש חדש בהפטרה שהרי אלמלא שבת אין הפטרה בראש חדש לבד²⁹:

סימן רפד דין ההפסדה וברכותיה סעיף ו

ציונים והוספות

אלא בשביל שבת בלבד שהרי אין מפטירין בנביא בשאר ימי חול המועד.
ומכל מקום בשבת שבחול המועד סוכות נוהגין במדינות אלו לחתום בהפסדה גם ישראל והזמנים לפי שכל יום ויום מחול המועד סוכות הוא כמועד בפני עצמו (סימן תצ סט"ז) וראה סדור רבינו הזקן עם ציונים והערות עמ' שה בענין זה.

29) עד"ז בסימן קפח סי"ד (לענין שכח ולא הזכיר ראש-חודש בברכת המזון): אבל בראש חודש אין חיוב הזכרה לעולם שיתחייב לברך ברכת המזון ולהזכיר והרי זה דומה למפטיר בנביא בראש חודש שחל להיות בשבת שאין מזכיר של ראש חודש הואיל ואין הפטרה בראש חודש לעולם.
וה"ה אם הוא שבת חול המועד פסח שאין חותמים 'מקדש השבת' ישראל והזמנים' כמו ביו"ט, שאין ההפסדה באה

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 27 לשלוח לו ע"י נכרי והוא הדין לצורך מצוה כגון להוציא
28 חמץ מביתו בפסח כמו שיתבאר בסי' תמ"ד מפני
29 שהשליחות ע"י נכרי הוא שבות ועכשיו שיש אומרים שאין
30 לנו רשות הרבים אלא כרמלית כמ"ש בסי' שמ"ה הוא
31 שבות דשבות והתירוהו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסי'
32 ש"ז והוא הדין מפני דרכי שלום והוא הדין בנכרי אלם
33 ומכל מקום צריך לזהר שלא יתן ליד הנכרי ממש כיון
34 שאפשר בלא זה ואפילו בחפצים של נכרי צריך לזהר בזה:
ה מותר להחליף משכון לנכרי בשבת אם הוא מלבוש
36 ויוציאו הנכרי דרך מלבוש כי אין זה משא ומתן וגם
37 בישראל מותר בענין זה אם הישראל צריך ללבשו בשבת
38 ואם הנכרי מביא המעות ונוטל המשכון מותר ג"כ ובלבד
39 שלא יחשוב עמו וטוב שהנכרי יקח המשכון בעצמו ולא
40 יגע בו הישראל כדי שלא יהא נראה כנושא ונותן ואם הביא
41 לו משכון אחר לא יגע גם בו:
ו במקומות שנוהגים לאכול פת של פלטר נכרי יש מתירין
43 ליקח ממנו בשבת אפילו פת שנאפית היום אם היא עיר
44 שרובה נכרים שאז מן הסתם היא נאפית בשביל הנכרים
45 ולא בשביל הישראל ואם כן אין לאסור אותה מדין נכרי
46 העושה מלאכה בשביל ישראל וגם אין לאסור אותה מדין
47 מוקצה אפילו אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות שהן
48 מוקצין כמו שנתבאר בסי' ש"ח אין אומרים בה מתוך
49 שהוקצית בבין השמשות הוקצית לכל השבת כולה לפי
50 שאין אומרים כן אלא בדבר שניתקן ונעשה ראוי מאליו
51 משחשכה כגון נר שכבה מאליו משחשכה אבל כל דבר
52 שגמרו ביד אדם דהיינו שנגמר תיקונו בשבת ונעשה ראוי
53 על ידי אדם אין בו משום מוקצה כלל אפילו בבין השמשות

- 1 ג ואפילו כשעומד בפנים לא התירו ליתן לפניו אלא
2 מזונות שיתכן לאכלם בחצר אבל לא שאר חפצים שדרך
3 להוציאן מפני שנראה כנותן לו על מנת להוציא.
4 במה דברים אמורים בחפצים של ישראל אבל חפצים של
5 נכרי מותר ליתנם לו שאף שנראה כנותן לו על מנת להוציא
6 אין בכך כלום כיון שאינו מוציא בשביל הישראל אלא
7 בשביל עצמו והחפץ אינו של ישראל ואפילו לומר בפירוש
8 עשה מלאכתך בחפצים שלך מותר כמו שנתבאר שם.
9 ומכל מקום אם הנכרי עומד בחוץ ופשט ידו לפנים אסור
10 ליתן לפניו אפילו חפצים שלו מפני מראית העין שהרואה
11 שישראל נותן לו סבור שהוא חפץ של ישראל משא"כ
12 כשנותן לפניו בחצר שאין שם רואים והרואה אותו יוצא
13 מרשות ישראל וחפץ בידו הוא סבור שמוציא חפץ שלו ולא
14 של הישראל.
15 (ומכל מקום אם האמת הוא שהוא חפץ של ישראל אסור
16 שמא יודע האמת להרואים ויחדשוהו שנתנו לו כדי
17 להוציאו בשבילו משא"כ בחפץ של נכרי אם יודע האמת
18 לרואים אין כאן חשד כלל):
ד ואפילו הוא חפץ של נכרי אלא שהוא ממושכן לישראל
20 דינו כחפץ של ישראל אפילו פדאו הנכרי (כ"מ בסי'
21 רנ"ב גבי מכירה) מבעוד יום ואפילו אם ייחד מקום להנכרי
22 מבעוד יום בתוך רשותו להניח שם משכנו עד למחר שיבא
23 ויטלנו משם אסור להניחו ליטלו בשבת משום מראית העין.
24 אלא אם כן שהנכרי הוא אלם שאז יש להקל אפילו לא ייחד
25 לו מקום וכן במקום שיש בו משום דרכי שלום כגון נכרי
26 שחלה ושלח אחר מאכל ישראל מותר לתת לו או אפילו

ש"כ לפי שגם אלו המשקין הבאים לישראל ע"י סחיטת
נכרי הם בכלל הגזרה שגזרו על משקין שזבו מאליהן מפני
שגם אלו באים להישראל ממילא כמו הזבין מאליהן.
וכן נכרי שליט פירות מהמחבר לעצמו אפילו הוא בענין
שאינן בהם משום מוקצה כגון ששמע את הנכרי אומר מערב
שבת למחר אלקוט פירות אלו והן פירות שנגמר בישולן
שהכנה מועלת להן אפילו במחבר כמו שנתבאר בסי' ש"ח
אעפ"כ אסורים לישראל עד לערב לפי שהם בכלל הגזרה
שגזרו על פירות הנושרים מאליהן כמו שנתבאר בסי' שכ"ב
שגם פירות אלו באים להישראל ממילא כמו הנושרים
מאליהם.
ולא פירות בלבד אלא אפילו כל מחובר שנתלש מאליו או
ע"י נכרי אע"פ שאינו מאכל אדם הוא בכלל גזרה זו כגון
נכרי שליט עשבים מהמחבר אפילו הוא בענין שאין בהם
משום מוקצה כגון שיש לישראל בהמות שיכולים לרעות
שם בעשבים אלו והרי הם מוכנים לו אעפ"כ אסורים משום
גזרת פירות הנושרים ולכן אסור לישראל להשתמש בהם
שום תשמיש כמו שאסור להשתמש בפירות הנושרים ולכן
הם אסורים ג"כ בטלטול כיון שאינן ראויים לו בו ביום
להשתמש בהם שום תשמיש והרי הם מוקצים כמו שפירות
הנושרים יש להם דין מוקצה מטעם זה.
ואפילו עצים שתלשן הנכרי לעצמו או שנשרו מאליהן
ביו"ט הם בכלל גזרה זו כמו שיתבאר בסימן תקנ"ז.
וכן נכרי שצד דגים או חיה או עוף לעצמו אסורים לישראל
ביו"ט כמו שיתבאר בסי' תקט"ו:

ט אם ליקט או צד או אפה ובישל או שעשה אחת משאר
מלאכות בשביל ישראל או בשביל ישראל ונכרים צריך
להמתין לערב בכדי שיעשו גזרה שמא יאמר לנכרי לעשות
בשבת כדי שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד ואפילו אחרים
שלא נעשית המלאכה בשבילם צריכים להמתין כן שכל
שנעשית מלאכת איסור של תורה בשביל ישראל החמירו
חכמים שלא לחלק בין מי שנעשה בשבילו לאחרים אבל
אם נעשה איסור של דברי סופרים בשביל ישראל מותר
לאחרים מיד כמו שיתבאר ושיעור בכדי שיעשו יתבאר בסי'
תקט"ו:

חלק ב סימן שכה נכרי שנעשה מלאכה בעד ישראל סעיפים ג'ט

בעודו אינו ראוי מפני שאינו מקצה ממנו דעתו כלל בבין
השמשות מליהנות ממנו בשבת כיון שבידו הוא לתקנו
ולעשותו ראוי בו ביום כגון הקמח שביד נכרי אין לו דין
מוקצה כלל בשבת מפני שבידו הוא לאפותו ולעשותו ראוי
בו ביום וכיון שהוא מוכן להנכרי בעליו הרי זה מוכן לכל.
ויש אומרים שלא אמרו כל דבר שגמרו בידי אדם אין בו
משום מוקצה אלא בדבר שהתחלת מלאכת תיקונו כדי
לעשותו ראוי היתה קודם השבת ונגמרה בשבת כגון נכרי
שהתחיל לעשות כלי מערב יום טוב וגמרו ביום טוב אין
בו משום נולד הואיל וגמרו בידי אדם כמו שנתבאר בסי'
רנ"ב (וכן פת שהתחיל לאפותה דהיינו שנתנה בתנור מבעוד
יום אף שבבין השמשות לא היתה ראויה עדיין אין בה
משום מוקצה) אבל פת שהתחלת מלאכת תיקונה שעל ידי
כך נעשית ראוי דהיינו מלאכת אפייתה היתה בשבת יש בה
משום מוקצה אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות אבל
אם היתה תבואה בבין השמשות ונטחנה ונאפית בשבת אין
בה משום מוקצה ולא משום נולד ביו"ט כמו שיתבאר בסי'
תקנ"ז.
ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה אלא אם כן הוא
שעת הדחק כגון שדר בכפר יחידי שאי אפשר לו לשאול
פת מחבירו או לצורך מצוה כגון סעודת ברית מילה או
לצורך ברכת המוציא אזי יש לסמוך על המתירים.
ומכל מקום אסור ליתן מעות להפלט מערב שבת שיתן לו
הפת בשבת שאז הוא אופה לצורך ישראל ואסור לאכול
מהפת עד למוצאי שבת בכדי שיעשו כמו שיתבאר:
ז (וכל זה בפת אבל נכרי שבישל לעצמו מדברים שאין
בהם משום בישולי נכרים אין בהם משום מוקצה לדברי
הכל אפילו הן פירות שאינן נאכלים חיין ולא היו ראויים
כלל בין השמשות לפי שאין אומרים מתוך שהוקצה בין
השמשות הוקצה לכל השבת כולה אלא בדבר שמקצה אותו
האדם מדעתו ודחאו בידים כגון תבואה שטחנה ועשאה
קמח אבל לא בדבר שהוא מוקצה בעל כרחו של אדם כמו
שנתבאר בסי' ש"ו):
ח וכל זה באפייה (ובישול) וכיוצא בהן משאר מלאכות
הנעשות בתלוש חוץ מסחיטת פירות שאם סחטן נכרי
אפילו לעצמו אסורים המשקים לישראל עד לערב אם הוא
בענין שהיו אסורים אם היו זבים מאליהן כמו שנתבאר בסי'

לקוטי תורה

שביום ראשון נתקן בחינת החכמה, דהיינו מה
שהלביש נפשו בחכמה דקליפה, שהוא בחינת
יש, על דרך מ"ש ראיתי איש חכם בעיניו תקוה
לכסיל ממנו, יבא לבחינת ביטול, בח מה.
חכמה דקליפה היא "ישות", שעל זה נאמר
"ראיתי איש חכם בעיניו, תקוה לכסיל ממנו"
(כאשר תראה איש חושב עצמו בעיניו לחכם, ולא

והנה על בחינת החזרת פנים בפנים נתקנו כל
עשרת ימי תשובה, כנגד עשר כחות הנפש,
שבכל יום נתקן בח אחד.

כפי שנזכר לעיל שכשם שיש עשרה כוחות
בנפש האלקית, כך יש עשרה כוחות בנפש הבהמית
שמקליפה, וכנגדם תיקנו עשרת ימי תשובה לתקן
עשר כוחות הנפש.

26 הוא זמן "עליית המלכות", והענין בעבודת ה',
27 שביום הכפורים מתקנים את כח ההתנשאות שיהי'
28 בביטול מוחלט אליו יתברך, רק לכבודו יתברך בלי
29 שום תערוכת ישות עצמו.

30 לכן ביום הכפורים אסור באכילה ושתייה
31 ונעילת הסנדל, שהן הכל בחינת הלבשת היש,
32 ולהיות בבחינת ביטול ממש אליו ית'.

33 מאחר שביום הכיפורים כבר נתקנו כל כוחות
34 הנפש והם כולם רק בצד הקדושה ובטלים אליו
35 יתברך מכל וכל, לפיכך ביום זה אין עוסקים בשום
36 צרכי הגוף כלל, שבהם יש אחיזה לתענוג גשמי
37 וישות האדם.

38 ועד"ז הן כל הכריעות והשתחוואות שביום
39 כפור, שנופלים על פניהם להיות בבחינת כמול.
40 ע"פ כל הנ"ל יובן הטעם שתיקנו כל הכריעות
41 והשתחוואות ביום הכיפורים, דלכאורה איזה קשר
42 יש בין כריעה והשתחוואה לענין הכפרה, אלא לפי
43 שתוכן הפנימי דתשובה הוא ביטול הישות והגסות,
44 ולבוא לבחינת הביטול (ע"י שאחדותו יתברך
45 נחקקת בנפש ובלב), וביום הכיפורים שאז הוא
46 גמר ושלמות עבודה זו, בא האדם לידי התבטלות
47 גמורה אליו יתברך (בכל כוחות נפשו), שזהו ענין
48 ההשתחוואה.

ד"ה כי ביום הזה יכפר פרק ט

1 כן הוא, הנה יש תקוה להמחזיק עצמו לכסיל יותר
2 ממנו, כי הוא ילמד ויתחכם, אבל המחזיק עצמו
3 לחכם לא יחפוץ ללמוד מזולת) - וביום ראשון
4 דעשרת ימי תשובה הוא זמן תיקון כח החכמה,
5 להגיע לחכמה דקדושה - ביטול, "כח מ"ה".

6 עד שביום עשירי הוא יום כיפור נתקן בחינת
7 התנשאות, ועל דבר הנ"ל נק' עליית המלכות,
8 שהוא מ"ש לך ה' הממלכה, בבחינת ביטול.

9 הכח האחרון מעשרה כוחות הנפש הוא מידת
10 המלכות, והיינו כח ההתנשאות, דהתנשאות
11 דקליפה היא תוצאה מגאווה וגסות הרוח, משא"כ
12 דקדושה גם כח ההתנשאות אינו לשם הגדלת
13 מציאות עצמו ושליטה על הזולת, אלא "לשם
14 שמים", וכמ"ש "לך ה' הממלכה", דפירוש "לך"
15 היינו שהיא טפלה ובטלה אל ה', שעומק הענין
16 בזה הוא, דאע"פ שהקב"ה בכבודו ובעצמו אינו
17 בגדר המדות, כי הוא יתברך "אין סוף" (וכדאיתא
18 בתקונים 'לאו מכל אלין מדות איהו כלל'), מכל-
19 מקום המדות מיוחדות עם אור אין סוף ב"ה, וזהו
20 "לך ה' הגדולה גו'", שמידותיו יתברך בטילות
21 ומאחדות באור אין סוף ב"ה.

22 וכך הוא בעבודת האדם, שהוא צריך להפוך
23 את כל המידות הטבעיות שלו שתהיינה כולן
24 בטילות אליו יתברך.

25 וזהו שאיתא בספרי הקבלה שביום הכפורים

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

13 לאדם עד פה תבא ולא יותר כו' הנה בחי' המקור
14 להתהוות זה המהות של הכלי שיגביל את האור הנה
15 הוא בחי' סוכ"ע שלפני צמצום הקו דוקא ולא מבחי'
16 הקו כו' וכמ"ש בע"ח דשרש התהוות הכלים הוא
17 מבחי' מקור המקיפים ושרש הא"פ הוא ממקור כל
18 הא"פ שהוא בחי' הקו כו' והטעם הוא לפי שבבחי'
19 סובב ומקיף הכללי הנ"ל שם הוא בחי' רצון העליון
20 שהוא בחי' רצון ומחשב' הפשוט' דאנא אמלך שנק'
21 רעוא דכל רעוין כו' ששם שוים מקור האצי' עם סוף
22 העשיה כנ"ל וכאשר עלה ברצונו הפשוט הזה שיהיה
23 כללות ההשתלשלות בבחי' ע"ס באורות פרטיים כנ"ל
24 בהכרח שעלה ברצון זה דוקא שיהיה בחי' גבול ושעור

1 (פו) אך הנה כ"ז הוא להיות בחי' התהוות עצם האור
2 וכח מהות ומציאות דחכמה שהוא בבחי'
3 הקו והחוט דוקא אחר בחי' צמצום ומק"פ הנ"ל לפי
4 שבבחי' סובב שלפני צמצום הקו לא היה באפשר
5 להיות בחי' התהוות צמצום אור ומהות פרטי כמהות
6 אור וכח החכמה שהיא בבחי' גבול לגבי בחי' עצמות
7 אא"ס שהוא בבחי' א"ס ממש כנ"ל וכמו"כ בכל בחי'
8 האורות שנאצלו ע"י בחי' הקו וחוט הזה הוצרך להיות
9 ע"י בחי' צמצום ומק"פ בתחלה מטעם הזה אבל כדי
10 להיות בחי' הכלים של האורות שנאצל ע"י הקו הזה
11 שהן בחי' הגבלת האור שמוגבל בתוך הכלי ומסתיים
12 אורו וכח מציאותו ע"י הכלי כמו ע"ד דוגמא שאו'

11 החכמה ויכלה כח התפשטותו שזהו ענין בחי' ההגבל'
 12 עד פה תבא ולא יותר כו' אז יוכל להיות התהוות
 13 מציאות החסד במהות וכח בפ"ע וכמו"כ הנצח שהוא
 14 ענף החסד א"א שיתחיל אור הנצח בלי שיגבל
 15 ויצומצם אור החסד תחלה וזהו הנק' בחי' הגבלת
 16 האור שהוא ע"י בחי' הכלי המגבילו ומצמצמו שלא
 17 יתפשט יותר ונמצא שלא הי' בחי' השתלשלות ע"ס
 18 כלל אם לא ע"י בחי' הכלי שכל כלי מגביל אורו
 19 ומצמצמו עד שיוכל להסתעף הימנו אור וספי' האחרת
 20 כו' וד"ל:

שנר הפורים

1 להתפשטות כל אור אחרי התהוותו ואצילותו מן הקו
 2 כו' שאם לא יהיה לאור הנצל שעור ומדה
 3 בהתפשטות הרי מתפשט בלי גבול ואז א"א שיהיה
 4 נאצל אור השני שאחריו שנק' ענף המסתעף הימנו
 5 שכל זמן שאור העליון מאיר נכלל בו האור התחתון
 6 ואין לו מקום ותפיסה להיות עולה בשם בפ"ע כלל
 7 כמו ע"ד דוגמא אור החכמ' שהחסד נמשך ומסתעף
 8 הימנ' ונק' החסד ענף החכמה כידוע הרי כל זמן שאור
 9 החכמה אינו כלה ומסתיים איך יאיר אור החסד בבחי'
 10 מציאות אור בפ"ע אלא צריך בהכרח שיתצמצם אור

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש]

11 לברר בירורים מאחר שיהי' התגלות סוכ"ע וכמבואר
 12 במ"א דפי' שש שנים תזרע שדך הכל הוא ע"ד עובדא
 13 והוא ענין הבירורים והעלאות, אבל בפ' והא"ש שלא
 14 נאמר בכל מאדך לכן כתיב ואספת דגנך כי בבחי' זו
 15 צריך לברר בירורים וגם יכול להיות ח"ו פן יפתה
 16 לבבכם כו', כי נגד אהבה זו יש לעומת זה, כי נגד דעת
 17 דקדושה יש לעומת זה עה"ד טו"ר ממש, משא"כ
 18 בבחי' בכל מאדך אין שייך בחי' זו בלעומת זה כי הוא
 19 נמשך מבחי' סוכ"ע אני הוי' לא שניתי שאין בו שום
 20 שינוי כו'.

ערב שבועות תרס"ז

1 **ובזהר** מבואר ענין זה בסגנון אחר והוא כי הקשה
 2 הוזהר עמ"ש ממעמקים קראתיך הוי' איך אמר
 3 דוד הכי והא כתיב בכל לבי דרשתיך, ותירץ דלהמשיך
 4 מבחי' עמיקא דכולא סדכ"ס הוא ע"י בחי' ממעמקים
 5 קראתיך מעומק הנפש והלב דייקא, והיינו ג"כ ע"ד
 6 הנ"ל דבחי' בכל לבי דרשתיך הוא ע"ד מדריגת בכל
 7 מאדך.
 8 **והנה** בעושינ רש"מ א' בגמ' דמלאכתן נעשית ע"י
 9 אחרים והפי' של מלאכתן נעשית אין ר"ל
 10 מלאכות גשמיות ממש רק הענין הוא שלא יהי' נצרכים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

10 טוב עולה על גביהן כו', ושארית שכ"ז הוא ע"י שהוא
 11 בחי' שארית בחי' ביטול שמישים עצמה כשיריים לקבל
 12 מבחי' המ"ד דחכ' אם כי בשרשה היא גבוה ממנו מ"מ
 13 מְשַׁמֵּת עצמה כשיריים לקבל מ"ד, ועי"ז יהי' בחי' והי'
 14 שארית יעקב כו' כטל מאת ה' אשר לא יקוה לאיש פי'
 15 שלא תקוה לקבל המ"ד מבחי' איש כי לא תצטרך לכל
 16 זה כי כל חפצי אעשה הוא בחי' פנימיות החפץ דכ"ע
 17 שהמל' תתעלה לשם, לכן תהי' כטל מאת ה' כו' וזהו
 18 הוא יתן שם טוב ושארית כו'.

בס"ד. (ש"פ ויקרא 9 זכור. ל"ב. על התנאים של בתו דבורה לאה).

המגיד מראשית אחרית

1 **וזהו** ענין המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב
 2 ושארית לאלה דברי התנאים והברית, פי' שכמו
 3 בסדר השתלשלות הנה הוא מגיד מראשית אחרית
 4 ההשפעה מבחי' החכ' למל', אם כי המל' בשרשה
 5 נעלה יותר מ"מ עצתי תקום שתקבל מבחי' מ"ד בכדי
 6 שכל חפצי אעשה לע"ל להיות נקבה תסובב גבר, כן
 7 הוא יתן שם טוב ושארית, פי' שם טוב הוא ע"ד מ"ש
 8 טוב שם משמן הטוב, שמן הטוב הוא בחי' חכ', והשם
 9 הוא טוב יותר מן בחי' שמן הטוב דחכ' וכענין כתר שם

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

31 אמנם אינו יכול עדיין להסבירו באותיות של שכל אך
32 הוא מתענג מהרעיון, ומרגיש את ה"אמת" של הרעיון
33 (שזה הכוונה שמאיר שם האור בגילוי יותר).
34 וכאשר בא בהשגה כבינה מתמעט האור, כאשר נקודת
35 הרעיון יורד להרחבת הפרטים, הרי "חדות" הענין
36 ועוצמתו מתעממת, עם היות דעיקר השגת הענין הוא
37 כבינה, דחכמה הגם שהיא גם כן ידיעה, מכל-מקום
38 אינה השגה בו' - שהרי חכמה היא בחינת נקודה לבד,
39 בה לא מורגש עדיין כל פרטי ההשגה, וכמו שיתבאר,
40 וענין ההשגה הוא כבינה דוקא, ומכל-מקום בחכמה
41 הגילוי הוא בבחינת אור רב יותר מכמו כבינה בו'
42 וכמו שנתבאר לעיל פרק ל"ג. - שהכלי של החכמה הוא
43 דק, וכאשר בא לידי השגה ב"בינה", שנתפס הרעיון
44 השכלי בהרבה אותיות ובענינים רבים, הרי אף שיש
45 הרבה יותר מילים והסברים שבהם יכול להמחיש את
46 הרעיון השכלי ולבאר אותו, וליישב על-ידו ענייני שכל
47 נוספים, הרי בשלב ה"בינה" ה'אור' שבזה מתמעט.
48 כלומר התענגו והחדות של הענין מתמעטת. כיון
49 שבדרגת הבינה, הוא כבר יותר מרגיש את הלבושים
50 וההסברים כפי שהם אצלו, בכלי השכל שלו, ופחות את
51 הענין כפי שהגיע מלמעלה ("האור").
52 ומכל-מקום באופן יחסי גם כבינה מאיר האור
53 בהתרחבות שהרי גם הבינה היא חלק מהמוחין, דמוחין
54 ככלל מאיר בהם גילוי אור בו', - כלומר גם בדרגת
55 הבינה אין משהו שמסתיר על האור, שניהם מקבלים
56 את האור ישירות, אלא שחכמה בקירוב מקום -
57 ההתאמתות שבענין. ובבינה בריחוק מקום - השגת
58 הענין.
59 מה-שאינ-כן בועיר אנפין - המידות, הוא דרך חלון
60 שהיא בבחינת מיעוט יותר בו'.

שבת פרשת מסות מסעי תער"ב

1 במאמר המוסגר מבהיר הרבי נ"ע שיש הבדל בענין זה
2 בין המשל לנמשל:
3 (ובמשל הגשמי הוא שנכלה האור שזה אינו שייך
4 חס-ושלום ברוחניות רק מה שמתעלם שזהו ענין המיעוט
5 בו). - כלומר בגשמיות ככל שהאור מתרחק ומתמעט
6 הרי הוא נחלש ומתעלם, ועד שאינו קיים. אבל
7 ברוחניות לא יתכן שהאור יעלם לגמרי, שהרי האור
8 נמצא בכל העולמות, אלא הריבוי והמיעוט הוא באופן
9 התגלות האור, ככל שהאור מתגלה יותר הוא בבחינת
10 "מעלה", וככל שמתגלה פחות הרי הוא בבחינת
11 "מטה".
12 וזהו מה שכתוב ב'עין חיים' משל לריבוי ומיעוט האור
13 דבחכמה מאיר אור אין-סוף בקירוב מקום כמו אור
14 השמש שכל שנמצאים בקירוב לשמש עצמה האור
15 מאיר בעוצמה גדולה יותר, ובבינה בריחוק מקום כמו
16 אור השמש שמאיר על הארץ, ובו עיר אנפין (המידות
17 העליונות, הנקראות בלשון הקבלה "פנים קטנות") דרך
18 חלון כלומר יש כאן כניסת האור לתוך הבית דרך חלון,
19 שבוודאי הוא במיעוט יותר מאשר אור השמש הנמצא
20 בחוץ, ובמלכות דרך נקב בו', אור השמש נכנס לבית
21 לא דרך דלת או חלון שזה פתח רחב, אלא דרך נקב
22 קצר.
23 ומפרט הרבי נ"ע את הנמשל לד' אופנים אלו של קירוב
24 וריחוק האור:
25 דבחכמה מאיר האור בגילוי יותר, וכמו על-דרך-משל
26 בהשכלת איזה שכל הרי נקודת ההשכלה דחכמה
27 מאיר האור שכל בגילוי אור רב, הגם שאינו משיג עדיין
28 את הענין שכלי איך ומה הוא, כיון שבנקודת הרעיון
29 של החכמה אין עדיין השגה מלאה של פרטי ההשגה,
30 מכל-מקום הרי הוא מאיר שם בגילוי ביותר, - הוא

נמשך לה האור דרך נקב וחלון כמו הו"א אך שהוא בהרחקה הרי הם ד'
בזינות אשר בהם יובדלו פרטי האצילות מיניה וביה אבל כלם הם בלתי
מסך כלל ועיקר לכן נקרא עולם האצילות כי האור האצטוף עצמו נתפשט
בכולו בלתי מסך ואמנם משם ולמטה אין אצטוף עצמו מתפשט רק הארה
ויוצאה ממנו דרך מסך והוא כי המסך ופירגוד המבדיל בין אצילות
לבראה כנזכר לעיל.

3. שער מז (שער סדר אבי"ע) פרק א'. וזה לשונו שם: והנה
הכתר שבאצילות מאיר בו האצטוף בלתי שום מסך ושום הרחקה כלל
לכן הכתר נקרא אצטוף (פי' כתר דמ"ה סוד עתיק) וחכמה מקבל ע"י כתר
אך בינה קבלה אור האצטוף ע"י הרחקה כי עתה האין סוף רחוק ממנה
ויכולה לקבלו והו"א אינו מקבל האור כי"א דרך חלון ונקב צד אשר בתוך
החלון והוא עובר האור בלתי מסך כלל אלא שאין דרך רחב רק צד מאד
אבל הוא קרוב כי מן הבינה אל הו"א אינו רחוק אבל נוקבא דועיר אנפין

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים – ה'תרצ"ט

עבודת יוהכ"פ – להטהר גם ממה שחושב שהוא נקי. ביום זה העבודה היא מצד הנשמה, שלמעלה מהמלאכים, כי נשמות ישראל עלו במחשבה. אבל גם מחשבה היא רק לבוש, וע"י עבודת הנשמה למטה, האדם מתאחד עם הקב"ה בעצמו.

אָמְנָם הַעֲבוּדָה בְּתִשְׁבֻּחַהּ דְּיוֹם הַכַּפּוּרִים הִיא לְהַטְהֵר
מִכָּל הַחַטָּאִים שֶׁהֵם עֲנִין הַנִּקְיוֹן, הֵינּוּ לְהַטְהֵר
גַּם מִזֶּה שֶׁהָאָדָם חוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא נָקִי וְיִשָּׁר, לְהִיּוֹת
הַעֲבוּדָה דְּיוֹם הַכַּפּוּרִים הוּא בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
מִצַּד הַנִּשְׁמָה, וְלִכְּנֹן הֵנָּה בְּעֲבוּדַת יוֹם הַקָּדוֹשׁ דְּיוֹם
הַכַּפּוּרִים כְּתִיב⁸ "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ
לִכְפֹּר בַּקֹּדֶשׁ", וְאָמְרוּ רַז"ל (יְרוּשָׁלַּמִּי?) "וְכָל אָדָם,
אֲפֹלוֹ אוֹתָם דְּכְתִיב בָּהֶם¹⁰ וְדַמּוּת פְּנִיָּהֶם פְּנֵי אָדָם, לֹא
יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לִכְפֹּר בַּקֹּדֶשׁ", וּבִפְסִיקְתָּא
אֵיתָא הַלְשׁוֹן "הַמְּלָאכִים בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ בְּבֹאוֹ לִכְפֹּר
בַּקֹּדֶשׁ". וְצָרִיף לְהַבִּין, דְּהֵלָּא אָמְרוּ רַז"ל¹¹ מִט"ט קוֹשֵׁר
כְּתָרִים לְקוֹנוֹ מִתְּפִלוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָמְנָם בְּכָדִי
שִׁיבֹכֵל לְהִיּוֹת מִתְּפִלוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת
הַדְּבוּר הַיּוֹצֵאִים מֵה' מוֹצָאוֹת גִּשְׁמִיִּים, הֵנָּה מִזֶּה יִהְיֶה
כְּתָר לְקוֹנוֹ, דְּהַכְּתָר יִהְיֶה רָצוֹן, וְהֵינּוּ שִׁיבֹכֵל הַתְּפִלָּה
וְיִתְמָלוּ הַבְּקָשׁוֹת, הֵנָּה זֶהוּ עַל יְדֵי הַמְּלָאכִים,
וְכִדְאֵיתָא בְּזִהָר דְּגִפְיָה לְהוֹן וּמִנְשֵׁק לְהוֹן עַד שְׁמִטְהֵרִים
וּמִזְכִּכִּים אֵת הָאוֹתִיּוֹת, וְכִידְעֵה דְאוֹתִיּוֹת הַדְּבוּר שֶׁל
הַמְּלָאכִים הֵם אוֹתִיּוֹת דְקִים בְּעֶרְכָם שֶׁל אוֹתִיּוֹת
הַמְּחֻשְׁבָּה שְׁלֵנוּ, וְגִבּוּהָ¹² מַעַל גְּבוּהַ שׁוֹמֵר בְּמַעַלָּה אַחֵר
מַעַלָּה, עַד מִלְּאָף מִט"ט דְּקוֹשֵׁר כְּתָרִים מִתְּפִלוֹתֵיהֶם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן מִפְּנֵי מָה כָּאן דְּכִבּוּאוֹ לִכְפֹּר בַּקֹּדֶשׁ הֵנָּה
הַמְּלָאכִים בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ, אֵף הַטַּעַם הוּא דְעֲבוּדַת יוֹם
הַכַּפּוּרִים הוּא מִצַּד הַנִּשְׁמָה, וּמַעַלְתַּת הַנִּשְׁמּוֹת גְּבוּהַ
מִהַמְּלָאכִים, דִּישְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשְׁבָה¹³ שֶׁהוּא גְבוּהַ
מִהַמְּלָאכִים, דְּשִׁרְשָׁם מִבְּחִינַת דְּבוּר הָעֲלִיּוֹן כְּמוֹ

שְׁכָתוֹב¹⁴ "בְּדָבָר הַזֶּה שְׁמִים נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל
צָבָאִם", וְכְתִיב "וְעוֹף יַעֲוֹף", וְאָמְרוּ רַז"ל¹⁵: "וְעוֹף –
זֶה מִיכָאֵל, יַעֲוֹף – זֶה גַּבְרִיאֵל", מָה שָּׁאִין כֵּן הַנִּשְׁמּוֹת
הֵנָּה שִׁרְשָׁם מִהַמְּחֻשְׁבָּה, אָמְנָם עִם הִיּוֹת דְּנִשְׁמּוֹת
שִׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַמְּחֻשְׁבָּה שֶׁהִיא גְבוּהַ לְמַעַלָּה מִשִּׁרְשָׁם
הַמְּלָאכִים שֶׁהוּא מַדְבּוּר, בְּכָל זֶה הֵנָּה גַּם הַמְּחֻשְׁבָּה אֵינוֹ
אֵלָּא לְבוּשׁ לְבָד, וּכְמוֹ בְּלִבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הָאָדָם לְמִטָּה, הָרִי
הַמְּחֻשְׁבָּה, עִם הִיּוֹת לְבוּשׁ פְּנִימִי שֶׁהֵנָּפֶשׁ מִתְאַחֵד בּוֹ,
בְּכָל זֶה אֵינוֹ אֵלָּא לְבוּשׁ לְבָד, שֶׁבִּיכְלַת הָאָדָם לְפִשְׁט
מִחְשְׁבָה זֶה וְלִלְבֹּשׁ מִחְשְׁבָה אַחֶרֶת אֲשֶׁר כָּלבוּשׁ יִחְלִיפֵם,
וְכֵן הוּא בְּמַעַלְתַּת הַנִּשְׁמּוֹת שֶׁהֵם מִהַמְּחֻשְׁבָּה הוּא רַק
בְּחִינַת לְבוּשׁ, כְּמֵאֲמַר אֱלִיהֵנוּ¹⁶ לְבוּשִׁין תִּקְיִנַת לֹן
דְּמִינִיָּהוּ פְּרָחִין נִשְׁמִתִּין, וְעַל זֶה הוּא יְרִידַת הַנִּשְׁמָה
לְמִטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף וְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית, וּבְעֲבוּדָתוֹ בְּתוֹרָה
וְעֲבוּדָה מִסִּיר הַהֲעֲלָמוֹת וְהַהֲסָתִים דְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית,
הֵנָּה הוּא בָּא לְאַשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמִלְכָּא¹⁷, וְהֵינּוּ דְעַל יְדֵי
קִיּוֹם הַמְּצוּה הֵנָּה מִתְּעַלָּה הַנֶּפֶשׁ לְאַשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא
דְּמִלְכָּא, פְּרוּשׁ מִלְכָּא הוּא זְעִיר-אַנְפִּין דְּאַצִּילוּת, וְעַל יְדֵי
הַמְּצוּת שֶׁהֵם רַמ"ח אַבְרָם דְּזְעִיר-אַנְפִּין, מִתְּעַלָּה בְּגוּפָא
דְּמִלְכָּא עֲלָאָה, דְעַל יְדֵי קִיּוֹם מְצוּת צְדָקָה וּגְמִילוּת
חֲסִדִּים מִתְּעַלָּה לְבְּחִינַת חֲסֵד דְּזְעִיר-אַנְפִּין, וְעַל יְדֵי
דְּכּוּבֵשׁ אֵת יִצְרוֹ דְּאָמְרוּ¹⁷ "אֵיזְהוּ גְבוּר הַכּוּבֵשׁ אֵת
יִצְרוֹ", מִתְּעַלָּה לְבְּחִינַת גְּבוּרָה דְּזְעִיר-אַנְפִּין, וְעַל יְדֵי
לְמוּד הַתּוֹרָה שֶׁמְקַיֵּם מְצוּת תְּלִמּוּד תּוֹרָה, מִתְּעַלָּה
לְבְּחִינַת תְּפָאֶרֶת דְּזְעִיר-אַנְפִּין, וְכֵן הוּא בְּכָל הַמְּצוּת
שֶׁהֵם אַבְרָם דְּמִלְכָּא.

מוצאי יום כיפור (תרצ"ט)

(13) בראשית רבה בתחלתו.

(14) תהלים לג, ו.

(15) בראשית רבה פרשה ג. זוהר חלק א מו, ב.

(16) תיקוני זוהר בהקדמה.

(17) אבות ד, א.

(8) ויקרא טז, יז.

(9) יומא פרק א הלכה ה.

(10) יחזקאל א, י.

(11) ראה זוהר חלק א לו, ב. והערות כ"ק אדמו"ר בספר

המאמרים תש"ד בתחלתו. ובתש"ח עמ' רב.

(12) קהלת ה, ז.

ז. שמחבקים אותם ומנשקים אותם. ח. לבושים התקנת להם (לספירות), שמהן פורחות הנשמות. ט. להתעלות ולהכלל בגוף המלך.

לקוטי דיבורים

44 גמרא, ועוד כהנה וקשה להם ללחום אתו כי כוחו
45 רב.
46 ויהי כשמוע היושב ראש ה' ל'... את הדברים
47 הנוראים האלה ויאמר בפני כל העדה הרעה הזאת
48 בלשונו הטמא בזה הלשון "נחוץ להעבירו" כוונתו
49 באלו הדברים הקצרים מובן לכל, ואנחנו עד אשר
50 היפרד את עצתו וקלקל את מחשבתו, ראינו במוחש
51 את חפצו ורצונו בזה, ל"ע.
52 ואחרי אשר אסרוהו בבית האסורים - ל"ע -
53 נדענו כי הוא היו"ר נשאר אחרי האסיפה הנ"ל בל"ג
54 ביחוד להביא לידי פועל את אשר זמם.
55 אחרי חה"פ הוחלט אצל הקהלה דל"ג ברור ע"ד
56 הכנסי' כללית, וכבר הכינו את הפראגראמע כולה
57 וגם קבעו מועד וזמן התאסף על כ"ג כ"ד וכ"ה תשרי
58 תרפ"ח. והתחילו לשלוח הזמנות לכל עיר ועיר
59 להקהלות ולהרה"ג-ן גם לשלוח מטיפים בסתר.
60 רבינו שליט"א בראותו כי קרובה היא לבוא
61 בהגשמה וכי כל דבריו הנאמרים להקהלה מעומק
62 לבבו ממש להראותם את הפסדה וסכנתה של
63 הכנסי', הם ללא הועיל ויעריך מכתב גלוי, ועוד טרם
64 שלחו והפיצו שלח עוד הפעם שלשה רבנים
65 להראב"ד הרד"ט שי' אשר הי' אז על נאות דשא
66 בצארסקע סעלא, וגם את חתנו הרש"ג שליט"א שלח
67 אתם לבקשו ולהתחנן לפניו לחזור מדרכו העקלתון
68 בכל מיני בקשות, ובכל לשון של תחנונים, גם צוה
69 עליהם באותה שעה עצמה כי אם לא יפעלו עליו
70 ברכות אזי משמו יתנו לו התראה ומחאה חזקה, וכי
71 אם יצא "במכתב גלוי" לפני כל עם ישראל, בלי...
72 ויפירה, אך פותח הוא בשלום, ואינו עושה בלי
73 התראה מוקדמת, אך לרוב צערנו גם הפעם לא שם
74 אל לבו לדברי רבינו שליט"א, עקשותו ונצחונו גברו
75 עליו לא נחם ולא שב מדרכו הלא טובה, ולפנים בקש
76 אותם שיבואו בעוד שלשה ימים ויטייעץ את הקהלה,
77 ההתראה הזאת היתה ביום א' שלח י"ב סיון, הרבנים
78 חזרו אל רבינו וברוב בושה וכלימה אף וחימה מסר
79 את העדר רצונו של הישיש, ויגלו לו את דעתם כי
80 לחינם הוא כל ההפצרות שלו, ואחרי אשר כבר פתח
81 בשלום לא פעם ולא שתיים עפ"י צדק ויושר, ואת
82 נפשו הציל ברוב ענותנותו והשפלתו לפנייהם יתר
83 מכפי המדה...
84 (כאן חסר עמוד בטופס שלנו, והמדובר שם ע"ד
85 מסירתו להממשלה עלילת שוא).

1 והדברים האלה הוסיפו לנו עוד עצב ויגון, כי
2 ידענו את כוחו בדרך האחרת. אחר חג הפסח פתאום
3 נדפסה בהעתון הגדול היוצא בלענינגראד "לענינגראד
4 דסקא פראוודא" מאמר נפלא בלא שם - מלה במלה:
5 "הצדיק המפורסם שניאורסאהן מבעלי רוסיא
6 "לויבאוויץ" אשר זה לא כבר בא ללענינגראד
7 והתיישב ברחוב מאכאוואיא מספר 22 ברוב
8 השפעתו הדתית משפיע לא רק על בעלי בתים
9 ועשירים "בורזויעזנא קלאסס" אך גם על עובדים
10 פשוטים "אבאטשיא קלאסס".
11 המאמר הזה בלא חתימה ולא נודע מבטן מי יצא,
12 עשה רושם גדול עלינו אנ"ש אף כי קטון וקצר הוא
13 בכמותו, ובחיצוניותו כמעט שאין בו ממש, אבל גדול
14 וארוך הוא באיכותו, ובפנימיותו טמונה וצפונה עמוק
15 סם, רעל וארס. אנחנו המבינים לשונם הבטנו בעינא
16 פקחא על המאמר הזה והי' בעינינו כהתראה
17 ותוכחה יחדיו, עם נבואה קטנה בפיו ומגיד עתידות,
18 ובהשערה קרובות לאמת שערנו גם הסוד הכמוס בו
19 עם האנשים אשר הרו וילדו אותו שלא בטירה,
20 וכאשר סופו הוכיח, לא טעינו בהשערתנו, וראוי הי'
21 המשוער לדון אותו כך ע"ש סופו.
22 עוד מקרה לא טהור אחה"פ בל"ג בהנוגע
23 לתפיסת רבינו שליט"א: בל"ג יש מוסד של
24 היעווסעקציא בשם "בית ספר וספר" "שול אוך בוך"
25 ובשנת תרפ"ז, נרגש ונראה הי' כי בלי שום טעם
26 וסיבה ניכרת ונראית, בעת קיומה, נפלה מצבה
27 בחומר וברוח, מטרתו של המוסד להפיץ בין חבריהם
28 הספרים והספרות שלהם, וכן העתון שלהם אמת
29 הכוזב "עמעס" להרחיבו ולהתפשטו ולהפיצו
30 בישראל, ולהרבות בהטפה ותעלומה לעוררם
31 לכפירה, וכפי חשבונם ראו כי יתמעטו החברים, וכן
32 העתון "עמעס" תחת אשר היה לפני איזו זמן קופצים
33 וחתומים לאלפים עליו, נתמעט עד פחות מאלף גם
34 ההכנסה נפחתה על יותר ממחצה, ולא היה בכוחה
35 להחזיק את עצמה, ופנו להמרכז אשר בעיר הבירה
36 לעזרה ובאם לא מוכרחת תהי' להסגר, ויבוא משם
37 היושב ראש מה"יעווסעקציא" ה' ל'... ויאסף אסיפה
38 רבה לעשות חקירה ודרישה להודע הטעם והסיבה
39 לנפילתה, ואחרי שאלתו הראשונה ענו כולם בפה
40 אחד, אשר בעירכם הרב שניאורסאהן אשר התיישב
41 בל"ג בזמן האחרון וברוב השפעתו הדתית התחילה
42 מחדש להתוסף מתפללים בכל בתי כנסיות ובתי
43 מדרשות והוא יסד חברות תהלים, עין יעקב, שיעורי

[אמצע סיון תרפ"ג]

מכל התלאות אשר מצאתה, אותה ואת בניה בכל משך
הזמן בכדי לעורר לבבו, וכן להעיד עדים וראיות באם
שיודרש, ולראות שהבנים בעצמם יכתבו אל אביהם כי
דברי הבן מעורר רחמי האב.

ואם ח"ו לא יועיל דברי הבקשות והתחנונים אז
לכתוב לו דברי רוגז, ולאיים עליו במאד מאד, היראה
כזאת או הישמע כזאת אכזר[ו]ת נוראה כזו, וכי מר יהי
אחריתו, על אשר אטם אזנו משמוע קול צעקת וזעקת
אשת בריתו האומללה, ובניו האומללים והנדחים, וכי
יפרסמו את שמו לרעה בקרב ישראל ויהי לשמצה בפי כל,
ובכל מקום ועיר שיבוא לא יהי לו מנוחה וחרפה יהי לו,
והישמע כזאת אשר אב לא ישים לב בהנוגע אל בניו
המתגוללים ברעב וקור והולכים בטל בלא לימוד, ובלא
שום מלאכה, כיתומים חיים, ומה יהי אחריתם כו' ח"ו
יהי[נ]ן גנבים ושודדי יום והדומה, ומי הוא היודע למה
שיוכל להביא את בניו, וסוף כל סוף כאשר יגדלו וידעו כי
הוא הי' בעוכרם, המה יקחו נקם ממנו בעדם ובעד אמם
אשתו, על אשר עזב אותם לאנחות. כן צריכים לכתוב לו.

ואם גם ב[זה] לא יכנע לבבו הערל צריכים לדרוש
מאת יודעי דין אפשר יכולה [האשה לדרו]ש מזונותי עפ"י
חוק, וכן מזונות בני, ואם ח"ו לא ימצא הבעל, אפשר
[יכולים] לדרוש כזאת מאבי בעלה ואחיו כי יתנו לה
פרנסתה. והשי"ת ירחם [עלי ועל בני] וימצא בעלה
בקרוב, ויתעורר לבבו לשוב אלי ויחדיו יגדלו [את בני]הם
בנחת כאורח כל דיירי ארעא.

וע"ד אשר שאל הנאמר בירושלמי סוטה פ"ב ה"ה
ובבלי עירובין ס"ה ב', ורבות שמות פ"נ פסוק מפורש הוא
במשלי ט' ט', והשי"ת יאיר עינינו בתורתו הקדושה.
והי' ברכה ושלוש הדו"ש ומברכו.

1...האדם בעד נפשו, ויסע להעירות הגדולות, מקום
2 שם מושב הרופאים המומחים וידועים, וכפי שכותב יכול
3 לעשות לו טובה גדולה קרובו רמ"מ שי' חייקין, והשי"ת
4 ירחם וישלח רפואה במהרה.

5 ע"ד שאלת האיש דוב המחפש את אחיו ובני אחיו,
6 לקבל מהם עזרה ותמיכה בעת צר ומצוק, ואינו יודע
7 מקום מגורם, רק שמע שכבר היו דרים בסביבות מחנם,
8 ועתה שמע כי נסעו למאנשעסטער, לדעתי אין לפניו אלא
9 זה כי יכתוב אליהם ע"י מכה"ע היוצאים בווארשא, וגם
10 באלו אשר קוראים אותם גם במאנ[ש]עסטער והסביבה,
11 ולכתוב גם לאנשים פרטיים פן יודעים הם אי' איפוא הם
12 קרוביו החפצים לתמונ[ך] אות[ו]. והשי"ת יהי בעזרו כי
13 יושע במהרה בתמיכה ועזרה נכונה ויבוא אל ה[מנוחה],
14 וימלא השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה.

15 ע"ד [שהע]גונה מבעלה, כותבת אשר שמעה כי בעלה
16 הי' בלונדון ואפשר כי נ[סע] לארצות הברית, ואינו ברור,
17 ההכרח כי תבוא במכתבי בקשה (באם ש[אין] לה היכולת
18 לנסוע בעצמה) ותחנונים אל הרבנים שי' דשם, ושארית
19 ישראל לא יעשו עולה, ובטח כי יתעוררו לטובתה. וגם
20 בארצות הברית יכולה לכתוב לאיזה מקומן, וישראל
21 רחמנים בני רחמנים הם, ודאי הדבר כי ירחמו עלי.
22 וצריכה לפעול אצל מכירי' והרבנים שי' שבמקומה אשר
23 המה יכתבו בעדה ואז המצא ימצא הבעל.

24 מובן הדבר כי ראשית דבר צריכים להשתדל בכל מיני
25 השתדלות לעשות שלום ביניהם, וכמאמר והבאת שלום
26 כו', ובין איש כו', וצריכים להרבות במכתבים מעוררים
27 רחמים איליו, וכי זה רבות בשנים אשר עזבה, וסבלה
28 כמה יסורים ר"ל, כמו אלמנה חי', ובכ"ז סבלה הכל, קור
29 עוני ורעב והיא מקושרת רק איליו, ולבאר בכתב איליו

פרשת בראשית

א « בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: » והארץ היתה תהו ובהו וחשך על-פני תהום ורוח אלהים מרחפת על-פני המים: » ויאמר אלהים יהי אור ויהי-אור: » וירא אלהים את-האור כי-טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: » ויקרא אלהים | לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי-ערב ויהי-בקר יום אחד: » ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: » ויעש אלהים את-הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי-כן: » ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי-ערב ויהי-בקר יום שני: » ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל-מקום אחד ותראה היבשה ויהי-כן: » ויקרא אלהים | ליבשה ארץ ולמקנה המים קרא ימים וירא אלהים כי-טוב: » ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו-בו על-הארץ ויהי-כן: » ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה-פרי אשר זרעו-בו למינהו וירא אלהים כי-טוב: » ויהי-ערב ויהי-בקר יום שלישי: » ויאמר אלהים יהי מאורת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים: » והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על-הארץ ויהי-כן: » ויעש אלהים את-שני המארת הגדלים את-המאור הגדל לממשלת היום ואת-המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים: » ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על-הארץ: » ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך וירא אלהים

כי-טוב: » ויהי-ערב ויהי-בקר יום רביעי: » ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על-הארץ על-פני רקיע השמים: » ויברא אלהים את-התנינם הגדלים ואת כל-נפש החיה | הרמשת אשר שרצו המים למינהם ואת כל-עוף פנה למינהו וירא אלהים כי-טוב: » ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את-המים בימים והעוף ירב בארץ: » ויהי-ערב ויהי-בקר יום חמישי: » ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחית-ארץ למינה ויהי-כן: » ויעש אלהים את-חית הארץ למינה ואת-הבהמה למינה ואת כל-רמש האדמה למינהו וירא אלהים כי-טוב: » ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו בדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש הרמש על-הארץ: » ויברא אלהים | את-האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: » ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את-הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל-חיה הרמשת על-הארץ: » ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את-כל-עשב | זרע זרע אשר על-פני כל-הארץ ואת-כל-העץ אשר-בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: » ולכל-חית הארץ ולכל-עוף השמים ולכל | רמש על-הארץ אשר-בו נפש חיה את-כל-ירק עשב לאכלה ויהי-כן: » וירא אלהים את-כל-אשר עשה והנה-טוב מאד ויהי-ערב ויהי-בקר יום השישי: » **ב** » ויכלו השמים והארץ וכל-צבאם: » ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל-מלאכתו

אֲשֶׁר עָשָׂה: ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִפְּלִמְלֹאכָתוֹ אֲשֶׁר-
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון.

ה'תשנ"ח

מגיד מראשית אחרית הנ"ל, שְׁכַל עֲנִינֵי 'ראשית' שִׁבְכָלְלוֹת הָעוֹלָם, תְּלוּיִם בְּעֵנֵן ד' בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", שְׁלֹכֵן, לְפִי אוֹפֵן הַהִנְהָגָה שְׁעוֹמְדִים ב'שִׁבְתָּ בְּרֹאשִׁית' - שְׁאֵז קוֹרְאִים "בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרְאת הַשְּׁבִת בְּשֵׁם "שִׁבְתָּ בְּרֹאשִׁית" - כִּךְ נִמְשַׁכֶּת כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה.

שני - אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: ה וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וָאָדָם אִין לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה: ו וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהַשִּׁקָּה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ז וַיִּצְרֹ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: ח וַיִּטֹּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יִצְרֹ: ט וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֹחֵד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֹאכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הֶגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרַע: י וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הֶגֶן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים: יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישֹׁן הוּא הַסֹּכֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב: יב וְהָיָה הָאָרֶץ הַהוּא טוֹב שָׁם הַבָּדֶלֶח וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם: יג וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹכֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ: יד וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדְקֵל הוּא הַחִלְדָּ קְדֻמַּת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת: טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה: טז וַיִּצֹ יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הֶגֶן אָכַל

תֹּאכַל: יז וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֹזֵר בְּגִידוֹ: יט וַיִּצְרֹ יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לְרֹאוֹת מַה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשמ"ג)

ויצֹר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם (ב, ז)

שְׁנֵי יִצְרִים . . יִצֹר טוֹב וַיִּצֹר הָרַע (ברכות סא, א) הַקִּבְ"ה נָתַן בָּאָדָם יִצֹר הָרַע כְּדִי לְהַבְיֹא לְתַכְלִית שְׁלֻמוֹתוֹ, כִּי כָאֲשֶׁר אָדָם מִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּתַכְלִית הָעָלוּי וּמִתְגַּלִּים כַּחוֹתָיו וּמַעֲלוֹתָיו. וְכַמְבָּאָר בַּחֲסִידוֹת מִשָּׁל מִמְּלֶךְ שֶׁשָּׁלַח אֶת בָּנוֹ לְמִרְחָקִים, כְּדִי לַחֲנוּן אִם יִתְנַהֵג כְּדָבָעִי גַם בְּהִיּוֹתוֹ רַחוּק מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכִךְ יִגְלֶה וַיִּנְצַל אֶת כַּחוֹתָיו בְּשְׁלֻמוֹת.

שלישי - וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מִצָּא עֹזֵר בְּגִידוֹ: כא וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים | תִּרְדָּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעוֹתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: כב וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת־הַצִּלְעַ אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיָּבֵאָה אֶל־הָאָדָם: כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעַם עֲצָם מִעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּי זֹאת: כד עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: כה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ: ג וְהַנְּחָשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הֶגֶן: ד וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ־הֶגֶן נֹאכַל: ה וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הֶגֶן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־תָּמוּתוּ: ו וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּ: ז כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי

יְהוָה אֱלֹהִים לְאִדָּם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 73)

ויאמר לו איכה (ג, ט)

כאשר רבנו הנזקן היה במאסר, שאלו אותו: מה פשר שאלה זו. השיב הרבי: הקב"ה שואל אצל כל אדם - היכן אתה? האם הנך יודע מה מטרת בריאתך בעולם, מה הנך צריך לעשות, ומה עשית בפעל...? והנה כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר אומר, שמענה זה הציל את אדמו"ר הנזקן מכלות הנפש, שהיתה לו מרב שמחה ותענוג שזכה למסר נפשו על חסידות. ואכן, הקב"ה שואל תמיד את כל אחד 'איכה' (ושאלה זו היא גם נתינת כח): יש מי שהשאלה מצילתו מכלות הנפש, ויש מי שהשאלה גורמת לו לא להיות שקוע במאונות אלא להתחזק בעבודת ה'.

רבי: ~ ויאמר: יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעָתָה אֶפְרִישְׁלָח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחֲיוֹ לְעֵלָם: ~ וישלחו יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לְעֹבֵד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: ~ ויגרש את־הָאָדָם וישכן מִקֶּדֶם לְגֶן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרִיבִים וְאֵת לְחֵט הַחֵרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ס ד ~ וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה: ד וַתִּסָּף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה: ו וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: ז וְהָבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבָּתָן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ: ח וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: יא הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ: יב וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקֶּם קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן

בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפָקְחוּ עֵינֵיכֶם וַתְּהִיֶּתֶם כְּאֱלֹהִים יָדְעֵי טוֹב וְרָע: יד וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תְאוֹה־הוּא לְעֵינִים וּנְחַמֵּד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: טו וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמָּם הֵם וַתִּפְרוּ עֲלֶיהָ תְּאוֹה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חִגְרֹת: טז וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הָגֵן: יז וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה: יח וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בִּגְן וַאֲיֹרָא כִּי־עֵרֻם אָנֹכִי וְאַחֲבֵא: יט וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לָךְ כִּי עֵרֻם אַתָּה הַמִּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבָלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ: כ וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַתָּה־לִּי מִן־הָעֵץ וַאֲכָל: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנָּחֵשׁ הִשִּׁיאֲנִי וַאֲכָל: כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֵשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּרָה אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָ תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: כג וַאֲיֹבָה אִשִּׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב: כד אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְפָּה אֲרֵבֶּה עֲצָבוֹךָ וְהִרְגֵּךָ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוָקְתְּ וְהוּא יִמְשָׁל־בְּךָ: כה וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: כו וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאֲכָלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: כז בְּזַעַת אִפְּיְךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי־עֶפֶר אַתָּה וְאֶל־עֶפֶר תִּשׁוּב: כח וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל־חַי: כט וַיַּעֲשֵׂה

פֿל־חֲרִישׁ נִחַשְׁתָּ וּבְרִזָּל וַאֲחוֹת תּוּב־לָקֵן נַעֲמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 השיחות תשמ"ז ב עמ' 591)

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ, אֲזִי הוֹחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה' (ד, כו)
יש לשאל, מדוע מדברת התורה בגנותו של אנוש,
שבזמנו התחילו לעבד עבודה-זרה. ויש לומר, שהתורה
רומזת לנו שאדם יכול לעבד עבודה-זרה רק כאשר הוא
בכחיתת אנוש, לשון חלישות (כפחות עקוב הלב מכל ואנוש
הוא), הינו שעניני האדם שבו, יתרון האדם על הבקמה, הם
בחלישות. ואלו כאשר יתרון האדם על הבקמה הוא
בהתפלות, לא שייכת עבודה-זרה, שהיא דבר מפרך לגמרי
גם מצד השכל הפשוט. בדור שמנהיגו נקרא 'אנוש' (לפי
תכונת דורו) - יש אפשרות שבני הדור יעבדו עבודה-זרה.

ששי כ. וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיו עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי
נָשִׁי לְמֹד הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לַפְּעִי
וְיֹלֵד לְחִבְרָתִי: כ. כִּי שְׁבַעֲתִים יָקָם-קֵן וְלִמֹּד
שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה: ח. וַיֵּדַע אָדָם עוֹל אֶת-אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי
אֱלֹהִים יֵרַע אַחֵר תַּחַת הַכֹּל כִּי הִרְגוּ קֵין:
ט. וְיִלְשֵׁת גַּם-הוּא יֶלֶד-בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ
אֲזִי הוֹחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה: ס ה. זֶה סֵפֶר
תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמּוֹת
אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: ז. זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיִּבְרָךְ
אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה:
ז. וַיְהִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֵד בְּדַמּוֹתוֹ
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת: ו. וַיְהִי יוֹמִי-אָדָם
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שֵׁת שְׁמֵנָה מֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֵד
בָּנִים וּבָנוֹת: ה. וַיְהִי כָל-יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר-חִי
תִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: ס
וַיְחִי-שֵׁת חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֵד אֶת-
אֲנוֹשׁ: ו. וַיְחִי-שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אֲנוֹשׁ שְׁבַע
שָׁנִים וְשְׁמֵנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
ח. וַיְהִי כָל-יְמֵי-שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַתִּשַּׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס. וַיְהִי אֲנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה
וַיֹּלֵד אֶת-קֵיֵן: ו. וַיְהִי אֲנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אִי הַכֹּל אַחִיד וַיֹּאמֶר לֹא יֵדַעְתִּי הַשְׁמֵר אַחִי
אֲנֹכִי: וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אַחִיד
צִעֲקִים אֵלַי מִן-הָאָדָמָה: י. וְעַתָּה אֲרוּר אַתָּה
מִן-הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לִקְחַת אֶת-
דְּמִי אַחִיד מִיָּדִי: י. כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאָדָמָה
לֹא-תִסַּף תִּתִּיבְחָה לָךְ נַע וְגַד תִּהְיֶה בְּאַרְצִי:
י. וַיֹּאמֶר קֵן אֶל-יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: י. הֵן
גִּרְשֵׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵי
אֶסְתֵּר וְהִיְתִי נַע וְגַד בְּאַרְץ וְהִיָּה כָל-מִצְאֵי
יִהְרֹגִנִי: י. וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִבֶּן פֿל־הֶרֶג קֵן
שְׁבַעֲתִים יָקָם וַיִּשֶׁם יְהוָה לְקֵן אֹת לְבִלְתִּי
הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מִצְאֵו: י. וַיֵּצֵא קֵן מִלְּפָנֵי יְהוָה
וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצֵ-נֹד קְדַמַּת-עֵדֵן: י. וַיֵּדַע קֵן אֶת-
אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר
וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר בְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: י. וַיֹּלֵד
לְחֲנוּךְ אֶת-עֵיזֵר וְעֵיזֵר יָלַד אֶת-מְחוּיָאֵל
וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת-מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד
אֶת-לָמֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 המאמרים מלוקט ב עמ' רעו)

ואכל וחי לעולם (ג, כב)

לכאורה, מה בכך אם יחיה לעולם, והרי האדם נברא
מלכתחלה שייחיה לעולם, שלכן נצטוו לא לאכל מעץ
הדעת. ומבאר בחסידות, שקדם החטא היה הרע מבדל
מהטוב, ועל ידי החטא התערבו הטוב והרע, שאין טוב בלא
רע ואין רע בלא טוב; ואם יחיה לעולם, גם הרע שבו יתקדם
לעולם. לפי זה נמצא, שמיתה באה לעולם כדי שלא יהיה
קיום לרע. ובעמק יותר יש לומר, שהמיתה היא תוצאה
מהחטא. שכן, חטא הוא מות רוחני (כי חיות היא בקדשה
דוקא, ואלו רע וטמאה הם מות), ומות רוחני הביא גם מיתה
גשמית.

חמישי י. וַיִּקְחֻ-לוֹ לְמֹד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת
עֲדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה: ז. וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת-יִבְלָה
הוּא הָיָה אָבִי יֵשֶׁב אֲחֵל וּמִקְנָה: כ. וְשֵׁם אַחִיו
יֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי פֿל־תַּפֵּשׁ כְּנֹזֶר וְעוֹגֵב:
כ. וְצִלָּה גַם-הוּא יָלְדָה אֶת-תּוּבֵל קֵן לְמִישׁ

אֶת־קִינָן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: א וַיְהִי פְלִימִי אִנּוֹשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס י וַיְהִי קִינָן שְׁבַעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מְהֻלְלָאֵל: י וַיְהִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְהֻלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: י וַיְהִי פְלִימִי קִינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס י וַיְהִי מְהֻלְלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יֶרֶד: י וַיְהִי מְהֻלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: י וַיְהִי פְלִימִי מְהֻלְלָאֵל חֲמֵשׁ וַתֵּשֶׁעַ־שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס י וַיְהִי־יֶרֶד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוּךְ: י וַיְהִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: י וַיְהִי פְלִימִי־יֶרֶד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: ס י וַיְהִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מֵתוֹשֶׁלַח וַיִּתְּחֶלֶף חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֵתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: י וַיְהִי פְלִימִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: י וַיִּתְּחֶלֶף שָׁנָה: י וַיִּתְּחֶלֶף חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ פִּי־לִקְחָה אֹתוֹ אֱלֹהִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 211)

זכר ונקבה בראם ויברך אותם (ה, ב)

הברכה האמתית באה מלמעלה כשישנו הענין של זכר ונקבה - ברכאן לא אשתכחו אלא באמר דאשתכח דכר ונקבא (זח"א נה, ב). ובגמרא אמרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא ברכה. וכתב בספר מדבר קדמות להחיד"א (מערכת נשים): אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. . ואפשר דהטעם, דאיש ואשה שזכו י"ה ביניהם. ונמצא, שעל ידי צרוף אשתו גורם יחוד עליון, ומשם ישתלשל כי שם צוה ה' את הברכה.

שביעי כה ויחי מתושלח שבע ושמנים שנה ומאת שנה ויולד את־למך: כ ויחי מתושלח אחרי

הולידו את־למך שתים ושמנים שנה ושבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: כ ויחי פלימי מתושלח תשע ושישים שנה ותשע מאות שנה וימת: ס כ ויחי־למך שתים ושמנים שנה ומאת שנה ויולד בן: כ ויקרא את־שמו נח לאמר ^ס זה נחמנו מפעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה יהוה: כ ויחי־למך אחרי הולידו את־נח חמש ותשעים שנה וחמש מאות שנה ויולד בנים ובנות: כ ויחי פלימי־למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת: ס כ ויחי־נח בן־חמש מאות שנה ויולד נח את־שם את־חם ואת־יפת: ו ויחי פיהחל האדם לרב על־פני האדמה ובנות ילדו להם: ד ויראו בני־האלהים את־בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו: ד ויאמר יהוה לא־ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה: ד הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי־כן אשר יבאו בני האלהים אל־בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם: פ ה וירא יהוה כי רפה רעת האדם בארץ וכל־יצר מחשבת לבו רק רע פליהים: ו וינחם יהוה פִּי־עֲשֵׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַב אֶל־לְבוֹ: ו ויאמר יהוה אִמְחָה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתִם: ח ונח

מצא חן בעיני יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

פרשת בראשית

כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר אמר, שבראשית היא 'פרשה גדולה', כי היא כוללת משה זמן של יותר מאלף וחמש מאות שנה - יותר מכל הפרשיות שבחמש בחד (שהרי סיום החמש הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה, "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות בתחתונים", הינו שכל ענין בתורה עקרו הוא למעלה, וממנו

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי – מוצאי שבת בראשית.

מבה"ח מרחשון, ה'תשמ"ה)

ויהי רצון, שבהתאם להוראה של רש"י בתחילת בראשית פרושו לפרשת בראשית, שכל הכריאה שפרא הקב"ה (השמים והארץ וכל אשר בהם) הרי זה בשביל "ב' ראשית", שני דברים הנקראים "ראשית": התורה וישראל (שקבלו את התורה, לומדים את התורה ומקנים את התורה ואת מצותיה), שמנה מובנת עוד יותר החשיבות החינוכית של למוד התורה, ומובן גם כי כל הוספה בכך, ובחינוכיות ובשמחה, מביאה תוספת ברכה מן הקב"ה בכל הענינים האנושיים, הן בגשמיות ("ארץ") והן ברוחניות ("שמים") - בדרך ה' ויצליח, שהדבר יקם בכל אחד ואחד, בתוך כלל ישראל, ושנת תשמ"ה תהיה שנת תורה, שנת שמחה, שנת אורה, שנת ברכה בכל המובנים, עם מנוחת הנפש ומנוחת הגוף אמתית, דבר המביא גם יתר הצלחה בלמוד התורה, ובלמוד התורה המביא לידי מעשה.

ושכבר ממוצאי-שבת קדש-מברכים-חדש-מרחשון זה, יומשכו בשוב הנראה והנראה כל הברכות האלוניות, מן השבת הזה אל כל ימי השבוע, ומראש-חדש אל כל ימי החדש, ומחדש מרחשון, שהוא חדש ה"חלין" הראשון לאחר "החדש השביעי", החדש המשבע (מלשון שבע) בכל טוב - אל כל חדשי כל השנה.

ובפרט הברכה העיקרית שאליה מקוים כל יום וכל היום - גאולה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ונדעו כי אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ.

נמשך ונשתלשל 'רמז' למשה. ואף כאן: פרשתנו מכילה ענינים רבים, 'בעליונים', ומנה נשתלשל שהיא מקיפה שנים רבות, 'בתחיתונים'.

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעלמא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיו. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיו. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתגדל, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, השבתתא ונחמתא, דאמין בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

מפטיר ה' וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר מחשבת לבו רק רע כל-היום: וינחם יהוה כיעשה את-האדם בארץ ויתעצב אל- לבו: ויאמר יהוה אמתה את-האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם: ה' ונח מצא חן בעיני יהוה:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטר כמזמור שכתב משה.

ברכת ההפטר לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּבְיָאִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבֹדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטר כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטר כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למזמור

עטרת מרים

נבואה בשורה על הנאולה

ה) האל ה', בעל הדין ובעל הרחמים. ונביאיהם, שנטה את שבעת הקיעים באהל על הארץ. רקע, פורש, כמו "וירקעו את פחי הזהב" (שמות 32). וצאצאיה, הצמחים. לעם עליה, לאנשים שחיים עליה. ורוח להלכים בה, ולשאר הכרית נתן רוח של חיות. ו קראתיה, לישעיה הוא אומר. ואצריך, אשמך. לברית עם, להשיב את עמי לבריתי, לקים התורה והמצוה. לאור גוים, כל שבט קרוי גוי לעצמו. ו לפקח עינים עורות, שאינם רואים את גבורתי, לתת לב לשוב אלי. אפיר, ישראל שהם אסירים בגולה. ח) וכבודי לאחר לא אתם, שלא יהיו הגוים מושלים בעמי, ולא יאמרו "ידנו רמה". ט) הראשונות הנה באו, מה שהכחתי לאברהם לזמן צאתם מגלות מצרים "וגם את הגוי אשר עבדו דן אנכי" (בראשית 15:2).

הענין הזה אמרו הנביאים כמה פעמים, לפי שהיו בדורו בעלי אמונה רעה שהיו מאמינים כי העולם לא נברא אלא כך היה קדמון, ויש שהיו מאמינים כי העולם נקרה אין לו בורא ולא עלה כמו שכתבנו, ומפני האמונות הרעות ההם היה שונה תמיד הענין הזה כי השם יתעלה הוא בורא העולם ומחדשו והוא מוציאו מאין לאיש, ואמר בורא השמים, אמר אל יחשוב אדם כי השמים נעבור שהם נקמים ולא יקרה אותם שום הפסד ושום שנוי שהם קדמונים, אלא האל בראם וחדשם והוא מוציאו מאין לאיש:

הפטר לפרשת בראשית לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מב

מב ה בְּהִיאֲמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם רָקַע הָאָרֶץ וְצִאצָּאֶיהָ נָתַן נִשְׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ הַלֵּלִים בָּהּ: ו אֲנִי יְהוָה קְרֹאֲתִיךָ בְּצִדִּיק וְאַחֲזִיק בְּיָדְךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶנֶךָ לְבְרִית עִם לְאוֹר גּוֹיִם: ו לִפְקֹחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגַּר אֲפִיר מִבֵּית כְּלָא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ:

ה בְּהִיאֲמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם הוא נטע אותם להיות באהל, רקע פרש הארץ וצאצאיה הם הצמחים כולם הוציא, נתן נשמה לעם עליה ורוח החייה להלכים בה לשאר הכריות:

נבואת ה' לישעיה

ו על המשיח יאמר אני יהוה קראתיה בשימך על ידי הנביאים בצדק ואחזק בידך להגביר אותך על כל ואצריך אשמור אותך ואתנך הכה לברית עם להסב עמי לבריתי לקים התורה והמצוה לאור גוים להאיר לשבטי ישראל (כל שבט קרוי גוי לעצמו לדעת

ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹאֲתָן וּתְהַלְתִּי לַפְּסִילִים: ט הָרִאשׁוֹנוֹת הֵנָּה בָּאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מֵגִיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִּיעַ אֹתְכֶם: י שִׁירֵי לִיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְתוּ

שה' הוא האלהים: ז) ופעל לפקח עינים אשר נהיו עורות מרוב הצרות, ה' פועל להוציא ממסגר אפיר ומבית כלא את ישראל האסירים בבבל וגם יוציא יושבי חשך שמה: ח) אני יהוה הוא שמי המיוחד לי וכבודי לאחר לא אתן עוד ותהלתי מה שראוי להלל אותי לא תהלו עוד לפסילים: ט) הנבואות הראשונות שנבאתי על סנהריב הנה כבר באו וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה לפני שהיא תתחיל, אשמיע אתכם: י) שירי ליהוה שיר חדש תהלתי ויהי נשמע מקצה הארץ וירדתי הים וגלגלתי הים והכריות הממלאים את הים, גם הקנה

נִאֲלָת יִשְׂרָאֵל. אֵינִים יוֹשְׁבֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ מִלִּצְהָ אָמַר, שְׁנֵם הָאֵיִם וְגַם יוֹשְׁבֵיהֶם יִשְׂרָאֵל. יִשְׂאֹו מִדְּבַר וְעָרִיו, הַמִּדְּבַר וְהַעֲרִים שֶׁלֹּשְׁנָם גַּם בּוֹ, בָּלָם יְרִימוּ קוֹל שִׁיר. חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קָדָר, גַּם הַחֲצֵרִים שִׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם בְּנֵי קָדָר. יוֹשְׁבֵי סֹלֶעַ, גַּם הַמִּתִּים שִׁיחֵיו יִרְנּוּ. יִצְוָחוּ, יְרִימוּ קוֹלָם בְּשִׁיר. יג) יִצְאָ, לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. יַעִיר קִנְאָה, לִקְנָא עֲבוֹר עַמּוֹ. יִרְעֵ, בְּגִבּוֹר הַמִּנְצָח בְּמִלְחָמָה. יד) הַחֲשִׁיתִי מַעוֹלָם, זֶה וְזֶה רַב שֶׁתִּקְמִי עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ הַגּוֹיִם לַעֲמִי. אֶתֶּאֱפֶק, הִיחִיתִי מִתְחַזֵּק לִכְבֹּשׁ כְּעָסִי. בְּיֹלְדָה אֶפְעָה, אֶבֶל מַעֲבָשִׁיו אֲשָׁאג בְּקוֹל בְּיֹלְדָה עַל אוֹיְבֵי עַמִּי. אֵשֶׁם וְאֲשָׁאף יַחַד, אֲעֹשֶׂה שִׁמְכָה בְּגוֹיִם וְאֶבְלָעֵם בָּלָם יַחַד. טו) אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְגו', בְּלוּמָה, אֶהַרְג מַלְכִּים וְשָׂרִים וְכָל הַגּוֹיִם עֲלֵיהֶם. טז) וְהוֹלֵכְתִּי עֲוֹרִים וְגו', אִי אֹלִיד אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם בְּדֶרֶךְ שְׂאִינָם מִפִּירִים וְהֵם בָּהּ כְּעוֹרִים. וּמַעֲקָשִׁים, דֹּרְכִים מַעֲקָמוֹת. יז) הַחֲרָשִׁים וְגו', אֶתֶם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִייתֶם חֲרָשִׁים מִשְׁמַע דְּבַר ה', וְעוֹרִים מִלְּרֹאוֹת מִצּוֹתַי, מַעֲתָה שִׁמְעוּ וְרֹאוּ. יט) מִי עוֹר כִּי אִם עֶבְדִּי, בְּלוּמָה, הַגּוֹיִם שְׂאִין זֶה מִסִּבְעָם לְרֹאוֹת בְּרֹאיהַ פְּנִימִית וְלִשְׁמַע דְּבַר ה', אִין לְבִנּוֹתָם עוֹרִים וְחֲרָשִׁים, שֶׁהֵרִי חֵם לַעֲנֹן זֶה בְּעֵץ וְאֶבֶן, אֶבֶל יִשְׂרָאֵל שִׁכּוּלִים לְרֹאוֹת מַעֲשֵׂי ה' וְלִשְׁמַע דְּבָרוֹ, וְאִינָם רֹאִים וְשׁוֹמְעִים, יִצְדַּק עֲלֵיהֶם שֵׁם עוֹרִים וְחֲרָשִׁים. כ) מִמִּלְאֲכִי אֲשַׁלַּח, בְּלוּמָה, מִי שֶׁנִּתְּתִי חֻקָּה בְּלִבּוֹ, וְכֹאֲלוֹ שִׁלְחֵתִיו לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם, וְהוּא כְּחֹרֶשׁ וְאִינוּ מְלַמֵּד. עוֹר כְּמִשְׁלָם, הַשָּׁלֵם בְּמִדּוֹת וּבְזוֹנוֹת מִתּוֹלְדוֹתוֹ, וּמִסְתִּיר עֵינָיו מִלְּרֹאוֹת מַעֲשֵׂי ה'. כָּעֶבֶד ה', כְּמִי שֶׁתִּקַּן מִדּוֹתָיו וְשִׁכְלוֹ מִצַּד בְּחִירָתוֹ וְעֲבוּדָתוֹ. כב) רֹאוֹת רְבוֹת וְלֹא תִשְׁמַר, רֹאוֹת הַרְבֵּה לְפָנֶיכֶם, וְאִינְכֶם שׁוֹמְרִים לְחֵבִית כְּמַעֲשֵׂי וְלִשְׁבוֹ

אֵיִם וְיֹשְׁבֵיהֶם יִתְלַלּוּ לָהּ (וְהוּא עֵינָן מִלִּצְהָ, כִּי אִין הָאֵיִם וְחֲבָרִיּוֹת בְּעַל דַּעַת וְדִבּוֹר לְחַלּוֹ): יא) יִשְׂאֹו מִדְּבַר וְעָרִיו וְכָל חֲצֵרִים אֲשֶׁר תֵּשֵׁב בָּהֶם עֲדַת קָדָר (הַשּׁוֹכְנִים בְּמִדְּבַר בְּאַהֲלִים) יִרְנּוּ תַּהֲלוֹת ה' יִשְׁבִּי עַל הַסֹּלֶעַ מִרְאֵשׁ הָרִים יִצְוָחוּ וְהִנֵּה נִשְׁמַע קוֹל צֹחָה שֶׁל שִׁמְכָה וְחַלּוֹ: יב) יִשְׂמִיו בְּפִיהֶם וְהִנֵּה לִיהֹנָה בְּבוֹד וְתַהֲלֵתוּ בְּאֵיִם יִגִּידוּ הַגִּנְשִׁים הַשּׁוֹכְנִים שָׁם: יג) יִהְיֶה בְּגִבּוֹר יִצְאָ לְחַשְׁוֹת יִשְׂרָאֵל בְּאִישׁ מִלְחָמוֹת הַבָּקִי בְּתַנְהַת מִלְחָמָה, וְאִינוּ לוֹחֵם בְּעֶצְמוֹ וְרַי יַעִיר יַעִיר קִנְאָה בְּלִבָּם יִרְעֵ בְּגִבּוֹר הַמִּנְצָח בְּמִלְחָמָה אֶף־יִצְרִיחַ וְסַבֵּב שְׂאִיבֵיו יִצְרָחוּ וְעַתָּה שֶׁכָּר שִׁבִּים אוֹתָם, וְכָד עַל־אִיבֵיו יִתְנַבֵּר: יד) הַחֲשִׁיתִי מַעוֹלָם זֶה וְזֶה וְזֶה רַב אֲנִי שׁוֹחֵק עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ הָאֻמוֹת לַעֲמִי, אַחֲרִישׁ אֶתֶּאֱפֶק אֶתְחַזֵּק לִכְבֹּשׁ כְּעָסִי. אֶבֶל מַעֲתָה בְּיֹלְדָה אֶפְעָה אֲשָׁאג אֵשֶׁם אֲעֹשֶׂה שִׁמְכָה וְאֲשָׁאף יַחַד וְאֶבְלָעֵם בָּלָם יַחַד: טו) אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל־עֵשְׂבָם אוֹבִישׁ וְשִׁמְכִי נִהְרֹת לְאֵיִם לְהוֹיֵת חֶרֶב וְיִכֹּשׁ בְּאֵיִם וְנִגְמָוִים אוֹבִישׁ: טז) הַחֲשִׁיתִי מַעוֹלָם אֲשֶׁר אַחֲרִישׁ גַּם עַתָּה? הֲלֹא אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים - מִיִּמּוֹת עוֹלָם וְהוֹלֵכְתִּי כְּעוֹרִים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם בְּדֶרֶךְ הַמִּדְּבָר לֹא יִדְעוּ בְּנִיתִיכֹת לֹא־יִדְעוּ אֲדָרִיכֶם אֲשִׁים מִחֲשָׁד לְפָנֶיהֶם לְאֹר וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזֹבְתֶיִם: יז) נִסְגּוּ אַחֲוֹל יִכְשׁוּ בִּשְׁת׃ הַבְּמִתִּים בַּפֶּסֶל הָאֻמִּים לְמַסְכָּה אֶתֶם אֱלֹהֵינוּ: יח) הַחֲרָשִׁים שִׁמְעוּ וְהַעוֹרִים הִבִּיטוּ לְרֹאוֹת: יט) מִי עוֹר כִּי אִם עֶבְדִּי וְחֲרָשִׁים מִי עוֹר כְּמִשְׁלָם וְעוֹר כְּעֶבֶד יִהְיֶה: כ) רֹאוֹת רְבוֹת וְלֹא תִשְׁמַר פְּקוֹחַ אֲזִנִּים

הַיִּתֵּר רֹאוֹי לְהִקְרֹא עוֹר כִּי אִם־עֶבְדִּי עַל כִּי הוּא יוֹדֵעַ וּמִכִּיר בְּקִלְקוֹל הַדּוֹר, וְאִינוּ מִסְתַּכֵּל כְּמַעֲשֵׂיהֶם לְחִשְׁדָּם וְלִתְקַנָּם. יבן) מִי הוּא הַיִּתֵּר רֹאוֹי לְהִקְרֹא חֲרָשׁ כְּמִלְאֲכִי אֲשַׁלַּח שְׁנִיתִי חֻקָּה בְּלִבּוֹ וְכֹאֲלוֹ שִׁלְחֵתִיו, וְהוּא כְּחֹרֶשׁ לֹא יִשְׁמַע מַעֲשֵׂי בְנֵי הָעָם לְחַזְקָתָם עַל הַדְּבַר מִי עוֹר כְּמִשְׁלָם בְּמִדּוֹת וְעוֹר כְּעֶבֶד יִהְיֶה: כב) הֲלֹא הִנֵּה רֹאוֹת רֹאִים רְבוֹת הַרְבֵּה חֻקָּה וְלֹא תִשְׁמַר וְאִין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמֹר אֶת הַחֻלָּת לְחִשְׁבוֹ מִדְּרֹב הַרְעָה, וְלִבּוֹ מִהֲרָא לְהִקְרֹא עוֹר, פְּקוֹחַ אֲזִנִּים הֲלֹא יֵשׁ לָהֶם אֲזִנִּים פְּתוּחוֹת לְהִבֵּן מִצּוֹת ה' וְלֹא יִשְׁמַע וְאִין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע וְאִינוּ מוֹחִיד לְחֻלָּת, כִּי עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ בְּאֵלוֹ לֹא יִבִּין, וְלִבּוֹ

מִתְרַאֲוִי לְהַקְרִיא חֲרָשׁ: כֹּא יְהוָה
חֶפֶץ בְּאֲנָשִׁים לְמַעַן צִדְקוֹ שֶׁכֵּל
אֶחָד מֵהֶם יִצְדִּיק אֶת הַיָּדָלֶת לְלִמּוּד
דָּוֶד תִּשְׁמַר יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר
לְחֶרְבוֹת לְמוֹד דַּעַת אֶת הָעָם:

אֵלֵי. וְכֵן "פְּקוּחַ אֲנִיכִים וְגו'".
כֹּא) ה' חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ
וְגו', ה' חֶפֶץ לְהַרְאוֹתְכֶם וְלַפְקֵחַ
אֲנִיכֶם, לְמַעַן צִדְקוֹ. וְלָכֵן הוּא
מִגְדִּיל לָכֶם תּוֹרָה וּמַחֲזִיקָה.

וְלֹא יִשְׁמַע: כֹּא יְהוָה חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ
יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְנִים, שֶׁכֵּל דִּבְרָיו אֱמֶת וְצִדֵּק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דִּבְרִיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדִּבְרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דִּבְרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבֶת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹא לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעֶתָ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּתָ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המולד: אור ליום שישי שעה 9 בלילה 2 דקות 16 חלקים.

ראש חדש מרחשון, ביום השישי וביום השבת קודש הבא עלינו לטובה.

שי למורא

כב והוא עמי־ישראל בעוֹזם, הלוא הוא עַם־כוֹז בְּזוֹי וְשִׁסּוֹי וְרַמּוֹסִים לַפֶּלֶא, כִּי לא לָמְדוּ דַעַת אֶת הָעֵם. הִפֵּחַ בַּחוּרִים קָלִים כֹּל בַּחוּרִים הָיוּ לָהֶם מִפֶּחַ נֶפֶשׁ וּבִבְתִי כְּלָאִים בְּבֵית הָאֲסוּרִים הַחֲבָאוּ עִם יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹיֵב לָכֵן הָיוּ לָבוֹ וְאֵין מַצִּיל מִן הַבְּזוּת. וְיִתְרָם מִתָּה, הָיוּ לְמִשְׁפָּחָה עֵינֵי רִמְסֵיחַ, וּבִמְדוּעַ וְאֵין־אֲמֵר הַשֵּׁב הַשִּׁבְחוֹ לְמִקְוֵמוֹ

ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי

(משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו')

וְאֵל תּוֹסִיף לְרַסְסוֹ: מוֹשִׁיב לָהֶם חָן;
כַּג וְכִי נִמְצָא מִי בָכֶם אֲשֶׁר יֵאָזֵן
לְאֵת הָאִמּוֹר לְכַסּוֹת יִקְלֹב וַיִּשְׁמַע
לְאַחֲרֵי הַעֲתִיד לְהוֹת: כִּד וְהוּא יַדְבֵּר
שֶׁשׁ לְהִבֵּן מִי נָתַן לְמִשְׁיָהוּ עֲקֹב
וַיִּשְׂרָאֵל לְכוֹזִים הָלֹא יוֹהֶה
מִסָּרָם וְלֹא בִמְקָרָם בָּא, וְהִסְבִּיחַ, כִּי זֶה

חָטְאוּ לוֹ וְלֹא־אָבְדוּ וְלֹא רָצוּ
בְּדַרְכּוֹ הַלָּוִד וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ: כֹּה לָכֵן וַיִּשְׁפֹּךְ שֹׁפֵךְ
עָלָיו חֶמֶה אַפּוֹ וַיַּעֲזוּ קֶשֶׁה וַיִּחַצּוּ
מִלְחָמָה וַתִּלְחַמְהוּ וּכְאִשֶּׁר בָּעֵרָה
מִסִּבִּיב וְלֹא יָדַע 'שְׁמוֹ' בָּאֵה
וַתִּבְעֶרְצוּ וְלֹא־יָשִׁים עַל־לֵב
שָׂבָא בְּהִשְׁנָחָה: מִגֵּ' א' וַעֲתִידָה כָּל
זֹאת אֶל תִּתְאַשׁ, כִּי בְּהִיאָמַר יְהוָה
בְּרֹאץ עֲקֵלָב וַיִּצְרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־
תִּירָא פֶן תִּכְלֶה בְּגוֹלָה כִּי הָלֹא
מִצָּרִים גְּאֻלְתִּיךָ וּקְרָאתִי אֹו
בְּשִׁמְךָ לִי־אֶתָּה עֲמִי וּבְנִי בְּכוֹרִי:
כ בִּי־תַעֲבֹר בְּפִימִ' וַתִּתֵּה קֶרֶב
לַחַיִּית נִסְבָּע בָּהֶם אֶתָּךְ אֲנִי אִם
וּבִנְהֻרֹת תַּעֲבֹר לֹא יִשְׁמַפּוּךָ כִּי־
תִלָּךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִפּוֹז וְלִחְבָּה
וַתִּלָּכֵב לֹא תִבְעֶרְצָךְ בְּלוֹמַר, אִם
אִם תִּתֵּה בְּעוֹמֵק הַצִּוּת לֹא תִכְלֶה
שְׁמָה: ג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ וַתִּחַל בְּיָדִי.
הֲלֹא נִתְּתִי כִפְרֹ' מִצָּרִים כִּי תִפּוֹז
נֶאֱבָדוּ תַחְתִּיךָ אִם כִּי הָיִיתִם תִּיבִיִּים
כִּלָּה (יִחוּזָל כ') בּוֹשׁ וּסְבָא
תַחְתִּיךָ כְּאִשֶּׁר סִנְחִירִב שֶׁם פָּגְיוֹ
לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלַיִם וַיֵּצֵא לְהִלָּחֵם בַּתְּחִלָּה
עִם בּוֹשׁ וּסְבָא וְאֶבְרָדוּ בְּמִקְוֶה, וְהֵם הָיוּ
לֶךְ לְפָרִיז: ד מֹאֲשֶׁר יִקְרָת אֶתָּה
יִשְׂרָאֵל יָקָר בְּעֵינֵי וְהֵם נִכְבְּדָת נִכְבֵּד

אָהָה וְאֵנִי אֶהְבֵּיתִיךָ וְלֹא וְאַתָּן אֲדָם אֵלֹהֵי הַעַמִּים כְּמוֹ הַכִּנְעָנִים וְהַצִּירִים תַּחֲתֶיךָ וְלֹאִמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשָׁעֲבֵר: ה' אֱלֹהֵינוּ אָמַר: אֶת־אֲנִי מִמּוֹרָה אָבִיא וְרַעֲדָה תִּפְתָּצִים שָׁמָּה וּמִמַּעַרְבִי אֶקְבָּצֶךָ: וְאָמַר לְעַפְזוֹ תֵּנִי מִן אֶת יִשְׂרָאֵל הַחוּרִים שָׁמָּה וְלִתְמִינָן אֱלֹהֵיכֶלָּאִי אֵל תִּפְתָּצִי מִלֶּחֶת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְכָל אֶחָד מִרוּחוֹת הַשָּׁמַיִם אֲנִי מַעֲזֶה הַכִּיָּאִי בְּנֵי מַרְחֹק וּבְנוֹתִי מִקְצֵה הָאָרֶץ: וְכָל יִשְׂרָאֵל הַקָּרָא בְּשֵׁמִי בְּשֵׁם עַם ה' וְלִכְבֹּדִי כִּדְרִי לְהַתְּכַבֵּד וּלְהַתְּפָאֵר בָּהֶם בְּרָאִיתִי וְיִצְחָקִי אֶפְעִשִׁיתִיו כִּכְרֵ הַכִּנְתִּי לוֹ כָּל צָרִי הַנְּאֻלָּה אִין מִסְחֹר: ח' הוֹצִיאָה לְהוֹצִיא מִתּוֹלָה עִם־עֵרֶר וְשִׁינִים יֵשׁ לָהֶם וְלֹא רָאוּ מַעֲשֵׂה ה' וְחִרְשִׁים נַעֲשׂוּ בְּחִרְשֵׁם וְאוֹנִים לָמוֹ לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ מִצֹּחַ ה': ט אֵם בְּלִיְהוֹנִים נִקְבְּצוּ יַחְדוֹ וְאִסְפּוּ אוֹ לֹאִמִּים מִי בָהֶם

יגיד זאת וראשנות שפבר עקרו האם ישמיענו לאמר אנחנו (אתם עדי, אתם ישראל עדי, שהנחתי לאברהם אביכם על דבר הנלוות, וראיתם שבאו.

נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת: אתם עדי נאם יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו פראני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:

שכן יתה ותאמינו לי שאקים מאמר ותבינו פראני הוא לך אלהים, לפני לא נוצר אל לא היה דבר נוצר מאל וולתי ואחרי שצדתי את יצירות לא יתה דבר נוצר מאל וולתי, כי אין אלוה וולתי:

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' א

1 מותרת ביבום לכתחילה, וביאתה [יבומה] או חליצתה מאחיו של
2 בעלה הראשון, פוטרת אף את צרתה כדין כל יבמה. ואף חכמים
3 לא אסרו אלא את הסוטה עצמה, אבל צרתה לדברי הכל מותרת
4 ביבום, ולא כדברי רב האוסר אף את הצרה ביבום.
5 [אמר לה רב], אמינא לה אגא – מה שאני אמרתי שצרת סוטה
6 אסורה זהו בסוטה מרצון שאסורה על יבמה מדאורייתא, ואילו את
7 אמת להקשות לי מסוטה שזינתה ברשות בית דין שאין איסורה
8 על הבעל והיבם אלא מדרבנן. הלא יש לחלק שדווקא סוטה
9 אסורה מן התורה ביבום אף צרתה אסורה, אבל סוטה שאינה
10 אסורה אלא מדרבנן לא גזרו לאסור אף את צרתה.
11 מקשה הגמרא על קושיית רב חסדא: ודקארי לה מאי קארי לה –
12 כשהקשה מה הוקשה לו, ואיך עלה בדעתו להשוות סוטה

דאורייתא לסוטה דרבנן.
מתרצת הגמרא: רב חסדא שהקשה כן קסבר כל מה דתקון
[שתיקנו] דרבנן, בעין דאורייתא תקון [ו-תיקנוהו], ואם סוטה
דאורייתא אוסרת צרתה ביבום, היה להם לחכמים לכלול גם צרת
סוטה דרבנן בתקנתם.
הגמרא מביאה קושיא נוספת על דברי רב: מתיב רב אשי, שנינו
במשנה (סוטה ב), המקנא לאשתו ואמר לה אל תסתרי עם פלוני,
ונכנסה עמו למקום סתר, ושהתה עמו שיעור זמן שיש בו כדי
מוקנא [זנות], הרי היא אסורה לביתה [לבעלה], ואם היא אשת
כהן הרי היא אסורה לאכול בתרומה כדין זונה הנפסלת מאכילת
תרומה, ואם מת בעלה בלא בנים, הרי היא חולצת לאחיה,

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' א

1 ולא מתייבמות. שאילו היה השני מייבמה יבום גמור קודם שמת,
2 היתה נפקעת ממנה זיקת בעלה הראשון ונעשית אשת השני לכל
3 דבר, והיתה נופלת ממנו ליבום לפני השלישי. ואם לא היה עושה
4 בה השני מאמר היה בה זיקה רק מחמת הראשון, ונופלת ממנו
5 לשלישי. אך מאחר שעשה בה השני מאמר, הרי היא קנויה לו
6 במצעת, אך יש בה עדיין גם את זיקת הראשון, והרי זו כאשת שני
7 מתים שנופלת ליבום לפני האח השלישי מחמת שניהם. ואם נפלה
8 ליבום יחד עם צרתה מהאח השני, מן התורה יש לו לייבם את
9 שתייהן, שהרי כל אחת מהן נופלת לו מאח אחר. אבל אסרו
10 חכמים לייבם את שתייהן משום גזירה, שמא יאמרו שאף שתי
11 יבמות הנופלות מבית [מאח] אחד שתייהן מתייבמות. והסמיכו
12 דבריהם על מה שפאמר (שם כה ה), וזאת אחד מהם וגו' דקארי לה
13 עליה, ומאחד מהם' משמע שאין מצות יבום אלא במי שיש עליה
14 זיקת יבם אחד, ולא באשה שיש עליה זיקת שני יבמים. אבל חייבות
15 הן בחליצה, שהרי מן התורה אין המאמר קונה כלל, ואין היא
16 אלא אשת הראשון בלבד, ונמצא שהיא וצרתה אשת השני באות
17 משני בתים, וכל אחת מהן צריכה חליצה בפני עצמה. וקתני עליה,
18 אמר רב יוסף, אשת שני מתים זו, היא צרת אשת אח מאב, שאסור
19 הנפילה משני מתים של צרתה גרם אף לה שתיאסר ביבום. שלא
20 מצינו בכל התורה כולה כגון זאת, שתהיה הצרה אסורה משום
21 צרת אשת אח בלבד, אלא רק בזו.
22 מסיק רב ששת את קושייתו: מה שאמר רב יוסף זו היא צרת אשת
23 אח מאב' (ושאסורה) למעוטי מאי – מה הוא בא למעט, וכי לאו
24 למעוטי צרת אילנית הוא בא, ולומר דהיא שריא [מותרת] ביבום,
25 ואף שהאילנית עצמה אסורה משום ערות אשת אח מאב שלא
26 במקום מצוה, אינה פוטרת את צרתה.
27 מתרצת הגמרא: לא לכך כוונת רב יוסף, אלא בא למעוטי צרת
28 אילנית דאסריא להתייבם, ופאי זו היא' שמשמעותה מיעוט,

דווקא אשת שני מתים זו היא היבמה דאסור נפילה גרם לה
להיאסר ביבום, ועל כן צרתה אסורה ביבום אבל בעינא [צריכה]
חליצה. מה שאין כן בצרת אילנית שאפילו חליצה לא בעינא.
מפרשת הגמרא: מאי מעמא חלוק דין צרת אילנית מדין אשת שני
מתים, משום דהא [אילנית] פטורה מיבום מדאורייתא, ועל כן היא
חוזרת להיות ערות אשת אח גמורה כדי לפטור את צרתה אף מן
החליצה. אבל הא – אשת שני מתים וצרתה אינן פטורות מיבום
אלא מדרבנן, ולא גזרו עליהן חכמים אלא לחומרא, אבל לא
להקל ולפטור מן החליצה.
מקשה הגמרא על דברי רב אסי: תנן במשנתנו, וכולן – כל טו'
העירות, אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילניות,
צורתייהן מותרות. הרי לנו שאילנית אינה אוסרת את צרתה אפילו
אם היא ערוה על היבם.
מתרצת הגמרא: לא קשיא. כאן בדברי רב אסי מדובר באילנית
שהפיר בה בעלה בשעת הנישואין שהיא אילנית ואין קידושה
מקח טעות, שהרי על מנת כן קידשה, ונמצאת צרתה 'צרת ערוה'.
אבל כאן במשנתנו מדובר במי שלא הפיר בה בעלה בשעת
הקידושין שהיא אילנית, וקידושי טעות הם, על כן השניה מותרת
ביבום, שהרי התברר שלא היתה צרת אילנית כלל.
מוכיחה הגמרא: דקארי נמי שהמשנה מדברת דווקא באופן שלא
הכיר בה שהיא אילנית, דהרי קתני במשנה 'שנמצאו אילניות',
ולא קתני בה 'שהיו אילניות'. ומשמע מלשון זו שרק לאחר
הנישואין נודע שהיא אילנית, ודווקא משום כך צרתה מותרת.
מסיקה הגמרא: שמע מינה – אכן מוכח מלשון המשנה שעוסקת
באופן שלא הכיר מתחילה שהיא אילנית ורק לאחר מכן נמצאה
אילנית.
הגמרא מביאה את פסק ההלכה בדיון צרת אילנית: אמר רבא,

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:41	6:46	8:59	9:00	9:32	9:34	10:32	10:32	18:13	18:06	18:39	18:32	17:47	18:42
חיפה (ק)	6:42	6:46	8:58	8:59	9:32	9:34	10:31	10:32	18:14	18:07	18:37	18:30	17:38	18:41
ירושלים (ק)	6:40	6:44	8:57	8:58	9:31	9:32	10:30	10:31	18:16	18:09	18:37	18:30	17:30	18:40
תל אביב (ק)	6:42	6:46	8:59	9:00	9:33	9:34	10:32	10:33	18:13	18:06	18:39	18:32	17:47	18:42
אוסטריה, וינה (ק)	7:09	7:18	9:09	9:13	9:53	9:57	10:50	10:52	18:12	18:00	18:45	18:34	17:44	18:47
אוסטריה, מלבורן (ח)	5:40	5:31	8:13	8:08	8:52	8:47	9:58	9:54	18:35	18:41	19:03	19:09	18:22	19:20
אוקראינה, אודסה (ק)	7:10	7:18	9:13	9:16	9:55	9:58	10:52	10:54	18:17	18:06	18:49	18:38	17:49	18:51
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:43	6:52	8:44	8:47	9:27	9:31	10:24	10:26	17:47	17:35	18:20	18:09	17:19	18:22
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:55	7:04	8:55	8:58	9:38	9:42	10:36	10:38	17:57	17:46	18:31	18:19	17:29	18:32
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:22	7:32	9:19	9:23	10:05	10:09	11:02	11:04	18:21	18:08	18:55	18:43	17:52	18:57
אוקראינה, קייב (ק)	7:15	7:25	9:12	9:16	9:58	10:02	10:54	10:57	18:13	18:00	18:48	18:36	17:45	18:49
איטליה, מילאנו (ק)	7:35	7:43	9:39	9:42	10:20	10:24	11:18	11:20	18:46	18:35	19:15	19:05	18:19	19:17
אקוואדור, קיטו (ח)	5:57	5:56	8:28	8:27	8:57	8:55	9:59	9:58	18:04	18:03	18:26	18:25	17:45	18:34
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:15	6:08	8:50	8:45	9:26	9:21	10:32	10:29	19:06	19:11	19:33	19:38	18:53	19:49
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:01	6:52	9:34	9:28	10:15	10:09	11:22	11:18	20:03	20:10	20:33	20:40	19:51	20:53
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:13	7:19	9:24	9:26	10:01	10:03	10:59	11:01	18:32	18:23	19:01	18:52	18:07	19:03
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:04	7:10	9:13	9:15	9:51	9:53	10:49	10:50	18:20	18:11	18:49	18:41	17:55	18:52
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	7:04	7:11	9:13	9:16	9:51	9:54	10:50	10:51	18:21	18:12	18:50	18:41	17:55	18:52
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:42	7:48	9:49	9:52	10:28	10:31	11:26	11:27	18:55	18:45	19:25	19:16	18:29	19:27
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:21	7:25	9:39	9:41	10:12	10:14	11:12	11:13	18:55	18:48	19:20	19:13	18:31	19:23
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:55	6:59	9:10	9:11	9:44	9:46	10:44	10:44	18:22	18:14	18:48	18:41	17:57	18:52
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:18	7:21	9:39	9:40	10:11	10:11	11:11	11:11	18:56	18:51	19:21	19:15	18:34	19:25
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:00	7:07	9:09	9:11	9:47	9:50	10:45	10:47	18:15	18:06	18:45	18:36	17:50	18:48
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:59	7:06	9:07	9:10	9:46	9:49	10:44	10:46	18:14	18:04	18:44	18:34	17:48	18:46
בוליביה, לה-פס (ח)	6:07	6:03	8:41	8:38	9:11	9:08	10:15	10:13	18:32	18:33	18:55	18:56	18:15	19:06
בלגיה, אנטוורפן (ק)	8:01	8:11	9:56	10:00	10:42	10:47	11:39	11:42	18:56	18:44	19:32	19:19	18:28	19:33
בלגיה, בריסל (ק)	8:00	8:10	9:56	10:00	10:42	10:47	11:39	11:42	18:57	18:44	19:32	19:20	18:28	19:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:36	5:31	8:11	8:07	8:43	8:40	9:48	9:45	18:14	18:17	18:35	18:37	17:59	18:47
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:25	5:20	7:59	7:56	8:31	8:28	9:36	9:33	17:58	18:00	18:22	18:25	17:42	18:34
בריטניה, לונדון (ק)	7:19	7:29	9:14	9:18	10:01	10:05	10:57	11:00	18:15	18:03	18:50	18:37	17:50	18:51
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:30	7:41	9:21	9:26	10:10	10:15	11:07	11:09	18:20	18:06	18:57	18:44	17:53	18:58
גרמניה, ברלין (ק)	7:26	7:37	9:19	9:24	10:07	10:12	11:04	11:06	18:20	18:07	18:55	18:42	17:51	18:57
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:42	7:52	9:39	9:43	10:25	10:29	11:22	11:24	18:41	18:28	19:15	19:03	18:12	19:17
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:35	5:30	8:10	8:06	8:43	8:39	9:48	9:45	18:19	18:22	18:37	18:41	18:04	18:51
הודו, מומבאי (ח)	6:32	6:33	8:56	8:56	9:26	9:27	10:27	10:27	18:18	18:14	18:42	18:37	17:56	18:47
הודו, פונה (ח)	6:27	6:29	8:52	8:52	9:22	9:22	10:23	10:23	18:15	18:10	18:38	18:34	17:53	18:43
הונגריה, בודפשט (ק)	6:58	7:06	8:59	9:02	9:42	9:45	10:39	10:41	18:02	17:51	18:35	18:24	17:34	18:37
טורקיה, איסטנבול (ק)	7:08	7:15	9:17	9:20	9:55	9:58	10:54	10:55	18:25	18:16	18:54	18:45	17:59	18:57
יוון, אתונה (ק)	7:31	7:36	9:42	9:44	10:19	10:21	11:18	11:19	18:52	18:44	19:20	19:12	18:27	19:23
מולדובה, קישינב (ק)	7:18	7:27	9:20	9:23	10:02	10:06	11:00	11:02	18:23	18:12	18:56	18:45	17:56	18:58

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:29	6:31	8:53	8:54	9:24	9:24	10:24	10:24	18:15	18:10	18:38	18:34	17:53	18:43
ניו-זילנד, קרייטצ'רץ' (ח)	5:42	5:31	8:13	8:06	8:57	8:51	10:05	10:00	18:51	18:59	19:24	19:32	18:40	19:46
נפאל, קטמנדו (ח)	6:02	6:05	8:22	8:23	8:54	8:55	9:54	9:54	17:38	17:32	18:03	17:57	17:15	18:07
סינגפור, סינגפור (ח)	6:49	6:47	9:19	9:18	9:48	9:47	10:50	10:49	18:54	18:52	19:16	19:15	18:34	19:23
פולין, ורשא (ק)	6:55	7:06	8:49	8:53	9:37	9:41	10:33	10:36	17:49	17:36	18:25	18:12	17:20	18:26
פרו, לימה (ח)	5:45	5:42	8:18	8:16	8:48	8:46	9:51	9:49	18:05	18:05	18:27	18:28	17:47	18:37
צרפת, ליון (ק)	7:53	8:01	9:56	10:00	10:38	10:41	11:36	11:37	19:01	18:50	19:32	19:22	18:34	19:35
צרפת, פריז (ק)	8:06	8:15	10:05	10:09	10:49	10:53	11:47	11:49	19:09	18:57	19:41	19:30	18:41	19:43
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:41	8:12	8:11	8:40	8:39	9:43	9:41	17:44	17:42	18:06	18:04	17:24	18:13
קנדה, טורונטו (ק)	7:28	7:35	9:34	9:37	10:14	10:17	11:12	11:13	18:42	18:32	19:10	19:00	18:15	19:12
קנדה, מונטריאול (ק)	7:07	7:14	9:10	9:13	9:51	9:55	10:49	10:51	18:15	18:05	18:46	18:35	17:48	18:48
קפריסין, לרנקה (ק)	6:49	6:54	9:03	9:05	9:38	9:40	10:37	10:38	18:15	18:07	18:42	18:34	17:50	18:45
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	8:19	8:31	10:08	10:13	10:59	11:04	11:54	11:58	19:05	18:51	19:44	19:30	18:35	19:45
רוסיה, מוסקבה (ק)	7:54	8:06	9:41	9:46	10:33	10:38	11:28	11:31	18:41	18:26	19:17	19:03	18:10	19:18
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	7:35	7:43	9:36	9:36	10:19	10:23	11:16	11:18	18:40	18:29	19:12	19:02	18:12	19:14
שווייץ, ציריך (ק)	7:40	7:48	9:41	9:44	10:24	10:27	11:21	11:23	18:48	18:37	19:17	19:06	18:21	19:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:08	6:09	8:35	8:35	9:05	9:04	10:06	10:05	18:01	17:57	18:24	18:20	17:40	18:29

בחור"ל: עירוב תבשילין

ביום רביעי ערב שמיני עצרת, יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר, לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל־עֲרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפת, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֲרוֹב:
בִּדְרִין יְהִי שָׂרָא לָנָא לְאַפּוּי וּלְבִשּׁוּלִי וּלְאַטְמוּנִי וּלְאַדְלוּקִי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעַבְדַּ
כָּל־צְרָכְנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשִׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת:
[=בְּזֶה יְהִי מִתֵּר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֲכָל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעַשׂוֹת
כָּל צְרָכְנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשִׁבְתָּא, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת]:

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת ושמחת תורה ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים עבור שלושה ימים, עבור שני ימי החג ועבור שבת קודש). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שמחת תורה, ובחו"ל עד לאחר ההבדלה במוצאי שבת קודש.

לשמיני עצרת ושמחת תורה (בחו"ל ליל שמיני עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליק גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – בחו"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחו"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה. בחו"ל כדאי להדליק לקראת סוף היום הראשון של שמיני עצרת נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להבעיר אש חדשה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שמחת תורה

זמן הדלקת נרות – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת קודש פרשת בראשית

בארץ ישראל: מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שבת קודש. זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה, גם בחוץ לארץ. בחו"ל: מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00447
12/10/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7